

EDUARD BASS
Circul Humberto

*

CIRCUL HUMBERTO
EDUARD BASS

*

CIRCUL HUMBERTO
În românește de **m**

MARCEL GAFTON și LIA TOADER

Editura pentru Literatură Universală București -
1966

Eduard Bass CIRKUS HUMBERTO

Ceskoslovensky spisovatel Praha 1959

INIMI

vaiHVD

***** * * * * *

— STKLK!"

— PĂSTRAȚI-VĂ IJBKHĂ ZIUA DE * 31-V-1925

— Președinte, O'Harrieh *

* * *

Acest anunț apărut în luna noiembrie 1924, pe o pagină întreagă a revistei „Programul”, săptămânalul de specialitate al Federației internaționale a artiștilor de varietate și de circ. Prin conținutul său misterios și forma-i neobișnuită, stârnește o vâlvă extraordinară. Există oare vreun artist care să nu se considere pe sine drept stea? Ce anume putea să-l determine pe onorabilul președinte de a recomanda membrilor federației să-și suspende pentru o seară reprezentațiile, când orice artist de manej sau de pe scenă face asta doar dacă se îmbolnăvește sau îl chinuie junghiurile? Mai ales când e vorba de o faptă care ar putea atrage după sine pierderea acelui ceva de neînlocuit - cel mai de neînlocuit lucru pe care îl cunoaște artistul, pentru care luptă și își pune viața în joc - pierderea salariului?

Nu e deci de mirare, că întreaga Federație internațională a artiștilor de varietate și de circ (FTAVE) fu cuprinsă de agitație și că secretarul ei general, domnul Lubitsch-Sailoni, se văzu aproape strivit de avalanșa întrebărilor. I se adresară în scris artiști de tot felul, trapeziști și echilibriști, acrobați la sol, călăreți de înaltă clasă, clovni, dresori, imitatori, iluzionisti, contorsionisti, săritori, dansatoare spaniole, orientale, (lansatoare din Java, dansatoare cu văluri; îi scriseră jongleri, atleți, sfărâmatari de lanțuri, înghițitori de săbii, dresori de maimuțe și proprietari de câini dresați; îi scriseră

excentrici, dansatori de step, zburători la trapez; îi scriseră pitici, femei cu barbă, artiști transformiști, fachiri și capii familiilor de scamatori japonezi și chinezi; îi scriseră echilibriști pe sârmă, neîntreцуți trăgători la țință, artiste în arta înotului pe sub apă și virtuoși ai-xilofonului; îi scriseră hipnotizatori, ba până și numeroși prezicători - toți **întrebându-se** ce naiba ar putea să însemne asta. Sosi însă și o scrisoare foarte gravă, așa-zis blindată, din partea OIPYC (Organizația internațională a proprietarilor de varieturi și de circuri) și, la prima radere, se păru că, pentru întâia oară după ani îndelungați de pace, FIAYC și OIPVC se găsesc pe picior de război.

Domnul Lubitschke-Sailoni fusese un atlet renumit, care, zâmbind, ținea pe umeri și pe cap o piramidă formată din trei bărbați, două femei, cinci copii și un câțel, dar acum se temu că nu va putea înfrunta o asemenea avalanșă.

Îl trimise pe președintele FIAYC-ului la toți dracii pentru ideea asta trăsnită, după care se hotărî să-i arunce totul în spinare. În sinea lui, însă, își dădea seama că va fi în zadar. O'Harrieh avea o diplomă de doctor în drept al Facultății de științe juridice din Massachusetts sau Indianapolis și era în stare să te convingă oricând că negrul e alb și albul e negru. Ce fel de artist fusese O'Harrieh? De fapt, inițial jucase doar șah, și tot șah juca și azi. Ca orice șahist, încă de copil jucase taroc, și tot trișând la cărți dobândise dexteritate pentru scamatorii, și astfel ajunsese în federație. Cu șiretlicurile lui avocățesti izbutise să ajungă apoi președinte. Cine, oare, e în stare să țină piept chițibușurilor avocățesti? Poți, să zicem, să-ți plimbi pe umeri și pe ceafă o bilă de 30 de kg, sau să ții o piramidă pe umeri și să fii poreclit de către agențiile de circ „Omul de fier”. Dar când te pomenesti din senin cu o tremurătură în mușchi, desigur, mi mai poți fi numit „Omul de fier”. Și cum să-ți trăsnească prin minte ce-i trăsnește acestui „vulpoi”?

Întocmai cum presupuse domnul Lubitschke-Sailoni,

asa se și întâmplă. Mr. O'Harrieh turnă agitatului atlet un
8;

pahar cu whisky și-i întinse o țigară groasă, după care scoase din sertarul biroului o foaie de hârtie cu răspunsul gata pregătit, urmând numai să fie dactilografiat și trimis fiecăruia ca „strict confidențial”. Eh, în ce privește povestea asta, „Omul de fier” trebuia acum să recunoască: faptul că bătrânul Karas se retrăgea din viața artistică era un eveniment, pentru care oricine putea să-și facă puțin timp liber, se cuvenea să-l cinstească. Era limpede că nici OIPVC nu avea motiv să atace FIAVC-ul.

A treia zi, de la federația artiștilor își luară zborul vrafuri de plicuri francate ca imprimate, și în lumea întreagă începu să se vorbească despre același lucru senzațional: papa Karas părăsește clădirea de piatră și iese la pensie, în foaierele teatrelor de varietăți, pe coridoarele circurilor, în localurile artiștilor din Berlin, Copenhaga, Barcelona, Viena, Petrograd, Rotterdam, Chicago, pretutindeni se auzeau aceleași discuții:

— Tata Karas pleacă...

— Va să zică, și el...

— Acum cincisprezece ani, când am lucrat la el...

— Când m-am întâlnit cu el la expoziția mondială de la Paris...

— Chiar și tatăl meu a lucrat cu el cândva, prin anii 1890, cu faimosul număr „Riotard et Comp”. Trebuie să-i scriu...

— Bunicul soției mele l-a cunoscut pe când era încă tânăr, nu-i așa, Alice? Nu uita să însemni ziua asta în calendar, Alice, să-i trimitem măcar o telegramă.

— A început de jos de tot, nu-i așa?

— Cum de mai întrebi? Un asemenea om nu putea să apară în altă parte. Nu se putea naște decât „pe roate”.

Aceasta este concluzia plină de mândria meseriei a tuturor acestor discuții. Acești urmași și reprezentanți ai scamatorilor, ursarilor și dansatorilor pe sârmă din bâlciuri, astăzi stele ale luxoarelor teatre de varietăți,

plătite cu mii de dolari și de lire, nu puteau admite ca un nume mare să-și facă intrarea în viață altfel decât „pe roate”, adică în căruța circuitului ambulant.

Și totuși se înșelau.

Începutul... La drept vorbind, unde a fost începutul? Iăoare la acea biată halbă de bere spălăcită, cu o lară de spumă deasupra, pe care i-au pus-o dinaintea lui Antonin Karas, pe tejgheaua de tablă a unei cârciumi? Hein Moesecke se numea cârciumarul, iar cârciuma purta vestitul nume de „La logodnica marinarului”. Se afla pe una din străduțele acelea întortocheate și primejdioase ce împânzeau Hamburgul, în dreapta și în stânga bulevardului Reeperbahn. Acolo obișnuiau să se ducă muncitorii cehi ca să îmbrace o felioară de slănină pe care o tăiau din bucată cu briceagul lor și să bea la urmă o halbă ieftină. Numai că în ziua aceea Antonin Itaras nu intrase în cârciumă ca să și caute compatrioții. Se întorsese de la Altona, 11 mării, și, după ce trecu de răspântia „La patru colțuri”, acolo unde, în centrul orașului, statul regal prusac se învecina cu Hansa, se lăsa purtat de șuvoiul de oameni, întocmai ca o barcă fără cârmă.

Oamenii se ciocneau de el, îl îmbrânceau de colo-colo, împingându-l tot înainte și purtându-l mai departe, de pe o stradă pe alta, de-a lungul canalelor, peste poduri, pe bulevarde și deodată șuvoiul încetă să-l mai împingă din spate și se pomeni tocmai în capătul Reeperbalinului, iar el își târî mașinal pașii spre cârciuma „La logodnica marinarului”, întocmai ca un naufragiat care se târășle spre mal. Tot timpul drumului fusese apăsător de gândul că nu se va găsi de lucru pentru el și că nu se va putea rostui nicăieri. Ce-o să facă cu copilul, acum, când pusese totul pe o singură carte?!

De douăzeci de ani aproape veneau aici în fiecare vară din toate părțile la muncă, fără nicio grijă, căci, slavă Domnului, era de lucru de să te spetești, nu alta. Când va cam prin 1840, Hamburgul arse. Trebuie să fi fost un foc mare, deoarece până și el, Karas, la vreo opt ani după

incendiu, ajunsese să mai dărâme cât e ceva. Se spune că au ars peste șaizeci de străzi și că flăcările acelea drăcești n-au cruțat nici bisericile. Lumea întreagă trimisese ajutoare nefericitului oraș, dar mai ales dregătorii lui **s**-au ridicat până la unul în hotărârea de a clădi totul din nou, vrând să aibă un adevărat oraș-port impunător și cu bune condiții de locuit. În anul următor, începu acțiunea de reconstrucție, în proporții uriașe, nemaiauzite. Zidari și dulgheri erau însă puțini. Atunci au adus oamenii chiristigiului Lanna în Budějovice primele vești despre acea mare nevoie de brațe de muncă, iar în primăvară a și pornit **într**-acolo din aceste locuri o întreagă echipă, care **s**-a întors acasă mulțumită, abia la căderea iernii. A urmat apoi un du-te-vino regulat între regiunea Sumavei și Hamburg, și între Harul>urg și casă. Un oarecare Milner urni oamenii și în Horni Snezna, și Antonin intră în echipa lui. Milner era un foarte întreprinzător șef de echipă. În pragul primăverii coborau cu plutele în jos, iar toamna înfiripa cu zidarii din echipa lui o mică orchestră, astfel că mai câștigau și în drumul de înapoiere spre casă. Au adus în Horni Snezna atâta bănet, cum nu mai văzuse satul niciodată. Colibele începură să se rostuiască, oamenii își cumpărau fiecare câte o capră două în plus, măriri ogoarele cu cartofi. Antonin Karas se însurase și-i mergea din plin. Avea și un fecio **r**, pe Václav, un băiețel dolofan ca un pepene. Numai că, de la nașterea copilului, Mărinka începuse să bolească, să zacă, și abia mai făcea față treburilor gospodăriei peste vară.

Veni apoi anul acesta, 1862, aducând parcă un blestem. Chiar după ziua de Anul nou, Mărinka pică la pat. Când Milner își adună oamenii din echipă, femeii îi era tare rău, încât Tonik nu se îndură să o părăsească. La o săptămână după ce tovarășii lui de lucru plecaseră, Mărinka - odihneasc-o Dumnezeu în pace! - muri. Karas îi făcu o înmormântare frumoasă, deși în sat nu mai rămăseseră decât femeile și bătrânii. Pe sub haturi și pe coline mai stăruia încă zăpada, iar pământul era sloi atunci

când îi săpară groapa. Totuși, Karas nu se lăsă până nu aduse cu Vasicek din pădure un puiet verde, un fel de pin mititel, pe care îl sădi răposatei la căpătâi, ca să nu o doară ochii de strălucirea cerului. Se îngriji apoi să le rânduiască pe toate ale gospodăriei, mai duse câte ceva la soră-sa și la mama Mărinkăi, puse pentru întâia oară lacăt la ușa colibei, își luă în spinare traista cu unelte, trompeta și ceva de-ale gurii, îl prinse pe Vasik de mână și o porni în jos, spre Budějovice. Nu-i mai rămăseseră mulți bani după nenorocirea de acasă, abia-i ajunseră pentru drum. În cele din urmă, când se văzu la Hamburg și se duse să-și caute tovarășii la „Logodnica marinarului”, ca să se alăture echipei, încremeni locului de parcă l-ar fi lovit trăsnetul: nici urmă de Milner și de oamenii lui.

Se întâmplase ceea ce se întâmplă de obicei după o lungă perioadă de înflorire. Marile clădiri publice erau acum înălțate, casele de închiriat se înmulțiseră puzderie, că nici în doi ani nu s-ar fi ocupat toate. Peste ocean se cam încurcaseră treburile, banii erau acum mai scumpi și nici nu se prea găseau. Puținele reparații și lucrări de finisare puteau să rămână în grija muncitorilor localnici. Milner, ca toți ceilalți șefi de echipă, făcuse singurul lucru cu puțință. După două-trei zile își adună oamenii și o porni în altă parte, gândind să ajungă în ținuturi mai norocoase ori, poate, chiar să se întoarcă acasă. Ce să facă însă Antonin Karas, cu un copil de mână și fără o lăscaie în pungă, când era pe deplin incredințat că aici se va urca numaidecât pe schele? Nici vorbă să poată pleca de unul singur spre casă, decât doar dacă ar fi cerșit tot drumul. Îl duse deci pe Vasicek la gazda la care trăgea mereu, la văduva Langermann, care i se plânse și ea că are două camere goale. Femeia îl luă pe Vasek în grija ei și Karas porni să-și caute norocul. O apucă spre marginea orașului, uitându-se să vadă clădiri în lucru, ajunse și în port, la docuri, la antrepozite, opri oamenii în cale, întrebându-i dacă nu știu ceva de lucru, orice ar fi - la cărămidă, la piatră, la lemnărie - dar nu află nicăieri nimic. Acolo unde

se mai găsea câte ceva, oamenii îl întâmpinau ca niște viespi, de teamă să nu vină un străin și să-i dea în lături pe localnici.

Și așa ajunse din nou la „Logodnica marinarului”, nu pentru că i-ar fi fost sete, cât pentru a-și veni puțin în fire. Se ferea să dea ochii cu băiatul, amărât cum era, își zicea că o să-l sperie. Nu-l frământa decât un singur gând: „Cum să găsesc eu ceva de lucru pentru mâinile astea?”

— Hai noroc! îl întâmpină voluminosul Hein Moesecke, întinzându-i un pahar de bere blondă cu degetele-i boante. Karas abia avu timp a-i mulțumi, că stăpânul cârciumii care își cunoștea oamenii, îl întreabă cu o voce răgușită și șuierătoare: Ei, cum e, Anton, n-ai găsit nimic?

— Nici pomeneală! zise Karas, și sorbi din pahar. Berea parcă mai spală ceva din amărăciunea lui, căci atunci când puse paharul jos, scăpă fără să vrea printre buze: Crucea ei de viață!

— Să dea Dumnezeu să găsești, îl îmbărbătă cârciumarul. Atâta doar, să nu-ți pierzi capul, Antoane, nu? Hamburgul parcă-io mare, nu? Dă la oricine de lucru, nu? Atâta doar, să te ții tare, nu? Ai stat de vorbă cu omul ăla de colo, cu Karlicek? Trebuie să stai de vorbă cu el, că doar ești ceh, nu?

Și cârciumarul strigă spre colțul întunecat al încăperii, unde ședea un bărbat la o masă:

— Hei, Karichen, uite un compatriot. Ar trebui să faci ceva pentru el, nu? Doar e ceh, nu?

Karas se îndreptă spre masa arătată. Un bărbat pirpiriu și mai degrabă scund de statură, cu părul negru, inelat, cu fruntea plină de cute, dar nu de bătrânețe, ci din pricină că se încrunta mereu, ridică sprâncenele și-l privi lung. Doi ochi negri și ageri străluceau sub arcadele sprâncenelor.

— Ești ceh? întreabă el, întinzându-i mâna.

— Da, din Budějovice.

— Zidar, nu-i așa?

— Da.

— Și-acuma ești la ananghie, nu-i așa?

— Sunt.

— Ai vrea să te apuci de ceva, nu? Te-ai învoi la orice muncă, se-nțelege, doar ești ceh.

Între timp, Karas se așeză pe un scaun. Celălalt vorbea întruna, fără să-i aștepte încuviințarea.

— Eu sunt Kerholec, Karlik Kerhole din Libuna. Atât e destul dacă mi-ai scrie, și scrisorile tale m-ar găsi oriunde în Europa. Titluri deocamdată nu am, nu m-am oprit încă la nimic potrivit.

— Eu sunt Karas Antonin, zidar din Horni Snezna...

— Pe scurt, Tonda Karas, zidar. Ei, acum știu tot. Ți-a murit nevasta, nu-i așa, și-ai luat băiatul cu tine. O să ai de furcă, dar ce să-i faci?

— Cum de știi că...

— N-are a face cum. La cârciumă, la Hein Moesecke se adunau toți oamenii lui Milner. Când au mirosit că aici vaca-i moartă-n coșar, au întins-o spre Stettin. Tot mereu ziceau că mai trebuie să pice unul - Tonda Karas, cu un băiat. Trag nădejde că puștiul e sănătos. Ține la drum?

— În privința asta, nicio grijă.

— Atunci uite ce e, Tonda. Dă pe gât binecuvântarea asta și hai să ochim vreo trebușoară. Am eu ceva în vedere, și dacă se prinde, dai o bere.

Fluierând un marș, Karlik Kerholec din Libuna își puse pălăria pe o ureche, scoase cu nepăsare din buzunarul pantalonilor un pumn de bani - nu ca Antonin Karas, care ținea banii cu grijă în pungă - aruncă vreo câțiva gologani pe tejghea și strigă în nemțește:

— Ei, Moesecke, tâlhar bătrân, ce-ai să te faci când o să se mărite logodnica marinarului?

— He, he, Karichen, asta n-o să se-ntâmples prea curând, nu? O fi cam trecută, ai? Ce mai bucățică, dacă se-nghesuie la ea adoratori ca de-alde tine, nu? Băieți, veniți înapoi să beți aldămașul, nu? Servus, Anton. Nu-ți urez noroc, te pomenești că-l sperii, nu?

Afară, pe stradă, alături de pirpiriul Kerholec, Karas se simți el însuși o matahală stângace. Asta însă nu-l scutea să nu zorească sănătos pasul, ca să se țină de el.

— Nu-i departe, pe Reeperbahn, după colț, îi spuse Kerholec.

— Și ce fel de muncă e acolo? Întrebă îngrijorat Karas. Vreo construcție?

— Construcție și demolare, construcție și iar demolare, totul deodată și încă multe altele pe lângă asta. Și toate repede-repede. Asta e și principalul: să te miști iute! Doar ai lucrat în acord, nu?

— Păi asta-i bucuria mea, frate. Lucrez tare iute, că băieții nici nu prididesc să-mi dea cărămida la mână.

— Asta ar fi *all right*! Te pricepi și la lemnărie? Să cioplești lemnul, să-l tai, să-l închei în cuie?

— Doar mi-s de la pădure.

— Tocmai asta-mi ziceam și eu. Dar să lustruiești ceva, să zugrăvești?

— Păi, dacă e **s-o** iei așa, asta face parte din meserie.

— Milner ținea morțiș să te aștepte, cică suflă al naibii la trompetă!

În reguli, foarte bine. (Engl.).

— Adică la fligorn, da, firește.

— Se-nțelege, doar ești ceh. Păi, atunci, pot să-ți spun, Antoane, că o să fie bine, numai tu singur să nu strici treaba. Karlicele Kerliolec are nasul fin. Uite colo, la stânga, pe lângă scrânciobul ăla, și-am ajuns.

Adevărul e că străbătură cam a treia parte din toi bulevardul Reeperbahn. Ajunseră **într-un** loc deschis, plin de barăci, leagăne, scrâncioburi și gherete de tragere la țintă, între toate se ridica o construcție mai mare, de lemn, cu fațada ovală și cu o inscripție uriașă. Karas nu pwtii să citească decât: ...S HUMBER... Se căznea degeaba să-și dea seama ce anume ar putea să însemne asta, când Kerholec deschise o ușiță și strigă înăuntru:

— Domnul Steenhouwer e aici, Roșculeț?

— E-n birou, în spatele casieriei, nesuferilule,

răspunse o voce de femeie.

— Mulțumesc pentru politețe, Roșculeț.

Kerholec închise ușa zâmbind, se îndreptă spre o altă ușă și se întoarse din mers către Ivaras:

— Acum ține pumnii, băiete, și pășește peste prag cu dreptul. N-ar strica să faci și vreo trei cruci.

Karas era emoționat. Neașteptata întâlnire cu acest pișicher, despre care nu știa mai nimic și în care totuși se încrezuse din prima clipă, schimbarea bruscă intervenită în situația sa lipsită de orice speranță, misterul acestei noi și necunoscute ocupații, nădejdea că poate acum, îndată, el și băiatul lui vor fi salvați, toate acestea, după amărăciunea de mai înainte, îl tulburau adânc.

Își aminti deodată de sfaturile lui Kerholec și făcu la iuțeală vreo câteva cruci, atingându-și fruntea, pieptul și buzele. În acest timp zări deasupra capului literele: ...RCU...

În spatele ușii era un coridor scurt, cu pereții acoperiți de gravuri înfățișând diferite animale. Kerholec bătu la o altă ușă. îi răspunse o voce bărbătească, și Kerholec îi făcu semn lui Karas să intre împreună cu el.

— Bună ziua, *mijnheer*¹ Steenhouwer!

— A, tu ești, Karl. Bună. Ei, ce vești?

Un bărbat voinic și trupeș, cu părul blond, rărit, se răsuci pe scaunul de la birou, potrivindu-și ochelarii pe nas.

— Spuneți că plecăm curând, domn administrator.

— Chiar așa. În câteva zile. Ai pregătit totul?

— Aș mai avea nevoie de doi ridicători, sau măcar unul. Și pe ăsta l-am adus acuma, cu mine.

— E de meserie?

— Nu. Dar e compatriotul meu.

— Ceh? Ei, dacă-i ceh, atunci primește-l. Condițiile sunt cele obișnuite. Cunoaște condițiile?

— E de acord cu ele.

— Bun. Primește în mână șapte mărci. Cum îl

1 Domnule (olandeză).

cheamă?

— Karas Anton. Dar mai e ceva, *mijnheer*. Omul e vădov și are un băiat.

— Hm, asta-i rău. Avem și așa o groază de copii. Și mai trebuie să sosească și numărul icarian, adică cel puțin șase inși.

— Ăștia au vagonul lor, *mijnheer*. Băiatul e sănătos și ager, așa că l-am putea folosi. De dormit, poate să doarmă împreună cu noi.

— Ei, dacă crezi... Cum se scrie: K-a-r-a-s? Bun. Casa plătește șapte mărci. Du-te cu hârtia asta la casierie, Antoane. Restul o să ți-l spună Karel. La revedere.

Antonin Ivaras se simți cuprins de un val de recunoștință. Îi venea să se repeadă și să sărute mâna administratorului, dar domnul acela se și întorsese la birou și, scoțându-și ochelarii, se apucase iarăși să scrie. Kerholec îl împinse pe ușă. Abia afară se uită zidarul la hârtia pe care o ținea în mână și holbă ochii uimit. Pe bucata aceea de hârtie, ceea ce citise afară, la intrare, era acum întregit:

CIRCUS HUMBERTO

Era angajat la circ! Căta descumpănit spre Kerholec, dar acesta făcu o strâmbătură și izbucni în râs.

— Kerholec... frățioare... de unde până unde eu la circ... Aicea-s lucruri grele... și eu nu știu să fac nimic...

— Știi, Tonda, știi, nu te speria. Știi multe din ceea ce trebuie aici... Și ce nu știi, o să înveți de la alții, că doar ești ceh.

Kerholec dădu în lături o perdea de catifea și în fața lui Karas apărură o încăpădere circulară, înconjurată de niște trepte ce urcau până aproape de acoperiș. Prin mulțimea de ferestre și ferestruici de sub acoperiș pătrundea în semiîntunericul dinăuntru un șuvoi de raze, asemănător unei coloane luminoase. În lumina aceea revărsată asupra unui cerc galben, jos, pe pământ, se avânta un frumos cal negru, strunit de un călăreț, legat la cap cu o basma roșie. Calul stătea pe picioarele dinapoi, cu coama fluturând, cu

gâtul arcuit de-ai fi zis că mușcă din zăbale, iar cu picioarele dinainte bătea aerul, în timp ce călărețul i le atingea din când în când cu o biciușcă gălbuie.

Zidarul Antonin Karas privea la toate acestea ca la o arătare de vis. În vremea asta, tovarășul său îi povestea cu însuflețire că Circul Humberto e unul dintre cele mai mari din Europa, că aparține unui oarecare domn Berwitz, că au la vreo șaizeci de cai pursânge, precum și un elefant, și o menajerie, și că totul o pornea acum la drum, din primăvară și până în iarnă. Aici era nevoie de o echipă de ridicători, care să înalțe cortul în două ore și **într-o** jumătate de oră să-l strângă; îi spuse apoi că șeful echipei era el, Karel Kerholec din Libuna. Karas intrase acum la el în echipă, dar nu trebuia să se teamă de nimic. Totul era să păstrezi ritmul în muncă, astfel încât să nu stingherești pe altul, mișcându-te mai încet. Treaba asta o fac aici cehii - continuă Kerholec - pentru iscusința pe care o dovedesc ei în orice împrejurare. Toate circurile îi caută anume pentru treaba asta, dar bineînțeles că mai fac și alte munci: sunt îngrijitori de cai, grăjdari, argați, rândași, muzicanți, clovni, care ce găsește - principalul e să te pricepi la toate și să ajuți acolo unde e nevoie. E o viață tare frumoasă, liberă și independentă, umbli din oraș în oraș, vezi lumea întreagă, ținuturi necunoscute, oameni necunoscuți... și femei frumoase, care se dau în vânt după artiștii de circ...

Karel Kerholec vorbea acum insinuant, vrând poate să-l ispitească pe celălalt; dar zidarul Karas avea în fața ochilor, fără să vrea, pinul acela mititel de pe mormântul soției... Ce-ar fi spus oare Mărinka dacă ar fi aflat că **s-a** angajat la circ, împreună cu comedianții care colindă prin lume, fără casă și fără acoperiș deasupra capului, oameni de tot felul, poate chiar și hoți, Doamne ferește? La ei în sat totdeauna se auzeau strigăte: oameni buni, încuiați ușile, vin țigani cu ursul! Domnul jandarm sosea ca vântul, cu un ochi le cerceta hârtiile, iar cu celălalt căta spre ceaun, dacă nu cumva au pus la foc vreun iepure din pădurea domnească.

La cârciumă spusese de atâtea ori că el unul ar suci gâtui acestei ciurde de tâlhari. Așadar, **într-o** asemenea tagmă a intrat el, un zidar cinstit și rostuit la casa lui, cap de familie care își câștiga pe drept pâinea cea de toate zilele. Nicicând nu **s-a** pomenit una ea asta la ei, în sat.

Kerholec ăsta însă nu pare a fi țigan, se poartă ca un domn și Karas avea mare încredere în el. ăsta **n-ar** trăi printre cine știe ce lepădături și, la urma urmei, poate aici e o lume mai bună decât oamenii pe care îi cunoscuse el la Horni Snezna. Și apoi, el, Karas, nici **n-o** să joace țonțoroiul în fața oamenilor, treaba lui e o treabă ca oricare alta. Cei din echipa lui Milner, Dumnezeu știe cum **s-or** fi descurcând. Kremârik, Cerha, Vasek Zelenka, Jirka Opolecky, Padovec - toți flăcăi de treabă și capi de familie, poate că acum suflă din trompete prin curțile conacelor pentru câțiva gologani sau o bucată de pâine, iar noaptea și-o petrec prin hambare și grajduri. El cel puțin o să cutreiere lumea în căruță și Vasek **n-o** să fie silit să umble pe jos. Dumnezeu, **ce-o** să spună Vasicek de toată povestea asta? Trebuie să-**i** cumpere o șapcă mai acătării pentru drum, ba poate să-**i** ia chiar una frumoasă, doar primește șapte mărci pentru echipare. Cât trebuie să muncească pe brânci băieții lui Milner. până să câștige fiecare câte șapte mărci!

— Banii ăia **mi-i** dau acum?

— Firește. Fiecare dintre noi are unele mici datorii sau cumpărături de făcut, și cu banii ăștia își procură de toate, ca să nu mai aibă griji pe drum. Dacă nu rămâi în slujbă până la iarnă, banii ăștia ți se rețin, așa spune contractul. Du-te să-**i** iei de la casierie - ușa aia de lângă administrație. Dar mai întâi vino să încerci uniforma, poate mai trebuie să mai faci câte ceva la ea.

Apucară **de-a** lungul manejului. Kerholec îl salută pe călăreț **într-o** limbă străină, iar acesta înclină capul, fără să-și ia ochii de la picioarele calului, care acum mergea **într-un** pas ciudat, rod al muncii dresorului, de parcă ar fi dansat. În partea cealaltă a manejului, între băncile

circulare era o altă ieșire, cu o estradă deasupra. Kerholec pătrunse **într-un** coridor întunecos, care înconjura circul pe sub băncile de sus. Aici se vedeau o mulțime de uși. Sunt ușile de la garderobă, zise Kerholec în chip de lămurire. După ce trecură prin fața câtorva, Kerholec deschise o ușă ce dădea **într-o** încăpere mare și întunecoasă, plină cu tot felul de vechituri ciudate, deasupra cărora atârnavă o grămadă de haine. Din fund, din întuneric, se ivi schiopătând un om cu fața slabă și tare încrețită, de parcă natura l-ar fi înzestrat cu mai multă piele decât era nevoie pentru fața-i îngustă. În schimb, nasul era pe măsura acestei risipe de piele: lung și coroiat; doi ochișori așezați chiar lângă rădăcina nasului priveau atât de descumpănit și de trist, încât te pufnea râsul fără să vrei.

— Avem un om nou în echipă, Harwey. Caută-i și lui ceva printre boarfele astea ale tale, zise Kerholec.

— E coșcogeamitea lunganul, mormăi Harwey. Nu cumva ești irlandez?

Karas se uită întrebător la Kerholec: se vedea cât de colo că nu știe ce-i asta.

— Nu, Harwey, e ceh, răspunse Kerholec în locul lui.

— Îmi pare bine, Karle, îmi pare foarte bine. Nu pot să-i sufăr pe irlandezi. Dacă un singur irlandez ar intra în echipă, mi-ar otrăvi viața. Va să zică, ceh. Slavă Domnului. Cu atât mai bine, dacă nu-i vine haina, o **s-o** mai ajusteze, că doar e ceh. Poate i se potrivește asta a lui Rudolf, deși el era nițel mai scund; dar cred că are tiv la mâneci.

Harwey se pierdu schiopătând în întuneric, unde îl auziră scotocind și suflând din greu; în cele din urmă se întoarse. Ducea pe brațe o minunată uniformă roșie-purpurie, cu fireturi aurii pe piept, cu epoleți de aur pe umeri și vipușcă aurie la pantaloni. [Iainele astea îi luară ochii lui Karas. În viața lui nu mai văzuse ceva asemănător, poate doar cu ocazia vizitei episcopului la Budějovice, când sosiseră, îmbrăcați ca de paradă, împreună cu lacheii lor, și familiile Schwarzenberg, Bukvoj și Cernin.

— Și-o să îmbrac eu hainele astea?

— Bineînțeles, chiar acuma, ca să ne dăm seama ce impresie o să faci.

Karas își scoase surtucul și îmbracă livreaa aceea împodobită cu aur. Trebuie să-i arate cum se încheie în față, cu bumbii în formă de măslină. Harwey îi trase livreaa în spate, apoi apucă de revere și le scutură de două ori, după care îi netezi umerii.

— Vine ca turnată, de minune. Doar la mâneci e scurtă, dar le mai dăm drumul. Pantalonii nu-i mai încercăm, nu-i nevoie.

2 «19

— Strașnic, omule, parcă ești cel puțin general turc! exclamă Kerholec, dându-se doi pași îndărăt și măsurându-l cu privirea. Când te-o vedea bătrânul, gata, te-ai pricopsit. Harwey, da încoace o țidulă, să-ți iscălească Anton pentru aste două bucăți. Și noi, hai mai departe.

Karas își zmângăli numele cu un scris de copil pe petecul acela de hârtie și se urni în urma lui Kerholec, așa cum era, încărcat de fireturi, ducându-și pe braț surtucul și pantalonii cei noi.

— Mergem la casierie pentru cele șapte mărci, că doar ăsta-i lucrul cel mai important, îi explică Kerholec pe drum. Acum, ia aminte ce-ți spun. Casierița e o rudă a directorului nostru, Berwitz. Ea e de prin părțile noastre, vieneză, pe când directoarea e de pe undeva, din Belgia. Când ai să te întâlnești cu directoarea, s-o saluți doar cu: „Bună ziua, madame” sau: „Bună seara, madame”, altfel nu, pricepi? Babei de la casă trebuie să-i spui însă din prima clipă: „Sărut mâinile, milostivă doamnă”, „Umilul vostru slujitor, milostivă doamnă”; ea o să-ți răspundă: „Bună ziua, Anton”, iar tu să-i spui: „Cu plecăciune, milostivă doamnă” și așa o să te pui bine pe lângă ea, dacă o să ai cândva nevoie de vreun avans. Tot ea are în grijă cârpitul și reparațiile hainelor noastre. Tu să te arăți însă în stare să te îngrijești singur de asta, să-i ceri doar să-ți împrumute ac cu ață și foarfeci. După aia să te prefaci

neîndemânatec, chiar dacă te pricepi, și atunci ea o să se repeadă să-ți smulgă lucrul din mină și să ți-l coasă ea. Așa trebuie **s-o** iei, pricepi? E o femeie tare bună, dar are capriciile ei. E văduva unui maior, Frau von Hammerschmidt, și are cuvânt greu în fața directorului. La directoare trebuie să iei seama, e zbir, nu alta. Ai **s-o** vezi, umblă **într-o** haină jerpelită, bărbătească, cu o pălărie tot bărbătească, de nu dai un ban pe ea - și ce-ar mai lua ea banul acela! Berwitz e băiat bun, un șef mare și iubește toate câte le vezi din jur. În general, aici...

Kerholec se opri și-l cuprinse de după umeri.

— Uite ușa casieriei. Mă găsești după aceea în manej sau la grajduri. Încă ceva voiam să-ți mai spun: în general, aici totul depinde de faptul dacă-ți iubești meseria, oamenii, animalele, materialul, munca, totul. Treabă e destulă și faci orice îți pică în mână. Dacă te simți atras spre munca asta, îți pătrunde în sânge și în viața ta n-ai să mai dorești să faci altceva. Noi toți formăm un singur colectiv, de la director până la îngrijitorul de cai, toți depindem unul de altul, înțelegi, unul de altul, și treaba trebuie să meargă ca pe roate. Abia atunci te simți fericit.

Un sfert de oră mai târziu, Antonin Karas, zidarul din Horni Snezna, stătea în fața doamnei maior von Hammerschmidt, care cu împunsături mici, îndemânate, îi cosea tivul de la mâneca livrelei. Tocmai isprăvea de povestit cum, după înmormântarea Mărinkăi, **s-a** pomenit la Hamburg, cu Vasicek de mână, fără slujbă.

— Ai trecut prin încercări grele, Antoane, cred și eu, spuse rotofeia doamnă Hammerschmidt, clătin**ându-și** capul cu părul puțin cărunt, strâns **într-un** coc solid. Acum trebuie să fii liniștit. Ai dat peste o întreprindere serioasă, alde Berwitz sunt oameni buni, severi doar în ce privește munca și ordinea. Tu însă n-ai să le dai de furcă, doar ești de prin părțile noastre, ceh! Doamne, câți cehi am cunoscut eu și cu toți m-am înțeles de minune! Ultima ordonanță a răposatului meu bărbat, maiorul von Hammerschmidt, era din Vysoke Myto - asta e pe undeva

pe la voi - argint-viu nu alta, pe ce puneă mîna, la aia se pricepea. În privința copilului nu-ți face griji. Mai avem aici câțiva copii, alde Berwitz au și ei o fetiță, Helenka. Câți ani are băiatul tău? Șapte ani, ei, asta-i vârsta cea mai bună. Nu-ți mai dă bătaie de cap, iar copilul se acomodează ușor. Ține minte vorba mea, Antoane, băiatul va fi foarte fericit aici. Așa, gata cu mânecile, ia haina și fii atent cum o porți. Îți dai seama, haina face parte din averea noastră și ți-o încredințăm ție. Domnului Berwitz îi place frumosul, și oamenii noștri trebuie să aibă și ei tragere de inimă, ca să nu se distrugă nimic fără rost. Destul strică fiarele. După-amiază să-mi aduci băiatul, să-l cunosc și eu. O să am eu grijă de el. Uite, ține trei bilete, băiatul, proprietăreasa și fata ei să vină după-masă la matineu. Ia încearcă haina, o să faci furori cu ea. Îți vine bine, ei, doar a fost cusută la Viena. Acolo sunt croitori buni, majoritatecehi. Viena, ah, Viena, ce oraș, Antoane, ce oraș...

Când Karas trecu prin manej, călărețul pe calul cel negru terminase repetiția. Calul era lac de sudoare, plin de spumă și începu să azvârle din cap, când, în sfârșit, i se slăbi zăbala. Călărețul sări din șa și în clipa aceea zări livreaua roșie a lui Karas.

— Tu ești nou aici? îi strigă el **într-o** nemțească cu accent străin.

— Da, domnule, încuviință Karas.

— De unde, din ce parte?

— Ceh, domnule.

— Aha, atunci poți să duci calul la grajd.

Karas înțelese că pentru oamenii aceștia a fi ceh însemna să te pricepi la toate. Sfaturile lui Kerholec îi mai răsunau încă în urechi. Pătrunse în manej și se apropie de cal, de parcă l-ar fi crescut la el la moșie. Deși nu se pricepea la cai, își dădu seama, privindu-i capul semeț și ochii de foc, că n-a mai văzut niciodată un animal atât de frumos. I se păru foarte firesc să-l prindă de frâu, dar în clipa când întinse mîna, o veche amintire din copilărie îi

fulgeră prin minte. Văzuse de nenumărate ori la târguriU anuale de la Budějovice cum se țineau caii: totdeauna cu capul ridicat. Apucă deci frâul cu dreapta, de sus, de sub bot, și-l ridică atât cât putu. Calul ciuli urechile, se încordă ușurel și, cu trupul nițel pieziș, o porni în trap mărunț spre ieșire – încotro îl purta Karas. Trecură print~~tr~~-un coridor scurt, și Karas simți în nări mirosul grajdului.

— Ei, Santos! Adu-l încoace! strigă cineva lui Karas. Calul însă își cunoștea singur locul și în dreptul boxei lui o apucă la stânga. Karas dădu drumul frâului.

— Excelent, Tonik! se auzi din celălalt capăt glasul lui Kerholec. L-ai condus minunat. Acum vino cu mine - mergem la cărămizi.

— La cărămizi? repetă mirat Karas, și degetele i se încovoieră involuntar pe forma imaginară a acelei bucăți de humă roșie și aspră, pe care din copilărie fusese obișnuit să o arunce, să o prindă, să o cântărească în palmă „să o înjumătățească și să o bată încetișor cu ciocanul.

— La cărămizi, întări Kerholec, dar nu-i dădu compatriotului său nici mistria, nici mala, ci o mătură de nuiele și o lopată uriașă, cu marginile întoarse în sus. îl duse de-a lungul grajdului, printre cei șaiszeci de cai, care mestecau fin, și fornăiau în iesle, scuturându-și lanțurile, apoi intrară în~~tr~~-o altă încăpere, mult mai înaltă. Aici, pe un podium, se mișca legă~~nându~~-se încetișor un elefant. Karas nu mai văzuse niciodată un elefant. Se opri puțin speriat la vederea acestui munte de carne cenușie, cu două urechi uriașe.

— Ăsta-i Bingo, fala cercului nostru, i-l prezentă Kerholec. Bună seara, Bingo. Ce mai faci, bătrâne?

Elefantul întinse trompa spre Karas, care i-o luă în palmă și-i suflă de câteva ori în bot.

— Ești tare cumsecade, Bingo, dar acum lasă-ne să trecem puțin în spatele tău.

Îl plesni ușor cu palma peste trompă, iar Bingo, pufăind mulțumit, se dădu doi pași în lături, atât cât îi

îngăduiau lanțurile de la picioare. Kerholec îi arătă lui Karas unde are de măturat.

— Hm, va să zică, astea-ți sunt cărămizile? făcu dezamăgit Karas. Curată cocină!

— Nu cumva credeai că o să ți le și ardem?

Kerholec explică lui Karas cum trebuie să țină lopata cu mâna stângă și cum să miște mătura cu dreapta, ca să ia cât mai iute de acolo uriașele „cărămizi” produse de elefant. Când isprăviră, Kerholec îl duse pe Karas la vestiar și-i arătă un cui, unde Karas își agăță în sfârșit splendida livrea.

— Acum e pauza de prânz, spuse Kerholec. La trei începe matineul, așa că, pe la două jumătate, trebuie să fii aici. Ei, și acum hai să bem berea.

— Nu s-ar putea s-o lăsăm pe deseară? Să bei bere înainte de prânz...

— Ce tot spui, omule? Cum să nu dai pe gât o bere? Doar ești ceh!

Așa intră Karas, zidarul din Horni Snezna, în pragul primăverii anului 1862, în slujbă la circ. După-amiază, înmărmurit de uimire, se afla acolo și Vasek, băiețelul, lui de șapte ani.

III

„Ei din familia Ilumberto făceau parte dintr-o renumită familie de artiști italieni, care colindau iarmaroacele. La început, după cât se știe, se aflau printre ei doar dansatori pe sârmă și săritori. O dată, la Arose, unul dintre ei, Carlo Humberto, în timp ce-și executa numărul, sârma, prost legată, se slăbi și acrobatul căzu la pământ. În cădere își rupse picioarele, așa că după aceea nu mai putu fi în siguranță sus, pe sârmă. De mers, putea să meargă, dar își pierduse elasticitatea și sensibilitatea degetelor și a tălpilor; or, fără aceste două însușiri nu te poți aventura pe sârmă. Atunci își cumpără un urs și o maimuță, dresă un câine, și cu aceștia începu să însoțească exhibițiile familiei. La târgul din Lyon o cunoscă pe Louise Bolier, ai cărei părinți aveau o menajerie: nu era altceva

decât o biată cușcă pe roate, cu șase maimuțe, două hiene, o vulpe urât mirositoare și un leu năpârlit, care privea posomorât, pentru că îl dureau dinții. Carlo Humberto nu era mulțumit printre ai săi. Frații susțineau că vor avea succes și fără ursul și maimuța lui. Louise Bolier era nefericită din cauza tatălui ei, care bea și lăsa animalele să flămânzească. De fapt, mama ei, ghicitoare în cărți, întreținea familia. Carlo Humberto se însură deci cu Louise Bolier, care îi aduse ca zestre menajeria. La rândul său, ginerele se plăti față de socri, cumpărându-le din economiile lui o mică baracă în care madam Bolier putea să-și exercite meseria de cărturăreasă și prezicătoare. La început, cele două familii călătoriseră împreună, dar buna înțelegere nu ținu multă vreme. Atunci când era afumat, papa Bolier încurca uneori treburile. În fața barăcii soției sale invita publicul să intre să admire cea mai feroce dintre fiare, iar alteori, din obișnuință, se urca pe podiumul din fața menajeriei și invita domnii și doamnele să intre să-și afle viitorul. Toate acestea creau încurcături, așa încât Humberto preferă să vâre din nou mâna în săculețul cu economii și să cumpere soacrei o căruță mică trasă de o mârtoagă jalnică, iar el, cu cele două cuști pe roate ale sale și cu căruța verde ce-i slujea drept locuință, se îndreptă spre Italia.

La Grenoble dădu peste un felcer pensionar, care se oferi să scoată leului trei dinți stricați. Și leul se întremă până **într**-atât, încât, **într**-o cușcă ceva mai mare, avu posibilitatea să facă cu el câteva numere primitive de dresură, pe care bătrânul Hasan și le mai amintea din **t** inerețe și pe Gare accepta să le facă, numai să i se dea pace după aceea. Mai înainte, la Marsilia, Humberto căpătase în port un piton. În drum spre Alpi dresase caii țărănești care îi trăgeau căruțele și adunase de prin sate cinci câkii, pe care îi învățase să umble pe picioarele dinapoi și să facă tumbe. Cu aceștia.

Împreună cu bătrânul său urs care știa să danseze și să se lupte, precum și cu maimuța Fiametta, putu să

deschidă ia Turin vestitul circ național al lui Humberto. La reprezentații, signora Humberto apărea în chip de dansatoare indiană - femeia-șarpe - și călăreață engleză de înaltă clasă, signor Humberto se lupta cu leul și cu ursul, iar cele două ajutoare ale sale făceau bufonerii și prezentau numerele de dresură cu câinii și cu maimuța. După câțiva ani, Carlo Humberto avea șase cai pursânge pentru program, patru cai de tracțiune, în menajerie o pereche de lei tineri, un crocodil, douăsprezece cuști cu diferite animale mai mici, iar în căruța cea verde - o fetiță, Antoinette, care dansa fermecător pe spatele cailor și sărea prin cercuri de hârtie. La Münster li se alătură tânărul Bernhard Berwitz, dintr-o familie saxonă de comedianți. El se producea ca jongler și aruncător de cuțite, dar pe lângă asta adusese cu sine și câteva animale dresate: un măgar, un țap și un purcel, pe care le folosea într-un mare număr comic, împreună cu tradiționalii câini ai lui Humberto. Anii trecură și Bernhard Berwitz își căsătorii cu Antoinette Humberto și, cu o perseverență de neamț, începu să mărească întreprinderea și afacerile familiei. După alți câțiva ani, la nașterea fiului lor, Petr, aveau un frumos cort circular, cu o arenă de nouă metri, douăzeci și patru de cai, trei lei, doi tigri și o menajerie vizitată de grupuri de școlari. Petr Berwitz crescuse în căruța bunicului său italian și a bunicii franțuzeaice. Moștenise de la tatăl său îndemânare, curaj și perseverență, iar de la bunici pasiunea pentru fast. Bătrânul Humberto era un prezentator renumit, care reușea să improvizeze în șase limbi fantastice cascade de uimitoare elocvență, iar tot ce făcea era înveșmântat într-o strălucită haină de patetism, îi plăceau cuvintele frumoase, răsunătoare, pitorești, avea slăbiciune pentru pozele solemne, eroice și curtenitoare, pentru gesturile armonioase, îi plăcea strălucirea și splendoarea costumelor. Soția sa avea un talent neobișnuit de a scoate din tot felul de cupoane cumpărate pe nimic de la depozitele din marile orașe, costume surprinzătoare

pentru personalul circului, încât toți apăreau în fața publicului ca niște eroi și eroine din *o mie și una de nopți*. Carlo Humberto, inapt pentru serviciul militar din pricina invalidității sale, nutrea un deosebit respect pentru uniformă. Ori de câte ori avea prilejul, cumpăra de la negustorii de vechituri sau de la familiile militarilor răposați tot felul de tunici militare, chipie și caschete, dacă pe ele strălucea aurul, argintul sau alama fireturilor. Totul era neobișnuit în cercul lui. Dacă nu avea bani destui să cumpere o livrea completă rândașilor și îngrijitorilor de cai, aceștia apăreau îmbrăcați în uniforme nemaivăzute, ca un corp de atașați militari exotici. Și cailor lui avură cu timpul harnașamente din piele din ce în ce mai bune, mai frumoase, împodobite cu paftale strălucitoare de inetal și cu uriașe panașe din pene de struț sau de păr de cal vopsit în diferite culori.

Petr Berwitz trăise de mic copil cu toate acestea sub ochi și în același timp auzise cuvintele înflăcărate ale bunicului, el însuși fascinat de splendoarea creată cu propriile sale mâini. Mai presus de orice, Carlo Humberto ițtea cailor, dresura lor fiind cea mai nobilă îndeletnicire în acea vreme. Pasiunea aceasta trecu, încă din copilărie, și în inima nepotului. La șase ani, îi cumpăraseră un mic ponei, ca să ia și el parte la parada circului, la intrarea **într**-un nou oraș. Petr își petrecu trei sferturi din copilărie în grajduri, printre cai. Cei mai iscusiți călăreți acrobați și cei mai experimentați dresori de cai, angajați de tatăl său, îi dezvăluiră și îl inițiară în toate secretele artei lor.

Petr avea cincisprezece ani cînd domnișoara Arabella, călăreața-acrobată a circului, se accidentă în timpul săriturii peste „obstacol”, cum li se spune acelor fâșii de pânză colorată, întinse în chip de stea deasupra maneului, peste care trebuia să sară călăreața. Domnișoara Arabella alunecă la sfârșitul săriturii de pe sa, căzu și își fractură piciorul. Berwitz-tatăl decretă că programul nu se poate lipsi de o călăreață-acrobată, și cum în acea clipă era cu neputință să găsească alta, a doua

zi îi îmbrăcară pe Petr în tricot și fustiță de voal, îi strânseseră talia în corset, îl fardară, și băiatul călări, dansă și sări trei săptămâni ca *Mile Arabella*, în aplauzele furtunoase ale publicului, cu un succes mereu crescând. La început băiatul se înfurie la gândul că trebuie să încalece ca o femeie și nu așa cum era obișnuit, pe urmă însă descoperi o adevărată plăcere în imitarea cât mai perfectă a tuturor pozelor pe care și le ia o femeie. În spatele perdelei verzi de la intrarea în manej, bunicul Ilumberto se minuna nevoie-mare, pufnind pe nas și scuipând întruna, \ azându-l pe Petr, suplu și plin de grație, cum se lasă urcat în șa de către un om de arenă. Curând, băiatul se îndrăgosti până într-atât de numărul său, încât - spre uimirea publicului - sări peste ultimul „obiect” cu un salt. Prima dată efectuează saltul fără să-l fi anunțat în prealabil și era cât pe ce să cadă; în ardoarea-i tinerească nu se gândise că va ateriza în șa cu o clipă mai târziu. Șaua îi alunecă într-adevăr de sub picioare, dar băiatul era destul de priceput ca să se poată prinde cu pantofii săi flexibili și moi de crupa sârgului. Pentru curajul lui încasă de la taică-său o palmă încă înainte să-și scoată peruca, așa că nu o prea simți. În clipa următoare văzu totuși că ideea lui a avut succes, căci taică-său propuse o repetiție specială pentru a doua zi dimineată, vrând să experimenteze aterizarea în șa din salt, în condițiile încetinirii fugii calului. În timpul acesta, domnișoara Arabella tuna și fulgera... încercase chiar să fugă din pat, dar gelozia și invidia nu-i alungară durerea din piciorul stâng. Trebui să se împace pentru o vreme cu „rivala ei” pe care o disprețuia. Peste trei săptămâni, băiatul se perfecționase într-atât în salturi și le efectua cu asemenea îndrăzneală, încât putea trece dintr-o săritură peste opt obstacole. Bătrânul Ilumberto radia. În timpul prânzului bătu cu pumnul în masă, căutând să-și convingă ginerele că e vorba irevocabil de descoperirea unui număr absolut nou. Și toți trebuiră să o recunoască. Pe când se aflau la Ulm, domnișoara Arabella își relua locul în șaua sârgului, însă

nu putu să împiedice apariția în a doua jumătate a programului a lui Miss Satanella, care prin îndrăzneala săriturilor sale umbri cu mult numărul ei tradițional.

Petr își continuă rolul de călăreață-acrobată un an și jumătate. De multe ori era destul de greu să-și ascundă taina în fața publicului, mai ales când ofițerimea din diferite garnizoane ținea morțiș să o cunoască pe neînfricata călăreață. Cariera lui în travesti luă sfârșit pe neașteptate în Seghedinul unguresc. Un tânăr de șaptesprezece ani, fiul contelui P., se îndrăgosti nebunește de Miss Satanella, încât după multele-i zadarnice rugăminți de a o cunoaște, după la fel de zadarnicele sale invitații la cină sau la o plimbare călare împreună, pătrunse în culise cu pistolul în mână. Două gloanțe trecură pe alături, al treilea atinse ușor calul, care tocmai era adus din manej. Convingerea că mai devreme sau mai târziu, dintr-o asemenea istorie s-ar putea să-și piardă ori fiul, ori calul, sili familia Berwitz să renunțe la Miss Satanella și să o șteargă din program. Berwitz-tatăl făcu lucrul acesta imediat după incident, dar bunicul Humberto țipă la el enervat foc, cerându-i în numele dreptului său de senior ca numărul să rămână. După aceea își îmbracă fracul, își agăță toate decorațiile pe piept, perie cu grijă vechiul său cilindru și se duse la bătrânul conte P. pentru a-i explica cu vorbe multe, abile și frumoase ce scandal public a provocat tânărul conte, câtă trudă vor trebui să-și dea pentru ca poliția să nu se amestece în povestea asta și cât de păgubit ieșea Circul Humberto din toată această împrejurare. A fost probabil o remarcabilă performanță a bătrânului Humberto, căci rămase la contele P. până dimineața, băură împreună douăsprezece sticle de tokay și trei sticle de coniac, iar după-amiază se întoarse în mijlocul familiei sale cam obosit, însă în posesia unei casete cu o sută de ducați de aur, precum și a doi cai albi pursânge, prin care contele P. compensa în mod cavaleresc dispariția definitivă a lui Miss Satanella de pe fața pământului. Diplomația bătrânului Humberto era cu atât

mai meritorie, cu cât lui Petr începuseră să-i crească tuleiele, iar glasul i se îngroșase până **într**-atât, încât nici nu mai îndrăznea să strige victoriosul său „Alei-hap!”, atunci când își făcea vânt pentru salt. În locul lui Miss Satanella apăru deci în program Signor Pietro, dar în ciuda faptului că remarcabilele sale performanțe stârneau o admirație unanimă, niciodată nu mai primi din partea admiratorilor săi atâtea flori, bomboniere, bijuterii și daruri de preț ca în acele optsprezece luni, când își negase zilnic, în arenă, sexul.

Era vremea când se aflau în mare prețuire circurile cu cai. Aristocrația care se mai găsea încă în fruntea statelor și națiunilor diferențiate după clase, era educată în mod obișnuit în spiritul obiceiurilor și gustului englezesc. Tipul renesansian al nobilului ca Mecena al științelor și artelor, atât de răspândit și în epoca barocului, se stingea acum. Mult mai mare era interesul față de aspectele plăcute ale vieții, printre care în primul rând pasiunea pentru caii pursânge și pentru arta ecvestră. Dacă un circ bun poposea **într**-un oraș de reședință, nobilimea de prin castelele mărginașe se grăbea să-și cumpere loji pentru câteva zile în șir, nemaisăturându-se a privi caii pursânge cu înfățișare falnică, făcând aprecieri asupra călăreților și dresorilor și transformând în pauze grajdurile circului în locul lor de promenadă. Grandoarea turnirurilor cavaleriești, apoteoza patetică a eroismului aventurier, gata să se lase răpus pentru te miri ce, prețuind numai frumusețea gestului, dispăruseră de mult din viața plină de glorie a nobilimii ajunsă acum în amurg, dar renăscuse aici, în mijlocul acestei comunități rătăcitoare a circului, în acești cavaleri săraci, fără avere și blazon. Cât timp mai mocnea în memoria slabă a familiilor nobiliare scânteia eroismului de odinioară, cercul de aur al manejului îi atrăgea ca o înviere a locurilor unde înaintașii lor se avântau în turniruri. Și veneau ca niște somnambuli către această strălucire a trecutului. Ea îi atrăgea spre oamenii care, ca și ei, deși poate la polul

opus, se situau în afara burghezilor. Voievozi și marchizi înconjurau pe comedianții călăreți, care pentru câțiva groși își riscau zilnic viața. Ploaia de aur a favorurilor și cinstirilor se abătea asupra fermecătoarelor amazoane cu talie de viespe, asupra acestor zâne și silfide care zburau pe deasupra nobilelor animale, căutând provocător grația perfecțiunii, chiar la granița dintre viață și moarte. Multe dintre ele sfârșiseră cu coastele rupte sub greutatea calului prăvălit la pământ, multe însă ajunseseră, printr-un ultim și fermecător salt, până în cercurile cele mai înalte ale societății, la coroane și titluri, ai căror purtători erau convinși în adâncul sufletului că nu **s**-au făcut vinovați de nicio mezialianță în fața neînfricaților lor strămoși.

Chiar și cele mai puțin norocoase erau veșnic înconjurate de un roi de admiratori. Iar în micile și depărtatele orașe, unde se aflau garnizoane de cavalerie, ofițerii așteptau sosirea cercului ca pe cel mai mare eveniment al anului. Cavaleria era socotită pe atunci drept mândria și temelia armatei. Husarii, dragonii, cavaleriștii, roșiorii, ulanii, toți aceștia aveau comandanți din aristocrație. Multe din garnizoanele uitate în vreun colț de țară întâmpinau cu atâta elan demonstrațiile ecvestre ale artiștilor și artistelor, încât pentru găzduirea acestora unii se îndatorau pe câțiva ani.

De multe ori nici nu se **p** menea cuvântul circ. De la primele expediții masive ale călăreților acrobați englezi pe continent, și până la să zicem, directorul ceh Berânek, toate aceste circuri hipice își ziceau societate ecvestră, societate de călărie britanică de înaltă școală, și așa mai departe. Doar câteva dintre ele aveau corturi proprii, majoritatea se produceau în clădiri, adică în construcții de lemn circulare, ridicate anume în acest scop în orașele mari, sau care se ridicau la cererea artiștilor atunci când rămâneau pe loc mai multe luni. Programul era alcătuit din numere standard de călărie de înaltă școală și dresură liberă, călărie romană, poștă cicoșiană², vânătoare de pe

2 Denumită astfel după numele iuților călăreți ai pusteii 'maghiare.

cai, voltije, dansul cailor și dansul și săriturile călăreților și amazoanelor. Câteva clovni se produceau în timpul pauzelor, când se grebla rumegușul din arenă. Dacă cercul avea un cal excepțional de bine dresat, punctul culminant al seriei îl constituia o scenetă dramatică; de exemplu, „Arabul și credinciosul său cal”, în care rolul principal îl deținea inteligentul animal. La sfârșitul spectacolului avea loc o mare pantomimă, la care luau parte toți caii cercului și în timpul căreia se desfășura un lux orbitor de costume de călărie.

Cercul propriu-zis, cu programul său tradițional variat exista pe atunci în înjghebări modeste doar în bâlciuri și iarmaroace, adesea fără cort, sub cerul liber, iar banii se strângeau de la privitori cu talgerul. Cercul Humberto se deosebi deci în scurtă vreme de amândouă aceste tipuri de circ, prin faptul că împletea feluritele numere artistice de înaltă măiestrie, cu numere în care se produceau locatarii menajeriei, îmbogățindu-și astfel programul. Dar, sub conducerea bătrânului Humberto, mai ținea încă de proporțiile modeste ale cercului din acea vreme. Manejul avea aproximativ șaisprezece coți, adică tocmai atât cât era necesar pentru a se produce o grupă de șase cai. Când Petr Berwitz preluă conducerea Cercului Humberto, mări și aduse îmbunătățiri grajdului, vrând să facă din cercul său una dintre cele mai serioase întreprinderi hipice. În legătură cu asta trebui să se gândească și la un maneaj mai spațios, în care să se poată produce caii săi, acum mai mulți la număr. Ținând seama de experiența sa proprie, precum și de experiența călăreților și dresorilor săi, trecu la manejul de douăzeci și patru de coți. Se constată că într-un maneaj de asemenea dimensiuni, calul aleargă aplecat spre interiorul manejului, ceea ce permite călărețului să-și țină mai bine echilibrul, iar flacă ar aluneca în timpul unei sărituri, întotdeauna ar cădea în rumeguș și nu în partea dinafară a manejului, pe pistă, așa cum căzuse *Mile Arabella*. Într-o arenă de asemenea dimensiuni, Petr Berwitz putea să se producă

într-un număr de dresură liberă cu un impunător grup de douăzeci și patru de că-i.

Cercul Humberto făcea deci parte dintre circurile hipice de frunte, dar Petr Berwitz nu renunță nici la programul bunicului. Rămase credincios mai ales dragostei pe care o avea bunica sa față de lei și de alte fiare. Mări menajeria prin achiziții noi și prin schimburi, și, alături de alți cîștăvitori mari directori de circ, cultivă în continuare dresura de fiare sălbatice. Bătrânul leu Hasan murise de mult, și pielea lui așternută pe jos, între paturi, îi împodobește vagonul. În cuștile menajeriei fugeau însă de colo-colo, în dosul gratiilor, doi lei, trei leoaice, doi tigri, trei urși, toți dresați pentru a se produce în arenă. Pe atunci nu se cunoștea încă înălțarea rapidă a gratiilor în jurul manevrei, nici producerea de grupuri mari de fiare **într-**un spațiu larg. Vechii dresori se produceau intrând în cuștile fiarelor. Cuștile erau niște lăzi primitive, cu gratii pe o singură latură, și în ele nu era loc pentru salturi mai mari. Spectatorii rămâneau încrămășiți de uimire văzând curajul bărbatului sau femeii care îndrăzneau să pătrundă, cu biciul și cu furca în mână, printre leii ce răgeau înfuriați. Numărul de dresură propriu-zis era scurt. Leii trebuiau la poruncă să se scoale, să se apropie, să se așeze sau să se culce. Uneori, îmblânzitorul se lua la trântă cu un animal în care avea deplină încredere, iar la sfârșit își vâră mâna sau capul în gura fiarei. Asta se repeta cât codată chiar și de zece ori **într-o** după-amiază, ori de cât. e ori răpăitul tobelor aduna spectatori. Vechii obișnuiți ai iarmaroacelor aveau o expresie specială pentru aceste istovitoare reprize. Le ziceau „abatorul”, întrucât se muncea ca la tăiatul vitelor. La primele lui începuturi, și Carlo Humberto muncise „ca la abator” ca să aibă public de mai multe ori în cursul unei după-amiezi. Asta încă de pe când își desfășura programul sub umbrelă, cum i se mai spunea cortului mic și sărăcăcios al circului. Mai târziu, împreună cu ginerele său, ajunseseră atât de departe, încât dădeau zilnic doar două reprezentații, după ora

prânzului. Din cauza lipsei de lumină, nu existau reprezentații de seară. Barăcile se luminau cu luminări și mai târziu cu lămpi de petrol. Cei ce nu aveau barăci, ci numai corturi, se tremură însă multă vreme de iluminat, primejdia de incendiu fiind prea mare.

Bătrânul Humberto își dorea însă mai mult decât un cort mare, astfel încât numerele de dresură cu animalele sălbatice să se desfășoare într-un „cadru rotund”. Crescut în libertate de copil, din vremea peregrinărilor prin bâlciuri, se obișnuise să fie înconjurat din toate părțile de spectatori. De aceea considera „cadrul rotund”, cum i se spunea reprezentației de circ, spre deosebire de spectacolul de teatru expus privirii unilateral, drept singura artă capabilă să creeze un adevărat contact cu publicul. Dresura fiarelor în cușcă nu-i plăcea. Totul se petrecea doar în fața laturii cu gratii a cuștii, celelalte trei laturi rămâneau mute, moarte. De aceea, de îndată ce Circul Humberto se puse puțin pe picioare, ceru să i se facă o cușcă transportabilă, o cușcă adevărată din gratii de fier, montată pe niște roate joase, în care vâra fiarele ce trebuiau să se producă și care era trasă solemn în arenă de patru cai. Cușca avea trei metri pe trei, prin urmare abia încăpeau în ea două fiare, dar Carlo Humberto era fericit când gonea animalele dintr-un colț în altul al cuștii - așa cum cerea pe atunci moda dresurii - când pocnea din bici, ori trăgea cu gloanțe oarbe făcând fiarele să scoată răgete înspăimântate și să-și arate colții, pentru ca în cele din urmă să le silească să se culce cu botul pe labe, iar el, *dompteur*³, signor Carlo, să-și sprijine teatral piciorul drept pe coama lor, în aplauzele furtunoase ale publicului.

O dată îi prinse pasteles în nordul Lombardiei. În joia mare, în vinerea mare și sâmbătă, în ajunul paștelui, nu se puteau da reprezentații pentru italieni. Aceste zile le rezervară reparațiilor mai mari necesare corturilor, vagoanelor și aparatelor cu care lucrau artiștii, reparații ce se făceau de obicei sub supravegherea bunicului Humberto

3 linblânzitor (fr.).

și a bunicii Louise. De astă dată, însă, îi cerură lui Bernhard Berwitz să preia supravegherea reparațiilor. Și după ce îi arătară defecțiunile observate de ei, plecară amândoi. În timp ce strângea paturile, Antoinette Berwitz descoperi că tatăl ei a luat la el cutia de țigări pe care și-o punea întotdeauna noaptea sub pernă. Era o cutie legată de câteva ori cu sfoară, încredințată lui pe patul de moarte de către mama Bolier. Cui ia era aproape plină cu ludovici de aur, pe care prezicătoarea reușise să-i ascundă de soțul ei, împlânzitorul bețiv. Antoinette știa că tatăl său a umplut de mult cutia cu bani. O deschisese doar de câteva ori în viață - atunci când asupra cercului se abătuse vreo nenorocire, sau atunci când se ivise ocazia să cumpere vreun animal prețios, în condiții deosebit de avantajoase. După aceea strângea iar băierile pungii și agonisea până când cutia de havane se umplea din nou. Soții Berwitz își dădură deci seama că se petrece ceva neobișnuit cu bunicul, în sâmbăta paștelui se întoarse împreună cu bunica, liniștit, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Abia în timpul mesei de paște, luând un aer solemn și ridicând paharul cu vin roșu, le aduse la cunoștință **într-o** italienească melodioasă și cu multe figuri de stil, că în anul acela va împlini șaptezeci de ani, că bineînțeles se simte sănătos și în putere și că ar fi în stare oricând - după cum toată lumea știe și recunoaște - să-și prezinte numărul cu aceeași vigoare, dar că înțelepciunea Celui-de-sus povățuiește oamenii să nu întindă degeaba coarda vieții. De aceea, urmând pilda tuturor străbunilor lui, a scamatorilor și dansatorilor pe sârmă din slăvitul neam Humberto, a hotărât să se retragă din arenă și să-și ia o binemeritată odihnă, în care scop tocmai a cumpărat pentru el și mama Louise o căsuță frumoasă în Savoia Superioară, cu o curte mare, cu o grădiniță și cu viță de vie, și unde cu frica lui Dumnezeu, vrea să dreseze pentru Circul Humberto clini, pisici, maimuțe, papagali și alte animale mărunte. Iar pentru că meritele ce și le-a câștigat în conducerea cercului nu se pot trece sub tăcere, și pentru

că legea de fier a tuturor oamenilor ce și petrec viața „pe roate” poruncește să *vândă* bine tot ce fac, cere și - ca senior-șef - ordonă în același timp, ca în fiecare oraș în care vor juca până la retragerea lui, să se organizeze câte o reprezentație de gală de adio, dând prilej publicului să-și ia rămas bun de la signor Carlo Humberto, primul și cel mai mare îmblânzitor de animale sălbatice, vestit echilibrist pe sârmă, admirat dresor de cai și întemeietorul slăvit al Circului Humberto, care și-a cucerit faima și favorul tuturor capetelor încoronate din Europa. Bunicul Humberto vorbea cu atâta înflăcărare, încât familia **într-o** pornire de nestăpânit începu să-l aplaude.

În acel an se petrecu încă un eveniment important în viața familiei. Se aflau cu toții la Antwerpen, când veni după ei de la Bruxelles un domn respectabil, mai în vârstă, cu favoriți, întovărășit de două domnișoare. Ceru să fie condus în vagonul directorului, unde îl rugă pe domnul Berwitzsenior să accepte ca Circul Humberto să dea la Bruxelles o reprezentație de binefacere, la care, alături de artiștii și artistele circului, să ia parte și domnii și doamnele din înalta societate a orașului. Domnul cu favoriți era șambelanul regelui, contele d'Ascensions-Létardais, una dindoaamne era fiica sa, Marie Anne, cealaltă, prietena ei, Anezka Steenhouwer, fiica înaltului comisar din Tumhout. Șambelanul garantă directorului încasările unei săli pline, prezența regelui și a familiei sale, dimpreună cu întreaga curte, iar dacă Majestatea-Sa va fi mulțumită, îi va acorda, cu siguranță, și o decorație. Bernhard Berwitz acceptă bineînțeles această strălucită ofertă. Chiar de a doua zi, contesa Marie Anne și prietena ei începură să vină în fiecare dimineață la grajdurile circului și în cortul principal, spre a se exersa la sărituri și la călăria pe cei mai buni cai ai Circului Humberto. Curând li se alăturară încă vreo câțiva tineri și câteva tinere doamne, care urmau să execute un cadril cu caii. Petr Berwitz primi însărcinarea să conducă și să vegheze ca profesor asupra acestui întreg grup de artiști format din

nobili și burghezi. După zece zile, Circul Humberto părăsi Antwerpen și plecă la Bruxelles, unde se și făcuse mare vâlvă în jurul sosirii lui. Prima reprezentatie dată în ajutorul orfelinatului regal avu un succes enorm. Conte d'Ascensions-Létardais participă ca țintaș, un tânăr marchiz o făcu pe clownul, iar domnișoara Anezka Steenhouwer se remarcă nu numai ca o bună călăreață, dar prezentă și un foarte frumos număr de dresură liberă, cu un grup de șase lipitani albi. Majestatea-Sa rămase entuziasmată, Bernhard Berwitz câpătă o înaltă decorație - „Frunzele de palmier” - și titlul de mare dregător al grajdurilor regale, bătrânul Humberto un ceas de aur, iar Petr

34

Berwitz un inel de aur cu briliante! În afară de asta, Petr deveni prieten cu mulți tineri nobili.

Cercul Humberto rămase la Bruxelles cinci săptămâni. Spre sfârșitul acestei perioade fericite petrecute într-un regat care se înălța parcă dintr-o arie de operă, Petr Berwitz se duse la maică-sa, în timp ce aceasta curăța în vagon niște cartofi, și îi destăinui tare încurcat că el și Anezka Steenhouwer s-au îndrăgostit unul de altul și că vor să se căsătorească. Contesa Marie Anne - zicea el - a primit cu entuziasm vestea și le-a promis să-i ajute ca să obțină consimțământul părinților Anezkăi.

Era o chestiune pe care mama lui Petr nu putea să o rezolve singură. Încercă pe departe să afle și părerea bunicului Humberto. Bătrânul se scărpină după ureche, mormăi ceva despre o căsătorie morganatică dintre un artist și o fată de burghez, dar în cele din urmă recunoscă că fetei acesteia i-a reușit de minune dresura celor șase cai și că în timpul săriturilor s-a ținut dreaptă în șa, de parcă ar fi fost prinsă în cuie.

— Eh, de cu voia Fecioarei Maria și a fiului ei, multe se mai petrec pe lumea asta, adăugă bunicul cu evlavie, făcându-și semnul crucii. Așa bunăoară, vezi câte o fată de familie atrasă de mirajul artei! înaltul comisar din

Tumhout nu-i cu nimic mai presus de marele dregător al grajdurilor regale ale Majestății-Sale, regele tuturor belgienilor. Ar trebui doar să întrebăm ce zestre se gândește să-i dea familia. Eu, pe o maimuță și un urs am primit ca zestre o întreagă menajerie.

După ce bunicul se arată atât de binevoitor, Berwitztatăl nu mai putea să pună niciun fel de piedici. Ceru o zi de gândire, în realitate numai pentru a avea prilejul a doua zi dimineța să-și cerceteze nora încă odată cu privirea, în timp ce călărea în manej pe armăsarul Pompon. Observă că e o fată zveltă, cu picioarele lungi și încheieturile flexibile, că ținea frumos gâtul și capul, că are un mers de om voluntar și că frâul se află **într-o** mână sigură. După aceea, tatăl își îmbrățișa fiul și-i ură izbândă în tratativele de la Tumhout. Acolo, peșitul fu mai anevoios, cu strigăte și lacrimi, dar după intervenția familiei contelui d'Ascensons, totul se sfârși cu muta resemnare a părinților și triumful fericit al unicei lor fiice. Ultimele dificultăți se iviră la încheierea contractului de căsătorie, pricinuite de faptul că signor Carlo Humberto nu știa să scrie și să citească.

Odată cu plecarea bătrânului Humberto spre cuibul lui din Savoia, mai înaintară cu o învârtitură de roată și celelalte treburi ale familiei. Berwitz-tatăl deveni seniorul-șef, iar Petr preluă dreptul de a hotărî asupra sorții circului. Acum nu mai apărea în numărul de călărie acrobatică, cu salturi nebunești sub numele de Signor Pietro. Tatăl își rezervă pentru sine doar dresura de fiare, lăsând caii în seama lui Petr. Sub numele de Monsieur Alfred, Petr se producea cu grupe mari de armăsari splendizi, în timp ce soția lui, Madame Sylvia, se distingea **într-un** număr de călărie de înaltă școală, pe armăsarul acela negru, Pompon, în șaua căruia călărise prin fața socrului, **câștigându-și** fericirea. Spre surprinderea tuturor se dovedi că Petr nu greșise în alegerea lui. Tânăra directoare primise acasă o minunată educație. Din te miri ce se pricepea să înjghebeze un adevărat festin. Mai ales

bătrânului Humberto, înainte să plece, îi plăcea să spună că „fata asta a introdus aici, în sfârșit, manierele ce se cer unor oameni care primesc vizita regilor”, în plus, Anezka se dovedi o ființă foarte chibzuită. Avea în sânge câteva generații de cariere funcționărești - într-un cuvânt, arta de a ști să faci din puțin mult. Nu se dădea înapoi de la nicio muncă, dimineața era în picioare înaintea tuturor pentru a pregăti micul dejun, iar seara, după reprezentație, lua acul în mână să repare îmbrăcămintea, ori să coasă alta nouă. Pe lângă aceste două calități atât de utile, mai avea încă una: iubea animalele. N-ar fi trecut niciodată prin grajduri sau pe lângă cuști, fără să spună un cuvânt de mângâiere animalelor, sau să le dea câte ceva bun. Dacă se ducea în oraș după cumpărături lua totdeauna o geantă în plus, și cumpăra din banii de buzunar primiți de acasă, de la părinți, morcovi, napi, mere, alune, chifle, zahăr și carne. Nu după multă vreme, fiecare întoarcere a Anezkăi din oraș era întovărașită de un mare vacarm de răgete, mugete și tropăituri în dosul zăbrelelor menajeriei, precum și de nechezatul vesel ce se stârnea în grajdurile cailor. Printre gratiile cuștii maimuțelor, cincizeci de lăbuțe păroase întindeali evantaiul roz al degetelor după un dar. Ursuleții, vulpile, lupul, ariciul, urșii stăteau ridicați în două labe în cuști, lei și tigrii se împingeau în gratiile de fier să o zărească încă de departe, papagalii se înfoiau și își țipau lauda proprie, oile cu blană creță se înghesuiau în mijlocul țarcului, găștele dresate gâgâiau, iar bătrânul țap Barbă-Albastră, căruia bunicul Humberto îi vopsise barba lungă cu o frumoasă culoare azurie, mai că nu dă râma porțile ocolului. Barbă-Albastră și cele patru capre albe nu știau de fapt să facă nimic, apăreau în arenă doar în pantomimele ce înfățișau fuga țăranilor din fața oștilor străine. Atunci, țapul, în chiotele copiilor, o pornea într-o goană nebună după găștele ce-și luau zborul și sărea peste toate obstacolele întâlnite în cale. Ceea ce făcea era puțin față de veșnic nepotolita-i poftă de mâncare, căci

altminteri nu era bun decât de pocinoguri. Îl duceau cu ei din loc în loc numai pentru că se credea că ȕapii și caprele feresc menajeria de moline. Circul e totdeauna plin de superstiții și oamenii prețuірă imediat faptul că tânăra lor directoare **s**-a acomodat din prima clipă cu toate acestea. La scurtă vreme după nuntă, văzând-o că vrea să întindă pe pat un costum pe care-l reparase, bunica Humberto îi opri mâna.

— *Nom de Dieu, ma chère!*⁴ strigă bătrâna. Numai asta nu. Hainele întinse pe pat înseamnă jumătate de an fără reprezentăție.

Anezka ridică din sprâncene, clătină din cap, dar de atunci agăța întotdeauna hainele. Înțelese că trăiește într-o lume care își are regulile ei speciale, dar neclintite.

Toate acestea promiteau un viitor dintre cele mai frumoase, dacă circul **n**-ar fi fost un continuu joc cu moartea, începutul îl făcu tigresa Miuma, care urma să aibă un pui. Răci tocmai în această perioadă critică și, cu toate îngrijirile, muri. Tigrul Pașa rămase stingher și se vedea cât de colo că tânjește. Anezka singură se apropia de cușca lui, cu vorbe de alint și cu chemări mângâietoare. Bărbații erau convinși că nu poți stăpâni fiarele decât prin înfricoșare. Pașa cel plin de neîncredere față de oameni, se obișnuia abia după multă vreme cu silueta subțirică a femeii care îi aducea bucățele de carne între orele de masă și care nu-l supăra niciodată, începu să o aștepte cu nerăbdare și, de cum o zărea, se apuca să-și frece urechile, gâtul și ceafa de grilaj, scheunând încetișor, de parcă ar fi cerut o mângâiere. Anezka întindea mâna și-i scărpină blana zburlită, întâi încetișor, apoi ceva mai tare. Tigrul își lăsa urechile pe spate și **s**-ar fi lăsat mângâiat așa ceasuri întregi. În tânjirea singurătății, dragostea lui pentru Anezka se preschimbă **într-o** adevărată pasiune. Nu mai avea ochi pentru nimeni și pentru nimic; ori de câte ori o vedea apropiindu-se, sărea pe după gratii ca scos din minți, dar când pleca, începea să schiaune cu

4 rcntru numele lui Dumnezeu, draga mea! (Fr.)

părere de rău și să umble agitat de colo-colo. Era într-adevăr un splendid exemplar de tigru bengalez, în deplina putere a vârstei, căci abia împlinise patru ani. Anezka stăruia neîncetat pe lângă socrul ei să cumpere o tigresă. Până să găsească una, bătrânul Berwitz încercă să-l mai distreze pe Pașa, folosindu-l alături de leul Sultan într-un număr comun de dresură. Avu destulă bătaie de cap până ce Sultan și Pașa, stând în cuști alăturate, se obișnuiră unul cu altul, încât să le poată da drumul în aceeași cușcă, fără teamă că se vor încăiera. De îndată ce reuși, ținu să-i învețe să se așeze pe două taburete înalte, printre care dresorul urma să salute cu o plecăciune publicul. Se apropia primăvara, circul tocmai trecuse granițele Elveției. Când ajunseră la Chur, se porniră deodată să sufle niște vânturi calde, care aduceau de pe crestele Alpilor o sumedenie de miresme primăvăratice.

— Pașa e cam agitat, îi spuse Anezka într-o seară socrului ei. Fii cu băgare de seamă, tată. Azi a încercat să mă apuce cu laba. Simte primăvara.

— Pașa e o scârnăvie. Eu am mereu asupra mea două revolvere. Dar tu te duci la el cu mâna goală. Să nu ai încredere în el.

A doua zi dimineața se repetă exercițiul cu taburetele. Pașa se codi mult până să sară sus. În cele din urmă, Berwitz îl sili, și Pașa se supuse, cu o strălucire verde și rea în ochi, scuipând și fornăind. În acest timp, Sultan fugi în colțul opus al cuștii. Acum era rândul lui să sară. O pocnitură de bici: „Sultan-hap!” Sultan se dădu înapoi până în colțul cuștii, se încordă și cu un salt mare se lăsă greoi pe cel de-al doilea taburet. Săritura fusese însă prea bruscă, taburetul se răsturnă și leul, în cădere, se izbi de taburetul lui Pașa. Pașa, cu urechile lăsate pe spate, fornăi și se chirci tot. În acea clipă, Berwitz făcu o greșală capitală: se aplecă repede să ridice suportul căzut. Cu o viteză fulgerătoare Pașa se năpusti asupra-i. Își înfipse ghearele în brațul drept al dresorului, sfâșiiindu-i-l, iar colții ascuțiți în coapsa acestuia, îngrijitorul, care stătea cu

furca în mână lângă gratii, dădu un strigăt și fugi de cealaltă parte a cușt îi pentru a goni tigrul. Dar era cu neputință să-l ajungă, fiindcă Sultan, speriat, alerga de jur-împrejurul gratiilor, și Pașa își târa victima în mijlocul cuștii. În vremea asta, Anezka derctica prin vagon. Deodată auzi țipetele oamenilor și răgetele leului. Cât ai clipi, sări peste treptele scării de la intrare și țâșni în cortul cercului. Când dădu la o parte cortina, văzu îndată ce **s-a** întâmplat și strigă poruncitor: „Pașa!” La chemarea ei, tigrul ridică iute capul. „Pașa! Dă-i drumul, lasă-l!”

Tigrul se aplecă, vrând să-l lase din gheare pe nefericitul dresor. În acea clipă răsună o împușcătură. Tigrul, cu spinarea parcă muiată, își arată colții, dar se împletici pe picioare. Petr Berwitz, care venise în goană de la grajduri, trase a doua oară. Dar nu mai era nevoie. Tigrul căzuse. împreună cu îngrijitorul, Petr goni leul **într-**un colț și îl scoase afară pe tată-său, care își pierduse cunoștința. îl duseră în mare grabă la spital. Acolo își veni curând în fire. Zâmbi, văzându-le pe Antoinette și pe Anezka aplecate deasupra lui. Doctorii asigurară familia că rănila nu sunt grave și că peste câteva săptămâni bătrânul va fi din nou printre ei. Circul Humberto plecă la Zürich fără seniorul-șef și nici nu-l mai văzu vreodată. Din pricina ghearelor infectate cu carne putredă ale tigrului, Bernhard Berwitz făcu o puternică infecție. La Innsbruck, Petr primi o scrisoare de la maică-sa, care îi anunța moartea bătrânului, adăugând că va fi înmormântat la cimitirul din Chur, după care ea va pleca la părinții ei, în Savoia.

IV

A

astfel, pe neașteptate, Monsieur Alfred și Madame Sylvia ajunseră singurii stăpâni ai Circului Humberto. Mulțumită muncii a trei generații, circul avea o bază solidă, și Petr se hotărî să o lărgască, potrivit preferințelor lui, care se deosebeau radical de gusturile moderate ale tatălui său. În iarna în care mai purtară încă doliul, se îngriji de renovarea atentă a tuturor instalațiilor,

precum și de confecționarea de noi costume, pline de fantezie. Toaletelor gingașe, ca din povești, păstrate de pe timpurile bunicii, li se adăugară altele noi, exotice, în culori vii, încărcate de aur, argint și fireturi strălucitoare. Petr își îmbracă îngrijitorii și oamenii de serviciu în uniforme verzi, pe rânđași și supraveghetorii grajdurilor în albastru, iar pe muzicanți în roșu-purpuriu. În același timp, începu să-și mărească menajul: na.

Cu câțiva ani în urmă, un oarecare domn Gottfried Hagenbeck, din Hamburg, își schimbase negoțul, re mințind la peștii de mare pentru animalele exotice. La început, cumpăraseră doar din întâmplare de la vânzătorii de balene și de la marinarii proaspăt întorși pe uscat, vhiatul felurit pe care îl aduceau - ba câteva foci, ba un urs polar, ba un papagal, ba o maimuță. Se gândi să expună animalele ca pe niște rarități la iarmarocul de lângă Dom, dar văzu curând că le poate vinde cu preț foarte bun comediantilor ambulanti. Până și în cursul anului veneau doritori să cumpere diferite animale exotice și animale sălbatice, întruni ele nu ajungeau în Europa decât prin Londra și Liverpool, și costau o groază de lire. Domnul Hagenbeck deschise deci în Târgul Vechi din cartierul Sf. Paul un negoț nou, aprovizionat din belșug, de vreme ce căpitanii și marinarii de pe marile vapoare se convinseseră că tot ceea ce aduceau altă dată pe vas ca o distracție, devenise acum foarte rentabil. Berwitz-tatăl avusese și el legături de afaceri cu domnul Ilagoiibec-k și de multe ori lăudase această sursă bună și bogată pentru nevoile circului. Acum, începu să-l viziteze pe domnul Hagenbeck și Peir, care, în afară ele cumpărături, câștigă cu acest prilej și două prețioase experiențe. În primul cinci, îl întâlnești acolo pe francezul Henri Martin, un bătrân frumos, cu părul sur, care îmb Lânzise și dresase toată viața animale sălbatice. Petr petrecu împreună cu el o seară întreagă, în timpul căreia află pentru prima oară că toate mijloacele de „dresură” cu ajutorul pistolului și al bății nu-s decât o brutalitate prostească și că el, Martin, de

cincizeci de ani împlânzește orice fiară fără silnicie și fără să o chinuie. Petr își aminti în mod involuntar de soția lui, care într-adevăr izbutise să obțină mult mai mult prin blândețe, decât bunicul Ilumberto și răposatul Berwitz cu biciul și furca. Până și tigrul Pașa îi dăduse drumul lui tată-său la simpla ei chemare, și dacă el, Petr, n-ar fi tras atunci, frumosul tigru ar fi fost și azi în stăpânirea lui.

Al doilea lucru important –, pe care îl află Petr de la domnul Ilagenbeck, fu știrea că pe Reeperbahn se află o spațioasă clădire de lemn, amenajată pentru spectacole de circ în timpul iernii, liberă în acea clipă. În Hamburgui pe cale de îmbogățire se putea juca, variind programul, chiar și câteva luni la rând. A doua zi Petr vizită clădirea și o închirie numaidecât. De atunci, Circul Humberto avu asigurată posibilitatea unor reprezentații stabile pe timpul iernii, fără să se mai vadă lăsat la voia întâmplării, sau să aibă întreruperi în program.

În primăvara următoare, Circul Humberto porni în marea sa expediție, la care Petr Berwitz visase ani îndelungați. Vagoanele, carele și caravana cailor și celorlalte animale călătoriră prin Varșovia și Riga, până la Petrograd. Jucară în fața țarului și a curții sale și avură un nemăsurat succes. Vechea nobilime baltică diviniza circul și acoperi cu daruri pe artiști. Țarul însuși îi înmână lui Berwitz o decorație și îi dăruie o sabie cercheză. Urmară săptămâni întregi de reprezentații cu casa închisă la Moscova. Berwitz avu o minunată idee incluzând în program bufoni ruși populari, fericiți să-și poată face giumbușlucurile și scamatoriile într-un cadru atât de ales. De jur-împrejurul arenei se îngrămădea un public cu suflet vesel de copil jucăuș, care urmărea cu evlavie fiecare număr curajos și râdea cu hohote de fiecare glumă. Bogații negustori moscoviți cu matroanele lor grăsulii și copiii educați după moda nobilimii, funcționarii superiori cu reverele aurite. Îtovărășiți de femei frumoase, a căror prezentă în loji era de mare efect, veneau de câteva ori la rând la același spectacol, xmanifestându-și zgomotos

mulțumirea și încin tarea.

Începând cu Harkovul, Berwitz adăugă bufonilor ruși numărul său de călărie, în compania elitei localnice căzăcești. Nu o dată se întâmplă ca cei mai buni călăreți ai săi să fie puși în umbră de bravura sălbăt că a cazacilor. Cu atât mai mare era însă după aceea asaltul casei de bilete, cu atât mai entuziaști se îndreptau oamenii din toate părțile spre circul lui Petr.)) «-a lungul Donului și Donețului zbură marea veste că un circ nemaipomenit și-a făcut apariția în țară, că o ceată nemaivăzută de călăreți a sosit la pragurile Niprului și că frumusețea fiecăruia dintre animalele lor a produs o adâncă impresie asupra armatei înfrățite cazace. La Ekaterinoslav ai fi zis că trecutul zaporojenilor a reînviat în toată slava lui, de parcă întreaga suflare s-ar fi ridicat la un semn al atamanului și ar fi pornit asupra dușmanului - a basurmanilor: atâția cai înconjuraseră cortul circului, de nici nu-i mai puteai cuprinde cu privirea. Erau caii cu care veniseră oamenii să-i vadă pe mustăcioșii zaporojeni, aleși pe sprânceană, cum pătrund în arenă în cadența cântecului care izbucnea din piepturile lor puternice ca niște vajnice acorduri de orgă. Și mai departe, spre Don, spre Cuban, toate orașelele, târgurile, satele și cătunele erau în picioare pentru a vedea Circul Humberto și triumful călăreților lor asupra celor din Apus.

Dincolo de Gheorghievsk și Piatigorsk întâlneai Caucazul cu creștele-i dințate și cu miresmele lui. Băncile și scaunele din jurul arenei erau ticsite de oameni chipeși de diferite neamuri, dar cu ochi la fel de focosi și cu temperament la fel de arzător. Petr Berwitz își ducea expediția mai departe, peste munți abrupti și plini de verdeață, spre Tiflis și spre râul Kura, spre palidele ape ale Mării Caspice, și din nou peste munți prin coclauri ascunse de lume, unde întâlneai oameni tuciurii călări pe cămile. Acolo încetă orice mijloc de a se face înțeleși, și trebuia să găsească trei dragomani, care să le slujească de tălmăci pentru limba persană. Prin praful deserturilor și printre

stânci aride caravana se târa încet spre Teheran.

Visul romantic al lui Petr se împlinise. Numai că în fața ochilor nu-i apăru o reședință de purpură și aur, în toată splendoarea ei orientală. Teheranul era o îngrămădire întinsă de străzi murdare și de case nearătoase, lipite grosolan cu pământ, dar în acest oraș locuia omul pe care Petr Berwitz, în goana lui după extraordinar, dorea nespus de mult să-l vadă - șahul persan, cu nume de basm: Nasreddin - care judeca în timpul dimineții, printre fântânile arteziene din a șasea curte interioară, pe cei vinovați, osândindu-i săfie bătut și cu vergile sau să li se taie nasul, iar după aceea compunea poezii de dragoste, deși avea în preajma sa pentru asta un poet al curții. Șahul Nasreddin, împreună cu sfetnicii și generalii săi, vizită Circul Humberto și, îngândurat, fără să se clikească, urmări întreaga reprezentație pe sub pleoapele pe jumătate lăsate. Era mulțumit? Nu era? Nici chiar Anezka, ea, care se pricepea în asemenea lucruri, nu se dovedi în stare să pătrundă taina acelei priviri melancolice.

A doua zi, însă, se prezentă lui Petr un ofițer care îi aduse la cunoștință, în limba franceză, că înălțimea-Sa șahul, stăpânul tuturor regilor, a fost mulțumit și că în acea seară intenționează să asiste din nou la reprezentație.

Și astfel, șahul veni zi de zi, mereu cu aceeași față lipsită de viață, care nu se însuflețea nici la vederea unui salt mortal, nici la auzul glumelor bufonilor - " o arătare nemișcată, ce-și pleca încet capul, acoperit cu un turban înalt, doar la sfârșitul programului, când desfășurau în dreptul lojii lui drapelul persan.

În schimb, Petr primea în fiecare zi din partea unor bătrâni ciudați tot felul de suluri de pergament, pline cu arcade, virgule și puncte, despre care cei de la ambasadă îi spuseră că sunt versurile poezilor persani, care cântă măreția artei prețioșilor oaspeți străini.

Abia când Circul Humberto anunță sfârșitul reprezentațiilor sale, se întâmplă ceea ce Petr își dorise cu

atâta înfrigurare, încât venise anume până aici, în Persia. Șahul îi trimise o scrisoare iscălită cu propria lui mână, mulțumindu-i pentru clipele frumoase oferite. La scrisoare era alăturat un document, prin care Monsieur Alfred era numit „emir al cailor albi” și colonel al cavaleriei persane. Solia care înmână documentele, aduse de asemeni o minunată uniformă de colonel, pe care Majestatea-Sa o dăruia spre amintire domnului Alfred. De atunci, Petr prezintă numărul său de dresură liberă de cai îmbrăcat în uniformă persană de colonel, cu sabie cercheză la sold.

Inițial, Petr intenționase să o pornească din Teheran mai departe; spunea ceva despre un turneu triumfal prin India, dar Anezka se împotrivi. Judecata ei limpede întrezări insuficiența lor pregătire în vederea unei călătorii prin țări neospitaliere, avariile vagoanelor, suferințele oamenilor și animalelor, a căror viață era de-a dreptul amenințată. Nici din punct de vedere comercial nu era o afacere sigură. Fiecare serie de reprezentații trebuia plătită cu prețul unui drum prea lung și prea istovitor. Petr se lăsă convins doar pe jumătate, dar când ajunse să-și dea seama că acolo, la Teheran, se aflau în pragul unei lumi în care înfloreau cu totul altfel de minunății decât cele cultivate de Circul Humberto, renunță definitiv la acest gând. Până și în micile târguri întâlneau scamatori și magicieni, acrobați și fachiri goi până la brâu, care făceau lucruri cu desăvârșire necunoscute în Europa, ori executau ca pe un fapt banal exerciții considerate în Apus drept apogeul artei acrobatice. Văzu acrobați arabi, care executau cu zâmbetul pe buze un dublu salt mortal, văzu băiețași făcând tumbe pe loc cu o repeziciune uluitoare, de parcă trupul lor ar fi fost o roată ce se învârtea în aer. În marginea unui târg descoperi un grup de oameni galbeni cu ochii pieziși, care balansau niște farfurii așezate cu gura în jos în vârful unor prăjini lungi, cu o perfecțiune nemaipomenită în Europa. Era ceva cu totul obișnuit să întâlnești un fachir, îmblânzitor deșerpi, și să-i vezi șerpui cum dansează, sau pe un altul, care își vâra ace în trup și

în limbă și călca pe cărbuni aprinși. Pe aici existau scamatori care scoteau din**tr-un** taler de metal gol un braț de flori parfumate, tineri fără altă îmbrăcăminte decât o zdreanță murdară în jurul șoldurilor, fără altă avuție decât o străchioară pentru strâns obolul mulțimii și o prăjină pe care o înfingeau fără niciun fel de altă întăritură în pământ, se urcau sus pe ea și făceau tot felul de rotiri, de parcă prăjina aceea ar fi fost un stâlp solid și sigur. Văzu apoi călăuze de cămile executând remarcabile numere de dresură cu cămila preferată, deși se știe că acest animal e din cale afară de îndărătnic. Văzu dresori de pisici siameze, jucând cu ele o adevărată piesă de teatru. Văzu dansatori în haine de femeie, teatre de păpuși, minunate jocuri de umbre, iar în marginea orașului descoperi un spațios teatru în aer liber, unde se reprezentau Patimile Sfântului mucenic Alim - spectacol în timpul căruia intrau pe scenă sute de călăreți pe cai arabi și persani. **Într-o** piață văzu o tigroaică îmblânzită, dusă de un lăncșor de către stăpânul ei. Se întorcea întotdeauna din asemenea expediții cu capul greu și în timpul cinei ofta, spun**ându-i**. Anezkăi: „Ce țară, domnule, ce țară - să o iei întreagă și să o duci în Europa, abia atunci să vezi circ!” Petr Berwitz intui cel dintâi marile descoperiri pe care i le ofereau aceste meleaguri ale lumii. Nu după multă vreme soseau în Franța primii acrobați arabi, jongleri chinezi și echilibriști japonezi, iar Europa amuți de uimire în fața perfecțiunii acestor vechi și necunoscute tradiții de comedianți.

Într-o bună zi, Petr Berwitz alergă foarte agitat la soția lui: **într-un** cartier din sudul Teheranului descoperise un elefant indian dresat. Ochii îi ardeau, vorbele și gesturile sale nu mai pridideau să povestească despre acest colos și despre toate câte le știa. Nici nu isprăvi tot ce avea de spus și Anezka își și puse pălăria. Ghicea ce gând îl stăpânește: voia să cumpere elefantul. Era una dintre pornirile ce-l cuprindeau pe Petr al ei, când, cu o încăpățănare specific humbertiană, făcea cu orice preț ceea ce își pusese în cap. Acestui „cu orice preț” i se

împotriva însă firea ei cumpătată. De aceea era hotărâtă să se uite ea însăși la elefant și să intervină în această poveste. Era tactica ei, care dădea cele mai bune rezultate, ori de câte ori Petr voia cu orice preț ceva. Se avânta alături de el ca într-o aventură, dar pe urmă strângea deodată frâul și îndruma întreaga afacere pe un făgaș rațional. De astă dată, în timp ce se grăbeau spre cartierul cu pricina, obținut de la Petr cel puțin promisiuneade a nu se arăta din prima clipă drept cumpărător, ci mai întâi să se intereseze în altă parte cu cât anume se vinde prin partea locului un asemenea animal. Nu avu nicio obiecție; elefantul îi plăcu de la prima vedere, mai ales că aprecie singură ce număr de atracție va constitui apariția lui în arenă ani de-a rândul. Și apoi, în cufărul lor ferecat se aflau economiile frumoase realizate în timpul acestei expediții norocoase și poate că era mai înțelept să investească banii aceștia câștigați pe meleaguri exotice **într-o** afacere potrivită, decât să-i schimbe cu pierdere la bancă. Trebuia însă multă prudență. Elefantul aparținea unei mici trupe de comedianți, alcătuită probabil din membrii aceleiași familii și era singura lor avere. Chiar în aceeași după-amiază, soții Berwitz trecură prin cartierul european și se sfătuiră cu negustorii cu care se împrieteniseră. Drept urmare, cei mai experimentați în asemenea afaceri îi sfătuiră să-și găsească un misit băștinaș, de preferință un *niawlă*, adică un preot-scrib, care să ofere comedianților, în schimbul elefantului, niscaiva animale din menajeria circului. Principalul era să nu se grăbească. O săptămână sau zece zile nu însemnau nimic aici, în cazul unei astfel de afaceri. În realitate, tratativele cu Arr-șehir, stăpânul elefantului, ținură șaptesprezece zile în cap și târgul nu **s-ar** fi încheiat până la urmă, dacă Anezka **n-ar** fi intervenit în momentul critic cu o idee salvatoare, și anume: să ia odată cu elefantul și pe Arr-șehir și familia lui. Se dovedi apoi că nu era vorba de o înrudire apropiată, ci doar de interese comune. Arr-șehir și femeia lui se arătară vădit încântați de ideea de a

călători cu *săhibii* albi în lumea cea depărtată, ceilalți însă țineau morțiș să se întoarcă în India. Disputasesfârșiprin înzestrarea rubedeniilor recalcitrante de către Petr Berwitz cu o mică, dar completă menajerie, prin despăgubirea lui Arr-șehir cu o sumă considerabilă în bani persani și rusești, precum și prin angajarea acestuia și a soției sale, pe timp de cinci ani, ca supraveghetor și îngrijitor de elefanți, cu un salariu regesc, după noțiunea indienilor despre salariu.

Astfel ajunse Bingo la Circul Humberto, iar directoarea se văzu cu un favorit în plus.

După această achiziție, Petr Berwitz nu se mai împotrivi întoarcerii. În acest scop alege drumul caravelor de curieri europeni prin Tăbriz și Erzurum, drum vegheat de trei ambasade: engleză, franceză și turcă, și - zice-se - cel mai bogat în caravanseraiuri. Dar drumul acesta se dovedi mult mai rău decât cel de la venire. Presupusa șosea, lipsită de poduri și aproape impracticabilă era o imagine perfectă a convingerii statelor persane, că un drum bine întreținut aduce dușmanul în țară. Pe alocuri se târau prin pustiu sau trebuiau să se abată din calea curzilor. Hrana lipsea, vremea era nefavorabilă. Vehiculele aici rămâneau înțepenite în praf, aici în noroi, aici în crăpăturile pământului. Oamenii se îmbolnăveau, animalele erau pe jumătate moarte de sete și de foame. Pe meleagurile turcești găsiră o situație ceva mai bună, în special orașele erau mai dese și puteau să se oprească vreo câteva zile pentru a se pune puțin pe picioare. Călătoria istovitoare de-a lungul Asiei Mici le păru însă fără sfârșit. În unele vagoane se auziră chiar murmure de nemulțumire, cum că până la urmă vor pieri cu toți, numai ca patronul să-și aducă acasă la înapoiere nădragii de colonel.

Anezka și elefantul Bingo dădură dovadă în acele zile de cea mai mare energie. Anezka, slăbită de arșiță și de eforturi, călare pe Pompon, făcea înconjurul întregii caravane, ajutând fiecărui vagon înțepenit în drum,

mergea în fruntea grupurilor de călăreți în căutare de furaje, încuraja pe cei slabi, îi vizita pe cei bolnavi și reușea până și în cele mai prăpădite și mai sărăcicioase cătune să găsească câte ceva bun pentru animalele ei. Elefantul Bingo pășea în mijlocul caravanei, cu mersul lui egal și liniștit, fără să se sinchisească nici de dogoarea soarelui, nici de ploaie. Ori de câte ori se întepenea vreun vehicul, pe care oamenii și animalele se străduiau zadarnic să-l urnească din loc, Bingo se proptea cu fruntea în el și-l scotea la drum bun. Numai atunci când ajungeau la vreo apă mai mare, nu mai putea fi stăpânit: ridica trompa și se arunca în apă cu un strigăt de bucurie înotând și rostogolindu-se prin noroi, scufundându-se sub apă și împrôșcând stropi în toate, părțile, în care timp nu mai contenea să icnească de mulțumire.

Și astfel, fie în șa, fie în vagoane, trecură prin acea țară neprietenoasă și neospitalieră, oprindu-se o dată pe zi până și în satele cele mai mici și mai mizere, pentru a încropi o „reprezentatie” sub cerul liber, fără cort - era în realitate o repetiție, astfel ca artiștii să nu-și piardă antrenamentul - repetiții cu oamenii și cu animalele, în timpul cărora strângeau pâine sau lapte de oaie și brânză, drept plată de la populația spectatoare.

Petr Berwitz făcea parte dintr-o veche familie de comedianți și știa bine de ce pune atâta suflet ca exercițiile și repetițiile să aibă loc zilnic. Cunoștea destule cazuri când o lună de delăsare era suficient ca artistul să iasă din formă pe un an întreg. De altfel, toți simțeau nevoia imperioasă de a lucra zilnic - obișnuință creată de viața lor aspră. Chiar și cei bolnavi coborau la aceste opriri din vagoane, contribuind alături de toți ceilalți la reușita acelor reprezentații ciudate, în vederea cărora oamenii de serviciu pregăteau un manej înconjurat cu pietre, dar care măsura exact în diametru douăzeci și patru de coți.

Și astfel, undeva deasupra râului secăt Kâzâl Uzen, sau pe malurile lacului Urma, sau în pragul lanțului de munți Kara Dagħ răsunau deodată alămurile, și doi

călăreți, fiecare stând în picioare pe câte doi cai, pătrundeau în goană în manej, deschizând numărul de călărie romană. După aceea, Monsieur Alfred, pocnind din bici, prezenta un număr de dresură liberă de cai, iar caii erau fără pană și podoabe; Madame Sylvia evolua **într-**un număr de călărie de înaltă școală, alți călăreți executau volți je, acrobații pe cai, acrobații executau salturi, clovnii se împiedicau și cădeau pe jos prin arenă, Léon Gambier se lupta cu un urs și silea un leu să meargă pe o sferă, bufonul Hamilton intra călare pe un măgar năruș, iar la sfârșit apărea cu o încetineală maiestuoasă colosul Bingo și începea să danseze printre niște sticle, așezate din loc în loc - și toate acestea se repetau de multe ori, mereu, când se întâmpla să nu reușească de prima dată, sub cerul înalt și albastru al Asiei, **într-**un cadru de basm. O dată jucară printre ruinele unui vechi oraș, străjuit de uriașul munte Kuh-i-Nur, despre care localnicii povesteau că în urmă cu câțiva ani, la o erupție vulcanică, a distrus toate așezările de pe povârnișurile sale. Oamenii cercului dădură din cap și își văzură mai departe de reprezentare, fără să știe că Kuh-i-Nur înseamnă în limba persană muntele lui Noe și că vulcanul activ e muntele Ararat, iar că ruinele din jur sunt rămășițele străvechii metropole armene Artaxata. Petrecură o săptămână în fortăreața turcă Erzurum, dar nu se interesară de luptele duse aici de generalul rus Paskevici, cu ocazia cuceririi Erzurumului. Merseră de-a lungul râului Kara-Su și nici nu bănuiră că acesta este Eufratul superior, pe care, la o depărtare de o mie de mile, se află așezat orașul biblic Babilon. Dădură o reprezentare la Kayseri. În mijlocul unor ruine romane, dar nici nu le trecu prin minte că acestea sunt rămășițele mândrei Cesareia, capitala Capadociei de odinioară, locul de naștere a Sfântului Vasile. Călătoriră de-a lungul malurilor râului Kâzâl Irmak, fără să știe că este cunoscutul Halys, care formase cândva, granița cu Persia. Când ajunseră în orașul Angora se minunară de frumoasele pisici-albe, cu blană lungă, învâlmă, de iepurii de casă și caprele de

prin partea locului, dar nici gând să-și dea seama că pătrund în străvechea Ancyra, întemeiată de regele Midas, și că monumentalele coloane sfărâmate, printre care Berwitz își instalează vagoanele, sunt ruinele mărețului templu al lui August. La Eskişehir le atraseră atenția mormintele câtorva sfinți mahomedani, în fața cărora „aveau loc ceremonii religioase, dar de unde să știe că aici s-a aflat cândva fortăreața victorioasă a cavalerului Gottfried de Boillon? Erau oameni simpli, care în marea lor majoritate nu știau nici să citească, nici să scrie și nu cunoșteau altceva mai important, decât cum să-și mențină sau să-și îmbunătățească forma. Toți munceau cu pasiunea oamenilor îndrăgostiți de meseria lor, uitând de lipsuri și de suferințe, simțind că perfecțiunea pe care trebuiau să o arate **într-o** reprezentare în fața împăratului Franței, sau a zdrențăroșilor curzi, armeni și turci - era suprema lor chemare. Tocmai această perfecțiune prin ea însăși forma un tot excepțional, care nu putea fi lăsat să piară, ori să stirbească, și în care nu mai exista domnul Alfred, domnul Gambier sau domnul Hamilton, ci unicul și indisolubilul Circ Humberto.

Sosi în sfârșit și ziua când, după șoseaua mai aglomerată și așezările omenești mai dese, își dădură seama că se apropie de un oraș mare. Petr și Anezka lăsară în urmă caravana, care se mișca încet, și o porniră pe cai înaintea, urcând povârnișurile dealurilor, pe a căror culme nenumărați chiparoși vesteau - ca niște negre luminări - un cimitir. Soții urcau nerăbdători. Deodată, amândoi opriră caii. Jos, sub ei, Bosforul arunca sclipiri verzui. O spumă albă învăluia malurile care se îngustau spre dreapta și se pierdeau, cotind, în ceața depărtării. Mii de pete albe și colorate străluceau pe suprafața mătăsoasă a apei - bărci și vapoare ce brăzdau întinderea nemișcată a mării. Ceva mai departe, în stânga, tălăzuia o altă mare mai neliniștită și mai agitată - o mare albă și strălucitoare de ziduri de piatră, de cupole, de clopotnițe, de minarete pompositate de vreme, strânse între două ziduri crenelate, ale

căror turnuri negre urcau și coborau peste dealuri și văi, până se pierdeau în depărtări. Era Istanbulul, Țarigradul, orașul padișahului. Anezka nu se mai sătura privind minunata priveliște așternută sub ochii lor. Petr însă se întoarse mult mai repede la interesele lor vitale.

— Minunat decor! exclamă el după câteva clipe. Și principalul - suntem acum în Europa. Unde o fi reședința sultanului? Trebuie să ne instalăm cât mai aproape de palat. Cavalcada însă ar trebui să pătrundă în oraș din partea opusă, dinspre întărituri. Intrarea ar fi greu de realizat dinspre portul plin de vapoare. Aici, la Țarigrad, trebuie să ne vindem știința pe bani buni.

Cum stăteau așa acolo, îi veni în minte gândul de a străbate orașul în taină cu circul și a ajunge neobservați până dincolo de zidurile de întărire de unde să pregătească o intrare sărbătorească în Țarigrad. Două zile așteptară vagoanele lui la Skutari, până ce rânduie totul. A treia zi, spre seară, începură transportul cu vapoarele închiriate anume, și în cursul aceleiași nopți, pe întuneric, încărcătură după încărcătură poposea lângă Cornul de Aur. Era cam greu să treacă cu vagoanele și caii peste pasărelele din port, la lumina felinarelor și făcliilor, dar nu se întâmplă nimic rău. Însoțite de câteva zeci de cavași, vagoanele circului se strecurau încet prin ulicioarele întunecate ale acestui oraș necunoscut, până ce în fața lor se despică o poartă neagră și ieșiră numaidecât într-un loc deschis. Apucară la dreapta, după o colină și coborâră încet la vale, sub zidurile orașului. Curând, în mijlocul locului înconjurat de vagoane, se aprinseră focuri și începu din nou viața de tabără.

Rămaseră în vâlceaua aceea ascunsă cinci zile, până ce înlăturară toate stricăciunile intervenite în timpul zbuciumatei lor călătorii prin Asia. Deocamdată, Berwitz închirie un loc cu dărâmături lângă moscheea lui Ahmed și pregăti „ștergarele” turcești și franțuzești, cum li se spune dintotdeauna placardelor lungi și înguste de circ. În cea de-a șasea zi, avu loc în sfârșit grandioasa intrare în oraș.

Artiștii și personalul auxiliar al cercului îmbrăcară costumele de gală. În plus, Berwitz trată cu oficialitățile, care îi împrumută o sută cincizeci de soldați, pe care directorul cercului îi îmbracă în costume de pantomimă. Și avu loc o paradă cum Țarigradul nu mai văzuse.

În frunte, urmând detașamentului de cavași, veneau călare doi crainici medievali cu trâmbițe lungi de argint, care înlocuiau zgomotos fanfara, ori de câte ori, în spate, alămurile tăceau. Apărură apoi trei călăreți romani, cu apărători de metal pe pulpele goale, cu coifuri antice deasupra fețelor rase, cel din mijloc purtând emblema Cercului Humberto. În urma lor venea o căruță descoperită, în care ședeau spate în spate muzicanții îmbrăcați în livrele roșii și aurii, cântând marș după marș. După un întreg detașament de cavalerie antică se iviră roțile unui car de curse din circurile romane, tras de patru cai. În car se afla Petr Berwitz, cu o mantie de purpură pe umeri, în poza unui Cezar. După acest tablou antic veneau Madame Sylvia și grăjdarul-șef, amândoi în fracuri roșii englezești, cu caschete negre, de parcă ar fi coborât din cea mai mondenă gravură londoneză. În urma lor veneau trei călărețe acrobate în fustițe roz, crem și azuriu, apoi doi hidalgo chipeși, cu hainele încărcate de broderii de argint, salutând cu mare grandoare cu pălăriile lor joase și negre, de Sevilla, ferestrele zăbrele ale caselor. Veneau apoi detașamentul soldaților îmbrăcați ca arabi, cu văluri lungi, fluturânde, și detașamentul de cazaci ruși. Soldații se împotriviseră la început să îmbrace uniforma gheaurilor și dușmanilor Islamului, se lăsară convinși abia atunci când Petr Berwitz le spuse că toate uniforme sunt pradă de război. Vorbele astea îi făcură să-și potrivească cochet șapca rusească pe o ureche și să umble călare prin oraș, cu stânga sprijinită în șold. În urma lor, oameni în livrele albastre purtau de frâu mândria grajdurilor Cercului Humberto: șase cai albi lipițani cu nările trandafirii. Apoi venea un grup de soldați îmbrăcați ca șoimani persani - ideea cea nouă a lui Berwitz de pe timpul șederii lor la

Teheran - purtând pe mâinile ascunse în mănuși de piele multicolori și guralivi papagali. După aceea apărură cușca tigrilor trasă de doi tauri puternici și cușca leilor trasă de patru cai. În urma lor mășăluiau soldați în costume roș-albastre-aurii, cărora oamenii cercului le spuneau marocani. Duceau în mâini cuști aurite cu maimuțe mici. Opt hamali - oameni angajați anume - cu fețele și mâinile înnegrite cu vopsea, purtând niște turbane uriașe cu pană și fantastice costume galbene și roșii, trăgeau o mică trăsurică chinezească, în care stăteau două femei - soții ale artiștilor în chip de zâne. Prin fața privitorilor uimiți trecu apoi maiestuosul elefant Bingo, cu o învelitoare roșie cu ciucuri de aur pe spate. Pe creștetul lui ședea demn Arr-șehir îmbrăcat în alb, cu turban auriu, iar în spinare i se legăna un baldachin, din care fluturau din mâini patru fecioare musulmane cu fețele acoperite de văluri. Erau soțiile slujitorilor și ale grăjdarilor - spălătorese și îngrijitoare, dar cu ochii lor vopsiți, păreau cele mai ademenitoare apariții. Și convoiul tot nu lua sfârșit. Își făcură apariția bufonii în haine pestrițe, cu câini dresați, în fruntea cărora mergea călare pe măgarul său cel năvălaș - de astă dată surprinzător de docil - domnul Hamilton. Printre numeroșii acrobați care făceau sărituri și tumbe, câțiva slujitori îl duceau pe țăpul Barbă-Albastră, însoțit de tovarășele lui albe, gătite cu ghirlande de flori, de o pereche de mufloni, vreo câteva oi, nu bursuc și un urs. Era grupul cel mai pestriț, căci slujitorii purtau uniforme pompoase pe care obișnuia să le cumpere bunicul Carlo. În urma lor veneau călare alți câțiva scutieri medievali, cu o a doua placardă cu emblema Cercului Humberto, și cu asta se încheia și cortegiul.

Grija și investițiile prilejuite de pregătirea intrării în Țarigrad dădură roadele așteptate. Reprezentație de reprezentație, cercul era ticsit de oameni. Colonia europeană

4* 51 și supușii padișahului se îmbulzeau mereu. Sultanul nu venise încă, dar îi trimise vorbă lui Berwitz,

dacă nu ar putea să organizeze pentru el și pentru curtea lui o reprezentație specială, în grădina palatului. Berwitz acceptă oferta bineînțeles și dădură trei reprezentații în fața Majestății-sale și a tribunei acoperite cu un voal, de după care privea haremul imperial. Abdul-Medjid rămase atât de încântat, încât ținu **să-l** cunoască personal pe Berwitz și îl invită să-i viziteze grajdurile. Petr era un bun cunoscător de cai și foarte mândru de animalele de rasă ale cercului său, dar în grajdurile sultanului nu putu să-și ascundă surprinderea și entuziasmul, în șiruri lungi stăteau cei mai frumoși urmași ai celor cinci iepe sfinte ale lui Mahomed: Djulfe, Koheily, Maneti, Saklavi și Tușie - toți cu pieptul splendid arcuit, cu musculatura fină, cu osul omoplatului lung și gamba scurtă, cu crupa îngustă și picioarele zvelte, puternice, creați parcă anume să gonească fără să știe ce e oboseala - adevărați mâncători de nori. Erau acolo armăsari din Nedjed, cele mai alese prășile din renumitele crescătorii de cai Beni Sacher, Haddjerad, Muali, EI Ruola, EI Zbaa. Se mai aflau câteva iepe din rezistentă rasă Tvaife și câteva exemplare de iepe Manakui, cu gâturile lungi, crescute de tribul Yuold Ali. Petr știa să prețuiască ceea ce vedea, cunoscând că, prin tradiție, iepele din aceste obârșii nu sunt de vânzare la arabi. Toate acele grajduri imense găzduiau doar cai albi, de toate nuanțele: catifelăți, argintii, de culoarea fierului, cenușii, de culoarea laptelui, cu nuanțe roșietice, ori albăstrii. Se aflau acolo cai albi arabi, cai albi cu pete negre și cai rotați, cai albi cu pete rotunde întunecate, dar cea mai mare raritate erau doi cai cu pielea trandafirie, de atlas, cu părul mătăsos, strălucitor. După caii arabi veneau la rând splendizii armăsari berberi, cu botul puțin curbat și cu gâtul cade cerb, viguroși bălani din neamul Benihareb, surii cu pasul înalt din rasa Haymur și niște cai mărunți, din rasa Mezins, care alergau mâncând pământul. Se aflau acolo și cai persani, impunătorii cai irakadjenieni și hyscanieni, cai spanioli, trupeși și pompoși andaluzieni cu ochi de foc și cu pasul înalt. Toți își luau vederea, dar Petr

mai trebui să intre și în grajdurile englezești, unde văzu pe urmașii celor mai rare exemplare pursânge din străvechile neamuri Harold de Beverley Tiirek și Matchem de Godolphin. Abia după aceea se înșiriau caii băștinași turcești, caucazieni, armeni și alții, dintr-o rasă mai puțin cunoscută, însă folositori. Străbătând grajdurile, Abdul-Medjid se înflăcăra și începu să povestească, dar Petr rămase surprins de multiplele lui cunoștințe hipologice.

Când se înapoiară în salonul sultanului și se așezară împreună cu fiul favorit al acestuia în fața ceșcuțelor de cafea neagră, sultanul se informă timp de mai bine de o oră asupra practicii creșterii cailor în Apus, asupra îngrijirii iepelor cu mânji și a feluritelor medicamente pentru cai. Petr, pesemne, făcu față cu succes întrebărilor, căci, la sfârșitul convorbirii Abdul-Medjid îl invită să viziteze încăperile sale. Salon după salon îi dezvălui colecțiile tezaurului împărătesc - o uimitoare mulțime de lucruri mici din aur și argint; în câte o încăpere se aflau numai grămezi și grămăjoare din cele mai prețioase pietre scumpe. În mijlocul acestor bogății lipsite de viață, sultanul se cufundă din nou în tăcere. Se opri doar în sala tabacherelor, dădu ocol meselor, luă de pe una dintre ele o tabacheră grea, de aur, încrustată cu arabescuri și i-o întinse fără o vorbă lui Petr, care făcu o plecăciune adâncă. În sala pietrelor prețioase, sultanul scotoci într-o grămadă de nestemate verzi, aflate într-un vas de agată și alegând unul dintre cele mai mari safire, i-l în tinse lui Petr, cu următoarele două cuvinte: „*Pour Madame*” 1. După aceea își luă rămas bun de la oaspetele său.

Pentru Petr Berwitz asta ar fi fost de ajuns, ca să se simtă nespus de fericit. Dar avu parte de mai mult. Înaintea plecării din Țarigrad primi titlul de inspector al grajdurilor imperiale otomane, în rang de *livă-pașa*2, precum și ordinul Semilunii clasa a II-a, dimpreună cu un caftan în semn de cinstire. Berwitz își prinse numaidecât decorația pe pieptul uniformei de colonel persan. Țarigradul se dovedi rentabil pentru ei și din punct de

vedere comercial: caseta golită în timpul călătoriei prin Asia se umplu din nou, astfel încât Circul Humberto porni spre casă plin de glorie și de mulțumire, trecând prin câteva mici regate supuse balcanice și îndreptându-se spre Budapesta și Viena. Acolo, Berwitz o găsi pe verișoara sa Elisa, cuprinsă de jale după moartea soțului ei, maiorul Hammerschmidt, și tare îngrijorată de ziua de mâine.

1 Pentru doamna. (Fr.)

«General de brigadă.

Berwitz rezolvă situația, oferindu-i postul de casierită a circului, căci nu uita ce avantaje prezenta în urmă cu câțiva ani faptul că Circul Humberto era administrat și supravegheat de șase membri ai familiei. Știa bineînțeles că are colaboratori buni și de nădejde, dar avea în sânge convingerea că circul nu trebuie să fie doar o simplă întreprindere comercială și că temelia lui a fost dintotdeauna familia. Anezka îi împărtășea în totul această convingere, deși nu sesiza ceea ce era tradițional aici. Atunci când află că vărul ei, olandezul Frans Steenhouwer își terminase studiile liceale și că, în loc să studieze mai departe, voia să-și găsească o slujbă în colonii, îi trimise cu încuviințarea lui Petr o scrisoare și acesta renunță bucuros la depărtările exotice, în schimbul nu mai puțin aventuroasei vieți de veșnică peregrinare cu circul.

Așa ființa Circul Humberto în momentul în care îl găsi zidarul ceh Antonin Karas, la sfârșitul sezonului de iarnă de la Hamburg, când totul pulsa de febra ultimelor pregătiri în vederea plecării în turneul de primăvară.

V

Ța vremea prânzului, ciocnind o halbă cu bere la „Logodnica marinarului”, unde îl invitase Kerholec, lui Antonin Karas îi apăru deodată în chipul cel mai clar că a făcut bine ce-a făcut și că ar fi o curată nebunie să dea cu piciorul la o asemenea minunată ocazie. Acum, când se scuturase parcă de toate grijile, își împinse pălăria pe ceafă și ciocni cu Kerholec:

— În sănătatea ta, bătrâne, că păcătos mai ești, pe

toate te pricepi să le-nvârți!

Și Kerholec nu se lăasă nici el mai prejos:

— Noroc, măi pârlitule, zidar neisprăvit ce ești! Să mă ia dracu', dacă n-ajungi șef de echipă la Berwitz

Hein Moesecke lise alătură și el, cu glasul lui hodorogit, ce ieșea șuierând din gât-leju-i acoperit de păr:

— Să fie **într**-un ceas bun! mai vine un rând, nu? Nu spuneam eu că Hamburgu dă de potol, nu? Karichen, iau și eu una gulerată, nu? Numai în trăise-nchină cu adevărat, domnilor. Noroc!

Karas o porni vesel spre casă. Îi venea săcânte de bucurie, dar când ajunse în coridorul întunecos, pe palierul îngust din capul scării, unde ședea doamna Anna Langermann, văduva, toată voioșia îi pieri ca prin farmec. Voioșie, eh, cum să nu fii voios, când grăsanul ăla cu voce șuierătoare, Moesecke, a turnat în el cinci halbe deodată, și unde mai pui că și pe stoma cui gol? Cum să nu-ți vină să cânti? He, he, Antoane, numai că aici, sus, nu-i „Logodnica marinarului”, aici așteaptă cu disperare băiatul tău, cu ce veste vine tata? Și tata, ticălosul, vine de la cârciumă și spune: „Uite, Vasek, noi o să umblăm din loc în loc cu circul”. Oare ce-o să spună Vasicek? Afurisite scări, nu se mai isprăvesc. Vasicek n-o să spună nimic. Vasicek o să privească doar. Tocmai asta e, că o să-l privească. Are o privire de parcă **s**-ar uita ea, Mărinka. Are ochii ei, albaștri verzui, nici nu te dumirești prea bine ce culoare au, dar sunt ochii ei. Ea, sărmana, zace acolo, la umbra pinului, dar ochii ei sunt aici și-l privesc să vadă ce face cu băiatul. Și deodată se îngustează parcă, iar privirea li se ascute. A băgat el de seamă de atâtea ori că băiatul, atunci când se uită la ceva cu încordare, capătă din senin o privire de uliu. Tocmai așa se uita câteodată și răposata la el, atunci când se întorcea cu Milner de la mica orchestră în care cânta. Tii, să te ții, nenisorule, era oprivire de te scuturaișide ultimul creițar, deși tare ai mai fi vrut să păstrezi și pentru tine vreo câțiva, așa, de cheltuială. Altminteri, era o femeie tare cumsecade și iute la toate.

Băiatul semăna cu ea, era și blând și îndărătnic - eh, cum să-i spună acum că a intrat în slujbă la comedianți?

Karas apăsă greu și în silă pe clanță și își agăță fără grabă pălăria în cuierul de lângă ușă. Doamna Langermann deschise ușa de la bucătărie. Băiatul stătea lângă ea și Ruzenka, fetița văduvei, de șase anișori, se învârtea pe lângă el.

— Tata! strigă vesel Vasek.

— Ei, ce vești? **S**-a aranjat? întrebă doamna Langermann.

— Mda. Dar **într**-un fel ciudat, nici nu știu dacă trebuie să mă bucur, zise Karas, pășind încet în bucătăria mirosind a maghiran.

— Cum așa? Șezi, tocmai te așteptam cu masa. Mănânci și pe urmă ne povestești.

— Tată, ai găsit, de lucru? întrebă băiatul.

— Ara găsit, Vasek. Numai că nu știu ce-ai să zici tu. Eu... adică noi amândoi o să fim la circ.

Se aștepta să urmeze o tăcere rău prevestitoare, dar Vasek, mulțumit să audă că taică-său are de lucru și că vor rămâne împreună, ridică spre el ochii mari și încrezători și întrebă liniștit:

— Ce e aia circ, tată?

Karas simți că i **s**-a luat o piatră de pe inimă. Nu se gândise că băiatul n-a văzut niciodată nici circ, nici comedianți și că vorba asta se auzea rareori la ei, în satul acela uitat de lume. Răsuflă ușurat și, însuflețindu-se, trase scaunul mai aproape de băiat.

— E așa, un fel de teatru unde niște doamne și domni arată oamenilor cai frumoși și tot felul de animale care știu fiecare să facă câte ceva, să danseze ori să cânte la flașnetă - lucruri care înveslesc. Iar la urmă, când totul **s**-a isprăvit, teatrul ăsta se desface, totul se încarcă în căruțe și pornește în altă parte. Tata o să meargă cu ei, ca să clădească și să desfacă teatrul ăsta, iar tu, băiatule, o să mergi în căruță și o să vezi toată lumea.

— Ce fel de animale au acolo, tată?

— Au cai, au și tigri, și lei, un măgăruș, un țap, au și urși și un elefant...

— Un elefant? Un elefant adevărat? Din ăla cu trompă?

— Da. Coșcogeamite namila, nici n-ar înoăpea aici în bucătărie.

— Tii... Și eu am să mă sui pe el și-am să merg călare. Poți să mergi călare pe elefant, nu? *Fruu Langermann, Frau Langermann, Ich* (verde reiten *Clepanl*⁵)

— Firește că da, prichindelule! râse văduva, punând supă în farfurii. Acum hai, spune, ce vești ne-ai adus și ce e cu elefantul ăsta?

Ivaras îi povesti totul pe larg și printre altele îi mărturisi că nu știe dacă a făcut bine ce-a făcut.

— Se poate, omule, mai degrabă mulțumește C. Eluide-Sus de un asemenea noroc! exclamă proprietăreasa, împreună și palmele cu zgomot. Lasă, nu te mai gândi la răposata. Ce, atunci când umblai după lucru prin lume, bănuia ea măcar cum trăiești? Dar miile de femei de aici, ai căror bărbați se imbarcă pe un vapor și sunt duși ani întregi, fără să trimită acasă o veste? Ba poate că până la urmă aud că... pe omul ei... l-a înghițit apa... Da, eu una ce să mai zic?

Doamnei Langermann zise umeziră ochii. Vedea ca printr-o ceață ziua aceea noroasă și nesuferită, când chiar aici, în bucătărie, intraseră doi slujbași ai Societății Navale, vestind-o stingheriți că vaporul „Rosamunde” s-a izbit în ceață de un vas încărcat cu cărbuni, că din pricina ciocnirii timonierul Felix Langermann a căzut în Elba și că sloiurile de sheață au împiedicat lansarea unei bărci de salvare.

Totuși își învinse tulburarea și adăugă:

— Circul mi se pare de o mie de ori mai potrivii. Cel puțin umbli mereu pe pământ. Iar lui Vasele o să-i

⁵ Doamnă Langermann, doamna Langermann, o si merg călare pe elofan! (Germ.)

folosească să vadă lumea și să cunoască oamenii, ăsta-i lucrul cel mai de seamă pentru un băiat.

Și astfel, cât stătu la masă, vrând-nevrând, Anton în Karas se mai însenină. Trebui să-i povestească la nesfârșit lui Vasek despre circ și despre tot ce putuse afla despre viața de acolo. Dar principalul sosi abia în clipa când pomeni de biletele pentru matineu.

Karas nu cunoștea simțămintele băiatului la prima sa vizită la circ. Plecase cu un ceas mai devreme, cu trompeta sub braț. Abia ajuns la circ, îl și chemă lverholec, îi dădu o greblă și-i porunci să netezească rumegușul din arenă. Pe urmă îl chemară la intrarea din dos, să ajute la mutatul unor cuști, cică pentru lei sau cine știe pentru ce altceva, și să măture locul eliberat. După aceea veni în fugă un băiat și întrebă unde e domnul Karas, fiindcă îl cheamă capelmaisirul.

Leopold Selnicki, capelmaistrul lui Berwitz, era vienez, făcuse parte din *Deutschmeister*⁶, un om cât un munte, cu niște mustați uriașe, care păreau și mai mari din pricina favoriților. Sprâncenele-i stufoase făceau o impresieteribilă, dar pleoapele și pielea din jurul ochilor erau pungite, pesemne din cauza băuturii, iar privirea lui amintea de uitătura blajină a unui câine bernardin. Omul acesta era poate singurul din lot circul față de care severa disciplină a lui Berwitz rămânea ineficace. Nu avea nicio altă îndatorire, decât să dirijeze orchestra. Refuza să dea orice fel de ajutor la alte treburi, socotindu-le nedemne de personalitatea lui artistică. Zile și nopți întregi se preocupa de aceeași nespus de importantă problemă: să afle unde anume se mănâncă și se bea bine. Nu era un gurmand în adevăratul sens al cuvântului, nu se așeza niciodată în fața unui prânz pantagruelic sau a unei cine impunătoare. În schimb, când se trezea dimineața, plescăia din limbă și simțea că acum ar pica taman bine o omletă cu șuncă și una sau două halbe de bere Plzeft. Dacă nu găsea peste tot bere Plzeft, bea și din cea obișnuită, dar cum

6 Textual: „Meșterii germani”. Celebră orclicstra vieneză.

berea asta era mai slabă, cerea o halbă în plus. Avea el criteriul lui de măsurătoare 2 - 3, „pentru ca să-și facă plinul”, după cum obișnuia să spună. Pe urmă se ducea la repetiții, nerăbdător să afle vreo noutate, pălăvrăgea cu unul, cu altul, dădea pe gât trei-patru păhărele de rom și anunța că e vremea să-și ia gustarea de ora zece, după care părăsea maiestuos circul și pornea în căutarea uneia din vinăriile sale obișnuite. Acolo mânca gulaș sau papricaș, își aprindea

O țigară și aștepta în fața unei litruțe de vin austriac să

I se facă foame. După ce-și molcomea foamea cu o porție de salam unguresc, se ducea la masă și frunzărea cu furculița prin mâncare, plângându-se vecinilor că „din partea lui prânzul nici n-ar trebui să mai fie”, că el niciodată „n-a făcut caz de masa de prânz” și că mănâncă doar așa, „ca să aibă după ce bea” două-trei halbe. Apoi se ducea să ia o cafea neagră și un coniac. Dacă se ivea prilejul juca o partidă de biliard, după care se abătea să-și dreagă gura cu vermut și apărea în cele din urmă la circ, cu puțin înainte de reprezentație, își îmbrăca vestonul roș cu guler și epoलेți aurii și trăgea un gât de rom din sticla pe care o ascundea cu grijă la el în garderob. După aceea, dirija aproape fără întrerupere întregul acompaniament muzical al reprezentației, de obicei cu spatele la orchestră, iar la sfârșit arunca uniforma și pleca să ia o gustare înainte de cină, cerând și ceva udătură lângă ea.

Știa însă el, Berwitz, de ce îl păstra pe Selnicki în slujbă, în niciun alt circ nu răsună muzica atât de falnic, nicăieri nu se cântau marșuri cu atâta brio, nicăieri nu exista o asemenea fanfară, cu asemenea tușuri, iar dacă era vorba de pantomime cu scene sentimentale, nimeni nu se putea lăuda cu un atât de subtil acompaniament ca Circul Humberto. Dar mai ales în timpul repetițiilor, când în arenă avea loc un număr oarecare de dresură de cai, Selnicki se uita cu ochii săi triști, trăgea o dușcă de rom și spunea: „Aici merge Valsul. margaretelor de Larmer”, sau

„Marșul cavaleriei de Strauss”, sau „Aici cântăm Polca Bohémienne, trio din Gavotte bleue, opt măsuri din Intermezzo de Schubert, și fanfara”. Și tocmai așa și trebuia... În mintea lui orice număr de circ se transforma în note muzicale, în anumite compoziții, care îi răsunau numaidecât în urechi, de parcă ar fi avut partitura în față. De fiecare dată, melodia aleasă de el corespundea în totul și tempoului în care se desfășura numărul respectiv, și preferinței cailor de a se mișca în ritm.

Domnul Selnicki știa să vorbească de la Viena o cehă stâlcită, cu care îl întâmpina pe stradă pe Karas, ca să treacă îndată la o nonșalantă germană vieneză.

— Ei, tu este cehul cel nou, nu așa? Fii bine venit! Știe nemțește, nu așa? Ei, domnule Karas, cum e cu trompeta aia? Știe citește boabele?

— Nu, domnule capelmaistru.

— Asta n-ar fi mare nenorocire, cu timpul o să înveți. Dar de cântat, știi?

— Știu, adică mă pricep la ce se cânta pe la noi, știu mai ales motive de cântece, că dacă știi o frântură, poți să faci vocea a doua și înveți la repetiție toată melodia.

— Da, sigur. Am auzit eu cum stă povestea cu muzicanții ăștia. Ia cântă-mi ceva, asta până vin ceilalți, să văd și eu ce știi.

Ivaras se văzu pus în încurcătură. Fără tovarășii săi de echipă, nu-i venea nimic în minte. Simțea totuși că nu poate da îndărăt. Ridică trompeta, o duse la gură, închise ochii și cântă vreo câteva măsuri dintr-un *landler*⁷, vrând să facă încălzirea, apoi începu să sufle cu toată puterea, de parcă s-ar fi aflat acasă, pe câmp, în amurg, dând glas cântecului care-i era cel mai drag: „Toate fetele se-ntorc din luncă, a mea nu și doru-i mă usucă”... În cercul gol, cântecul răsună atât de pătrunzător, încât se sperie și el, și, la refren trecu la pianissimo. Muzica îi cuprinse sufletul, și melodia aceea frumoasă se revărsa învăluitor și ușurel, de parcă ar fi stat de vorbă cu mierla cea neagră despre

7 Dans popular austriac și bavarez asemănător cu valsul.

jalea lui, despre pierderea dragei lui.

Când deschise ochii îl văzu pe capelmaistru turn**ându**-și rom. Paharul dispăru pentru o clipă în mustața-i stufoasă. Apoi fu umplut din nou.

— Ține, îi spuse el în celia. Una dușca pentru sănătate.

Și în timp ce Ivaras făcu o plecăciune respectuoasă, sorbind romul din două înghițituri, domnul Selnicki continuă în germană:

— Va să zică, asta e. Curată cântare cehă. Aici nu-i vorba de note. Ce cântăm noi, **într-o** săptămână ai să știi pe dinafară. Dacă dai peste ceva mai greu, vino la mine să-ți arăt cum se cântă. Acum stai jos, la pupitrul ăsta și dă-i drumul deocamdată la vreo câteva motive de cântece. Din asta oricine își dă seama ce și cum. Să și vrei nu te poți ascunde, dacă te-a miruit Dumnezeu.

Domnul Selnicki mai bău un păhărel și, aplec**ându**-se spre Karas, îl luă de după umeri și-i spuse încet, în cehă, pe un ton foarte grav:

— Muzica... știi... muzica nu-i circ. Cântecel ăla să amintească la tine... Cântecul ăla **s-ar** potrivi când *rapliengstii*⁸ or să execute un *piaffe in der balance*⁹. Servus!

Între timp începuseră să sosească de jos ceilalți membri ai orchestrei care lepădaseră hainele de lucru și își îmbrăcaseră tunicile roșii. Se așezau cu instrumentele la locurile lor, după ce scuturau prietenos mâna lui Karas, ca nou venit, spun**ându**-și numele, dar acesta, de emoție, nu ținu minte niciunul. Îi atrase atenția mai mult o frântură de conversație în cehă, în colțul opus al lojii orchestrei. Vru să se îndrept «**într-acolo**, dar cineva de jos, bătu din palme:

— Alo, muzica, începeți!

Kerholec dăduse această poruncă, opr**indu**-se în fața intrării principale. Circul era încă gol, dar afară se

8 Cai negri.

9 Pasul mîndru, maiestos al cailor, pe loc sau la trap.

îngrămădea lumea și muzica trebuia să îndemne oamenii spre casa de bilete. Domnul Selnicki încă nu apăruse. Un trompetist din flancul drept al orchestrei se uită în jur și spuse:

— Acum începem, fraților.

Își pregătiră instrumentele, cel din dreapta dădu de două ori tonul cu trompeta, făcu un semn din cap și toți începură un marș. Karas li se alătură. Își dădu seama îndată, că era un marș obișnuit, din cele pe care le cântase de sute de ori cu Milner, adesea chiar fără nicio repetiție. Se uita doar la trompetistul din dreapta, pentru că îi citea în ochi când venea o pauză și când trebuia să cânte mai încet. La rândul lui, acesta trăgea și el cu coada ochiului spre Karas, să vadă dacă se încadrează în ritmul celorlalți. La început, totul mergea bine. Mai apoi cântară ceva mai domol și Karas trebui să fie mai atent. De multe ori preferă chiar să lase trompeta jos și să asculte. După aceea, începură un vals și treaba merse iarăși: un, doi, trei, un, doi, trei. Cântau fără măcar să răsuflă și abia de aveau timp să-și scuture instrumentele. Și totul așa, fără note, bucată după bucată. Karas trebui să recunoască în cele din urmă că sunt cu toții neîntrecuți în ale curtatului.

În sfârșit, sosi și domnul Selnicki și avură un scurt răgaz să-și tragă sufletul. Karas, bineînțeles, întinse gâtul să vadă ce e jos, căci auzea mare zgomot. Peste tot se înghesuiau oameni, ocupând băncile rând după rând, și mereu veneau alții, veneau șuvoi și urcau sus, prin locurile de trecere. Câțiva puști strigau în gura mare. Pe undeva, pe aici, trebuie să fie și Vasicek, își spuse Karas, dar pierduse nădejdea să-l găsească în șuvoiul acela de oameni. De altminteri nici timp nu mai avea: domnul Selnicki trecuse în fața orchestrei, salută publicul, își netezi mustățile, apucă bagheta și, aruncând o privire în jur, le făcu semn să înceapă. Acum să fi văzut, frățioare! Totul mergea ca pe roate, cântau și tot cântau, abia de-și mai desprindeau instrumentele de la gură. Iar când domnul Selnicki bătu în pupitru și de jos se porniră ropote

de aplauze, nici pomeneală de odihnă: bagheta adăstă puțin în aer, apoi se ridică brusc și orchestra începu să cânte intradele prelungite și zgomotoase, în aplauzele și strigătele publicului, tot modulând acordurile principale în sus și în jos, câtă vreme nu coborî bagheta. După aceea, atacă o nouă melodie și o ținură așa vreo trei sferturi de ceas, încât Karas abia își veni în fire. Asta era altceva decât ceea ce cânta el cu Milner, la hramul bisericii, ca pentru vecini.

La un moment dat, domnul Selnicki coborî brusc bagheta și o puse pe pupitru. Toți se mișcă pe scaune, răsuflând ușurați. Karas era curios să vadă ce se petrecea jos. Până acum nu văzuse decât spatele domnului Selnicki și bagheta lui, precum și câteva din rândurile de bănci aflate sus de tot, ticsite de oameni. De pe locul său nu putea să vadă ce se petrecea jos. Acum, când ceilalți se ridicară să se mai dezmoștească, se apropie de marginea lojii orchestrei și rămase acolo în picioare. Îl văzu pe Kerholec strângând repede un covor. Ceva mai încolo, în arenă, se afla un domn în frac și cu cilindru, cu un bici mare în mână, iar lângă el un omuleț ciudat, cu niște pantaloni grozav de largi, care îi fluturau în jurul picioarelor, cu o vestă mare, albă, lungă până la genunchi, din deschizătura căreia ieșea la iveală un plastron murdar; avea nasul ca o pătlăgică roșie, cu gura albă, o bărbie roșcată și o pălărioară verde cu pană pe cap.

— Prin urmare, tu, August, crezi că la Hamburg sunt numai oameni proști? Întrebă domnul cel elegant.

— Ohoho! făcu arătarea, și spuse ceva de neînțeles pentru Karas, dar care stârni hohotele de râs și chiotele publicului.

— E numărul lui August, îi explică unul dintre muzicanți, care stătea lângă el. În timpul ăsta se pregătesc numerele următoare din program.

Karas nu voia să pară curios, de aceea se așeză pe scaun și auzi printre exploziile de râs ale publicului, cum August îl tot întreba pe celălalt: „Herr Stallmeister1, acum

știi care e deosebirea între o caleașcă și un castron?"

Karas cunoștea această veche glumă. După asta urmă: „Dacă nu știi care e deosebirea, atunci nu te așeza în caleașcă, să nu te trezești din greșeală în castron”. Ghicitoarea asta o spuneau toți ghidușii de prin bâlciuri, dar Karas râse fără să vrea mai înainte de a auzi răspunsul; să fi auzit însă cum râdeau acum oamenii văzând ce-l mai sâcâia pe domnul cel elegant stârpitura aceea de om cu vorba-i neroadă. Păcat că Vasicek nu poate înțelege totul, își zise Karas, nu știe el atâta nemțească, dar de răs, râde cu siguranță, fiindcă i-a plăcut întotdeauna gluma. În acea clipă, domnul Selnicki bătu cu bagheta în pupitru și muzicanții ridicară instrumentele. Pauza se sfârșise și muzica trebuia să înceapă din nou. Cântau toți fără note, dar asta nu-l miră pe Karas. În schimb, din când în când băga de seamă ceva neobișnuit. Domnul Selnicki spunea încet: „Atenție!” după care privea neclintit în arenă și dirija cu gesturi mai marcate și chiar neregulate. Toți ochii muzicanților erau ațintiți la bagheta lui de os, pentru a păstra măsura. Lui Karas i se păru că în acele clipe muzica nu cântă așa cum s-ar fi cerut, ci că se adapta la ceva ce se petrecea jos în arenă. Pesemne erau caii, fiindcă din când în când le zărea panașele înalte, roșii sau albe, aliniate unul lângă altul, scuturându-se la înălțimea lojii orchestrei. În timpul reprezentației mai avură încă de două ori câte un scurt răgaz de odihnă, când în arenă se prezentară scheciuri. O dată, domnul Selnicki opri brusc orchestra și în întreg circul se făcu liniște ca în biserică”.

— Saltul mortal! îi șopti lui Karas vecinul său de scaun. De jos, din arenă, se auzi un țacănit ca de arme încărcate. Karas nu îndrăzni să se ridice în picioare, pentru că toți erau pregătiți să reînceapă să cânte, și domnul Selnicki ținea bagheta ridicată. Deodată, cineva strigă în arenă: „Alei, hap!”, și în clipa aceea răsună o salvă de împușcături. Dirijorul făcu îndată un semn cu bagheta și orchestra atacă un marș asurzitor, în aplauzele frenetice și

în aclamațiile mulțimii.

Karas își pusese în gând să întrebe la urmă ce-a fost asta, dar când reprezentăția luă sfârșit și domnul Selnicki plecă, toți muzicanții se îmbulziră unul după altul pe „scări în jos. Karas se luă în neștire după ei. Jos, dădu peste Kerholec, care îi aruncă în brațe un porcoi de pânză cenușie.

— Întinde-o peste barieră, îi strigă el. Treci în dreapta intrării și fă întocmai ce vezi că face cel din stânga.

Trebuie să se strecoare cu încărcătura asta prin arenă, căci de pretutindeni se scurgea spre ieșire șuvoiul de oameni, întreg circul răsuna de vorbele, strigătele și chemările mulțimii. Se opri în dreapta intrării și, uitându-se la tovarășul său din stânga pricepu îndată despre ce era vorba. Peretele din față al lojilor de la parter avea o rezemătoare îmbrăcată în pluș, iar el ținea în brațe husele apărătoare. Le scoase deci bucată cu bucată și îmbracă cu ele plușul roșu. Prima dată, treaba merse destul de încet, sfârși de îmbrăcat porțiunea ce-i revenea mult mai târziu decât celălalt. Între timp, oamenii plecaseră cu toții și circul rămase deodată pust în Dar iată că apărură din nou Kerholec, fără haină și fără vestă, cu mânecile sumese.

— La grajduri, Tondo, să dai de mâncare la cai - haphap! Întâi însă, jos uniformă!

Lui Ivaras i se învârtea capul de toate câte văzuse. Își dădea seama că oamenii de aici parcă au foc în vine. Dădu deci fuga la garderobă, își dezbracă repede luxoasa uniformă și, ca și Kerholec, numai în cămașă și pantaloni, alergă spre grajduri. Rândașii ieșeau de acolo cúbratele încărcate de minunate harnașamente, în vreme ce alții aduceau în grabă găleți cu apă, banițe de ovăz, brațe de fin. Kerholec supraveghea distribuirea furajelor, și acel necurmat du-te-vino îl înghiți numaidecât și pe Karas. În omul care aproape alerga cu un maldăr de fân în fața lui, Karas îl recunoscă pe muzicantul care cântase alături de el toată seara. Când veni a liria oară după furaje, Kerholec îi

dădu un ghiont:

— Femeia de colo e directoarea. Sal**ut**-o!

În prima clipă Karas nu văzu nicio femeie, ci doar un bărbat oarecare, imberb, în pantaloni de călărie, aplecat să cerceteze copita unui cal. Abia când se apropie, își spuse că ar putea să fie femeie.

— Bună seara, madame, zise el, așa cum îl învățase Kerholec.

— Bună seara, dădu ea din cap, măsurâ**ndu**-l cu o privire ageră și lăsând din mână piciorul calului. Dumneata ești cel nou?

— Cu respect raportează că eu sunt, răspunse Koras, pocnind involuntar din călcâie și bombâ**ndu**-și pieptul ca la militarie. Meșterul constructor și muzicantul Karas Anton.

— Anton... Anton... cred că nu mai avem alt Anton, făcu Anezka Berwitz, cercetâ**ndu**-l din cap până-n picioare. N-o să te confundăm cu altcineva. Bun. O să ne mai vedem noi. Acum dă fuga, Antoane, caii nu trebuie să aștepte.

Dădu din cap în semn de salut și din nou se aplecă asupra copitei calului. Karas abia atunci se dumiri ce era cu forfota aceea. Animalele trebuiau rostuite cel dintâi, abiape urmă aveau și oamenii timp pentru ei. Ceva mai târziu, când se opri împreună cu ceilalți în fața lui Kerholec, raportând că totul e gata, avu din nou impresia că se află la militarie. Diavolul de Kerholec nu mai era cătuși de puțin aici compatriotul lipsit de griji de la „Logodnica marinarului”. Stând cu picioarele depărtate și cu niște hârtii în mână, întrebă cu o voce obișnuită să poruncească:

— Cine e de serviciu la no & pte?

Răspunseră trei inși, Kerholec se uită în hârtii și încuviință din cap.

— Restul sunteți liberi pe ziua de azi. Dar atenție - ordinul directorului e valabil pentru toți. Poimâine, imediat după-masă, toată lumea se prezintă la vagoane. Cel nou,

Karas Anton, va dormi în vagonul opt. Controlați-vă fiecare patul și celelalte și raportați-mi după-amiază dacă există pe undeva vreo defecțiune. Și-acum puteți pleca. Noapte bună!

— Noapte bună, răspunseră oamenii, și fugiră la garderobă să se îmbrace și să se îndrepte spre casă.

Karas mai zăbovi, vrând să-l întrebe pe Kerholec despre ce e vorba.

— În curând plecăm, Tonik, și după pauza din timpul iernii e nevoie ca oamenii să se obișnuiască iar să locuiască în vagoane, ca să nu ne bată la cap pe drum. Tu dormi cu mine în vagonul opt. Prea comod nu-i, dar o să te obișnuiești.

— Dar băiatul?

— Stă cu noi, în același vagon. Am și anunțat asta.

— Încă ceva, Karle: la ce oră trebuie să venim mâine dimineată?

— La șase. Pentru hrănirea animalelor și curățenia grajdurilor. Întreabă de mine, o să fiu aici.

— Mulțumesc. Noapte bună!

— Noapte bună!

Karas plecă simțind deodată pentru omul acesta un cu totul altfel de respect. În timp ce se îmbrăca la garderobă îl fulgeră un gând dat uitării pentru o bucată de vreme: oare i-o fi plăcut lui Vasek la circ? Și se grăbi să ajungă mai repede acasă, să afle ceva despre asta, căci deși fusese și el la circ, nu văzuse nimic din reprezentație.

Dacă Anton în Karas ar fi fost un om cu educație superioară poate că și-ar fi explicat altfel teama ce-l stăpânise în ultimele zile din pricina fiului său. Adevărul era că, de fapt, el îl cunoștea foarte puțin pe Vasek. Trăise împreună cu băiatul doar câteva luni pe an, iarna, când căsuțele satului erau acoperite de nămeți și toată rânduiala firească a vieții se desfășura pe tăcute în micile lor odăițe. Se întorcea acasă toamna târziu și se apuca de obicei să spargă lemne și butuci în magazie, de unde până la urmă îl gonia gerul. În răgazurile de odihnă cerceta

căsuța.

5 - Circul Humberto cotețele și uneltele, făcând mici reparații ici și colo. Îndesa mușchi de pădure în jurul ferestrelor, lipea crăpăturile dintre grinzi - casa era construită din lemn - iar alteori se ducea la pădure după uscături. Era vremea când Vasek colinda încă prin sat cu ceilalți băieți și se arăta pe acasă doar când îl răzbea foamea, care-l mâna drept la maică-sa în bucătărie. Când se pornea ninsoarea, se strângeau toți în casă. Karas avea pe ce să-și scoată pârleala la somn și la odihnă, dezmoțindu-și trupul parcă bătut după atâta muncă. Multă vreme însă nu trândăvea, curând se apuca să cioplească cu cuțitul câte o bucată frumoasă de lemn tare, meșterind câte ceva pentru bucătărie sau figurine pentru „ieslea din Betleem”. Sâmbăta de obicei bătea la ușa lor Milner și o porneau împreună în câte un sat să cânte la horă, de unde se întorceau abia luni.

Karas nu avusese deci prea mult timp pentru Vasicek. Era el însuși destul de zgârcit la vorbă și mai degrabă se lăsa furat de treburi, decât să se gândească la distracții, iar băiatul îi respecta obiceiurile. Vasek era deprins cu viața aspră, în jurul lui văzuse doar acea roboteală grea, care-ți storcea toată vloga, și de mic copil trebuise să ajute și el în gospodărie, după puteri. Era însă un băiat tare ager și simțitor. Își dădu singur seama că maică-sa bolește, că nu-i era bine de loc și că taică-său se întoarce ostenit acasă. Se purta cu luare-aminte vrând să nu-i supere, nu făcea gălăgie și căuta să o ajute pe maică-sa oriunde putea. I se părea firesc să treacă **într-o** zi de la o treabă la alta, aci să ajute la bucătărie, aci să măture în staul, aci să se ducă la pădure după vreascuri, conuri de brad, ciuperci, afine sau iarbă. Era îndemânatic în toate - îndemânare pe care o moșteneau de la taică-său. Cu prima custură căpătată nu tăie doar codiriști pentru bici sau tilinci, ci se căzni să cioplească și el câte ceva din ce văzuse că cioplește tată-său în zilele de iarnă. Vara, mamă-sa căzu la pat; Vasek, deși avea numai șase ani, luă în seama sa toate

grijile gospodăriei. Îngrijea de capră, pregătea bucatele de prânz și se bucura că e în stare să facă toate treburile casei întocmai ca un om mare. În schimb, când mai scăpa de treburi și maică-sa prindea puteri, îl îndemna să iasă afară, la joacă. Atunci Vasek țâșnea pe ușă ca scăpat din pușcă.

Era ca argintul-viu, nu-i ajungea tot satul. Curând deveni căpetenia celorlalți băieți de seama lui. La harță și la nebunii îi întrecea pe toți. Îl stăpânea veșnic dorința de a fi cel dintâi în toate și printre toți; nimeni altul nu știa să alerge și să sară, să se cațare în copaci și să arunce cu pietre ca el. Primăvara, la jocul de-a bilele câștiga bile și boabe de fasole mai mult decât oricare. Afla înaintea tuturor puii de coțofană de prin crânguri și cuiburile de viespi de pe câmp. Tot el îi învățase cum să se suie unul în spatele celuilalt ca să ajungă la crengile pomilor care atârnav din grădina parohială și să culeagă primele cireșe și pere. Când băieții aveau poftă de raci, îl chemau tot pe Vasek, adevărata lor căpetenie. Toate câte le scornea fantezia lor copilărească, de la tumbe și până la ținutul isonului în strana bisericii, la toate era părtaș și Vasek, și puneă în toate atâta suflet, încât curând-curând ajunse în fruntea celorlalți. Uneori câștiga prin voinicie, pentru că de mic copil fusese obișnuit cu munca, dar cel mai adesea prin agerimea și istețimea minții. Nu-i scăpa nimic din ceea ce putea să aibă vreun preț pentru orizontul lor de băieți zburdalnici. Dacă dădea o fugă să aducă niște frunze de sfeclă pentru capră, băga de seamă îndată unde anume se află o brazdă cu păstăi date în copt și unde dau târcoale sturzii în jurul cuiburilor cu pușori. Orice lucru nou îl atrăgea ca o taină necunoscută. Din cea mai aprigă fugă se oprea dintr-odată în loc și urmărea nemișcat cum bătrânul Barucha înroșea fierul în fierăria lui, cum îl lua apoi în clește și-l bătea pe nicovală. Ținea să cunoască deopotrivă și pregătirea cuptorului pentru copt pâine sau a varului, atunci când tata ori vreun alt zidar avea ceva de lucru în sat. Duminica, înaintea liturghiei, îl aflai neîndoios în

clopotniță, căci îi plăcea să se uite cum trage paracliserul clopotul. Orice înmormântare se transforma în ochii lui într-o mare reprezentatie de teatru, și băiatul urmărea lacom fiecare mișcare a preotului sau a celui ce dirija corul. Dacă pizmuia pe cineva, apoi îi pizmuia numai pe băieții de la conac, care aveau multe vite și cai. Dorea nespuse să ajungă și el acolo, să strige la cai și să strângă hăturile în mână, să pocnească din bici și să suduie ca argații. Dar tot ceea ce îi era oprit și îi lipsea, îi dăruia din belșug pădurea. Ah, pădure de la Snezna, cât farmec ademenitor are verdele tău! Peste sat și peste câmp es revarsă o lumină vie, clară, neînșelătoare. Dar ia intră în pădure, te întâmpină numaidecât o îngânare de umbră și lumină, de parcă ai da la o parte perdeaua după perdeauă, și fiecare dintre ele ți-ar ascunde o mare taină. Trunchiurile drepte ale pinilor, ghirlandele verzi de vâsc, colonadele fagilor și bătrânul stejar cu trunchiul despica în două, mușchiul așternut ca o pernă moale și grupul de stânci semănând cu un altar pentru uriași; numai cât spui cuvântul pădure îți și vine în urechi fremătătoarea lume a baladelor și basmelor! Lui Vasek îi plăcea să vină singur pe aici. În pădure trebuie să calci ușurel, cu luare-aminte, să nu-ți trosnească nicio crenguță sub picioare. Numai așa ți se dezvăluie minunile ei - fuga fazanului după aleasa lui, larma gureșă a gaițelor, căprioara cu ciutele la păscut, dănțuirea bursucilor în fața vizuinei dărâmate. Numai călcând cu grijă ajungi la cuiburile porumbeilor sălbatici, la culcușurile iepurilor și la ascunzătorile veverițelor. Dar și câte lucruri cumplite întâlnești aici! Un ghemotoc de păr cu câteva picături de sânge închegat; un pui de iepure mort; un mic schelet albit de timp. Pădurile par neclintite, dar totul în ele e mișcare, o necurmată joacă sau luptă. Ciocănitura a războiului de copaci, cerbul își croiește anevoie cale printre tufișuri, cucul umblă hoștește pe la cuiburi străine, iar grangurul se vestește prin strigătele-i tânguitoare. Șerpii dorm făcuți ghem prin tufișurile de zmeură, iar șopârlele, strălucind în soare, se

tărăsc pe malurile pârâiașelor.

Să cunoști totul, să știi totul! Dacă se iveau pădurarul Mazur, ceilalți băieți o luau mai degrabă la fugă, dar Vasek nu se temea, se ducea glonț la pădurar, copleșindu-l cu întrebările, în nesățioasa dorință de a cunoaște a copiilor. Morocănosul Mazur nu putea să nu-i facă pe voie. Nimeni nu putea să zică nu, văzându-i mutrișoara deschisă și arsă de soare, care puneă atâtea întrebări stăruitoare, dar era în stare într-o clipită să-și dea în vileag și ghidușia. Prin asta se deosebea Vasek de tată-său - o fire veșnic închisă. Cum se pornea să sporovăiască, oamenii îl și îndrăgeau.

Și nu era de cutreierat numai satul natal și pădurea. La vreo zece minute de Horni Snezna se afla cel dintâi dintre satele nemțești un sat mai mare ca al lor, cu poștă, cu un magazin ceva mai răsărit, câțiva meșteșugari și o moară. Horni Snezna avea legături obișnuite și continue cu vecinii ei germani. Satele nemțești se înșiruiău de aici neîntrerupt, până în Suma va ici-colo unele erau chiar împrăștiate printre satele cehe. Țăranii nemți treceau zilnic prin satele cehe, băieții de prin împrejurimi se cunoșteau între ei și se întâlneau laolaltă la joacă, expediții sau bătaie. Orice copil din Horni Snezna învăța de mic să vorbească nemțește. Lui Vasek vecinătatea asta îi trezea un nou interes, căci la o bătaie de pușcă de satul lor oamenii trăiau, se îmbrăcau, gospodăreau și munceau altfel decât la ei, și el voia să cunoască tot miezul lucrurilor.

Lui Karas-tatăl, care se întorcea acasă, în colțișorul acela uitat de lume, după opt-nouă luni petrecute în marile orașe, Horni Snezna i se părea o așezare mică și sărăcăcioasă, unde oamenii se nașteau, se căsătoreau și mureau. În schimb pentru băiatul lui acest colțișor de lume era foarte bogat în descoperiri și întâmplări. Vecinătatea oamenilor acelora de alt neam însemna pentru el recunoașterea de timpuriu a faptului că lumea e mai mult decât satul natal și că în ea se află o nesfârșită bogăție de lucruri care merită să fie cunoscute.

Karas-tatăl nu pătrunsese îndeajuns, ba aproape că nici nu băgase de seamă această năzuință a băiatului de a cunoaște, dorința lui bățăioasă de a fi în toate cel dintâi. De aceea avea temeri la Hamburg, căci nu știa ce va spune Vasek despre toate lucrurile nemaipomenite de aici.

Încă din săliță auzi strigătele lui Vasek și niște pocnete de bici. Deschise ușa bucătăriei tocmai când doamna Langermann răsturna o oală de cartofi **într-un** castron. Vasicek stătea **într-un** picior pe un scaun și striga: „Ale, hap! Ei! Alei, alei!” Iar Ruzenka alerga în jurul scaunului, clătinând din cap. Când îl văzu pe **taică**-său, pocni din bici - o sfoară legată la capătul unui băț - și-i vesti din**tr-o** suflare:

— Tată, uită-te, eu merg pe cal **într-un** picior! Ruzenka e căluțul ăla pestriț, care alerga roată. După o clipă sări jos și i se aruncă de gât. Tată, nu-i așa că mâine mă iei cu tine? O să stau ca domnul ăla cu biciul în mijloc, și caii o „să se apropie și o să îngenuncheze, uite-așa, și o să se ridice în două picioare și eu o să mă sui pe un cal și - hap - o să sar prin**tr-un** cerc, o să dresez și un elefant, și lei...

Vocea băiatului era întretăiată de emoție. Prin fața ochilor i se perindau diferite numere văzute la circ, pe care le trăia în închipuire ca erou al lor. Karas zâmbea mulțumit de această nezăgăzuită înflăcărare.

— Ți-a plăcut la circ, nu-i așa?

— Mi-a plăcut.

— Ce-a fost atunci când au tras cu puștile?

— Era unul care voia mereu să fugă și tot cădea pe jos; tare-am mai râs de el, și doamna Langermann, și eu, și toată lumea, văzându-l cum făcea mereu buf; pe urmă au venit soldații cu puștile și **s-au** așezat uite-așa, pe două rânduri, și au dus pușca la ochi, în sus, domnul ăla și-a făcut vânt și-a sărit pe deasupra lor, ba **s-a** mai și răsucit în aer, iar ei au tras după el, dar nu l-au nimerit, că **s-a** dat peste cap, și noi am început să batem din palme că nu l-au nimerit.

— Și elefantul? E mare?

— Oho!

— Și ce făcea?

— Stătea la masă.

— Cum stătea la masă?

— Așa bine. Era acolo o masă și pe ea mâncare, și un domn l-a poftit să se așeze, și elefantul **s-a** așezat și i-au pus un șervet la gât și el a luat lingura cu trompa și a mâncat supă, pe urmă a mai luat ceva, a mâncat și pâine, și pe urmă a cerut bere...

— A cerut bere?

— Oh, tată, păi tu nu știi nimic! Da, a ciocănit cu lingura în pahar și i-au adus bere, și el a băut-o, a mai băut una și încă una, și **s-a** îmbătat, și-a început să se clatine până ce **s-a** rostogolit la pământ, așa ca moș Zelenka, știi, în jurul căruia țopăiam noi, de ne înjura de mama focului.

— Și cu elefantul cum a fost până la urmă?

— Era ca mort, domnul ăla **s-a** suit pe capul lui și el nici nu **s-a** mișcat. Atunci, domnul ăla a făcut o plecăciune și noi am bătut din palme, și din pricina asta elefantul **s-a** trezit, dar nici nu știa ce-a fost cu el, nici că-l are pe domnul ăla pe cap, și **s-a** rușinat și **s-a** dus să se culce, și l-a luat și pe domnul ăla cu el.

Antonin Karas văzu că habar nu are de multe lucruri, și își puse în gând să mai tragă și el cu coada ochiului. Vasicek îi povesti până noaptea târziu despre toate minunățiile de la circ, iar în cele din urmă, când se duseră la culcare și băiatul își făcu rugăciunea, îi auzi deodată glasul din întuneric:

— Tată...

— Ce mai vrei? Nu dormi?!

— Tată, nu-i așa că eu o să fiu călăreț?

— Bine, o să fii dacă-ți place atâta, dar acum, hai, dormi!

Vi (Taras coborî din așternut când afară mai era încă întuneric, se spală și se îmbracă în tăcere, se duse în

bucătărie, scoase din cuptor ibricul cu cafeaua abia caldă, își turnă o cană plină, își tăie o felie de pâine și începu să mănânce. După aceea mai tăie o felie, pe care o vârî în buzunar și ieși în vârful picioarelor din casă. Era aproape șase când pătrunse în clădirea cercului. Kerholec era acolo și îi povesti numaidecât prin ce emoții trecuseră la circ peste noapte. Leoaica Natașa născuse trei pui. Din fericire aveau pregătită a treia cușcă - = cea pe care o împinsese ieri Karas. Acolo l-au vârât pe leul Mahum, care până atunci stătuse laolaltă cu Natașa. În cea de-a treia cușcă mai ședea bătrânul leu Sultan, cu leoaicele Bessie și Corina. Fericitul eveniment se produsese mai devreme decât era așteptat și, din această cauză, Natașa rămăsese până în ultima clipă împreună cu Mahum. Directoarea, neliniștită, se abătuse însă de cu seară pe la menajerie și își dăduse seama îndată ce se petrecea. Au trimis degrabă după Gambier, în grija căruia erau leii și tigrii, Berwitz renunță la cină și împreună cu Kerholec și cu încă vreo doi oameni pregăti „mutarea” lui Mahum. Directoarea rămase cu Natașa toată noaptea, ca nu cumva puii să pățească ceva. Leoaica era foarte slăbită și abia se mișca. Dimineața, directoarea hotărî să-i ia puii și să-i hrănească artificial, întrucât din pricina slăbiciunii, Natașa era o mamă rea. Karas se duse să-i vadă. Natașa tânjea într-o rână, în vechea cușcă, și niște mogâldețe mititele se mișcau în paie, lângă ea.

Dar nu era timp să stai și să te uiți. Animalele din jur își cereau hrana de dimineață. Karas se întoarse la grajduri. Caii îi erau totuși mai apropiați și mai dragi decât celelalte animale. Ajută la împărțirea hranei, scoase bălegarul și apoi învăță de la un anume Hans cum să țeșale caii și cum să le curețe copitele. Abia după aceea avu pentru întâia oară un răgaz, când putu să străbată cercul de la un capăt la altul și să-l cunoască ceva mai bine. Un coridor principal înconjură cercul, și în jurul acestuia se aflau toate dependințele. Depozitele și magaziile de aprovizionare erau așezate în partea interioară, vârâte

parcă sub băncile în amfiteatru ale arenei. Încăperile direcției, birourile și cabinele artiștilor mai de seamă erau în partea exterioară și aveau ferestre, ori cel puțin câte un ochi de fereastră, care dădeau în afară. Între intrarea principală pentru public și intrarea laterală pentru artiști se afla o cămăruță cu o bucătărioară, unde locuia John Harwey, văduv și invalid de circ, împreună cu fiica sa, Alice, o fată urâtică, dar cu un minunat păr roșcat, în partea opusă intrării principale era intrarea în arenă, acum acoperită cu o perdea roșu-închis. Deasupra ei se afla loja orchestrei, în formă de scoică, iar în spatele acesteia intrările la grajduri și la menajerie, instalate în alte două clădiri mari de lemn, ridicate de către Berwitz după semnarea contractului de închiriere a clădirii principale pe o perioadă de mai mulți ani. În clădirea din dreapta stăteau rânduri-rânduri caii care erau folosiți la reprezentații. Caii de tracțiune ai circului se aflau găzduiți în alte grajduri, și ele tot închiriate. În clădirea din stânga erau cuștile fiarelor. În capătul opus al acestora se putea pătrunde din amândouă **într-o** anexă înaltă, construită recent, în care, pe un podium scund, se legăna de pe un picior pe altul elefantul Bingo. Cu partea aceasta de clădiri, Circul Humberto se întindea până în marginea unui teren viran, aflat chiar în spatele străzii Reeperbahn. Aici se înșiruiau în cerc vagoanele circului - locuințele artiștilor. Unele aveau un aspect luxos, altele sărăcăcios, și fiecare avea specificul lui, după diferitele colțuri ale Europei de unde fuseseră aduse de către Circul Humberto, sau de către artiștii ce locuiau în ele. Câțiva dintre oamenii lui Berwitz locuiau în vagoane și acum, iarna, când nu erau plecați în turneu, rămânând mai degrabă credincioși micului cămin pe roți, decât să se mute între zidurile orașului. Spațiul cuprins în cercul vagoanelor era pe timp călduros locul preferat de antrenament al unor artiști; un loc bătătorit slujea drept manej, fiind însemnat și nivelat, astfel ca artiștii să-și poată da seama de dimensiunile adevăratei arene. Aici veneau de obicei să se odihnească

toți angajații circului, așezându-se fie pe grinzi, fie pe scările vagoanelor. Între vagoane se întindeau rufe la uscat; primăvara, câteva găini ciuguleau rarele firicele de iarbă, iar cei cinci-șase copii ai artiștilor zburdau în voie.

„Până om pleca, Vasicek o să se joace aici pe săturate”, își spuse Ivaras, întorcându-se din expediția lui. Abia aștepta să vină băiatul. Se înțelesese cu gazda să-l aducă, atunci când se va duce la piață după cumpărături. Era nouă și jumătate când Alice Harwey se arătă la intrarea în arenă și strigă „Domnul Ivaras, îl caută cineva!”

Cel dintâi căruia îi prezentă băiatul fu, bineînțeles, Kerholec.

— Va să zică tu ești vestitul Vasek Karas din Horni-Snezna? îl întreabă șugubățul Kerholec, cercetându-i fața cu o privire de cunoscător - o față bătută de vânt și de soare „de copil de țară, pe care străluceau doi ochi mari și agerii

— Eu.

— Ai mai fost la circ?

— Am fost. Ieri.

— Ei, ți-a plăcut?

— Minunat!

— Și ce ți-a plăcut cel mai mult?

— Caii.

— Ai ochi buni, bravo! Și zi, mergi cu noi?

— Merg.

— Nu ți-e frică de cai, să nu te lovească, ori să te calce?

— Nu! O să strig la ei și-o să pocnesc din bici, iar es or să se așeze la rând.

— Prin urmare, vrei să te faci dresor?

— Da, și-o să și călăresc, uite așa, de jur-împrejur, și-o să și sar pe cai, tata mi-a făgăduit, nu-i așa, tată?

— Dacă ți-a făgăduit tata, atunci se schimbă povestea. Dar va trebui să înveți mult, asta-i o muncă foarte grea, știi?

— Nu-i nimic.

— N-ai voie să plângi!

— Eu nu plâng niciodată. Acasă, când ne băteam, ca băieții, toți ceilalți fugeau dacă-i lovea vreo piatră, da' eu nu, eu mă luam după ăla care mă lovise și-i înmuiam oasele.

— Și dacă nu-l ajungeai?

— Păi, cum să nu-l ajung? Eu îi întreceam pe toți la fugă. Și dacă scăpa la o adică, puneam mâna pe el a doua zi.

— După cum văd, tu erai cel mai mare bătaș din sat, adevărat?

— Nu știu asta. Da puteam să-l bat pe oricare.

— Ei, atunci se cheamă că ești voinic, numai bun pentru circ. Dacă te ții tare, ai să fii odată și director.

— Se poate și asta! Da mai ales o să călăresc și-o să sar.

Kerholec îl mângâie pe creștet și se întoarce spre Karas:

— E un băiat de ispravă! Ar putea să ajungă departe, dar pentru asta trebuie să-l dai undeva să învețe. Șapte ani e tocmai vârsta potrivită pentru un copil care vine la circ, dacă vrei să învețe ceva. Acum, însă, du-l la casierită, să-i mulțumească pentru bilet. Pe ea o s-o măgulească, ai să-i câștigi prietenia și copilul va pleca cu noi.

Karas își luă băiatul de mână și îl duse la casierie, învățându-l pe drum acel atât de trebuincios: „Sărut mâna, milostivă doamnă”. Frau von Hammerschmidt îl primi grozav de mișcată pe copilul orfan. Firește, nu vorbi cu el despre băieți și despre bătăile cu ei, îi vorbi cu emoție despre mămica lui din cer, căreia el, ca un băiețel bun, trebuie să-i facă numai bucurii aici, pe pământ, pentru ca mămica să nu fie tristă, acolo, în cer. Auzind că vrea să învețe să călărească, îl laudă, spunându-i că e o hotărâre înțeleaptă, că răposatul maior von Hammerschmidt învățase de mic copil călăria, și ce renumit săritor peste obstacole devenise mai târziu! Și nu

era chip ca vânătorile de cerbi ale curții regale să înceapă vreodată fără el! îi făgădui să vorbească cu domnul director Berwitz și cu domnul Perreira, ca să-l aibă în vedere. La urmă, scoase dintr-o pungă împletită, așa-zisă Pompadour, o jumătate de corn și îi dădu băiatului, sărutându-l zgomotos. Întinse apoi mâna lui Karas și-și reluă locul, la ghișeul casei de bilete.

Când se înapoiară în circ, băiatul rămase ca fermecat. Șase cai albi alergau fornăind în jurul arenei; în spatele lor se vedea o doamnă cu un bici în mână. La chemarea ei, cei șase bălani se răsuciră pe picioarele dindărăt și o porniră în direcția opusă, la o altă chemare se întoarseră și trecură, unul câte unul, până ce ajunseră toți în rând. Apoi, deodată, se întoarseră cu fața spre ea, se ridicară pe picioarele din spate și începură să se apropie așa, înconjurându-o din toate părțile și rămânând în poziția asta cât timp femeia ținu ridicat în aer biciul. Vasek strânse cu putere mâna tatălui său, uitându-se la caii cei albi ca la niște arătări de poveste. Circul era gol; doar jos, în fața unei loji, se afla domnul Selnicki, care, cu ochii puțin umeziți, se sprijinea de balustradă și sorbea din când în când, pe furiș, dintr-o sticlă de rom.

Karas se temu să nu-i stingherească, văzând pustietatea din jur, își spuse că poate nu era voie să asiste la repetiții. Atunci, îl trase pe băiat în culoar, ocoli circul și îl duse la grajduri. Pe drum întâlniră mai bine de zece oameni, care ajunseseră să-l cunoască din vedere pe Karas și care - acum când nu era nicio grabă - se opreau în loc, interesându-se dacă băiatul va merge cu ei. Tatăl se bucura văzând cu câtă prietenie e întâmpinat. În grajd îl duse pe Vasek la Hans care îl învățase de dimineață cum să țesale caii și-i vesti că-i aduce un ajutor. Hans își șterse palma lată de șorțul albastru și scutură mâna băiatului, de parcă ar fi fost om mare. Prea multe nu înțelese Vasek din ce-i spuse Hans, căci vorbea o altfel de nemțească decât cea care se vorbea în partea munților Sumava. Cu instinctul lui de copil simți însă că e un om bun. În plus,

Hans lucra aici, la cai, îi ştia după nume pe fiecare şi dacă striga pe vreunul, acesta întorcea capul îndată şi-l privea lung cu ochii lui mari. Dar toate acestea nu însemnau nimic pe lângă ceea ce urmă, când Hans, luându-l de mină, îl duse până în capătul grajdului, unde, într-o mică despărţitură se aflau patru cai mici rotaţi, făcuţi parcă anume pentru un băiat ca Vasek. Înmărmurit, copilul desfăcu larg mâinile şi strigă, fără să-şi dea seama, în cehă: - Dumnezeu! - aştia-s panduraşi! în Illuboka creşteau astfel de cai mititei şi frumoşi, dar rezistenţi la drum lung. Oamenii de prin partea locului le găsiseră o poreclă foarte potrivită: pandur, panduraşi. În faţa lui Vasek se aflau şase asemenea panduraşi care, atunci când Hans îi strigă pe nume, veniră unul câte unul, întinzând boturile. Hans îl apucă deodată pe Vasek de umeri şi, până să se dumirească băiatul-ce e cu el, îl așeză pe spinarea calului din margine. Vasek, luat pe neașteptate, se sperie puțin, dar numaidecât strânse genunchii şi se apucă cu mâinile de coamă, ca să nu cadă. Hans îl sprijini câteva clipe, pe urmă îl lăsă, deschise portița boxei şi spuse:

— Hai, Mary!

Iapa scutură din cap, ieși cu Vasek pe coridor şi o porni în jos, mărunţel, alături de Hans. Hans strigă ceva, Mary se întoarse şi scăpă la trap spre boxa ei, încât Vasek avu de furcă, nu glumă, ca să nu cadă. Totuşi se ţinu drept şi câţiva rândaşi cu ţesala în mână îi strigară din urmă: „Bravo!” Ajuns la boxă, Vasek se lăsă să alunece singur de pe cal şi-l bătu încetişor cu palma pe gât. Nu-i venea să se mai despartă de el, dar tată-său îl chemă să meargă, pentru «că avea treabă. îl duse pe băiat pe maidanul din spate, unde tocmai se antrenau câţiva artiști.

— Tu, Vasek, să mă aştepţi aici, până la ceasul prânzului. Nu te cocoţa pe nicăieri, joacă-te aici. Uite, colo, în spate, pe scările vagonului, doi copilaşi drăguţi, joacă-te cu ei. Du-te la ei şi faceţi cunoştinţă. Colo unde se exersează să nu te duci. Ai putea să-i stinghereşti pe domnii artiști.

Karas se întoarse la cai și băiatul rămase singur. Cât ai «lipi îi ieșiră din minte și tată-său și caii, căci avea o priveaște grozavă în fața ochilor: doi oameni mergeau roată în mâini. Asta îi plăcu atât de mult, încât sări **într-un** picior, apoi dădu fuga mai aproape și se lăsă pe vine în iarbă, să vadă mai bine năzdrăvăniile. Cei doi mișcau în acest timp din picioare în fel și chip. Uneori rămâneau neclintiți, apoi îndoiau picioarele și se lăsau încet până la pârutnt, ca după aceea să le ridice iarăși în sus. **Într-un** târziu, prin**tr-o** săritură, reveniră amândoi pe călcâie, își scuturară palmele de pământ, își sumeseră mânecile cămășilor, unul strigă ceva, celălalt își făcu vânt, primul se lăsă pe vine, făc**ându-**și mâinile scăunel, al doilea veni în fugă și sări drept pe scăunel, iar cel care sta pe vine se îndreptă ca un arc și-l aruncă până departe în spate, așa că a mai făcut în zbor și o tumbă. Era ceva atât de uluitor, încât Vasek exclamă nestăpânit „Văleleu!”, sări în picioare și de emoție se învârti **într-un** călcâi. Dar după o clipă se ghemui din nou la pământ, întrucât cei doi o luau de la capăt. Și repetară figura asta poate de zece ori la rând. Vasek își zicea în sinea lui că, la drept vorbind, asta-i ceva mai grozav decât să călărești. În sat la ei erau vreo câțiva Mieți care știau să călărească. Franța Sembera, ai cărui părinți aveau o gospodărie frumoasă, ducea călare, împreună cu frate-său, caii la râu ca să-i scalde; și stătea la adânc, pe o iapă cu pielea lucioasă de apă, cu pantalonii uzi și striga cu năduf: „Dii gloabă!”, sau „Ptiiuu, gloabă!”, sau „Mișcă, afurisito!” în schimb, nimeni nu știa să facă asemenea salturi. Ce-ar mai holba ochii și Franța, și Pepik, și Honza Blana, și Jirka Gikhart, și Tonda Gerha. Ori să se ducă mergând în mâini la bunica și să bată cu picioarele în ușă, ce **s-**ar mai cruci, Doamne-Doamne!

Oamenii care treceau pe acolo nici nu băgau în seamă exercițiile celor doi. Vasek era de-a dreptul revoltat. Se uita după fiecare și se aștepta să surprindă măcar o privire de admirație, măcar un cuvânt de prețuire, dar toți arătau o deplină nepăsare. Nu se cădea să se poarte astfel

cu domnii aceștia, care își dădeau atâta osteneală ca să izbutească cât mai bine în ceea ce făceau. Acum, de pildă, stăteau pe un petic de pământ de pe care îndepărtaseră toate pietricelele; deodată, unul sări drept în picioare pe grumazul celuilalt și ăsta, măicuță, ăsta se lăsă o dată la pământ cu cel din cârcă, dar nici pomeneală să cadă. Cum cel de sus stătea în picioare, se lăsă frumușel pe călcâie, îl trase pe cel de sub el printre picioare și-l ridică în mâini, deasupra capului, drept ca o luminare. Și stătură așa, unul deasupra altuia, până ce domnul de deasupra sări la pământ. Ei, drăcie, să știe și el, Vasek, să facă așa ceva, împreună cu Tonda C. Erha, bunăoară, cum l-ar mai trage printre picioare și cum l-ar mai ridica în sus! Ce ochi ar mai face Nanyinka, sora lui Tonda, văzând cât de puternic și de iscusit e Vasek! Din senin, simți nevoia să încerce să arate că știe și el câte ceva. Unde-s copiii de care îi vorbise taică-său?

Uite-i, stau și acum pe scările vagonului. Dar tare mai sunt scrobiți și scoși din cutie. Băiatul are guler alb și cravată, iar fetița poartă pălărie și ține o umbreluță de soare în mină. Asta nu-i plăcea lui Vasek. Încolo, erau cam de scama lui. Se îndreptă agale spre ei, făcând câteva oculuri, fluierând și tot întorcându-se din drum, de parcă ar fi căutat ceva, chipurile, să nu se vadă că se duce drept la ei. Când ajunse în apropiere, se gândi că ar trebui să le atragă atenția într-un fel. Strigă îndată: „Uitați-vă!”, și făcu o luminare lângă vagonul din față. Pe urmă își luă avânt și făcu o tumbă, după care se ridică și-i privi curios. Fetița pufni în râs și-l înghionti pe băiat, care făcu o mutră acră. Vasek se propti în fața lui, cu picioarele desfăcute și-i strigă:

— Tu ești de la circ ca și mine? Eu am să fac salturi!

Băiatul se posomorî de tot. Văzând asta, Vasek vârî două degete în gură și scoase un șuierat pătrunzător, apoi se umflă în pene și se laudă în gura mare:

— Eu am să fac salturi, am să merg și în mâini, am să fac și tumbe în aer. Tu ce știi să faci?

În clipa aceea se petrecu însă ceva, care îi luă piuitul lui Vasek. Băiețelul acela binecrescut duse mâna la spate, apucă o pălărie, cilindru și un baston cu măciulie de os, se urcă pe scară mai sus și vorbi mânios, cu un glăscior pițigăiat:

— Băiete, te înșeli când ne consideri copii, așa cum ești tu. Noi suntem oameni maturi și aici în circ ne facem din plin datoria de pitici. Dacă vrei să te joci, caută-ți pe cineva de seama ta. Cu plecăciune. Hai, Emilia!

Presupusul băiețel își puse cilindrul pe cap, coborî scara și întinse mâna fetei, care chicotise toată vremea, dar acum luă deodată un aer serios. Coborî și ea, ținându-și cu mâna dreaptă poala rochiei, cu stânga își luă bărbatul de braț și plecară amândoi, cu nasul pe sus.

Vasek rămase locului, înmărmurit. Auzise întotdeauna că piticii sunt un fel de unchiași cu bărbi albe, dar nu-i trecuse niciodată prin minte că, până să îmbătrânească și să se ascundă în cotloanele lor de sub pământ, piticii pot fi și tineri. Și totuși nu putea să scape de impresia că a avut de-a face cu un băiat și o fetiță, că a suferit o înfrângere și că ar fi trebuit să-i ardă vreo câteva scatoalce băiatului, astfel ca fata să-și dea seama de ce este el în stare. Rămase atât de contrariat de toată întâmplarea asta, încât abia după o clipă își veni în fire. Ca să scape cu faima neștirbită, sări iute pe scara vagonului și tipă cu năduf: – *Un pitic, un pitic, N-ajunge nici la buric!*

Repetă stihurile de câteva ori, dar cei doi soți pitici, angajați în vederea turneului ca amiral Prichindel și Prințesa Boabă-de-mazăre, nu pricepură strigătura lui batjocoritoare și intrară în clădirea circului fără să se uite înapoi.

În schimb lui Vasek îi plăcu acolo, sus, pe scară, căci de acolo cuprindea cu privirea toată întinderea din jur. Mai spuse de câteva ori strigătura cu piticul și deodată, prin cine știe ce misterioasă alăturare, gândindu-se poate la povești și la casă, ajunse la ceea ce îi lipsise din clipa când plecase din sat: la cântec. Își depărtă îndată picioarele, își

înfundă mâinile în buzunare și începu să cânte cât îl ținea gura. Numai că nu cântă prea multă vreme.

— Sacré nom d'un chien, qui est-ce qui fait ce sale bruit?...1

Un glas de tunet ce vorbea **într-o** limbă necunoscută îl izbi drept în spate. Vasek se sperie și veni valvărtej pe scară. După aceea se uită înapoi și pentru întâia oară în viața lui fu atât de înspăimântat, încât se poticni, veni de-a berbeleacul și căzu în popou. Ușa vagonului unde cântase era larg deschisă și în cadrul ei ședea un uriaș cu părul și mustățile negre zbârlite, cu ochii rostogol**indu-i**-se în cap, gol până la brâu, cu pieptul și brațele acoperite în întregime de niște desene albastrii. Pe umărul uriașului, strângâ**ndu-i-l** cu toate cele patru labe ale ei, stătea o maimuță care însoțea cu niște țipete stridente vocea aceea de tunet. Vasek, ghemuit la pământ, avu un singur gând: și-a bătut joc de pitic și uite, că a venit un căpcăun să-l pedepsească.

Iuțeala cu care se rostogolise pe scară, căzând pe spate, precum și impresia pe care o făcea, stând acolo, sprijinit în mâini, cu o mutră speriată, gata-gata să dea apă la șoareci - toate acestea îl făcură însă pe uriaș să izbucnească **într-un** râs zgomotos, răsunător.

— Hé, mon **p** tit, tu as fait une belle courbette! mais tu n'es pas du métier, quoiP2 Du bist nischt vom Zirkus, wasP3

Vasek băgă de seamă numaidecât că îi vorbește altfel și înțelese **într-o** fulgerare de clipă că nu-l mai amenință nicio primejdie. Înțelese de asemenea ultima întrebare și se pregăti să facă față unei ultime primejdii. Omul poate se gândea să-i ardă vreo câteva.

— Vă înșelați, răspunse el la nemțeasca franțuzită a uriașului în germana lui cehizată. Suntem de la circ, și tata, și eu, numai că suntem de curând aici.

— Ei, asta e. Altfel, oricine are câțiva zile aici, știi: când căpitan Gambier înalți steagul albastru pe catarg, trebuie fie liniște, căpitan Gambier dormi. Înțeles?

— N-am înțeles, răspunse Vasek în nemțește, și adăugă îndată în cehă: Dacă vrei să mă bați, fug și-l aduc pe tata, și o să-ți arate el!

— *Je ne comprends rien*¹⁰, hohoti uriașul, și întrebă în nemțește: De unde este tu?

— Din Horni Snezna, zise Vasek.

— Quoi, quoi?¹¹

— 1 Din Horni Snezna, repetă băiatul mai tare.

— Nom de Dieu - cu'est-ce que cela?¹² *Ce spune tu acolo?*

— Din Horni Snezna, țipă Vasek, **din** horni-snezna, dinfeorni-snezna!

— *Ah, est-ce qu'il n'est pas rigolo?* i râse mustăciosul și, bine dispus, adăugă în nemțește: Vrei cafe?

De astă dată Vasek îl înțelese foarte bine și simți deodată o foame grozavă.

— Îhî, dădu el din cap. Vreau!

— Atunci, vine înăuntru, spuse uriașul, **dându-se** înapoi din ușă.

— Nu mă mușcă maimuța? întrebă Vasek, prevăzător.

— Djoko să mușca? Djoko nu mușca, Djoko merge cușca. Hai, vine înăuntru!

Uriașul luă în brațe maimuța, care între timp se liniștise, și Vasek intră. Căsuțele astea pe roate erau pentru el o teribilă enigmă. Nu văzuse niciodată asemenea căsuțe, și tatăsău îi spusese că or să stea și ei în ele. Și acum, iată-l poftit **într-o** asemenea căsuță. Curiozitatea copilărească i se trezi numaidecât. Phi, Doamne, ce frumusețe, ce frumoasă era înăuntru! I se păru pentru a treia oară că trăiește o poveste. Mai întâi piticii, apoi uriașul, și acum căsuța asta care semăna cu căsuțele de turtă dulce. În dreapta și în stânga erau două paturi, după ele, sub fereastra acoperită cu o perdeluță se afla o masă,

10 Nu pricep nimic (fr.).

11 Cum, cum? (Fr.)

••entru Dumnezeu — ce-i asta? (Fr.)

12* Oho, nu-i așa că are haz dumnealui? (Fr.)

un dulap, iar pe dulap o cușcă în care domnul Gambier o închise pe Djoko. De partea cealaltă era o sobiță cu un burlan, un spălător și două scaune așezate sub fereastră. Pe jos erau așternute piei de animale, galbene cu dungi negre, și pe amândoi pereții atârna câte o piele cu capul împăiat. Deasupra lor, aproape de tavan, era agățat capul împăiat al aceluiași animal, cu botul căscat și colții rânjiți.

Căpitanul Gambier îmbracă un halat larg, roșu-închis, încingându-se cu un șnur peste mijloc.

— Șezi, îl pofti el, arătându-i lui Vasek un scaun de lângă masă.

Pe urmă se duse la fereștriuca din față, o deschise și începu să tragă și să înfășoare ceva. Vasek băgă de seamă că e vorba de niște sfori. După o clipă, în ochiul fereștrii apărură două stegulețe, unul roșu și unul albastru. Urișul dezlegă stegulețul albastru, iar pe cel roșu îl trase sus, la loc.

— Asta, steag albastru, îi explică el lui Vasek, punând stegulețul pe masă. Alalalt steag roșie. Steag roșie însemni: căpitan Gambier acasă. Steag albastru însemni: căpitan Gambier dormi. Înțeles?

— Da, înțeleg. Dar azi-noapte ce-ați făcut?

— Aaa, noapte, ha, ha, micuțule, noaptea mult muncit, înțeles? Leoaica Natașa avut pui, primit pisicuți, înțeles? Trei pisicuți, uite așa mici, niște *baby* de leu, înțeles? Și căpitan Gambier ești stăpân la lei, tigri și urși, înțeles? Și mult muncă cu Natașa, toată noapte, *mon cher*, toată noapte!

Urișul se apucă să robotească pe lângă sobă, așeză pe masă două cești și turnă cafea cu lapte dintr-un ibric. Puse apoi pe masă zaharnița, untiera și un coșuleț cu câteva chifle.

— Servește, *mon p tit*, îl îndemnă gazda, așezându-se în fața băiatului. Iei unt, unge chifla la tine.

Vasek nu era dintre cei care fac nazuri. Era obișnuit să primească tot ce se ivea în tânăra-i viață așa cum venea, și abia apoi să se socotească ce și cum. Din tot ce se

petrecuse acum pricepu că domnul cel zburlit era un om bun, căruia îi plac copiii, și că e stăpânul leilor și tigrilor la circ. Asta îl încânta. Învârti lingurița în cafea și mușcă lacom dintr-o chiflă, măsurându-și în același timp gazda cu privirea.

— Dumneavoastră sunteți dresor?

— Oui, dompteur, oui¹³.

— Dumneavoastră ați fost ieri în cușcă, atunci când leul ăla mergea pe o bilă?

u cușca... și leu mers pe bila. Eu fost.

3 a frumoase, albastre, cu argint lbastra este aici în dulap, și haine aur...

v cu aur...

sură de vizita copilului, francezul se ridică repede și scoase din dulap trei vestoane de culori felurite, toate strălucind de fireturi.

— Uliuu... scăpă Vasek o exclamație la vederea acestor splendori, iar lingurița îi căzu din mână.

— *Oui, c'est magnifique*¹⁴! mai iei unt, îl îndemnă el, întorcându-se la masă. Așa, eu *dompteur*, dar tu?

— Eu am să sar și am să umblu în mâini și, hop, am să-l arunc pe celălalt în aer, uite așa.

— Aha, tu acrobat, *très bien*¹⁵ și asta bun *métier*¹⁶. Ai început lucrezi?

— Nu. Tata lucrează. Cântă din trompetă și mână și curăță caii, dar eu am să sar, când o să fiu mare... Și-am să și călăresc, și-am să-i dresesz cu biciul!

— *Ah, c'est comme ça*¹⁷, tu abia vrei faci acrobat... și vrei faci călăreț... zâmbi Gambier.

— Da, recunosc băiatul, dar în aceeași clipă îl fulgeră gândul că, oprindu-se la sărituri și-a ales o meserie prea banală și că să fie dresor ca domnul Gambier

13 Da, dresor, da. (Fr.).

14 Da, e magnific! (Fr.)

15 Foarte bine (fr.).

16 Meserie (fr.).

17 5 la te uită (fr.) .

e mult mai frumos. Să ai hainele acelea minunate, căsuța asta frumoasă, și apoi, cum intră el în cușcă la lei sau la tigri, când toți tremură de teamă privindu-l, ca un adevărat erou. Și pe deasupra, mai e și căpitan. În timp ce tăcea, Vasek chibzui că ar fi totuși mai bine să se facă dresor. Mai avea însă îndoială, drept care întrebă: Da lei și tigrii... nu vă mușcă?

— O, uneori este răi. Țăla de colo - și Gambier arată spre capul de tigru de deasupra patului - ăla fost foarte rău, ăla o dată prins la mine de picior - uite!

Gambier întinse piciorul, ridică pantalonul larg și Vasek văzu o cicatrice pe pulpă.

— Și ce i-ați făcut?

— Oui, mori **p** - *Unde aveți pe piepți?*

— Ohoho, roșu cu aur, și haine **n** înveselit peste **m**

— Eu? Eu bătut la el peste bot, mult, mult... Căpitanul ridică pumnul său năprasnic și arată cum l-a bătut, iar

Vasek, emoționat, se și văzu pe sine în locul lui Gambier, lovind tigrul cu pumnul peste bot.

— Da tigrul? șopti băiatul abia auzit.

— Jusuf? Dat drumul la picior și fugit colț!

— Strașnic! exclamă băiatul, și se hotărî să nu se facă nimic altceva decât căpitan peste lei și tigri. Izbi cu pumnul stâng în masă, se ridică în picioare și strigă: Și eu am să fac la fel. Am să-i omor pe lei, am să-i omor pe tigri, și toate fiarele or să se teamă de mine.

— Ohoho! se porni pe râs Gambier. Atunci, nu acrobat, *dompteur*?

— „*Donter*”! încuviință Vasek din cap, și parcă își pecetlui hotărârea cu vorba asta. Dar mai era ceva important despre care trebuia să întrebe. În timp ce-și sorbea cafeaua, băiatul îndreptă discuția exact spre ceea ce dorea să afle.

— Ce-s desenele astea?

— Quoi?

— Desenele pe care le aveți pe piept, pe brațe și pe

picioar...

— *Ah, jecomprends... ga, n est-cc pas? 1* Căpitanul, cu ochii strălucitori, își dezgoli pieptul și-i arată o femeie desenată în albastru, cu părul despletit; stătea culcată sub un palmier și se uita la o corabie cu pânze ce sălta pe valuri. *Et ca*".

Întinse brațul drept și Vasek văzu deasupra cotului un leu ridicat în două labe, iar de o parte și de alta literele L.G.

— Da, zise băiatul.

— *Asta este* tatouage. *Știi, ta-U>u-age!!*

— ȚTatuaj. Da. E din naștere?

— *Comment?* Nu înțeles. Ce vrei spune?

— Dacă aveți asta din naștere...

— Ohohoho, *nori, non...* nu, asta înțepat ac, pic, pic, pic, înțeles? Acum pic, pic, pic, și după aia - vopsea. Mult doare, dar căpitan Gambier totul suportă. Vrei merge cu mine la lei și tigri?

— Vreau, se învoi Vasek; și răsuflă ușurat auzind că tatuajul nu e ceva cu care te naști. Se temuse în sinea lui să nu fie vorba cumva de un neam de oameni deosebiți, care se nasc cu asemenea desene albastre pe corp, așa cum și văzuse, de altfel, la Hamburg, unii oameni cu pielea neagră ori galbenă. Crezuse că dresorii se aleg numai din acel neam cu desene albastre pe piele. Dar dacă așa stau lucrurile, atunci nimic nu o să-l împiedice să se facă dresor, doar el nu se teme de înțepături. Acasă, în sat, se înțepase de multe ori cu băieții, îl mai înțepase și câte o albină - hm, toate aste-s fleacuri. Numai de-ar avea și el mustați la fel de stufoase când o să fie căpitan.

Între timp, Leon Gambier lepădase halatul și se spăla în ligheanul de tablă, suflând și pufnind pe nări. Vasek mai luă o chiflă din coșuleț, o vârî în buzunar și apoi, **sprijinindu**-și coatele de masă, începu să cerceteze desenele de pe spinarea „*douterului*". Văzu un arcaș sprijinit de o piatră, gata să-și sloboadă săgeata **într**-un leu ce se pregătea, răgind, să sară. În spatele leului

răsărea soarele, în timp ce deasupra arcașului mai clipeau încă stelele. Dedesubt, se afla un șarpe încolăcit, cu capul ridicat, încadrat de două frumoase chipuri de fată. Apoi începea o pădure, dar Vasek nu avea sub ochi decât vârfurile brazilor, căci restul se ascundea sub cingătoarea pantalonilor. Pe grumazul „*donterului*” văzu o arătare grasă, rotundă, cu picioarele încrucișate sub ea și cu mâinile împreunate la piept. În stânga ei, întinzându-se și pe umăr, se afla o ancoră, în dreapta - o secure. Pe brațul stâng era un alt șarpe, de astă dată ridicat în coadă, apoi ceva scris *într-un* chenar, o inimă cu două inițiale, un trandafir și o pasăre. Nu putu să vadă ce se afla pe brațul drept.

„Hm!” făcu băiatul răsfrângându-și buza, stând mai departe cu fața sprijinită în palme și continuându-și pesemne reflecțiile. „Așa știe să deseneze și Honza Blana. Când o să fiu dresor, am să-l pun să mă picteze. Dar șarpe n-am să-l las să deseneze. Șarpele e o prostie. Și femeile la fel, tot o prostie. Ce rost are femeia pe corpul unui dresor? O ancoră pe umăr, asta mai merge. Și la noi, la biserică, pe altar, era o țesătură cu o ancoră. Mai ales am să-l pun să-mi deseneze un tigru și un leu, cum trage fiecare dresorul de câte un picior și cum dresorul îi pocnește peste bot. În spatele lor am să-l pun să-mi facă niște cai, stând în rând, ridicați în două picioare. Și sub ei... să zicem... da, sub cai am să-l pun să-l deseneze pe tata cântând din trompetă. Și seara, când o să scot cămașa, am să spun: «Ia te uită, tată!» Și tata o să râdă, când o să vadă cum suflă în trompetă”.

Din toată dichiseala cu îmbrăcatul, cel mai mult zăbovi domnul Gambier cu spălatul și pieptănatul. Mai ales pieptănatul, căci până să-și domesticească smocul de păr zbârlit de pe buză *într-o* mustață la modă și până să-și îmblânzească chica vâlvoi *într-o* freză linsă și pomădată, cu cărare la mijloc, trecu cam multșor. În tot acest timp cântase: „*Oh, ma chère Marie, vous êtes une belle fleur...*” 1, cu o voce profundă și vibrantă de bas, de-ai fi crezut că

apasă pe bașii unei orgi. După ce aruncă pieptenele, totul se isprăvi cât ai bate din palme: cămașa, pantalonii, pantofii, haina strâmtă bleumarin, cu guler tare și cu un lung șir de nasturi în față, apoi șapca de o formă neobișnuită și puțin cam mototolită, cu o „unghie” lungă și lată, pe care și-o așează pe o ureche.

— Voilà, mon **p** tit, allons! **z** *Hai mergem menajerie.*

Vasek sări de pe scaun, își luă șapca în mână și se repezi afară, să vadă cum domnul Gambier strânge „steag roșie”. După aceea, zor**indu**-se să țină pasul cu uriașul de lângă el, ajunsese la clădirea din față.

Acum, pe locul de antrenament de pe maidan nu mai era nimeni.

Vasek nu fusese încă la menajerie. Când se văzu înăuntru, rămase încremenit. Cum se poate ca tata să nu-i fi povestit nimic despre toate astea? Cușca cu maimuțe! Țapul cu barba albastră! Papagalii guralivi! Ciudatele animale din cuști! Urși! Oițe! Aici aveai cu ce să-ți petreci vremea zile întregi, și tată-său îi făcuse vânt pe maidanul cu vagoane, la piticii ăia nerozi. Acum însă trebuia să lase totul pe altă dată, fiindcă dresorul se îndreptă cu pași mari spre cuștile leilor, și Vasek ținea să-l însoțească, bineînțeles. Când Gambier apăru printre cuștile leilor, mai toate fiarele se ridicară, se apropiară de gratii și începură să-și frece blana de gratiile de fier, scâncind încetinel.

— *Bonjour, Bessie, bonjour, Corinne, comment ça va Mahmuri?* **3** se adresă Gambier fiecăreia în parte, cu o voce folândă, mângâietoare, trecâ**ndu**-și mâna prin blana și coama

1 O, draga mea Marie, ești o floare minunată (**fr.**).

Gata, micuțule, mergem! (**Fr.**)

Bună ziua. Bessie, bună ziua, Corina, cum ți merge, Mahum? (**Fr.**) lor, zbur**lindu**-li-o și netez**ind**-o la loc, în timp ce fiarele tremurau de desfătare. Dresorul însă nu-și lua ochii de la cușca Natașei. Leoaica dormea, istovită, iar lângă ea, în cușcă, veghea Anezka Berwitz. Lui Gambier nu-i plăceau aceste acte de voluntarism ale directoarei,

deși recunoștea că madame știe cum să se poarte cu animalele și că își poate îngădui cu ele mai mult decât oricare altul. Totuși, se arată mulțumit atunci când directoarea, auzi**ndu-i** glasul, ieși din cușcă și trase zăvorul. Gambier o salută, și Anezka, întinzâ**ndu-i** mâna ei mică, îi spuse din capul locului noutatea principală: puii vor trebui luați de la Natașa, căci leoaica îi neglijează și nici nu are probabil destul lapte. Léon Gambier încuviință din cap.

— Putem încerca. Dacă se va înfuria, îi dăm înapoi un pui, să vedem ce face. Voi lua puii la mine, am mai crescut eu destui.

— Nu, căpitane, să nu faci una ca asta. M-am hotărât să iau puii la mine. Vagonul nostru e mai mare și mai comod.

— Mă rog, sunt leii dumneavoastră, nu ai mei. Dar o să aveți numai neplăceri cu ei, trebuie să-i luați în pat, au nevoie de căldura unei ființe. Și nici cumiți nu sunt, mereu fac câte ceva... și nici curați nu sunt...

— Știu, știu, dar eu îi iubesc. Sunt atât de neajutorați! E firesc să ne chinuim puțin cu ei, doar reprezintă un capital. La noi o să le fie mai bine. Dacă lipsim cumva amândoi de acasă, o să le poarte de grijă Ilelenka.

Vasek nu înțelegea o boabă din ce vorbeau. Vorbeau franțuzește. Rămase tot timpul lângă cuști, uitâ**ndu-se** cu luare-aminte la animalele acelea puternice, pe care le vedea pentru întâia oară în viață atât de aproape. Mai făcu vreo câțiva pași și dădu cu ochii de niște fiare cu blana vârgată. Ghici numaidecât - erau tigri. „Ptiu, da' știu că au colți!” își zise Vasek. „Ce te-ai mai repezi tu la om! Încearcă numai, îți și zdrobesc botul”. Tigrii îl învăluiră pe băiat **într-o** privire leneșă, căscând. Cel mai voinic dintre ei se lipise de gratii și tot încerca să se uite la Gambier și la Anezka, aflați nițel mai departe.

Deodată se stârni un necurmat du-te-vino, Gambier spuse ceva câtorva oameni care se apropiaseră în grabă, și

aceștia aduseră cu opinteli o cușcă goală, pe roate, așezându-o în fața cuștii Natașei. Gambier intră la Natașa, o dezmierdă și-i spuse cuvinte alinătoare.

Leoaica se ridică pe jumătate și scoase un răget, la care răspunse îndată Mahum, apoi și leoaica Bessie. Leul Sultan mârâi furios la Bessie. Pe Vasek îl trecură fiorii la auzul acestor răgete cumplite. Gambier o scârpina pe Natașa pe ceafă, vorbindu-i cu blândețe. Cineva aduse trei hălci de carne crudă, pe care Anezka le luă și intră cu ele în cușca goală. Ușa acesteia, deschisă larg, se afla în dreptul ușii de la cușca Natașei. Trei rândași stăteau alături, pregătiți cu furci și cu rânghi de fier. Gambier se apropie de ușă, luă de la Anezka o halcă de carne și o chemă pe Natașa.

— Viens, Natacha, viens, ma chère! 1

Și aruncă halca de carne în cușca goală. Natașa se ridică, se întinse și se îndreptă cu pas molatic spre ușită.

— Hai, Natașa, o îmbie Anezka. Hai, mititico, uite cărnită!

Leoaica adulmecă, își frecă puțin capul de gratii, apoi păși încet, încetșor, mârâind amenințător. După o clipă se aruncă asupra hălci de carne, puse laba pe ea și scoase un răget și mai puternic. Toți cei din jur, Anezka și Gambier stăteau nemișcați, fără măcar să clipească.

— Nu striga, dragă, nu te teme, îi spuse duci Anezka. E carnea ta, nu ți-o ia nimeni. Uite, și asta e a ta, și asta - și îi aruncă a doua și a treia halcă de carne. Leoaica miroși carnea și se lungi alături, mârâind. Anezka, vorbindu-i într-una mângâietor, se îndreptă încetinel spre ușă și trecu în cealaltă cușcă. Ușa cuștii în care se afla acum Natașa căzu cu zgomot și rânđașii împinseră cușca de acolo. Anezka și Gambier coborâră din cealaltă cușcă, ducând în brațe trei pisoi care scânceau.

În tot acest timp, Vasek urmărise cu încordare cele petrecute. Fără să-și dea seama, ținuse pumnișorii strânși, hotărât să se arunce asupra fiarei dacă i-ar face vreun rău acelei doamne sau căpitanului. Nici nu simți că îl trage

cineva de mânecă. Gestul se repetă și abia atunci se uită în jur și strigă înăbușit cuprins de bucurie: „Oh, tată!”

Directoarea întoarce capul. Karas o salută.

— A, tu ești, Anton! Bună ziua! Țsta e băiatul tău? Cumnată-mea mi-a și povestit despre el. Chipeș flăcău!

Vino încoace să te uiți la puii de leu. Dar să nu-i atingi. Când vor mai crește, o să te joci cu ei.

Vasek se ridică pe vârful picioarelor, înălțându-se spre Gambier, care se aplecă puțin și el. În căușul brațului stâng, ajutându-se cu mâna dreaptă, ținea trei găgălice urâte, cu pielea umedă, care scheunau încetișor.

— Natașa vrea să se întoarcă la cuibul ei, vesti un rindaș. Toți se înturnară cu fața spre ea și se dădură puțin îndărăt. După ce-și înfipsese colții și morfolise halca de carne, tăvălind-o pe jos, leoaica lăsase mâncarea și venise spre gratiile cuștii.

— Băgați-o la loc, porunci Gambier.

Oamenii traseră din nou cușca pe locul dinainte, ridicară ușița și Natașa, cu carnea în gură, ajunse dintr-un salt în cușca ei, așternută cu paie. Lăsă jos carnea și începu să umble cu botul prin paie, căutându-și puii. Ușa cuștii se închise în urma ei și rândașii traseră deoparte cușca de rezervă. Natașa căută cât căută, până ce dădu din nou cu botul de carne, și se întinse alături, ca să mănânce.

— E o mamă rea, zise Anezka. Haidem, căpitane.

— Haidem și noi la masă, Vasek, îi spuse Karas băiatului. Ce-ai făcut toată dimineața?

O porniră amândoi spre casă. Pe drum și în timpul prânzului Vasek nu mai isprăvea să povestească lui taică-său și apoi și Ruzenkăi, tot ce văzuse și tot ce i se întâmplase la circ. Singura încheiere la toate acestea era că se va face „donter”.

— Mă rog, ce e aia „donter”? întrebă Karas.

— Pentru Dumnezeu, tată! Cum, tu nu știi ce e *xm* „donter”?! se făli băiatul în fața lui. Și abia după aceea urmă o explicație amănunțită, cum că el, Vasek, se va

tatua, își va lăsa niște mustăți falnice, își Ta pune un steguleț deasupra casei și va intra în cușca fiarelor, iar dacă vreuna va sări să-l muște, îi va da peste bot.

După-amiază, bineînțeles, Vasek era din nou la reprezentație. Karas îl așează pe o bancă la galerie, apoi se grăbi să-și ocupe locul în orchestră. Curând, își dădu seama că programul merge ca un ceasornic, întocmai ca și în ajun. Astăzi cântă cu mai multă siguranță și la un marș își îngădui chiar să facă o înfloritură, iar domnul Selnicki dădu încurajator din cap. Nimic altceva decât un tam-ta-ra-ra, tam-ta-ra, cum cântase de nenumărate ori cu Milner, dar Karas se simți grozav de mulțumit că i-a venit această idee și că dirijorului i-a plăcut. După reprezentație zbură pe scară în jos, la fel ca toți ceilalți din orchestră, și luă în brațe mormanul de huse. De astă dată isprăvi treaba mai iute decât tovarășul său, pentru că se înțelesese cu Vasek să se întâlnească jos și să-i ajute. Apoi veni la rând hrănirea animalelor și curățenia de seară - noi prilejuri de uimire pentru Vasek, care era numai ochi și urechi. **Într-**un târziu ajunseră să le pună pe toate în bună rânduială, se stabiliră paznicii de noapte, și cei doi Karas porniră spre casă. Vasek era cel mai mulțumit. Luase parte pentru întâia oară la munca circului, întinzând husele acelea, ceea ce îi dădu curând încredințarea că, dacă n-ar fi fost el, n-ar fi acum totul în ordine la circ.

Seara, când se întinse pe pat, înainte să adoarmă, spuse:

— Știi, tată, toate sunt frumoase la circ, dar eu mă fac îmblânzitor de elefanți. Orice **s**-ar zice, meseria asta e cea mai frumoasă din toate!

VII

A

două zi, la prânz, cei doi Ivaras - tatăl și fiul - luară masa pentru ultima oară la doamna Langermann. După-amiază, potrivit dispozițiilor, se mutară în vagon. Despărțirea nu se dovedi prea ușoară. Karas stătuse cu chirie aici ani de-a rândul, în timpul sezonului de lucru, și

acum, în pragul aceluiași sezon, pleca. Faptul că în plin șomaj își găsisse de lucru era un eveniment pentru acești oameni simpli, în schimb, Karas știa că pentru buna doamnă Langermann va urma o vară secetoasă, acum, când se vedea dintr-odată lipsită de toți oameni idin echipă, pe care îi avea de obicei în pensiune. Și apoi, mai era și Vasek, pe care doamna Langermann îl îndrăgi în aceste câteva zile, iar Vasek se supuse ca unei sentințe despărțirii de Ruzenka, acest prim „căluț” al visurilor sale de artist de circ. Fură chiar și lacrimi abia stăpânite, precum și multe promisiuni, cum că dacă or fi sănătoși, la iarnă, când se vor întoarce la Hamburg, o vor căuta negreșit pe doamna Langermann și, să sperăm, poate chiar vor locui la ea.

În jurul vagoanelor din spatele circului era forfotă și hărmălaie. Oamenii își aduceau geamantanele și diferitele fleacuri de care nu te desparți niciodată, de la colivia cu un canar și până la ghivecele cu flori. Ivaras veni doar cu o traistă în spinare. Căută vagonul numărul opt și când îl găsi, dădu înăuntru peste Kerholec, care tocmai își atârna hainele în cuierul din fundul vagonului. Vasek se sui după tată-său și rămase tare dezamăgit. Se aștepta la o căsuță frumoasă și confortabilă, așa cum avea căpitanul Gambier, și când colo avea parte de un simplu vagon pe roate, din cele în care obișnuiesc să doarmă peste noapte muncitorii, în stânga și în dreapta se aflau câte trei paturi suprapuse, încât cei care urmau să se culce în ele păreau mai degrabă lungiți în niște sertare, decât în pat. În fund, pe două scaune erau două ligheane de tablă, două căni de apă, un dulăpior având șase sertare cu cheie pentru lucrurile mai mărunte, iar deasupra lor, de jur-împrejur, cuiere pentru haine.

— Ți-am spus doar că aici nu-i hotelul „La Arhiducele Ștefan”, vorbi Kerholec, observând privirea mirată a lui Karas. Nu ții nasul așa de sus ca să nu intre în gaura asta, iar dacă-ți vine să strănuți, te întorci și tu pe o parte ca să nu te izbești cu capul de sus. Dacă e prea cald, deschidem

ferestrele și ușa, și-o să te desfătezi în aerul curat al natuxii-mume; dacă e frig, facem o căldură ca-n baie, cu forțele unite ale răsuflărilor noastre. Și-apoi, nu venim aici decât ca să ne culcăm. De dimineață până seara vom fi tot pe afară, fie că stăm pe loc, fie că suntem la drum. Iar dacă ne adăpostim înăuntru de ploaie, paturile de sus se pot demonta și pe cele de la mijloc stai ca la mama acasă pe canapea. Principalul, băiete, e că vagonul merge cu tine oriunde, că oriunde te-ai afla ai cu tine bârlogul tău, și asta-i mare lucru.

— Ei, cum o vrea Dumnezeu! se lăsă Karas în voia întâmplării. Și cum o să dormim?

— Eu am patul numărul patru. Patul din mijloc, pe dreapta. Trebuie să zbor primul, ori de câte ori e nevoie, de aia am un loc mai bun. Tu ai să dormi la numărul șase, sub mine, iar Vasek la numărul doi, deasupra mea. Dacă vrei, poți să schimbi cu el, dar să știi că nu-i prea ușor să te cațări sus, pe când un băiat ca el ajunge acolo ca o veveriță. Ce zici, Vasek?

Băiatul tăcea, dar se citea pe fața lui că nu-i prea încântat.

— Nu-ți place?

— Am crezut că o să avem și noi o căsuță cum are domnul „*donter*”.

— Cine?

— Cum are căpitanul!

— Aha, ca *dompteur*-ul. Bineînțeles, Vasicek, o să ai și tu o asemenea căsuță, dar mai întâi trebuie să ajungi și tu *dompteur*. Pentru asta trebuie să înveți. De altfel, nici tu n-o să stai aici decât noaptea, la cai e nevoie chiar și de un băiat ca tine. Ia spune, ți-au plăcut caii?

— Mi-au plăcut.

— Dar atunci când te-a urcat Hans pe Mary cea tărcată, ți-a plăcut?

— Da. Mary merge și ea cu noi?

— Păi sigur, Vasicek. Dacă ți-a plăcut atâta, ziua o să mergi călare pe Mary.

— Zău? O să merg călare?

— Dacă-ți spun...

— Tii, tată, asta-i grozav! Tu ai văzut-o pe Mary, tată? E așa de frumoasă!

— Ei, dar pentru asta trebuie să-nveți să te ții în șa și să stăpânești calul, ca să n-o ia razna cu tine.

— Nici pomeneală. O să-l țin bine. Atunci am călărit fără frâu.

— Ei, acum du-te și tu pe-afară, să nu ne împiedicăm de tine pe-aici. Am să-i spun lui Hans să te învețe să călărești.

— Olio! O să fie grozav! Mă duc să mă uit la Mary. Pot să mă duc să mă uit la Mary?

— Firește că poți. Spune-i lui Hans că domnul Kerholec a poruncit ca tu să mergi la drum călare pe Mary.

Vasek o zbughi vesel din vagon, își îndesă pe cap șapca cea nouă, pe care tata i-o cumpărase înainte de prânz și, fluierând, intră tropăind în grajd. Karas-tatăl desfăcu traista și își scoase lucrurile. Două cuie îi fură de ajuns pentru hainele lui și ale băiatului.

— Cine mai stă cu noi în vagon? Întrebă Karas.

— Oameni cumsecade, de-ai noștri, zise Kerholec, trebăluind de colo-colo. N-aș primi să stea cu mine un netrebnic, îți închipui. La numărul unu...

Karas observase de cum intrase că paturile au niște tăblițe de metal cu numere pe ele. Și asta făcea parte dintre slăbiciunile lui Berwitz. Sângele latin din el îi dădea ghes spre fastuos și pompos, în vreme ce spiritul nemțesc se manifesta printr-o continuă aplecare spre ordine, precizie și desăvârșită organizare. Începuse să-și numeroteze vagoanele încă de pe când erau atât de puține, încât le cuprindea dintr-o ochire. Mai târziu, când numărul lor crescuse, puse să se numeroteze și paturile din vagoane. Steenhouwer ținea evidența paturilor și putea să spună oricând care e gol și care ocupat. În ziua aceea, după cele comunicate de Kerholec, făcuse câte o cruce pe planul său în dreptul pătrățelelor VIII/2 și VIII/6, ceea ce însemna

sosirea celor doi Karas în vagonul lui Kerholec.

— La numărul unu, începu Kerholec, stă un oarecare Honza Bures, un om învățat. Ce-a fost cu el și ce i **s-a** întâmplat de-a nimerit la circ, nimeni nu știe! Și nici nu întreabă nimeni. Aici contează ce e omul, nu ce-a fost. Când o să te mai învechești la noi, o să-ți dai seama că la circ sunt. mulți foști, de tot felul. Nimeni însă nu încearcă să-i tragă de limbă, dacă nu încep singuri să vorbească. Ce, parcă poți să știi ce năpastă a lovit omul și ce-l doare?! Și fără asta, cu timpul, toate ies la iveală. Când umbli așa, pe roate, săptămâni, luni și ani de zile, mereu cu alt cer deasupra, vine o bună seară când și sfântul Nepomuk¹⁸ să fii, și tot îți dezvălui taina. În ce-l privește pe Bures, am băgat de seamă că nu merge niciodată cu noi la Praga. De când e la noi am fost de trei ori acolo, și de trei ori a șters-o înainte să intrăm în Praga, ca să apară apoi undeva, dincolo de oraș. Și totdeauna venea cu niște scuze atât de protesti, că, să fi fost altul în locul meu, îl gonea din vagon. Bures însă e un om tare cumsecade, de aceea le-am spus celorlalți să-l lase pe om în pace. Dintre noi toți, el singur e artist. Știe să vorbească, ține predici, declamă, dă din mâini, mânuiește păpuși - ce mai încolo și înapoi, e un al doilea Matej Kopecky¹⁹. Dar să vezi, aici e aici, toate astea le face numai pentru noi. La circ nu ți-ar intra să-l poleiești cu aur. Am încercat noi să-l împingem de la spate, ba eu i-am dat o dată a înțelege chiar directorului că n-ar strica să-l scuture puțin, dar ți-ai găsit: stătea ca de lemn, se uita la director peste umăr și o ținea morțiș că lui nici prin gând nu-i trece una ca asta, că e bun cică doar de o muncă grosolană și că nici n-ar îndrăzni să apară **într-un** circ atât de nobil, alături de artiști.

Da eu pun capul că atunci și-a bătut joc de director. Eh, un băiat de aur, numai că e tare ciudat. Spun unii - dar, bagă de seamă, eu nu știu nimic, astea-s doar așa, niște vorbe - că atunci când **s-a** tras la Praga în prințesa

18 Într-o legendă cehă se spune că Sfântului Nepomuk i s-a tăiat limba.

19 Matěj Kopecký (1775—1847)— renumit păpușar ceh.

Vindischgrăz, ar fi fost și el amestecat în povestea asta... Da eu nu știu nimic... astea-s doar vorbe, știi zicala: gura lumii-i slobodă...

— Și la mijloc, cine stă? întrebă Karas, dornic să afle câte ceva despre noii săi tovarăși de vagon.

— La numărul trei?

— Unul Yosâtka. Ei, Antoane, frățioare, ar fi să povestesc toată seara și toată noaptea. Ăstuaia chiar eu îi spun: Vosâtka, ești ca o furtună, măi frate, fruntea vântul ți-o bate, soarele ți se scaldă în plete - ești vulpoi bătrân, măi băiete. Acum, trebuie să mă duc la treabă, întoane, că peste puțină vreme și tu o iei din loc...

Cineva tocmai deschise ușa, curmându-i vorba. Pe scara vagonului se afla un om bătrân, cu părul alb și aspru, tăiat scurt și cu fața boțită de cute. Ducea pe umăr și în brațe o încărcătură.

— Ia te uită, taica Malina! exclamă Kerholec. Ce ai acolo?

— Am adus ciocanele și țăruii:

— Pune-le acolo, în fund, zise Kerholec, și adăugă, întorcându-se către Anton: Ăstia-s țărui de bătut în pământ, flocus sau ancore, de care legăm seglele, adică funiile care țin grosimea, stâlpul din mijloc, înțelegi... șapito, cum îi spunem noi... cortul, adică. Asta-i munca noastră, a ridicătorilor, a constructorilor, și mie îmi place să am sculișoarele la îndemână. Iar ăsla-i taica Malina, patul numărul cinci. Fraților, înțelegeți-vă între voi, că eu am zburat.

Karas așteptă ca bătrânul să lase jos povara - niște ciocane mari și grele, un topor lung de un metru, niște țărui de fier cu capul turtit - și după aceea își spuse simplu numele.

— Karas, Karas, repetă îngândurat bătrânul. A fost odată cu noi prin Ungaria unul Karas, dar de-atunci a trecut un car de ani... Ba nu, le încurc eu. Parma²⁰ îl chema... Joxifek Parma, era de undeva de pe lângă

Olomouc... De, am încurcat peștii, da! acum mi-am amintit, *Karasul* e mai mic, iar *parma* e mai mare și are mustăți... Nu l-ai cunoscut, așa-i? De unde era să-l cunoști... putea să-ți fie tată... și nici altminterea nu merge, doar îi spune Parma... Ori să-ți fi fost rudă... ai?

— Nu, tăicuță, nu. N-am cunoscut niciodată un om cu numele ăsta, zâmbi Karas la spusele bătrânului.

— Atunci, e bine. Că Parma ăsta era mare ticălos. O dată i-a presărat praf de scărpinat lui mamzel Arabella pe tricou, că **s**-a scărpinat, biata de ea, tot timpul cât și-a făcut acrobațiile pe cal. Cu asemenea oameni mai bine să n-ai de-a face. Dumneata de unde ești?

— Din Ilorni Snezna. De pe lângă Budějovice.

— A, Budějovice. Știu. O dată, când eram prin părțile alea, ne-a fugit un urs și l-am fugărit până la Jaromerice.

— Ați fost, pesemne, la Budějovice, în Moravia, nu? Eu sunt de la Budějovice din Cehia...

— A, adevărat, așa e, sunt două. Va să zică, nu cunoști Jaromerice... închipuiește-ți, ursul ăla a ajuns la Jaromerice, în piața orașului, **într**-o duminică dimineța, și hop, a dat buzna **într**-o brutărie. Stai nițel... numai un pic... uite, nu mai știu ce-a fost mai departe... Am uitat, de parcă ursul **s**-ar fi pierdut acolo, în brutărie... Nu cumva e timpul să mergem la treabă? Știi, când e aproape să înceapă reprezentația, totul mi se oprește în minte, gândurile, vorba, tot-tot... Atunci știu că trebuie să mă duc la circ și, într-adevăr, reprezentația e gata să înceapă. Acolo mi-aduc iarăși aminte de toate. Hai să mergem.

Bătrânul tăcu. Încuie ușa în urma lui Karas, vâri cheia în buzunar și o porni cu pași mari spre menajerie, uitând cu desăvârșire de tovarășul său. Karas constată cu uimire că a picat în orchestră tocmai în clipa în care Kerholec, de jos, bătuse din palme, dând muzicii semnalul să înceapă.

De astă dată, cântă cu foarte mare ușurință, ajunsese să se simtă ca acasă. În timp ce cânta se gândea la cei trei oameni ciudați, în tovărășia cărora intrase. La drept

vorbind, până și Kerholec era o enigmă. O să afle frumoase istorii, cum nici n-ar fi visat cineva de la el din sat, se gândea Karas. Cugetând astfel, sufla cu nădejde în trompetă, iar când veni momentul potrivit făcu iarăși niște floricele la melodia pe care o cântau. Când lăsă trompeta de la buze, se simți tras de mânecă și tresări. Întoarse capul și-l văzu pe bătrânul Malina, îmbrăcat **într-o** livrea albastră și cu o mutră tare gravă, întinzându-se peste un pupitru ca să ajungă la el. Se aplecă îndărăt, și Malina, făcând mâna căuș la urechea lui, îi șopti asurzit:

— Brutarul ăla avea miere. Așa am pus mâna pe urs.

Karas abia se stăpâni să nu pufnească în râs, dar bătrânul dădu de două ori din cap, vrând, pare-se, să se înțeleagă că abia acum e totul în bună rânduială cu povestea aceea și se depărtă pe vârful picioarelor.

Vendelin Malina era cel mai vechi în slujbă la Circul Humberto. Mai vechi chiar și decât țapul Barbă-Albastră, și decât armăsarul Pompon, și decât încărunțitul leu Sultan. Nimeni nu știa de când slujea acolo, nici chiar el însuși. Petr Berwitz își amintea lămurit cum, pe când era băiețel, Malina îl suia pe un măgar și îl plimba prin manej. Poate doar bătrânul Humberto ar fi știut să spună de unde și când anume l-a luat pe Malina în slujbă. Amintirile lui Vendelin erau cam neclare. Avea o memorie nemaipomenită în ce privește toate istoriile și întâmplările prin care trecuse Circul Humberto, sau oamenii pe care îi întâlnise în viață. Era o adevărată cronică vie a cercului și povestea uneori lucruri ce păreau de domeniul legendei, dar care totuși erau reale. Numai că, pe măsură ce trecea vremea, încurca tot mai mult numele și perioada de timp în care **s-au** petrecut. Vorbăreț, în adevăratul sens al cuvântului, nu era. Uneori, săptămâni întregi abia deschidea gura, nu ieșea din muțenia lui nici pentru a da binețe, iar dacă îl saluta cineva, răspundea doar prin niște mormăituri. În schimb, atunci când îl năpădeau amintirile, când se trezea vreuna la lumină, se apuca să povestească domol și sfătos, fără să dea uitării niciun amănunt. În

măsura în care din istorisirile lui se putea reconstitui propria lui istorie, se părea că era de fel de prin - egiunea munților Orlick, și că de mic copil - cu mulți ani în urmă, o pornise împreună cu frate-său mai mare în lume. Frate-său mai mare, Stanislav Malina, mai colindase prin lume, după cât se pare, ca ucenic de dogar, și lucrase pe undeva prin Franța, printre viticultori, unde îi plăcuse foarte mult. Doi ani mai târziu se întorsese acasă, în satul natal, cu un pumn zdravăn de galbeni în buzunar, o ținuse tot într-un chef și își făcuse de cap, nelipsit de la nicio petrecere de prin partea locului, dar după o bucată de vreme îl cuprinse iarăși dorul de ducă. Jinduia după vin roșu și după bucate pregătite cu ulei, și atunci îl luă cu el pe frate-său mai mic, Vendelin, și apucară împreună spre Franța. Greu de spus ce-a mai fost după aceea. Pesemne vreo istorie amoroasă de-a lui Stanislav, care s-a isprăvit cu imbarcarea lui ca marinar pe o corabie mare. greoaie și burduhănoasă. Vendelin rămase singur în port - naiba mai știe unde anume. O dată vorbea de Toulon, altă dată de Marsilia, altă dată de Bordeaux. Neîndoios e însă faptul că Vendelin Malina cunoștea toate aceste orașe, fapt dovedit cu ajutorul francezilor de baștină care lucrau la circ. Ei, și așa, în orașul acela, oricare o fi fost el, Vendelin încercă tot felul de munci grele în port și pe șantierul de construcții navale, și poate că nici nu ar fi dus-o atât de rău, dacă nu l-ar fi apucat dintr-odată un dor năprasnic de casă. Se simțea atât de singur și de părăsit, încât nimic nu-l mai bucura, și nu se gândea decât la drumul spre casă, spre patrie. Numai că asta nu era chiar atât de ușor. De felul cum ajunsese în Franța își mai amintea doar ca de o nesfârșită pribegie. Nu-și mai dădea seama pe unde să se întoarcă în țară; nu știa nici să citească, nici să scrie, iar dacă acolo, în orașul de pe malul mării, întreba unde e Praga și care e drumul spre ea, toți clătinau din cap și ridicau a neștiință din umeri; cel mult se contraziceau unul pe altul: dacă Praga se află în împărăția rusească sau la hotarul imperiului otoman. Toate acestea ținură până în

ziua când Vendelin întâlnește un om care știa despre Praga și care fusese chiar acolo. Dându-și seama că de la marinari nu poate afla nimic despre Praga, începu să ia aminte la oamenii care colindau pe uscat, prin iarmaroace, negustori cu dughene, icad de v, în întreaga lume, me, 1, frumos oraș, nobil popor, îi plac e arta adevărată. Ei, și apoi Malina a nu ar vrea să-l ia cu'el. Comediantul se scărpină după ureche și răspunse răsunător că ăsta e un lucru delicat, că drumul la Praga e lung și se pot întâmpla multe. Până la urmă îl întreabă dacă știe să facă așa, ceva mai neobișnuit, la care Malina răspunsă că nu știe, dar că ar putea să dregă orice stricăciune se ivește la căruțe și, îndeobște, la tot ce e întocmit din lemn, iar cu caii se pricepe să umble încă de pe când era argat, că, pe scurt, ar face de toate, oriunde ar fi nevoie... și că nici n-ar vrea nimic pentru asta, doar un blid de mâncare, fie chiar și numai cartofi. Ultimele-i cuvinte fură pesemne cel mai mult pe placul comediantului.

aceștia. Printre ei descop
din urmă un artist italian de circ, vorbăreț ne-
voie-mare, care răspunse la întrebarea-i sfioasă cu o ava-
lanșă de exclamații:

— Ah, Praga! Sì, sì! Je la connais bien! La bellissima
città! Le pont, le Bourg! Grandioso! Magnifique! La città di
Bambino Gesù! Guten Tag, gute Nacht, toprî ten, topra noc —
ecco!

Când Vendelin Malina îl întreabă dacă
la Praga, comediantul izbucni într-o altă
Cum să nu, merge pretutindeni
la Praga, frumoasă țară
spectacolele și prețuiește
îl întreabă codindu-se dae

comedianți peri în cele și alți rătăcitori dintr-Așa
deveni Carlo Humberto directorul lui Vendelin Malina, iar
Vendelin Malina o parte integrantă a Circului Humberto.

Nu că ar fi vrut să rămână la circ, Doamne ferește!
Vendelin nu se gândea la nimic altceva, decât cum să
ajungă în Cehia. Nici nu bănuia măcar cât va ține călătoria
asta. Pe atunci, tot circul lui Carlo Humberto încăpea în
trei căruțe trase de doi cai, ceea ce însemna că
pretutindeni trebuia să închirieze câte un cal. Acum, cu
venirea lui Malina, rândouă căruțe, apoi Malina se întorcea
cu unul din cai și aducea cea de-a treia căruță, în timp ce
Carlo Humberto încercatație cu un urs, o maimuță și

câțiva câini. Lui Malina! încredință în acest scop un cal slab, alb, întrucât celălalt, negru, era mai frumos și slujea la reprezentațiile mai mari drept cal de călărie. Așa se făcu că Malina străbătea fiecare etapă de călătorie de câte trei ori, dar el nu se supăra pentru asta. Era fericit când rămânea singur cu bălanul lui și putea să sporovăiască alături de el în cehă. Nu după multă vreme se dumiri că bălanul înțelege graiul ceh, și rămase tare mișcat să descopere în acea ființă necuvântătoare un compatriot. Dar și bălanul pe Vendelin îl iubea cel mai mult. În grajd sau atunci când se aflau sub cerul liber, îl întâmpina totdeauna cu un nechezat și îl lingea pe față sau pe gât, ceea ce Vendelin suporta răbdător. Când se întorcea călare după căruța lăsată în urmă, tot drumul îi povestea bălanului de-a fir a păr toate câte se întâmplaseră peste zi, arătându-i că lucrurile stau cu totul altfel pe aici, decât la ei, în Cehia, îi mai spunea apoi cum se vor mai odihni ei amândoi - Vendelin și bălanul - când vor ajunge la Zamberk și la Vamberk. Bălanul se obișnuise până **într-**atât cu aceste istorisiri, încât, atunci când Vendelin cădea pe gânduri sau se cufunda în tăcere, îl trezea el însuși cu un nechezat, îndemnându-l la vorbă.

Așa, împreună, străbătură de trei ori, sat cu sat, întreaga Franță, Țările de Jos și statele germane, dar nici pomeneală de Cehia, de Praga sau de munții Orlick. Trecu vara, veni toamna cu cețuri pogorâte peste lunci și cu focuri aprinse pe miriști, apoi zilele ploioase și friguroase, apoi zăpada, multă zăpadă, încât bălanul abia își trăgea copitele din omăt, iar Vendelin găsea mai cu cale să umble prin viscol, pe lângă cal, ca să-l mai ușureze. Dădeau reprezentații prin cârciumi, în hambare și porumbare, dar nu se opriră nicăieri. Mergeau mereu mai departe, toi. spre Praga, după cum socotea Malina. Între timp învățase rostul tuturor treburilor circului și ale menajeriei, întocmise o baracă din scânduri, hrănea animalele, dădea o mână de ajutor la parada circului sau la reprezentații, făcea rost împreună cu directoarea de mâncare sau de

furaje de pe la țărani, muncea din zori și până noaptea la fel ca bălanul lui, hrăn**indu**-se cu te miri ce, dar mai ales cu nădejdea de a se vedea acasă. Veni primăvara, și ei o porniră în susul Rinului, spre Elveția. Trecură munții îngrozitor de înalți, spre sud, spre Lombardia, în Italia. Pe măsură ce înaintau, căldura se făcea tot mai înăbușitoare, bălanul era abătut de tot, și Vendelin Malina nu mai prididea căut**ându**-i locuri umbroase. Noaptea, el însuși i se plângea calului, lu**ându**-l de gât, cât e de lung drumul până acasă și în ce capăt de lume l-a tras după el frate-său, Standa, de-ai fi jurat că nu mai e chip să te-ntorci. Veni din nou toamna și după ea iarna, și din nou ajunseră prin ținuturile nemțești. Directorul cumpără cel de-al treilea cal, drumurile înapoi, pentru aducerea căruței părăsite în drum, încetară, și acum înaintau cu repeziciune. Vendelin își avea acum căruța lui, la care era înhămat bălanul, și se bucura la gândul că, în sfârșit, vor ajunge mai degrabă în Cehia. Vedea însă **într**-una doar lanurile satelor nemțești, munți și văi, până când, în pragul celei de-a treia toamne, pe când se aflau în orașul Vratistav²¹, auzi de pe la oameni că țările cehe nu-s departe, că acolo, în cețurile acelea, sunt munții Krkonose, iar cel de colo e vârful Sneznik.

Vendelin se cutremură de emoție și abia își stăpâni plânsul. În sfârșit, în sfârșit, vedea un colțișor din patria lui! Seara, după ce se isprăvi reprezentația, îi dădu de mâncare bălanului și se duse la director. Carlo Humberto îi primi spusele înfrigurate, cum că în aceeași seară va pleca spre casă, cu lamentări îngrozitoare, închin**ându**-se și luând drept martoră pe Maica Domnului, că așa nu merge, că asta înseamnă curată nerecunoștință și trădarea binefăcătorului său. Cum Vendelin continua să o țină pe-a lui, Humberto începu să se jure pe toți sfinții că, deși va ajunge în acest fel la sapă de lemn, e dispus să-i plătească din acea zi câțiva taleri pe an, numai ca să nu trebuiască să-și schimbe personalul aici.

21 Actualul Wroclaw, oraș în Polonia.

După alte strigăte și jeluiri îi urcă leafa, dar Vendelin nu cedă. Humberto prăvăli asupra lui cele mai îngrozitoare blesteme, de parcă ar fi fost cel mai mare ticălos din lume, apoi îl îmbrățișa și-l sărută, urându-i drum bun și amintindu-i că se poate întoarce oricând, că Circul Humberto îl va primi oricând cu brațele deschise. Mai grea fu însă despărțirea de bălan. În liniștea grajdului, Vendelin plânse amar, împărtășind calului vestea cea mare și arătându-i că nu-l poate lua cu el, decât dacă îl fură directorului. În toți acești ani de rătăcirii, Malina nu-și încropise mai nimic, afară doar de o bocceluță. Când o ridică de jos și și-o aruncă pe umăr, bălanul întoarce capul după el și necheză atât de jalnic, încât Vendelin fugi degrabă afară, să nu mai audă nechezatul acela trist. Și totuși îl auzea mereu. Cerul nopții răcoroase era înalt și spuzit de stele când Vendelin, cu un băț în mână, ieși din cârciuma în al cărei grajd se aflau cei trei cai ai circului Humberto. Mersetoată noaptea și toată dimineața următoare, urcă munți, străbătu păduri, ciugulind din pâinea cu brânză pe care i le dăduse pentru drum directoarea, astâmpărându-și setea cu apa fântânilor sau a pâraurilor, merse tot înainte, peste vârfurile munților, coborî într-o vale și deodată auzi de pe țărini o voce strigând ceva în cehă. îl năpădi o fericire fără de margini la gândul că, în sfârșit, se găsește printre ai săi. Ajuns în sat, începu să întrebe încotro să apuce mai departe și când colo află că nu mai are decât un ceas de drum până în satul lui de baștină.

Dumnezeu știe ce aștepta Vendelin Malina de la întoarcerea lui acasă. Mai curând nu se gândise la nimic anume, stăpânit doar de ademenitoarea presimțire a unei fericiri de rai. În schimb, când ajunse să recunoască dealurile și dumbrăvile știute, câmpurile, căsuțele, când intră în satul unde câinii întâmpinară cu hămăituri cumplite pe străinul hoinar, simți deodată cu durere că, de fapt, locul lui nu mai era aici, că a trăit prea multă vreme departe și că în tot acest timp oamenii de aici au trăit cu

totul altfel dec. îl își mai amintea el din copilărie. Simțământul acesta îl întovărăși chiar de la primul pas. În căsuța părintească găsi oameni străini, care îi. spuseră că tată-său și mamă-sa au murit demult, tată-său strivit de un molift pe când tăia lemne în pădure, iar mamă-sa **s-a** sfârșit la puțină vreme după aceea de friguri, că Standa, frate-său, nu **s-a** mai întors, iar copiii mai mici **s-au** împrăștiat prin lume și că nimeni nu mai știe de ei. Stătea așa în pragul căsuței unde se născuse, împungând încurcat cu bățul în pământ, întrebând temător de unul sau de altul dintre vecinii și cunoștințele de odinioară. Mulți mai trăiau și azi, trăia și nașă-sa, acum femeie bătrână, care-și ducea zilele singurică în căsuța ei. N-avea altunde se duce. O găsi, dar ea nu-l recunoscă. Abia când îi spuse cine e, femeia își împreună palmele cu zgomot și alergă să facă rost de niște pâine, unt și puțin lapte. Stătură de vorbă până noaptea târziu. Află din nou toate acele istorii triste și, ori de câte ori nașă-sa tăcea, el auzea parcă de departe nechezatul prelung al bălanului, chemându-l. Rămase acolo peste noapte, se culcă în hambar. Dimineața se duse la cimitir, cimitirul acela năpădit de buruieni din spatele biseriței, apoi le trecu pragul câtorva dintre vechii colegi de școală, acum toți însurați și cu copii, ascultându-le plângerile și tânguiri despre greutățile vieții, și din nou auzi parcă nechezatul bălanului, își dădu seama că e străin de sat și satul străin de el... că acum casa lui e pe patru roate și că bălanul i-a rămas singurul prieten.

A treia zi dimineața își luă rămas bun de la nașă-sa. Femeia scotoci prin fundul unei lăzi și-i vârî în palmă doi zloți de argint, făcu asupra lui trei cruci, și Vendelln Malina își părăsi satul natal. Încet, aproape fără niciun gând, urcă din nou munții, trecu granița și o porni cu pas voinicesc spre Vratistav. Gând ajunsese acolo, află, la un han, că circul a plecat înspre Zitava. O porni pe urma lor, întrebând din sat în sat pe ce drum au apucat. La Zitava îi găsi plecați. Începu să cheltuiască din cel de-al doilea zlot, temându-se că nu o să-i ajungă la vreme, că o să

isprăvească banii, și jandarmii au să-l închidă, ca pe unul fără niciun căpătâi. Îi ajunse totuși din urmă, află că nu-s departe și se grăbi spre ei cu noi puteri. Veștile despre comedianți îl purtară **într**-un ținut frumos, bogat în păduri de stejar și în ape. Nu mai erau departe - să-i mai fi despărțit acum vreo zi de drum - bineînțeles ei în căruțe, iar Vendelin pe jos. Cum mergea el așa, tăind drumul pe scurtături, ajunse la poalele unei pădurici, în marginea unui râu. Și deodată - nu, nu-l înșela auzul, era chemarea bălanului, bălanul lui îl chema, și de astă dată nu mai era o năzărire, era un nechezat adevărat! În aceeași clipă auzi un tropotit și bălanul se ivi dintre stejari, doar cu căpăstru, fără frâu, și se îndreptă glonț spre Vendelin.

— Măi căluțele, măi! izbucni Malina, și-l îmbrățișă mișcat.

Galul necheza și fornăia, frecându-și capul de haina lui. Din pădurice se iviră, strigând, doi bărbați și o femeie, care se apropiiau în fugă, pe o cărare.

Vendelin mângâia bălanul, îl bătea cu palma pe gât și îi spunea:

— N-ai teamă, căluțele, n-ai teamă, de-acum înainte suntem din nou împreună. Iar după o clipă strigă:

— N-ai teamă, don'director, aduc calul îndată!

Din momentul acela, Vendelin Malina rămase la Circul Humberto, martor la înflorirea lui, îl văzu sosind pe Bernhard Berwitz, pe care îl duse apoi cu trăsura la nuntă, la biserică, trăi întâmplarea cu tigrul Pașa, care îl doborî pe Berwitz, și, alături de ceilalți, trăi toate întâmplările bune și rele, chiar expediția în Asia. Uneori mai bombănea el, când se introducea în program vreun lucru nemaiauzit ca, de pildă, numărul cu Bingo, căci - zicea el - la ce folosește circului un elefant» un animal greoi, întrucât, pe vremea lui, circul întreg, cu un program frumos, nu așa, încăpea în trei căruțe. Căluțul lui alb murise de mult, el însuși albise, dar continua să slujească - primul și ultimul în toate - un bătrân tăcut, fără de care ceilalți nici nu-și puteau închipui Circul Humberto.

Într-o zi, când Karas îi povesti lui Kerholec cum, la întâia sa întâlnire cu Malina, acestuia „i **s**-au oprit gândurile” și cum a venit apoi să-și încheie istorisirea cu ursul, Kerholec spuse serios:

— Asta, Antoane, nu-i o vorbă goală. Bătrânul parcă are un ceas în cap. De asta l-am și primit în vagonul meu. Cu el alături nu mai am nevoie de deșteptător. Când vine timpul să se facă o treabă sau alta, Malina nu-și mai află liniștea. Dacă doarme, se trezește, dacă face ceva, mâinile i se opresc de la sine, dacă vorbește, își uită vorba și rămâne cu ochii în gol, ca prost, până ce își vine în fire și se duce unde trebuie-Noi, după el. Și dacă ar fi numai atât. De multe ori, în puterea nopții, **s**-a întâmplat să se trezească, să se dea jos din pat, să se încalțe fără o vorbă și, ca un lunatic, să se ducă la grajduri, sau la cuștile fiarelor, sau în arenă - și uite că de fiecare dată era ceva în neregulă acolo. O dată **s**-au dezlegatcai, altă dată o cușcă era prost închisă, și fiarele se strecuraseră pe coridor, altă dată ieșea fum din**tr**-o grămadă de gunoi din spatele cortului, și-ți închipui tu ce-ar fi făcut focul din cortul circului. Malina se duce totdeauna glonț, drept în locul unde pândește primejdia, fără să-și dea seama ce e cu el, asta până vede ce se întâmplă și dă alarma. Directorul spune despre el că e duhul păzitor al circului. Chiar el a stăruit să-l iau în vagonul meu. „Știi, Karel, zice, eu nu cred în duhuri. Ordinea e cel mai de nădejde duh al circului nostru. Dacă fiecare își face datoria, putem dormi liniștiți cu toții”. Uneori, însă, mai calci și cu stângul, după cum se spune, și afurisitul ăsta de Vendelin simte. Dacă îl vezi cumva noaptea că se dă jos din pat, nu te lenevi, ia-te după el să vezi ce face. „Poate că nu-i decât stricat la burtă, mi-a spus Berwitz, dar poate că ne paște pe noi toți o primejdie”. Și chiar așa e, Antoane. De când stăm în același vagon, bătrânul n-a avut niciodată pântecariță, doarme buștean, de nu l-ai trezi nici cu tobe și surle, dar când iese noaptea din vagon, totdeauna e semn că se întâmplă ceva...

În ziua când urmau să doarmă pentru prima dată din nou în vagoanele circului, după terminarea reprezentației, muzicanții nu mai dădură fuga nebunește în jos, pe scară, la grajduri. Fiecare știa că cina și culcușul îl așteaptă la treizeci de pași și nu tocmai la celălalt capăt al Hamburgului. Totul se desfășura acum într-un ritm mai domol. În timp ce curăța boxele cailor, Karas aruncă o privire spre boxa poneilor și văzu acolo numai trei. Se gândi că Vasek călărește din nou pe cel de-al patrulea, pe undeva, pe afară. Vrând să se încredințeze, îl întrebă pe Hans.

— Chiar așa-i, adevărat Hans dând din cap, și se însenină la față. Vasek călărește pe Mary. Strașnic băiat, curajos! O să fie bun călăreț.

După raport, Karas ieși afară și văzu câțiva oameni adunați în jurul manejului improvizat pe maidan. Priveau cu mult interes și strigau:

— Ține-te, Vasek!

Veni mai aproape și îl văzu pe Hans cu biciul în mână în mijlocul cercului, mânănd poneiul cel pestriț în trap, de jur-împrejur. Pe căluț - Vasek. Frâul era prins de oblânc, iar băiatul călărea cu mâinile la spate, ținându-se în șa doar cu ajutorul picioarelor și săltând în cadența trapului. Pesemne că nu era prea ușor, fiindcă stătea încruntat și cu dinții încheștați. Nici nu-l văzu pe taică-său.

— Bravo, Vasek! îl laudă Hans, și îndată strigă la Mary care încetini pasul și se opri. Destul pentru ziua de azi.

Băiatul sări jos din șa, cu un scâncet nestăpânit. Îl dureau tot corpul. Se apropie totuși de cal, îl bătu cu palma pe grumaz, îi slobozi frâul și porni să-l ducă la grajd. Abia atunci dădu cu ochii de taică-său.

— Tată, ai văzut? Întrebă el cu mândrie. Ai văzut cum merge Mary? Ori am strunit-o, ori nu!

— Bravo ție, mi-au spus băieții. Acum du-te la Hans și mulțumește-i. Făgăduiește să-l ajuți s-o țeșale pe Mary.

Vasek, cu șapca pe-o ureche, se apropie de Hans, își

trecu frâul în stânga și întinse mâna-i micuță spre uriașul rândaș:

— Hans, Ich danke din Z²²

— Bun, bun, făcu Hans, scuturându-i mâna puțin încurcat și emoționat de purtarea puștiului. Foarte bun pentru prima zi!

Îl bătu pe umeri și o porniră împreună spre grajd, băiatul cu Mary de frâu.

Karas se îndreptă spre vagonul numărul 8. Pe drum îl ajunse din urână Kerholec.

— Măine avem reprezentarea de adio, îl vesti acesta. Ziarele sunt pline de anunțuri. Bătrânul nostru se pricepe la asta.

— Încotro o pornim?

— Prin Hamburg la Buxtehude pentru o noapte, apoi la Bremen și Oldenburg. De obicei, asta-i începutul.

Lângă vagonul lor stătea un bărbat slab, într-o cămașă de un roșu murdar, cu fruntea înaltă, pleșuvă, având lipsă sfârcul urechii drepte, de unde o cicatrice îi tăia tot obrazul, până la nas. La apropierea lui Kerholec, omul ridică mâna dreaptă în chip de salut. Karas văzu că îi lipsește degetul mic și jumătate din inelar.

— Bucătarul-șef Vosátka Ferenc raportează că peste un sfert de ceas e gata cina, turui el în cehă. Avem la masă ciorbă de cartofi, friptură de pui cu salată și gogoși cu cremă de ou. Puiul, salata și gogoșile să și le aducă fiecare, ciorba de cartofi o dau eu. Cui nu-i place, n-are decât să mănânce la Hotel Ambassador. Politețea însă ar cere să ne invite și pe noi.

— Uite un nou abonat, Ferenc, i-l prezintă Kerholec pe Karas.

— Sirgent Vosátka Ferenc, pocni omul din călcâie. *Tres enchante*²³, conte de Karas. Ce mai face contesa, micuțele contese? Căinii dumneavoastră sunt sănătoși, sper. Căteaua dumneavoastră de Afghanistan sper că nu s-

22 îți mulțumesc, Hans! (Germ.)

23 Foarte încântat (fr.).

a lăsat sedusă de vreun buldog, conte, iar grajdurile dumneavoastră de marmură au fost prima întâi. Cum se simte înălțimea-voastră în noua reședință? *Vostro servitore*²⁴ pleacă, salutare, *señor*²⁵, *au revoir*²⁶ la ciorbă! Sirgent Vosátka! *Hier!*²⁷ *Armaș al hombro!*²⁸ *Dirección la cuisinee*²⁹, înainte, marș! Tra-ta-ta, hei, tra-ta-ta, hei, uite-așa îi place fetei...

Și Vosátka se îndepărtă cântând, în pas ostășesc. Kerholec zâmbi.

— Ei, l-ai văzut? Așa cum e, a colindat Africa și America, nebunul!

Din partea opusă venea încet Malina. Când ajunse lângă Karas, ridică ochii și mormăi:

— Mates îi zice.

— Cui? întrebă Karas.

— Ei, ăluia despre care vorbirăm. Ursului. Și uite-așa, l-am prins acolo, la miere, și l-am adus înapoi, la Budějovice. Ți-am povestit asta așa, fiindcă ești de prin părțile alea. E gata masa?

— Acușica, tăicuță, răspunse Kerholec. Vosátka tocmai s-a dus să aducă mâncarea. A, uite-l și pe Bures!

Karas întoarse curios privirea spre omul care ocupa patul numărul unu. Era un bărbat frumos, voinic, cu o bărbuță neagră și plete la fel de negre, care îi ieșeau de sub pălăria calabrează, cu boruri largi.

— Noroc să vă dea Dumnezeu! Bun venit, compatriotule! spuse el cu o voce puternică, melodioasă, întinzându-i mâna lui Karas. Alte două semințe cehe purtate de vânt pe meleaguri străine? Să vă dea Dumnezeu la amândoi multă fericire alături de noi. N-avem mereu parte de bine, dar se cheamă că trăiești viața în libertate. Aici, dacă îți faci

24 Sluga dumneavoastră (it.).

25 Domnule (sp.).

26 Să ne vedem cu bine (fr.).

27 Aici! (Germ.).

28 La umăr, arm'! (Sp.)

29 Direcția (sp.) bucătărie (fr.).

datoria, nimeni nu te mai bagă în seamă, scapi de orice prejudecată și orice lanț, ești liber ca pasărea cerului. Liber ca pasărea călătoare, azi aci, mâine coala, azi te mistuie vâlvătaia? dragostei, iar mâine gata, o și dai uitării.

— Numai că dacă nu bagi bine de seamă, interveni bătrânul Malina, fata o să te fugărească din urmă din oraș în oraș, până ce pune mina pe tine. Am avut noi o dată un călăreț acrobat, care zicea că e spaniol, dar era ungur din pustă, și ăsta sucea capul fetelor pe oriunde se ducea. O dată, la Genova a dat de dracu'... nu, nu, la Geneva... că, vezi, era fata unui pastor evanghelist, și nicăieri în lume evangheliștii ăștia nu-s îndărătnici ca la Geneva. Ei, și așa, băiatul ăsta, Kosteny Imre, așa îi zicea, i-a spus fetei că el e conte și că o **s-o** ia de nevastă; fata **s-a** încurcat cu el, noi am plecat și Kosteny cu noi. Râdea și se bucura ce festă i-a făcut, lăsându-o cu buzele umflate, dar după-amiază, tocmai când înălțăm cortul, hop, vine o caleașcă și din ea coboară pastorul. Unde-i directorul, zice. Și l-am chemat pe director. Humberto ăsta, o dată director, ori știa să vorbească, ori nu. Păi mi ți l-a zăpăcit cu vorba pe vagmistrul de la vamă, că ăla și-a luat conced și-a trecut el singur peste graniță zece vagoane de-ale noastre, fără hârtii în regulă. În schimb, cu pastorul ăla evanghelist, bătrânul Humberto n-a fost în stare **s-o** scoată la capăt. I-a turuit pe franțuzește, pe italienește, pe nemțește, dar degeaba, pastorul găsea la toate ceva să răspundă, ba încă și pe latinește, grecește și evreiește, pomenind mereu de biblie și demonstrându-i directorului că omul nostru, Kosteny Imre, nu trebuie să se ascundă după degete, că e obligat să-i ia fata de nevastă. Și atâta l-a bătut la cap pastorul ăsta cu sfânta Evanghelie, că bătrânul **s-a** dus la Kosteny și i-a spus să fugă, altminteri **s-a** zis cu el. Kosteny a fugit în Franța și **s-a** aciuiat pe lângă cirul bătrânului Zanfretto, ăl de avea la frac în loc de nasturi bani de aur de câte douăzeci de franci și noaptea își încuia fracul în casa cu bani. Era la el numai de trei zile, și deodată-hop, trăsura cu pastorul, și necazul a început din nou...

— Ciorbă fierbinte, vă rog! răsună glasul lui Vosâtka. Ciorbă fierbinte!

Ducea cu amândouă mâinile un castron mare, din care ieșea la iveală coada unui polonic, lverholec, Mălina și Bures se urcară degrabă în vagon și se întoarseră fiecare cu câte o farfurie de tablă și o lingură în mână.

— Fir-ar a dracului de treabă, am uitat de farfurii! strigă Karas. Linguri am, farfurii - ioc.

— Vosâtka, dă fuga la alde Harwey și cere două farfurii, îi porunci Kerholec. Și tu ai grijă să-ți cumperi mâine farfurii.

— La ordin, amirale! zise prompt Vosâtka, așezând castronul pe treapta de sus a scării. Se vede treaba că înălțimea-sa Karas al III-lea, principe de Spania, era obișnuit până acum să mănânce cu mina. A, uite, dacă nu mă înșală privirea, vine prințul de coroană și ține mâinile acolo unde n-ar trebui.

Într-adevăr, Vasek se apropia, abia târându-și picioarele, ținându-se cu mâinile de popou.

— Afurisită poveste, tată. Mă doare tot corpul, zise Vasek cu gravitate.

— Cred că azi nici n-ai să te așezi jos, râse Kerholcc, împărțind porțiile de ciorbă. După primele zile de călărie stai sau numai în picioare, sau numai culcat.

— Va să zică, ăsta e tânărul nostru Karas, vorbi Bures. Până acum a învățat la școală?

— Tocmai începuse școala, când a trebuit să plecăm, răspunse Karas în locul băiatului. Dar știe puțin să citească și să scrie.

— Nu trebuie să dsm uitării învățătura, ar fi păcat, se înfierbântă Bures. Munca și învățătura sunt salvarea floastră. Am la mine în vagon câteva cărți frumoase; o să citim din ele, vrei, Vasek?

— Mda, o să citim, făcu încet Vasek, dar numai atunci când o să pot sta jos. Tată, mi-e o foame de lup.

— Ai ȧesălat-o cum trebuie pe Mary?

— Doar de-acolo viu.

— Uite, ține o bucată de pâine, zise Malina, care sedea pe scară mai sus decât ceilalți și tăia pâine pentru toți locatarii vagonului 8. Ciorba din castron și din farfuriile împrăștia un abur tare îmbietor și Karas-tatăl își dădu seama abia acum că îi lasă gura apă. Din fericire, Vosátka tocmai aducea farfuriile și Kerholec le umplu cu vârf.

— Mm, da bună mai e! plescăi Vasek din buze.

— Ciorbă ungurească adevărată! remarcă Bures.

— A, să nu uit, se auzi din capul scării glasul lui Malina. Bătrânul Zanfretto s-a împotrivit pastorului, dar pastorul s-a urcat pe estradă, unde trebuia să aibă loc parada artiștilor, și s-a pornit să le predice oamenilor ce Sodoma e circul ăla. Familia lui Zanfretto a vrut să-l cotonogească, dar pastorul a trimis după primar și după jandarmi. Zanfretto, făcându-se vinovat de tulburarea ordinii publice, a trebuit să-și încarce circul în vagoane și să-și ia tălpășița. Iar pe Kosteny Imre l-au umflat jandarmii. Mai întâi l-au bătut cum se cade, și pe urmă l-au expulzat din Franța, trimițându-l înapoi în Elveția, de unde venise. Dar pentru că pastorul cu trăsura tot era acolo, s-a oferit numaidecât în fața jandarmilor să-l ducă el; jandarmii n-au zis nu, și așa pastorul s-a întors la Geneva aducându-l cu el pe Kosteny, sub pază. Acum s-a dumirit și Kostenycănumaiareniciosăpare. Evangheliștii din Geneva au și pus gabja pe el. Pastorul îl vizita zilnic, amenințându-l cu voce tunătoare cu toate pedepsele lumești și de pe cealaltă lume, până ce mi ți l-a sucit atâta pe bietul ungur, încât i-a luat fata de nevastă. Cam după vreo două luni a venit pe la noi cu nevasta, dar numai așa, în vizită. Era în drum spre Ungaria, căci pastorul le cumpăraseră pe undeva, pe lângă Kecskemét, o căsuță.

— Și dacă n-au murit, mai trăiesc și azi acolo, zise Bures, ca la un sfârșit de poveste.

— Tot ce se poate, încuviință cu seriozitate Malina.

— *Caramba, señores!* 1 se amestecă în vorbă Vosátka. Ce rânduială mai e și asta? Giorbă ungurească și poveste ungurească, de nu mai știe omul care din ele e mai

pipărată. Eu aş zice să mai luăm câte o porţie de ciorbă, dar fără multă vorbărie. Şi prinţul de coroană să dea fuga după o cană cu bere. O asemenea poveste deocheată e o bucăţică prea greu de mistuit pentru un tânăr idealist ca mine, sau ca domnul inspector-şef peste femei, Charles de Kerholec. Trebuie s-o uzi puţin. În plus, azi primim noi onoraţi membri în a noastră societate regală de ştiinţe şi arte clandestine.

— Vasek, du-te după bere, porunci Karas. Trebuie să fac cinste la intrarea în rândurile acestei bresle.

— *Bravissimo!* exclamă Vosátka. Meşterul mistriei şi al ciocanului îşi dă arama pe faţă.

— Uite cana, Venceslav Antonovici, rosti solemn Bures. O udătură straşnică curge la cepul cârciumii „La ancora”, chiar peste drum de circ.

— Binevoiţi să luaţi seama, dauphin2, ca scârba de cârciumar să nu spurce cana cu niscaiva apă, îl preveni Vosátka.

Era o seară caldută de primăvară mediteranee. Dinspre Reeperbahn răzbătea într-un zvon învâlmăşit larma mulţimii.

La naiba, domnilor! (Sp.)

Delfin, cu accepţia de prinţ moştenitor la tronul Franţei (fr.).

strigătele vânzătorilor ambulanţi, scârţâitul scrâncioburilor, cântecele armonicilor, clinchetul clopoţeilor de la intrarea în dughene şi sunetele fanfarei. Cei cinci bărbaţi şi băieţelul, aşezaţi pe scara vagonului de circ şi în preajmă, percepeau fără să vrea armonia zgomotoasă ce întovărăşeşte iarmaroacele, târgurile şi petrecerile populare, şi care dăduseră naştere şi îndeletnicirii lor. Pe lângă ei treceau în sus şi în jos bărbaţi şi femei aparţinând aceleiaşi societăţi rătăcitoare, de undeva se auzea o frântură de cântec, ori vorba răstită a unei mame şi un plâns de copil, iar din vagoane începură să se împrăştie în întunericul din ce în ce mai dens fâşii galbene de lumină. Lumea lor, acea lume deosebită a lor,

ce-și ducea viața „pe roate”, se pregătea de culcare, în ultima noapte de iarnă petrecută în orașul Hamburg. A doua zi, seara, vagoanele aveau să se urnească unul după altul la drum, și odată cu asta avea să vină și primăvara.

Când socotiră că au tăifăsuț destul pentru acea seară, dispărură unul câte unul în vagon și se cocoțară în paturile lor. Prin ferestruicile deschise ajungea slab până la ei, ca ecoul depărtat al unui imn, zvonul zgomotelor de pe strada Reeperbahn. Pe unii îi și furase somnul, când din întuneric se auzi vocea lui Malina:

— Dacă n-au murit, mai trăiesc și azi, bineînțeles. Altminteri nici nu se poate. Dar nu mai trăiesc acolo, în Kecskemet. Mi-am adus aminte adun auri că i-am întâlnit cam după zece ani în Polonia. Aveau o „umbrelă”, sub care încăpeau vreo suxă de oameni și dădeau reprezentații prin târguri, de-ți era mai mare dragul să-i privești. Kosteny Imre călărea pe doi cai, trei copii făceau acrobatică la sol, iar ea, „evangelista”, sărea prin cercuri.

— Și eu, în seara asta de neuitat, mi-am făcut griji toată vremea ca nu cumva credința evanghelică să fi fost mai tare decât cercul, mormăi sergentul Vosâtka. Acum putem dormi liniștiți.

Karas, nemaiputându-se stăpâni, pufni în râs și se izbi cu fruntea de patul lui Kerholec.

— Novicele abătut tam-tamul! vorbi din nou Vosâtka. Nu vă lăsați provocați. Sforăiți regește, *messires*!

A

două zi, Vasek se sculă de dimineață, mănca împreună cu ceilalți și tot împreună cu ei se duse la grajduri. Hans îl întâmpină cu un „neața” voios și îi deschise îndată ușa de la boxa poneilor. Fără multe vorbe, se înțeleseseră parcă amândoi ca băiatul să îngrijească, sub privegherea lui Hans, de micii rotați. Vasek își începu slujba ca un bătrân cunoscător de cai. Avea în buzunar o bucată de zahăr rămasă de la masa de dimineață și o felie de pâine tăiată pe furiș. Mary căpătă zahărul și felia de pâine, dar și ceilalți trei ponei de Shetland, Frițek, Lady

și Miss, primiră câte o bucătică de pâine din palma lui micuță. Karas-tatăl robotea de zor în grajd și, în același timp, mai avea grijă și de altele, căci în ziua aceea nu-și mai vedeau capul de treburi, fiindcă trebuiau să ambaleze și să încarce o mulțime de lucruri. Kerholec comanda paste tot și-l înhămasse zdravăn la muncă, iar Karas nu uită să-l cheme și pe Vasek să-i ajute. După ce isprăvi cu Hans treaba de dimineață și dădu de mâncare poneilor, băiatul se strecură ca o săgeată alături, în menajerie, dornic să-l vadă pe căpitanul Gambier cum își îngrijește leii, tigrii și urșii. Dar abia apucă să-l salute pe căpitan și să se apropie de o cușcă aflată mai în preajmă, că auzi din ușă glasul lui taică-său: „Vasku”. Chemarea aceasta răsună curând în toate colțurile cercului și ale menajeriei și, în scurtă vreme, nimeni nu-l mai striga altfel, iar Vasek deveni pentru toți „Vasku”.

— Vasku nu-i aici, Vasku **s**-a dus la menajerie, îi răspundea Hans din grajd lui Karas.

— Asta ar putea **s**-o ducă Vasku, hotăra, la garderobă, Harwey.

Însuși Karas, pentru a nu da naștere la încurcături, putea fi auzit întrebând în tot cursul dimineții:

— Nu l-ați văzut pe aici pe Vasku?

Într-adevăr, Vasek era pretutindeni și nicăieri. Abia azi avusese pentru întâiași dată răgazul să privească pe săturate tot cercul. Se oprea lângă fiecare cușcă, cercetând animalele cu luare-aminte, apoi zvâcnea drept înainte ca un păstrăv, temându-se să nu piardă ceva vrednic de văzut pe coridoare sau în manej. În toiul acestui zor de plecare, cu împachetat și încărcat, repetițiile se desfășurau de parcă nu **s**-ar fi petrecut nimic neobișnuit în jur. Directorul poruncise să i se aducă grupul de cai cu care repeta un număr de dresură liberă, directoarea își mîna roată lipitanii, Pablo Perreira executa un număr de călărie de înaltă școală pe Santos, călărețeleacrobate, în costume de lucru, se aruncau pe grumazul cailor cu mișcări grațioase, menite să extazieze publicul absent în clipa de față și

reprezentat în treacăt doar de Vasek. Gimnaștii exersau săriturile lor, Léon Gambier ceruse să i se aducă cușca cea mare de lucru și, pocnind mereu din bici, repeta cu fiarele care răgeau lecția lor zilnică. Domnul Selnicki străbătu în acest timp manevrul, ignorând cu demnitate tot ce se petrecea acolo. Curând se întoarse cu un pahar și cu o sticlă în mână, se duse în loja orchestrei, și, cu o privire obosită, se așeză și prinse a-și mai reîmprospăta forțele. La scurtă vreme după aceea, la 9, 30, se petrecu ceva neplăcut. Domnul Petr Berwitz apăru cu cei doi pitici și-i prezentă domnului Selnicki.

— De mâine, îi spuse el, vor face parte din program, vor fi numărul 11 - trei scurte dansuri.

Domnul Selnicki se frecă la ochi.

— Și muzica? făcu el, întorcându-se și privind în jos de la înălțimea sa, spre domnul Mittelhofer.

— O avem la noi. Muzică pentru orchestră. Sunt compoziții remarcabile.

Doamna Mittelhofer desfăcu un pachetel pe care îl adusese cu ea și soțul ei scoase cu luare-aminte la iveală un sul de note.

— Numărul unu: „Valsul liliacului” de Winterthal.

Întinse notele domnului Selnicki, dar acesta, în loc să le ia, duse paharul la gură și sorbi îndelung. După aceea își șterse mustățile și dădu a împotrivire din cap:

— Eu nu cânt asta.

— Cum așa? întrebă ofensat domnul Mittelhofer, împurpurându-se la față. Permiteți-mi, e o compoziție minunată, am cumpărat-o cu bani grei, și dumneavoastră nu vreți s-o cântați?

— Nu. Trebuie să dansați altceva.

— Dar noi nu știm altceva. Suntem angajați să dansăm în pauză un vals, un menuet și un dans popular. Dansăm valsul liliacului, recunoscut în toată lumea ca unul dintre cele mai frumoase valsuri, încât nici nu înțeleg cum de există un capelmaistru care să refuze să-l cânte.

— Iată că există. Nu-l cânt.

— Domnule director, strigă pițigăiat piticul, îmi pare rău că trebuie să mă plâng din prima clipă. Nu **s**-a mai pomenit ca un capelmaistru să refuze astfel un artist.

— Într-adevăr, domnule Selnicki, începu cu prudență Berwitz. Aveți vreun motiv?...

— Firește că am.

— Care anume?

— Elefantul!

— Ce e cu elefantul?

— Elefantul e numărul 12 în program și dansează pe sticle tocmai „Valsul liliacului”. Nu pot cânta altă bucată elefantului și de două ori la rând aceeași muzică nu merge.

— Mda, nu merge, desigur, încuviință Berwitz. Îmi pare foarte rău, domnule Mittelhofer, dar nu suntem vinovați că ați cumpărat un vals, pe care la noi îl dansează elefantul.

— Dar și pentru noi e o situație umilitoare, domnule director, se enervară acum amândoi piticii. Dați-ne alt număr din program.

— Imposibil. **V**-am dat numărul 11, tocmai pentru că după aceea urmează elefantul. E o chestiune de regie, înțelegeți, asta e secretul programului, contrastul. Piticii și elefantul

— Atunci, din cauza dumneavoastră va trebui să renunțăm la o parte din numărul nostru!

— Nici asta nu se poate. Sunteți anunțați cu trei dansuri și, în afară de asta, e vorba de timp. Nu pot pierde trei minute scump plătite.

— Atunci, ce-**i** de făcut?

— Ce-**i** de făcut, Selnicki? întrebă directorul, adresându-se cu încredere capelmaistrului, care rezolvase atâtea alte încurcături asemănătoare.

— Foarte simplu, domnule director. Dânșii au. să danseze valsul, dar eu **n**-am să cânt „Valsul liliacului” de Winterthal, ci „Estrella” de Goubin. E la fel, numai sfârșitul diferă, dar dânșii au să se acomodeze.

— Vasku! se auzi un glas de la intrare, însă băiatul o

zbughi din semiîntunericul galeriei, ocoli în fugă piticii și dispăru după perdeaua intrării în manei.

„Bravo lui! Așa capelmaistru mai zic și eu!” se bucura Vasek în sinea lui, încântat că Selnicki i-a luat de sus pe nesuferiții de pitici. Taică-său îl trimise la grajd, la Hans, care îi pregătise o surpriză plăcută. Mary aștepta gata înșeuată și Hans îi dădu voie să iasă călare în spatele cercului și să călărească acolo cum îi va plăcea.

Băiatul nu așteptă să i se spună de două ori. Dădu înconjur manejului improvizat pe maidan, dar se abătu cu Mary și pe de lături, printre vagoane. Aici o îndemna la trap, aici o oprea în loc și sărea jos, să o mângâie pe grumaz, aici se urca în șa și pornea mai departe. Nu călărea totdeauna ca la carte, uneori îi sărea inima de spaimă că acuși-acuși o să cadă, dar nu cădea, izbutea să se țină în șa și să o domolească pe Mary. Cu cât stătea mai mult în șa, cu atât se simțea mai grozav. Îl stăpânea o pornire copilărească de joacă, îi venea să strige de pe cal la oameni, „să le poruncească ce să facă și unde să se ducă, să încarce. Ehe, acum să-l fi văzut Ruzenka! Era cu totul altceva decât, joaca lor neroadă, când o mina de jur-împrejurul scaunului pe care stătea cocoțat cu biciul în mână. Din aceste vise copilărești îl treziră niște strigăte, un zvon de ceartă ce venea de undeva, din celălalt capăt al șirului de vagoane.

— **S**-or fi păruind artiștii, își spuse Vasek, și îndată o îmboldi pe Mary **într**-acolo, vrând să nu scape un asemenea spectacol. Numai că văzu cu totul altceva. În spatele vagoanelor Cercului Humberto apăruse un alt vagon, albastru, tras de doi cai. Venea din partea opusă, și stăpânul lui striga de zor, cerând sus și tare să i se facă loc să pătrundă pe maidan.

— Allah îl Allah! *striga străinul tuciuriu și cu un fes înalt pe capul cârlionțat. Doce e il direttore? îl direttore!*

Padrone! Directeur! Patron! Principal!³⁰ Maşalah³¹! *La o parte puțin!* AncW io Circus Humberto!³²

Stătea lângă cai, gesticulând și strigând, când ușa din spate a vagonului albastru se deschise și dădu năvală afară un țânc tuciuriu, cu părul creț, zdrențuit, apoi al doilea, al treilea, al patrulea, al cincilea, mereu mai răsăriți - șase sau șapte cu toții și toți se adunară lângă bărbatul cu fes, strigând și vociferând împreună cu el. În clipa aceea se apropie în fugă și Kerholec.

— Ahmed Romeo? întrebă el, adresându-se străinului.

— Și, și! *încuviință acesta dând din cap și, ridicând amândouă brațele spre cer, strigă cu foc:* Romeo! Romeo! Ahmed Romeo, fils de Mehmed Romeo, fils d'Aii Romeo, fils du **Grand**-papa Romeo! Tous Romeos, tous Tunis ic ns, de Tunis, de la Tunisie!³³

Kerholec chemă câțiva oameni să împingă puțin două vagoane și să facă loc de trecere vagonului albastru. Omul cu fes se întoarce spre echipajul lui și spre ceata de copii, ridică victorios biciul deasupra capului și strigă din nou:

— Avanii, Romeos! Marchons vers la victoire!"

Apoi se răsuci pe călcâie cu fața înainte și, fluturând biciul din mâna dreaptă, întocmai cum mișcă un tambur tacul său, bătând ritmul muzicii, o porni înainte, cu echipajul în urma lui, cu liota aceea de prichindei negricioși în dreapta și în stânga vagonului, din care privea o femeie la fel de neagră și cu părul la fel de creț, cu un ține în brațe.

Vasek pricepu că e numărul cel nou, despre care auzise că li se va alătura chiar în ajunul plecării. Printre

30 Unde-i directorul? Directorul! Stăpînul! (It.) Directorul! Stăpînul! Șe-tul! (Fr.)

31 ■ Exclamație de uimire, de bucurie, etc. la musulmani.

32' Și eu sînt Circul Humberto! (It.)

33 Romeo! Romeo! Ahmed Romeo, fiul lui Mehmed Romeo, fiul lui Aii Romeo, fiul străbunului Romeo ! Toți Romeo, toti tunlsieni din Tunis, din Tunisia! (Fr.)

" înainte, neam al lui Romeo! (It.) înainte spre victorie! (Fr.)

tuciuriii care zburdau de ici-colo văzu un băiat, poate cu un an-doi mai mare ca el. Și-l cuprinse deodată dorința să-i arate acelui zdrențăros că el, Vasek, e aici la el acasă și că e stăpân peste tot. O întoarse iute pe Mary, o îndemnă înainte, intră în manej și începu să-l înconjure cu un aer atât de important, de parcă nimic altceva mai interesant nu putea să aibă Circul Humberto. Dar tocmai când o porni la trap, se dumiriră și tuciuriii că acolo e un manej. Vasek le auzi strigătele răsunătoare și, întorcând ochii, văzu toată gloata aceea de prichindei dând năvală spre el. Se prefăcu îndată că nici nu-i ia în seamă. Dar atunci se petrecu ceva la care nu s-ar fi așteptat în ruptul capului. Băiatul cel mai răsarit îi ajunsese din urmă pe ceilalți, se îndreptă în fugă spre Vasek, scoase un țipăt sălbatic, bătu pământul pe loc și, cu un salt nemaipomenit, sări peste capul lui Vasek, în manej. Vasek nu știa că ăsta a fost un salt. În clipa aceea nu mai știa de nimic, căci Mary, speriată, azvârli din picioarele dindărăt.

și el zbură înainte, în bot. Când își veni în fire se văzu la pământ, în aceeași poziție ca în ajun, în fața căpcăunului aceluia. În jurul lui toată liota aceea de copii murdari chiuia și fluiera, făcând tumbe una după alta, stând în cap și în mâini, sărind unul peste altul. Băiatul cel mare se rotea cu repeziciune în loc, dându-se peste cap, iar Mary, înnebunită de groază, le dădea ocol, continuând totuși să respecte și acum alergarea circulară în jurul manejului.

Vasek simți că s-a lovit zdravăn la cap și la spate, ba o clipă se temu chiar că nici nu va fi în stare să se ridice de jos. Pe dată, băiatul cel mare puse capăt cu o săritură rotirilor sale, strigă ceva și alergă să-i întindă mâna. Ceilalți se apropiară și ei în grabă din toate părțile, îi apucară de mâini și pe după umeri, ajutându-l să se ridice, îi tot pipăiau brațele și picioarele și repetau într-una: „Niente, niente!”³⁴ Băiatul cel mare îi strânse mâna și, cu un zâmbet irezistibil, îi spuse: „Scusi, scusi, excusez-moi, *entschuldigen - io sono Paolo, Paolo Romeo, fils d'Ahmed*

34 Nu-i nimic, nu-i nimic! (It.)

Vasek rămăsese năuc de această avalanșă de strigăte, amabilități, zâmbete și cuvinte străine, dar cum celălalt continua să arate spre sine și repeta: „Paolo, Paolo”, pricepu că așa îl cheamă. Îi strânse și el mâna și deodată spuse fără să vrea: „*Bon... bon...*” - un cuvânt pe care îl auzise de multe ori aici, la circ.

Paolo râse și-l îmbrățișă, iar prichindeii negricioși din jur izbucniră în chiote. Acum era rândul lui Vasek să-i uluiască. Strigă la întâmplare: „Mary, vino încoace!” și calul, care se liniștise între timp, se întoarce supus și se apropie de el. Puștii amuțiră, Vasek se urcă în șa și, privindu-l acum pe Paolo de sus, ca un mare senior, înclină calm din cap și spuse în cehă: „Maimuță ce ești!” După aceea dădu piteni calului și o porni în trap mărunț spre grajd.

La drept vorbind, nu era atât de calm pe cât părea. Vasek nutrea un mare respect față de oamenii mari, față de forța și îndemânarea cu care ei izbuteau în lucruri de care el nu era încă în stare. În orice clipă îl stăpânea unul și același imbold: „Când voi fi mare, am să lucrez și eu ca tata sau Kerholec, ca Hans sau căpitanul”. Deocamdată însă băga bine de seamă la toate, cum se face una, cum se face altar cum se comportă cei mari în asemenea împrejurări. Le recunoștea superioritatea ca pe ceva firesc, dar îl rodea ciuda când se vedea învins de către unii de seama lui. Saltul lui Paolo pe deasupra calului și a călărețului - chiar dacă erau mici amândoi - îl pusese pe jeric. Aici nu se putea măsura cu Paolo. Felul cum săreau diavoli aceia tucii, tumele lor, felul cum zburau unul pe deasupra altuia era ceva nemaivăzut și nemaiauzit pentru Vasek. Trecea drept unul dintre cei mai voinici băieți de la ei din sat, dar, la drept vorbind, de ce isprăvi voinicești era în stare? Putea să calce și să împingă de-a

35« Scuză-mă, scuză-mă, scuză-mă, scuză-mă — eu sînt Paolo, Paolo Romeo, liul lui Ahmed Romeo din Tunis! (Frază cu elemente din mai multe limbi, după cum urmează: it., fr., germ., it., fr.)

dura un butoi, să stea cu capul în jos și să facă luminarea, să meargă ȋopăind cu mâinile înlăntuite sub genunchi, întocmai ca o broască, să sară peste pietrelekilometrice, să se cațare în copaci, să alerge pe bârne și să se dea peste cap la bară. Acasă, toate acestea erau de ajuns, dar aici - nici pomeneală. Aici trebuia i-a învețe mult mai multe, dacă ținea ca Paolo să nu i-o ia mereu înainte, își aminti din nou de săriturile călăreȋilor-acrobaȋi și de giumbușlucurile minunate ale celor doi domni pe care le văzuse ieri, în manejul de afară, de pe tnaidan. Paolo era fără îndoială foarte aproape de ei; iar dacă el, Vasek, nu voia să fie dat deoparte, trebuia să învețe așa ceva, dar de unde să o pornească? Simțea că în privința asta **taică**-său - minunatul și atotștiutorul lui tată - nu putea să-l ajute cu nimic.

Îngândurat, scoase șaua de pe Mary, când, deodată, observă că în boxă sunt numai trei ponei.

— Hans, unde e Miss?

— Miss lucrează cu Helenka. Dă fuga să vezi și tu. Merită, Vasku.

Vasek trecu ca o săgeată prin grajd și se opri, drept lângă arenă. În mijlocul cercului ei galben se afla directorul cu un bici în mână, iar Miss alerga în trap mărunțel de jur-împrejur. Căluțul purta în spinare un mic panou, pe care stătea o fetiță slăbuță și cu fața palidă, cu picioarele lungi și subțiri. Fetița își ținea echilibrul pe piciorul stâng și se căznea să stea în cumpănă, cu trunchiul aplecat înainte, cu brațele întinse în lături și cu piciorul drept adus în spate pentru a veni în linie dreaptă cu trupul. Căluțul alerga în trap regulat și ea, **sprijinindu**-se numai pe piciorul stâng, trebuia să-și păstreze echilibrul în necurmata legănare a iugii lui. Părea gata-gata să cadă, dar era legată în talie cu un șnur, care ajungea până sus de tot, trecea peste bârna de susținere a bolȋii cortului, iar capătul îl ținea în mână un bărbat, aflat lângă director. De trei ori se aplecă fetița înainte în cumpănă și de trei ori se îndreptă de mijloc. A patra oară,

din pricina oboselii, piciorul tremură și fetița alunecă.

— Drace! făcu Vasek speriat să nu o vadă sub cal. În aceeași clipă, omul care ținea capătul șnurului trase repede și fetița, cu mâinile și picioarele întinse, zbură în rochița ei scurtă până în centrul arenei, unde o prinse directorul și o lăasă încetișor la pământ.

— Trebuie să ai un balans mai bun, Helenka, o muștră el. Lucrezi prost pe stângul. Ține piciorul cu vârful mai mult în afară.

— Tăticule, nici nu știi cum mă doare mijlocul! suspină fetița.

— Ba știu, răspunse directorul. De asta și trebuie să repetăm numărul până ți se va obișnui corpul. Hai, sus pe cal! Dintr-o săritură! ia-ți cinci pași elan. Atenție!... Hap!

Helenka se avântă pieziș spre cal, bătut pământul pe loc, dar nu reuși să ajungă pe panou. Bărbatul de lângă director trase de capătul șnurului și fetița veni pe sus până în fața tatălui ei.

— Bătaia mai energică, fetițo, elanul mai mare! Din nou! Repetăm săritura. Atenție!... Hap!

Berwitz pocni din bici. Helenka se lovi însă de panou și zbură înapoi ca un fluture.

— Din nou! Elan! Atenție! Hap!

Nu reuși nici de astă dată. Fetița de șase ani stătea înaintea tatălui ei, ridicând cu un aer vinovat din umeri. Vasek simți o nemăsurată părere de rău pentru ea.

— N-am ce-ți face. Din nou. Atenție!

Berwitz nu apucă să mai strige „hap”. Helenka pierduse ritmul necesar săriturii.

— Din nou. Elan. Atenție! Hap!

Vasek abia își înăbuși un strigăt. Simțea precis cum trebuie să execute bătaia pentru a sări pe panou și-l furnica în tălpi dorința de a-și lua el elan și a sări. Dar pe Helenka asta nu o putea ajuta cu nimic. Fetița își mai luă avânt de trei ori și de trei ori o ridicară cu șnurul de mijloc, ca pe un peștișor prins în undiță.

— Ce-i cu tine, azi, Helenka? mormăi intrigat

directorul.

— Tati... nu... mai pot, zău... scânci fetița, obosită.

— Nu pot, nu pot, nu există „nu pot”! se înfurie Berwitz. Omul poate totdeauna când vrea. Ei, destul pentru azi.

Pocnind din bici **într-o** parte și în alta, se răsuci pe călcâie și dispăru după perdeaua intrării în arenă.

Ajutorul directorului desprinsese șnurul de la cingătoarea Helenkăi, îl trase jos de sus de pe bârnă și începu să-l strângă colac pe după cot și mâna stângă. Vasek se apropie și o apucă de căpăstru pe Miss, care stătea locului scuturând din cap și scormonind în rumeguș cu copita.

— Pot **s-o** duc pe Miss la grajd, Helenka? o întrebă el pe fetiță, care se întindea să-și dezmoștească oasele.

— Tu ești de aici?

— Da. Eu și tata suntem veniți de cur în **d**. Dar eu cunosc acum totul aici, și călăresc pe Mary, și Hans mi-a dat: în grijă pe Mary, pe Miss, pe Frițek și pe Lady.

— Atunci o să călărim împreună. Frițek și Lady sunt o pereche, Mary și Miss alta. Cum te cheamă?

— Václav Karas. Dar toți îmi spun Vasku.

— Vasku? Țsta e nume?

— Păi, cam așa ceva.

— Și mergi și tu cu noi, Vasku?

— Merg. Stau în vagonul 8. Cu domnul Kerholec.

— A, cu Karel. Eu stau cu mămica și tăticu' în vagonul 1.

— Eu n-am mamă, dar dacă ar fi trăit ar fi mers și ea cu noi, și ne-ar fi spălat rufele și le-ar fi întins, uite colo, printre vagoane. E greu tare să sari pe cal?

— Înainte puteam, dar am făcut de vreo douăzeci de ori cumpăna în piciorul stâng și nu mai am nicio putere în el.

— Atunci de ce nu faci bătaia pe dreptul?

— Nu știu. După cinci pași - îți vine bine să bați; pe stângul.

— Totdeauna?

— Totdeauna.

— Ciudat. Trebuie să încerc și eu. Vii la reprezentație?

— Nu. Trebuie să-i ajut mamei la împachetat.

— Dar când lucrează cu caii ei albi?

— Atunci vin și privesc, uite, de aici, de lângă perdea... 118

— Ei, dacă-i așa, poate ne mai vedem, poate-mi fac timp și mă reped încoace. La revedere, Helenka. Trebuie să o duc pe Miss.

— Cu bine... Vasku.

Helenka se îndepărtă sărind **într-un** picior, iar Vasek plecă, alergând alături de Miss, ca un încercat îngrijitor de cai.

În spatele grajdului, zăceau aruncate tot felul de lăzi. Lui Vasek nu-i ieșea din cap cum e cu săritura aceea. a pe stângul, după un elan de cinci pași. Când văzu lăzile, îl fulgeră gândul să încerce pe una din ele săritura pe cal.

„Vino încoace, bătrânico. Tu știi, Miss, că și eu sunt oălăreț-acrobat. Am să sar în spatele tău. Hai, trap, și fii cuminte... Hai, mititico, hai, Miss... Atenție, cinci pași elan - acum!... Hap!”

Făcu bătaia pe stângul, sări până la înălțimea lăzii, puțin mai scundă decât un ponei, dar nu ajunsese sus: se izbi de ladă, lada se răsturnă și căzu peste ea, lovindu-se la sold.

„Afurisită lovitură. Hei, bătrânico, sus! Trebuie să repetăm. Bătaia mai energică, elanul mai mare! Din nou! Cinci pași elan - atenție... hap!”

De astă dată ajunsese sus, dar nu-și putu păstra echilibrul, lada i se clătină sub picioare și se răsturnă. Abia avu timp să sară la o parte.

„Eh, Miss, se poate să azvârli așa din picioare, când ai în spate un călăreț-acrobat! Dumneata, domnule, ține-ți echilibrul mai bine și scoate vârful piciorului mai mult în afară. Din nou. Elan - atenție... Hap!”

Din nou ajunse sus, pe ladă, și din nou căzu.

„Lighioana dracului, mereu mă azvârle jos! Stai, Miss, stai frumos! - încă o dată. Hai. Elan - atenție!... Hap!”

Acum ajunse cu bine sus, lada se clătină puțin, dar Vasek stătea cu picioarele depărtate și își păstră echilibrul.

„Vezi că te îmblânzesc, sălbatico? încă o dată! Hai!”

Sări jos de pe ladă și din nou își luă avânt. Izbuti și de astă dată. După aceea, dobândind siguranță de sine, sări de cinci, de opt ori la rând, și de fiecare dată izbuti să-și păstreze echilibrul. Băgă de seamă că de fiecare dată face bătaia cu piciorul stâng. Atunci își luă altfel elan și făcu bătaia pe dreptul. Stângul ajunse sus pe ladă mai înainte, trase și dreptul după el, dar nu mai apucă să se sprijine alături de celălalt picior. Căzu. Repetă săritura și din nou se văzu jos. Porni pentru a treia oară să-și ia elan, făcu bătaia pe dreptul, dar de astă dată numai cu mare greutate își păstră echilibrul.

„Hm, e mai bine pe stângul. Să mai încercăm o dată. Elan - acum!”

Vasek nu avea destule cunoștințe și destulă experiență ca să-și dea seama că asta se datorează faptului că sare din partea stângă și din interiorul manejului imaginar. Lui „ca și majorității începătorilor, îi era de ajuns că pe stângul se sare mai bine. De atunci sări mereu făcând bătaia doar pe piciorul și în **g**. Se mai aruncă de câteva ori pe închipuitul său cal de lemn, până ce taică-său îl-**chemă** la masă.

Între ciorbă și găluștele cu magiun află de la Kerholec și de la ceilalți ce-i cu liota din vagonul cel albastru. Află că Roméo Ahmed e urmașul unei vechi familii de comedianți din Tunis, al cărei sânge din neamul berberilor **s-a** amestecat cu sânge italian și francez. Prezenta - împreună cu copiii lui - unul din cele mai bune numere icariene de pe continent, în care tatăl și copiii, **într-o** apariție colectivă, executau o serie întreagă de acrobații complicate la sol, și chiar și prâslea familiei, deși

avea numai trei ani, își aducea* contribuția sa, stând în vârful piramidei, cu un picior ridicat deasupra capului.

— Puteți să spuneți ce vreți, se amestecă în discuții bătrânul Malina, dar ceea ce face Ahmed ăsta cu copiii lui ține de școala veche, înaltă. Așa poți să înveți copilul orice încheieturile îi devin flexibile, mijlocul la fel, și unul crescut în felul ăsta poate să devină orice...

— ...chiar și ministru! adăugă Vosâtka cu o strâmbătură.

— Pe timpuri, continuă nestingherit Malina, cine n-avea o asemenea școală, nici nu era primit la circ. Asta însemna s-o iei de mic, când încheieturile și mijlocul unui copil de patru ani sunt moi. Mai târziu, copilul putea să devină dresor, dansator pe sârmă sau August-prostul. Chiar dacă pierdea totul, tot putea să-și câștige pâinea ca acrobat. Și principalul e că niciunul n-a pățit niciodată nimic, numai dacă Dumnezeu n-a vrut altfel. Am cunoscut un oarecare Corini, de fapt îl chema Körner, dar lucra sub numele de Corini - unul crescut de mic să devină artist de meserie, clișnic. Mi ți se răsucea în așa chi, p, că nu mai știai unde îi sunt mâinile și în -, unde picioarele. Jurai că l-a legat cineva într-un nod încurcat. Și deodată, numai ce vedeai că din pachetul acela fără nicio formă ieșeau la iveală două mâini, și ghemul o lua din loc mergând în mâini. Avea fundul sus, capul jos, picioarele în spate, de-ți era și groază să-l privești. După câțiva ani, Corini s-a apucat de dresură, și-a cumpărat doi tigri siberieni. Ăștia-s cei mai răi. Intra la ei în cușcă și-i învăța să se ridice în două picioare pe taburetele lor și să salute. Eu îi ziceam: „Mă, Körner, mă, nu fi nebun. Ce, tigrlul siberiane făcut să salute?” Dar el de colo, nu, că nu-i lasă nici de-o fi să se căznească cinci ani până să-i învețe. Și i-a tot gonit așa pe taburete să stea drepti ca soldații, vreo jumătate de an. În tot acest timp îi bătea și-i înțepa, că altfel nici nu se pomenea pe atunci, ce, ca Gambier al nostru, cu mângâieri? Ei, și tigrii erau plini de ură, fierbea fierea în ei, de-mi ziceam în sinea mea: „Sfântă Fecioară, o să ne

pomenim **într-o** zi cu Corini ăsta făcut tocătură, și tigrii covor”. Dar el ni se lăuda cum că tigrii au și început să ridice laba până la piept și până la urmă au să salute cum trebuie. Și de ce mi-a fost frică, aia **s-a** întâmplat. **Într-o** zi, pe când se afla în cușcă, cel mai mare dintre tigri a sărit asupra lui. Corini l-a văzut cum se ghemuia să sară și **s-a** ferit. Dar atunci **s-a** înfuriat celălalt, care făcea sluj, și **s-a** lăsat să alunece de pe taburet, ca să-l atace din partea cealaltă. Corini **s-a** văzut prins între amândoi și în clipa aceea a lăsat biciul și furca din mână. Noi toți priveam încremeniți, când, deodată, ceva a prins a se foi pe jos: Corini, strâns ghem, își executa numărul. Tigrii **s-au** speriat până **într-atât** de acest ghem umblător răsărit între ei, încât au început să sară unul peste altul, mai-mai să se trântescă și în cele din urmă, hop, sus pe taburete, în două picioare: salutau cu laba dreaptă, în timp ce ghemul mărșăluia pîntre ei ca la paradă.

— Ne-ai îmbogățit cu o întâmplare într-adevăr plină de îndemnuri, frate Malina, spuse Bures, înjumătățind cu furculița o gălușcă. Și zi, artistul tău a trăit până la adânci bătrâneți?

— Da’ de unde! vorbe Malina cu aceeași liniște. La scurtă vreme după întâmplarea cu tigrii, Körner a sărit din mers de pe capra vagonului, a alunecat și i-a trecut roata peste piciorul drept. Avea fluierul piciorului rupt, doctorii i l-au reparat, dar i l-au reparat prost, așa că a trebuit să-l opereze din nou, rana **s-a** infectat și Corini **s-a** umflat tot și a murit. Am spus doar că totul merge, numai că trebuie să iei aminte la voia Celui-de-sus.

— Zău că are dreptate! zise Kerholec. E foarte bine când poți învăța copilul de mic să sară și să cadă cum trebuie, în locul tău, Antoane, eu baș da pe Vasek să învețe. Totul e să nu scapi ocazia. Să fii constructor, să bați țărui în pământ și să întinzi segle - asta poate să facă oricine, dar Vasek se pare că e în stare de mai mult. Principala ta datorie e să dai băiatului o posibilitate în viață, iar datoria băiatului e să n-o piardă.

— Generalul Kerholec vorbește ca din biblie, se amestecă în discuție și Vosâtka. Din cea mai perfectă și de autor lăudată biblie a Societății regale britanice. Dacă e nevoie de o pildă rea, atunci să mă arate cu degetul cel căruia i-am auzit cuvântul adineauri. Eu, stimați domni, puteam să fiu guvernatorul statului Bojaco din Noua Granadă și să am ținuturi întregi în stăpânire, de aveau berechet unde să umble și zece circuri. Dar iubitul meu tătic, dintr-o scăpare din vedere, a uitat să-mi dea o șansă printr-o educație potrivită și o creștere mai acătării. Iar eu am pierdut și șansa asta pe care nu mi-a dat-o. Când a izbucnit revoluția în Noua Granadă, noi tocmai făceam o foiță grozavă la mine-n odaie. Poporul s-a răsculat, dar eu nu, pentru că tocmai îmi venise o carte strașnică, și de la o asemenea plească nu te scoli să pleci. Până să isprăvim noi partida, cei de afară au măturat guvernul, au numit guvernator pe un avocat oarecare și au sunat din trâmbiți. Și așa am câștigat cincisprezece dolari la cărți, dar am pierdut latifundiile din statul Bojaco. Iar de-atunci slujesc omenirii ca piază rea, cu gradul de sirgent. Trag nădejde că și slăvitul nostru compatriot și virtuos trompetist va lua învățătură din pilda mea și va vedea unde duce... și așa mai departe, și așa mai departe...

— Băieți, sunteți toți tare cumsecade, spuse Karas mișcat. N-am să uit până la groapă cum m-a scos Kerholec din nevoie și cumne-ați primit voi toți aici, pe mine și pe Vasek. Dar nu de mine e vorba. Eu m-am împăcat cu gândul că în loc să fiu în echipa lui Milner, sunt într-a lui Kerholec. Nu mi-e totuna, trebuie s-o recunosc și să nu umblu cu cioara vopsită față de voi. Nimeni dintre voi nu știe ce bucurie e să iei în mână o cărămidă bine uscată, care să sune când o ciocănești cu degetul, să o cântărești în palmă și să o așezi frumușel alături de celelalte, să vezi cum cresc din ele case pentru alți oameni. Karel Kerholec mi-a povestit ce lucru mareț, celucru minunat e să ridici un cort cât ai bate din palme, ca, după două ceasuri să se dea reprezentația, iar după reprezentație să-l dai jos la fel

de iute. Nu zic ba și-aștept cu bucurie să m-apuc de treabă, dar pentru mine meseria rămâne meserie și întotdeauna voi privi cu jind și cu părere de rău la zidarii care înalță case și știu că din munca lor iese un lucru trainic...

— Ia te uită, voievodul de Malta își arată superioritatea în fața domnilor de Maringottes³⁶.

— Gura, sergent, și tu spune, Antoane. Trebuie să ne fie totul clar, rosti Kerholec.

— Spuneam doar că nu-i vorba de mine, ci de Vasek, continuă Karas. Pentru el asta înseamnă viața întreagă, nu-i așa? E a naibii de grea răspunderea ce mi-o iau, mă tot gândesc dacă trebuie, dacă pot, dacă am eu voie să fac din el un comediant. Copilul ăsta doar nu-i numai al meu, e și al Mărinkăi și n-are a face dacă mama care l-a născut e moartă „drept asupra copilului are și ea, și dreptul ăsta trece prin cugetul meu. Adevărat, n-am vorbit niciodată între noi ce-o să se facă băiatul. De altminteri, ce altceva ar fi putut să se facă decât zidar, așa ca taică-său, cu o cocioabă în sat pentru vremea de iarnă, când treaba nu mai merge. Dacă ar fi vorba de orice altceva, fie, dar cum să mă duc în sat și să le spun vecinilor: „Iertați-mă, oameni buni, dar eu m-am aciuat pe lângă un circ, iar pe Vasicek l-am făcut comediant”. E prea greu pentru mine să iau o hotărâre, nu pot, iertați-mă, prieteni, zău că nu pot așa, deodată. Dacă ar fi vorba de altceva, de o meserie...

— Dragi prieteni, începu apăsător Bures, preîntâmpinând orice vorbă mușcătoare a lui Vosâtka. Dați-mi voie ca în numele vostru al tuturor, să-mi arăt încuviințarea față de înțelepciunea cu care scumpul nostru compatriot privește îndatoririle sale părintești. „Fericit cel care sădește un trandafir pentru patria sa, spune poetul, o singură mlădiță măcar”. Dar, iubite prietene de pe meleagurile Sumavei, nu trebuie să uiți că ceea ce te chinuie cel mai mult sunt prejudecățile, absurdele prejudecăți ale societății față de aceia care s-au smuls în

36 Adică, domnii din vagoanele circului.

mod conștient din mediul ei ipocrit. Te gândești la judecata oamenilor din satul tău natal. Dar satul acela de munte hrănește doar un pumn din locuitorii săi, restul sunt nevoiți să plece în țări străine ca să-și câștige pâinea. Și asta în măsura în care pot să și-o câștige cu meseria lor. Meseria e brătară de aur, dar uneori brățara asta e prea largă și n-o porți prea mult. Ce faci după aceea, respectabile patriot? Faci orice poți și atârni meseria în cui. Cânti și din trompetă ca să câștigi o bucată de pâine, dar asta numai e meserie, e artă, întocmai ca și arta pe care urmează s-o învețe Va aicek. Gândește-te, prietene, noi nu te sfătuim să-l lași pe Vasek să ajungă un vagabond și un ticălos. Dimpotrivă, te sfătuim să-l lași să învețe până va ajunge la culmile măiestriei, căci abia atunci va fi om întreg, și nu un târâie-brâu și un cârpaici. Iar dacă, să zicem, rezultatele vor fi proaste, măi poți încă să-l înhami la zidăritul tău. Aici n-are să piardă timpul degeaba. Eu am să-l învăț să citească și să socotească; cât despre celelalte, aici le va prinde mai bine decât în orice școală.

— După părerea mea, Antoane, aici o să-ți meargă mai bine decât la zidărie, interveni Kerholec. De aia te și afli laolaltă cu noi. Dar bine ziceai, nu e vorba de tine și de noi. Noi suntem tot personal subordonat, pe când Vasek, dacă ar începe să învețe de pe acum, n-ar mai ajunge ca noi, niște ăia care ridică sus cortul și ar trăi mult mai bine decât noi. Ar ajunge un domn, așa cum e căpitanul Gambier, sau Pablo Perreira, sau chiar directorul Berwitz. Aici i se deschide drumul spre mai bine și, crede-mă, nici răposata nevastă-ta n-ar spune nimic împotrivă.

— Preastimate consilier de stat, se auzi deodată vocea lui Vosătka, domniile voastre binevoiți să deliberați aici asupra viitoareii încoronări, dar încă nu l-ați întrebat pe prințul de coroană dacă vrea coroana asta. Ia spune tu, Vasku, unde e mai frumos? Acasă, în sat, sau aici, la circ?

— În sat, da' de unde! râse Vasek. Nici nu se poate compara!

— Păi, uite, taică-tău zice că ar trebui să te faci zidar.

— Tată! și privirea lui Vasicek se pironi în ochii lui Antonin Kăras. Acesta văzu că băiatului i **s**-au ascuțit pupilele, întocmai ca atunci când voia ceva cu hotărâre. Tu nu crezi cu adevărat în ce spui! Aici am cai, și domnul

Gainbier mi-a făgăduit c-am să mă joc cu puii de leu, iar domnul Arr-șehir mi-a făgăduit să mă suie pe elefant, tată „nu-i așa că rămânem la circ?

Băiatul întinse brațele, iar Karas-tatăl se înmuie și-l strânse la piept cu mâinile lui bătucite de muncă.

— Spune, Vasek, ai vrea într-adevăr să umbli toată viața cu circul?

— Nu-mi doresc nimic altceva, tată!

— Și vrei să înveți să sari și să călărești, și toate celelalte năzdrăvăanii pe care le-ai văzut aici?

— Vreau, tată! Și ochii băiatului scânteiară. Am vrut să călăresc pe Mary, că doar asta nu-i mare lucru. Acum știu să călăresc. Mary însă e un căluț mic. Dar să sari pe un cal mare în plină fugă... să sari pe deasupra calului și a călărețului... să știi tot ce fac băieții ăia negricioși, oh, de-aș ști toate astea, le-aș arăta eu!

— Numai că învățătura asta e tare grea și anevoioasă, o să te doară toate cele de-o să te sece la inimă, știi?

— Nu-i nimic! Dacă aș merge la pădure să tai copaci, cum merg băieții de la noi din sat, când se fac mari, aș munci la fel de greu. Pe când aici am cai, și lei, și tigri, și un elefant, și-am să călătoresc **într**-o căsuță pe roate...

Karas simți cum toate împotrivirile lui se tocesc în fața acelei dorințe înflăcărate a copilului. Vasek se aprinsese ca un bujor de entuziasm și ceilalți, vechi oameni de circ, îl sorbeau din ochi.

— Gândește-te, Vasek, ce-o să zică nașul când o să te întorci acasă comediant.

— Ce să zică? O să facă ochii mari când o să mă vadă intrând în sat călare pe Santos; și când Santos o să joace pe picioarele dinapoi în mijlocul satului. Or să dea fuga toți să vadă: și băiatul lui Sembera, și-al lui Blana, și-al lui

Cikhart, și-al lui Zelenka - toți, și-or să caște niște ochi, că doar cal frumos ca ăsta n-au mai văzut ei de când sunt! Ori o să mă duc călare pe elefant... și-o să-i șoptesc ceva la ureche... iar elefantul o să rupă cu trompa un trandafir și-o să-l dea Nanynkăi Cerha. Și eu o să mă dau jos de pe elefant și-o să fac niște sărituri de-o să le iau piuitul la toți băieții. Întâi și-ntâi, trebuie să știu să sar. Am învățat eu să sar pe ladă, închipuindu-mi că sar în spinarea lui Mary, dar asta-i prea puțin, trebuie să știu mai mult. Chiar dacă o să mă doară.

— Bravo, bobocule! încuviință din cap Vosâtka. Scui-pă-n palme și ia-te la trântă voinicește! Marchize de Karas, n-aveți voie să vă neglijați urmașul, el va aduce poate o nouă strălucire blazonului dumneavoastră plin de var.

— Spui că ți-au plăcut băieții lui Romeo? întrebă Kerholec.

— Nu mi-au plăcut, răspunse Vasek cu stăpânire de sine, ca și cum ar fi discutat de la egal la egal. Sunt niște neisprăviți, de-ți vine să-i iei la palme pe câte cinci deodată, dar de sărit, sar ca niște maimuțe. Nu-i nimic, o să învăț și eu, și-o să sar drept în spinarea lui Pampon.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, Vasicek! zise Karas adânc mișcat. Eu n-am să stau în calea fericirii tale.

Cred că n-ar strica să vorbești cu Ahmed Romeo, îi spuse Kerholec. Va fi cu noi cel puțin un an și-ar putea să-l învețe multe pe Vasek. Ba nu, lasă că aranjez eu cu berberul ăsta. Tu nici n-ai ști ce să-i ceri.

În aceeași zi, după masă, Kerholec îl luă pe Vasek și se duse cu el la vagonul albastru. Domnul Romeo îl primi cu mare respect. Știa că dacă te porți bine cu Kerholec înseamnă să calci cu dreptul în Circul Humberto. Discutară amândoi cu ajutorul unei a cincea limbi - după cum spunea Vosâtka - **r** adică un grai compus din patru graiuri diferite. Dar se înțeleseseră de minune. Domnul Romeo îl trase mai aproape pe Vasek și, **într-o** tăcere neobișnuită la el, îi pipăi mușchii de la picioare și de la brațe. Apoi, îi îndoi în fel și

chip brațele, picioarele și trupul, iar atunci când tuciuriul încercă să vadă până unde poate băiatul să-și îndoiaie brațele și trupul pe spate, Vasek abia își stăpâni un țipăt de durere. La urmă, domnul Romeo îi făgădui lui Kerholec să lucreze zilnic, din plăcere, cu protejatul său și să facă din el un îndemânatic acrobat la sol. În tot acest timp, Vasek nu se simțea prea la largul său. Își dădea seama că va trece de sub ocrotirea tatălui - poate simplu și nemeșteșugit arătată, dar plină de iubire - sub ascultarea unui om brutal, pe jumătate sălbatic, care râdea de dureri și-și urmărea cu îndârjire doar țelul său. În acea clipă era însă hotărât să triumfe asupra lui Paolo, să triumfe asupra oricui și pentru asta era gata să se lase chiar și torturat.

Seara, după numerele de dresură de cai, când dădu fuga la intrarea în arenă și o găsi acolo pe Helenka, îi spuse:

— Dacă sari din nou pe cal și dai greș, nu-ți face griji. Eu acum sunt acrobat, am să-ți arăt eu.

Reprezentatia de adio se bucură de același succes ca și cele precedente. Nimeni dintre spectatori nu bănuia ce se petrece în spatele circului, că după fiecare al doilea, al treilea număr, personalul și animalele care păraseau arena porneau la drum. Doar grajdurile nu fuseseră desfăcute, pentru ca iluștrii oaspeți să le poată vizita în pauză. Directorul Berwitz, în uniformă de persană, se plimba prin grajduri, amintind îngrijitorilor ordinea plecării după pauză. Deodată, privirea îi căzu asupra boxei celor patru ponei de Shetland.

— Cine însoțește poneii? îl întrebă el pe Hans.

— Vasku, răspunse Hans. Merge călare pe Mary, iar ceilalți trei vor merge după el. De altfel, îl însoțesc și eu pe Vasku și-am să-l supraveghez.

„Vasku, Vasku, se gândea directorul. Cine o fi Vasku?” Până atunci nu mai auzise acest nume. Se stăpâni, totuși, și nu-l întrebă nimic pe Hans, ca să nu se spună că directorul Berwitz nu-și cunoaște personalul. După o clipă se scoase din arenă cușca leilor și căpitanul Gambier, care

mai zăbovise ca să mulțumească publicului, apăru și el. Un număr prezentat de clovni umplea această pauză de pregătiri.

— Aud că puilor de leu le merge de minune, se adresează Gambier directorului. Mi-a spus madame că **s-au** săltat binișor și că mănâncă zdravăn.

— Îi dau mult de furcă Anezka, mormăie directorul. Azi-noapte abia a închis ochii; puii erau la ea în pat și toată noaptea **s-au** agitat. Dacă reușim să-i creștem, vor fi primii pui de leu crescuți în cercul nostru. Până acum n-am avut noroc cu ei.

— Să sperăm, directoare, să sperăm. Când se vor mai înfripa, ai putea să trimiți pe cineva în timpul pauzei cu cheta prin public, să-i arate. Oamenilor le place să mângâie puii de leu, iar banii strânși ar sluji la întreținerea lor. Cel mai nimerit pentru treaba asta ar fi Vasku. Vasku e ager și curajos. Mă asistă ori de câte ori dau mâncare animalelor.

— Vasku, da, sigur, Vasku. E o idee bună. Mulțumesc, căpitane. „Prin urmare, Vasku nu-i un om de la cai?”

Îndată după numărul său, Berwitz alergă în vagonul celfrumos cu numărul 1, grăbit să-și schimbe hainele. Helenka și mătușa ei, Eliza, împachetau niște lucruri. Deodată, Helenka ridică ochii:

— Dacă nici data viitoare nu reușesc săritura pe cal, să nu mă cerți, tăticule! Vasku mi-a făgăduit să mă învețe.

— Cine? Vasku?

— Da.

— O, Vasku se călește! interveni doamna Hammerschmidt. De cum l-am văzut mi-am spus că e o achiziție minunată.

Ușa se deschise și intră Anezka: își sfârșise și ea numărul.

— Să nu uit, zise Berwitz întorcându-se spre ea. Gambier are o idee bună - să arătăm puii de leu publicului, după ce iac ochi.

— Da, mi-a spus și mie. Asta-i o treabă pentru Vasku.

Petr Berwitz se înroși la față și se stăpâni ca să nu izbească cu pumnul în masă. Tot circul, toată familia păreau înnebuniți după un anume Vasku, iar el, directorul, habar n-avea de el! Nu spuse nimic și, după ce își schimbă hainele, ieși grăbit și se îndreaptă spre vagonul nr. 2, contabilitatea ambulantă a circuitului - sectorul vărului Steenhouwer.

— Frans, se năpusti Berwitz asupra contabilului. Gine ce Vasku?

Steenhouwer își scoase ochelarii și-l privi nedumerit.

— Ce te-a apucat, Petr?

— Spune-mi, pentru Dumnezeu, cine din personalul nostru se numește Vasku și ce face la noi?

— Vasku? N-am auzit de numele ăsta!

Pentru mai multă siguranță, Steenhouwer scoase registrul personalului și-l deschise la litera V.

— Nu... n-avem niciun Vasku la noi.

— Ei, asta-i bună! deschise ochii mari Petr Berwitz. Nemaipomenit! îngrijitor de cai, dresor, săritor-acrobat și Dumnezeu mai știe ce, și eu habar n-am de el!

Steenhouwer îl privea tot atât de nedumerit. Berwitz se răsuci pe călcâie și plecă fără un cuvânt. Din anexa ridicată în spatele menajeriei apăru legănându-se elefantul Bingo, purtându-l pe cap pe stăpânul lui cu turban alb, Arr-șehir.

— Arr-șehir! Nu l-ai văzut pe Vasku? strigă Berwitz, atunci când elefantul trecu agale pe lângă el.

— Vasku? Yes!³⁷ zâmbi afirmativ indianul. Vasku-i acolo! și arată spre circ.

Berwitz pătrunse înăuntru pe intrarea din spate. Reprezentația se sfârșise de mult. Rândurile de bănci goale se pierdeau în penumbră. Sus, deasupra cercului gviben al arenei, soarele își strecura razele piezișe și în fâșiile lor luminoase jucau trâmbe de colb.

— Vasku! strigă directorul din adâncul rărunchilor.

Era ultima cale de a-l cunoaște pe acest misterios

Vasku.

— Vasku! răsună din nou glasul lui Berwitz sub bolta cortului pustiu. Directorul păși până în mijlocul arenei.

— Vasku!

Perdeaua de la intrarea artiștilor se mișcă ușor, lăsând să treacă un băiat mărunțel, cu șapca pe o ureche. Când dădu cu ochii de director se opri în arenă, la vreo trei pași de el, **și**-l salută.

— Tu ești Vasku?!!

Petr Berwitz, emir al cailor albi și colonel în cavaleria persană, pașă turc și inspector al grajdurilor imperiale ale padișahului, director și proprietar al Circului Humberto, stăpânul grajdurilor și al menajeriei, stătea acolo cu însemnele decorațiilor sale exotice prinse pe piepții hainei bine călcate. având în față un puști cu ochii vii și pătrunzători.

— Va să zică, tu ești Vasku?

— Da, domnule director.

Berwitz își aminti că în ultimele două zile zărise ici și colo pe băiețașul acesta, zvâcnind ca o săgeată prin grajduri sau pe coridoare.

— Și ce faci aici?

— Tot ce e nevoie.

— Ai, ai, ai! Dar de fapt, ce ești?

— Nu-s încă nimic. Dar am să fiu!

— Hm! Și ce-ai să fii?

— De toate. Am să călăresc, am să fac sărituri, am să dresez tigri, am să fac dresură de lipițani - de toate!

— Ce spui! Dar de elefant ai uitat? Nu vrei să dresezi și elefanți?

— O, Bingo mă iubește, și când domnul Arr-șehir n-o să mai poată lucra în arenă, am să-l iau pe Bingo și-am să stau eu la masă cu el.

— Ia te uită! se miră atotputernicul Petr Berwitz, distrându-se de minune. Dar director nu vrei să fii?

— Ba am să fiu.

— Directorul unui circ cum e Circul Humberto?

— Un circ și mai mare. Dacă aș fi eu director, aș avea opt elefanți și o cușcă uriașă cu lei și tigri, și mulți, mulți cai...

— Ar trebui să ne temem de tine, ce zici? râse Berwitz, înveselit de-a binelea.

Vasek râse și el, simțind că-și poate îngădui asta.

— Nu trebuie - v-aș angaja la circul meu pe toți - pe dumneavoastră, pe doamna directoare, pe doamna Hammerschmidt și pe Helenka, pe căpitanul Gambier și pe Hans - și uite, și pe domnul Selnicki.

Uriașul capelmaistru apăruse de câteva clipe din întuneric și, pentru prima oară în viața sa, urmărea cu interes ceea ce se petrecea în arenă.

— Va să zică, să n-avem nicio grijă, ne iei la tine, Vasku, nu? glumi directorul.

— Păi sigur! încuviință Vasek râzând cu gura până la urechi, clipind în același timp spre director cu privirea aceea șireată cu care își câștigase atâția prieteni.

— Vasku! se auzi deodată din direcția grajdurilor.

— Mă cheamă domnul Hans...

— Ei, dacă te cheamă domnul Hans, trebuie să te las să te duci. La revedere!

Vasek salută și se îndepărtă în fugă. Berwitz, cu fața încă plină de zâmbet, se întoarse spre Selnicki.

— L-ai auzit? Băiatul ăsta mi se pare că are stofă în el.

— Și eu am băgat de seamă, domnule director.

— Al cui e băiatul?

— Kerholec a angajat un om nou, unul Karas. Nu cunoaște notele, dar e un instrumentist atât de bun, încât îl recunoști și dintre cincizeci de muzicanți. Trompeta în mâinile lui cântă dulce, ademenitor ca mângâierile de femeie. Muzicant ceh! Vasku e băiatul lui.

— Va să zică, așa stau lucrurile, dădu Berwitz din cap. În sfârșit, știu și eu ceva despre Vasku.

— L-am văzut călărind pe Mary. Băiatul e nebun după calul ăsta. Uite ce-aș spune eu, domnule director: Vasku pe

Mary și Helenka dumitale pe Miss ar fi cu totul altă intrare pentru elefantul Bingo, decât, piticii ăia înfumurați. Închipuți-vă amândoi copiii călări pe ponei, precedând elefantului și aducându-l apoi în arenă - ce contrast, ce efect! I-aș acompania cântând intermezzo „Gulliver în țara piticilor”, fagot și solo piculină - directore, ideea asta face o sticlă de risling!

— O vei avea, Selnicki. Ești singurul om cu idei din cercul ăsta. Măi, omule, unde ai ajunge, dacă cercul te-ar interesa ceva mai mult decât veșnioa-ți băutură! Nici mie nu-mi plac piticii. Sunt buni doar pentru bâlciuri, și nu pentru un circ de elită. Eu am avut intenții bune, dar așa cum spui, ar fi mult, mult mai bine. Servus, Selnicki. Mă duc numaidecât după Hans, să-i spun să-mi pregătească băiatul în cel mai scurt timp pentru numărul ăsta. Hans 1

— Hans a plecat, patroane, raportă Kerholec, când Berwitz se năpusti în spatele perdelei de catifea. Trebuie să-i comunic ceva?

— Nu, nu-i nevoie, zise Berwitz, mă ocup eu de asta. Scoase din buzunar un creion, dezgoli manșeta stingă și scrisese pe ea: „Helen - Vasku - Bingo, Selnicki, Johannisberg”.

9*

131

Ultimii cai de călărie, acoperiți cu pături, ca să nu răcească, păraseau grajdurile. Menajeria era pustie; doar bătrânul Harwey îi da roată șchiopătând și scormonind cu bastonul lui în gunoaiele de pe jos-poate mai găsește ceva de preț printre ele. Maidanul din spatele cercului rămăsese aproape gol. Trei sferturi din vagoane plecaseră. Acum, așteptau acolo vreo treizeci de cai, fluturând din cap și bătând nerăbdător din copite. Supraveghetorii și rândașii îi încolonară câte patru în rând, săriră în șa, și mândra cavalcadă a animalelor suple și focoase o porni la drum în trap mărunț. Apoi, se urni din loc, legându-se în urma transportului de cai, primul dintre vagoanele din spate, tras de doi cai. La celelalte vagoane, caii așteptau

înhămați, sub privegherea vizitiilor. Vagoanele care mai rămăseseră duceau creierul circului Humberto: vagonul 1 - familia directorului, vagonul 2 - contabilitatea, vagonul 3 - casieria și croitoria, vagonul 4 - Harwey și fiica lui, dimpreună cu cele mai prețioase costume ale circului, vagonul 5 - capelrnaistrul Selnicki, bufonul Hamilton și partiturile orchestrei. Mai era acolo și vagonul 8 - al lui Iverholec, dar în el nu se afla nimeni. Karas stătea lângă vizitiu, așteptând să se urce alături de el, pe micuța capră a vagonului. Până una, alta, ținea de frâu un cal pregătit pentru Kerholec „care inspecta împreună cu Har wey toate încăperile, controlând dacă nu s-a uitat ceva. Restul personalului plecase călare sau în vagoanele cu animale. Vasek călărea pe micuța Mary, alături de vagonul pe capra căruia se afla Hans.

Vagoanele 1, 2, 3 și 5 o porniră din loc, apoi se urcă în vagonul său și Harwey, aducând două măhuri găsite pe undeva și un șirag de mărgele de sticlă: vagonul 4 se urni și el la drum. După câțva timp, apăru Kerholec, întovărășit de paznicul permanent al circului, încuie ușa anexei de la menajerie și întinse legătura de chei paznicului, care îi ură drum bun.

— Totul e-n ordine! îi spuse Kerholec lui Karas, luând calul. Pornește după ceilalți, dar la popas ia-le-o înainte, ca mâine dimineață să fii în frunte. Servus!

Calul lui Kerholec se încordă și în câteva clipe dispăru în întuneric. Karas se sui lângă vizitiu. Când caii se urniră din loc, se închină fără să vrea. În clipa aceea simți că i se strânge inima. Pătrunseră pe străzile supraaglomerate ale Hamburgului, ajunseră din urmă vagonul lui Harwey și se ținură după el, zdruncinați de hârtoapele șoselei dinafara orașului, până ieșiră la drum, puțin noroit, străbătând, în întunericul des ce se lăsase, ținuturi necunoscute-ultimă verigă a caravanei lungi de oameni, animale și vagoane, ce se mișca înainte sub suflarea unui vânt umed, ducând cu ea sute de nădejdi de izbândă și succes.

— Cum îi spune locului de popas unde rămânem peste noapte?

— Buxtehude, răspunse de alături vizitiul.

Buxtehude, Buxtehude, Buxtehude, Buxtehude... Ciudat nume, ca un descântec. Tainic și misterios, ca tot ce avea să vină.

Buxtehude, Buxtehude... Copitele cailor îl îngânau, roțile vagonului îl rosteau scârțâind. Totul era plin de acest nume necunoscut: Buxtehude.

Antonin Karas stătea și privea în întunericul umed. Până și mestecenii - mestecenii falnici de pe marginea drumului - se pierdeau în noapte, nu mai auzai nimic, nu mai puteai desluși nimic, afară doar de fereștrica luminată a vagonului lui Harwey. Încolo, pierise totul, se cufundase în beznă. Buxtehude, Buxtehude...

Sunetele acestui cuvânt necunoscut îi stârneau în minte amintire după amintire, și fiecare dintre ele îi șoptea la ureche în graiul cântat al ținutului său natal. Oare cum **s-o** fi simțind acum Vasku, călare pe ponei? Oare măicuța băiatului, Mărinka... **n-o** fi cumva mâhnită... Ea, săracuța, zace acolo, în Horni Snezna, la umbra pinului... iar el, bărbatul ei, se îndreaptă spre Buxtehude ăsta... Ei, **ce-o** fi, o fi, că altminteri nu-i chip... degeaba îți amărăști inima. Chiar de **te-ar** duce peste șapte munți și șapte văi, pretutindeni, frățioare, e pământul Domnului!

PARTEA A DOUA

T

poate erau bune și la locul lor. Principalul rol în viața circului îl juca acum un om necunoscut, pe care cei doi Karas îl văzuseră abia în iarnă. Se numea Gaudeamus. Era un nume ciudat, dar oamenii din circ habar nu aveau ce înseamnă¹. Mai degrabă le venea greu să țină minte un cuvânt atât de neobișnuit. Malina, care îl cunoștea pe omul acesta mai demult, îi zicea simplu Gajdámos² sau Ogarul. Domnul Gaudeamus avea niște picioare subțiri de cocostârc, și meseria lui îi cerea să alerge neostenit pentru Circul Humberto. Săptămâni întregi înainte ca circul să se

urnească din loc, domnul Gaudeamus, cu un ajutor, pleca **într-un** poștalion pe drumul indicat în linii mari de către directorul Berwitz. Sarcina lui era să pregătească și să asigure condițiile necesare circuitului. În grija lui cădeau întocmirea formalităților, convorbirile cu autoritățile, alegerea și asigurarea locului unde avea să se stabilească circuitul și inițierea primei reclame. Domnul Gaudeamus trebuia să știe să vorbească cu primarii orașelor, cu poliția, cu comandatura armatei, cu moșierii, cu comandanții de garnizoană și uneori cu consilierii ministeriali și cu miniștrii. De comportarea și elocvența lui, de promptitudinea cu care știa să invoce motive și de iscusința de a-și câștiga inter

1 Gaudeamns - să ne bucurăm, să fim veseli (lat.).

De la *hajă* - haida! (Cehă.) În cazul de față - cel care bate drumurile.

locutorii. depindea principală reușită a turneului și se putea alcătui itinerarul circuitului, pentru ca nicăieri să nu aștepte și la orice popas să se asigure decât mai multe reprezentații în plin. Domnul Gaudeamus trebuia să aprecieze cam cât ar putea să ofere fiecare oraș, astfel ca Circuitul Humberto să poată obține cât mai mult. Iar după ce aranja totul, domnul Gaudeamus trebuia să viziteze și redacțiile ziarelor pentru a pregăti, cu ajutorul lor, terenul. Supraveghea, de asemenea, distribuirea și lipirea afișelor, iar uneori și colectarea de furaje pentru toate animalele circuitului și menajeriei. Nenumărate erau treburile pe care le făcea de unul singur, departe de circ și totuși însuflețit de grija față de el. Avea o situație specială. Asigura munca și bunăstarea a ceva ce aproape că nici nu avea cum să vadă, dacă n-ar fi fost stagiunile de iarnă de la Hamburg. Dar nici atunci nu se odihnea, căci iarna călătorea cu trenul în căutarea și pregătirea etapelor mai importante, în special turneele în străinătate. Din primăvară până în iarnă doar poșta și telegraful făceau legătura între el și Circuitul Humberto.

Îndeplinirea acestor sarcini cerea nu numai calități

excepționale, dar și o reală dragoste de muncă. Înaltul, zveltul domn Gaudeamus, cu o frumoasă barbă despărțită printr-o cărare la mijloc, cu părul strălucitor, pieptănat lins, cu privirea ageră și cu un neobosit zâmbet pe buze, știa să câștige oamenii și lucra destul de rapid. În cazuri cu totul neobișnuite, când farmecul personal și elocvența dădeau greș, ducea mâna la buzunarul de la piept, de unde scotea o carte de vizită, pe care doar puțini o cunoșteau și care cuprindea doar câteva cuvinte: *Rittmeister*³⁸ baron von Schonstein. Era ultima cheie fermecată, care deschidea lacătul ce se încăpățâna să rămână închis.

Nu era o carte de vizită falsă. Baronul Max de Schonstein servise într-un regiment austriac de ulani, care avusese norocul să fie trimis prin cele mai uitate și mai părăsite garnizoane din Galiția. Cu acest regiment fusese trimis și el, frumosul Max, obișnuit să strălucească pe promenadele Vienei și să se împăuneze în după-amiezile când se plimba călare în Prater. Intervenii însă un mic incident. Se nimeri de față când „aiuritul arhiduce” sări cu calul pe deasupra unui sicriu purtat pe brațe la o sărăcăcioasă înmormântare de țară, dincolo de Brigittenau. Altețea-se se înfurie foarte când aghiotantul îi aduse la cunoștință acest neplăcut incident, care stârnise revolta localnicilor. Mânia lui îl atinse și pe Max. Numaidecât fu mutat disciplinar la Stanislav. Aici petrecu perioada cea mai furtunoasă din viața sa: beții năprasnice, carban³⁹, cavalcade nebunești, intervenții zadarnice în capitală, reînțoarceri mahmure, încurcături cu femei, încurcături care câteodată sfârșeau prin răpiri sau alte delictede pedepsite de lege. Foaia lui de conduită era unică în această privință, dar - și nimeni nu putea nega asta - baronul Schonstein era un soldat și un călăreț fenomenal. De la cursele hipice de viteză pleca întotdeauna cu eșarfa învingătorului. Sub acest aspect era fala regimentului, care se putea bizui pe el. Această calitate, precum și un

38 Căpitan de cavalerie (germ.).

39 Joc de cărți.

spirit de opoziție în rândurile cavaleriei, unde lupta pe tăcute împotriva deciziilor împăratului, îi asigura frumosului Max accesul în societate, în ciuda dizgrației monarhului.

Altfel se petreceau însă lucrurile cu averea lui. Moștenise treptat câteva milioane de arginți, dar aproape toți banii trebuiseră să acopere polițele mai dinainte semnate pentru a sătura haita de vampiri galițieni, care îi permiteau domnului baron să trăiască independent, ca un cavaler. Despre unele lucruri circulau adevărate legende. Una dintre ele se referea și la Circul Humberto, pe care locotenentul baron Schonstein îl invitase, pe când circul se afla la Lvov, să se deplaseze special până la Kolomyja, unde le oferise tuturor ospitalitate deplină, cu mâncare și băutură, vreme de patru zile.

Pe urmă, se întâmplă accidentul de la Mezohegyes. În timpul unei curse cu obstacole, armăsarul Ivolibri căzu, rupându-și șira spinării, iar pe Schonstein, care trase ponoasele îl oblojiră și-l ținură în ghips opt săptămâni la spital. Când îi dădură drumul din spital, era pe jumătate un invalid și nu mai putea călări pe cai de curse. Atunci îl transferară la un serviciu de cancelarie, ceea ce el consideră drept o gravă umilire. Urmară câțiva ani plini de amărăciuni. Averea familiei se topise, gloria de călăreț dispăruse, îi rămăsese doar slujba - achiziție de cai, furaje și materiale. Dezamăgitul baron începu să simtă cum se trezesc în el talentele prin care bunicul său dobândise baronatul. Umblau zvonuri în legătură cu achizițiile făcute de el, dar *Rittmeister* baron Schonstein rămânea mereu frumosul Max, căruia societatea îi trecea totul cu vederea pentru zâmbetul lui strălucitor și irezistibil. Dar sub această aparență atrăgătoare era el însuși foarte nemulțumit. Ceea ce făcea nu-i potolea ambițiile, nici sângele iute. În plus, își dădea seama că dacă nu va ieși curând din mașinațiile financiare urzite de el, își va sfârși în mod dezonorabil cariera.

În acea vreme veni să-l caute tânărul Berwitz. Venea

la el ca la un mecena recunoscut, să-l întrebe dacă n-ar putea să organizeze din nou o reprezentatie specială pentru garnizoană, dar dădu peste un nobil ofițer aflat acum în pragul unui crah deplin. Șezură bineînțeles de vorbă ca doi boieri, în fața câtorva sticle cu vin, dar Berwitz examinează cu un ochi pătrunzător această nouă situație și nu ezită să-i propună domnului *Rittmeister* o ieșire. Iar baronul Schonstein, simțind că apele **s**-au împreunat peste creștetul lui, primi. După câteva săptămâni se instalează în vagonul-contabilitate al Circului Humberto, iar după un an cutreiera lumea cu poștalionul, sub numele de domnul Gaudeamus, Gajdâmos, Ogarul. Uimea prin perfecțiunea manierelor sale și prin experiența sa de viață, și toți cei care intrau în contact cu el simțeau că pe binevoitorul domn Gaudeamus îl învăluie o taină. Dar cu atât mai deplin reușeau afacerile pe care le încheia, și cu atât mai bine mergeau treburile Circului Humberto. Petr Berwitz își freca încântat mâinile că a știut să descopere un om atât de potrivit.

Misteriosul domn Gaudeamus era deci prima etapă în drumul Circului Humberto. De rest se îngrijea Karel Kerholec. Sosea primul la locul indicat de Gaudeamus și, ca un încercat *Platzmeister*⁴⁰, chibzuia dintr-o ochire unde anume va fi intrarea circului și unde culisele, trasa pe pământ, cu sfoară și țărugi, manejul circular al arenei, apoi circumferința cortului principal, cortul pătrat de la intrare și coridoarele acoperite din spate, ducând la grajduri și la menajerie. Între timp soseau primele vagoane cu muncitori și materiale de construcție, echipele de lucrători se dădeau jos una după alta și fiecare se apuca de munca ei. Cei patru oameni din echipa lui Kerholec coborau înarmați cu ciocane și piloni de fier. La început fiecare om bătea câte un pilon, dar Kerholec descoperi că treaba merge mai repede și se pot folosi piloni mai mari și care prezintă mai multă siguranță, dacă toți patru din echipa sa vor bate o dată același pilon. Pentru acești oameni veniți aproape toți

40 Șetul ridicătorilor (montorilor) de cort (germ.). 140 .

de la țară, munca asta monotonă se înveșmânta în ritmul vesel al ciocanelor. Bătrânul Malina lovea cel dintâi, și după el loveau capul teșit al „ancorei” celelalte trei ciocane. Ram-ta-ta-ta, ramta-ta-ta, se prăvăleau loviturile în patru timpi, și fierul se înfunda în pământ ca în unt. După aceea se duceau la câțiva pași mai departe, la alt pilon, gata pregătit pe locul lui, și din nou răsuna văzduhul de melodia dansului în patru timpi al ciocanelor. Parcurgeau așa cu repeziciune circumferința exterioară cea mai mare și înaintau câțiva metri înspre centru, unde începeau să bată cu ciocanele piloni de fier verticali, care aveau să susțină pereții laterali ai cercului. O altă echipă săpa între timp groapa unde avea să stea „câlcâiul” stâlpului central, susținător al întregii construcții. În circurile din acea vreme exista doar un singur stâlp și se înălța în mijlocul manejului. Abia după ani de zile se descoperi că groapa e inutilă și că stâlpul se poate ridica direct de la pământ, ținut în echilibru și înțepenit cu ajutorul a patru otgoane. Și încă mai târziu se descoperi folosirea a doi stâlpi oblici, uniți printr-o grindă transversală, care ținea într-un cârlig întreg cortul, lăsând jos arena liberă. În clipa când stâlpul zăcea la pământ, gata pentru a fi înălțat, venea munca cea mai plină de răspundere a lui Kerholec, pe care el nu o încredința niciodată nimănui: fixarea sistemului de scripeți la capătul de sus al stâlpului. Era vorba doar de câteva noduri, dar de ele depindea viața tuturor oamenilor aflați sub cort. După aceea stâlpul putea fi ridicat, legat în cruce cu primele patru segle - niște otgoane rezistente - și fixat de cei patru piloni bătuiți unul în fața altuia în pământ. O altă echipă întindea repede pe pământ rețeaua în formă de stea a otgoanelor fixate la un capăt de pilonii de fier, iar la celălalt unindu-se toate sus, în capătul stâlpului central. După aceea toți se năpusteau asupra prelatelor late, le întindeau pe pământ și le legau de segle. Platzmeisterul Kerholec scotea un fluier, mâinile oamenilor apucau sforile scripeților, și, la o fluierătură scurtă și repetată imprimând

ritmul mișcării, întregul acoperiș al arenei începea să se ridice de la pământ, ca o uriașă ciupercă cenușie. Mai apoi era nevoie să se întărească pereții laterali din prelate, legând prelatele de pilonii de fier, iar acoperișul cortului să fie sprijinit de grinzile oblice. Între timp soseau și vagoanele cu utilajul interior. Se trecea la montarea suporturilor stalurilor în formă de arc și clădite în trepte; totul se dădea din mână în mână, în ordinea numerotării pieselor și, curând, totul lua forma unui amfiteatru circular. Stalurile nu erau încă montate și nici arena așternută eu rumegușul sau nisipul adus **într-o** mulțime de saci, și în spatele cortului, sub comanda lui Kerholec, se întindea o galerie lungă din prelate, prevăzută cu jgheaburi, unde aduceau caii, așezându-i în aceeași ordine în care fuseseră obișnuiți.

Vagoanele cu cuștile fiarelor se opreau și ele în apropiere. Unele erau adăpostite sub streșini de prelată, altele lăsate sub cerul liber. În spatele lor se opreau vagoanele-locuință - unele, niște căsuțe fără de cusur, altele, căsuțe de modă veche, pe roate. Când împrejurările permiteau, dacă nu erau piedici și putea să mobilizeze toți oamenii la lucru, Kerholec reușea să înalțe și să utilizeze cortul cercului, împreună cu anexele, în două ceasuri și jumătate. Pentru asta, bineînțeles, fiecare trebuia să pună mâna și să muncească cu trageră de inimă.

În orașele mari, treaba mergea mai încet, deoarece Berwitz ținea să-și facă intrarea în alai de paradă. Doar o parte din oameni rămâneau la ridicarea cortului, restul erau folosiți la supravegherea animalelor. Undeva, la marginea orașului, se forma cavalcada. Bărbații și femeile îmbrăcau costume viu colorate și intrau în oraș în sunetele trompetelor și cadența unui marș cântat de orchestra cercului, îndeobște călare pe cai strălucitori, cu animalele sălbatice închise în cuști și cu o mulțime de alte lighioane mai mici care întregeau convoiul, dar mai ales cu uriașul Bingo, monumental colos - punctul culminant al acestei reclame zgomotoase, pestrițe și mult îndrăgite de mulțime.

Parada străbătea orașul pe străzi întortocheate, pentru a atrage cât mai mulți privitori. De îndată ce convoiul ajungea la cortul cercului, voluminoasa doamnă Hammerschmidt cobora de pe Admira, o iapă roaibă, și, ridicându-și fusta largă a rochiei de călărie, renunțând să-și mai scoată pălărioara rococo și neluând în seamă nici șiroaiele de sudoare ce lăsau dăre prin pudra de orez așternută din belșug pe obraz, se grăbea să ajungă la vagonul casieriei, pentru a ridica geamul casei de bilete și a afișa lista cu prețurile biletelor. Căci, obligația ei primordială era să se folosească neîntârziat de interesul stârnit în rândurile localnicilor și să vândă, să vândă, să vândă bilete - cu o singură excepție: dacă într-o zi s-ar fi prezentat cea dintâi la casă o femeie bătrână, doamna Hammerschmidt primise instrucțiuni severe să nu-i vândă bilet, fiind liberă să născocească orice pretext. Și doamna Hammerschmidt, mai mult chiar decât însuși Berwitz, era încredințată că o asemenea neglijență ar atrage în ziua aceea după sine o nenorocire ireparabilă.

Ceilalți, aruncând de pe ei costumele, alergau zoriți sub corturi-majoritatea la animale. Gambier nu avea pace până nu știa că sălbăticiunile lui s-au liniștit. Deși erau obișnuite cu greutățile călătoriei, uneori se mai întâmpla ca vreuna să se enerveze din pricina zgomotului ori a zdruncinăturilor drumului și, la capătul călătoriei, era nevoie ca sălbăticiunea să vadă iarăși statornicită ordinea știută și să audă mormăitul liniștitor și dragăstos al uriașului dresor. Caii se dovedeau cei mai liniștiți pe drum, întrucât aveau prilejul să se mai dezmoștească în trap domol, și asta le plăcea. Și-apoi, știau că pe drum, pe lângă rațiile de ovăz și fân, mai capătă și puțin bob și morcov sărat.

Artiștii care nu lucrau cu animalele se îndreptau glonț spre cortul principal. Primii apăreau cei doi bărbați din Trio Barengos, zburători și acrobați la trapez. Pe atunci, în Europa nu se întindea plasa de siguranță, și strălucitoarea, eleganta lor apariție sus, la trapez, însemna

În fiecare zi și un joc cu moartea. Frasquito Barengo era un spaniol pleșuv din Córdoba; umbre albăstrui îi învăluiau obraji și bărbia, întotdeauna proaspăt bărbierite. Soția lui, Concha, era o frumusețe orbitoare, cu genele ca niște aripi negre, pe care Frasquito o păzea neîncetat, cu o privire mută și îngândurată. Dacă vreodată era nevoie de un număr suplimentar, în program, Frasquito Barengo făcea la gitară câteva acorduri, până ce înfiripa ritmul vreunei *alegría*, a unui *garrotin* sau a unei *folia*⁴¹, iar Concha, cu castanietele ascunse în palme, cu o mantie galbenă peste boleroul roșu, cu o *peineta*⁴² în păr, se rotea în dans, cu mlădieri de panteră. Frasquito stătea în spatele ei nemișcat și împietrit ca o statuie, sub **sombrero**-ul său cu borul larg. Partenerul lor la trapez era Hector Laribeau, un marsiliez zvelt, mare lăudăros în viața de toate zilele, dar sus, la trapez, rece și concentrat asupra fiecărei sutimi de secundă. „Vanidoso, mas prudente” (vanitos, dar precaut) trebuia să recunoască Frasquito despre el, lăudându-i mai ales mina puternică, uscată, cu reflexe sigure. Alteori, trezindu-se din reflecțiile tăcute, intrate în temperamentul spaniol odată cu sângele maur, spunea: „Hector are simț pentru o linie elegantă”. Aceasta era probabil cea mai mare laudă a sa, căci în ochii lui Barengo, toată măreția alesei arte a trapezului consta în frumusețea liniilor. Spunea, de asemenea, că aceasta e singura împrejurare când omul poate prin el însuși să creeze culmea frumuseții artistice - arabescul. Cei doi bărbați apăreau deci primii pe platforma de sus a stâlpului central, cercetând cu atenție toate accesoriile trapezului, fiecare bară, fiecare cârlig, fiecare cerc, fiecare funie și fiecare nod, pentru ca totul să meargă strună și să nu aibă vreo surpriză la reprezentație. Laribeau voia uneori să-și cruțe osteneala acestui drum până sus, dar Barengo nu-l lăsa. „Dracul își găsește totdeauna de lucru la altar și la trapez”, obișnuia el să spună, câțărându-se cel dintâi pe scara de frânghie.

41 Alegria, garrotin, folia — dansuri populare spaniole.

42 Pieptene pe care femeile îl prind, ca podoabă, în păr (sp.).

Manejul atrăgea însă și pe cei care nu-și puneau viața în joc sub bolta cercului. La circ fiecare își vindea **într-un** fel pielea în târg, și chiar dacă nu era vorba de viață, îți puneai în joc cel puțin integritatea corpului și succesul. O mică scăpare din vedere putea să amenințe totul, și de aceea fiecare se îngrijea să-și pregătească și să-și pună în ordine aparatele. Iar atunci când rămânea prea puțin timp pentru repetiție, fiecare căuta să exerseze măcar mișcările mai grele, verificându-și mușchii dacă lucrează cu deplină precizie. Domnul Albert, cel mai mare din cei doi veri Gevaerts, care se produceau ca Duo Bellini-acrobați la sol (ei erau cei doi domni care treziseră în prima zi admirația lui Vasek Ivaras, în manejul improvizat din spatele cercului) - făcea în antracte pe August-prostul. Și venea în arenă barem ca să strige sau să chiuie, să se convingă că rezonanța cortului e aceeași la Mannheim ca și la Duisburg. Până și domnul Selnicki străbătea demn cortul proaspăt ridicat, pentru a pune cu mâna lui la loc sigur sticla cu „tonicul” știut și a preîntâmpina astfel eventualele lacune ce **s-ar** fi putut ivi în memoria lui. Singurul - care nu intra în cort era Frans Steenhouwer. Acest olandez, care își abandonase studiile de dragul aprigei dorințe de a pleca în ținuturile sălbătice, să vâneze tigri și să prindă șerpi, croindu-și drum prin pădurile virgine, se alipise cercului în speranța că aici va găsi măcar o frântură din viața aceea plină de romantism plăsmuită de fantezia lui de licean. Când pași pentru prima oară în circ și în menajerie, se simți cuprins de friguri. I se părea că toate fiarele junglei din Java, Borneo și Sumatra l-au înconjurat prin reprezentanții lor și că el *mijnheer* Steenhouwer, apare acolo ca un faimos și invincibil vânător. Din păcate, se dovedi că fiarele Cercului Humberto au prea puțin respect tocmai față de acest stăpân blond și cu ochelari al junglei. Intrând în grajd, Steenhouwer se întoarce cu fața spre ușă, și măgarul lui Hamilton, care în grajd era peste măsură de blând, aflându-se acum în dreptul ușii, azvârli din picioarele dindărăt, izbindu-l cu

copita în șold și aruncându-l pur și simplu afară. A fost o lovitură dureroasă, dar și mai dureros a fost sentimentul chinuitor de umilință când el, vărul directorului, zbură din grajd și căzu la pământ în patru labe, în hohotele de râs ale rândașilor. La altă vizită, elefantul Bingo îi mănca frumoasa pălărie florentină cu panglică verde. Altă dată întinse laba după el leoaica Corina și, cu toate că se trase în lături, îi sfâșie vesta în șase culori împletită de mamăsa. Altă dată, un papagal îl ciupi de mână până la sânge. La o săptămână după aceea, pe când trecea pe lângă cușca maimuțelor, maimuțoiul Bobes îl apucă de cravata albă, înnodată cu grijă, și o smuci în cușcă cu atâta putere și cu țipete atât de furioase, încât domnul Steenhouwer avea convingerea că Bobes o să-l sugrume. Era vădit că fiarele adoptaseră o atitudine de revoltă față de stăpânul junglei și că-i poartă sâmbetele. Dar iată că într-o bună zi, pe când se aflau la Hamburg, tot circul dădu buzna în cort, de unde se auzise un răcnet disperat. Când colo, îl văzură pe domnul contabil fugind ca de ceasul morții de coarnele țapului

10 K5

Barbă-Albastră, și aflară că lupta „Steenhouwer versus1 menajerie” a fost decisă. Din ziua aceea, *mijnheer* nu mai călca în circ sau în menajerie. Se cufundă în vagonul său în socoteli și cifre, întocmind statistici întregi; câte trenuri pline de ovăz ar putea hrăni Circul Humberto pe o perioadă de zece ani, a câta parte din ecuator parcurge circul într-un turneu, greutatea a câtor vagoane de circ ar egala greutatea lui Bingo, câți metri cubi de aer cuprinde cortul și cât de mare ar trebui să fie un oraș ca să poată adăposti toți spectatorii Circului Humberto dintr-un an. Din calculele acestea ieșeau uluitoare tabele și grafice agățate pe pereții vagonului, pe care Petr Berwitz le cerceta cu interes și le aprecia. Când însă Frans Steenhouwer se apucă să calculeze ce economii ar realiza circul dacă în loc de trei kilograme de ovăz s-ar da lipișanilor numai câte două și jumătate, Petr Berwitz

declară „că vărul Frans e un matematician idiot și-l preveni să nu-i iasă în cale cu născocirile lui de economii atunci când el, Petr. va avea biciul în mână.

II

A cesta era noul univers al celor doi Karas. Treburi din - zori până seara, și uneori până noaptea târziu, treburi care veneau una după alta, **într-o** ordine severă, neschimbătoare, ocupând în aparență tot timpul, ceas de ceas. Și totuși, zilnic se ivea câte ceva neprevăzut, care cerea o intervenție imediată, o soluție rapidă, pricepere și experiență. Mai ales aici se remarcă Kerholec, prin capacitatea lui de a găsi soluții rapide și înțelepte. Echipa lui de cehi era o adevărată echipă de șoc a Circului Humberto, și ei i se încredințau întotdeauna muncile cele mai grele și mai pline de răspundere. Depuneau într-adevăr o muncă încordată și istovitoare, dar asta le crea în același timp și o situație oarecum specială. Ceilalți muncitori se purtau respectuos față de locatarii vagonului opt, iar artiștii li se adresau ca de la egal la egal.

Totul părea la fel ca mai înainte, și totuși, cât de altfel era acum viața lui Karas-tatăl și a feciorului său! Antonin

„Textual: contra, împotriva (lat.).

Karas se acomodase repede și agerimea-i înăscută îl ajuta să facă față oricărei munci. Curăța grajdul și îngrijea de cai, ținea ca un pahar adăpostul elefantului Bingo, era de ajutor dresorilor de cai și călărețelor-acrobate, ridica și strângea «ortul circului, cânta în orchestră, alerga ici și colo cu câte o treabă mărunță, fără să facă niciodată risipă de vorbe, și mâinile-i pricepute se simțeau peste tot. Nu pierdea vremea, și munca îl distra prin neconținută ei varietate și mișcare-Dacă treceau în drum prin**tr-un** sat, unde se ridica o casă, și vedea meșterul și ajutorul lui suiți pe schela primitivă, așa cum se făcea la țară, Karas îi privea cu interes să vadă cum lucrează, dar nu-l mai năpădeau păreri de rău. Avea acum o nouă meserie și fusese și el cuprins de dorința celorlalți de a lucra repede

și a face lucru de nădejde. Nici în timpul cât erau pe drum nu-i venea să stea degeaba. Curând, luă hățurile din mâinile vizitiului și învăță să mâne caii și să conducă o căruță de mare greutate. O dată, **într-o** culă, dădu peste un buștean uscat și își mai găsi ceva de făcut. Ciopli lemnul vreo câteva săptămâni, **într-ascuns** de Kerholec și de ceilalți, **într-o** bună zi îi chemă și, clipind mărunț, arătă spre peretele din fund al vagonului: în colțurile de sus erau înțepenite două capete de cal cioplite în lemn, iar deasupra intrării un fel de talger, din care ieșea un cap de elefant cu colți și trompă. Totul era lucrat cu măiestrie, iar intrarea în vagon semăna acum cu intrarea **într-un** castel. Locatarii vagonului 8, plini de admirație, priviră din toate părțile aceste podoabe și, treptat-treptat chemară tot cercul să le vadă, fălindu-se cu ele. Toți lăudară măiestria lui Karas, dar Arr-șehir se entuziasmă peste măsură văzând chipul lui Bingo. Înainte să scoată vreun cuvânt de laudă, își împreună palmele și făcu o plecăciune în fața sculpturii. După aceea, ori de câte ori se întâmpla să treacă prin fața vagonului 8, își arunca ochii deasupra ușii și înclina fruntea smerit, salutând pe Preasfântul pe care Brahma⁴³ l-a creat în prima zi a facerii lumii, întru slava cerească, ținând în fiecare mână câte o jumătate de soare.

— Am avut și noi o dată un artist din ăsta cioplitor, își aminti Vendelin Malina cam la a treia cercetare a sculpturilor. La drept vorbind, era păpușar și învățase de la taică-său să cioplească păpuși. Omul ăsta avea mâini de aur... A venit la noi pe când ne aflam la târgul din Saint Cloud... sau Saint Amand, nu mai știu bine la care dintre sfinții ăștia. **S-a** dus la bătrânul nostru să-l întrebe dacă n-ar vrea să-l ia la noi, zicea că e și ventriloc, că are două păpuși și că ar putea să susțină singur un număr; în rest poate să facă orice, că doar e comediant înnăscut. Zicea că l-a părăsit pe taică-său, că **s-a** despărțit de nevastă-sa și că nu mai vrea să facă păpuși, și multe altele, la fel de încurcate. Și bătrânul Humberto l-a luat. Noi îl știam,

43 Zeitate principală în hinduism, considerată drept creator al lumii.

fiindcă ne întâlnisem deseori cu el și cu taică-său prin târguri, în peregrinările noastre. Mai târziu, când ne-am încropit și noi, ne mergea mai bine **într-un** oraș mort, decât la iarmaroc. Ce-i aia oraș mort? Comedianții francezi numesc astfel un oraș în care nu se află nici târg, nici iarmaroc, nici vreo altă atracție. Ei, și așa a venit la noi băiatul ăsta, Kleinfisch, ori Kleintier, ori Klein se hneck... ba nu, stați, Schneckerle⁴⁴ îi zicea, da, Krispian, adică Kryspin Schneckerle; erau alsacieni și vorbeau deopotrivă nemțește și franțuzește. Noi, bineînțeles, am încercat să aflăm ce se ascunde aici. Bătrânul Schneckerle avea doar un teatru de păpuși destul de mare, și pe lângă asta și o panoramă cu chipuri de oameni iluștri, pe care îi cioplea din lemn împreună cu băiatul, că puteai să vezi acolo capete încoronate, pe Napoleon, pe Louis, pe sultan, apoi capete încornorate, hoți și criminali vestiți, și toți erau ca vii. Ei, și toate astea aduceau parale, nu glumă! În plus, Kryspin avea nevastă tânără, dar la noi venise fără ea. Trebuie să fi fost dandana mare la mijloc. El însă nu zicea nimic, nici laie, nici bălaie, căta în jur posomorât și toată vremea nu se uita decât după bușteni uscați. Curând, în vagon la el era ca **într-o** tâmplărie, de începuse patronul să blesteme, că vagoanele lui sunt de circ, nu vagoane de lemne. Dar încuiatul ăla își vedea înainte de lemnele lui, adunând altele, până ce **într-o** bună zi le aruncă pe toate, păstrând numai unul - un buștean pe cinste, și se apucă să-l cioplească cu custura. Ne uitam ce-o să iasă din el, și când colo - un glob. Un glob mare, avea mai bine de-o jumătate de cot. După ce-l netezi bine, începu să scobească în el niște găuri rotunde, și prin găurile astea scobi mai departe, tot scoțând miez dinăuntru. Ne uitam și ce credeți - iar un glob. Înțelegeți, un glob în glob! Pe urmă scobi și al doilea glob și dădu la iveală în el un al treilea glob. Noi așteptam ca pe ghimpi, să vedem ce-o să iasă până la urmă. Altminteri era lucru dibaci, trei globuri

44 Kleinfisch — pește mic, caracudă; Kleintier — animal mic; Kleinschneck și Schneckerle — melc mic (germ.).

cioplite unul în altul, «cu deschizături inele, de te minunai cum de-au intrat înăuntru. Kryspin ăsta ciopli așa cinci ani. Cinci ani nu scoase o vorbă, decât doar la reprezentații, când vorbea din burtă. În timpul ăsta a cioplit șapte globuri găurite, din ce în ce mai mici, vârâte toate unul **într**-altul, și încă îi mai rămase înăuntru o bucățică de miez. În toți ăști cinci ani îl mai îmblânzisem nițel și mi-a mai spus câte ceva. Când isprăvește și cel de-al șaptelea glob, îmi spune: „Acum am să cioplesc aici înăuntru pe ticălosul blestemat, ca să rămână aici blestemat și afurisit până în vecii vecilor!” „Pentru Dumnezeu, pe cine vrei să cioplești acolo?” îl întreb, iar el îmi răspunde: „Pe cine altul decât pe tatăl meu bun?” Am crezut că mă lovește trăsnetul pe loc. Am coborât repede din vagon și de atunci nu m-am mai dus la el. Uite ce se întâmplase: Flăcăul ăsta, Kryspin, curtase și adusese cu el, din Pirinei; o țigancă. Iar bătrânul Andreas Schnecklerle i-a luat-o. Era un om voinic, ochios, cu mustăți ca de turc și cu nasul cât o sfeclă, purta cercel la ureche, iar peste vestă un lanț încărcat de bani de aur, în vreme ce Kryspin părea un pitic pe lângă el. Cică bătrânul mai avea, vezi bine, și niște punguțe cu ducați și asta, cred, a fost principalul pentru tânăra noră, ca să-i zic așa. Cununați și legați prin binecuvântarea bisericii nu erau tinerii. Și chiar de-ar fi fost, asta n-ar fi fost nicio piedică.

— Dar Kryspin? I-a cioplit chipul acolo? întrebă Ivaras.

— Nu, tocmai aicea-i năcazul. Ne aflam în Ungaria de jos și ne îndreptam spre Belgrad, în Serbia. Kryspin era cu gândul tot la ale lui – să cioplească în cel de-al șaptelea glob un chip omenesc. Făcuse nasul și ochii, și stătea mereu cu globul în mână, lângă fereastră, cioplinind și meșterind întruna. La Zemun am trecut Dunărea cu bacul și toți a trebuit să ne ducem la cai; Kryspin și-a lăsat și el globul pe măsuța de lângă fereastră și **s**-a dus să țină caii. Când am ajuns la mal, ne-am izbit puternic și vagonul **s**-a smucit nițel; cum mă uitam eu, numai ce văd globul lui, cu

cele șase globuri **într-**însul, cum se rostogolește pe fereastră, se lovește de parmaclâcul bacului și pică în Dunăre. Kryspin a scos un urlet și **s-a** aruncat după el.

— Și **s-a** înecat?

— Nu **s-a** înecat, că eram lângă mal, dar globul ăla fermecat i l-a luat apa.

— Și el ce-a spus?

— Nimic. Stătea așa, ca mort, iar când am ajuns pe mal, a pornit-o de-a lungul apei să-și caute globul, a mers, a mers, și de atunci nu l-a mai văzut nimeni.

— Și unde a putut să se ducă? întrebă cineva.

— Ce, eu știu unde curge Dunărea? ridică din umeri Malina.

— Dunărea se varsă în Marea Neagră, spuse Bures.

— Din partea mea, mi-e totuna... făcu Malina, dând din mână.

A doua zi după povestirea lui Malina, în pauza de prânz, veni și directorul Berwitz să vadă minunățiile. După ce cercetă sculpturile, măturisi că, pentru gustul lui, capetele cailor au boturile puțin cam mari, dar încolo sunt fără de cusur, ca și elefantul. Și, întorcându-se spre Karas, îi spuse că ar putea sculpta doi cai cabrați; pe aceștia el i-ar așeza să străjuiască intrarea în arenă sau în fața unei loji, pe care ar vrea **s-o** numească „loja regală”.

— De ce nu, domnule director! răspunse Karas. Se face, printre picături, numai să-mi dați lemn tare. Dar mai întâi am de meșterit ceva pentru doamna Hammerschmidt. A fost aici înainte de prânz și mi-a cerut să-i cioplesc ceva pentru vagonul dumneaei. Zice că ar vrea să aibă deasupra ferestruicii de la casa de bilete, așa, o zeiță, una Fortuna, cu un corn. Eu i-am făgăduit... dar nu știu cum trebuie să arate Fortuna asta. N-am văzut de când sunt o zeiță cu corn.

— Zeiță cu corn? se opri din mers directorul. Ce i-a venit zăpăcitei ălei a? Zeiță cu corn! A încurcat-o, toanta, Antoane, pesemne că **s-a** gândit la o capră cu corn, înțelegi, o capră cu un singur corn, fiindcă există un

animal din ăsta în povești. Așa ca inorogul. Cioplește-i o capră cu un corn în frunte, i se și potrivește. Madame Hammerschmidt chiar are nevoie de o zeiță!

Petr Berwitz plecă și pe drum râdea singur, gândindu-se cum are s-o necăjească pe cumnată-sa la prânz, că a cerut să i se cioplească pentru vagonul ei o zeiță, în loc de o capră.

Între timp, se întoarse Malina, care coborâse puțin din vagon. Auzise părerea directorului și, ca și în alte dăți, nu era de acord.

— Ivaras, omule, nu te lua după el. Dacă a spus zeiță, atunci nu-i capră, asta-i la mintea cocoșului.

— Bine, dar cum arată o zeiță? și unde are cornul? Pe creștet? Înfrunte?

— Asta, frățioare, nu știu. Zeiță cu coarne n-am văzut până azi. Am avut noi o dată o silfidă, o sirenă, dar totul era truc, că-n fiecare după-amiază o îmbrăcam cu coada de pește. Coarne, însă, n-avea.

— De-un ceas îmi bat capul cu asta. Poate că știe Kerholec, sau Bures...

— Bures. Asta-i. Bures știe. Dau o fugă până la el.

Și bătrânul se ridică, simțind că-i plesnește capul, tot gândindu-se la zeița cornută. Numai că până să ajungă la menajerie, gândurile i se învălmășiră și încurcă totul și mai rău. Bures curăța cușca maimuțelor.

— Ascultă, Bures, îl luă repede Malina, cum arată o cornută bogată?

— Ce?

— O cornută bogată. Cum arată?

— Bogată... ce?

— Cornută.

— Ce-i asta?

— Păi cornută, de-a zeilor. Uite, nici eu, nici Anton nu știm, dacă are cornul pe creștet sau în frunte.

— Cornută de-a zeilor?

Bures îl cercetă cu privirea. Malina nu părea să-și fi pierdut mințile.

— Și vrea Ivaras să știe asta?

— Păi nu-ți spun? Casierița i-a cerut să-i cioplească pe Fortuna, o cornută de-a zeilor...

În clipa aceea, Bures izbucni **într-un** hohot năprasnic de râs, tăvălindu-se pe jos, de se speriară animalele din jur.

— Taică Malina... asta-i curată năzdrăvănie...

— Ce năzdrăvănie... Honzo? se supără bătrânul. Dar nu mai era chip să mai capete vreo deslușire, căci Bures râdea să se prăpădească. Se întoarce și o porni spre vagonul 8.

— Antoane, să nu cioplești o capră. Bures zice că e o năzdrăvănie. Eu nu mai pricep nimic din toată povestea asta, zău.

Antonin Karas găsisese deci la circ un mediu de viață mai bun decât se așteptase. Vasek însă îi dădea griji mari. Nici nu voia să se gândească ce făceau cu Vasek, darmite să mai și vadă!

III

În ziua când Vasku își începu învățătura, Karas dădu o fugă până la vagonul albastru, să vadă cum îi merge băiatului. Dar ceea ce văzu acolo îi îngheță inima de spaimă! Berberul, mahomedanul ăla, stătea lângă scara vagonului, cu piciorul stâng rezemat pe una din trepte, încât de la genunchi la sold forma o linie dreaptă. Vasku era culcat pe spate pe piciorul lui, cu capul și mâinile atârând **într-o** parte, cu picioarele în cealaltă, iar sălbaticul ăla îi apăsa cu amândouă mâinile coșul pieptului și genunchii, de parcă ar fi vrut să-l rupă din mijloc.

— La *ilăha*, *illălân*! gâfâia berberul, apăsând din toate puterile. *Voilà* ⁴⁵, trosnește... *mașalah*, oasele trosnesc... încheieturile se-ntind... Totul doare, știu, știu, *mi-o ragazzo*. dar rabdă, ține-te bine! Trebuie *slogare* îl *dorso*, să îndoim spatele, *la spina*, *tutto scheletro*, tot scheletul...

oh, oh, *la vertebra*⁴⁶... *bene, bene, benissimo*⁴⁷... *voilà*...

Printre aceste strigăte, Karas-tatăl auzea plânsul, vaietele și oftaturile feciorului său. Nu-i vedea fața congestionată, cu tot sângele lăsat în cap, nici trăsăturile schimonosite de durere, nu-l vedea cum își mușcă buzele, nu-i vedea nici lacrimile nestăpânite din ochi. Nu vedea nimic din toate acestea și totuși se repezi să pună capăt acestei cazne cumplite. Paolo, care stătea alături de taică-său și urmărea totul, îi ieși înșănumaidecât în cale. Strigând „*Ecco, signore, ecco...*”⁴⁸, se îndoi încetitor pe spate, până ce mâinile-i atinseră pământul, apoi picioarele. Își prinse gleznele cu mâinile și., **scotându-și** printre genunchi capul cu o mutră zâmijitoare... începu să alerge și să sară prin fața lui Karas, după care din**tr-o** singură mișcare clasică, se îndreptă, făcu o plecăciuneca la teatru și strigă din nou: „*Fa niente, signore Antonio*”⁴⁹...

— *Schauen Sie*⁵⁰...” Și făcu și trei tumbe pe loc.

Toate acestea avură darul într-adevăr să-l țină locului pe Karas, care își reveni din pornirea primei clipe și se întoarse cu spatele, să nu mai vadă cum i-l torturează pe Vasek... Oricum, făgăduise lui Kerholec, pecetlu**indu-și** cuvântul cu o strângere de mână, să nu se amestece în treburile lui Ahmeel Kerholec știa că exercițiile sunt dureroase, dar susținea că un copil sănătos rezistă la toate și că însuși Ahmed i-ar da papucii lui Vasek, dacă ar simți că nu e bun de nimic. Și mai era o speranță: ca Vasek să spună la amiază că nu mai poate îndura.

Karas plecă **într-ale** lui, dar cum inima îi sângera de? durere, își destăinui oful celui dintâi om pe care îl întâlnește. Omul acesta se nimeri să fie Arr-şehir, care veni la Bingo, tocmai când Karas curăța adăpostul elefantului. Indianul îl ascultă cu luare-aminte și seriozitate. Apoi se așeză între

46 Coloana vertebrală (it.)

47s Bine, bine, toate bine... (It.)

48 Privește, domnule, privește... (It.)

49 Nuri nimic, domnule Antonio... (It.)

50 Uitați-vă... (Germ.)

picioarele dinainte ale lui Bingo, care îi sufla drăgăstos cu trompa în ureche și ceafă, și, la fel de serios, Arr-șehir îi răspunse îngândurat, cu înțelepciunea îndepărtatei saletări de baștină:

— Faptele mari sunt pline de taină. Numai cel căruia o zână i-a dăruit floarea de lotus poate trece prin ușile închise. Dar nici acela nu trece dincolo de ele, așa cum **s**-a născut. Măreția se deschide numai celui ales anume ca să fie măreț. Oamenii se nasc deopotrivă unii cu alții: pe treapta cea mai de jos. Ei urcă pe o treaptă mai sus prin aceea că se transformă. Cunoașterea e suferință. Dacă ajungi la cunoaștere prin suferință, devii alt om, urci pe o treaptă mai sus. Drumul transformărilor, ca și drumul suferințelor, e la fel de lung ca drumul spre înțelepciune. Fiecare artă are legile ei. Cea mai scurtă lege o are arta de a iubi. Cea mai amară - arta de a îngriji elefanții. Asta a scris-o un sfânt, acum douăsprezece mii de ani, pe când trăia **într**-o pădure virgină alături de elefanți și egal întru totul cu ei, împreună cu mama lui, care era o zeiță preschimbată în elefant de un yoghi rău. Cel care se transformă prin nenumărate suferințe, până ce cunoaște și ultima taină a acestei legi, va deveni regele elefanților, și elefanții îl vor urma fără murmur, pentru a-i sluji. Dar vai, o viață omenească nu ajunge pentru atâtea transformări! Trebuie să te naști de multe ori și să suferi de multe ori, pentru a deveni regele și stăpânul acestor animale sfinte. Cei înțelepți acceptă suferința și devin și mai înțelepți. L-am văzut pe Bingo suflându-i lui Vasku în obraz și privindu-i mâinile. Bingo vede ceea ce noi nu vedem. Bingo știe că Vasku poartă floarea de lotus. Bingo așteaptă ca Vasku să se transforme. Bingo va ajunge să-l vadă renăscut. Vasku va rezista.

Glasul lui Arr-șeliir deveni cântător, și elefantul începu să se legene ritmic deasupra lui. Karas, sprijinit în coada lopeții, nu mai înțelegea nimic. I se părea că ascultă o liniștitoare citanie din evanghelie. Când isprăvi litania, Arr-șehir ridică mâna. Elefantul îl cuprinse cu trompa de

mijloc și-l ridică pe piciorul stâng, îndoit din genunchi. Arr-șehir întinse palma cu degetele boltite și-i mângâie încetișor pleoapa. Urechile lui Bingo tremurau. Arr-șehir făcu o plecăciune. Animalul cel sfânt îl apucă iar cu trompa și-l puse cu grijă pe pământ. Arr-șehir făcu o nouă plecăciune și ieși pe ușa grajdului.

Karas se simți ceva mai liniștit, dar neîncrederea din el îi șopti: „Asta nu ți-a spus prea multe. Te-ai întors acolo de unde ai plecat”. Puse lopata la loc și intră în cortul principal. În dreptul intrării artiștilor cei doi veri Gevaerts așteptau să se elibereze arena ca să-și repete numărul. Când îi văzu Karas se gândi că ei cunosc lucrurile astea mult mai bine decât indianul. Vorbi cu cel mai în vârstă, cu Albert, care îl și cunoștea din vedere, și-l rugă să-l sfătuiască ce să facă.

Albert și Gustav Gevaerts - Duo Bellini - erau suedezi de baștină. Bunicul lor ajunsese pe acele meleaguri cu generalul Bernadotto și deschisese la Upsala un magazin de cafea și fructe sudice. Cei doi fii al lui, Johannes și Lambert, trebuiau să învețe, dar după un timp se văzu că nu merge niciuna, nici alta; nici negoțul tatălui, nici învățătura feciorilor. Hotărât, pe cei doi tineri Gevaerts îi pasiona mai mult gimnastica decât latina, iar când tatăl se văzu silit să recunoască deschis că nu mai are mijloace ca ei să-și continue studiile, ba chiar că el însuși va trebui să o scoată **într-un** fel la capăt, se împacă cu gândul că băieții vor face din plăcerea lor un mijloc de trai. Johannes și Lambert executau împreună un remarcabil număr de atletică acrobatică și, sub numele de *Frères Gevaerts*⁵¹, plecară la Paris să-și încerce norocul la ciroul aflat în vogă pe atunci. Amândoi aveau corpuri atletice, zvelte, erau doi blonzi frumoși, și știură să-și vândă scump arta. Își făcură renume, avură succes, se căsătoriră și din dubla lor căsătorie veniră pe lume cei doi veri, Albert și Gustav, care dădură atleticii taților o formă mai subtilă - sărituri, piruete și salturi, putând să „lucreze și în chip de comici”.

51 Frații Gevaerts (fr.).

Ca aproape toți artiștii adevărați, erau oameni tăcuți. Toată viața și-o petrecuseră în arenă, iar timpul dinafara sferturilor de ceas de program îl consacrau pregătirii și menținerii formei. La fel de laconic se arată Albert și acum cu Karas. Curând, însă, începu să asculte atent lamentările acestuia, ba îl chemă chiar și pe Gustav.

— Vino încoace, Gust, să auzi ceva interesant. Uite, Anton e tatăl lui Vasku, pe care-l cunoști. A dat băiatul să învețe la Ahmed.

Romeo și-a început lecțiile prin a-i înmuia șira spinării. Stă cu piciorul sprijinit de scară și ține băiatul pe picior? Pe spate, nu-i așa? Și-l frământă de parcă ar vrea să-l rupă? Și-l aruncă pe picior în sus și în jos?

Karas îi încuviință cu durere spusele, și amândoi acrobații se priviră lung.

— Vezi, Bert, așa se face.

— Da, Gust. Tata spunea întotdeauna că vechii comedianți aveau metode speciale pentru fiecare mișcare.

— Iar noi am început imediat cu săritura maimuței. Șira spinării flexibilă, iată ce ne lipsește nouă.

— Și e miraculos de simplu: îndoirea peste genunchi. Tata îmi făcea la fel, dar în sens invers, atunci când mă bătea.

— Cât trăiești; înveți. Din păcate, pentru noi e prea târziu. Dar dacă m-aș însura, copiilor mei le-aș înmuia mijlocul încă de la cinci ani.

— Bineînțeles, Gustav, cu cât e mai devreme, cu atât e mai bine. E grozav ce mi-ai spus, Anton. Noi nu ne putem duce să căscăm gura la ce face berberul. Dar tu te poți duce zilnic și după aceea ai putea să ne spui și nouă ce face Ahmed cu Vasku.

— Dar să ne spui totul, Antoane. Cum îl frânge, cum îl strânge, cum îl mișcă, cum îl îndoaie, cum îl întinde, dacă îl leagă de o capră de tăiat lemne, dacă îl lovește cu piciorul, fiindcă am auzit că au și obiceiul să lovească cu piciorul...

— Pentru Dumnezeu! se înspăimântă Karas.

— Da. Și dacă îl lovește, tu să ne spui unde anume și de câte ori. Îmi închipui că lovitura cu piciorul e foarte utilă pentru anumite lucruri...

— Mai ales să ne spui dacă lovește cu vârful piciorului sau cu toată talpa. Eu cred că folosește toată talpa.

— Iar dacă îi dă palme... Nu, asta o să ne arate Vasku singur, cum îl învață Ahmed dându-i palme...

Duo Bellini se înfierbântară deodată, scormonind cu lăcomie prin amintirile lor despre alte asemenea torturi. Karas, care venise să fie consolată, simți că-i vine rău.

— Domnule Albert, pentru Dumnezeu... va rezista băiatul la toate astea? Oare să-l las să învețe mai departe?

Amândoi acrobații erau înfierbântați și entuziasmați și îl priviră la început nedumeriți.

— A, da! exclamă în cele din urmă Albert, reluându-și acrușul serios și tăcut. Nu fi prost, Antoane. Depinde de Vasku dacă are sau nu în el focul sacru. Dacă nu-l are, va fugi de la Ahmed curând și nici bătut n-o să se mai ducă înapoi. Dar cum nu e aici, înseamnă că-l are. Și dacă-l are după o săptămână n-o să mai simtă nici loviturile, nici căderile.

— Așa e, Anton, întări și Gustav Gervaerts. Crede-ne, «cea mai bună școală. Nu am dreptate, Bert?

— Ba da, Gust. Gambier scoate cușca, hai repede în arenă, până nu vin caii.

Karas avu simțământul neplăcut că a dat greș, că n-a făcut bine cerând sfatul celor doi acrobați. În acea clipă trecu pe lângă el căpitanul Gambier. Karas îl salută, spunându-i *bonjour*.

— *Bonjour... Ah, c'est Anton...*⁵² Am văzut Vasku la Ahmed... felicitări... frumos, frumos... *il est vraiment magnifique, ce petit garçon*⁵³... Vasku e bravo, foarte bravo...

La aceste laude, Karas răspunse printr-o plecăciune.,

52 Bună ziua... Ah, tu esti Anton... (Fr.)

53» Băiețușul ăsta este de-a dreptul admirabil... (Fr.)

dar era și mai opărit. Oriunde **s**-ar fi dus, oriunde **s**-ar fi învățit, peste tot, toți erau entuziasmați de ceea ce făcea Ahmed cu Vasku. Găsi doar două suflete care să-l mai înțeleagă puțin. Unul era doamna Hammerschmidt, care își înlănțui și-si frânse mâinile atunci când el îi povesti ceea ce văzuse în cursul dimineții în fața vagonului albastru.

— Schrecklich! Entsetzlich! *strigă ea.* Das herzensgute Kind /⁵⁴

Și îi făgădui să aducă după-amiază pentru Vasek două cornuri de la masa de prânz, ca să-și mai îndulcească amarul... Nici domnul Selnicki nu se arătă de acord cu brutalitatea lui Ahmed. Dirijorul avea privirea puțin cam împăienjenită în timp ce-l ascultă pe Karas. La urmă îi dădu chiar și o lacrimă, dar Karas îl cunoștea acum îndeajuns, ca să nu o pună pe seama emoției. Domnul Selnicki ascultă totul în tăcere, apoi trase o dușcă, plescăi din limbă și spuse:

— Ei da, ce te poți aștepta să iasă din asta? După părerea mea, un băiat de șapte ani trebuie să învețe pianul. Tu însă n-o să poți căra după tine un pian în menajerie. Asta-i porcăria vieții și artei. Servus!

În urma tuturor acestor discuții, Karas ajunse la încheierea că principalul îl va afla tot de la Vasek la prânz.

Când se îndreptă spre vagonul 8, văzu băiatul stând pe scară.

— Ei, Vasku, Vasicek, cum a fost la Ahmed?

— Bine, tată, răspunse Vasek cu o neobișnuită seriozitate. O să meargă.

— Ce te-a învățat?

— Două ceasuri m-a învățat să fac pași de dans și să mulțumesc publicului.

— Ce? Să mulțumești...?

— Da. Domnul Ahmed spune că cel mai greu lucru e să te înclini în fața publicului, în așa fel încât să mulțumești tuturor. Ține să fac asta frumos, cum scrie la carte, zice că nimeni de aici nu se pricepe să o facă.

— Păi eu am fost acolo azi-dimineată și-am văzut cu totul altceva... cum te frângea...

— Ai fost acolo, tată? se miră băiatul, aruncându-i o privire ascuțită.

— Am fost... și-am văzut...

— N-ai voie, tată, n-ai voie să vii.

Vasek vorbea așa cum taică-său nu-l auzise niciodată. În glasul lui vibra ceva de om matur, aceeași hotărâre ca la maică-sa.

— Și de ce să nu vii?

— Pentru că n-ai putea suporta, tată, spuse băiatul ferm, și adaugă: Dar eu am să suport.

După o clipă, în el învinse însă tonul copilăresc și repetă cu o îndărătnicie bărbătească:

— Am să suport, am să suport, am să suport! Și-am să sar mai bine ca Paolo!

Karas-tatăl văzu că între ei s-a ridicat o barieră și că Vasek a apucat în cu totul altă direcție decât se aștepta el. Dacă nu voia să-și piardă copilul, trebuia să-și învingă orice împotrivire și să meargă după el. Era de-a dreptul copleșit și inima i se strângea de teamă, de duioșie și de dragoste.

— Și eu, Vasicek... începu el domol, ca un fel de iertăciune, însă Vasek îl simți numaidecât încotro bate.

— Tată! strigă băiatul tăios, și se ridică în picioare. Dar se ridică numai pe jumătate, pentru că în aceeași clipă icni de durere și se lăsă încet înapoi, pe scară. Afurisenia naibii! mormăi el fără să vrea.

— Vezi? făcu taică-su asurzit.

— Știu, zise Vasek dând din mână. E ca și când aș fi cărat butuci la noi în sat.

Rosti într-un asemenea chip aceste cuvinte, încât taică-său trebui să i se supună. Și ca să încheie această primă discuție mai serioasă între ei doi, adăugă cu o liniște aparentă:

— Doamna Hammerschmidt zicea să treci pe la ea după-amiază, are pentru tine un corn.

Vasek își șterse nasul cu dosul mâinii.

— Cu magiun?

— Cu magiun.

— Strașnic!

Și așa, mulțumită îmbietoarelor cornuri, scăpară de încordare și reveniră la viața lor firească.

— Domnul Albert din Duo Bellini se interesează mult de ce faci tu și de toate câte îți face Ahmed. Zice că trebuu; să-i povestesc cum și ce fel...

Băiatul miji ochii și tăcu o clipă. Apoi ridică arătătorul și zise cu un aer important:

— Nu, tată, să nu faci asta!

— Nu? De ce?

— Domnul Albert și domnul Gustav - aici Vasek se aplecă spre taică-său și îi șopti apăsător - ar vrea să învețe și ei... Și asta nu se poate, tată... Asta-i secretul nostru...

Karas tăcu, cu privirile ațintite înainte. În fața ochilor îi răsări împlânzitorul de elefanți, Arr-şehir, stând între cei doi piloni negri ai picioarelor lui Bingo, și în urechi îi răsună glasul lui cântat:

„Faptele mari sunt pline de taină. Dacă ajungi la cunoaștere prin suferință, devii alt om, urci pe o treaptă mai sus...”

IV

Directorului Petr Berwitz nu-i era ușor în ultima vreme. Expediția sa temerară în Rusia și în Asia îl situase printre circurile fruntașe din Europa, dar situația asta nu era cătuși de puțin sigură. Berwitz știa mai bine decât oricine că circul cere o necurmată luptă pentru întâietate, dacă nu vrei să te pomești în declin și cu un sfârșit fulgerător. Fiecare artist de manej, trebuie să lupte zilnic ca să-și asigure succesul și să-și îmbunătățească forma. La fel și circul, ca un tot, trebuie să vegheze neîncetat și cu încordare. Tocmai în asta consta de fapt partea frumoasă a lucrurilor, anume că omul trăia **într-o** continuă activitate, **într-o** continuă fierbere și la temperatura cea mai înaltă. Berwitz se simțea cel mai fericit atunci când părăseau

liniștea Hamburgului pentru deplina agitație a drumului, cu nenumăratele lui greutăți, cu incidente neprevăzute și dificultăți neașteptate, care cereau o intervenție rapidă, capacitatea de a lua hotărâri și a găsi soluții, de a porunci și a acționa. Dar nu era vorba numai de asta. Directorul trebuia să se gândească la întregul circ ca la un mecanism unic, pentru a preîntâmpina declinul, pentru a-i păstra farmecul prin perfecțiunea și frumusețea măiestriei artistice reîntregite pentru a nu fi întrecuți de alții. Tocmai aici era punctul nevralgic al lui Petr Bervvitz - punct nevralgic numit pe - scurt Kranz.

Ce era Kranz pe vremea când Petr, alături de tatăl și bunicul lui, conducea un mare circ cu menagerie? Un simplu călăreț în manevra bătrânului Briloff, care își zicea Societatea hipică și artistică regală prusacă în concesiune generală. Și ce era Kranz când Petr devenise stăpânul Circului Humberto? Directorul unui biet cort cu opt oameni și zece cai, între acești opt oameni numărându-se și Kranz cu familia lui. Era, se înțelege, un artist de circ înăscut, fiul unui dansator pe sârmă, el însuși bun echilibrist pe sârmă, învățase călăria la faimosul Petr Mahyen - neuitată fie-i amintirea! - apoi ani în șir fusese prim-jocher la acel Briloff, unde călărea în picioare pe patru cai în plină fugă; pe urmă lucrase pe coardă liberă, ridicase greutăți, executase voltije și salturi pe spatele unor cai neînșeuăți, precum și batuda - salt de pe trambulină pe deasupra a opt cai. Iar când, după moartea lui Briloff, începu să lucreze cu bălanul Soliman pe cont propriu, nu avea în tot circul decât - o singură uniformă, cu care trebuiau să se îmbrace pe rând, neîncetat, toți oamenii săi, ca să poată apărea în fața publicului. Un asemenea circ trecea pe vremea aceea doar zămbetul lui Berwitz. Când însă, după trei ani petrecuți în străinătate, se întoarse în Germania, constată cu surprindere cât de mult a crescut întreprinderea lui Kranz. Kranz se stabilise la Berlin și se lua la întrecere cu cele mai renumite circuri franțuzești, care pe atunci erau o mină de aur. Un Cuzent

et Lejars, un Dejeans erau circuri de elită, echipate luxuriant, cu o foarte veche tradiție de manej, cu artiști excelenți și cai excepționali, circuri de evidentă acurateță și gust neîndoielnic. Și acest saltimbanc încăpățânat, acest călăreț îndărătnic, care amenințase o dată pe un angajat rebel cu oiștea unui vagon, pe care o smulse singur din fâgașul ei de parcă ar fi fost o nuia, acest Kranz își puse în cap să-i alunge pe francezi din grațiile curții și nobilimii, să-i întreacă, să le-o ia înainte, să-i nimicească! Era o nebunie, o absurditate - și totuși, până la urmă se dovedi realitatea însăși. Kranz puse într-adevăr stăpânire pe întregul Berlin, îi alungă pe francezi, le luă locul, crescând și dezvoltându-se, întinzându-se din ce în ce mai mult, încât acum reprezenta într-adevăr o concurență serioasă pentru Berwitz. Nu se temea de nimic, nu-i era frică de nimic, îi suflase lui Berwitz de sub nas cei mai buni călăreți și artiști, ca de exemplu pe acel Leotard, francezul zburător, care înnebunise cinci-ani la rând Parisul, de ajunsese să se poarte totul *à la Leotard* - cravate, pălării, pantofi, bastoane. Și asta numai pentru că Leotard făcea zilnic printre trapezele mobile, așezate la o depărtare de 27 de picioare, un nemaiauzit și nemaivăzut salt - un adevărat salt mortal, sus, sub cupolă, fără plasă. Acum, fiindcă Leotard nu se angajase la el, la Berwitz, ci la Kranz, Petr se întreba cu dispreț ce-or fi văzând oamenii la pipernicitul acela amărât. Nu avea nici pe departe un corp frumos, cu picioarele lui scurte și slabe și cu omoplații și mâinile acoperite de noduri de mușchi. Doar Leotard însuși zicea că se simte mai fericit acolo sus, pe trapez, pentru că nu-și mai pare sieși, atât de hidos ca jos, pe pământ.

Petr Berwitz trebuia să nu-l scape din ochi pe Kranz. Acesta închiriasse la Berlin o clădire, mistuită de incendiu cu opt ani în urmă și reconstruită de curând. Până și asta fusese o afacere, căci noua clădire era mai modernă, mai spațioasă și mai frumoasă decât vechea construcție de lemn din Hamburg. Încă înainte ca circul să plece la drum, domnul Gaudeamus trimisese lui Petr o depeșă secretă,

încunoștinț**indu**-l că Kranz vrea să cumpere imobilul din Berlin. Berwitz înțelese clar că acum trebuie să vegheze și la llamburg, deoarece Kranz fusese pe vară și acolo și **s**-ar fi putut întâmpla să-i sufle și reședința sa de iarnă.

Așa se făcu că, printre ultimele probleme pe care Berwitz trebui să le rezolve înainte de plecare, să fie și împuternicirea dată domnului Hagenbeck-junior de a încerca să cumpere vechea construcție pentru el, Berwitz, și - în caz afirmativ - să o pună în reparații în timpul verii, dar mai cu seamă să introducă iluminatul cu gaz aerian, pentru ca începând din iarnă să poată da reprezentații și seara, ca la Berlin.

161

— Dar Petr urmărea cu toată atenția și în alt chip activitatea lui Kranz. Urmări**indu**-i dispozițiile, domnul Gau

11 - Circuî Humberto deamus plecase încă din iarna la Berlin, pentru a străluci câteva zile ca *RitWeister* și baron în culisele cercului de pe Friederichstrasse și a smulge toate tainele flecarelor amazoane, ba chiar și pe cele ale lui Kranz, care era plin de respect față de aristocrație și ar fi sărit și în foc ca să intre în grațiile unui baron.

De la domnul Gaudeamus află că Kranz intenționa să angajeze diferiți monștri, spre a-i folosi ca numere de atracție, și că în prezent ducea tratative cu o oarecare Julia Păstrâna, o cântăreață mexicană, despre care se zicea că are două rânduri de dinți și fața acoperită cu un păr desi negru, și cântă cu o voce adâncă de alto române vechi mexicane. Sora ei era călăreață-acrobată la circul lui Kranz. Despre Julia sosiseră recent vești din Spania, unde fusese expusă ca o curiozitate de bâlci, cum că acolo se îndrăgostise de ea Yorick, omul pădurilor cordiliere, un uriaș cu colți, cu pielea obrazului albastră, cu barba jumătate roșie, jumătate galbenă. Acest Yorick se luptase **într**-o cușcă cu trei urși deodată, dar în ziua când Julia îi respinse dragostea, luptă prost și unul din urși îi rupse un picior. Așa scriau ziarele, și Kranz dăduse imediat poruncă

acrobatei sale să-i scrie mexicanei cu barbă.

Yeștile acestea fură principala cauză pentru care Petr Berwitz introduse în program numărul celor doi pitici. Dar din clipa sosirii acestora, regretă hotărârea sa.

— Nu sunt artiști de circ, își exprimă el nemulțumirea acasă, la masă. Când îi cauți, tot cu plângeri și reclamații la direcție, ca și când eu n-aș avea altă grijă decât ca neisprăvitul domn Mittelhofer să aibă un covor pentru numărul lui și că patul din vagon e prea înalt pentru doamna Mittelhofer. Dracul mi i-a adus pe cap!

— Nu-i numai asta, Petr, zise Anezka. Mai e și altceva. Știai dinainte că piticii nu-s pentru circul nostru. Ai doar destul simț pentru ceea ce se cheamă acuratețe în muncă, stil. Dar să introduci printre niște făpturi atrăgătoare și numere perfecte o pereche de oameni cu care natura n-a fost darnică, asta nu mai e stil.

— De cum i-am văzut, mi-a devenit clar și mie.

— Cred și eu. Sunt ca o murdărie de muscă pe un tablou. Noi căutăm mereu frumusețe, forță, tinerețe, prospețime, farmec, și tu aduci deodată două caricaturi umane, doi nevolnici cu siluete stângace de copii și cu o minte cârcotașe de bătrâni posaci. N-ai fi făcut una ca asta dacă te-ai fi condus după propriul tău gust. Dar tu ești cu gândul numai la berlinezul acela de Kranz.

— Dă-mi voie, Kranz nici nu are pitici!

— Nu are, dar va avea. Kranz va avea tot ce va simți că-i aduce bani. Ar fi primit însă Wollschläger monștri în circul lui?

— Nu-mi pomeni de el. Wollschläger a dat faliment.

— Da, dar cinstit și slăvit. Tot ce făcea el avea stil. Când am venit atunci împreună cu Marie-Anne după voi la Antwerpen, însuși contele d'Ascensons ne-a spus în trăsură: „*Mes chères, ce que vous verrez, c'est un cirque qui a du style*”.⁵⁵ Apoi a adăugat: „Nu uita că tot ce are un stil propriu e demn de respectul și admirația unui om nobil. Lumea se schimbă, ni se țin predici despre evoluții și

55 Dragii mei, veți vedea un circ care are stil. (Fr.)

revoluții, dar nici evoluția, nici revoluția nu vor aduce nimic prețios, dacă nu vor promova în același timp un stil. Fără un stil, devenim doar o mulțime amorfă, o gloată, o grămadă de oameni, un haos. Numai forma, numai stilul creează frumusețea vieții”. Asta ne spunea contele d’Ascensons, și era un om remarcabil.

— Ei, da, contele e conte, un animal superior...

— N-ai dreptate, Petr. Un conte poate să fie și un încurcă-lume. Tot astfel, și omul de circ poate să fie o personalitate remarcabilă, atunci când este el însuși și nu se ia după alții. În privința piticilor ăștia te-ai luat după Kranz, și eu am așteptat să-ți dai singur seama. Înțelege odată, că atunci când vei începe să te conduci după el, i-ai cedat de fapt lui întâietatea și te retragi involuntar în urma lui. Iar eu vreau să vă măsoarați forțele, să arate fiecare de ce ce în stare. Poate că Kranz se va dovedi un negustor mai bun, care câștigă milioane, iar noi vom ajunge la sapă de lemn. Dar ne vom duce munca cinstit, fără compromisuri. Kranz e un om mare și puternic, știe multe, nu trebuie nici să-l subapreciezi. Dar chiar dacă i-ar spune circuitului său de sute de ori institut, am convingerea că tu știi totuși mai bine (decât el ce înseamnă un adevărat circ.

— Crezi că acest Kranz face și greșeli?

— Face, cum faci și tu. Fiecare dintre noi greșește. Important însă e să ai greșelile tale și nu ale lui Kranz. Tu n-ai expune un vițel cu două capete, ți-ai da seama imediat că e o treabă de bilei, nepotrivită pentru Circul Humberto. Eu vreau să te conduci după tine. Povestea cu piticii n-are nicio importanță. De îndată ce se va ivi ocazia, vei desface contractul. Dar practicile lui Kranz, lasă-i-le lui.

Petr Berwitz găsi că Anezka îi trage o săpuneală zdravănă. Vrând să scape, se întoarce deodată spre ea și schimbă vorba:

— Ce mai fac puii de leu? Azi nu m-am uitat la ei.

— Le merge bine. Vasku ar putea începe să-i arate publicului, au împlinit patru săptămâni.

— A, Vasku! Adevărat. Bine că mi-ai adus aminte.

Trebuie să mă interesez cum merge cu călăria lui. După asta aş putea să mă scap de pitici.

Ridică mâna stângă, până ce manşeta albă ca laptele a cămăşii ieşi de sub mâneca hainei.

— Te rog, Anezka, nu-mi mai trimite manşetele la spălat până nu-mi notez ce-am însemnat pe ele.

V

Oerwitz se îndreptă spre grajduri şi-l strigă pe Hans.

— Ce face Vasku? Învăţă să călărească?

— Vasku ne-a trădat, domnule director. S-a dus, să-mi fie cu iertăciune, la comedianţi.

— Zău?

— La comedianţi, domnule director. Trebuie să vi-l spun. Se ţine de africanul ăla, care-şi azvârle copiii cu picioarele în aer. În loc să înveţe cu răbdare călăria, s-a dus la el, să-l înveţe şi să-i răsucescă trupul.

— I-auzi! clătină din cap Berwitz. Vasku ia lucrurile mai în serios decât credeam. Taică-său l-a dat în grija lui Ahmed?

— Da' de unde. Anton, săracul, e nefericit din pricina asta. Mie nu-mi place să pâresc, dar aici e mâna lui Kerholec. El n-a crescut lângă cai şi puţin îi pasă dacă băiatul ajunge călăreţ ori comediant. Dar Vasku, dacă-mi îngăduiţi să spun, Vasku are ochi pentru cai, îţi dai seama de asta după cum se poartă cu ei şi cum îi îngrijeşte. Domnul director ar putea să-şi dea seama de asta mai ales după felul cum îl privesc caii pe Vasku. Poneii de Shetland sunt îndeobşte cam îndărătnici, dar Mary ascultă orbeşte de Vasku. Băiatul ăsta are în el stofă să umble cu caii, şi omul făcut pentru şa n-ar trebui să alerge la comedianţi, n-ar trebui să se întâmple una ca asta. E o ruşine pentru faima grajdurilor noastre, domnule director!

Hans bombănea, roşu la faţă, aşa cum Berwitz nu-l mai auzise niciodată până acum. Directorului îi venea să râdă în sinea lui de chipul în care grăjdarul dispreţuia pe acrobat. În genere, în circ domnea egalitatea, dar la oamenii simpli, precum se vedea, trăia încă spiritul de

ierarhie și mândria muncii lor.

— Mă duc la Ahmed, să văd despre ce-i vorba, zise Berwitz. Dacă Vasku ia învățătura în serios, **s**-ar putea să iasă ceva din asta. Când suntem pe drum, Vasku parcă merge călare pe Mary, nu?

— Merge, merge, mormăi Hans. Merge și la pas, și la trap, da se-nțelege că n-are nicio ținută, înoată cu mâinile pe sus, nu strânge călcâiul înăuntru, nu știe să facă atent calul, de tot lucruri ce se mai pot învăța. Numai că de când îl canonește arabul ăsta, se suie pe Mary ca pe cuptor și stă în șa ca o maimuță bătută. E de minune că-i mai arde să meargă călare, fiindcă nelegiuitul ăla i-a făcut tot corpul chisăliță, zău așa.

— Principalul e că-i mai place să călărească. Tocmai asta trebuie să păstrăm noi în el. Prea puțini sunt azi cei care să facă meseria asta, cu atâta dragoste.

— Păi de aia ziceam și eu, domnule director. Pe vremea când eram încă la Wollschläger - ehei, ăsta făcea minuni cu caii! - se tot văita că un călăreț adevărat îi pică-n mână abia la ani și ani. Ei, și-am chibzuit în mine: Hans, tu ar trebui să-ți ții taina, dar domnul director, e domnul director, nu, așa că ce fel de taină să ai față de dumnealui. Mi-am zis dar: Hans, spurcăciune, toată viața ta ai slujit animalelor astea - și caii noștri sunt prima-ntâi, domnule director, trebuie **s**-o recunosc, prima-ntâi! - slujești cailor ăstora cumsecade, zic, dar după tine nu rămâne nimic, chiar așa - nimic, și-l ai aici pe tăiatul ăsta, care o să fie **într**-o zi un călăreț de talia lui Guerra⁵⁶ - ce-ar fi să pregătești un număr pentru el?

— Un număr pentru Vasku? făcu Berwitz ridicând din sprâncene, și-l privi cu mai multă atenție pe înflăcăratul Hans.

— Mi-am zis că publicului i-ar plăcea, după toate numerele noastre cu cai, să intre deodată în arenă cei patru ponei ai noștri, **într**-un număr de dresură liberă, iar

56 Guerra Alcssandro — vestit călărc⁷acrobat din prima jumătate a sec. al XIX-lea.

în locul domnului director să apară ca dresor, uite, un băiat, dar în frac și cu cilindru, ca un om mare, cu biciul în mână, care să facă totul ca un om mare. Eu aş dresa caii și-aș pregăti numărul ăsta...

Berwitz îl asculta cu mare interes.

— Ți-amintești, Hans, zise el, cuprinzându-l cu brațul pe după umeri, ți-amintești de vesta aceea roșie pe care o purtam când executam numărul de dresură cu caii cei negri? Îți plăcea tare mult...

— Cum să nu-mi amintesc. Doamne, frumoasă vestă! Cu nasturi de aur! N-am văzut alta mai frumoasă de când mă știu. De multe ori nici nu mă uitam la cai, atât de mult îmi plăcea vesta.

— Bagă de seamă ce-ți spun, Hans. Dacă pregătești un număr cu Vasku și poneii, un număr de succes, îți dăruiesc ție vesta.

— Nu, asta nu se poate, domnule director! bâigui Hans, buimăcit.

— Adu-ți aminte că la mine orice se poate. Să fie un număr bun - și vesta va fi a ta.

— Domnule director... să mă bată... să mă pălească Santos cu copita, dacă n-o să fie un număr prima-ntâi!

Berwitz înclină ușor din cap și-l lăsă pe Hans să chibzuiască cu înfrigurare asupra numărului de dresură liberă a poneilor. Vesta aceea superbă, cu nasturi de alamă în loc de nasturi obișnuiți, se odihnea, într-adevăr, de multă vreme în garderoba lui Berwitz, de când Petr începuse să se îngrășe, fiindcă făcea cute când o îmbrăca și nu-l mai prindea. Din pricina asta o pusese la păstrare pentru Sfânta întâmplare, cu gândul că se va ivi vreo ocazie când o „va vinde bine”. Și iată, acum se ivise prilejul. Până acum, poneii fuseseră doar un element de decor. Apărând în arenă într-un număr independent, și-ar fi valorificat cu totul altfel existența.

Străbătu grajdul spre vagoanele cu animale și vagoanele artiștilor. Toate stăteau înșiruite în ordinea stabilită, așa că nu trebui să umble mult până la vagonul

șchiopului Harwey. Ciocăni la ușă. Ușa se deschise, și uscățivul englez se ivi în prag, cu o expresie de tristețe întipărită pe față.

— Bună ziua, Harwey. Am nevoie să ajustăm ceva pentru Vasku. Acum chiar. Ce ai mai nimerit pentru statura lui?

— Vasku... Păi, cam ce-ar trebui să fie? Avem patru costume de paji... apoi unul de șoimar persan... aș mai putea găsi ceva arab... un costum de cavaler nu-i pentru el... costum roman n-am... de călăreață-acrobată cred că nu v-ar conveni... ar mai fi un costum marocan...

— Asta merge, Harwey. Probează-l imediat și calcă-l. Servus.

Berwitz o porni mai departe, spre vagonul albastru. Voia să pice acolo pe neașteptate, dar cum se apropie, un țânc murdar, cum nu se mai poate, apăru de undeva dintre vagoane și strigă cât îl ținea gura:

— Îl padrone!

Băieții lui Romeo dădură buzna din toate părțile, zdupăind din picioarele desculțe și țipând toți de-a valma:

— Îl padrone! Direttore! Attenzione!

Se strânseseră toți ciorchine în jurul lui, făcând plecăciuni și agitându-și mâinile în chip de salut. Fereastra vagonului se deschise și în ea apăru nevasta lui Romeo, cu dinții albi dezveliți într-un zâmbet ce-i lumina fața tuciurie. Din fundul vagonului apăru îndată Ahmed Romeo, urmat de Vasek.

— *Che cosa c'è. - Ah, buon giorno, signore direttore, bonjnur*⁵⁷... Ce cinste pentru casa noastră albastră... Signora Romeo n-a avut încă fericirea... Felicia, Felicia!

Berwitz înjură în sinea lui. Ținuse doar să arunce neobservat o privire pe aici. Nu putea suferi vizitele. Dar doamna Felicia Romeo coborâse scara vagonului cu un prunc în brațe și-i întinse mâna cu un gest regesc. Liota lor de copii îl înconjuraseră, așteptând cu încordare să se

⁵⁷ Ce surpriză... bună ziua, domnule director, bună ziua. (îmbinare de italiană și franceză.)

dumirească ce e cu vizita asta.

— Încântat, madame, rosti Berwitz, căznindu-se să zâmbească. Dar vă rog să nu vă deranjați. Am venit doar să mă interesez cum merge Vasku.

— O, Vasku e un băiat viteaz, răspunse cu entuziasm Ahmed. Vasku execută pentru domnul director reverența mare numărul patru... cu piciorul drept în arc deschis, așaaa... mâinile amândouă pe lângă corp... mai spre piept... nițel mai în afară... bravo! Tocmai exersam luminarea, figura numărul trei, cu sprijinire în mâini. Vasku pricepe ușor și mai ales are răbdare.

Berwitz îl privi cu atenție pe băiat. I se păru că observă o oboseală pe fața lui. Hotărât lucru, Vasek nu mai arăta acea agilitate de țipar, care îi plăcuse atât de mult la el, atunci în manej. Și zâmbetul băiatului părea puțin chinuit. Petr își putea închipui lesne starea lui din experiența propriei sale tinereți și știa că acum are nevoie de un cuvânt de încurajare. Se apropie de el și îi puse prietenește mâna stângă pe umăr.

— Ei, cum e, Vasku, merge? Te doare tot corpul, nu-i așa?

— Mă doare, domnule director, zâmbi Vasku.

— Știu cum e. Doare al naibii, nu-i așa?

— Afurisit de tot, încuviință băiatul.

— Doare... luminarea și candela ei de durere! zise apăsător Berwitz.

— Altarul și evanghelia! adăugă Vasek.

— Cerul și toți sfinții! aruncă triumfător Berwitz.

— Sfinții, sfințișorii și sfintele! îl învinse Vasek în întrecerea lor.

— Dar nu ne dăm bătuți, nu-i așa?

— Nu ne dăm bătuți.

— Așa e bine, băiatule. Ținte tare, nu te lăsa! Se înmoaie ea odată șira spinării și cum îți dai seama că s-a înmuiat, gata, totul merge strună. De umblat, văd că poți să umbli. Am pentru tine o însărcinare. La viitoarea oprire îmbraci hainele pregătite de Harwey, iar în pauză te duci

printre public cu unul dintre puii de leu.

— A, puii de leu, ce mai fac? Am și uitat de ei.

— **S**-au pus pe picioare și de acum înainte trebuie să-și câștige singuri hrana. Ai să iei unul în brațe să-l arăți, lași oamenii să-l mângâie și strângi cheta, iar cu banii o să cumpărăm pentru ei lapte și carne. Ai înțeles?

— Înțeles, domnule director.

— După pauză, duci banii și puiul de leu la mine, în vagonul 1.

— Bine.

— Ține-te bine, Vasku. Servus.

Directorul îl bătu ușurel pe umăr și se întoarse spre Ahmed, căruia îi spusese în franțuzește:

— Romeo, trebuie să știi că de băiatul ăsta avem nevoie la călărie. Nu face din el un contorsionist, ci un săritor. *Batoude*⁵⁸, *fricasse*⁵⁹, *saut peri Heux*⁶⁰ și alte figuri dintr-astea.

— În ordine, patroane, se înclină Ahmed. *Flip-flap*⁶¹, *flic-flac*⁶², rondade⁶³ și altele. Am să-l învăț toată știința școlii arabe, să fiți mulțumit și să vedeți de ce-i în stare Ahmed Romeo.

— Madame Felicia, mi-a făcut o deosebită plăcere... se întoarse directorul spre doamna Romeo, strângându-i mâna întocmai ca și soțului ei, și plecă repede, refuzând cu un gest invitația ei zgomotoasă de a intra în vagon.

Băieții lui Ahmed îl înconjurară pe Vasek plini de admirație, întrucât tocmai pe el l-a ales atotputernicul director ca să umble prin public cu leii cei mici. Pentru Vasek asta era ca o mană cerească, deoarece îi dădea prilejul să se umfle în pene ca un adevărat dresor în fața acestor puști care, deocamdată, știau mult mai multe decât

58 Salt la trambulină (fr.).

59S alt înainte sau înapoi, cu răsucirea trupului în timpul saltului (fr.).

60s Salt mortal (fr.).

61S alt înapoi cu sprijinire în mâini (fr.).

626 Salt înainte cu sprijinire în mâini (fr.).

63 Sărituri în formă de cerc.

el în ce privește săriturile și răsucirile. Soții Romeo, care intraseră în vagon de îndată ce directorul nu se mai văzu, se uitară unul la altul, ridicând din sprâncene, arătând din ochi spre Vasek și clătinând amândoi semnificativ din cap. În orice colț al lumii, nu numai în Tunis, scena asta ar fi avut unul și același înțeles: „Ia te uită, se interesează grozav de băiat - ei, trebuie să fim cu băgare de seamă în treaba asta!”

A doua zi după-amiază, în timpul reprezentației, Vasek veni **într-un** suflet în cortul circului, îmbrăcat în costumul „marocan” roș-albastru, strângând cu mâna stângă la piept puiul de leu, iar în dreapta ținând o farfurioară. De îndată ce se anunță pauza, o porni în lungul lojilor și apoi printre băncile de la stal. Peste tot, spectatorii se entuziasmau că văd un pui de leu, că-l pot mângâia și lua în brațe. Nu mai puțin succes avu și băiatul frumușel care îl purta în brațe. Din toate părțile zornăiau banii în farfurioară. La urmă, când făcură socoteala în vagon, se văzu că la prima chetă **s-au** strâns 7 mărci și 68 pfenigi. Directorul Berwitz, în uniformă de persană, cu sabia cercheză la șold și cu decorațiile agățate pe piept, dădu mulțumit din cap și, căutând în grămada aceea de bani, luă o monedă de 20 de pfenigi, pe care i-o întinse lui Vasek:

— E a ta!

Gestul lui fu mai măreț și mai suveran decât gestul sultanului atunci când îi dăruia lui Petr, odinioară, safirul regal.

Vasek, fericit, dădu fuga la Harwey, să-i dea înapoi costumul. Iar seara, când taică-său veni la masă, îl găsi stând pe scara vagonului, cu mâna întinsă și cu banul strălucitor în palmă.

— Uite, tată, ce-am câștigat eu!

Antonin Karas luă banul, îl scuipea, superstițios, scoase din buzunar o batistă albastră și legă banul cu grijă **într-un** colț al ei.

Vasek rămase dezamăgit. Își făcuse atâtea planuri, ce

să-și cumpere din oraș, dar tata îi spuse apăsător că are nevoie de ghete.

Vasek trebui să se împace cu gândul ăsta, dar cel puțin putu să se laude în fața lui Kerholec, a lui Bures și a celorlalți, că la reprezentarea din ziua aceea el a câștigat douăzeci de pfenigi.

— Când o să câștigi douăzeci de mărci, o să ne cinstești cu o bere, îi răspunse Kerholec cu vorba lui dintotdeauna.

T

trebuiră să recunoască în cele din urmă că Ahmed” Romeo nu-l chinase degeaba pe Vasek. Ahmed știa că întinderea mușchilor, înmuierea mijlocului și accentuarea flexibilității încheieturilor sunt proceduri foarte dureroase, după cum știa din experiență că copiii se sperie până într-atât de ele, încât odată cu rigiditatea corpului, pierd și tăria spiritului. Nimic nu e mai întristător decât să vezi un copil care execută salturi numai de teamă, pentru că e forțat s-o facă. Elementul prin care acrobații arabi, berberi și marocani câștigaseră de îndată întâietatea în circurile europene și în „umbrelele” de prin bâlciuri, unde veniseră în grupuri mari, unite prin legături de familie, era tocmai pasiunea pe care o puneau în execuție, acea înflăcărare sălbatică ce se transmitea și copiilor, care, urcându-se pe tălpile tatălui, ce ședea întins la pământ, cu picioarele ridicate în sus, îl rugau să-i arunce măcar o dată în abr. Numerele icariene se desfășurau ca un vârtej furtunos de tumbe și sărituri, și Ahmed Romeo veghea ca niciunul dintre elevii lui să nu piardă acel ceva, căruia el îi zicea: focul sacru. El însuși uneori, când, culcat pe spate, își prindea și-și arunca în sus copiii, care se roteau în aer și se încrucișau în zbor, se molipsea de ritmul amețitor al acrobațiilor și, cuprins parcă de febră, posedat de acea iuțeală drăcească, se proptea cu ceafa în pământ și începea deodată să cânte *sura* cailor din Coran: „Lângă caii ce scot foc pe nări și cu copitele scăpărând, lângă caii ce aleargă-n galop dimineața, lângă caii ce gonesc în zbor,

învăluți **într**-un nour de colb, lângă caii din fruntea armatelor biruitoare!...” Picioarele lui Ahmed se agitău *furioso* în aer, iar copiii zburau ca niște meteori, întregul număr părea un foc de artificii și oamenii izbucneau în aplauze mai înainte ca Ahmed să-și fi isprăvit cântarea.

— Allah e Allah și teama e teamă! obișnuia el să spună vorbind de metodele școlii sale. Teama e un simțământ firesc, dar lipsa ei înseamnă educație. Teama n-o alungi prin teamă. Trebuie să-ți învingi teama și să o înlături, cum înlături slăbiciunea mușchilor. Exersează cu râvnă și slăbiciunea se va preschimba în forță, teama în curaj, băiatul în bărbat. Franțujii nu dau voie copiilor să apară în numere de circ. Allah știe că asta nu mă privește pe mine. Băiatul meu de cinci ani e de pe acum bărbat în fața suferinței, pregătit să-și înfrunte destinul.

Ce-i drept, în timpul exercițiilor, Romeo urla, răcnea, își rostogolea ochii în orbite, rânjea dezvelindu-și dinții, dar Vasek își dădu repede seama că toate acestea au ca scop să îndemne elevii la treabă și să le acopere propriile lor vaiete. Țipetele lui Ahmed, precum și felul cum te prindea cu mâinile erau expresia unei depline sensibilități. De asemenea Vasek mai băgă de seamă că Ahmed nu cerea de la el tot ceea ce cerea de la copiii lui. Când Vasek izbuti să se îndoiaie pe spate până să atingă pământul cu mâinile, Ahmed se mulțumi cu atâta, continuând să repete mișcarea până ce sprijinirea în mâini deveni sigură. În schimb, pe copiii lui care ajungeau până aici, îi silea să târască mâinile pe pământ, aducându-le mereu mai departe, ceea ce însemna o durere crescândă.

— Vasku nu va fi contorsionist, omul-șarpe, îi spuse Romeo lui Kerholec, când acesta veni să vadă ce progrese face băiatul cu învățătura. Vasku va fi acrobat, și va avea ținuta nobilă a unui comediant din vechea școală. Manierele alese sunt în decădere în Europa. Voi, franțujii, mâncați cu furculița și vă ștergeți la gură cu șervetul, vă legați cravată la gât, dar toate astea sunt doar gesturi exterioare. Nu cunoașteți deosebirea dintre o reverență în

arenă și o reverență de politețe, dintre reverența mică de mulțumire, reverența mare de mulțumire și reverența în fața padișahului. Copiii mei, să mi-i ție Allah în viață, știu însă mai mult: *riverenza lunga* în șase timpi, *riverenza grave* în patru, *fiverenza minima* și *riverenza semiminima* sau *brève*. Astea toate fac parte din măreția artei noastre, păstrează și arată oamenilor desăvârșitele maniere, potrivit vechilor și grațioaselor reguli de conduită, statornicite de cei mai înțelepți învățați din orașul sfânt Kairouan, din oaza Mursuk, din orașul El Obeid din Kordofan, din Cairo și Damasc.

— Bine, răspunse Kerholec. Vorba e ca Vasku, atunci când va fi mare...

— Vasku nu va fi mare, clătină din cap Romeo. Allah a lăsat ca șira spinării omului să crească drept. Iar când marele învățat în ale artei, Ali-ben-Rachmadin, a rugat pe arhanghelul Mihail să-i îngăduie să îndoiaie șira spinării elevilor săi intru slava lui Allah, Allah i-a spus, fie-i numele binecuvântat, că poate să aleagă din aste două hatâruri: sau o șira spinării țeapănă, dar care va crește, sau una flexibilă, a cărei creștere se va opri. Și cuvântul lui Allah a rămas. Niciunul dintre noi nu e înalt, căci corpul care se frânge din mijloc, nu mai crește.

Kerholec își aminti că, într-adevăr, toți bunii acrobat isăritori pe care îi cunoștea, erau mici de statură, dar nu ținu seama nici de legenda lui Ahmed, nici de realitate, anume că tendoanele copiilor își opresc creșterea în timpul exercițiilor și că după aceea creșterea e îngreunată. Voise doar să-i explice lui Romeo că, în cazul lui Vasek, e nevoie în primul rând de cunoștințele de bază.

— *Mașalah!* exclamă Romeo. Niciun profesor bun nu dă copiilor altceva decât cunoștințele de bază. Uite, de exemplu asta!

Romeo își luă elan trei pași și făcu o răsucire în aer.

— *Ecco!* Ce-a fost asta? Domnul. Kerholec va spune un salt. Dar Ahmed Romeo a făcut în mijlocul saltului o piruetă completă în jurul propriului său trup. Săritura

știucii, *signore*, și nu salt. Și cu bătaie de la pământ, nu de pe trambulina voastră. Cu aterizare înceată, domoală, de parcă m-ar fi purtat șapte duhuri prin aer. În cât timp am învățat asta?... în șaisprezece ani, *signore*. *Esercizio di sedici anni în totale*⁶⁴, până am învățat să fac și aterizarea asta domoală la pământ. Iar de repetat repet mereu: *un anno fa, unasettimana fa, oggi, domani e posdomani*⁶⁵. Cu profesorul crezi că fac asta? Nu, *signore*, profesorul doar pregătește copilul, îi descătușează trupul, îi călește mușchii, îi toțeste inima, îi arată primii pași. Restul învață elevul singur. Ahmed Romeo n-o să-l învețe pe Vasku nimic mai mult decât lucrurile de bază. Dar lucrurile de bază ale unei școli bune, *signore*.

Într-o privință avuseseră toți dreptate: îi preziseră lui Vasku că va simți durere doar în primele zile. Erau clipe când crezuse că n-o să mai reziste și de sute de ori îi scăpase în șoaptă printre dinții încleștați vorba sa obișnuită: afurisit. Și iată că **într-o** zi, ca prin minune, toată rigiditatea corpului părea să fi cedat, totul deveni normal, mușchii și încheieturile se domesticiseră, iar Vasek nu simți acum dureri mai mari decât cele încercate **într-un** joc mai greu. Aceasta era totodată dovada faptului că Romeo îl pregătise cu măsură și în mod temeinic. Dar Vasek nu se gândea la asta. Se simți dintr-odată ca nou-născut și începu el singur să repete primele exerciții învățate. De la poziția de luminare, cu sprijin în mâini și cu picioarele în sus, și de la aplecarea pe spate până la pământ, trecu la primele salturi înapoi, cu sprijinire în mâini, numite *flip* în graiul circului, învață apoi saltul maimuței - săritura peste cap îndărăt, saltul înapoi pe un picior, legat de o frânghie, ca să nu se lovească și, mai ales, ca să-și facă curaj. De fapt, nici că -, zăturile nu-l mai dureau, deoarece învățase să-și încordeze mușchii spatelui și ai picioarelor, astfel încât cădea ca pe o pernă tare. Până și degetele îi erau mai puternice. Acum putea să se lase să

64 Am exersat în total șaisprezece ani (it.).

65 An de an, săptămână de săptămână, azi, mâine, poimâine. (It.).s

cadă înainte la pământ, cu trupul drept, și degetele rășchirate amortizau căderea, încât nu simțea aproape nimic.

Odată cu dispariția durerilor îi reveni și voioșia de mai înainte. Nu-l răbda inima să stea mult locului, alerga de la grajd la menajerie, era din nou peste tot. Se întoarce la Hans să învețe mai departe călăria. Și treaba mergea acum cu totul altfel. Vasek sărea în șa cu o ușurință necunoscută mai înainte, iar învățătura nu-l mai obosea, deși Hans îl puneă să lucreze potrivit vechilor și necruțătoarelor reguli ale călăriei. Gel mai frumos i se părea atunci când Hans îi dădea în mână o minge, o îboldea pe Mary în trap prelung, iar el, Vasek, trebuia să arunce și să prindă mingea fără să se uite la frâu sau la cal. Luase asta drept un joc atrăgător, dar în realitate era un foarte serios exercițiu de călărie, în vederea elasticității trupului în pasul calului și a unei poziții cât mai firești în șa. La școala lui Ahmed, Vasek învățase ceva ce altă dată nici nu-i trecea prin minte: să-și controleze mișcările trupului luate separat. Chiar când era absorbit de exercițiu, își observa mișcările picioarelor, mâinilor, trupului, capului, în succesiunea lor, și influența reciprocă pe care o aveau asupra echilibrului. I se dezvoltase în subconștient simțul de autocontrol, iar când Hans îi atrase atenția că mâinile unui călăreț trebuie să fie una cu frâul, **într-o** poziție calmă deasupra șeii, și că nu trebuie să le agite, această explicație se dovedi suficientă pentru ca să-și stăpânească numaidecât mișcările mâinilor în timp ce călărea pe Mary.

174 K

Într-o zi, când sări jos” de pe ponei și tocmai îi scoase căpăstrul, se auzi chemat de Hans. Vasek rămase mut de uimire. Hans îi întinse o șambrieră, un bici mare de dresură.

— Uite, Vasku, trebuie să înveți să umbli și cu asta. Ia-l și du-te afară, învață deocamdată să-l folosești fără cai.

Băiatului îi veni să chiuie de bucurie. Un bici, un bici mare, adevărat, la fel cum are directorul sau domnul Perreira! Un bici lung și mult mai înalt decât el, cu o buclă grozavă sus și cu șfichiul alb, care tremură și se mișcă aidoma unui șarpe de argint. Solemn și emoționat, ieși cu biciul afară, în spatele vagoanelor, ca să nu-l vadă nimeni cum se războiește cu el. Își dădu seama numaidecât că biciul e mult mai greu decât își închipuise și că nu va fi prea ușor să-l mânuiască. Așa se și întâmplă. Biciul ăsta era o unealtă diavolească, nu alta, îl avântai o dată și pleosc! – nici nu știai de unde vine și mi te croia peste cap sau pe spinare. Iar ca să trosnești cu el de-adevăratele, pentru ăsta îți trebuia forță nu glumă! în primele zile, Vasek mai mult se împleticea în biciul cel lung, decât să facă vreo ispravă, **într-o** asemenea clipă se opri lângă el H; rwey.

— *Hallo, Vasku!* Minunat bici - cine ți l-a dat?

— Hans, domnule Harwey.

— Ți l-a dat ca să înveți să umbli cu el?

— Da, domnule Harwey.

— Hans e un prost dacă-și închipuie că poți ține în mână un asemenea bici. Vino cu mine, Vasku, găsesc eu pentru tine altceva mai bun.

Harwey se îndreptă spre unul dintre vagoanele-depoziț, scotoci un timp printre lucrurile de acolo și coborî cu un bici-verde, jupuit, însă mult mai mic și mai ușor.

— Ți ăsta mai zic și eu, ți se potrivește. E de pe vremea bătrânului Humberto, chiar al lui a fost. Pe atunci menajeria era mai mică. Cu ăsta ai să poți să pocnești. Știi să pocnești din bici... să trosnești, da?

Într-adevăr, când încercă biciul, Vasek văzu că era tocmai bun pentru el. O dată, de două ori, de trei ori - pocnea ca dintr-un pistol. Băiatul sări în sus de bucurie.

— Strașnic bici, domnule Harwey! Strașnic mai pocnește, nu-i așa? I-auziți cum pocnește, domnule Harwey? Ce credeți, domnule Harvey, oare tata aude cum pocnește?

Și dacă aude, știe cine pocnește!" Oare își închipuie că sunt eu? Sau crede că e domnul Berwitz?

— O, o, prea multe întrebări pentru un om bătrân. Să nu-ți închipui că biciul e făcut numai ca să pocnești cu el. Bineînțeles, trebuie să înveți și asta... să pocnești, yes. Dar nu numai așa. (a, uită-te, eu pocnesc de două ori dintr-o singură lovitură...

Harwey avântă iute biciul cel mare și șfichiul cel alb scoase două pocnete asurzitoare.

— Tu trebuie să înveți să faci și de trei ori poc, yes. Și să faci asta cu eleganță, ca biciul să se înfășoare frumos, yes. Și asta nu-i tot. Ia te uită!

Harwey luă o bucată de ziar, o mototoli și o aruncă ceva mai încolo. După aceea măsură din ochi ca de la el până la hârtie să fie o lungime de bici și când pocni o dată șfichiul, hârtia își luă zborul.

— Vezi, asta e! Așa să lovești! Drept la țintă! Asta nu se învață dintr-odată, abia peste vreun sfert de an o să știi s-atingi ținta. Și pe urmă, o să înveți mai departe, yes. Trebuie să știi să nimerești din centrul manevrei în orice loc, fie că pocnești din bici, fie că numai ciupești, fie că doar atingi cu șfichiul. Trebuie apoi să știi să lovești pe sus sau pe jos, în dreapta sau în stânga. Să știi să lovești ușurel, doar să le pocnești cailor în ureche, fără să-i atingi cu biciul. Vpoi să pocnești repede în trei locuri diferite, ca și când caii ar fi făcut vreo greșală. Pe scurt, Vasku, să vorbească biciul în locul tău, să le spună cailor în locul tău ce vrei de la ei: să alerge mai iute, ori mai încet, să nu sară, ori să sară, aici să mustre, aici să laude. Yes. Toate astea sunt mai importante decât să pocnești cu biciul în aer. Directorul nostru e atât, de sigur de bici, încât dacă arunci un măr în sus și-l despică în două dintr-o lovitură. După mine, cred că peste vreun an o să începi să stăpânești și tu biciul, pentru că, știi, biciul la circ e o adevărată știință. Yes.

Pentru Vasek începu acum o nouă perioadă de sârguincioasă învățătură, și el învăța să mânuiască biciul

cu toată seriozitatea de care e în stare un copil. Băieții lui Romeo descoperiră repede noul său *esercizio*. Mai întâi îl priviră cu adâncă admirație, dar pe urmă găsiră în asta un prilej de joacă și veselie. În loc să-și ia ca țintă un ghemotoc de hârtie, Vasek lua la ochi pe tuciurii lui Romeo, care alergau i-ltsgr!

gălăgioși în raza biciului, țișând ca să-l întărate, atunci când nu-i nimerea, și urlând cât îi ținea gura, atunci când îi atingeă în plin.

Împielitații ăștia erau ca o pacoste pe capul lui Vasek. Ori de câte ori făcea antrenament, veneau și ei să caște ochii, deși Romeo-tatăl îi gonia mereu. Lui Vasek nu-i plăcea asta. Încă de acasă, din sat, fusese recunoscut drept căpetenia băieților și, mânat de o mândrie copilărească, veghea să nu-l surprindă nimeni într-o clipă de slăbiciune. Și poftim, aici toată liota tuciurilor știa mai multe decât el, și tot ceea ce Vasek repeta cu îndârjire în fața lor era un fleac pentru ei. Niciodată nu-și bătuseră joc de el, e adevărat, dar numai faptul că-i arătau într-un vacarm nesfârșit, de strigăte, cât e de ușor ceea ce el nu-i în stare să facă, îl înfuria peste măsură. În sinea lui, băiatul își jurase de sute de ori că-i va pune cu botul pe labe atunci când va ști să facă cel puțin primele sărituri.

Ciudate și de-a dreptul rele erau relațiile lui Vasek cu Paolo. Între ei doi domnea o permanentă încordare, care izvora poate din faptul că Vasek nu-i putea imputa nimic serios. Poate unde era puțin mai mare decât el, avea mult mai multă experiență și știa să lucreze ca acrobat, motive pentru care Vasek îl invidia nespus. Paolo era un băiat frumos, zvelt, elastic, când stătea locului își lua întotdeauna <O poză puțin teatrală, iar dacă făcea ceva, mișcărilor îi erau armonioase, plăcute. Știa lucrul acesta despre sine și începuse chiar să-și exploateze frumusețea. Vasek se simțea în fața lui ca unul din topor, un bădăran. Paolo avea privirea îndrăzneată, ba chiar obraznică, numai că în ochii strălucitori îi juca mereu o sclipire vicleană, mulțumită căreia schimba numaidecât obrăznicia într-o

ștrengărie nevinovată, ori de câte ori era gata să primească vreo muștrare, sau vreo palmă: „O, doar n-o să fiți răi cu frumosul, nevinovatul Paolo?” Vasek era o fire deschisă, fără ascunzișuri, și viclenia asta îi apărea drept prefăcătorie și lașitate. Bănuia apoi că nici bucuria lui Paolo la vederea progreselor pe care le făcea el, Vasku, nu era sinceră, ci numai un truc viclean.

Paolo era pe lângă Vasek un fel de asistent al lui Ahmed, iar atunci când Vasek pricepu câteva trucuri de bază - artiștii de circ numesc truc orice parte componentă a unui

12 177 număr acrobatic, care trebuie repetată neîncetat până la deplina ei însușire și devine un reflex - Paolo însuși supraveghea repetițiile lui Vasek, fără să mai fie și taică-său de față. Punea multă însuflețire în treaba asta, zâmbea răbdător și îi arăta în repetate rânduri cum se face corect pasul „bătaia sau prinderea, și-l aplauda binevoitor ori de câte ori reușea exercițiul. Dar tocmai această bunăvoință veșnic surâzătoare, această atență politete, această entuziastă participare îi păreau lui Vasek, cel atât de reținut din fire, supărător de suspecte.

Niciunul dintre băieții pe care îi cunoscuse până atunci nu se purtase astfel. Universul copilăriei lui era mai aspru, mai brutal și chiar mai crud atunci când era vorba de gelozie și invidie, dar drept, deschis, limpede. Paolo era ca un țipar lunecos, care îți scapă mereu din mână. Vasek știa doar că Paolo nu-l îndrăgește, că face totul nu dintr-o apropiere sufletească, ci dimpotrivă, din invidie.

Pentru ce anume îl invidia, nu putea să-și dea seama. Lui Vasek totul i se părea nespus de firesc și de simplu, viața aceasta cu care se familiarizase atât de repede, prietenia oamenilor mari față de el, participarea lui la orice muncă alături de ceilalți. De fapt, venise la Circul Humberto doar cu câteva zile înaintea lui Paolo, dar aici se simțea ca acasă, se împrietenise și se apropiase de toți, de Hans, de dresor, de Harwey, de Arr-șehir. Tocmai în asta se ascundea sămânța invidiei lui Paolo. Vasek era aici acasă,

se stabilise aici, pe când Romeo cu ai lui cutreierau lumea și se alăturaseră circuitului doar ca niște artiști ambulanți, ca niște oameni rătăcitori. Romeo avea contract cu Berwitz pe timp de zece luni, dar chiar dacă l-ar fi avut pe doi sau pe cinci ani, totul era numai temporar, trecător, și într-o bună zi vagonul albastru avea să se despartă de restul vagoanelor humbertiene și să cutreiere lumea cu alt circ, sau de unul singur, prin bâlciuri.

În schimb, Vasek și cu taică-său, deși nu vorbiseră niciodată între ei despre asta, erau aici pentru toată viața. Problema patriei se ridica între ei în toată relativitatea ei socială și le contura destinele. Pentru Antonin Karas noțiunea de patrie era indisolubil legată de căsuța lui din Horní Sněžna. Vasek, a cărui adaptabilitate copilărească primise cu plăcere această mare schimbare din viața sa, simțea că asta e casa lui, acest mare circ călător, care împreună cu oamenii și cu animalele sale îi apărea ca un fel de sat pe roate - un sat mult mai frumos și mai atractiv decât Horni Snezna.

Iar Paolo, frumosul, sărmanul Paolo simțea că pentru el căminul e doar vagonul în care dormeau înghesuiți - adevărate ghemuri de trupuri omenești, vagon care îi purta în lung și în lat, pe soare și ninsoare, pe ploaie și pe ger, prin toată lumea, și aproape în fiecare an răsuna de orăcăitul unui nou-venit pe lume.

Din pricina asta îl invidia Paolo pe Vasek, din pricina asta îl pizmuia. Micul semiberber era ros de o neostoită invidie atunci când îl vedea pe Vasek stând la aceeași masă cu un domn atât de mare cum era Kerholec, când îl vedea călărind pe Mary și îngrijind poneii, când îl găsea vorbind prietenește cu căpitanul Gambier, ori îl vedea purtând în brațe, în pauza reprezentațiilor puii de leu. Cât ar fi dorit să facă el însuși toate astea, și cât i-ar fi plăcut să treacă nestingherit prin cortul circuitului, prin grajduri și prin menajerie! Pe micul și frumosul Paolo însă îl goneau toți, de peste tot. Hans, îngrijitorul cailor, era rău al naibii cu Paolo și cu frățiorii lui, bombănea întruna, cum că el nu

mai răspunde de nimic, dacă vin pe acolo puii ăștia de țigan. Iar căpitanul Gambier dăduse chiar un ucaz anume, cum că se interzice copiilor accesul în menajerie și în vagoanele cu animale sălbatice. Toți simțeau o teamă firească în fața acestui element african, fără astâmpăr, ca argintulviu, la care ștrengăria se împletea cu o plăcere înăscută de a te duce în ispită. Vasek, dimpotrivă, era liniștit, așezat, slujitorii cercului simțeau în el pe viitorul om matur și se purtau cu el ca atare.

Dacă însă toți își stăpâneau față de familia Romeo sentimentele izvorâte din grija de a preveni vreo nenorocire, un singur om își manifestă din prima clipă, deschis, dușmănia: Arr-șehir, paznicul și îngrijitorul elefantului Bingo. Cât timp era acolo, micul, frumosul Paolo nici nu îndrăznea să se apropie de culcușul elefantului.

— Credincioșii lui Mahomed, spunea îngrijorat Arr-șehir, sunt plini de duhuri care vor răul celor sfințiți. Am pus eu picioare de muscă pe prag, dar duhurile rele ar putea să pășească înăuntru în trupul lui Paolo ăsta.

12* 179

Rândașii nu vedeau picioarele de muscă așezate pe prag, dar vedeau nuiaua rezemată de către Arr-șehir chiar la intrare. Prima oară când făcu cunoștință cu nuiaua, băiatul alergă la Ahmed aproape plângând, văicărindu-se că îngrijitorul elefantului îl gonește. Ahmed Romeo ridică din umeri:

— Cum glăsuiește *sura* elefantului?

Paolo nu se pricepu să-i răspundă. Ahmed Romeo vârî mâna în buzunar, unde avea un șir de mătănii și, apucând o mărgea între degete, recită:

— Nu știi oare cum **s**-a purtat Creatorul cu nația ce-a adus elefanții?

— A, ba da... ăștia-s ăia care au fost nimiciți... își aminti Paolo. Ahmed înclină din cap a încuviințare și continuă:

— A trimis păsările Ababil, care au aruncat în ei cu

pietre, de-au căzut până la unu la pământ și **s**-au chircit ca niște rădăcini.

Paolo învăța deci că răzbunarea și răsplata sunt în mâinile lui Allah, dar asta nu-i potoli ambiția și invidia. Știa, bineînțeles, să le ascundă de ochii celorlalți. În scurta i viață văzuse multe pe lume și învățase de mic să se plece în fața atotputernicilor cu reverența numărul 3. Ochii lui ageri se duminiră numaidecât de situația lui Vasek, de unde și serviabilitatea, zelul lui neobosit. Asta era în ei, în toți din familia Romeo, căci și bătrânul Ahmed îl întâmpina cu plecăciuni slugarnice pe Kerholec, iar copiii lui îl înconjurau cu zâmbete pe Vasek. Numai că Vasek, cu instinctul său sigur de copil, ghici că toate acestea sunt nefirești, doar de ochii lumii, și, o dată, când Paolo îi zâmbi cât putu el mai candid. Vasek își zise în sinea lui: „Șarpe ce ești!”

În ciuda purtării lor din cale-afară de prietenoase. Vasek rămase totuși închis în sine și retras, încredințat că de după masca acestor veșnice zâmbete vor izbucni o dată adevăratele simțăminte, și că atunci se va socoti el cu toate pușlamalele astea. Acum, când învăța să mânuiască biciul, băieții lui Romeo îl înconjurau, îmboldind**u**-l cu strigăte să-i lovească, și așa începu un joc, în care Vasek puse și o fărâmă din tainica sa mânie. Băieții stăteau roată în jurul lui. vârâ**ndu**-i-se în raza biciului, iar Vasek îi plesnea de-adevăratelea. Niciodată n-ar fi învățat să-și atingă ținta cu biciul, sluj**indu**-se de lin ghemotol de hârtie, așa cum învăța acum, în jocul acesta în care puneă toată patima ce-l stăpânea.

Săptămânile treceau, loviturile lui Vasele erau din ce în ce mai precise și mai iuți, iar strigătele din ce în ce mai ațâțătoare ale tuciurilor: „Vasku, *ecco!* Vasku, *qui* Vasku! ...” se auzeau neîncetat atunci când el apărea printre vagoane cu biciul în mână. Cu cât se prelungea jocul, cu atât mai felurite erau strigătele și provocările, între care tot soiul de vorbe și gesturi batjocoritoare - scoteau limba la el, îi dădeau cu tifta, izbucneau în râsete. Iar Vasek

pocnea și trosnea din bici fără o vorbă, și ori de câte ori vreunul dintre ei reușea să sară în lături sau să se arunce la pământ, ferindu-se din calea biciului, nu făcea decât să-l ațâțe și mai tare împotriva acestei cete de netrebnici care își băteau joc de el. **Într-o** bună zi obișnuitele strigăte se transformară deodată **într-un** urlet și un vacarm asurzitor, încât rândașii din grajduri și oamenii de prin vagoane dădură buzna afară. Văzură pe maidan cum băieții încăierăți se rostogoleau pe pământ, **într-un** ghem, iar când se apropiară, recunoscură în cel de jos pe Paolo, iar deasupra lui pe Vasek, care îl strângea de gât. Frații lui Paolo erau toți grămadă peste Vasek, care îi lovea cu picioarele și încerca să și-i scuture din spinare.

Când îi despărțiră, Paolo era vlăguit cu desăvârșire și aproape fără suflare, iar Vasek răscolit de furie.

— Ce **s-a** întâmplat? se repezică spre ei Hans și Ahmed, unul **dintr-o** parte, și altul din cealaltă.

Multă vreme nu vru niciunul să spună adevărul, până când Vasek, ca să se dezvinovățească, dădu totul în vileag:

— Paolo m-a făcut „Dablkau”.

— „Dablkau”? Ce înseamnă asta?

— Nu știu. Dar eu nu-i dau voie să-mi spună așa.

— „Dablkau” - ce-o fi însemnând asta? se întoarse Hans către cei din jur.

— Poate *double cow*, vorbi Harwey. În engleză înseamnă de două ori vacă.

Alte întrebări adevărate această explicație. În joaca lor cu Vasek, feciorii lui Romeo, care cutreieraseră lumea, descoperiseră că „Vasku” e compus din franțuzescul *vache* și germanul *Kuh*; ceea ce înseamnă de două ori vacă. Din aceste cuvinte, Paolo alcătuiuse o nouă expresie în limba engleză: *<double cow>*.

Explicația stârni hohote copioase de râs, încât Ahmed Romeo uită de toată păruiala. Doar Vasek, palid și cu biciul din nou în mână, stătea nemișcat. Acum, când aflase înțelesul acestei vorbe de batjocură, pricepu că era o poreclă primejdioasă, care putea să-i otrăvească viața aici,

la circ. Deodată pocni din bici și strigă:

— Pe cel care mai spune o dată vorba asta, îl omor!”

Hans, dându-și și el seama că băiatul ar putea deveni ținta batjocurilor, adăugă:

— Bravo, Vasku! Nu te lăsa! Și dacă l-aud eu pe careva „nu biciul, ci cureaua lonjei o pun pe el. Hai, rupeți rândurile. Fiecare la treabă!

Iar Paolo văzu că trebuie să-l urască și mai mult pe Vasku, deoarece toți cei care au puterea îi țin partea împotriva băieților care știu mai multe decât el. Numai că trebuie să fie prevăzător, fiindcă Vasku e grozav de voinic și-ați putea să-l omoare pe frumosul Paolo.

VII

Tstoria cu *double cow* era însă o glumă cu rădăcini serioase. - - Pe măsură ce trecea timpul, Vasek vorbea o limbă care nu mai semăna a nimic. În mediul cercului se folosea un argou compus din expresii franțuzești, italienești și englezești. Muncitorii cehi amestecau în convorbirile lor purtate în cehă diferite cuvinte nemțești, iar Vasek, pe lângă toate acestea, mai adăuga, începând cu „de/îier”, tot felul de expresii din toate graiurile pe care le auzea în jurul său. Căci aici se vorbea în franțuzește, englezește, italienește, se vorbea spaniola, verii Gevaerts vorbeau uneori între ei în suedeză, doamna Berwitz și Steenhouwer vorbeau olandeza, Romeo înjura sau se închina în arabă și turcă - pe scurt, Circul Humberto era ca o arcă a lui Noe, în care fiecare grai avea cel puțin câte doi reprezentanți. Oamenii mari se obișnuiseră cu asta, dar în capul unui băiat ca Vasek, care trăia în acest mediu, era o adevărată babilonie. Câteodată vorbea în așa fel încât nici taică-său nu-l înțelegea și se vedea nevoit să-l pună să-i tălmăcească ce spune. Când însă îl auziră spunând și *maşalah*, Bures își dădu seama că - dacă nu vor să-l piardă - e timpul să salveze sufletele lui ceh de la pieire.

Bures scotoci în fundul vagonului până dădu peste un pachet de cărți legat cu sfoară și, ori de câte ori se ivea un prilej potrivit, se apuca să citească din ele cu glas tare.

Prima dată făcu asta **într-o** seară, la masă, când Vasek începu să povestească emoționat cum tigrii și leii erau gata-gata să se încaiere. Gambier îi dresa în vederea unui număr comun, dar în ziua aceea izbucni din nou vechea dușmănie - dintre cele două neamuri de fiare și, dacă n-ar fi sărit câțiva îngrijitori cu prăjinile, ar fi fost lată rău. Locatarii vagonului 8 discutau despre ura care există între unele animale, când Bures își aminti deodată că despre asta se vorbește și **într-o** cunoscută poezie. Se ridică în picioare și se porni să recite cu glas răsunător: „Herman din Bubno un viteaz era, greu cuvânt la rege avea...”

La început îl ascultară zâmbind cum declama cu patos, dar curând deveniră serioși, urmărind cu interes de cunoscători povestirea în versuri:

Herman, fără nicio teamă, Codru și pustiu străbate, la un vânător de seamă, înspăimând fiarele toate.

Pe când, razna de-a lui ceată, Răzlețit, gonea jivine, Calul i se-opri deodată, Zgomot la urecke-i vine...

Răget auzind, dă pinten... Calul nu prea vrea să-l poarte... Vede-un leu cum luptă sprinten cu doi tigri - viață-or moarte - „Contra unul - doi, nedrept e! Nu sta! Cruță legea sfântă! u Lancea far să mai aștepte **într-un** tigru și-o împlântă.

Sare de pe cal, cu spada Viind să stingă a doua fiară - De prisos îi fu bravada - Leul o trăsese-n ghiară...

Leu-și scutură fuiorul Sângerat de-ncăiertare și, privindu-și salvatorul, I se-ntinse la picioare.

Aici, Malina dădu din mână. Pesemne că avea ceva de zis, dar așteptă să vadă ce se mai întâmplă. Și ascultară mai departe cum Herman a legat rănilor leului, cum leul **s-a** ținut după el până la porțile orașului și cum au trăit, apoi împreună în Cehia, până când cavalerul **s-a** săvârșit din viață, iar leul „scoțând răgete de jale, nu mănca, nu hău. și a treia zi muri”.

— Frumos ai mai adus-o din condei, Honzo, îl laudă Malina pe Bures. Numai că eu nu te cred când zici că leul i **s-a** întins la picioare. Toate sunt adevărate, asta însă nu.

— Și de ce n-ar fi adevărat? sări Bures în apărarea fanteziei poetului Simeon Machicek⁶⁶. Din recunoștință...

— Nu mai vorbi, clătină din cap Malina. E la mintea cocoșului că n-ar fi lăsat din gheare leșul tigrului răpus. Când leul are o pradă, pune laba pe ea, mârâie, scoate răgete. Pe urmă o apucă în gură și o târăște și trage de ea, mârâind întruna. Adaugă, așadar, la poezioara ta că leul a târât leșul tigrului cu răgete înapoi și încolo prin pădure. După mine, uite, asta-i lipsește.

— Și încă ceva, remarcă Kerholec. Nu trebuia să se întindă la picioarele vânătorului. Dacă ar fi fost într-adevăr împlânzit, cum spune Bures, cel mult și-ar fi frecat capul de picioarele lui.

— Ei, cum asta! interveni și Vosâtka, cuprins într-o clipită de un interes neobișnuit. Doar și Corina se tăvălește pe jos, la picioarele lui Gambier.

— Da, leoaica, ea da, își apără Kerholec punctul de vedere. Dar și ea se răstoarnă pe spate, fiu i se culcă la pl

— Păi și leul se culcă uneori la picioarele dresorului, spuse Malina. O fi fost leu, dar unul bătrân și leneș.

— Vezi că dacă era bătrân și leneș nu s-ar fi încăierat cu tigrii, ar fi scos un răget și-ar fi fugit. Era leoaică, vă spun eu, susținu Kerholec.

— Prieteni, vorbi Bures, luând din nou apărarea poeziei, închipuiți-vă că a făcut-o din recunoștință, pentru că Herman din Bubno i-a salvat viața și i-a legat rănilor!

— Se-ntâmplă și asemenea lucruri, continuă Malina. Leii sunt recunoscători. Dresorul Cervinka avea o dată o leoaică tânără, pe nume Cleopatra, care s-a îmbolnăvit într-o zi, s-a aprins la plămâni. De frică să 11-O piardă, dresorul a luat-o la el în pat și a îngrijit-o până ce s-a făcut bine. Iar Cleopatra i-a fost recunoscătoare până la moarte; când venea la ea, se ridica pe picioarele dinapoi, îl îmbrățișa și-l lingea pe față...

— Ei, vedeți! zise Kerholec către ceilalți. Asta era leoaică și-l lingea pe față, dar nu i se culca la picioare.

66 Machâcek, Simeon (1789 — 1846) — poet și dramaturg celi.

— Pe scurt, Honzo, se strâmbă sergentul Vosâtka. nu-ți mai rămâne altceva decât să schimbi pe ici, pe colo opera asta măreață, în așa fel ca mai întâi leul să târnuie prin pădure leșul tigrlui, iar apoi să se prefacă în leoaică și să-i lingă lui Heâman ăsta al tău din Bubno frumosul lui obrăjor.

— Nici asta nu merge, glăsui cu modestie Karas-tatăl. Așa l-ar da jos din picioare.

— Atunci, zi taman pe dos, se învoi Vosâtka. Cavalerul Herman s-a culcat la picioarele leoaicei.

Această neașteptată întorsătură în analiza poeziei de către niște oameni atât de pricepuți ca ei, îl făcu pe Bures să pufnească în râs. Discuția nu se sfârși însă aici, deoarece Malina se împotrivi părerii că Herman ar fi fost dat jos din picioare, întrucât zicea el - atunci când leul stă ridicat pe labelle dinapoi, se află în cea mai slabă poziție a lui, și că în asemenea cazuri până și omul poate să se lupte cu el, dacă îl ține mai la distanță. De asemenea, avea să maichibzuiască și asupra versului „*nu bău, nu se hrăni, și a treia zi muri*”. Unii ziceau că dacă i-ar fi dat o halcă de carne de cal de zece livre, așa cum se dă la ei la circ, leul n-ar fi putut să se înfrâneze și ar fi mâncat. Alții socotesc că poate n-a mâncat, dar de băut era musai să bea. Malina, ca autoritate supremă, hotărî că poezia nu are niciun cusur, întrucât.

de supărare sau de jale, leul nu mănâncă și nu bea. Mai rămâne însă de văzut dacă putea să moară în trei zile.

— Trebuie că avea vreo boală ascunsă, decretă Malina. Poate că era răcit. Un leu sănătos ar fi trăit mai mult, dar dacă era bolnav de ceva, atunci, de putea să moară și în două zile.

Se părea că analiza poeziei era pe deplin încheiată, dar Karas-tatăl își mai exprimă o îndoială. Cum zicea acolo cu seniorul și cu solia? Bures își scrută o clipă memoria, până găsi strofa cu pricina, și o recită din nou:

Ce scutier! Oriunde îl urmează!

Ce-nsoțire mândră și aleasă!

Iar când seniorul o solie-i înmânează)

Cu Herman merse-n Cehia, acasă...

— Uite, aici nu pricep eu, dădu Ivaras din cap. Cum adică a zidit seniorul ăsta solia? A zidit-o cu cărămizi, ori cu ce?

Problema asta de „zidărie”, pe care o ridică poezia, le păru într-adevăr tuturor un mister.

— Asta-i numai așa, în poezie, răspunse Bures, după o clipă de gândire. Așa i-a venit poetului sub condei, dar el nu vrea să zică „a zidit”, ci „i-a încredințat”, „i-a înmânat”⁶⁷.

Ceilalți îl priviră cu neîncredere și mărturisiră cu toți că nu-l cred. Ce fel de poet o mai fi și ăsta - ziceau ei - care să spună „zidit”, când vrea să spună „înmânat”. Iar dacă poeții au obiceiul ăsta adică, una să gândească și alta să scrie, atunci poate că în realitate nici n-a fost vorba de un leu, ci de vreo maimuță rănită, iar Herman din Bubno o fi fost în realitate vreun țăran oarecare.

— Am cunoscut și eu o dată pe unul Herman din Bubno, își aminti Malina. Îl chema Polâcek și ne aproviziona cu ovăz, fân și paie, atunci când soseam la Praga.

— Dacă-i spunea Polâcek, obiectă Bures, atunci nu putea să fie din Bubno.

— Ba uite că era, susținu Malina. Să nu-mi spui tu mie că nu era, că doar chiar eu mă duceam călare la el, treceam râul pe sub otvanice. Bubno era pe celălalt mal și-acolo își avea Herman Polâcek depozitul.

— Păi satul ăla era Bubny, nu Bubno, istețule! Îl luă la vale Bures. ăsta al meu e din vechiul neam al boierilor din Bubno de pe Jeleni...

— A, așa va să zică! răsuflă ușurat Karas-tatăl. Și eu

⁶⁷ În cehă, smuli — a încredința cuiva ceva, a înmâna. Poetul folosește însă în acest caz cuvântul într-o formă personală: sdil, a cărui pronunție este asemănătoare cu pronunția cuvântului zdil (de la verbul zditi — a zidi), de unde și confuzia pe care o face Karas.

care m-am gândit tot timpul la o „tobă pe un cerb”⁶⁸. Cât despre solia aia, degeaba, pesemne că au zidit-o. Pe vremuri se întâmplau de-alde astea.

Odată cu verdictul acesta recunoscut de fiecare ca întemeiat, discuțiile pe marginea poeziei conțină și toți găsiră că e timpul să se culce. Singur Bures era nemulțumit, pentru că ceilalți, prin observațiile lor, stricaseră toată frumusețea poeziei.

— La urma urmei, nătărăi ce sunteți, eu nici n-am spus poezia pentru mințile voastre înguste de animale de menajerie, ci pentru Vasek! le aruncă Bures în față. Ei, ție ți-a plăcut?

— Mi-a plăcut. A fost tare frumoasă!

— Vedeți? Tinerii simt încă poezia! Sunt încă plini de o sfântă însuflețire și nu se lasă influențați de raționalismul vostru de bătrâni. Câtă mângâiere să știi că oamenii cărora poezia are încă ce să le spună vor trăi veșnic! Și ce ți-a plăcut mai mult?

— Ce-a spus cavalerul atunci când a văzut lupta.

— „Contra unul - doi, nedrept e! Nu sta! Cruță legea sfântă!”

— Da! „*Contra unul - doi, nedrept e! Nu sta! Cruță legea sfântă!*” Când mă băteam cu Paolo aveam și eu șapte dintre-ai lui în spinare. Da i-aș fi snopit pe toți, dacă nu veneau Hans și ceilalți.

— Și vitejia cavalerului ceh nu ți-a plăcut?

— Ba da, mi-a plăcut! Da eu să fi fost în locul lui n-aș fi omorât tigru. Eu i-aș fi tras una peste bot și l-aș fi bătut până i-ar fi dat pace leului. Doar e păcat să omori un tigr.

Bures constată că și Vasek s-a molipsit de pasiunea celor de la circ pentru animale, dar se mângâie cu gândul că în sufletul lui de copil mai e loc și pentru alte simțăminte, își propuse să le cultive cu perseverență, ca să pregătească băiatul pentru fapte mărețe și să-l redea poporului său. A doua zi chiar, înainte de prânz, îi spuse următoarea poezie:

68 În cehă, buben înseamnă tobă, jelen - cerb.

I-auzi ce freamăt! Sumbru-și taie cale Prin codri și prin munți și văi! Oștirea trece-n lucitoare zale Goarna răsună în rafale și țara toată-i cu vitejii săi! Iar de-i întrebi, cei vajnici scutieri, îți vor răspunde cu mândrie-n cor: „E Zizka, bravul Zizka⁶⁹! Al nostru conducător”.

Vechea romanță a lui Sir⁷⁰ despre viteaza căpetenie de oști puse pe deplin stăpânire pe Vasek, ațâțând imaginația lui de copil. Bures se folosi de acest prilej și, așezați pe scara vagonului, se apucă să-i povestească cine a fost viteazul cel chior de un ochi și ce fapte de glorie au săvârșit strămoșii lor cehi. Vasek asculta cu încordare, sorbindu-i cuvintele. Asemenea întâmplări erau cele mai potrivite pentru a aprinde imaginația unui băiat de seama lui. Doar într-o singură privință exista o împotrivire în mintea lui, dar Bures habar nu avea de asta. Refrenul romanței lui Sir trezise în Vasek încredințarea că Zizka „bravul Zizka” semăna cu Petr Berwitz, atunci când prezenta în arenă dresuri libere de cai negri, și cu greu putea să suprapună această imagine peste cea a unui Zizka chior de un ochi.

În schimb, Bures îl ajută să păstreze în minte imaginea cea adevărată, venind îndată cu o poezie de Vocol⁷¹, care înfățișa tulburarea din piața Staromestske, unde doi oameni tăcuți ascultă veștile despre moartea lui Jan Hus - unul este regele Václav, iar celălalt...

...Celălalt cugetă grav Veșmintat în straiul slav. Cată fără de cuvânt la praghezul lui pământ.

Spada seringă de miner și oțelul prinde glas Păclele visării pier Dintr-al gândului popas. Fruntea-și saltă cu mânie Vechi oștean - așa se știe! De sub coif un ochi de jar Pâlpâie de ură iar.

Acest sfârșit laconic și rău prevestitor, îl impresiona puternic pe Vasek, care îl rugă iar și iar să-i repete poezia.

69 Zizka, Jan (1370—1424) — căpetenie a oștilor husite.

70 Sir P. (1796 — 1867) — scriitor și filolog ceh.

71 Vocol J. E. (1802—1871) — poet epic ceh.

La fel de mult îi plăcu sfârșitul romanței lui. Celakovsky⁷²:

Pe-al carcerii stei rece, trupul lui Sezim zace.

Lumini de la castel ard cetina murgace.

Spre Rakusice-n noapte oștirea-n cânt pornește:

„Frați suntem întru Domnul, lupta-vom vitejește!”

Bures se pricepea să recite asemenea poezii. Ochii lui» întunecați aruncau fulgere de mânie și de revoltă, cu mâna stângă își prindea inima, pe cea dreaptă o ridica patetic în sus, iar glasul-i bubuia ca un tunet. Vasek îl privea încremenit, simțind involuntar că versurile acestea ciudate, nemaiauzite, îl poartă spre cu totul altfel de frumuseți, decât sclipirea atrăgătoare a cercului și a menajeriei. De obicei, Bures știa poeziile pe dinafară, și un cunoscător și-ar fi dat seama lesne că tot ce știe el e puțin cam învechit și că în acea vreme poezia cehă ajunsese ceva mai departe. Pentru Vasek, însă, totul era nou și înălțător, îl umplea de gânduri și preocupări noi. Curând, băiatul stătea aplecat cu Bures deasupra cărților, silabisindu-le slova.

Pe lângă că-i dădea cărți de citit, Bures se pricepea să întregească lectura cu câte o istorioară glăsuind de cele mai multe ori despre țara cehă. Era ciudat: se aflau departe de patrie, în jurul lor se auzeau felurite graiuri sud-germane, frigiene, olandeze și flamande, pânzele corturilor se umflau de briza umedă a mării și nu o dată vagonul lor înainta hurducându-se până la numai câțiva pași de malul înalt ce străjuia marea furioasă - și acolo, pe acele meleaguri necunoscute, un.

om cu părul negru, un naufragiat al vieții, vorbea unui băiețel despre dragostea de patrie - patria care se afla departe, poate peste nouă mări și nouă țări, iar băiatul își simțea inima plină de o fierbinte dragoste față de poporul său, deși nu-l avea alături decât pe tatăl și pe cei patru compatrioți pribegi. Dar toți erau oameni pe care nu se putea să nu-i îndrăgești, fiecare se evidenția prin ceva, toți erau bogați în amintiri, trăiseră felurite întâmplări, toți

erau puternici, curajoși și se purtau cu el ca de la egal la egal. Astfel, Bures îi povesti despre un bătrân domn⁷³ care cercetase cu migală întreg trecutul țării și apoi așternuse totul pe hârtie în captivanta lui „Istorie a poporului ceh”. Altă dată, îi vorbi despre viteazul luptător Havlicek⁷⁴, iar altă dată îi povesti cu lacrimi în ochi despre suferințele lui Josef Kajetân Tyl⁷⁵, care s-a jertfit pentru cauza teatrului ceh, preferând să moară de foame, decât să-l părăsească. Vasek avea impresia că pe toți acești oameni, Bures i-a cunoscut personal. O dată, însă, când îl întrebă asta fără înconjur, Bures întoarse ochii în altă parte, dădu din mână și mormăi posomorât:

— Eh, ar fi o istorie prea lungă!

De multe ori, în timpul mesei de seară, prin murmurul de glasuri ale celor din preajmă, răzbeau frânturi din conversația înfiripată între ei doi. Când însă Bures începea să-i înfățișeze băiatului frumusețea orașului cu o sută de turnuri, a Pragăi de aur, sau vreo altă întâmplare memorabilă din istorie, tăceau și ceilalți, ascultând cu încordare istorisirile despre patrie, despre meleagurile natale.

Niciodată nu discutaseră între ei asemenea lucruri. Erau oameni obișnuiți să lupte cu asperitățile vieții și nu mai aveau timp de altele. Dar acum, când se afla în mijlocul lor băiatul acesta, puiul ăsta de om, nu voiau să-l lipsească de cunoașterea acestor lucruri sfinte, lepădau de pe ei găoacea aceea tare și, fără să vrea, apăreau apropiați și asemeni lui - niște suflete simple de copii dornici să asculte legende și să aibă o credință.

Nu se lăsau însă pradă deznădejzii, și Vasek învățase involuntar de la ei să ia viața așa cum e. De obicei, după o povestire frumoasă reveneau la realitățile vieții de circ. Erau prea plini de ea, o trăiau prea intens, pentru a se putea smulge din viața asta mai mult de o clipă.

73 Este vorba de Franti

74■ Havlicek••ant de frunte în revoluția din 1

75» Tyl, Josef Kajetân (1808-1856) - dramaturg, întemeietorul teatrului

Așa, bunăoară, când Vasek știi să citească curgător, Bures îl puse să învețe pe dinafară „Săritura lui Horymâr”. Și **într-o** zi, Vasele, suit pe scara vagonului, le recită cu glas. copilăresc:

Spre Vyšehrad norodul tot se-ndreaptă.

Oare ce-o fi? Ce va să mai îndure?

Un cavaler dă seamă de-a lui faptă

Și-și pierde astăzi capul sub secure.

Cei cinci oameni mari ascultară mai departe cum nobilul Horymâr a fost osândit la moarte pentru că a dat foc zăcămintelor de argint, cum a cerut, ca ultimă dorință, să i se îngăduie să încalece pe Semik al său și cum, după aceea, a sărit călare meterezele și stânca Vyšehradului și toți au mai apucat doar „*să-l vadă galopând spre Radotin*”. Cadența poeziei lui Jan Jindrich Marek⁷⁶ îi legăna nespus de plăcut. Deodată, Vosátka pocni din degete, și realitatea își făcu iarăși dram prin visările lor.

— *Hombre, señores!* Ce să spun, un artist de circ pecinste! Nu-i vorba numai de săritura aia, ci de toată regia reclamei. Că tot norodul **s-a** grăbit spre Vyšehrad, ce înseamnă asta altceva decât că ăsta, colegul Horymâr, a știut să-și vândă bine numărul.

VIII

D

oamna Anezka Berwitz era tristă. Unul dintre cei trei pui de leu murise. Fusesse din naștere mai plăpând, friguros, nu semăna de loc cu ceilalți doi. Se duse să se plângă de asta căpitanului Gambier. Căpitanul ridică din umeri.

— Madame, trebuie să vă așteptați totdeauna la așa ceva. A dovedi voință și strădanie, se vede că nu-i de ajuns ca să ții în viață puii unor fiare, atunci când călătorești din loc în loc, ca noi. Celorlalți doi se pare că le merge de minune

— Da. Sper să-i fac mari măcar pe ăștia doi și **într-o** zi să ți-i dau să-i dresezi.

76 Marek, Jan Jindrich (1803 — 1853) — poet ceh.

— Cu plăcere, madame. Am să fac tot ce e posibil, numai să vă știu mulțumită. Și-aș vrea ca și ei să vă aducă mulțumire. Dar, bineînțeles, asta nu mai e atât de sigur...

— De ce crezi asta, căpitane?

— Am experiență, madame. Nu există nimic mai potrivit pentru dresură decât fiarele cu adevărat sălbatice, înțelegeți, fiarele aduse de-a dreptul din junglă. Ele nu știu nimic despre om, se tem de el prin instinct și dacă descoperă în dresor o ființă care nu le face rău, se atașează de el în chip tot atât de firesc. În schimb, leul născut în cușcă și crescut printre oameni, e deprins cu oamenii, nu mai e leul primitiv pe al cărui instinct te poți bizui. Omul nu mai e pentru el ceva deosebit, ci o ființă ca oricare alta, și la o adică poate să se repeadă asupra lui, cum s-ar repezi la o capră. Știu, e plăcut să te joci cu ei când sunt mici ca niște pisoi, dar când se fac mari se schimbă povestea. Experiența mea m-a hotărât să lucrez numai cu fiare pe deplin sălbatice. Așa, cel puțin știu cu cine am de-a face. Leul sau tigru crescut de mic printre oameni nu prezintă nicio garanție.

— Și eu cu Berwitz ne-am zis că dacă îi creștem noi de mici, abia atunci să vezi minuni de dresură.

— Din păcate, v-ați înșelat. Societatea omenească strică Ibunele moravuri ale fiarelor.

Bătrânul Malina primi poruncă să îngroape puiul de leu, și îl chemă în ajutor pe Vasek.

„Nu bău, nu se hrăni, și a treia zi muri”, murmură Vasek, rmângâind trupșorul țeapăn.

— Ei, dar acuma le mai vine rândul la încă doi, mormăi Malina. Moartea vrea să aibă întotdeauna trei.

Se vedea cât de colo că Malina e zguduit de această mică întâmplare, fiindcă seara aducea mereu vorba de ea, **întrebându-se** cui anume i-o veni rândul. Degeaba se răsteau la el să nu mai cobească.

— La circ, zicea bătrânul cu îndărătnicie, nu moare niciodată unul singur. De mult m-am dumirit eu de asta. Așa, de pildă, a fost și ultima dată: întâi tigresa Miuma, pe

urmă bengalezul Pașa și după el - bătrânul Berwitz. Au poate nimeni să mă convingă că nu-i așa. Moartea își are tabietul ei în circ.

Adânc tulburat, bătrânul căzu pe gânduri și nu mai scoase o vorbă. Dar nu se întâmplă nimic în circ, nici în menajerie. Programul continua în ordinea stabilită. Călătoria prin Olanda se desfășura în cele mai bune condiții. Malina însă se izolase de ceilalți, tăcea, cu greu mai scoteai de la el vreo vorbă. **Într-o** seară, în timpul cinei, se opri deodată dinmâncat și rămase așa, câteva clipe, încremenit, cu lingura înmână; împinse apoi farfuria cu mâncare, puse lingura jos cu un aer încurcat, se ridică încet și ieși din vagon. Kerholec le făcu celorlalți un semn din cap.

— Se duce la vagoanele cu animale. Vasek, dă fuga după el și vino să ne spui ce se întâmplă.

Călătoria lor își urma calea, dar toți trăiau **într-o** apăsătoare încordare. Vasek se întoarse după o clipă, **într-un** suflet.

— **S-a** dus la capre, Barbă-Albastră trage să moară!

Celor patru le pieri pofta de mâncare. Țapul Barbă-Albastră! Un mâncăcios și un încurcă-lume, care ori de câte ori scăpa din țarcul lui făcea câte o boroboată! De câte ori nu înfulecase mâncarea de prânz sau de seară a oamenilor, de câte ori nu mestecase afișele litografiate, cum roses **într-o** **z**; i biciul uitat de Berwitz pe jos! Cum îl mai fugărise atunci pe administrator prin tot circuitul! Era oare cu putință? Iată că era. Printre celelalte animale ale circuitului trecea drept un adevărat Matusalem. Nimeni nu mai știa să spună de când merge în fruntea caprelor lui, la parăzile cu care circuitul își făcea intrarea în atâtea orașe și orășele. În ultimii ani devenise un adevărat Mefisto, dar de la o bucată de vreme vedeau la el un fel de lenevie, mai tot timpul zăcea culcat și dormea.

193

Kerholec se ridică de la masă și odată cu el și ceilalți, îl găsiră pe Malina între vagoanele cu cuștile animalelor.

Ședea jos, pe pământ, cu ȋapul Barbă-Albastră în brațe. Barbă-Albastră ținea ochii închiși și răsufila anevoie. Anezka Berwitz îl mângâia și-l scârpina între coarne, vorbindu-i drăgăstos, dar el nu reacționa în niciun fel. Bărbații plecară de acolo, singur Kerholec se întoarse, aducându-i lui Malina o pătură. Bătrânul dădu din cap și acoperi cu pătura trupul slăbit al ȋapului. Tovarășele lui albe se ghemuiseră într-un colț și behăiau. Veni și directorul Berwitz, îlipăi cu o mână sigură gâtul și burta, îi îndoi un picior din față și ridică

13 - Circul Humberto din umeri. Încercă să o convingă pe Anezka să vină la masă, dar ea îl lăsă să plece singur. Rămase cu Malina, iar când se întunecă, aduse un felinar, din cele care se agață la căruțe, îl aprinse și, strângându-și mantaua în jurul trupului, se așază alături. Din când în când trecea pe lângă ei paznicul de noapte și din nou rămâneau singuri. Noaptea fără stele se petrecea încet, fluturii dădeau târcoale felinarului, atrași de lumina-i gălbuie. Undeva, în depărtare, bătu un orologiu, și fiecare bătaie răsuna ca un dangăt de clopot. La douăsprezece și jumătate, Malina atinse cu mâna capul ȋapului, apoi se îndreptă de șale și spuse:

— Acuma nu mai...

— Sărmanul Barbă-Albastră! șopti Anezka. Cu el pierea o frântură din lumea aceea veche și dragă în care intrase, pierea o părticică din Circul Humberto. Mângâie câteva clipe în tăcere corpul care se răcea. Deodată ridi a fruntea. Vendelin, n-am putea să-l îngropăm... acum... imediat... noi doi... Barbă-Albastră ar merita asta!

Malina încuviință, plecându-și capul cărunț. Dispăru undeva în întuneric, de unde se întoarse cu o sapă și o lopată. Anezka ridică în brațe trupul neînsuflețit al ȋapului. Bătrânul apucă felinarul. Merseră în tăcere printre vagoanele adormite, până la o fâșie de nisip, străjuită de câțiva mesteceni.

— Aici, Vendelin!

Bătrânul puse felinarul jos, cercetă locul și începu să

sape. Anezka lăsă povara din brațe și apucă lopata în mâinile-i harnice și obișnuite cu munca, dând la o parte pământul amestecat cunisip. Se aflau în colțul cel mai sudic al Olandei, în regiunea deluroasă Valkenburg, nu departe de granița Belgiei cu Germania.

Pe la două și jumătate după miezul nopții, bătrânul Malina urcă în vârful picioarelor în vagonul numărul 8. Toți dormeau, dar se mișcă îndată și ridicară capetele.

— Cum îi merge? întrebă cineva înăbușit.

— Măine o să moară al treilea, vorbi din nou Malina, după muțenia lui atât de îndelungată.

Noaptea trecu și încă din zori se vesti o zi plină de muncă și de animație. Trebuiau să ajungă la Aachen, aveau să treacă granița și era necesar să recupereze întârzierea pe care presupuneau să o aibă acolo. Petr Berwitz era în picioare de mult, dar înainte să pornească la drum trimise la Valkenburg după poștă. Împărțirea poștei de dimineață era la el o ceremonie, pe care o îndeplinea mai bucuros în cortul cel mare. Așeza scrisorile pe marginea arenei și, citind cu glas tare adresele, le întindea cu un gest măreț oamenilor săi, ori administratorului Steenhouwer. Gurile rele ziceau că face asta ca să arate lumii că știe să citească și că nu este ca acel pedestraș de Kranz, care abia învățase să chinuie cele cinci litre ale numelui său și care ținea o scrisoare în mână cu josul în sus, plângându-se de prezbitism; sau ca acel faimos director Ravanelli, care înșira totdeauna poșta de-a lungul arenei, să ia fiecare ce-i aparține, iar scrisorile rămase le aduna și le ducea la vagonul lui, unde le ardea. A nu ști carte nu era ceva rușinos pentru oamenii circului, căci în marea lor majoritate nici nucălcaseră pragulșcolii. Pe atunci se vedea și la Circul Humberto, ținut pe unul dintre stâlpii de susținere ai intrării în arenă, un program pentru analfabeți. Era una din îndatoririle lui Yendelân Mălină, el însuși neștiutor de carte, care desena cu stângăcie pe o hârtie grosolană o seamă de ieroglife, închipuind diferitele numere de circ: o liniuță cu picioare - cai, o virgulă cu un

cerculeț - călăreți, un arc - elefantul, două cârlige - trapezul, un triunghi-tichia clovnului.

De astă dată nu aveau răgaz pentru ceremonialul poștei. Berwitz luă teancul de scrisori, le cercetă în fugă cu privirea și le înmână pe toate lui Steenhouwer. În ultima clipă trase însă încetișor afară un plic cu chenar negru. Se uită lung la Steenhouwer și rupse energic plicul. Desfăcu scrisoarea și numaidecât strigă înăbușit:

— Frans, cheam-o pe Anezka. A murit bunicul Humberto!

Îi scria mamă-sa din Savoia. Venerabilul Carlo Humberto răposase în pace, fericit, în mijlocul câinilor și pisicilor sale, cu nuielușa de dresor în mână. Pentru cei optzeci și nouă de ani ai lui părea neobișnuit de viguros trupește, îi plăcea un păhărel de vin și-i plăcea să vorbească în timp ce bea. Puterile minții îi slăbiseră însă în mod vizibil. Cu un an în urmă se apucase să pregătească un mare număr de dresură combinată - câini cu pisici - dar nici **într-o** jumătate de an nu izbuti să-l ducă la bun sfârșit, pentru că începuse să încurce ce anume vrea de la fiecare animal. Învățase, de pildă, un foxterier să facă un *saut périlleux*, dar

13* 1 & 5 după aceea îi ceru să aducă **într-un** coșuleț două pisici de Angora, ceea ce de fapt era misiunea bulldogului. Din primăvară repeta cu ei afară, stând **într-un** șezlong, la soare. Adeseori așipea în șezlong și se trezea în lătratul câinilor, care, cu toată dresura, se luau la ceartă cu pisicile. Așa se întâmplase și acum, luni: bătrânul Humberto se odihnea după-amiază în grădină, și, în timp ce patru căței, purtând pălării de damă și bărbătești, dansau în fața lui pe picioarele dindărăt, plecă încetișor capul pe umărul stâng, zâmbi și se stinse. Cățelei dansau mai departe, uitându-se cu teamă la bătrân și la nuielușa lui, până când începu să-i doară lăbuțele și se lăsară binișor pe cele patru picioare, unul după altul. Nuielușa rămase însă liniștită și nu se auzi nicio dojană. Cățelei stăteau și se tot uitau, dând încurcați din coadă. Deodată

apăru un alt câine, unul cu pălărie tiroleză, și se porni să urle, iar toți ceilalți se luară după el - cei patru dansatori, trei acrobați, doi figuranți, doi îmbrăcați ca polițiști. Doisprezece câini gătiți **într**-un chip ciudat ședeau roată în jurul stăpânului lor și urlau a jale, până ce veniră în fugă femeile și-l găsiră pe bătrân mort, sub oleandrii înfloriți, în grădina plină de miresme.

— Eh, bătrânul Humberto! oftă Petr Berwitz, când Anezka isprăvi de citit scrisoarea. A avut o viață frumoasă și o moarte la fel de frumoasă. Să-mi coși panglica de doliu la toate hainele. Peste zece minute pornim.

Moartea întemeietorului acestui circ trezi în tot echipajul mării corăbii călătoare o vie agitație. Mereu găseau câte ceva de povestit, mereu își aminteau de câte ceva. Bineînțeles, bătrânul Malina cunoștea cele mai multe istorii, căci petrecuse două treimi din viața lui alături de venerabilul Humberto.

— Ce ziceam eu? îi întrebă el în timpul prânzului pe tovarășii săi, privind*du-i* cu niște ochi în care nu se citea cătuși de puțin trufia învingătorului, ci numai adevărarea unor lucruri dinainte știute și spuse. Și deși era impresionat de această a treia moarte mai mult decât de celelalte două, neliniștea lui plină de grijă trecu, și Malina își dezlegă din nou limba.

Pe Karas, întâmplările acestea îl afectară cel mai puțin. Era nou aici, nu știa nimic despre Humberto și ascultase doar din curiozitate povestirile lui Malina și ale celorlalți.

Îndeobște, în timpul obișnuitelor sporovăieli de seară, îl vedeai cu o bucată de lemn și cu cuțitul în mână, căci din clipa când expusese în vagon primele sale sculpturi, nu mai prididea cu cioplitul, **într**-atât îl năpădiseră cu comenzile. Vagonul 8, cu podoabele lui, trezea invidia tuturor celorlalte vagoane, iar cine avea căsuța lui proprie pe roate, încerca să și-o înfrumusețeze cumva pe dinafară. Unii le vopsiseră în culori vii, vrând barem să nu rămână mai prejos de vagonul albastru al lui

Romeo; alții vopsiseră ferestrele și ușile în diverse culori, iar ici și colo se vedea și mâna câte unui meșter în ornamente - vagoane cu câte o adevărată friză sub streășină. Dar cei mai mulți doreau să aibă capetele acelea sculptate, ori alte cioplituri ieșite din mâna lui Karas.

După capetele de cai și basorelieful elefantului, o nouă minunăție apăru printre vagoane. Deasupra ferestruicii de la casa de bilete se ridica statueta Fortunei, care presăra din cornul abundenței mere, flori și ceva vrând să închipuie niște bilete de bancă. Oamenii se perindau pe acolo, admirând această frumoasă sculptură în lemn. Între alții, veni și căpitanul Gambier, al cărui cap frumos pieptănat ajungea cu ușurință până la ferestruica înaltă, în spatele căreia trona doamna Hammerschmidt. Căpitanul o felicită pentru această splendidă podoabă și o rugă să-și spună părerea în legătură cu împodobirea vagonului său, dacă e mai nimerit un leu, un tigru sau un urs. Doamna Hammerschmidt îl sfătuie să prefere un leu, pentru că leul e animal regesc și heraldic. Căpitanul Gambier mărturisi că lui îi plac mai mult tigrii, pentru că sunt mult mai periculoși. I se laudă că are în vagon capul împăiat al unui tigru, care l-a atacat, precum și multe piei de tigru. Doamna Hammerschmidt își arată convingerea că la el trebuie să fie mult mai frumos decât la Berwitz, unde podeaua e așternută cu blăni de leu, care se tocesc repede și le cade părul. Căpitanul Gambier socoti deci de datoria lui să o invite pe stimata doamnă la o ceașcă de cafea, pentru a-i vedea pieile de tigru. La început, doamna Hammerschmidt făcu nazuri, întrebând dacă se cade asta, dar apoi făgădui să vină, cu condiția să-și ia la ea lucrul de mână. I se părea că un ciorap de împletit în mână e cea mai solidă pavază bunei reputații a unei văduve.

Și așa, într-o după-amiază, la ceasul de popas, doamna Hammerschmidt, cu lucrul de mână într-o sacoșă, intră în căsuța-vagon, deasupra căreia flutura steagul roșu. Căpitanul Gambier o întâmpină foarte curtenitor. Pe masă așteptau două cești sclipitor de albe și câteva cornuri

rumenite auriu, iar din**tr**-un ibric mare se ridicau aburi îmbietori de cafea. Doamna Hammerschmidt vorbea franțuzește mai curgător decât vorbea Gambier nemțește, așa încât căpitanul putu să se prezinte ca un companion spiritual și fin. **Ascultându-i** povestirile, doamna Hammerschmidt nici nu observă că ora de popas a trecut și că vagoanele **s**-au pus iar în mișcare. Abia când roata vagonului trecu cu scrâșnet peste o piatră, doamna Hammerschmidt se întepă cu undreaua în deget și, scoțând un strigăt de surpriză, dădu drumul lucrului în sacoșă și se îndreptă spre ușă. Gambier o făcu însă atentă că nu. are sens să coboare în timpul mersului, mai ales dacă nu știe pe unde se află vagonul ei. Doamna Hammerschmidt recunoscă încurcată că are dreptate și că trebuie să rămână în vagonul lui. În schimb, căpitanul îi arată toate pieile sale de tigru și dădu jos de pe perete capul împăiat, povest**indu-i** lupta cu fiara. Ba își suniese și pantalonul, ca să-**i** arate pe pulpă cicatricea rămasă de la colții tigrului. Doamna Hammerschmidt simți că o trec fiori de frică și de admirație față de viteazul uriaș și observă în treacăt că pesemne căpitanul are tot corpul tatuat. Niciodată nu-i plăcuse tatuajul și vorbise despre el ca despre o nerozie marinărească, dar acum găsi deodată că e foarte romantic să stea alături de un erou atât de ilustru. Era cuprinsă de un val de plăcută tulburare, cum nu mai simțise de mult. Afară, se vede că apunea soarele, fiindcă în vagon se întunecase și căsuța mișcătoare căpătă un aer deosebit de intim. Dâ**ndu-și** seama de toate acestea, doamna Hammerschmidt se sperie. Nu mai ținea în mână pavăza demnității ei de văduvă. Ciorapul se odihnea de mult în sacoșă de lucru. Asta o făcu să se simtă și mai încurcată, ceea ce avu drept rezultat un fapt necunoscut de ea până atunci: nu mai știa ce să spună. Cuvintele i se învâlmășeau în minte și tăcu. Neajutorată, doamna Hammercsc-hmidt își îndreptă privirea tocmai spre unul din cele două paturi.

— Acolo doarme ajutorul meu, spuse repede Gambier,

prinzându-i privirea. Nu e o tovărășie prea potrivită pentru mine, dar la urma urmei... dacă un bărbat e singur...

Asta o îmboldi pe doamna Hammerschmidt să-și dezlege din nou limba. Roșie toată, dădu acest nefericit răspuns:

— Sigur... dumitale ți-ar trebui o altă tovărășie...

Gambier vru să spună ceva, dar doamna Hammerschmidt răsuflă ușurată: vagonul se opri pe neașteptate, apoi făcu un ocol și, după strigătele de afară, își dădură seama că au ajuns la țintă. Putu deci să se eschiveze de la acest delicat subiect, constatând că au ajuns și mărturisind că a petrecut o după-amiază foarte plăcută, lucru recunoscut cu și mai multă tărie de către Gambier.

Îi mulțumi pentru ospitalitate și își luă rămas bun. După ce se dădu jos, văzu toate vagoanele Circului Humberto așezate în cerc, aidoma unor căsuțe de țară. Din toate vagoanele coborâseră bărbați și femei, ale căror priviri se îndreptară spre doamna Hammerschmidt. Și, ca și cum Circul Humberto ar fi fost un adevărat sat pe roate, de la un vagon la altul alergară aceleași vorbe:

— Ia te uită, madam Hammerschmidt coboară de la dresor...

Un singur om nu o băgă în seamă, deși se afla chiar în fața ușii lui Gambier. Era bătrânul Malina, care ședea pe scara vagonului său. Echipa lui Kerholec sosise de mult și se apucase de treabă. Malina avea și el ceva de făcut. Când ajunse în dreptul lui, doamna Hammerschmidt văzu că ține între genunchi un țăp bărbos, căruia îi vopsea barba în albastru.

— A, țăpul *redivivus*⁷⁷! zise doamna Hammerschmidt.

— Niciun *redivivus*, preabună doamnă, răspunse solemn Malina. Barbă-Albastră! Dacă clonțoasa aia de moarte și-a făcut damblaua, apoi trebuie și viața să-și spună cuvântul.

77 Reînviat (lat.).

Doamna Hammerschmidt îl Privi lung, dar nu spuse nimic și se îndreptă - agale spre vagonul casieriei. În fața ochilor îi apărură căpitanul cu tatuajele sale. Oftă: „Malina asta e un bătrân înțelept!”

T” \omnul Selnicki își primi sticla sa de Johannisberg.

Lucrurile nu se arătară chiar atât de simple. Mai întâi, Hans raportă **într-o** bună zi directorului că Vasku e „copt” pentru manej.

— Se-nțelege, adăugă el în chip de lămurire, voltije nu e în stare să facă, dar la o apariție obișnuită în șa n-o să ne facă de rușine nici prin ținută, nici prin strunitul calului.

Berwitz dădu din cap și, la prima ocazie, porunci ca Vasek călare pe Mary să vină la el în manej. Vasek înțelese că se petrece ceva, dar era atât de mândru de sine, încât se sui fără teamă în spinarea poneiului și intră în trap viu în manej. Opri calul la trei pași în fața directorului și salută. Berwitz, cu biciul în mână, îi răspunse din cap și îi spuse să meargă la pas spre stânga, de jur-împrejurul manejului. Vasek o coti spre marginea manejului și porni. Mary călca sprinten și cochet ca o dansatoare, iar băiatul nici nu se clintea în șa. După o bucată de vreme, Berwitz strigă:

— Trap mărunț! *A llez!*

Vasek se aplecă ușor înainte, îmboldi puțin calul cu călcâiele, și poneiul porni să alerge în pas elastic.

— Trap în voie! *Allez!*

Iuțeala crescua, dar Vasek stătea ca țintuit în șa, în aceeași poziție.

— *Galop!* *A llez!*

Un nevăzut îndemn din genunchi, o mișcare abia observată a trupului, și Mary se avântă înainte cu cele două picioare din față. Berwitz îl urmărea atent cum ține piciorul în scară, cum saltă în timpul galopului, la unduirile domoale ale calului urmărind totodată și tropotul copitelor.

— Trap mărunț! *A llez!*

— Întoarcere, și la dreapta! *Aliezi*

— Semiîntoarcere la dreapta în pas domol! *Aliezi*

— La stânga ocol în galop! *Aliezi*

— Stai!

Vasek struni calul din goana mare și-l țintui pe loc, în plină încordare, cu picioarele din spate puțin depărtate, cu grumazul îndoit, cu toți mușchii jucându-i sub

2.00

piele. Berwitz se întoarce spre intrarea artiștilor, unde aștepta Hans, și înclină mulțumit din cap. Pe urmă, făcându-i semn lui Vasek că poate să plece, se îndreptă spre Hans.

— Da, Hans. Vasku poate să apară în fața publicului. Pentru felul cum a strunit calul la sfârșit ar fi fost răsplătit cu aplauze.

A doua zi, pe tabela unde se anunțau repetițiile obligatorii apăru:

„La 9, 20: Helena Berwitz și Vasku. Pe Miss și Mary”.

Dacă Ahmed Romeo avusese dreptate prezicând că Vasek nu va crește prea înalt, de astă dată se înșelase. Vasek crescuse enorm în ochii săi, citind anunțul acesta. Se întorcea mereu să citească minunatul anunț: Helena Berwitz și Vasku. Nu știa încă despre ce e vorba, dar era convins că numărul lor va fi cel mai frumos din program, că va întrece chiar și dresura de cai negri a directorului și cea de cai albi a directoarei, ba chiar și călăria de înaltă școală a lui Perreira. Niciun alt „nume” anunțat pe tabela de repetiții nu-i suna atât de plăcut: „Helena Berwitz și Vasku”.

Își frecă mâinile la gândul minunatei lor evoluții comune, deși, de fapt, potrivit hotărârii directorului, deocamdată aveau ceva foarte simplu de făcut. Vasek și Helena trebuiau să intre amândoi călări în arenă, să salute publicul, să o înconjure unul lângă altul, ca la promenadă, ajunși în dreptul intrării să se îndrepte spre centrul arenei, în partea opusă intrării să se despartă, ea luându-o la dreapta, el la stânga, iar după ce dădeau ocol arenei să se întâlnească din nou și să pornească unul lângă altul spre ieșire, făcând loc elefantului care tocmai apărea. După

aceea trebuiau să se înapoieze, însoțind elefantul până în mijlocul arenei, să arate spre el, să se încline în fața publicului, să se întoarcă și să plece. Într-adevăr nu era nimic altceva decât introducerea în arenă a elefantului, dar Vasek avea convingerea că e lucrul cel mai de seamă din viața lui.

Misiunea lor nu era grea și amândoi copiii știau să călărească suficient de bine, încât, chiar de la prima repetiție, făcură totul cum scrie la carte. Numai că acest „cum scrie la carte” nu mulțumea niciodată ambiția lui Berwitz. El ținea morțiș, ca orice număr din reprezentație să atingă culmea perfecțiunii. Drept care, și Vasek cu Helena trebuiră iar și iar să dea roată și să străbată manejul, pentru a-și armoniza minuțios gesturile cu pasul cailor. La repetițiile lor începu să vină și doamna Berwitz, dornică să-i corecteze, să le imprime grație în mișcări. De Helenka era sigură, căci încă de mică o învățaseră tot felul de reverențe și de saluturi, dar Vasku era în ochii Anezkăi un copil zburdalnic și sănătos de la țară, care le va da, pesemne, multă bătaie de cap, până ce va fi în stare să facă o reverență ca lumea. Spre marea ei surprindere, Vasku salută publicul nevăzut cu o desăvârșită eleganță. Repetatele lecții cu Romeo și zecile de reverențe pe care îl puneau acesta să le facă, îl învățară pe băiat să ridice cu un gest firesc și sigur pălăria, desenând cu ea arabescuri elegante în aer, în vreme ce cu mâna cealaltă, adusă spre spate, făcea o adâncă închinăciune. Directoarea rămase peste măsură de mulțumită. A doua zi veni cu doamna Hammerschmidt și începură să se consulte cum să-i îmbrace pe cei doi copii, în cele din urmă hotărâră ca Helenka să poarte o fustă largă cloș din tafta galbenă, cu corsaj strâmt din catifea neagră și cu un trandafir auriu drept garnitură, iar pe cap o pălărie mare de pai. Băiatul urma să poarte pantaloni lungi, gri, o tunică strâmtă și scurtă de culoare neagră, cu un guler mare alb, și pe cap un cilindru scund, negru, cu borul drept. După aceea îl invitară pe domnul Selnicki, pentru a se stabili

acompaniamentul muzical. De îndată ce văzu despre ce e vorba, acesta hotărî:

— Cântăm „Gulliver în țara piticilor” - cum am spus și înainte. Iar când apare elefantul, vine rândul fagoților.

Hans urmărea neobosit toate pregătirile. Era vorba doar de elevul său și de caii aflați în grija lui. Și totuși rămase nedumerit până în ultima clipă. Totul era prea scurt și prea sărăcăcios pentru un număr de sine stătător. Abia când Berwitz porunci să vină Arr-șehir cu elefantul, se dumiri și Hans că se pregătea o intrare de paradă. Stătea și urmărea repetiția. Ținând seamă de faptul că era prima repetiție, lucrurile se desfășurau mulțumitor; dar când poneii își isprăviră rolul, se petrecu ceva nemaipomenit. Hans se năpusti în arenă, deși directorul nu terminase încă repetiția. Berwitz se încruntă și strânse biciul din mână, gata să-l croiască. Dar Hans, dând din mâini, strigă:

— Greșit, greșit! Complet greșit!

Berwitz încremeni la auzul unei asemenea obrăznicii. Hans, agitat, continuă răgușit:

— Numărul ăsta n-are niciun chichirez, domnule director, zău așa! Ce, pentru un călăreț să fluture pălăria înseamnă final? Și Vasku e călăreț, domnule director, și Helenka e o călăreață prima-ntâi!

Fața lui Berwitz se acoperi de nouri rău prevestitori. Biciul din mâna dreaptă izbea în pământ. Totuși, directorul reuși să se stăpânească.

— Ce spui, Hans? întrebă el cu o voce de gheață.

Arr-șehir pe elefant, directoarea lângă arenă, domnul

Selnicki în loja orchestrei - toți înmărmuriseră. Știa că furtuna poate izbucni în orice clipă. Dar Hans nu putea fi oprit.

— Copiii n-au o ieșire ca lumea, domnule director! Merită amândoi un final demn de un călăreț.

— Și cam cum ar fi asta? întrebă Berwitz, abia stăpânindu-și mânia.

— La sfârșit caii trebuie să îngenuncheze alături de

Bingo! Pe genunchiul drept! Și abia atunci să vină reverența?

— Idiotule! izbucni Berwitz. Păi ce, Mary și Miss știu să îngenuncheze?

— Știu, domnule director, răspunse Hans, șuierându-și răsuflarea. Martor mi-e Cel-de-sus că știu, toți patru poneii știu, că doar de șase săptămâni îi învăț.

Directorul se uită câteva clipe ținută în ochii lui Hans, apoi se întoarce spre Anezka.

— Madame, începu el, cu un glas de parcă ar fi citat o nouă lege de pe muntele Sinai, anunță la administrație că grăjdarul Hans e amendat cu cinci mărci pentru intrare nepermisă în manej.

Și îndată se întoarce cu fața spre intrarea artiștilor.

— Arr-șehir, Helena Berwitz și Vasku intră din nou. Se repetă finalul. Hans conduce repetiția. Domnule capelmaistru, trebuie să schimbăm muzica.

— Muzica rămâne aceeași, hotărî Selnicki, întorcându-se spre orchestră. Doar că după fagoți facem tuș F-dur. Vă mulțumesc, sunteți liberi.

Jos, în manej, Hans simțea că-l ia când cu frig, când cu fierbințeli. Așa ceva nu i se mai întâmplase. Pe de o parte era amendat, iar pe de altă parte i se încredința conducerea repetiției. În mintea lui simplă se ivise o nedumerire. Și iată, directorul se apropie și-i întinse șambriera. Hans luă biciul cel lung fără un cuvânt, salută stângaci și înainta spre centrul manejului. După o clipă se pomeni singur acolo: directorul ieșise cu pași mari prin intrarea pentru public. Nu știa cum să înceapă. Strângea convulsiv biciul în mână și deodată mâna i se avântă singură și biciul pocni de trei ori în aer. Ceea ce era mai greu trecuse, Hans făcu semn spre intrarea artiștilor:

— Helenka, Vasku, pe cai. Tu, Arr-șehir, mai așteaptă puțin. *Allez!*

Copiii pătrunseră în arenă în pasul domol al poneilor.

— Stai! strigă Hans. Se duse iute între cei doi călăreți și le arătă cum să se folosească de piciorul drept și

să îndemne calul să îngenuncheze, cum să slăbească frâul și să se lase pe spate, pentru a schimba punctul de echilibru al calului și a-și pregăti în același timp poziția potrivită pentru reverența finală. Copiii făcură întocmai, în vreme ce Hans îndemna în șoaptă caii. Mary și Miss sforăiau pe nări, dar înțelegeau ceea ce li se cerea. A patra oară se lăsară fără greș pe genunchiul drept, cu piciorul stâng întins înainte, cu capul plecat până în pământ. Copiii făcură reverența. După aceea veni și rândul elefantului Bingo și repetară totul din nou, împreună. Izbutiră de prima dată. Doamna Berwitz aplaudă:

— Bravo, Hans!

Repetară de patru, de cinci, de opt, de zece ori - și totul mergea strună. Când se întorceau să iasă din arenă, amândoi călușii dădeau din cap, de parcă și în ei se deșteptase ambiția. Uriașul Bingo îi urmărea, cugetând în legea lui la ceea ce născociseră oamenii și luând aminte până unde anume trebuie să înainteze în arenă, precum și în ce loc se află fetița și în ce loc băiatul.

— Bravo, Hans! îl laudă Anezka, din nou, la sfârșitul repetiției, intrând în arenă, după ce grăjdarul dăduse drumul tuturor. Într-adevăr, acum e mult mai frumos. Am să-i spun directorului.

Luă biciul și se îndreptă spre vagonul direcției. Berwitz nu era acolo, îl găsi numai pe Frans, care venise să ia o gustare. Acesta îi spuse că Petr se află la contabilitate și că soții Mittelhofer tocmai s-au dus să-l caute, cu o nouă plângere.

— Au și găsit momentul potrivit! râse Anezka. Azi au să-și rupă gâtul.

Berwitz părăsise în adevăr cortul foarte mânios. O asemenea intervenție în timpul repetiției, cum și-a îngăduit zăpăcitul de Hans, ducea de râpă toată disciplina. Cum ar arăta un circ fără disciplină? Și pe urmă, finalul acela! Firește, un singur cap nu poate să se gândească la toate! zicea Petr, ori de câte ori cineva din personal venea cu vreo propunere bună. Dar asta se petrecea aproape

întotdeauna între patru ochi, și nicidecum în prezența altora, iar când propunerea se realiza, cel mai mare merit era al directorului, care se îngrijea să o traducă în viață. Petr Berwitz învățase să asculte cu atenție părerile și propunerile oamenilor săi, căci ele duceau foarte adesea la lucruri remarcabile. În schimb, nu-i plăcea să recunoască deschis că nu sunt ideile lui. Își zicea că, de fapt, are tot dreptul să-și însușească ideile oamenilor săi. De vreme ce el e răspunzător când vreunul face vreo prostie, de ce n-ar avea parte și de glorie, atunci când vreunul vine cu o idee bună?

Felul cum se comportase astăzi Hans era însă ceva nemaiauzit, revoltător. O groază de oameni văzuseră și auziseră că el, directorul Petr Berwitz, a pregătit un număr, dar finalul nu era bun, și grăjdarul, pârlitul de Hans, a venit cu ceva mai bun. Cum se face că alții au mereu idei mai bune decât el, Petr Berwitz? Dacă chibzuia bine, era silit să recunoască, de fapt, că el personal a adus prea puține lucruri noi în circul său. Mai degrabă el se gândea la lucruri exterioare: cum să-și îmbrace oamenii în costume strălucitoare, cum să desfășoare o nouă campanie de reclame, ce achiziții să mai facă și încotro să mai pornească. Iată, de pildă, expediția din Persia. A îndrăznit cineva să-l concureze? Nici răposatul taică-său n-ar fi scos-o la capăt, darmita bunicul Humberto! Ei tot migăleau, își pierdeau vremea cu fiecare exercițiu, perfecționau neîncetat totul, dar de ceva cu adevărat mare n-au fost în stare. Pe când el, Petr, a adus circuitului celebritatea. Câte alte circuri din Europa se pot măsura cu el? Ce importanță are că ia idei de la toți: de la Anezka, de la Gaudeamus, de la Selnicki, de la Gambier, de la Kerholec, de la Arr-șehir, și acum, în urmă, chiar și de la unul ca grăjdarul Hans? Ce-ar prețui ideile lor dacă n-ar fi el care să le realizeze? El doar răsplătește pe fiecare pentru o idee, căci, din fericire, o idee se poate plăti, și poate spune: suntem chit, dar pentru realizarea acelei idei e nevoie de voința și de posibilitățile lui, și, deci, el, Petr

Berwitz, e de fapt personalitatea cea mai importantă din întreg circuitul.

În urma acestor reflecții se simți puțin mai liniștit, dar o fărâma de trufie și de vanitate îl mai săgeta și acum. Și tocmai în starea asta, când ar fi izbucnit din te miri ce, veni să-l caute piticul Mittelhofer cu soția, solicitându-l pentru o discuție serioasă.

„Ai picat la țanc!” îi fulgeră lui Berwitz prin minte.

Aparent, îi salută însă amabil din cap și le spuse:

— Binevoiți să poștiți cu mine în vagonul contabilității.

Dacă domnul Mittelhofer l-ar fi cunoscut ceva mai bine pe directorul Berwitz, acest „binevoiți” l-ar fi pus pe gânduri. Când Petr Berwitz începea să se adreseze oamenilor săi cu „binevoiți”, dovedind o politețe excesivă, știa toți că vine furtuna, și fiecare căuta să dispară din fața lui.

— Binevoiți să luați loc, începu Berwitz, după re intrară în vagon. Ce dorință binevoiți să aveți?

Domnul Mittelhofer arată pe scurt și în grabă că Circuitul Humberto va ajunge acum în țările alpine, unde ei au un nume cunoscut și că deci sunt interesați să repurteze aici un deplin succes artistic. Asta însă nu va fi posibil, dacă vor dansa pe o altă muzică. Maestrul dirijor e, desigur, un om de prima mână, dar bucata pe care le-a ales-o nu se poate compara totuși cu cea pe care și-au adus-o ei singuri și care aici se cântă pentru elefant. O asemenea subapreciere e jignitoare, insuportabilă, și soții Mittelhofer cer imperios ca numărul lor să fie separat de cel al elefantului și să li se cânte bucata lor.

— Mă rog, răspunse Berwitz, dar dumneavoastră binevoiți să aveți convingerea că într-alt loc din program veți avea cel puțin tot atâta succes ca și acum?

— În orice alt loc, sări ofensat piticul. În orice alt loc din program vom avea un succes chiar de două ori mai mare, dacă ni se cântă muzica noastră. N-am dreptate, Emilio?

Doamna Mittelhofer încuviință ferm. Directorul rămase la fel de politicoș ca și până atunci, doar privirea îi îngheță și deveni tăioasă ca un cuțit.

— Binevoii atunci să propuneți orice alt loc. Dar dacă se va dovedi că așa **n-aveți** succes?

— Exclus, domnule director. Dați-ne unde vreți, dar lăsați-ne bucata noastră, muzica noastră.

— Și dacă **s-ar** întâmpla totuși să am dreptate, adică să **n-aveți** succes?

— Atunci, mă rog... îngăimă piticul, înroșindu-se la față, atunci, mă rog... ar însemna... fără supărare... că arta adevărată nu are ce căuta la circ... și atunci... cu îngăduința dumneavoastră... **ne-am** vedea nevoii să considerăm contractul nostru ca neavenit.

— Binevoii deci să spuneți, că dacă **n-ați** avea succes în orice alt loc din program, ați considera contractul ca neavenit. Prin aceasta binevoii să spuneți că și eu trebuie să-l consider ca neavenit?

— Se înțelege, domnule director.

— Hm, asemenea lucruri atât de importante ar trebui consemnate **într-o** anexă la contract, ca să nu avem discuții ulterior. Binevoii, desigur, să fiți de acord, nu?

Domnul Mittelhofer consimți și Berwitz îl chemă pe Steennhouwer, care tocmai se întorsese și mânca niște pâine cu brânză, **într-un** colț al vagonului. Directorul îi dictă repede două propozițiuni, cuprinzând această condiție ulterioară încheierii contractului. Mittelhofer, sigur de el, semnă. Berwitz mângâie și el o iscălitură în josul filei de hârtie.

— Bun, făcu directorul, ridicându-se. Mă bucur că **ne-am** înțeles omeneste. Măine veți dansa după muzica dumneavoastră și veți apare în primul număr din program.

— Vai! strigă doamna Mittelhofer. Nu se poate!

— Așa ne distrugeți! îi ținu isonul piticul.

— Regret. Contractul spune: în orice loc din program. Deocamdată, eu hotărâsc aici. Cu asta sm terminat. Bună ziua. Frans, condu pe dumnealor.

Hotărârea lui Berwitz rămase în picioare. Mai înainte ca șuvoiul sălbatic al „cavaleriei romane” să se năpustească în arenă, ba chiar mai înainte ca fanfara să cânte obișnuita uvertură, cei doi pitici apărură în fața publicului și începură să danseze. Oamenii încă se mai înghesuiau, urcând treptele în amfiteatru și căutându-și locurile, Mrigându-se, cumpărând programe. Iar cei care apucaseră să se așeze și deschiseseră programul, nu găsiră trecute numele dansatorilor din arenă. Cortina de la intrarea artiștilor era lăsată, și numărul acesta părea o jalnică rămășiță dintr-o repetiție sau dintr-o reprezentație anterioară. Soții Mittelhofer dansară un dans, două, trei. Sala vuia, dar aplauze nu se auziră nici de leac. Dirijorul stătea cu bagheta ridicată pentru un eventual bisi dar poate pentru prima oară în istoria circului lăsă bagheta jos.

— I-a omorât! mormăi el, strâmbându-se, către muzicanți, „Îți dau eu ție succes!” își zicea în aceeași clipă Berwitz, care nu se îmbrăcase încă pentru reprezentație și stătea în picioare lângă intrarea pentru public. După aceea ridică ochii spre Selnicki.

— Începem! Fanfara!

Goarnele, trompetele și timpanele vuiră asurzitor, cortina se trase în lături și din spatele ei apărură două capete de cai cu stea în frunte. Berwitz plecă iute să se schimbe și, din mers, îl prinse de mână pe Kerholec.

— Spune-i lui Vasku să se pregătească. Azi, el și Helenka fac *entrée*-ul elefantului.

Ziua aceea era pentru Vasku o zi fericită și plină de glorie. Zbura ca o sfârlează de la unul la altul, începând cu taică-său, vestindu-i pe toți despre acest mare și important eveniment, că în ziua aceea va apărea pentru prima oară în arenă. Nu se putu opri să nu le spună asta și tigrilor, și leilor, și urșilor, și vrednicului urmaș al lui Barbă-Albastră, și cățeilor lui Hamilton, și cailor, și poneilor, și la urmă de tot și uriașului Bingo.

— Bingo, drăguțule, azi am să te duc în arenă. Fii

bun, Bingo, și dă-ți osteneala, te rog! Noi, eu și Helenka, o să-ți facem un *entrée* de pomină.

  n pauză, ieșind cu puiul de leu în public, strânse cu o marcă, două mai pușin, fiind terorizat de teamă că nu va ajunge să se îmbrace la timp cu hainele acelea frumoase, pregătite anume pentru el. Pe urmă, avu însă destul răgaz să se furișeze în loja orchestrei și să-l tragă de m  nec   pe taică-său, care c  nta la trompetă, ca să-l vadă aș   gătit cum era, cu guler alb și cu cilindru negru. Iar când coborî **  ntr-**un suflet, pe scară, avu și fericirea să dea jos peste soșii Mittelhofer, care, cu o mutră acră și cu geamantanele în mână, părăseau circul, fără să-și ia rămas bun de la nimeni. O, cu c  t   bucurie făcu Vasek marea reverenș   numărul 4, cum își mai flutură în fașă lor micul cilindru și cum își mai t  rș  i picioarele strânse în pantofi de lac! După aceea sări trei trepte mai sus, ca să-i vadă până dispărură și, flutură**ndu-**și mereu cilindrul, le striga:

— Farewell⁷⁸! Mit Gott⁷⁹! Allez⁸⁰! *Drum bun*! Știa bene⁸¹! Adios⁸²! Gl  ckliche Heist⁸³! „Nu b  u, nu se hrăni, și a treia zi muri”.

Și deodată o schimbă pe cântec: Un pitic, un pitic N-ajunge nici la buric!

Și, în timp ce încălecă pe Mary sub privirea atentă a lui Hans, încă mai murmură melodia asta.

Prima evoluș  ie a ficei directorului și interesul st  rnit de apariș  ia lui Vasku în arenă, atrăseseră mulș  i privitori la intrarea în cort și la intrarea artiș  tilor. Orchestra atacă uvertura lipsită de aportul unui suflător, căci pe Karas nu-l r  bdase inima și, cu   ng  duinș  a dirijorului, se uita jos, să vadă ce face Vasek.

Dar nu avea de ce să-și facă griji. Vasek apăru cu un

78 Drum bun ! (Engl.).

79 Cu Dumnezeu! (Germ.).

80 Dute! (Fr.).

81 Drum bun ! (It.).

82 Adio! (Sp.).

83 Drum bun! (Germ.).

curaj nemăsurat în fața publicului și fețișoara lui arămită de soare, cu un zâmbet larg și cu ochii veseli sclipind sub cilindrul așezat pe o sprânceană, cuceri numaidecât inima publicului. Iar Helenka, lângă el, părea o mare doamnă în miniatură, o siluetă fermecătoare, de o gingașă frumusețe. Amândoi se țineau minunat în șa, și gesturile cu care salutară publicul aveau o desăvârșită armonie și eleganță.

— *Oh, wie herzig!* suspină doamna Hammerschmidt.
*Se putzig*⁸⁴!

— *Très eroik, très eroik*⁸⁵! o imită căpitanul Gambier.

— Le stă bine, îi șopti Anezka lui Petr. La toamnă o dăm pe Helenka la școala de balet din Hamburg.

— Strașnic *entrée*! încuviință asurzit Petr. Iar băiatul, Vasku ăsta, ia te uită la el, cine-ar fi zis?...

Bingo nu fusese niciodată întâmpinat cu o salvă atât de puternică de aplauze ca acum, la intrarea născocită de Hans. Totul se petrecu cum nu se poate mai bine, și Petr Berwitz își frecă mulțumit mâinile la gândul că a scăpat de sâcâitorii pitici și că a găsit o soluție atât de bună în locul lor. Încă înainte de terminarea programului îi trimise lui Selnicki sticla făgăduită.

După Vasek, cel mai fericit era bunul Hans. Dar la sfârșitul reprezentației îl cuprinsese tristețea. Era tocmai ziua de leafă, a „gajului” - la circ tuturor plăților li se spune „gaj”. Erau patru zile de „gaj” pe lună, pentru ca oamenii să aibă bani la drum: la întâi, la opt, la șaisprezece și la douăzeci și patru. Platzmeisterul Kerholec plătea „gajurile” constructorilor, grăjdarilor, vizitiilor și rândașilor. Aducea totdeauna banii într-un sac greu, pentru că intrarea se plătea de obicei în bani mici și tot mărunțișul acesta trebuia împărțit oamenilor. După reprezentație și după terminarea curățeniei, platzmeisterul Kerholec începu să strige oamenii, dar grăjdarul Hans nu apărură. Se pitise undeva, căci nu voia să mai audă de

84 Ah, ce drăguț... Atât de impresionant! (Germ.)

85 Foarte drăguț, foarte drăguț! (îmbinare de franceză și germană incorectă).

amenda aceea. Kerholec însă nu se lăsă, îl tot strigă, iar când, în cele din urmă, se arată la faţă, îi citi cele scrise în dreptul lui pe lista de plată:

— ...se scad cinci mărci amendă, se plătesc zece mărci drept recompensă pentru finalul cu poneii, rest de plată - cinci mărci...

Urmare firească a acestui fapt, Hans îi pofti pe Kerholec, pe Karas-tatăl şi pe Vosâtka la o bere, ca să sărbătorească fericita zi a lui Vasek. După ce mâncară cu toţii, băiatul rămase în vagon doar cu Bures şi Malina.

— Matale ce zici, taică Malina? întrebă Vasek, căci nu se mai sătura să audă vorbindu-se despre însemnatul eveniment din acea zi.

— De, ce să zic? făcu bătrânul ghicind unde bate băiatul. Ai călărit ca Horymir ăla din Bubno 1

X

S

ucces! Succes - ce imbold pentru inima însetată de muncă a lui Vasek! Câtă pornire spre muncă încolţise deodată în el, câtă dorinţă de a se dovedi folositor, de a fi cel mai bun! Oare îi ajungeau cortul cel mare, grajdurile şi menajeria? Pentru un băiat de şapte ani era prea puţin. Se scula dis-de-dimineată, nerăbdător să ajungă mai repede la vagoanele cu animale sălbatice sau la grajdurile cailor. Curăţenia şi hrana celor patru ponei erau acum în grija lui. Hans, rezemat de un stâlp. îi dădea numai rareori poveţe:

„Țesală totdeauna cu mâna care e mai aproape de capul calului. Nu țesăla niciodată până apare un fel de praf alb. Dinții ăștia sunt pentru țesală, nu pentru cal. Să ai mereu pregătită o cârpă pentru ochi și una pentru bot. Copita trebuie spălată și unsă cu grăsime. Cureți copita numai cu un cuțit de lemn”.

Vasek se îngrijea cu toată dragostea de cei patru căluți, le pieptăna moțul din frunte, coama și coada lungă, le curăța jgheaburile, scotea afară gunoiul și alegea pentru boxa lui paieile cele mai bune. După o jumătate de an cunoștea toate tainele meseriei și de multe ori stătea lângă

Hans, atunci când caii cei mari erau scoși din grajd, uitându-se cu un aer cunoscător la mersul lor. criticându-le pasul, cercetându-i cu luare-aminte. Acum deosebea copita plată de cea încovoiată, ori de copita de țap, îndrumat mereu de Hans, al cărui principiu era că lucrul cel mai important e copita, fiindcă în ea se sprijină greutatea calului cu călăreț cu tot.

Vasek ar fi stat în grajd toată ziua, dar cum putea să nu se afle lângă căpitanul Gambier. atunci când dresorul, cu un șorț albastru dinainte, tăia ciozvărtele de cal în porții de câte zece livre și le întindea cu vârful furcii tigrilor și leilor! Trebuia să fie de față, să observe mișcările fiarei în clipa când simțea hrana, să asculte răgetele răgușite și mârâiturile înfundate cu care apucau carnea între labe, și să le privească cum, după ce-și astâmpărau foamea, beau, tacticos, apă, aplecate deasupra vasului de tablă, într-o linie prelungă, superbă. Mai trebuia apoi să se joace și cu puii de leu. Acum puii trăiau în vagonul lui Gambier. aveau și nume - Borneo și Sumatra - și creșteau văzând cu ochii. Curând, el, Vasek, nici nu o să-i mai poată purta îmbrățe, în pauza reprezentațiilor. Începuseră să zgârie cu ghearele lor ascuțite și, cum de o bucată de vreme erau hrăniți cu carne, zgârieturile lor puteau fi primejdioase. În schimb, ce plăcut era să-i privești cum se jucau în vagon sau în țarcul plin de iarbă, la soare. Se fugăreau, stăteau la pândă, săreau unul asupra celuilalt, se tăvăleau și iar se despărteau. Domnul Hamilton le dăduse ca tovarășă de joacă o cățelușă tânără foxterier, și să te ții hârjoneală pe ei! Vasek era printre ei ca un al patrulea pui

14 «211 de sălbăticiune: se lăsa în patru labe, și leii și câinele săreau la el; le făcea dintr-un șomoilog de hârtie un șoarece, și puii de leu se pregăteau să sară și să-l înhațe întocmai ca niște adevărate pisici; se întindea la soare pe pământul cald și pisoii de leu, osteniți, i se ghemuiau la piept și torceau până adormeau.

Numai că băiatul nu prea avea răgaz de odihnă. Menajeria era plină de animale, vrednice să fie văzute. Ce

înveselitor spectacol oferea agitata ceată a maimuțelor! Alături, cocoțat pe un par, trona papagalul Fifi, cu penajul rozuliu - cel mai guraliv dintre toți. Știa să spună câte ceva în șase sau șapte limbi, striga ca maimuțele, urla ca hienele, fluiera câteva măsuri din „*Ach, du lieber Augustin*”⁸⁶, știa să scârțâie ca o roată neunsă, imita fluierul lui Kerholec și, din când în când, striga poruncile pe care le tot auzea în jur: „Anton, *Trinkwasser*! Atenție, Hans, pornim! Arr-șehir, *allez*! Bingo, Bingo! *Open the door*!”⁸⁷ „Yasek îi scârpina încetișor căpșorul zbârlit și-i fredona stăruitor: „Pepiku, Pepiku, ce mai face Kâca?” vrând să-i îmbogățească repertoriul cu un nou cântec.

Între menajerie și grajduri se afla grajdul elefantului Bingo. Vasek nu putea niciodată să treacă pe acolo, fără să se abată pe la uriașul său prieten, care îl întâmpina cu un urlet vesel. Băiatul îi ajuta lui Arr-șeliir să-l răcorească pe Bingo în zilele călduroase, turnând pe el găleți cu apă, și stătea pe vine alături, atunci când Arr-șehir îi pilea lui Bingo copitele. Arr-șehir era aproape nedespărțit de Bingo al lui. Dacă trebuia să plece undeva, rămânea Yasek în loc și se juca cu el. Îi lua trompa în mână și-i șoptea în ea cuvinte dragăstoase, iar Bingo îl mângâia pe față cu trompa. Apoi, Vasek aducea un braț de paie și i-l puneă dinainte, iar Bingo smulgea smocuri de paie cu trompa, aruncându-și-le pe creștet, încât, după puțin timp, parcă avea un vâl și cunună pe cap. Jos, Vasek bătea bucuros din palme, Bingo apleca puțin capul, întindea trompa, băiatul se ghemuia, și elefantul îl ridica și-l așeza binișor pe creștet, în cuibul de paie. Vasek stătea fericit acolo sus, la trei metri de la pământ, și visa că duce elefantul sfânt undeva pe meleaguri depărtate. la Singapore, pe Gange, în acel mare centru al negoțului de elefanți, căci Arr-șehir îi povestise de multe ori că tatăl său de acolo l-a cumpărat cu ani în urmă pe Bingo. Lui Arr-șehir îi plăcea să povestească. De-a lungul anilor învățase binișor nemțește

86 O, dragul meu Augustin — cântec popular german.

87 Deschide ușa! (Engl.).

și nu vorbea decât în parabole și aforisme. Mai mult decât orice îi plăcea să se așeze, după ce isprăvea cu treburile, la picioarele lui Bingo, împreună cu Vasek, și așa, având băiatul în față, începea cu glas cântător una din zecile de mii de legende din „Școala vieții”:

— A fost odată un om lacom și omul ăsta a furat de pe câmp niște ceapă. L-au prins și l-au adus în fața regelui. Begele l-a ascultat și l-a pus pe hoț să aleagă: să plătească o sută de dinari, să primească o sută de bețe, ori să mănânce o sută de cepe. Lacomul a ales cea de a treia pedeapsă, adică să mănânce cepele. I-au adus o sută de cepe și el a început să mănânce. A mâncat șapte, și încă șapte, și încă de șapte ori câte șapte, și i **s**-a făcut tare rău, că l-a rugat pe rege să-i dea mai bine bătaia cu bețele. Ei, și l-au întins cu fața în jos și-au adus bețele. I-au dat șapte lovituri, și încă șapte, și încă de șapte ori câte șapte. Iar lacomul țipa de durere și **s**-a rugat să-l lase mai bine să plătească cei o sută de dinari. Și uite așa, omul cel lacom a fost de trei ori pedepsit. Hi-hi-hi...

Arr-șehir râdea cu un glăscior subțire și pițigăiat, dezvelindu-și dinții. Când îi auzea râsul, Bingo înceta să se mai legene, ridica trompa și scotea un sunet stins. Vasek stătea în fața elefantului și vedea că Bingo înțelege tot. Băiatul credea de multă vreme în spusele lui Arr-șehir, cum că Bingo e o făptură superioară, divină, și că străbunica lui zbura prin cer cu îngerii, până ce un *yoghi* rău a blestemat-o să pogoare pe pământ. Credea de asemenea că trebuie să te porți frumos cu Bingo în zilele de secetă sau de potop, căci Bingo era duhul ploilor.

Dar ce era tropăitul și nechezatul ce se auzea dincolo de peretele de pânză al grajdului? Pesemne că directoarea sfârșise numărul ei cu lipițanii și acum caii se întorceau la grajd. De câte ori își isprăveau tainul lor de muncă, lipițanii nechezau de bucurie și ceilalți cai le răspundeau pe întrecute. Acum venea rândul în arenă domnului Perreira, și Vasek dădea fuga să vadă și el repetiția. La început era un număr de cavalerie romană - un iureș

sălbatic în jurul - arenei, Perreira cumpănindu-se în picioare pe doi cai roșcați, țințiți în frunte și cu jambiere albe lapicioarele dinainte. Vasek îi știa: erau Leporello și Trafalgar, doi pursânge englezi. După ce înconjurau de două ori manejul, apărea bălaia Valentina, cu coama neagră și o dungă întunecată pe grumaz, cu un S pe crupa stingă - semnul crescătoriei de cai Schwaiganger. Pornea fluturându-și coama în urma celor doi roșcați, care se distanțau puțin și Valentina venea între ei doi, pe sub picioarele lui Perreira, care acum avea sub el trei cai, tustrei fără șa. Din spate apărea în fugă valahul Dahomey, cu părul șarg, cu pielea rozulie și coama albă, care ajungea din urmă pe cei trei cai și intra între Valentina și Trafalgar. Domnul Perreira avea acum sub el patru cai ce alergau în galop de jur-împrejurul arenei - roșcații într-o parte și în alta „bălanii între ei doi. După o clipă, domnul Perreira trecea de pe Trafalgar pe Dahomey, Trafalgar încetinea pasul și rămânea în urmă, iar după aceea pornea iarăși și se vâra între Dahomey și Valentina. La fel făcea și Leporello, și domnul Perreira își sfârșea numărul stând în picioare pe cei doi bălani, care aveau la mijloc, între ei, pe cei doi cai roșcați.

De îndată ce sărea jos și le dădea fiecăruia câte o bucătică de zahăr, venea rândul să intre în arenă Alice Harwey, croitoreasă și călăreață-acrobată. Vasek se dumirise de multă vreme că aici, la circ, fiecare știa mai mult decât, se părea la prima vedere. Alice apărea pe Bonnaserra, o iapă sură cu nuanțe întunecate, cu coama neagră și capul pătat cu negru, cu sânge andaluz și napolitan în vine, cu o ținută aleasă și un mers mândru, de-a dreptul fermecător. Domnul Perreira spunea că se înrudește pesemne cu lipitanii și că a pus de mult ochii pe ea pentru călăria de înaltă școală „dar că are totuși „mâinile din spate” cam slabe. Lui Vasek îi trebuiră câteva săptămâni până să se poată descurca în aceste diverse „mâini” cabalinești; când se vorbea despre „mâinile din față”, „mâinile din spate”, despre stânga și despre dreapta,

el nu înțelegea nimic, și trecu nițică vreme până să-și dea seama că asta înseamnă partea anterioară sau posterioară a calului, direcția stingă sau dreaptă. În schimb, acum folosea el însuși expresii caracteristice crescătorilor de cai, spunea că Bonnaserra „împunge” cu spinarea, așa cum spuneau spaniolii. Când era vorba de cai, Vasek avea ochi de uliu, observa totul și își dădu seamă curând că fiecare cal are ceva specific, prin care se deosebește de ceilalți. Ar fi stat acolo ceasuri întregi să urmărească evoluția călăreților în arenă; iată, chiar și pe Alice Harwey ar fi stat să o privească la nesfârșit, cum se avântă, cum dansează pe cal, cum se ridică pe vârfuri și cum sare prin cercuri și peste obstacole. Ciudat, Alice, cu fața ei plină de pistrii, nu era o fată frumoasă, dar pe cal, în zborul ei strălucitor, părea o ființă fermecătoare, cu corpul subțire și elastic, cu mâinile și picioarele lungi, înălțându-se într-o undulare molatică pe spinarea puternică a surei Bonnaserra.

După aceea se întorcea în arenă „domnul Perreira cu Santos. Tăciuniul de Hanovra, în vârstă de șapte ani, era acum, vara, în plină strălucire a părului său negru. Ochiul îi arunca flăcări, picioarele-i subțiri dansau, dar când Perreira se oprea cu el în mijlocul arenei, stătea locului ca de piatră, cu fiecare mușchi încordat, într-o așteptare fremătătoare. Muzica începea, și Perreira conducea calul aproape fără o mișcare în figurile ritmice ale călăriei de înaltă școală. Mergea cu el în pas spaniol în doi timpi, trecea din trap în *passăge1*, executa din galop *changement2*, evolua apoi în *renversă*, în *passadet*, îl silea să execute o *levade5*, ca să-și încheie prima parte a numărului prin armonioase *capriole6*. Vasek simțea nedeslușit, ca simplu spectator, că în fața lui se desfășoară o culme a artei călăriei, deși nu putea să-și dea seama în ce anume consta această artă. Fiecare pas, fiecare mișcare era de o frumusețe construită anume, studiată, creată de ingeniozitatea omului, cultivată de voința și perseverența omului până la atingerea deplinei perfecțiuni. Băiatul privea atent orice mișcare, fie cât de mică, făcută cu mâna

sau cu piciorul de către călăreț, fiecare aplecare în șa, care făcea calul să danseze cu pași plini de grație, dar nefirești, să învingă gravitatea, inerția, să se înalțe pe loc sau să zboare prin aer **într-o** mișcare încetinită, reținută, în chip la fel de nefiresc. Totul se petrecea liniștit, încet, aproape rar - un șir întreg de exerciții ce păreau un joc fermecător, dar Vasek vedea că frumoasa piele a lui Santos lucea de su

1 Pas spaniol, marcat, executat de cal prin arcuirea picioarelor din față.

— Schimbare a pasului.

a Mers înapoi, în pas viu.

Folosirea piailor/e-ului **într-un** număr de călărie de înaltă școală.

1 Cabrare.

< Săritură înaltă a calului.

doare din pricina încordării extreme și nu o dată fusese de față când Perreira, la sfârșitul repetiției, lepăda cămașa de pe el, și doi oameni îi frecau zdravăn cu un prosop corpul numai o apă.

De obicei, după Perreira, făcea exerciții domnul Barengo.

Vasek simțea o deosebită stimă față de acest spaniol gânditor și întru totul deosebit de ceilalți din jur. Zgomotosul domn Laribeau îi era mai apropiat lui Vasek. Băiatul ghicea în francez un om sincer și vesel, plin de sănătate și de vigoare, în vreme ce domnul Barengo era grav și închis în sine și se comporta ca și cum ar fi oficiat mereu o ceremonie. Era de necrezut cât de frumos se avânta sus, la trapez, cum zbura prin aer ca o flacără argintie și cu ce ușurință ateriza pe podium, abia atingându-l și făcând un semn aproape imperceptibil cu mina. Dar aici, jos, pe pământ - nu, Vasek n-a mai cunoscut până acum un om atât de rupt de viața înconjurătoare. În primele zile îi venise în minte preotul de la ei din sat, dar curând renunță la asemuirea asta. Cum adică, popa ăla era țăran sadea! Doar în ajunul Paștelui, când mergea cu sfânta împărtășanie sub baldachin, doar

atunci semăna puțin cu domnul Barengo, în momentul când acesta pășea întovărășit de nevastă-sa și de domnul Laribeau spre scara de frânghie.

Vasek își dorea nespus să se cațăre sus, din pură curiozitate, să vadă cum e sub bolta cortului... Auzise că atunci când afară suflă un vânt mai puternic, totul vibrează acolo sus, odgoanele ce susțin stâlpul principal zumzăie, pânza murmură un cântec, steagul de deasupra cortului zbârnăie, ba chiar și lemnul stâlpului cântă.

O dată, când Laribeau vru să-l ia cu el, domnul Barengo îl opri. Mângâind băiatul pe creștet, îi spuse:

— *Mi chicuelo*⁸⁸, nu părăsi pământul tare. Aici, jos, mormântul e mult mai departe decât sus, unde-l avem drept sub noi.

Rosti aceste cuvinte cu atâta seriozitate și atât de solemn, încât Vasek lăsă capul în piept fără să vrea. Acum, rămânea jos, pitit pe undeva printre faldurile perdelei de catifea, ca să urmărească cu gura căscată forfota aceea aeriană, balansul grațios al trupurilor albe, viitoarea aceea nemaivăzută în care dispărea forța mușchilor încordați, rămânând doar linia armonios rotunjită a mișcărilor.

„Așa trebuie că zboară îngerii”, ofta Vasele, plin de evlavie, în primele zile. Dar ceva mai târziu, când începu să priceapă mai multe, își zise: „Ce îngeri? Ce, parcă îngerii pot să facă în zbor un dublu salt mortal?! ”

Erau multe lucruri pe care Vasek dorea să le vadă, să le urmărească, dar și el însuși avea destule de făcut. Mergeau din oraș în oraș, și Vasek, în timp ce călărea pe Mary, avea în grijă ceilalți trei ponei care tropăiau alături. Se opreau pentru popasul de noapte și trebuiau ridicate repede grajdurile provizorii. Vasek muncea cu râvnă în porțiunea ce i se încredința, unind la iuțeală capetele foilor de cort. După aceea se ducea împreună cu rândașii după fân, ovăz, paie, apă, grebla paiele vechi din boxa poneilor și le curăța copitele, așa cum cerea zilnic Hans.

Dimineața se demonta totul, se încărca în vagoane și

din nou pornea călare pe șosea, în soare, pe arșiță, ori pe ploaie. Ajungeau în orașul programat pentru reprezentații și trebuia să ajute și el la ridicarea și utilarea cortului mare, se lupta cu băncile și cu scaunele din loji. Se așeza pista care înconjoară manejul și soseau căruțele cu rumeguș. Într-un manej intrau cam cinci-șase căruțe de rumeguș, dacă pământul era neted. Rumegușul trebuia udat cu apă și bătut bine - treabă pe care o făceau cei mai grei cai de tracțiune ai circului. Aici era destul de muncă pentru un băiat ca Vasek, pe care toți îl strigau să le dea o mână de ajutor și care era bun pentru o sumedenie de mici servicii.

În timpul odihnei de seară, când oamenii osteniți se așezau în fața farfuriilor cu mâncare, Vasek se alătura celor din echipa tatălui său, cu mulțumirea că și-a îndeplinit partea lui de muncă. Toți oamenii circului știau asta. Micul Vasek nu era pentru ei un băiețel bun doar de răsfățat, ci muncitorul cel mai tânăr, pe care îl îndrăgeau cu toții, văzând cât de simplu știa să-și lase joaca și să dea ajutor fără vorbă multă, acolo unde era nevoie. Când venise printre ei, îl întâmpinaseră cu bunăvoință și zâmbet pentru dragălașenia lui. Acum, însă, toți aveau alte simțăminte față de băiat. Cucerise stima și prețuirea tuturor. Toți vedeau în băiețașul acesta vioi, seriozitatea și tragerea de inimă a unui om mare. De aceea, între el și ceilalți oameni ai circului se statornicise un sentiment de solidaritate bărbătească. Mediul în care trăia nu prea era obișnuit cu gingășiile. Un băiat răsfățat ar fi suferit mult din pricina vieții aspre de aici. Ciudat, dar până și africanul de Paolo, care era trecut prin multe și învățat cu multe, deprins cu bătaia și cu ocările, avea câteodată clipe de slăbiciune, suferea că nimeni nu-l mângâie pe micul și frumosul Paolo, că nu-l dezmiardă o mână ușoară și nu aude o vorbă dragăstoasă. Cât de fericită ar fi fost inimioara lui, dacă măcar câteodată ar fi simțit căldura unei mângâieri și bucuria unei dezmierdări. Vasek însă era o fire tare, care știa mai degrabă să înjure și să scuie în

palme. Nu se simțea în apele lui atunci când îl năpădea cu dezmierdările o babă zaharisită ca doamna Hammerschinidt. Se simțea la largul lui doar în tovărășia oamenilor mari, și mai ales în tovărășia prietenilor săi din vagonul 8, care îl tratau de la egal la egal.

Cele mai frumoase erau serile lungi de vară petrecute cu ei! Oamenii scăpau din cușca strâmtă a vagonului și unul după altul își luau pătura și se întindeau undeva în spate, pe iarbă. Deasupra se boltea cerul înalt și văzduhul fremăta de scripcile amorezate ale greierilor. Aducerileaminte se depănau unele după altele, bărbații povesteau, iar Vasek ar fi stat să-i asculte până în zori, când pălesc stelele.

Sfârșitul verii mai aducea și alte ispititoare bucurii. Treceau printre câmpuri țărănești, și slăbiciunile flăcăiașului de la țară învingeau mândria călărețului - Vasek alerga pe țarini să culeagă păstăi sau capsule de mac. Iar când se apropia toamna și ziua scădea, în sergentul Vosatka se trezeau porniri înfometate de soldat convalescent. Își ducea tovarășii de vagon în dosul taberei, aprindea un foc pe miriște, între niște tufe de măceș, și cocea cartofii dezgropați pe drum de pe câmpurile lăsate în părăsire. Pădurile de stejar și de fag îmbrăcau iarăși un veșmânt auriu-roșietic, albi mesteceni scuturau dinari din frunziș, fire ca de păianjen se lipeau de fețele călăreților, ploaia începea să cearnă domol peste caii încolonați la trap, sus, pe creștetul lui Bingo, Arr-șehir rostea cu glasul lui cântat rugăciunea pentru oprirea ploilor, iar Ahmed Romeo, înfofolit într-o mulțime de haine și de șaluri, recita în amurg versetul Saba:

„Am hotărât prelume drumul vostru. Mergeți pe drumul vostru fără teamă, ziua și noaptea...”

Toți știau acum că răpăitul stăruitor al ploii în pânza corturilor înseamnă sfârșitul călătoriei și al veselei lor peregrinări. Pe la jumătatea lui octombrie trebuiau să se întoarcă din nou la viața de iarnă. Pentru unii asta însemna despărțirea de circ, plecarea. Melancolia îi întovărășea

fără voia lor atunci când, învăluiți de ceață, se duceau prin dimineața umedă și rece să dea de mâncare animalelor înfometate.

Domnul Berwitz era singurul care umbla printre ei cu pieptul scos trufaș în afară, frecându-și mâinile. Cumpărase construcția de lemn din vecinătatea cartierului Reeperbahn și o pusese în reparații, așa că acum era stăpân deplin al reședinței sale de iarnă, și Circul Humberto avea să ierneze pentru prima dată într-o casă proprie.

XI

T7" aras-tatăl și Ivaras-fiul se întoarseră bucuroși la pensiunea - doamnei Langermann. În sfârșit, vor putea iarăși să se întindă într-un pat ca lumea! Văduva îi primi cu brațele deschise. Nu-i mersese prea bine de când echipa de cehi plecase din oraș. Nu știa nimic despre zidarii lui Milner, după cum nu știuse nici cum le merge celor doi Karas la circ. Nu avusese noroc de chiriași acătării, nu găsisese pe nimeni mai așezat, pe la ea se perindaseră doar vântură-lume, cei mai mulți, debarcați de pe vapoare, marinari și stevarzi fără lucru, care dormiseră câteva nopți, până se aciuseră pe undeva sau, ajungând la fundul pungii, fuseseră nevoiți să-și afle culcuș într-un azil de noapte. Într-adevăr, nu avusese pic de noroc. Dar odată cu cei doi Karas parcă se întorsese în casă strălucirea vremurilor liniștite de odinioară. Pe lângă asta, acum erau boieri mari, artiști. Văduva o ținea într-una că domnul Karas e artist, de vreme ce cântă din trompetă. Avea un respect religios față de muzică. Răposatul timonier Langermann cânta la armonică și era tare frumos când stăteau amândoi pe canapea în bucătărie, cu un cozonac aburind pe masă, iar domnul timonier Langermann cânta la instrumentul acela marinăresc, acompaniindu-se din gură: „*Et wasen twei Kunnigeskinner, de hadden enander să te/...*”⁸⁹ De atâtea ori îi dăduse chiar lacrimile

89 Ai tronului tineri urmași, nețărnută dragoste și păstrau... (Germ., dialect.)

ascultându-l.

Ruzenka se înălțase binișor în anul ce trecuse. Când îl văzu pe Vasek intrând pe ușă, făcu ochii mari și, de bucurie, lăsă păpușa din mână. În primele clipe, Vasek se arată grozav de serios, își luă un aer important, de om în toată firea, care a uitat de mult de toate prostiile astea copilărești. Dar în scurt timp, masca asta căzu, și Vasek, aplecat deasupra jucăriilor Ruzenkăi, deveni din nou băiețelul care descoperise aici, printre păpuși, cu bucătărioara și magazinul lor mititel, o nouă lume care să-i hrănească închipuirea. Trăise opt luni printre oameni mari, se obișnuise cu ei, muncise alături de ei și, pe măsură ce trecea timpul, avusese tot mai puțin răgaz pentru zburdălniciile. Acum, în bucătăria doamnei Langermann, pe canapea sau sub masă, se deschiseseră din nou, pentru patru luni de zile, zăgazurile copilăriei. La circ se îngrijea cu încordare de îndeplinirea sarcinilor ce i se încredințau, vorbea cu bărbații ca un bărbat, înjura, scuipa printre dinți, mare minune că nu-și aprindea și o țigară. Aici, în tovărășia Ruzenkăi, deveni mai cald și mai delicat, căuta să gândească la fel cu ea și, aplecat asupra unei păpuși de cârpă, se lepăda parcă de acea maturitate timpurie și nefirească. Singură pornirea de a porunci nu-l părăsea. În toate, el trebuia să fie conducătorul, și Ruzenka să se supună. Din fericire, Ruzenka era o ființă devotată și docilă, plină de admirație față de firea lui categorică, ceea ce o făcea să i se supună cu dragă inimă, atunci când el schimba și răsturna toată rânduiala lucrurilor ei. Despre odăița păpușilor, Vasek hotărî că e vagon de circ, magazinul îl transformă în menajerie, iar căruțul în cușcă pentru tigri. Tot ce avea Ruzenka și tot ce trăise ea până atunci, el vedea cu propriii săi ochi, și amândoi copiii se pomeniră astfel dintr-odată într-o lume nouă, de două ori mai atrăgătoare.

Unui singur lucru însă nu putea să-i dea Vasek farmecul dorit de el: abecedarului Ruzenkăi. El avea acum întâia sa carte cu poze, scrisă cu litere mari și cu cuvintele

despărțite în silabe. Cunoștea unele litere din**tr**-o ochire, pe altele le mai încurca, dar acum se apucă cu râvnă de învățătură și în fiecare zi citea din abecedar, până ce ajunse să știe pagini întregi pe dinafară. Taică-său nu arăta prea mare interes față de ambiția lui, dar după Karas se mutase la doamna Langermann și Bures, care seară de seară chema băiatul lângă masă și-l asculta cum citește nemțește. După aceea, Bures scotea de obicei la iveală una din cărțuliile lui și recita el însuși sau! puneă pe Vasek să citească cu glas tare poeziile care îi plăceau. Le citeau **într**-una până când, **într**-o bună zi, Vasek se pomeni că îi murmură în cap ca un cântec:

O mândră fată se porni de-acasă. Afară aprig vremuia... Ajunsă-n poarta mănăstirii, Trase de clopot fata cea frumoasă, și un călugăr poarta-i deschidea...

și sunetul clopotului îl aduse pe portar afară. Câteodată, poezia făcea să te treacă toți florii:

Colo-n drum o babă slută Cocârjată stă și mută. Stă în cârje, bufnipaia, Ochiu-i frige ca vâpaia. Cată-n sus și cată-n jos - Numai piele e și os.

Alteori, poezia se putea într-adevăr cânta. Când dădură întâia oară peste o asemenea poezie, Bures îi spuse că așa nu are niciun chichirez. A doua zi aduse de la un negustor de vechituri o gitară maronie cam ponosită, îi întinse coardele și, spre mirarea celor de față, scoase câteva acorduri plăcute. Apoi, trase cârticica mai aproape și murmură cu o voce caldă:

Când luna galeș se uita din cer Bfetistav-voievod sări-n picioare, De dor străpuns ca de un hanger, Arzând de a Juditei grea dogoare, De-a Juditei lui veche vâlvoare...

Vasek nu înțelegea nici pe departe tot ce se citea în poezioarele acelea. Întâlnea o mulțime de cuvinte ciudate, necunoscute, care nu-i spuneau nimic și totuși simțea că au un farmec deosebit, că glăsuiesc despre ceva puternic și măreț. Atunci când ceti:

Și panii cu-a lor mândre steme: Vultur, leu, și purul nufăr - Ridică dreapta, jură pe-adevăr!...

...tresări, cuprins de un simțământ înălțător. Aceste versuri cehe făcură să i se deștepte în minte imaginea pădurilor de la Horni Snezna - cu zorile lor verzui, amurgul albastrui, cu strălucirea lor de aur, iar în spatele acestor cuvinte ghicea taine mari și tulburătoare.

Băiatul îl ruga mereu pe Bures să mai citească. Trecură astfel peste toate cărțile, și, **într-o** seară, Bures scoase la iveală o cărțuție veche, zdrențuită, și se apucă să citească din ea cu glas tare. Era o poezie lungă, foarte lungă, mai lungă decât toate câte auzise Vasek până atunci și mai greu de înțeles decât oricare, îi rămase în minte doar că începea cam așa: „Cehii sunt un popor destoinic”; încolo se vorbea despre „o seară de mai” pe un lac albastru, minunat de frumoasă, de un haiduc pe care îl duceau la locul de execuție și care a strigat celor din jur să salute pentru el patria lui cea mândră și scumpă. Vasek nu află mai multe, fiindcă atunci când ajunse aici, lui Bures începu să-i tremure glasul și nu putu să citească mai departe. Băiatului i se păru chiar că a început să plângă, dar nu era sigur, căci Bures se ridică brusc în picioare, vâri cărțuția în buzunar, își luă pălăria și plecă de acasă. Se întoarse abia noaptea târziu; doamna Langermann râse a doua zi de el, cum că a făc**ut-o** lată. Zadarnic îl rugă Vasek să-i mai citească o dată „poezia aia cu mai”, Bures nici gând să se lase înduplecat, spunea că nu-i pentru el, așa că Vasek nu mai avu cum să afle ce poezie a fost⁹⁰.

Poeziile făceau parte din programul odihnei de seară a iernii hamburgheze. Ziua nici nu putea fi vorba de așa ceva. Peste tot era câte ceva de făcut. În aparență, acum când deplasările luaseră sfârșit și, odată cu ele, ridicatul și strângerea corturilor, ai fi zis că nici treburile nu se mai înghesuiau, dar mulți muncitori auxiliari plecaseră, și îngrijirea animalelor, precum și obișnuitele reparații de iarnă, toate căzură în seama celor rămași. Antonin Karas fusese angajat inițial] ca muncitor-zilier și el, dar Kerholec

90 E vorba de poemul „Hai” al poetului romantic ceh Karel Hynek Máchá .{1810-18361.

se îngrijise să-i prelungească contractul și pe iarnă. Pentru asta nici nu avusese nevoie să intervină pe lângă director, căci Karas îl cucerise cu sculpturile lui, care, una câte una, veniseră să împodobească ciroul. Și apoi, mai era și Vasek. Un copil care uneori cântărea mai mult decât taică-său, mai ales acum, când se pregătea apariția lui în arenă într-un număr de sine stătător.

Bătrânul Hans trecuse lui Vasek dresura liberă de ponei. Căluții, bine pregătiți, executau figuri frumoase aproape automat. Trebuiau doar să se deprindă cu Vasek, și Vasek să învețe să-și înfrângă teama în orice împrejurare. La primele repetiții se arătă agitat, plin de înfrigurare, capul îi ardea și biciul se avânta mereu în aer, dar după câteva zile se liniști și, la puțină vreme, știu să se folosească și de al doilea bici, mai scurt, pe care i-l dăduse directorul, vrând ca evoluția lui să pară într-adevăr un număr de dresură în miniatură. Învăță din nou, cu șambriera în mână, să imprime tempoul și să dea impulsul mișcărilor, iar cu biciul din mâna stângă să oprească sau să modeleze figurile, și căluții lui pestriți ca niște boabe de fasole proaspăt dezghiocate, îi urmăreau cu atenție orice gest. Hans îi supraveghea ținuta, să rămână tot timpul încordat și concentrat, ca un adevărat dresor, să nu depărteze picioarele și să țină umerii dreupți, ca turnați. Și iată, veni și ziua când poneii căpătară harnașamente noi de piele galbenă, bătute în ținte de argint, cu panașuri galbene și albastre pe capetele lor cu grumazul frumos arcuit, iar Vasek îmbracă un frac negru. O zi cum nu se mai poate mai agitată pentru el. Pe de o parte dădea fuga să-l vadă toți, și mai ales la garderobă, unde era o oglindă mare în care putea să se vadă întreg, pe de altă parte îi tremura inima să nu cadă pe undeva și să-și murdărească ori să-și rupă mândrețea aceea de frac. Dar și emoția asta trecu după alte câteva repetiții și în sfârșit veni reprezentația de gală din ziua de Crăciun, când urma să apară în arenă.

În fața perdelei de catifea avea o asistență

impunătoare. Tot cercul, în mănui albe, se adunase acolo să „dea onorul” pentru o mai mare strălucire primei apariții în arenă amicului lor coleg. De la perdeaua de catifea și până la intrarea în arenă, stăteau înșiruiți pe două rânduri, în fracuri orbitoare, căpitanul Gambier, Pablo Perreira, John Harwey, domnul Hamilton, cei doi Gevaerts, Arr-șehir, Ahmed Romeo și Paolo, domnul Barengo, domnul Laribeau și toți locatarii vagonului 8, afară de taică-său, care privea de sus, din loja domnului Selnicki. În colțul ultimei loji stăteau directorul Berwitz și Hans, iar pe scaunele din față doamna Berwitz, Helenka și doamna Hammerschmidt. Vasek se temea mai mult de această asistență strălucită, decât de publicul din jur. Trecu printre cele două șiruri de fracuri și ajunse în arenă, salută cu o reverență publicul, iar când pocni din bici să se dea drumul cailor, toată teama îi dispăru ca prin farmec. Conduse caii cu o siguranță deplină, fără pic de șovăială. Spre sfârșit, când publicul răsplătea cu aplauze fiecare figură de dresaj, siguranța lui lăuntrică se transformă **într-**o ușoară nonșalanță, întocmai ca la dresorii suverani. Oamenii își ieșiseră din minți la vederea acestui băiețel și nu se mulțumeau numai cu aplauze, băteau din picioare și strigătele de „bravo!” nu mai conteneau. Era un mare succes, cel mai mare succes al noului program. Se produse doar o singură încurcătură, la urmă de tot, pricinuită și ea de către doamna Hammerschmidt, care din duioșie, îi trimise lui Vasek un buchet de flori. Nimeni nu prevăzuse asta, și când Hans îi întinse buchetul în mijlocul arenei, Vasek constată deodată cu groază că îi lipsește cea de a treia mână. În emoția lui, nu știu ce să facă cu biciul și se pierdu pentru câteva clipe, fapt care dădu la iveală cât de copil este încă. Dar tocmai asta avu un și mai mare succes la public, și se ridică o nouă furtună de aplauze și ovații. În cele din urmă, când părăsi arena, uriașul Gambier îl ridică pe sus și împreună cu Laribeau îl purtară pe umeri în aplauzele mănuiilor albe, printre cele două rânduri ale întregului colectiv artistic.

Ceva mai târziu apăru în spatele perdelei de catifea directorul Berwitz în uniforma lui persană și, bătând băiatul pe umăr, îl laudă că **s-a** ținut bine și îi spuse ca taică-său să treacă a doua zi pe la administrație. Doamna Berwitz îl mângâie pe obraz, Helenka îi scutură mâna voinicește, iar doamna von Hammerschmidt mai-mai să-l înăbușe cu atâtea îmbrățișări și sărutări. În capul scării ce cobora de la loja orchestrei, taică-său își ștergea ochii și, de astă dată, sufla în batistă în loc să sufle în trompetă, iar în fața intrării la grajduri, Hans se plimba ca un păun și le striga celorlalți îngrijitori:

„Ce v-am spus eu? Bătrânul Hans știe să pritocească un număr bun! Ehei, eu am văzut destule până acum, copii de țăță ce sunteți! Asta zic și eu succes! De ani de zile n-am mai pomenit unul la fel!”

În acea clipă, Vasek se făcu nevăzut din mijlocul femeilor și alergă la Hans.

— Hans; - hap! strigă el și, ca un arc destins, îi sări drept în brațe, sărutându-l cu recunoștință copilărească pe amândoi obraji.

— Ei, hai, hai, lasă, Vasku! Nu trebuie! Nu trebuie să faci asta! se apără bătrânul, și lacrimi cât bobul de mazăre i se prelinseră pe bărbie, udându-i livrea.

Sărmanul Hans! Nici nu bănuia ce-l mai așteaptă în această zi de triumf pentru el.

După reprezentație, directorul îi dăruie vesta cea roșie cu nasturi de aur, învelită într-o hârtie de mătase. Această a doua emoție îl făcu să se piardă cu desăvârșire. Îmbracă vesta numaidecât și alergă de colo până colo prin grajd să-l vadă toți, iar după ce-și sfârși treburile, declară că astăzi era musai să se arate neisprăviților acelora de la hipodrom.

225

Hipodromul era o baracă cu șase iepe, aflată tocmai în celălalt capăt al Reeperbahnului, unde veneau de obicei marinari beți și soldați întovărășiți de femei ușoare, să urce pentru șase parale în șa și să facă pe cavalerii. O

dugheană cu faimă proastă, mirosind mai mult a bere vărsată pe mese, decât a cai - una din ultimele halte ale unei nopți petrecute în desfrâu, unde se ajungea adesea la încăierări și la capete sparte. Era totuși o întreprindere hipică, și îngrijitorii de cai de la circ veneau la cei de la hipodrom, să bea împreună o halbă de bere, să se laude și să se împăuneze în fața lor. **Într**-acolo porni și Hans, îmbrăcat cu vesta cea roșie, numai că pe Reeperbahn erau o sumedenie de crâșme, cu tot felul de cunoscuți, care nu avuseseră cum să afle despre vesta cea roșie. Încotro îl purtaseră pașii și care i-o fi fost soarta, nu se știe. Se știe doar că spre zori, un sergent de stradă îl aduse la Circul Humberto și îl dădu în grija Alicei Harwey, bătut, vânăt, cu haina sfâșiată și cu gulerul smuls. Cu mâna stângă tăiată **într**-o sticlă, cu brațul drept sângerat de o împunsătură de cuțit, schiopăta de piciorul drept, avea pe cap o pălărie străină, iar cu ochiul stâng, împodobit de o vânătaie cât toate zilele, abia mai vedea. Nu scoase nicio vorbă atunci când

15 - Circul Humberto

Alice îl duse să se culce în grajd, pe un maldăr de fân, deși fata îl batjocori tot drumul. Abia când vru să plece, o opri, își descheie haina la lumina felinarului, își pironi anevoie asupra vestei privirea singurului ochi teafăr și, ridicând arătătorul, glăsui: „Nu-i nimic... ăia trei nu trebuie să se lase la fund... da vesta mea roșie n-a pățit nimic!”

A doua zi dimineată, curățenia în boxa lipițanilor și a cailor tăciunii rămase mai mult în seama lui Vasele decât a lui Hans. La scurtă vreme după asta apăru directorul. Se opri lângă Hans, care era bandajat tot, și clătină din cap.

— Hans, Hans... nici nu mi-a trecut prin minte că ești atât de porc!

— Sunt, domnule director, încuviință trist Hans. Sunt nemaipomenit de porc, dar, să-mi fie cu iertare, numai de bucurie. Zău că de bucurie! în viața mea n-am avut o bucurie atât de mare ca ieri.

— Și ce-o să spunem poliției, când o să facă cercetări?

— N-o să facă, domnule director, nici pomeneală de așa ceva. Totul s-a petrecut la hipodrom. Unde-ar ajunge ei, dacă ar trebui să ancheteze fiecare bătaie. Numai că eu trebuie să găsesc numaidecât trei îngrijitori pentru hipodrom, să aibă cine vedea de cai.

Seara, cu toate că era atât de scărmanat, Hans, cu vesta lui cea roșie, se duse din nou la o bere. De astă dată îl traseră după ei Karas și ceilalți din vagonul 8, vrând să cinstească succesul lui Vasek. Se duseră la „Logodnica marinarului”, unde jupân Moesecke îi primi cu brațele deschise. Karas plăti trei rânduri. Se simțea dator să o facă, fiindcă de dimineață, când se dusesese la administrație, directorul îl înștiință că s-a hotărât să-l angajeze pe Vasku ca tânăr călăreț. Aceasta făcea parte din principiile lui Berwitz: mai bine să vină el înainte cu oferta, decât oamenii cu cererile. Era convins că în felul acesta scapă mai ieftin și, în plus, face și o impresie bună. În adevăr, Karas, fără să mai stea pe gânduri, îi mulțumi respectuos, fiind de acord cu salariul propus de director. Erau doar câteva mărci, dar Karas gândea în creștari și parale. Primi câștigul băiatului ca pe un dar ceresc. Monedele de douăzeci de pfenigi încetaseră să mai curgă după ce puii de leu se făcuseră mai mari, dar Karas avea banii puși bine. Acum o să poată agonisi și mărci. Vasicek nu avea nevoie de nimic. Însă, nu stricau ceva economii pentru ziua când va pleca de - aici. În adâncul sufletului său, Karas nu renunțase niciodată la acest gând. Despre sine era pe deplin mulțumit, succesele și fericirea lui Vasek îl umpleau de fericire, dar ghearele vechilor prejudecăți sociale erau trainic înfipite în inima liniștitului zidar. Deși nu vorbea despre asta, își zicea mereu că într-o bună zi se vor hotărî amândoi să plece de la circ și să se apuce acasă de o meserie ca lumea. În toate planurile sale doar un singur lucru îl neliniștea: nu știa nimic despre oamenii lui Milner. Întrebuse de el cu înfrigurare în toate părțile, dar nici

jupân Moesecke, care ar fi putut să aibă vreo veste, nu-i dădu nicio deslușire. Plecaseră, dispăruseră, intraseră în pământ și tot anul nimeni nu auzise un cuvânt despre ei.

Cum iarna era pe sfârșite, Karas își aminti că nu după multă vreme Milner va începe să colinde satele ca să-și alcătuiască echipa. Poate că o să-i mai prindă aici, poate se vor întâlni și asta va grăbi dezlegarea lucrurilor. Dar până atunci nicio vorbă nimănui: care cum îl întâlnea îi vorbea de succesul lui Vasek, cât de mult place publicului și cum se perfecționează și băiatul pe zi ce trece, încât totul pare acum mai rotunjit, mai curgător decât la început și că numărul lui va fi o achiziție grozavă pentru turneul din primăvară. Despre turneu începuse să se șoptească de pe acum. Domnul Gaudearnus era mereu pe drumuri, se zicea că de astă dată vor porni spre răsărit, în Polonia și în alte părți. În nesiguranța lui, Karas hotărî să se lase în voia Celui-de-sus. Dacă Milner va apărea aici înainte să plece ei, atunci va pune totul în joc pentru a se întoarce la zidăritul lui. Iar dacă soarta va face ca ei să plece mai devreme, n-o să aibă încotro, va trebui să aștepte un alt prilej. Un singur lucru îl neliniștea și era un semn rău: construcțiile din Hamburg nu se urneau nici de leac. În clipele de răgaz nu-l lăsa inima să nu treacă pe lângă schelele feluritelor construcții lăsate în părăsire, atât în oraș, cât și în împrejurimi, și trebuia să recunoască deschis că, nicăieri nu se mișca nimic, nici măcar o sapă, ca să pregătească munca zidarului. Aici, compatrioții săi iarăși nu vor avea noroc. Conștiința clară a acestei realități îl împingea din nou spre circ, ca spre un liman salvator.

Așa oscila Antonin Karas, plin de nesiguranță în privința sa și în privința lui Vasek, până ce, într-o zi însorită

Kerholec porunci să se pregătească vagoanele, și oamenii să se mute în ele. Milner nu apăruse. Cei doi Karas își luară rămas bun de la doamna Langermann și de la Ruzenka și o porniră în cea de a doua călătorie a lor cu Circul Humberto.

XII

„Olecară la drum aproape toți cei de acum un an.
Aluneci

Romeo bătuse din nou palma cu directorul, învoin**du**-se pentru alte zece luni. În schimb, nu lipsi mult ca vagonul 8 să piardă pe unul dintre locatarii săi - o personalitate de seamă: așa, fără veste, sergentul Ferenc Vosâtka se văzu pus în fața ispitei de a lăsa totul baltă și a-și părăsi tovarășii și cercul.

Sedeau **într**-o bună zi la jupân Moesecke, la o bere, pălăvrăgeau și râdeau, când, deodată, Vosâtka încremeni. Se opri la mijlocul vorbei și încremeni așa, cu ochii holbați spre ușă. Priviră toți **într**-acolo și văzură în pragul cârciumii un om ciudat, negricios, rotofei, cu nasul ca o pătlăgică și cu o gură cât o șură, că ar fi înfulecat un pui cât ai clipi. O gură cu buzele moi, gata parcă să râdă, și, într-adevăr, cu ochiul drept omul râdea, în vreme ce peste stângul stătea coborâtă pleoapa umflată. Țepi deși îi acopereau obrajii și bărbia, iar pe față i se deslușeau niște dungi întunecate, de parcă ar fi fost dat cu unsoare. Bărbatul acesta voinic și cu pânțelele proeminente căta și el spre masa lor. Obrazul i se întinse a zâmbet și se apropie în grabă, în timp ce Vosâtka se ridică încet în picioare, parcă hipnotizat de această arătare trupeșă. Omul se opri la doi pași de el, pocni din călcâie, salută cu palma scoasă în afară și își făcu auzită vocea-i tunătoare de bas:

— General Vosâtka, sergent Lebeda se prezintă cu respect la raport!

Vosâtka, în picioare, încordat ca o strună, duse automat cele trei degete și jumătate de la mâna dreaptă la jumătatea lui de ureche și răspunse cu o voce pătrunzătoare:

— General Lebeda, sergentul Vosâtka la ordinele dumneavoastră!

După aceea ridicară amândoi mâinile, își căzură în brațe și se sărutară, strigân**du**-și unul altuia:

— Amigazo! Qué alegia! Cielos, vaya una sorpresa!⁹¹

Într-un târziu, Vosátka se smulse din îmbrățișarea celuiilalt și se întoarce spre tovarășii săi de la masă:

— *Muy señores mios*⁹², faceți un locșor mai măricel ca persoana asta delicată să stea cu noi. Îmi permit să vi-l prezint: *excelentísimo señor don* José Lebeda din Hlubocepy, cel mai credincios al meu *amigo*⁹³ din toată America centrală. Acolo doar ne-am luat reciproc prizonieri! Îți mai amintești, Pepik, de lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo?

— Cum să nu-mi amintesc, Ferenc, aia da istorie!

Bineînțele că toți își arătară dorința să cunoască numaidecât istoria cu pricina. După ce se așezară mai bine pe scaune, Vosátka începu să povestească despre lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo.

— Înalt consiliu de administrație, nu-mi place să vorbesc despre laurii mei. Dar din când în când nu strică să vedeți și voi, gonaci de cai ce sunteți, ce personalitate umblă împreună cu voi prin lumea asta veche și putredă. Principalul e că avem aici un martor ocular. Ei, așadar, asta a fost oare în Honduras... sau în Guatemala?

— Nu, în Nicaragua, Ferenc, îi reîmprospătă memoria domnul Lebeda. Aveam pompoane la chipiu.

— Ei, lua-m-ar dracu', da, da, ai dreptate, în Nicaragua. Uluitoare republică, domnilor! N-ai parte decât de țânțărime și de metiși. Pe atunci se întâmplase nu știu ce criză politică, țin minte că aveau doi preșidenți. Președintele Colador și președintele Almirez. Despre ce era vorba nu știu, eu eram încă *gringo* (străin), tocmai picasem din Costa Rica, unde făcusem revoluție împreună cu amicul Lebeda, aici de față. La Nicaragua am trecut de partea președintelui Colador, întrucât el declarase că insulta țării trebuie spălată cu sânge. Vorbele astea erau

91 Prietene! Ce vint mi tca mînal încoacc! Cerul ne trimite la amîndoi astă neașteptată bucurie! (Sp.)

92 Dragii mei domni (sp.).

93 Prieten (sp.).

pe gustul meu, de aceea am intrat ca sergent în armata lui. Comandant suprem era generalul Chingolo, un patriot încercat. Armata se strângea destul de repede, nenorocirea era însă că o lua la sănătoasa la fel de repede. Dar pentru că am izbutit să-i convingem pe reprezentanții ei să vină înapoi, numărul soldaților se ridică la cifre fantastice. La început am crezut că numai cifrele astea vor fi în stare să-l înspăimânte pe dușman. Președintele Almirez se pregătea însă de luptă și-l numise comandant suprem pe generalul Platuda. Și-am văzut că nu ne rămâne altceva de făcut decât să ne batem. După ce am mai primit din Columbia ceva puști și trei tunuri, ne-am desfășurat pe câmpul de luptă. În orașul Matagalpa aflăm noi că generalul Platuda se-ndreaptă spre Río Grande. Generalul Chingolo s-a hotărât deci să dizolve comandamentul suprem din Matagalpa, să distrugă ce era de distrus și să trimită o parte din oștirea de aici spre a opri înaintarea dușmanului. Comandantul acestei expediții am fost numit eu, sergentul Yosâtka. Am primit ordinul și vreo douăzeci de *milicianos*. A doua zi dimineată stăteam în piață, în fața bisericii; generalul Chingolo a venit călare pe o iapă albă, și-a scos sabia și a spus: „Sergent Vosâtka - și deodată glasul i-a sunat plin de energie - du-te și nimicește hidra reacțiunii. Luptă vitejește ca un hidalgo. Legea trebuie să aibă liberă trecere”. Am pornit-o deci în întâmpinarea dușmanului intern. Uite, aici era Matagalpa, deasupra orașului un deal, dincolo de deal întreagasierra și în mijlocul ei muntele Pico del Espuelo. Puțin mai departe se zicea că ar fi Río Grande. Când am ajuns cu cei douăzeci de metiși ai mei sub poalele muntelui, am dat peste o *guebrada*, o surpătură făcută de apele primăverii. Și deodată se stârnește o larmă, și pe malul celălalt al surpăturii văd alergând câțiva zdrențăroși cu pene la chipiu și pitindu-se după niște bolovani și cactuși. Domnilor, dădusem peste inamic!

— Frumoasă treabă! îi scăpă lui Malina. Asta-mi amintește ce-am pățit eu o dată când duceam urșilor pâine

și în fața cuștii lor am dat peste un tigru.

— Nu-i chiar la fel, domnule mareșal de grajduri, nu-i chiar la fel! respinse Vosâtka teama lui Malina. Noi doar eram armată.

— Și ce-ai făcut? se interesă Kerholec.

— Am dat ordin să se ocupe pozițiile de luptă.

— Minunat! zise Malina. Mie nu mi-ar fi trecut asta prin cap.

— Vezi? Dar ordinul a fost, bineînțeles, zadarnic, pentru că toți cei douăzeci de *milicianos* ai mei **s**-au ascuns de nici nu-i mai vedeam. Și așa a început lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo.

— Și-au fost mulți morți? întrebă Karas.

— Mulți. Mai ales iepuri. Coborau din munți și noi trăgeam în ei de amândouă părțile și la urmă **i**-am fript. Pe lângă iepuri, am mai împușcat și un catâr. Dușmanul se lăuda că a doborât și un vultur. Se trăgea mereu, dar oamenii din fericire au fost cruțați. Și așa am luptat la poalele muntelui Pico del Espuelo cam o săptămână. Înaintarea dușmanului era fără îndoială puternic stăvilită. Nicaragua putea să privească cu încredere spre vremi mai bune. În schimb, pentru noi au început zile grele, căci iepurii fugiseră, și nouă nu ne mai rămânea altceva de mâncat decât porumb crud. Atunci am luat o mare hotărâre: am trimis la inamic un parlamentar cu somația să se predea. Parlamentarul **s**-a întors cu răspunsul că ei cred că noi ar trebui să ne predăm și că cel mai bine ar fi ca amândoi comandanții să se întâlnească a doua zi la trei după-amiază în surpătura aceea și să ajungă la o înțelegere. La această propunere cinstită am răspuns coborând la ceasurile trei în mocirla aia. Deodată **m**-a pufnit un râs năprasnic. În fața mea venea clătina**ându**-și rotunjimile Pepicek Lebeda!

— Era de partea cealaltă? încremeni de uimire Malina.

— Da, chiar așa. Și eu am căscat ochii mari când **m**-am pomenit în fața mea cu Ferenc! Nu mai știam nimic

unul de altul de vreo jumătate de an.

— Puteți să vă închipuiți, domnii mei, cum ne-am mai îmbrățișat în fundul surpăturii ăleia. Ne trăgeam unul pe altul încoace și încolo și nu ne mai săturam să ne privim. Și amândoi strigam de zor: „Extraordinar (*macanuda*), tu ești acum prizonierul meu!” Ei, și-am tot discutat despre asta vreo trei zile. Nu era ușor să iei o hotărâre. Eu dădeam liberă trecere legii, el dădea liberă trecere legii, și ne-am întâlnit taman la mijlocul acestei libere treceri. Până să ne decidem-noi, armatele noastre au fugit...

— Nu mai aveau ce mânca, râse Lebeda, așa că au luat-o la sănătoasa ca iepurii ăia...

— Și noi am rămas singuri-singurei în mijlocul naturii nicaraguaene, își continuă povestirea Vosâtka. Și am căzut de acord că lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo a luat sfârșit cu înfrângerea deplină a președintelui Almirez, și că

Pepik va fi prizonierul meu. La hotărârea asta am ajuns din motive strategice, deoarece orașul Culcuina era departe, pe când orașul Matagalpa era aproape, și nouă ne era foame...

— Și mai ales sete, rânji Lebeda.

— Ei, și-am pornit-o împreună spre Matagalpa. Ne înțeleseserăm ca la cârciuma din marginea orașului, Pepik să coboare de pe cal și să meargă pe jos alături de mine ca un prizonier. De-acolo, de la cârciumă am luat niște *queso de chancho*, un fel de salam. Întreb eu ce **s**-a întâmplat de nu se vede picior de armată, deși suntem la cartierul general. Și crâșmărița îmi spune că de patru zile lucrurile **s**-au limpezit: poporul l-a dat jos pe președintele Colador și generalul Chingolo e la închisoare. „*Caramba* (1 îi spun eu lui Pepik. **S**-a întors roata. Tu o să mergi pe cal și eu o **s**-o fac pe prizonierul tău. Trăiască Nicaragua!” Dar Pepik zice-și îmi permit, onorat consiliu, să precizez că era o măiastră dovadă de artă statală - zice: „Taci, Ferenc, abia acum o să mâncăm pe săturate”. Și mi se uită așa, de sus, la crâșmăriță, și mi-o ia repede: „Ei, măicuță, trimite pe

cineva la preot și la iulie, să pregătească primirea celor doi ofițeri ai armatei victorioase în lupta de la poalele muntelui Pico del Espuelo, care au venit să cucerească orașul”.

— Uite-ai dracului șarlatani! buși Kerholec cu pumnul în masă. Și nu v-au cunoscut?

— Da’ de unde! turui zgomotos Lebeda. Și așa, galoane și fireturi tot n-aveam, totul depindea de alură. Adică, dacă știai să-ți iei o poză care să impună.

— Și cum a fost mai departe?

— Cum a fost? interveni Vosâtka. Am intrat în oraș mândri ca doi hidalgo, iar judele întovărășit de consiliul orașului și de preotul cu capelanul lui ne-au ieșit întru întâmpinare. Și *Excellenza* în sus, *Excellenza* în jos, seara au dat în cinstea noastră un banchet urmat de bal...

— Femei frumoase? întrebă Kerholec.

— Oh, ridică Vosâtka ochii spre cer. Tu, Lebeda, ce zici? Aia da noapte, ai?

— Cielos, cos sabes - que chiche! 2

— Și cum s-a isprăvit?

Aici, în înțelesul de: am dat-o dracului! (Sp.) * O, ceruri, numai voi știți ce minunat a fost! (Sp., incorect.)

— S-a isprăvit că dimineața am dat ordin ca generalul Chingolo să fie eliberat, pe urmă ne-am ales doi cai dintre cei mai buni pentru plimbare, iar după ospățul de laprânz, de la parohie, ne-am făcut nevăzuți, am șters-o peste graniță în Honduras.

— Ya, ya, oftă cu părere de rău domnul Lebeda. Frumoase timpuri! Noua Grenadă, Costa Rica, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Yucatán, México, Texas, Arizonapeste tot revoluții, răsturnări de la putere, răscoale, războaie... Ce viață fericită am dus!

— Ce face Santa Anna? Oare mai trăiește?

— Nu știu, camarade.

— Ce sfântă mai e și asta? întrebă Bures.

— Halal sfântă! se strâmbă Vosâtka. Cel mai sălbatic dictator al Mexicului. Antonio Lopez de Santa Anna, general. A dat jos o jumătate de duzină de președinți, pe

urmă a preluat el puterea și a pornit război cu Statele Unite. Era o fiară, mai crud decât tigrii lui Gambier. Dar se lupta bine cu el, nu-i așa, Pepik?

— Prima întâi! Îți mai amintești de pătrunderea aia dublă de lângă Contreras și Churubusk? Doamne sfinte ce-am mai fugit atunci de americani! Tu acolo ți-ai lăsat urechea, nu?

— Nu, ceva mai târziu, la Chapultepec.

— Ai fost și tu în fortăreața aia asediată? Te-ai predat?

— Eu să mă predau?! Am fugit. Ce-i drept, m-a costat o jumătate de ureche și încă o fărâcă din irezistibila mea frumusețe. Că doar ne-am întâlnit pe urmă la Pueblo.

— Ai dreptate. Am pierdut șirul întâmplărilor. Tu parcă voiai să pleci atunci în sud?

— Da. Dincolo, în sus, prea mirosea a mărimi. Am pornit-o în jos, spre Uruguay, după Garibaldi. Acolo mai exista încă un adevărat război de partizani. Dar Garibaldi plecase în Europa, așa că am luat-o după el.

— Iar eu, Ferenc, am pornit-o în direcția opusă. Spre nord. În California. Ehei, să fi văzut numai ce viață era acolo atunci! Se descoperiseră primele vine de aur. Aur cât vrei. Căcălău. Dar în treaba asta riscai în orice clipă să-ți pierzi capul. Să nu fi fost un camarad, unul Hawkins, n-aș fi scăpat cu viață. Nu-l cunoști? Minunat camarad! Inițial, lucrase în Ecuador și după aia trecuse în Columbia. Era: nițel mai în vârstă decât noi.

— Hawkins? Pe vremea mea unul Hawkins „lucra” în Panamă.

— Poate că era el. Regiunile astea făceau parte din rectorul lui. De fel era însă din nord, o fire tare liniștită, californiană. Nu-i plăcea vorba lungă, turuia ca o mitralieră, **într-o** clipită spunea tot ce avea de spus. Să nu fi fost el, n-aș fi scăpat teafăr. Se adunaseră la tâlhari și ucigași acolo, că Excelența-sa Santa Anna era un miel nevinovat pe lângă ei.

— Și pe cât aur ai pus mâna, mamelucule? Aruncă-ne

și nouă un bulgăraș, să-l vedem cum arată!

— *Ya, ya*, Ferenc. A fost. A fost odată. Știi, aurul e un - metal foarte moale și în apropierea alcoolului se „evaporă”. Aicea-i baiul, Ferenc, mare bai!

— Asta înseamnă că ești din nou un simplu hidalgo, neîmpovărat de nicio avere?

— *Vos sabés*} Un adevărat hidalgo. N-am în buzunar - decât vreo câțiva bănuți. Dar simt în aer o afacere mare. De fapt pentru asta te și caut. Ți-am luat urma în toată Europa și-am tot umblat după ea, călcând mai bine de jumătate din continent. Cum am dibuit-o, mi-am zis: „Asta-i o treabă pentru Ferenc Vosátka. Nimeni altul n-o urnește din loc”.

— Don José - doar nu vrei să mă înroșesc? în Noua Grenadă numeam asta macana², dar aici, Pepik, aş zice că mă îmbeți cu atâtea laude!

— Nu, Ferenc. E o treabă serioasă. Se caută bătrâni. mexicani.

— Ei, taci! Doar n-or fi vrând să înființeze o societate pe acțiuni pentru exploatarea cicatricelor de pe obraz!

— Nu. Ori poate că da. Depinde cum o iei. Știi că în America sunt mișcări, nu?

— Nordul împotriva Sudului. Toți zic că e vorba de probi, dar în realitate pe toți îi interesează capitalul.

— Asta-i bașca. Acum începe să se miște însă și Mexicul... Juárez va fi lichidat...

— Metisul? **S**-o crezi tu. E șiret ca o fiară.

— Bineînțeles. (Sp.)

„Minciună gogonată (sp.).

— Va fi lichidat, ți-o spun eu. Deocamdată totul e să ai pregătiți vreo trei sute de vechi mexicani ca tine și ca mine, ca să ne amestecăm la timpul potrivit în treaba asta. E ceva colosal, ți-o spun eu. Drumul pe apă până la Vera Cruz e asigurat. Pe urmă nu trebuie decât să o apuci în sus, spre Soledad, Orizaba, Pueblo și Mexic și să fii acolo când **s**-o sparge buba.

Vosátka rămăsese cu ochii ațintiți asupra

aventurierului. Toți ceilalți amuțiseră, plini de încordare. Simțeau că în fața tovarășului lor **s**-a ivit cea mai puternică ispită pe care o putea întâlni: lumea tinereții lui vijelioase.

— Orizaba... Pueblo... México... repetă Vosátka în neștire, ca îmbătat.

Deodată simți parcă toate acestea prin toți porii. Aerul fierbinte al întinderilor de nisip îl bătu în față, văzu în înaltul străveziu al zării piscurile albe ale munților, adulmecă preajma colibelor de peoni, i se năzări că-l poartă în trap un tărcat *pingo*, calul lui preferat. Înaintea ochilor i se iviră templele ciudate și scunde, palatele ridicate pe suprafețe imense, auzi mugetul cirezilor primăvara, pe verdea latifundie a savanelor, trase în piept aerul greu de miresme al tropicelor, cotropit de aromele pădurii virgine, și din nou îi sunară în auz țipetele papagalilor, ori trosnetul uscat al catargelor de pe vase și foșnirea pânzelor întinse. Miresmele, sunetele, culorile și înfățișările câtorva zone de climă ajungeau până la el, contopindu-se într-o singură și puternică ispită, în simțământul libertății supreme și al unei depline independențe, în chemarea unei tinereți năvalnice. Și, ca și când toate acestea ar fi vrut să capete o formă concretă, prin fața ochilor prinseră să i se rotească trupurile ațățătoare ale femeilor albe, ori cu pielea închisă la culoare, cu imbolduri tainice în ochii lor negri, adânci, cu nume care erau prin ele însele o tulburătoare cântare a simțurilor: Dolores, Rosario, Soledad, Encarnación, Guadalupe, Concepción, Eduvigis, Esperanza, Asunción, Gracia, Fé. Cicatricea de pe obraz îi ardea ca focul, vinele de pe frunte și de pe gât i se făcuseră cât niște funii.

Kerholec, Karas, Malina și Bures nu-l văzuseră niciodată pe vorbărețul lor sergent într-o asemenea stare de rătăcire. Certitudinea că din trecutul lui misterios **s**-a ridicat ceva mai presus decât solidaritatea dintre ei îi cuprindea ca un vâl înăbușitor. Kerholec își aminti fără să vrea de vârtejul care dăduse din senin peste ei, o dată, în Ungaria, și care le rupsesse odgoanele, purtând cupola

cortului până în înălțimile cerului senin. Karas simțea că i se taie răsuflarea. Poate că acum un altul va rupe cătușele care îl țineau aici și pe el. Malina era ca în momentele când simțea că gândurile i se opresc în loc. Ar fi vrut să se apropie de Vosâtkași să-i pună mâna pe creștet. **Într-**alt chip făcu asta Bures. Își dădea seama că trebuie să se întâmple ceva, ca să-l întoarcă pe sergent la realitate. Și-i fulgeră prin minte întrebarea cea mai potrivită.

— Cine va plăti drumul până la Vera Cruz, domnule Lebeda?

Vosâtka tresări și întoarse ochii spre Bures.

— Ce-ai zis?

— Îl întrebam pe domnul Lebeda, cine va plăti drumul cu nava până la Vera Cruz, fiindcă zicea că e asigurat.

— Adevărat, Pepo, cine va plăti? întrebă și Vosâtka, bătând darabana cu degetele în tăblia mesei.

— Vera Cruz a căzut, mormăi negriciosul.

— Cum?

— Vera Cruz a fost cucerită, e ocupată.

— De către cine? Doar nu de americani?

— Nu. Se află în stăpânirea francezilor, spaniolilor și englezilor. Juárez a bătut în retragere și duce tratative. Dar francezii vor merge mai departe. Dacă merg și ceilalți, nu știu, dar de Napoleon sunt sigur. Știu precis, de aceea sunt aici. Se caută o *montoneza* capabilă - coloana cuceritorilor. Ferenc, acum poți să ajungi general de-adevăratelea.

— Pfiii! fluieră prelung Vosâtka. Pe cheltuiala Franței?

Lebeda confirmă.

— Și vor franțujii să pună mâna pe Mexic?

Lebeda se uită în jur, apoi își trase scaunul mai aproape și, aplecându-se spre ei, le vorbi aproape în șoaptă:

— Asta-i deocamdată o taină. Colonie nu va fi, va fi ceva mai mare, ca să se pună capăt agitației de acolo.

Poate o să-l facă regat, sau imperiu, sau mai știu eu ce. Habar n-am. Dar e precis că se poate vâna ceva. Nimeni nu cunoaște Mexicul.

— Și cui vor să-l dea? Vreunuia din neamul lui Bonaparte? Vosâtka începuse și el să vorbească în șoaptă, dar tăios și concret. Bures își dădu seama cu surprindere că trăncăneala lor batjocoritoare trebuie că ascundea o mult mai bogată experiență politică în trecut, decât bănuiau ei.

— Nu, răspunde Lebeda. Au căutat pentru asta un habsburg. Fratele lui Franz Joseph. Ferdinand Maximilian. Amândoi împărații sau și înțeles.

— Aha, va să zică așa stau lucrurile, oftă Vosâtka și, după o clipă de tăcere, izbucni plin de o turbată amărăciune. Marilor puteri le lasă iar gura apă după pradă. Le atrag statele libere ele dincolo de ocean. Iarăși se vor săvârși fărâdelegi și crime în numele civilizației și ordinii, și asta numai pentru ca el, capitalul, să-și croiască un drum mai lesnicios pentru a înrobi. Cei din Mexic au suferit jugul a cincizeci de ani sângeroși. Au luptat între ei în numele libertății și la fiecare zece ani s-au mai apropiat cu un pas de idealul lor. Acum, însă, în loc de vărsare de sânge li se aruncă juvățul de gât. N-au să le mai verse sângele, au să li-l sugă. Hienele imperiale au început deci să urle din nou. La un asemenea cântec, sergentul Vosâtka a răspuns cu pușca. Nu, Pepicek, te-ai înșelat venind după mine. Acel Santa Anna era o fiară, dar eu i-am slujit atunci când apăra Mexicul liber. N-am să trec într-ascuns pe pământul mexican, casă ajut să-i îngroape libertatea. Alcătuiește-ți singur *montoneza* ta. Eu n-o să ți-o iau în nume de rău. *Contra gustos no hay disputa.*⁹⁴ Sergentul Vosâtka rămâne mai bine la duhoarea grajdurilor umblătoare.

— Excelent, prietene! strigă Bures cu jumătate de glas. Ține minte un lucru: dacă e adevărat ce-a spus compatriotul Lebeda despre Habsburgi, atunci o să se

94 Despre gusturi nu se discută (sp.).

sfârșească prost. Țsta e un neam asupra căruia apasă blestemul.

Toți cei din jurul mesei clătinară din cap, încuviințându-l cu însuflețire. Lebeda își lăbărta buzele într-un zâmbet încurcat și se scărpină în cap cu o mână murdară.

— Ei, haide, haide, vorbi el împăciuitoare către Vosâtka, nu mă mânca de viu pentru că am venit după tine. Am crezut că ai să primești bucuros.

— Nu, rosti cu hotărâre Vosâtka. Nu vreau să am nimic de-a face în povestea asta.

Deși nu era dintre oamenii care se lasă ușor convinși, Lebeda îl cunoștea pesemne pe sergent și știa că orice stăruință e zadarnică.

— O nouă dragoste frântă, se strâmbă el, și ridică paharul. În sănătatea ța, Ferenc! Prin urmare am să mă duc în Mexic fără tovarăși.

Ciocni cu toți ceilalți, care se bucurau din inimă că scapă astfel de clipele acelea de încordare. Pe cât se părea, Malina era cel mai mișcat.»

— Mi se învârtă capul de toată istoria asta, se tângui bătrânul, lăsând paharul pe masă. Nu mă prea pricep eu la asemenea lucruri, dar nu știu de ce mi-aduce aminte de întâmplarea cu șarpele vărgat. Habar n-am de ce, zău așa.

Toți izbucniră în râs.

— Ce-ți veni iar cu șarpele vărgat? râdeau mesșnii, mulțumiți din cale-afară că discuția se îndrumă pe un alt făgaș.

— Aveam o dată un șarpe vărgat, încep bătrânul. Știți ce e șarpele vărgat. Al nostru era mare cât un ciomag. Bătrânul Humberto anunța întotdeauna că are patru sute optzeci și cinci de țoli florentini în lungime. Nimeni nu putea să cerceteze dacă e adevărat ori nu, fiindcă țoiiflorentini nici nu există.

— Șerpii vărgați sunt niște șopârle uriașe din regiunea Tropicelor, se grăbi Bures cu explicațiile științifice.

— Nu mai lipsește doar să spui că e o omidă mai răsărită, se supără Malina. Dacă șarpele vărgat e o șopârlă, atunci sergentul Vosâtka e un porumbel.

— Lasă, nu te supăra, taică Malina; povestește, îl luă cu binișorul Kerholec.

— Ei, e greu atunci când alții vor să le știe pe toate mai bine. Șarpele ăsta îl dresase directoarea. Când a rămas însărcinată, n-a mai putut să poarte în brațe șopârla asta a lui Honza, atât era de grea pentru ea. Atunci, Humberto a ales o fată, o fată foarte frumoasă, o italiancă. În toate satele înnebuneau flăcăii după ea. În vagon nu era loc pentru fată, dormea la han sau pe la casele sătenilor, și, se știe cum e obiceiul peste tot, flăcăii veneau la fereastră și, cioc-cioc, să le dea drumul înăuntru. Numai că fata avea datoria să ia lada cu șarpele peste noapte la ea în casă, ca nu cumva șarpele să răcească. Și cum se auzea noaptea ciocănitul sau vreun alt zgomot, cum și șarpele, fâș-fâș, ieșea din ladă și se tira să vadă ce e. Iar dacă fata deschidea fereastra și începea să se giurgiulească cu iubitul ei, după o clipă apărea între ei capul uriaș al șarpelui, și flăcăul o lua la fugă urlând. Fata era nenorocită de tot buclucul ăsta. Ziua o păzeau soții Humberto, noaptea șarpele, iar ea voia să-și trăiască viața. O dată, a venit la mine, gata-gatasă plângă. Și-a găsit, zice, un logodnic, dar cum vine la ea, șarpele iese din cutie, fâș-fâș, și șuieră la el. Eu îi spun, pentru Dumnezeu, să nu care cumva să afle bătrânul, că bătrânul se teme mereu să nu-și zdrelească șarpele pielea, fiindcă bani să cumpere altul nu are. Dar fata, Maria, s-a pornit să se jeluiască, cum că ei puțin îi pasă dacă șarpele se jupoaie sau ba, numai de n-ar face mereu fâș-fâș, zice, și nu i-ar goni logodnicii. Asta am priceput eu, că trebuie să fie cumplit să vii la o fată și, deodată, fâș-fâș, hop șarpele! Așa că am povățuit-o: măi fată proastă, zic, spune băiatului tău să aducă seara când vine un iepure viu, tu îl arunci șarpelui, șarpele îl mănâncă și-o săptămână n-o să mai auzi fâș-fâș. Maria mi-a mulțumit pentru sfat și a plecat. După vreo săptămână o

întreb: „Ei, cum e? Tot fâș-fâș?” La care ea mi se burzuluiește: „Ia mai dă-i încolo pe netrebnicii ăia. Crezi că jertfește vreunul un iepure? Ar vrea totul pe degeaba, mitocanii, și șarpele vărgat mereu fâșâie. Cred că i **s**-a zdrelit toată pielea”.

— Minunată întâmplare! râseră mesenii. Dar ce legătură are cu sergentul?

— Ei? se supără Malina, doar v-am spus că nu știu, zău, așa mi-a venit mie cu șarpele ăsta vărgat. Și, la urma urmei, haideți la culcare.

Recunoscără toți că e târziu și se ridicară. Trupeșul mexican nu era cătuși de puțin întristat de nereușita lui. Mai bău cu Vosâtka în picioare, la botul calului, încă trei romuri de despărțire, apoi se îmbrățișară, se sărutară și don José Lebeda din Hlubočepy dispăru în necunoscut, cum din necunoscut se și ivise.

Echipa ridicătorilor de cort merse o bucată de drum împreună. Pe Reeperbahn, Malina se despărți de ei. Dormea și iarna în vagonul 8, nu putea să se despartă de circ. Dar abia se depărtaseră vreo câțiva pași, când se auziră strigați din urmă: „Hei! Veniți înapoi!”

Se întoarseră îndată. Malina, ridicând arătătorul în sus, îi vesti:

— Acum știu ce legătură are. Cum mă uitam eu la Lebeda și la gura aia mare a lui, îmi ziceam, ori de câte ori o deschidea: Dumnezeuule, ăsta ar înghiți și un iepure viu! Și așa mi-a venit în minte șarpele ăla cu fâș-fâșul lui. Cât despre Maria, trebuie să mai adaug ceva important, asta ca să nu uit nimic. Povestea asta se petrecea în Bavaria. După ce-am ajuns la Rin, de altă făină se măcina la moară. Altă țară, alte obiceiuri! Acolo, flăcăii îi aduceau în fiecare noapte iepuri, de se umflase șarpele ca un ciorap plin cu bani în seara de moș Nicolae și nici pomeneală să mai facă fâș-fâș. Și tocmai când directoarea **s**-a pus pe picioare, încât să poată lua din nou șarpele în grija ei, Maria ajunsese **într**-un asemenea hal, încât nu mai era ea în stare să-l ridice. Undeva, parcă la Triest, a trebuit să-i dăm

papucii. La despărțire însă i-am spus: „Vezi, fato, nu-ți plăcea de loc să faci șarpele fâș-fiș, și ca mâine o să faci tu singură fâș-fâș la leagăn”. Așa, acum totul e în ordine. Noapte bună.

XIII

„IV/I icuța Helenka Berwitz reveni în manej. Toată iarna fusese scutită de cai și călărie, pentru a-și dăruii timpul învățaturii cu madame Delaglio.

Tereza Delaglio era o babă împopoțonată și vopsită, cu niște ochi negri de cărbune, cu nasul ascuțit și cu o voce groasă și răgușită. Spinarea începuse să i se cocoșeze, dar picioarele încălțate în pantofi cu tocuri înalte se mișcau zbârnâind. Când își sumetea fusta, putea încă să facă un delirémișcare acrobatică de balet, cu piciorul adus pe lângă cap și cu mâna ridicată în *demi-lyre*. Trecuse prin viață ca printr-o pantomima burlescă, sucind capul arlechinilor și fugind sub clar de lună cu pierroții. Venise pe lume în anticamera sălii de balet a Scalei din Milano, unde mamă-sa era femeie de serviciu. De la trei ani se învătea pe călcâie, imitând ca o maiinuțică mișcările balerinelor, la șapte ani apăruse pe scenă, la douăzeci și unu de ani era primă-balerină la Riga, apoi la Varșovia și Dresda. Vechile ei cărți de rugăciune tănuiau printre rânduri poezii de dragoste scrise pentru ea de poeții a șase sau opt națiuni. În Europa existau încă multe reședințe de nobili, în care intrase ea, zvelta și fragila zeiță a Victoriei, având la picioare moșiile și blazoanele ilustrațiilor ei admiratori. În cele din urmă se măritase cu basul Delaglio, care bea, din când în când o bătea și care, după ce-i chelt. uise toate economiile, murise într-un ospiciu.

Acum, madame Delaglio trăia într-o locuință murdară, la Hamburg, unde cele două fete ale ei, Mariettași Gioconda, făceau parte elin corpul de balet de la Teatrul municipal. Nu mai erau prea tinerele, dar madame Delaglio le păzea cu ochi de uliu virtutea-adică le căuta cavaleri, le aranja din umbră întâlnirile și dădea peste ei tocmai la momentul potrivit, pentru ca apoi, cu

lacrimi și lamentări, să-i jumulească elegant. Pantomima burlescă se continua, doar că în ea nu mai apăreau pierroți sub clar de lună, ci numai câte un Pantalone jumulit, iar Columbina juca roluri comice de femeie trecută.

Viața de fiece zi a celor două fete se prelungea cu aceste aventuri până noaptea târziu, dar dimineța, madame Delaglio le alunga devreme din pat. Școala ei de balet începea la ora zece, uneori chiar la nouă. Tinere fete din familiile hamburgheze veneau la artista a cărei glorie o cunoscuseră părinții și bunicii lor. În dezordinea paturilor nestrânse, printre veșmintele aruncate peste tot, pe lângă rămășițele micului dejun, se învârteau somnoroase și nepieptănate domnișoarele Delaglio, în vreme ce bătrâna primă-balerină, cu urme de ruj pe față și cu ochii ei pătrunzători fardați din belșug, turuia porunci cu glas aspru, ținând un baston în mână - o arătare croncănitore de noapte în lumina leșinată a unei dimineți de iarnă.

Aici învăța Helenka, împreună cu alte șase fetițe, abecul baletului clasic: îndoia picioarele, aducând călcâiele înăuntru și vârfurile în afară, lipea un picior de celălalt, apoi se nelica pe vârfuri, încordându-și trupul și se lăsa din nou pe toată talpa. În acest timp, domnișoarele Delaglio îi arătau cum să țină mâinile în cele șase poziții principale ale brațelor. Ceea ce pe scenă era o încântare, aici, în dezgustul lor pentru meserie și în fața privirilor mirate ale copiilor, apărea ca o caricatură de panoptic. Iar vopsita madame explica minuțios cum trebuie să rotească elegant piciorul, la 241 după care comanda deschiderea, întinderea picioarelor până la *écart*, și aici începeau bobârnacele și cârâiala ei mânioasă, în lupta cu durerile micuțelor neflexibile trupuri. Bastonul lovea apoi în podea și fetițele exersau ritmica, ritmica îngerilor, ritmica peștilor, primii pași și primele sărituri, învățau să se țină în echilibru pe un singur picior în *arabesque* sau în *attitude*, precum și micul, mijlociul și marele *battement*. Erau doar primele, elementarele mișcări ale divinei arte a baletului, dar ele dădeau posibilitatea unor nenumărate combinații

de mișcări și figuri, împletite în exercițiile adagio sau în cele allegro, care ajută la formarea unei atitudini grațioase și expresive a corpului tânăr.

Orele la madame Delaglio nu erau însă de ajuns. Pe oriunde se ducea, Helenka trebuia să repete neconținut. Acum venea adesea în clădirea cercului și, **sprijinindu-se** de bara lojilor, exersa figura cu tălpile aduse în afară, străduindu-se ca picioarele să-i rămână în toată lungimea lor lipite unul de celălalt, *collées*. Din semiîntineric apărea uneori Paolo, fiul lui Ahmed Romeo. Îl interesau nespuse mișcările ciudate pe care le făcea micuța Helenka și totodată își dădea seama că multe din aceste mișcări se aseamănă cu exercițiile învățate de la tatăl său - exercițiile școlii care se conducea cu grijă după vechile principii ale perfecțiunii formale. Doar denumirile erau altele, după cum altul era și scopul. La ei, totul urmărea rapiditatea mișcării, săritura ca din pușcă. Ceea ce făcea Helenka urmărea deocamdată doar poziția, echilibrul și ridicarea corpului pe vârful degetelor de la picioare. Totul îl interesa nespuse pe Paolo, trupul lui subțire era trup de dansator înnașcut. Simțea în el nevoia gesturilor domoale, armonioase, nevoia unui joc liber cu propria-i frumusețe. Paolo era îndrăgostit de sine însuși și încă de pe acum însetat după laudele și admirația celor din jur. Se privea cu desfătare în oglindă, iar când stătea de vorbă cu Helenka, avea impresia că baletul ar fi mult mai potrivit pentru el decât acrobatica.

Era tocmai opusul lui Vasek. Și Vasek venea uneori camaradereste la Helenka, se uita cum exersează, încerca și el unele figuri, dar numaidecât strâmba din nas: astea-s figuri pentru fete! Să stai pe toată talpa, să stai pe vârfuri, să stai așa, să stai altminteri, mereu doar să stai, să stai și iar să stai și să faci frumos - astea nu-s treburi de bărbat. Pentru bărbati e săritura. Elan, avânt și zbor. Iar când te afli sus, în aer, atunci arată de câtă dibăcie e în stare trupul tău:

Vasele știa bine ce anume dibăcie ar dori el să aibă.

O avea domnul Hamilton și o aveau amândoi Gevaerts, din „duo Bellini”. Se ducea mereu să-i privească atunci când exersau numărul cu pricina, iar în timpul reprezentației, dacă numărul acesta se afla în program, stătea și îl urmărea, cu brațele încrucișate la piept. Era vorba de batuda - saltul mortal de pe trambulină, pe deasupra unui întreg șir de cai, sau peste capetele a doua șiruri de oameni de serviciu

— Săritură cu o frumoasă răsucire a trupului în timpul zborului. Să pui doisprezece cai unul lângă altul și apoi să-ți iei avânt și să zbori pe deasupra lor. Sau să așezi pe două rânduri douăzeci și patru de oameni cu puști și cu baionete încrucișate deasupra capetelor, să te înalți cu încă jumătate de metru deasupra acestui obstacol viu, și haide, sări băiete, zbori pe deasupra lor! Dacă dai greș, te scot din arenă ca pe un iepure împăiat. Iar când ai ajuns deasupra lor și-ți răsucești trupul făcut ghem cu capul între genunchi, o flacăra izbucnește dintre baionetele strălucitoare, și poc! - oamenii trag cu pușca, iar tu zbori ca o ghiulea, și după o clipă trebuie să-ți îndrepti trupul și să-ți pregătești aterizarea. Asta da ispravă, băiete, dar pentru asta - cum se spune

— Trebuie să ai la mână toate mișcările trupului. Și n-ai să poți sări dacă nu-ți iei avânt cum trebuie și dacă în același timp nu-ți spui: Ori zbor, ori rămân un schilod! Sau cum, răspundea domnul Hamilton, atunci când Vasek îl întreba cu ce anume își ia un avânt atât de mare, cu picioarele, sau cu ajutorul trambulinei: „Cu inima, Vasek; pentru saltul mortal, pentru batudă, trebuie să ai inimă. Cei care trag sub tine sunt douăzeci și patru de soldați. Dar tu trebuie să zbori pe deasupra lor cu inima unui comandant: ori-ori...”

Toate ar fi fost cum ar fi fost, numai că Ahmed Romeo nu ținea seama de năzuințele timpurii ale lui Vasek. - învățătura lui cerea o anumită rânduială. Vasek știe să execute un *flip* și saltul maimuței, bun; acum va învăța *flic-flac*, saltul înainte, cu sprijinire în mâini, și saltul îndărăt,

care era mai ușor. Și abia când avea să știe că pe apă toate aceste salturi, venea *salto mortale*, săritura cu răsucire în aer spre înainte, cu trupul ghemuit și cu genunchii strânși la bărbie. Îtovărășit de strigătele lui Ahmed, Vasek își luă de

16* 243 sute de ori elan, execută bătaia, și de sute de ori dădu greș, simțind de fiecă dată o nesuferită tresărire în stomac, atunci când centura de siguranță îl smucea în sus, ferindu-l de o cădere cu urmări nefericite. De fapt, senzația asta era ca o respingătoare lovitură în stomac, și, după douăzeci-treizeci de eșecuri, Vasek simțea că i se învâрте capul și îi venea să vomite. Ahmed însă râdea și striga în gura mare că asta nu-i nimic și că trebuie să repete mai departe, fără întrerupere, pentru că odată și odată Vasku va descoperi acel „truc”, adică „va intra în rol”, iar după aceea totul va veni de la sine.

Vasek credea că nu reușește din cauza bății slabe. Nu ajunsese încă să știe că săriturile acestea contrafăcute sunt dominate de gravitație și că trebuie să te supui forței care îți poartă trupul prin aer. E de ajuns o cât de slabă mișcare și forța dobândește un alt efect. În anumite condiții te răsucește ea singură în aer și te aduce din nou în picioare. Există o singură, unică fracțiune de secundă, când trebuie să intri în jocul gravitației: inerția propriului tău impuls, după care urmează instantaneu acel punct culminant al mișcării. Însă Ahmed Romeo nu știa să-i explice toate acestea, după cum nu știa nici domnul Hamilton, niciunul sau altul din verii Gevaerts. Toți știau pur și simplu să execute mișcarea, dar nu erau în stare să explice cum anume o execută. Pentru ei acesta era un „truc”. Singurul care ar fi putut să-l deslușească, fiindcă știa, era Frasquito Barengo, omul zburător. Dar Frasquito Barengo tăcea. Frasquito Barengo gândea. Reflecta la varietatea mișcărilor pe care lefac în văzduh mâinile, picioarele și capul, când după a șasea balansare dai drumul trapezului și zbori liber prin aer. Cugeta cât de ideal ar fi zborul dacă omul ar avea picioarele cât mai

slabe și umerii cât mai dezvoltăți. Și apoi se întreba dacă nevastă-sa, Concha, îl înșală ori nu cu vorbărețul de Hector. Frasquito Barengo nu izbutea să rezolve niciuna din aceste probleme, deoarece întotdeauna ajungea la un anumit punct, unde restul ipotezelor sale îi apăreau învăluite de taină și gândurile i se împrăstiau. Și, ivindu-se de undeva din adâncuri, îi răsună în minte ritmul neobosit al unui acompaniament de gitară. Atunci, Frasquito Barengo încremenea ca o statuie și stătea ceasuri întregi să asculte muzica dinlăuntrul făpturii sale, care îl legăna ademenitor, într-o mișcare domoală, până când se ridica din ea, ca dintr-o ceață, imaginea meleagurilor natale, întinderile de piatră cu iarba arsă și albia secată a râului, cu un pod de piatră peste care trece călare, pe un cal înalt, señor Juan Gonzalo Barengo, tatăl său, un bărbat chipeș, cu o mantie pe umărul stâng, urmat de soția lui, Rosita, pe un alt cal, și de un catâr cu un sac de boabe pe care îl duc la moara de vânt.

Așadar, Vasek își explica insuccesul său în saltul mortal prin insuficienta pregătire a mușchilor, și de aceea se apucă cu îndârjire de alte exerciții ajutătoare. Ca și verii Gevaerts, găsi și el o coardă pe care o folosea acum la toate săriturile din clipele sale libere. Sărea oriunde și oricând avea prilejul, într-o zi descoperi un exercițiu care avea pentru el un farmec deosebit: săritura jocheului. Ori de câte ori vreunul dintre călăreți exersa voltijele *bareback*, voltije fără șa, după terminarea antrenamentului Vasek mai oprea calul în manej, se ridica pe vârfuri și îl ștergea din nou pe spate cu rășină uscată, iar apoi învăța să-i sară în spinare, drept în picioare, cu bătaie de la pământ. Era mult mai greu decât atunci când sărea pe ponei, în schimb reușea să se mențină mai bine în echilibru pe spatelul lat al calului. După trei săptămâni dobândi siguranță în bătaie și în aterizare, iar Hans îi plimba calul la pas, și el învăța să se avânte sus și în mersul calului. Pe cât posibil se antrena în taină, în clipele furate, când nu mai era nimeni în manej. Așa îi porunca ambiția lui

înnăscută de a nu arăta ceea ce nu știa încă și a surprinde pe cei din jur prin priceperea sa.

Mai des avea prilejul să se antreneze pe surul alburii, pe valahul Ajax. Era ceva mai puțin înalt decât ceilalți cai, dar era calm și te puteai bizui pe el, avea spinarea destul de lată și alerga în jurul manejului în pas perfect egal, ceea ce îl determinase pe Berwitz să-l prefere pentru continuarea antrenamentelor Hélènei. Helenka fusese liberă aici, la Hamburg, dar acum, când cursurile de balet luaseră sfârșit, venea în fiecare dimineață la voltije. Aproape totul îi reușea, dar când ambițiosul Berwitz se hotărî să-i ceară și săritura jocheului, Helenka dădu chix. Dacă în timpul săriturii se putea sprijini de furcă, se sălta pe Ajax ușor și frumos, chiar în trapul calului. Dar de o săritură cu bătaie de la pământ nu era încă în stare. Berwitz însă își amintea că el tocmai la vârsta asta a executat săritura jocheului în fața publicului. Drept care hotărâ noui și noi repetiții, pe care

Helenka le sfârșea întotdeauna legându-se în centura de siguranță. Berwitz nu țipa și nu înjura, dar începea să-și piardă calmul. În sinea lui îi reproșa fetei că nu are voință, deoarece el socotea orice reușită încununarea unei voințe ferme, a unei hotărâri pline de îndărătnicie. Își zicea că n-ar fi trebuit să cedeze femeilor și să admită porcăria aceea de școală de balet. Lăsase fata patru luni fără antrenamente și iată urmarea: lipsa antrenamentelor i-a dăunat, fata s-a înmuiat, mușchii de la picioare parcă-s de cocă, și va fi nevoie de o lună de zile până să se întărească pentru un salt. ca lumea.

Adesea, când cu lacrimi în ochi, Helenka își lua zadarnic pentru a douăzecea oară elan, în semiîntinericul circuitului se iveau două siluete de copii, care urmăreau cu mare interes lupta ei vană și istovitoare. Erau Vasek și Paolo. Amândoi se credeau mari specialiști în sărituri, și stângăcia Hélènei le dădea prilej de discuții.

— Eu i-aș arăta cum să zboare sus. Dar Hans nu mă lasă să mă apropiu de cai, așa că nu pot nici să încerc, zise

Paolo **într-o** zi, când se așezară amândoi pe o ladă în spatele cortului.

— Săritura pe cal e ca orice altă săritură. Nimic deosebit, vorbi Vasek, care în domeniul acesta se simțea, în sfârșit, superior lui Paolo.

Dar în sinea lui își spunea: „Încearcă și tu, și-o să-ți rupi picioarele!”

— Fata-i prea slabă pentru așa ceva și nu e-n stare nici să descopere șiretlicul, strâmbă Vasek disprețuitor din buze.

— Crezi că e vreun șiretlic la mijloc? întrebă Paolo.

— Nu cred. Știu.

— Și care, mă rog...? se prefăcu Paolo neîncrezător.

Vasek, jignit, se apucă să se fâlească cu ceea ce știa el.

— Totul e să-ndoi piciorul, zise băiatul, de parcă ar fi fost vorba de lucrul cel mai obișnuit din lume.

— Să-ndoi piciorul? Cum adică?

— Uite: Helenka pornește la săritura asta ca pentru un *soprasalto*, cu picioarele drepte, *collées*. Ca și cum ar vrea să se avânte în aer. Așa însă nu poate să izbutească. Se împiedică totdeauna puțin mai jos. În schimb, dacă ar îndoi piciorul drept și l-ar aduce nițel în sus, atunci ar fi mai ușor, ar pune piciorul drept pe spinarea calului. Și n-ar mai trebui decât să se sprijine pe dreptul și să-l tragă și pe stângul lângă el. *Non e così?*⁹⁵

— Cum adică? făcu Paolo, care tot nu pricepea.

Vasek îi arată. Așa se înțelegea mai bine decât prin cuvinte. Paolo își împreună palmele cu zgomot:

— *Per cita mia*⁹⁶, ai dreptate! Cum ai descoperit?

— Asta-i treaba mea. Să ții minte că Vasek știe puțin mai multe decât crezi tu.

Și Vasek se îndepărtă cu mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor, izbind cu vârful piciorului pietricelele din cale. Merita una ca asta, își zise Vasek

95 Nu-i așa? (It.)

96' Aproximativ: Pe viața mea (it.).

mulțumit. Să-i trag un perdaf unui netrebnic ca ăsta. Lasă, o să le-arate el de acum înaintea negricioșilor ăstora!

Paolo rămase pe ladă, cu ochii mijiți. „*Ecco*, își zise el, l-am făcut să vorbească. La urma urmei, asta-i o mare săritură de pisică în înălțime. Cu ce mi-a arătat Vasku, pot să mă-ncumet să sar pe cal și fără pregătire”.

A doua zi, când Helenka intră în manej, Paolo se furișă înăuntru, apropiindu-se neobservat. Helenka isprăvisese cu voltijele și acum încerca săritura jocheului. O dată, de două ori, de trei ori. Zadarnic! Berwitz, încruntat, pocnea din bici după cal, deși Ajax alerga ca un automat. Helenka își luă din nou avânt, dar nu reuși nici de astă dată săritura. În clipa aceea, Paolo, dornic de efecte ieftine, nu se mai putu stăpâni. Intră în manej și strigă:

— Signore direttore...

Berwitz înmărmuri. Iarăși îndrăzneala cineva să-l tulbure în timpul repetiției și să intre în manej?! Și cine, tocmai desculțul ăsta!

Tremurând de enervare, Berwitz îl plesni cu biciul.

— Au! icni Paolo, rostogolindu-se la pământ, apoi se ridică și fugi afară, văicărindu-se și urlând. Îl ardea pulpa de parcă directorul i-ar fi despicat-o cu biciul. Sub genunchiul drept pielea îi sângera, zdrelită. În manej, Berwitz pocnea zadarnic din bici ca să-și verse focul. În spatele lui, Hans înjura printre dinți. Helenka stătea speriată și neputincioasă, cu umerii cutremurați de plâns, ca o mică sălbăticiune prinsă în laț. Doar Ajax alerga de jur-împrejur, cu același pas egal.

Deodată, perdeaua de catifea de la intrarea în arenă se dădu în lături și Vasek se furișă înăuntru, cu o mutră curioasă. Berwitz îl văzu și simți că trebuie să pună capăt acestei scene.

— Vasku! tună el.

Băiatul se apropie în fugă.

— Ai curaj să încerci săritura jocheului?

— Am, domnule director!

— Haide și arată-i Hélénei cum se sare.

Hans desfăcu centura de siguranță prinsă pe după mijlocul Helenkăi, dar până să se întoarcă spre Vasek, el se și afla sus, pe Ajax.

— Încă o dată, Vasku. *Allaz!*

Vasek alergă pe lângă cal, făcu bătaia și sări, poposind cu picioarele pe spinarea calului.

— Bine, mulțumesc. Destul pentru azi. Uite așa se sare, Helenka! Și Vasku e numai cu un an mai mare decât tine!

Berwitz părăsi manejul. Ajax se opri, și Vasek se lăsă să alunece jos, apoi luă calul să-l ducă la grajd, ca să-l frece cu un șomoioș de paie. Hans îi spuse Helenkăi câteva cuvinte mângâietoare și o porni în urma băiatului. Fata se uită în jur și se îndreptă în fugă în direcția unde dispăruse Paolo.

— Helenka!

De sus, de pe ultimul rând de bănci în amfiteatru, Paolo îi făcea semn. Alergă spre el.

— Te doare tare, Paolo?

— *Ecco*, îmi curge sânge. M-a lovit rău, bruta!

— Nu trebuie să spui așa. E tatăl meu. N-ai o batistă?

— N-am.

— Nici eu. Ar trebui să te legi la picior.

— Nu. De ce să mă leg? Las să mor. Las să mă îngropați aici. Ce, am făcut ceva rău? Am vrut doar să te ajut!

— La asta m-am gândit și eu. Ești un băiat bun, Paolo. Mi-ești drag.

— Mai drag decât Vasku?

— Și Vasku e băiat bun. Și călărește alături de mine. Ce facem cu piciorul tău?

— Nimic. Pun eu mai pe urmă un tifon subțire, și gata. Vino să stai lângă mine.

Helenka se așeză lângă Paolo. Era liniște și aproape întuneric. Jos, **într-o** lumină nedeslușită, se vedea manejul pustiu. Stăteau acolo parcă uitați de lume. Paolo, fără un cuvânt, trase fata mai aproape de el, cuprinzând-o cu

brațul pe după gât. Pe amândoi copiii îi trecu un fior ușor, presentimentul tulbure al unei fericiri amăgitoare. Fără să vrea, începură să vorbească în șoaptă.

— Ce-o să te faci tu când o să fii mare, Helenka?

— Am să călăresc.

— Eu am să fiu dansator. M-am hotărât. O să am un balet mare.

— Ce frumos!

— Dacă înveți mai departe, ai putea să dansezi împreună cu mine.

— O să-nvăț, precis. Mi-a spus mămica. Și adică, noi o să fim parteneri?

— Sigur că da. Eu o să am multe balerine, dar la solo o să dansez numai cu tine. Și-o să avem un succes grozav!

— Madame Delaglio zice că eu am să dansez foarte bine în poante.

— Asta-i bine. Chiar trebuie să știi. Ce-ar fi dacă ne-am lua?

— Nu - sau tu crezi că da?

— Bineînțeles. Doar mă iubești!

— Da.

— Paolo e băiat frumos, nu?

— Da.

— Și Paolo a vrut să te ajute și-a mâncat bătaie pentru asta.

— Da!

— Ei, vezi? Paolo te iubește. Paolo o să te apere. Paolo o să facă din tine o balerină celebră.

— O să fie foarte, foarte frumos!

— Atunci, îmi făgăduiești că ne luăm?

— Îți făgăduiesc, Paolo. Dar ce-o să zică tăticul?

— N-are importanță. Dacă nu vrea, te răpesc. Fugim împreună.

— Poate fugim călare.

Propunerea asta mai domoli puțin înflăcărarea lui Paolo, amintindu-i de vechea lui durere, anume că nu e călăreț.

În spatele lor se auzi un zgomot înăbușit. Pesemne că - cineva se pregătea să intre în manej pentru repetiție. Paolo se grăbi se încheie discuția.

— Călare, ori cu trăsura. Cum o să ne vină mai bine. Acum dă-mi mâna în semn de înțelegere. Făgăduiești?

— Dacă vrei tu, atunci, făgăduiesc, Paolo.

— Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt de onoare.

— Ține minte: acum suntem făgăduiți unul altuia. Chiar dacă o să ne despărțim, chiar dacă eu și cu ai mei vom pleca în altă parte, tu trebuie să mă aștepți, până vin și te răpesc.

— Da, Paolo.

Helenka privea toate acestea ca pe ceva foarte firesc. Paolo îi plăcea, era frumos, cei de acasă spuneau despre el că lucrează foarte bine, iar azi sângerase din pricină că a vrut să-i ajute la săritura jocheului. Tata poate că s-ar supăra, dar madame Delaglio ar aproba-o. Madame Delaglio le spunea mereu elevelor ei să-și găsească cât mai repede un mire, ca să nu pățească - zicea ea - așa ca fetele ei.

Jos, în arenă, apăruse domnul Hamilton și striga cuiva că manejul e liber. În dreptul perdelei de catifea se ivi cel mai tânăr dintre verii Gevaerts. Paolo strânse pentru ultima oară mâna Hélénei. Se ridicară amândoi. Băiatului îi mai trecu prin minte că ar fi trebuit să o sărute, dar acum erau chiar lângă trepte și ar fi putut să cadă. În timp ce coborau împreună, Paolo o întrebă cu glas tare:

— Vasku nu ți-a explicat cum să faci săritura jocheului?

— Nu, Paolo, mi-a arătat doar, dar de spus n-a spus

— Putea să-ți fi explicat. Eu i-am spus ieri cum trebuie să facă, dar pesemne că n-a înțeles. E abia începător.

— Și cum să sar, ca să nu se mai supere tata?

— Am să-ți spun eu, Helenka, să vezi și tu ce băiat e Paolo. Tu greșești fiindcă vrei să ajungi sus cu amândouă

picioarele lipite. Trebuie să faci bătaia cu stângul și pe dreptul să-l aduci puțin în sus în timpul săriturii. Așa, uită-te!

Și frumosul Paolo îi împărtăși taina pe care o aflate în ajun de la Vasek. Helenka făcu mișcarea numai așa, de încercare, și zbură spre casă. îi venea să cânte, pentru că s-a înțeles cu Paolo, pentru că va fi primă-balerină, pentru că Paolo o va răpi și pentru că Paolo e un băiat minunat, care nu se teme de lovituri și care - singurul - știe cum se face săritura jocheului.

Țocarii vagonului 8 vorbeau multe în lipsa lui Vosâtka - " - " „despre neașteptata întâlnire cu don José Lebeda. Li se dezvăluise astfel o frântură din trecutul păstrat cu atâta grijă sub tăcere de către tovarășul lor.

— E o „grozăvie când stai să te gândești prin ce iaduri a mai trecut și omul ăsta, spunea Karas, clătînând din cap.

— Ajungi la vorba mea, făcu Kerholec. Flăcăul ăsta are o istorie mai abitir decât Napoleon. Ehei, ăsta de la cizme-n sus e ceva, nu glumă.

— Mie îmi place că totdeauna a luptat pentru un ideal, rosti Bures. Ferenc al nostru n-a fost un simplu aventurier, asta e important. Omul trebuie să urmărească un ideal în viață.

— Ai trebui să aștearnă pe hârtie toate prin câte a trecut. Ar avea oamenii ce să citească, le împărtăși Karas o părere.

— Ia mai taci din gură, mormăi supărat Malina. Doar n-o să pui un ridicător de cort, păcatele mele, să se facă mângălitor de hârtie. O asemenea rușine nu s-a mai pomenit aici, la noi.

— Totuși, ar trebui făcut ceva, zise Kerholec, încruntându-și fruntea. E păcat să lași să se irosească așa, atâta experiență și atâta deșteptăciune.

Kerholec nu vorbea în vânt. Era el gură mare, dar nu-și strica gura de pomană. În capul lui lucra o minte vioaie și pătrunzătoare, cu idei practice. În urma acestor discuții

i se înfiripă în minte o anume idee, la început neclară, dar apoi din ce în ce mai bine conturată. Și, fără să stea prea mult pe gânduri, în timpul unui popas, se duse la Berwitz.

— Domnule director, aş avea o idee, zise el, dându-și pălăria pe ceafă. Berwitz, numai în cămașă, fuma o țigară în fața vagonului său, cu un picior rezemat de scară.

— Dă-i drumul, Karel, îl pofti directorul. Nicio idee nu trebuie aruncată. Nu știi niciodată de unde sare iepurele.

Berwitz îl cunoștea pe Kerholec și știa de ce e în stare. Dacă circul s-ar duce de răpă și-ar trebui să ia totul de la capăt, primul om de care ar avea nevoie ar fi acest ridicător de cort, acest ceh cu idei.

— N-am mai avut de mult în program o pantomimă.

— Adevărat, dar totul e jucat și răsiucat.

— Tocmai. Ar trebui să venim cu ceva nou. Noi am tot jucat povești, „Regina din Saba” și alte asemenea istorii, bune doar pentru copii. Ar trebui să găsim ceva care să prindă la oamenii mari.

— Ai dreptate, Karel, și eu zic tot așa. Dar ce? Ai găsit ceva?

— Cred că da. Nu-i vorba de niciun fel de poveste. Ceva strașnic, palpitant, din viața de azi, ceva de care toată lumea vorbește.

— Există oare ceva de care vorbește toată lumea? Eu unul habar n-am, zău. Nevasta îmi vorbește mereu de tigri, fata de balet, Frans de cifre, Hammerschmidt de ciorapi - și din asta nu pot să fac pantomimă.

— Nu. Dar mai e războiul.

— Război? Pentru Dumnezeu! Unde e război? Să nu ne ia caii...!

— În America e război.

— Ah, în America! Ei, acolo n-au decât să facă ce-or pofti. Noi nu ne ducem acolo. Și zici că în America e război?! Din partea mea n-are decât să fie. Eu nu citesc ziarele. N-am vreme de pierdut cu trăncănelile lor. Și cine cu cine se bate? Eu am crezut întotdeauna că acolo e rai.

— E război în Statele Unite. Cei din nord împotriva celor din sud. Pentru abolirea sclaviei.

— Ai, ai, ai! mai există pe lume asemenea lucruri?

— Există, și tocmai asta interesează pe toți oamenii. Ziarele scriu în fiecare zi despre fapte eroice și nelegiuiri. Dacă am pregăti pentru sezonul de iarnă de la Hamburg o astfel de pantomimă, ar fi o treabă pe cinste.

— Tot ce se poate, dar cum să facem? Ne-ar trebui indieni, nu?

— Indieni și negri, pușcași, cow-boy și cavalerie. Mai ales cavalerie. Montăm în manej o adevărată luptă.

— Stai. Mai întâi, populația care se evacuează. Așa putem folosi oile, găștele și pe Barbă-Albastră cu caprele. Asta are întotdeauna succes. Pe urmă băătălia - și, Karel, omule, eu aș face-o pe pușcașul. Știu de la tata să trag și port și azi cu mine puștile lui. Un număr formidabil! Elefantul n-ar putea să apară? Eu aș trage, să zicem, în elefant.

— Întâi să întreb dacă în America sunt elefanți. Știți, totul trebuie să fie cât mai adevărat, așa ca în viață.

— Bineînțeles. Negrilor le dăm costumele marocane, iar indienilor poate pe cele ale șoimilor persani.

— În privința asta o să ne lămurească unul care cunoaște treburile pe acolo.

— Te cred, numai că de unde să-l luăm, când noi suntem mereu în altă parte.

— Omul e aici, călătorește împreună cu noi. Face parte din echipa mea: Ferenc.

— Ferenc? A Fost acolo? Minunat! Ei, și cum o să facă? O scrie, sau cum?... Eu nu-mi închipui cum e să născociști o pantomimă. Noi am jucat mereu ce-am văzut. Și asta e o idee cu desăvârșire nouă...

— Eu zic să lăsați totul în grija mea. Mai am în vagon un băiat deștept. Pe Bures. O scoatem noi într-un fel la capăt și v-o aducem gata.

— Bine. Numai nu uita de populația care fuge și de pușcaș, să fie acolo, Karel! Și cum o să-i zicem? Și asta e

foarte important.

— Cum să-i zicem... cum să-i zicem... Păi cel mai bine ar fi să-i zicem chiar așa: Nordul împotriva Sudului.

— Nordul împotriva Sudului. E măreț. Da... Nordul împotriva Sudului... Nordul împotriva Sudului... Grozav! Sună bine: Nordul împotriva Sudului! Dar stai, n-are nimic dacă cercul e altfel așezat... știi, mă gândesc că intrarea artiștilor ar fi Nordul și intrarea publicului Sudul, însă ce te faci dacă intrarea artiștilor e la Apus?

— Asta n-are importanță, domnule director.

— Ei, da, știu că nu, dar parcă tu spuneai că totul trebuie să fie cât mai adevărat. Ei, cu ajutorul lui Dumnezeu așa rămâne: Nordul împotriva Sudului. Și ține minte, Karel, dacă avem succes, directorul Berwitz va fi recunoscător. Să zicem, cincizeci de mărci. Iar dacă avem mare succes, atunci chiar șaiszeci. Servus!

Directorul Berwitz se îndreaptă de spate și se duse la nevastă-sa să-i spună că tocmai i-a venit o idee genială, să pună în scenă o pantomimă actuală, palpitantă: Nordul împotriva Sudului, și că amănuntele le-a încredințat lui Kerholec și colaboratorilor săi. El însuși va interpreta rolul principal - rolul unui țintaș nemaipomenit, spre a se asigura de un deplin succes.

Cu Berwitz fusese ușor, abia acum venea greul, când urma să-i convingă pe Vosátka și pe Bures să scoată împreună ceva ca lumea... Nu putea să-i ia pe nepregătite, cu ei trebuia să o pornești încet, de la Adam și Eva. Lăsa discuția pentru seara, când, după ce înfulecară un munte întreg de găluști cu varză, se întinseră la pământ, cu o plăcută «senzație de îndestulare în pânțe. Ca de obicei, și în acea seară depănare amintiri, și lui Kerholec nu-i veni greu să îndrume vorba spre pantomimele de odinioară. Malina, care se înflăcărase peste măsură, îl ajută cel mai mult, fără să vrea.

— Ehei, pantomimele, asta zic și eu frumusețe! exclamă bătrânul, mușcând cât ai clipi din momeală. „Scufița Roșie”, „Albă ca-Zăpada și piticii”, „Cei șapte

şvabi” - tot reprezentații grozave, după care lumea înnebunea. În „Cei şapte şvabi” am jucat rolul celui de-al şaptelea şvab, un rol tare greu, că toți ceilalți şase din faţă se prăvăleau grămadă peste cel din spate. Dar mie nici nu-mi păsa; bătrânul Humberto mă lăuda că rolul îmi merge ca o mănăşă şi că-l joc pe cel de-al şaptelea şvab cu simţire. Păi cum naiba să nu pun simţire când aveam peste mine şase inşi cu cizme! Şi de-ai fi fost lemn, tot simţeau rolul ăsta!

— Păcat că nu se mai joacă asemenea lucruri. Despre”. Scufiţa Roşie” am auzit şi eu de la bunică-mea, dar n-am văzut-o niciodată cu ochii mei, zise şi Karas.

— Azi, poveştile s-au învechit, aduse Kerholec discuţia mai aproape de ce avea el în cap. Ar trebui ceva nou.

— Domnule consilier personal, eu aş avea o idee nouă, senzaţională, se amestecă şi Vosătka în vorbă. Potopul lumii - asta pantomimă pentru circ! *Noe and Sons*⁹⁷! Culmea dresurii! Toate fiarele pământului într-un număr comun! Unic în istoria omenirii!

— Şi la asta, râse Bures, adaugă că din toate găurile cerului, miliarde de metri cubi de apă vor invada manejul!

— Adevărat. Poet cu voce de tunet! Atracţie specială: porumbiţa cu ramura de măslin - echilibristică.

— Şi decorul, sergent? Curcubeul deasupra muntelui Ararat!

— Şi un mare corp de balet, format din toate creaturile lumii!

— Iar la sfârşit, un tablou vibrant: maestro Selnicki în chip de Tata Noe închină un pahar de vin.

Râseră cu toții de această năzdrăvănie. Doar Malina rămase serios.

— Curcubeul ăla de pe Ararat e o închipuire, glăsui el, după ce tovarășii săi se potoliră. Am mai auzit eu de asta, dar m-am convins cu ochii mei că pe Ararat nu-niciun curcubeu. Flecăreli băbești. Pe Ararat sunt nori.

— Matale ai fost pe Ararat, taică Malina? făcu ochii mari Vasek.

— Pe el n-am fost, cine să se cațäre pe cogeamite vârful? Dar am stat vreo săptămână la poalele lui, și pe sus se rostogoleau mereu norii.

— Ai mai văzut acolo vreo urmă de la potop?

— Văzut, băiete. **Într-**un loc mai era un noroi îngrozitor. Bingo al nostru **s-a** tăvălit prin noroiul ăla.

Vasek tăcu, **punându-**și îndată în gând să-l întrebe a doua zi pe Arr-șehir cum a fost când Bingo **s-a** tăvălit în potopul lumii de la poalele Araratului.

— Vedeți, fraților? Întoarse vorba Kerholec. Ați născocit o pantomimă, de nu-i mai lipsește doar titlul: „Cei drepți, poftiți sunt să intre...” Dar dacă am născoci ceva adevărat, care **s-ar** putea juca la noi? Circul Humberto aravea mare nevoie de așa ceva.

— Domnul să ne aibă în pază! se sperie Malina, și aproape că se închină. Doar n-ai vrea să-ți scriem o pantomimă?

— De ce nu? E cumva cu neputință?

— Fugi încolo, nebunule. Ai mai auzit tu vreodată să născopească cineva o pantomimă din capul lui? Pantomimele se joacă așa cum sunt, nimeni nu le-a născocit.

— Na, că aici ai dres-o, taică Vendeline. Și cum crezi că - au apărut vechile pantomime?

— Nu știu, dar de scris, nu le-a scris nimeni, hotărât lucru. Circul și pantomima există de când lumea și aici nu-i chip să născopești nimic nou.

— Ia uitați-vă la unchiășul nostru! Pe ce pui rămășag că noi o să născocim ceva cu totul nou?

— Pe patru halbe, dacă țineți morțiș, nebunilor. Sunteți nebuni, și pace. Auzi, să-mi spună ei mie că pantomimele sunt de născocit? Păi aici e vorba de tablouri, de acțiune și de-o mulțime de alte lucruri, pe care trebuie să le vezi de-a gata, ca pe urmă să faci și tu la fel, că n-or ieși așa, din nimic.

— L-ați auzit, prieteni? se întoarce Kerholec spre Vosâtka și Bures. Ținem rămășagul pe patru halbe?

— Gata! se învoi Ferenc. Și-o să-l frecăm numărul unu pe cel de-al șaptelea șvab!

Astfel îi convinse Kerholec pe Bures și Vosâtka să-și pună capetele la contribuție și, din cunoștințele pe care unul le adunase de prin cărți, împletite cu experiența de viață a celuilalt, să înjghebeze o acțiune simplă, potrivită pentru circ, în care stăpânii de robi, cu ajutorul negrilor, atacă un mic detașament de cavalerie din Nord, dar un băiat indian, pe care îl juca Vasek, aduce întăriri care nimicesc, pe atacanții din Sud. Domnul Berwitz primi un dublu rol. Apărea o dată ca vestit țintaș și căpetenie a Sudiștilor, iar altă dată, în final, ca șeriful atotputernic al Nordiștilor. Avură un succes nemăsurat, și „Nordul împotriva Sudului” deschise calea unui lung șir de pantomime răsunătoare, scrise de Bures, Vosâtka și Kerholec. Noutatea lor consta în aceea că toate se sprijineau pe o foarte populară actualitate. În toată lumea începuseră conflictele dintre marile puteri. Rusia năzuia spre Asia Centrală, francezii spre Orientul îndepărtat și Oceanul Pacific, Anglia spre Africa și Imperiul Indian. Țările exotice pătrunseseră dintr-odată în orizontul cititorilor de ziare, iar Circul Ilumberto venea în fiecare an cu o pantomimă, al cărei titlu aducea parcă în fața ochilor înfometați ai publicului acele ținuturi necunoscute, cu toate minunățiile lor. După pantomima inspirată din războiul civil din America, urmă „Cucerirea Mexicului”, apoi „Sărbătoarea japoneză a florilor”, „Emirul din Buhara”, „Prințesa Anama”, „Străbătând Africa”, „Romanul unei baiadere”, iar printre acestea se introduceau motive eroice din războaiele europene: „Santinela de noapte la Sedan”, „Hagi Loja”, „Cazacii la Șipka”. În realitate, toate erau cam la fel, dar spectatorii dădeau năvală, și doamna Hammerschmidt vindea biletele pe câteva zile înainte. Din veniturile sporite ale circului, Berwitz cumpără noi și noi animale, comandă noi costume

și decoruri, repară corturile și angajă un ansamblu de artiști exotici, care apăreau din ce în ce mai des în Europă, iar în pantomime aveau un rol deosebit.

De cel mai mare ajutor pentru autorii din vagonul 8, cărora le întetea focul inspirației, era cârciuma „La logodnica marinarului”. În seara când veniră să bea halbele lui Malina și să cheltuiască ceva din cele cincizeci de mărci date de Berwitz, nu-i mai întâmpină din prag șoapta șuierătoare a jupânului Moesecke. De partea cealaltă a tejghelei, își făcea de lucru o femeie. Jupân Moesecke răcise și trebuia să stea la pat, iar în locul lui servea mușteriii nevastă-sa. Nu o mai văzuseră până atunci și nici jupân Moesecke nu pomenise vreodată de ea. Era o mare surpriză pentru ei, dar, după cum recunoscuseră îndată, deosebit de plăcută. În locul mătăhălosului cârciumar le zâmbea o creatură plinuță, cu gropițe în obraji, cu niște ochi negri scânteietori și cu buclă la fel de negre.

„Cum de-o fi pus mâna slujenia de Moesecke pe-o asemenea frumusețe?” se întrebară ei fără să vrea. Numai că oamenii aceștia purtați prin lume nu se complicau cu astfel de taine.

Kerholec își împinse cel dintâi pălăria pe ceafă și se așeză cu Yosâtka la tejghea, hotărâți să o spovedească așa cum trebuie pe doamna Moesecke. Curând după aceea, Vosâtka îi făcu cu ochiul lui Kerholec, cum că nu e o gisculiță și se pricepe al naibii să-ți reteze vorba.

Kerholec dădu din cap a încuviințare: „Deșteaptă femeie! Și foc de șireată!”

Pe urmă ciocniră și închină în cinstea frumuseții ei. Bătând darabana cu degetele pe marginea tejghelei, c. erură alt rând. Dracu' știe de ce, dar altfel mergea băutura „când în locul mătăhălosului cârciumar se învârtea femeiușcă asta durdulie! Și băură pe întrecute toată seara. Mai ales sergentul Vosâtka. parcă era un cotoi în călduri. Nu li se mai adresa celorlalți cu „Preacinstit Senat” și „înalță Poartă”, acum vorbea într-o spaniolă americanizată,

adresându-se Adelei Moesecke cu „Na *Misia*”, „dulce pebete” și „*mi-o damasco*”,⁹⁸ ba pe deasupra se mai apucă să și cânte. Cu cicatricea înroșită și cu ochii întredeschși, se apleca spre Adele murmurându-i un cântec de pe alte mealeaguri. Era legănatul *tango milonga* - unul din acele *tristes*, care se cântă în pampas și care slăvesc frumusețea femeii în stanțe improvizate la nesfârșit:

— Nestemate sunt, de pară, Ochii tăi cu chin m-adapă. De-i deschizi, ei mă omoară. De-i închizi, ei mă îngroapă.

Nu-l mai văzuseră într-o asemenea stare pe sergentul lor: devenise deodată o fiară de pradă mexicană, o sălbatică felină care își urmărește prada, totul juca în el, împrăștiind scânteii ca un corp încărcat cu electricitate, iar femeia aceea brună, care îi amintea de frumoasele din Noua Granadă, fusese atinsă de acele scânteii zburătoare și le simțise dogoarea. Și Kerholec devenea sălbatic în apropierea unei fuste și se pricepea de minune să-i cânte femeii în strună, dar în fața sergentului dădu înapoi fără să vrea. Parcă puteai să te pui cu el! Țasta mergea înainte, de parcă s-ar fi pregătit să facă o batudă - un salt peste șaisprezece cai - omoară caii, rupe-ți gâtul, dar *allez!* Iată-l, ținând paharul în cele trei degete rămase nevătămate - un luptător cu urmele bătăliilor pe față, dar irezistibil, începând să cânte o nouă stanță în spaniolă:

Îngăduie acest cuvânt curat, Că frumusețea ta e rea;
Rai pentru ochi, e pentru suflet iad, și purgator e pentru
punga mea!

Zdrang! făcu paharul gol izbit de perete.

— O sticlă de *akvavit*⁹⁹, ceru sergentul.

— Pentru numele lui Dumnezeu! șopti înăbușit Malina. Eu o șterg, prieteni. Asta poate să se sfârșească rău. Căntece spaniole și rachiu suedez - mie-mi miroase a morți și a răniți.

Aceeași teamă puse stăpânire și pe Karas, și amândoi

98 Aproximativ: Scumpete, porumbițo, comoara mea (sp.).

99 Băutură suedeză cu parfum de chimen.

se făcură nevăzuți, zorind să iasă în Reeperbahn, unde își spuseră „noapte bună”. Trecând pe lângă intrarea laterală a circului, Malina văzu crăpându-se o ușă și o siluetă ivindu-se în prag. Se opri în loc și recunoscu în întuneric părul roș-auriu al Alicei Harwey.

— Alice! Roșculeț! se miră asurzit bătrânul. Stai de planton în miez de noapte?

— Dumneata ești, taică Malina?

— Da, eu, în toată frumusețea mea. Doar nu pe mine m-oi fi așteptat?

— Nu. Domnul Kerholec n-a venit încă acasă.

— Kerholec? A, ai dreptate, mi-a spus doar că anul ăsta se mută la circ. Stă în camera paznicului de noapte, nu?

— Da, suntem vecini, doar coridorul ne desparte. Domnul Kerholec e un om așezat, azi e pentru prima oară că n-a venit acasă. Mi-a fost teamă să nu i se fi întâmplat ceva...

— N-ai grijă, Alice, până acum nu i s-a întâmplat nimic. Dar nu-l mai aștepta.

— Unde e?

— De, știi... ca bărbații...

— Cum... s-a dus la fete?

— Nu, nici pomeneală. E cu prietenii. Numai că nu prea știu cum o să se sfârșească.

— Nu s-au dus la fete?

— Ți-am spus doar că nu. Și chiar de s-au dus, ție ți-e totuna. Hai, culcă-te, să nu-l trezim pe taică-tău.

— Noapte bună.

Ușa se închise și Malina bâjbâi prin întuneric până ajunsese la vagonul 8. Fereastra de la odăița Alicei Harwey nu se luminează. Englezoaica se strecură înăuntru pe vârful picioarelor, se așează pe marginea patului și ascultă să audă respirația tatălui ei, care dormea în camera de alături. Domnea o liniște deplină, tulburată doar de zvâcnirea inimii ei. Oare ce s-a petrecut cu ea de când Kerholec doarme de cealaltă parte a coridorului? Nu poate să

închidă ochii, mereu îl așteaptă să se întoarcă. Trăiesc de atâția ani acolo, la circ, unul lângă altul, dar niciodată n-a simțit o asemenea frământare. A crescut avându-l alături, era Platzmeister când ea s-a apucat de călărie. De câte ori nu i-a ajutat să urce în șa în locul omului de serviciu, de câte ori n-a stat, în mănuși albe, lângă perdeaua de catifea, privindu-o în timp ce-și executa voltizele, de câte ori n-a glumit pe seama părului ei roșcat! Găsise pentru ea o zicală în limba lui, ceva care suna cam așa: „*zerzy-zerzy cotje merzy?*” 1 Alice o ține minte bine, pentru că el i-o spunea ori de câte ori se întâlneau, iar ea, drept pedeapsă, îl ciupea de braț. Doamne, cât de nevinovate au fost toate acestea, erau ca doi prieteni. Niciunul dintre ei nu s-a gândit la nimic altceva. Atunci, de ce o tulbură de săptămâni întregi gândul că el intră în camera din fața ușii ei? De atâția ani își petrec iarna aici și întotdeauna a locuit acolo un bărbat - paznicul de noapte angajat de fostul proprietar. Abia după ce a cumpărat clădirea domnul Berwitz l-a concediat pe paznic, găsind că nu e nevoie de el și i-a lăsat cămăruța aceea lui Kerholee. De ce oare înainte nu i-a păsat câtuși de puțin că doarme cineva acolo, nici cine anume, și de ce în prima noapte când s-a mutat Kerholee a fost cuprinsă de înfrigurare, de-a trebuit să răsucescă de două ori cheia în ușă, veghind până noaptea târziu, ascultând fiecare zgomot, fiecare trosnitură ce se auzea în clădirea veche de lemn? Câtă vreme Kerholee venea regulat acasă, ea nici măcar nu și-a dat seama de toate astea, dar azi, când a întârziat, azi a înțeles deodată că se petrece cu ea ceva care poate nici nu se cade. Nu era oare rușinos să se lase cuprinsă de o asemenea neliniște? Și oare n-ar trebui să i se împotrivescă? Dar parcă poți să te împotrivești celor care există în tine și care fac să te clatini ca sub suflarea unui vifor dogoritor? Dumnezeuule, de unde s-or fi ivit toate astea în ea? Era oare o moștenire de la maică-sa? Poate că același chin a mistuit-o și pe maică-sa atunci când a plecat de acasă cu irlandezul acela, nesocotind faptul că tatăl ei

zăcea bandajat tot. Poate că germenul acesta se află în sângele maică-sii, pe care îl moștenește și care își cere drepturile... Nu cumva vine cineva?... Da... el e...

Alice Harwey sări în picioare și, fără să se gândească, sub imboldul unei porniri lăuntrice, luă de pe măsuta de toaletă sticluța de parfum și își parfumă rochia. Apoi se strecură din odaie, pe coridor, spre intrarea principală.

Era într-adevăr Kerholee, se întorcea acasă. Vosâtka și cu pisica aceea ocheșică ajunseseră atât de departe, încât el își zise că nu va sta în calea prietenului său. Când, împreună cu Bures, ieși afară din cârciumă, era puțin cam amețit de atâta băutură, dar trase de câteva ori în piept aerul

Literal: Roșcovane, roșcovano, cine mi te amărăște? (Cehă incorect.) proaspăt, care răcorea plăcut noaptea cu lună, și se simți limpezit. Rămase doar cu o dorință aprigă, biciuitoare.

— Unde mergem? se întoarce, el spre Bures.

— Nicăieri, Karel. Ai prea mulți bani la tine.

— Prostii. Știu ce fac. Am putea da o raită pe la „Strugurele albastru”. Sunt fete curățele acolo... dar **s**-a făcut târziu... acum toate sunt... Ptiu!... Ce viață ticăloasă! ... Femei ușoare, mereu numai femei ușoare... Pe când Adele asta era atât de plăcută, atât de curățică, atât de frumoasă... Ce bestie, Ferenc ăsta... Urât și sălbatic ca un diavol!... Pe cinstea mea, ia te uită, Honzo, nu întâlnim nicio femeie în cale! Totul e luat, epuizat, reținut, vândut, crucea și dumnezeii... îți vine să urli. Unde mergem, Honzo? Spune, unde găsesc și eu o femeie drăguță și curată? Gândește-te, Honzo, ce naiba, doar ești om cu carte...

Honza Bures rămase însă la părerea lui, cum că **s**-au trezit prea târziu, că acum ar găsi peste tot doar niște rămășițe care nu-**s** vrednice de luat în seamă și că singurul lucru înțelept ar fi să meargă acasă. Așa îl aduse pe Kerliolec până pe la jumătatea Reeperbahnului, îl trecu strada până în dreptul maidanului din fața circului și,

bătă**ndu**-l prietenește pe umăr, îl trimise la culcare.

Kerholec făcu câțiva pași în direcția cercului, dar când Bures dădu colțul, se opri.

„Nu se poate ca după o seară ca asta să rămâi singur, îi tot vuia în cap. Barem mai stai puțin, mai așteaptă... poate că tot îți iese cineva în cale... o femeie bălană, frumoasă, parfumată... poate că ea chiar vine încoace, și-ar fi păcat să n-o aștepți... Barem numără și tu până la o sută. Dacă ai noroc, vine... U-nu... doi... trei... patru...”

Kerholec aștepta în lumina lunii. În spatele [lui - clădirea cercului cu toate ferestrele întunecate; în față - strada pustie, străbătută doar din când în când în zigzag de câte im bețiv. Stătea acolo și număra, număra rar, prelungind silabele: de... un... zeci... și... șap... te... Dar norocul nu se iva. Nu ajunsese să numere până la o sută. Dădu a lehamite din mână și, cu pălăria pe ceafă, se îndreptă spre clădirea cercului. Afurisită viață! Acum trebuia să-l mai trezească și pe bătrânul Harwey, ca să-i deschidă.

Dar ce-i asta? Ușa stă crăpată? Kerholec își încordă privirea - da, ușa nu e închisă! Și în ușă e cineva... cineva în alb... Kerholec iuți ultimii pași.

— Roșculeț! Ce faci tu aici?

— Te așteptam pe dumneata!

— Pe mine?

— Da, ca să nu-l trezești pe tata.

În întunericul coridorului se profila vie silueta înaltă și subțire a Alicei, iar șoapta ei ajungea până la el ca o adiere dezmierdătoare. Se afla acum chiar lângă ea [și îi simțea din plin parfumul. Măinile i se ridicară fără vrere și o îmbrățișă, cuprinzând**u**-i umerii pe sub părul bogat și revărsat ca o draperie. Alice stătea nemișcată, ca împietrită. O ținu așa, în brațe, o mică veșnicie, până când împotrivirea ei se frânse brusc și fata i se ghemui fără o vorbă la piept, lip**indu**-se de el cu mâinile, cu buzele, cu sânii, cu toată ființa ei.

Kerholec apăsă încet, încetișor pe clanța ușii de la

odaia sa, de care se apropiase la fel de încet, ducând cu sine trupul acela fierbinte, lipit de al lui. Când trecură pragul se simți cuprins de o fericire dulce, și prin minte îl fulgeră un gând de izbândă: „Nouăzeci și opt, nouăzeci și nouă, o sută 1”.

În clipa aceea, sergentul Ferenc Vosátka se afla împreună cu Adele Moesecke acolo, la „Logodnica marinarului”, în spatele unei uși zăvorâte și, mângâindu-i părul negru, îi cânta:

Negri, ochii tăi mă-ntreabă, Rugători la mine cată,
Cu dispreț ei mă măsoară. Cu o privire mă omoară!

XV

D

omnul Gaudeamus sosi pe neașteptate de la Berlin și, din gară, se duse întins la directorul Berwitz.

— **S**-a făcut, zise el, după ce rămaseră singuri. Kranz a cumpărat construcția din Berlin, de pe Friedrichstrasse, unde au fost manelele societății hipice franceze. E o clădire foarte potrivită, unde **s**-ar putea face o bună afacere la primăvară, în cazul când **v**-ați înțelege cu Kranz. El ar veni bucuros pentru câteva săptămâni la Hamburg și e dispus să vă împrumute în schimb clădirea sa din Berlin.

Berwitz se entuziasmă numaidecât. Visul său de totdeauna era să ajungă la Berlin, măcar pentru o scurtă bucată de timp. Dar acolo era veșnic instalat cineva, care avea avantajul concesiunii, astfel încât concurența nu putea da reprezentații decât la periferia orașului. Pe de altă parte, asta răscoli în el orgoliul unei vechi dinastii de artiști de circ împotriva acestui om venit cine știe de unde. Kranz devenise astăzi proprietarul clădirii din Berlin, iar el, Berwitz o cumpăraseră pe cea din Hamburg abia cu jumătate de an mai înainte. Asta însă nu-l împiedica totuși să se considere pe sine ca băștinaș al Hamburgului, iar pe celălalt un aventurier. Aici, Berwitz se văzu pus în fața unei contradicții atât de serioase, încât trebui să-și aprindă o țigară de foi. Luă un trabuc negru, hamburghez, îi reteză vârful cu un zgomet sec și, trecând cu limba peste rana

deschisă în foi, începu să pufăie rar și ceremonios la flacăra unui chibrit. Își zicea că așa câștigă timp de gândire, dar în realitate nu se gândea la nimic altceva decât la timpul pe care îl câștigă și la faptul că un aer preocupat face o impresie bună.

— Așadar, baroane, începu el în cele din urmă, spui că Kranz vrea să-l găzduiesc în clădirea mea. Și eu aș vrea să lucrez **într**-a lui. Să zicem că ne învoim, baroane, dar e clădirea lui destul de arătoasă și destul de mare pentru reprezentațiile Circului Humberto? Eu n-o știu... nu m-a interesat niciodată... Acum am un program bogat, am montat o pantomimă de actualitate - un succes uriaș, trebuie neapărat **s-o** vezi: „Nordul împotriva Sudului”. Nimănui până la mine nu i-a dat prin cap așa ceva; eu apar în ea ca țintaș și șerif; ei, pe scurt, trebuie **s-o** vezi, baroane. Și pe urmă mai e o întrebare: e Kranz destul de mare ca să poată da reprezentații aici? Știi, publicul de aici e învățat să vadă lucruri neobișnuite, să vadă mereu câte ceva nou... și individului ăstaia n-o să-i fie ușor să țină pasul cu Circul Humberto...

Domnul Gaudeamus dădu dovadă în continuarea discuției de o remarcabilă iscusință în arta echilibristicii verbale, atunci când îl lăuda pe Kranz, recunoscând însă la tot pasul că, bineînțeles, nu se poate compara cu Berwitz. Vorbea cu înflăcărare, deoarece Kranz îi promisese o mie de mărci, dacă se va vedea intrat în clădirea din Hamburg și va putea să-i arate înfumuratului Berwitz de ce e în stare. Domnului Gaudeamus îi plăceau aceste misiuni diplomatice cu poantă financiară. Ani întregi trăise în apropierea circului, meseria lui era să laude zilnic artiștii și arta manejului, și avea pentru asta un întreg arsenal de expresii frumoase și comparații atrăgătoare. În sinea lui însă îi socotea pe artiștii de circ niște băieți veseli și nebuni, care aspiră după asemenea sclipiri înșelătoare cum e cuvîntelul artă. Pentru el exista o singură artă adevărată, prețioasă și înaltă: arta de a trăi. În societatea vieneză auzise că marii și adevărații artiști ajung la

apogeul artei lor doar înfruntând încercări grele, lipsuri și suferințe. Și ce altceva fuseseră pentru el anii aceia rușinoși petrecuți în C. atâția, în urma dizgrației? Acolo învățase să prețuiască fiecare clipă trăită frumos și din plin, precum și libertatea neîncătușată de a trăi. De aceea îi și plăceau nesfârșitele sale călătorii în slujba Circului Humberto. În timpul lor își era el singur domn și stăpân, putea să-și verifice posibilitățile în lupta cu obstacolele zilnice, putea oricând și oriunde să lepede masca domnului Gaudeamus și, cu un gest de *grand eigneur*, să-și facă apariția în scenă ca *Rittineister* baron von Schonstein. Juca un dublu rol, îl juca cu desfătare și în toate detaliile: domnul Gaudeamus nu uita niciodată să pregătească seri plăcute domnului *Rittmeister*. Bineînțeles, salariul oferit de Circul Humberto nu i-ar fi ajuns pentru ambele roluri. Pentru necesitățile de trai ale domnului Gaudeamus era suficient, dar pentru domnul baron se dovedea cam anemic și l-ar fi satisfăcut doar cu chiu, cu vai. Tocmai aici trebuia să desfășoare marea sa artă, ale cărei rădăcini să aflau în serviciul de achiziții pe care îl avusese în Galiția. Domnul Gaudeamus știa să plătească cu eleganță autoritățile în favoarea Cir, ului Humberto, dar nu cu mai puțină eleganță știa să primească și șperțurile ofertanților. Datorită iscusinței sale și aflându-și un aliat de nădejde în înfățișarea-i plăcută, știa să-și farmece prietenii, care erau fericiți dacă li se oferea prilejul să-l găzduiască și să-l încarce de daruri. Știa de asemenea să facă pe mijlocitorul în diferite afaceri și speculații, din care avea întotdeauna partea sa importantă de câștig. Dacă n-ar fi fost rolul de baron, ar fi agonisit până acum o avere considerabilă pentru anii bătrâneții, dar baronul din el risipea cu mână largă tot ceea ce domnul Gaudesmus câștiga cu pricepere. Domnul Gaudeamus însă nu se amăra. Doar tocmai în asta consta frumusețea vieții - să te balansezi ușor în sus și în jos. Și, la urma urmei, cele mai mari succese le-a avut bravul Max numai ca baron și ca *Rittmeister*. Așa îl cunoștea și pe Kranz. În adâncul și de-a dreptul religiosul

său respect față de tot ce era aristocratic, acest rânduș care văzuse lumina zilei în grajdurile cailor era fericit dacă putea să plătească o masă în locul domnului baron și dacă i se îngăduia să-i ofere uneori și o subvenție mai mare, primită de baron cu un gest degajat, ca un împrumut pe veci. Ideea găzduirii reciproce a celor două circuri îi aparținea lui Gaudesmus. I-o spusese întâi lui Kranz, și acum îl câștigase pentru ea și pe Berwitz. I se părea că din colaborarea celor două circuri îi vor reveni și lui o mulțime de merite, ale căror roade le va putea culege din ambele părți.

Cu prejudecățile și antipatiile lui Beiwitz nu trebui să lupte prea mult. Principalul aliat împotriva lor îl avu de fapt în însăși vanitatea și amorul propriu ale lui Berwitz. Cum, el să se teamă de această întrecere? Să dea el înapoi, când, la drept vorbind, Kranz **s-a** umilit, venind cu propunerea? Și totul se sfârși întocmai așa cum dorise domnul Gaudeamus. Se înțeleseră ca Kranz să vină la Hamburg, să vadă Circul Humberto, și după aceea amândoi directorii să se întâlnească la hotel și să se înțeleagă între ei. Domnul Gaudeamus urma să sosească odată cu Kranz, în chip de companion al acestuia. Berwitz avea să fie secondat de cineva de aici, care dacă va întrezări jocul dublu al lui. Gaudeamus, nu va vorbi nimic pe seama lui. După un scurt răstimp de gândire, Beiwitz hotărî că omul cel mai nimerit pentru această împrejurare era capelmaistiul Selnicki.

Niciun gazetar nu se nimeri la gară, ca să înfățișeze hamburghezilor momentul solemn, aproape istoric, al întâlnirii celor doi „regi” ai cercului. Totul se desfășură după unceremonial desăvârșit. Baronul de Schonstein îl asista pe Kranz cu demnitatea unui șef de protocol, iar domnul Selnicki, **într-o** blană impunătoare, părea alături de Berwitz un consilier secret de stat. Când Kranz și Berwitz pășiră unul spre altul, cu pălăriile în mâna stângă, pentru prima dată gândurile lor se aflară involuntar **într-o** deplină armonie. Amândurora le trecu prin cap: „Ia te uită,

șmecherul, și el și-a cumpărat pentru ace; astă ocazie cilindru noul” Directorul Kranz, atlet cu umeri largi și cu niște mustăți negre, stufoase, sub nasul proeminent, întinse mâna ascunsă **într-o** mănușă galbenă din piele de porc. Directorul Berwitz i-o primi în mâna ascunsă **într-o** mănușă fină, de șevro alb. O strângere de mână atât de puternică, încât mii-mai să pocneasă mănușile. După ce schimbară câteva cuvinte de politețe, ieșiră în spatele gării, unde aștepta Hans cu o trăsură deschisă, la care erau înhămați doi lipițani. Erau Oreste și Cardinal, singurii puși vreodată la trăsură și care atrăgeau atenția de la o poștă prin pasul lor maiestuos, înalt. La început, Berwitz se gândi să-i spună lui Kranz că sunt cai andaluzi pe care îi ține pentru propria sa folosință, dar renunță numaidecât, gândind că oaspetele se pricepe la cai și ar descoperi repede minciuna. Domnii se așezară ceremonios în trăsură și trecură prin oraș cu un aer de asemenea grandoare, încât bătrânii polițiști, care văzuseră multe în viața lor, îi salutară, luându-i drept niscaiva oameni de stat. Ds îndată ce sosiră la circ, se duseră la grajduri. În căldura plăcută de acolo, cei doi directori fiu mai pridideau să-și șteargă sudoarea care le șiroia pe obraji stacojii, sugrumați de gulerul înalt și tare. Încă de acasă, Kranz își făgăduise să nu-l tămâieze de loc pe înfumuratul Berwitz. Când însă intră în grajd și aruncă o privire la podelele proaspăt frecate, la jgheburile lună, când se aplecă spre așternuturile cailor și văzu paiele frumoase, lungi și uscate, recunoscă în sinea sa că aici cel puțin, pașa ăsta uns de turci ține totul **într-o** ordine desăvârșită. Vizitii și rândașii adăstau lângă cai, îmbrăcați în livrele fără de cusur, și salutară când apărură directorii.

„E bun comediant, își zise Kranz, dar cu maimuțareala asta nu mă duce el pe mine 1”.

Pășind spre cel mai apropiat cal, îl mângâie și după aceea se uită pe furiș la mănușă. Nu, nu avea ce să zică, pe mănușă nu se prinsese niciun firicel de praf. Iar când ajunsese în dreptul lipițanilor trebui să-și spună deschis că

nu are în grajdurile sale asemenea cai. El, Kranz, prefera caii de tracțiune, iocoși, viguroși, buni la orice, avea nevoie de cai spornici, ageri și răbdători, iar pentru paradă ținea doar câțiva. În schimb, aici, la Berwitz, se văzu nevoit să recunoască fără înconjur că grupurile de cai de rasă au o frumusețe proprie, deosebită. Din acea clipă, cei doi directori găsiră un limbaj comun. Cu cilindrele date pe ceafă, cu gulerele desfăcute, treceau de la un cal la altul, pipăind-le mușchii, cercetându-le dinții și copitele, măsurându-le înălțimea și lungimea, discutând cu aprindere dacă bălanii sunt într-adevăr nehotărâți, tăciunii melancolici, iar roibii plini de sălbăticie, dacă hrana de seară le priește mai mult decât cea de dimineață, și câtă apă trebuie să dai calului după reprezentație.

În toiul acestor dispute, când uitaseră amândoi de totul din jur, undeva, în spatele lor, se auzi muzica. Se apropia ora de începere a reprezentației. Domnul Kranz se uită în grabă la elefantul Bingo și la locatarii menajeriei. Nu-l interesau câtuși de puțin. El nu avea elefant, dar avea patru cămile și o girafă. Cât despre animalele sălbatice, era convins că tigrii lui siberieni sunt mai arătoși și vor impune mai mult publicului. Și deodată îi pieri orice interes pentru cuștile menajeriei. Simțise că publicul „s-a pus în mișcare” și era prea mult director ca să nu fie de față la venirea lui. Când începe să vină publicul, dacă - după cum se zice - „s-a pus în mișcare”, niciun director din lume nu mai poate sta acasă sau la garderobă. Fiecare pătrunde nevăzut între mulțimile acelea ce se scurg spre intrare, privind de undeva la publicul din acea zi, adulmecând dacă e nerăbdător sau indiferent, pretențios sau nu, format din orășeni, oameni din popor, sau țărani. Toate acestea și încă multe altele influențează asupra desfășurării reprezentației, și un director cu experiență, ca și oamenii lui cei mai vechi își dau seama dintr-o ochire ce dispoziție va avea publicul și cine anume va avea cel mai mare succes în acea seară. Cum de-și dau seama de asta e un mister. Adesea se află într-o țară necunoscută, într-un

oraș necunoscut, printre oameni străini, din al căror grai nu înțeleg o iotă. Dar le e de ajuns forfota asta de o jumătate de ceas a mulțimii de oameni pentru a se magnetiza din fluidul pe care îl emană ea. Forfota asta domoală, dar neobosită și atentă, înseamnă peutril orice director uvertura de începere a reprezentației, pe care ține să nu o scape niciodată. Kranz ardea de curiozitate să cunoască publicul kamburghez, trebuia să se dumirească el însuși cum stau lucrurile. Se postase alături de Berwitz într-un colț, lângă intrarea principală, urmărind strigătele controlorilor de bilete, alunecând cu privirile pe deasupra oamenilor, iar când șuvoiul principal se scurse și înăuntru se cânta ultimul marș, dinaintea începerii programului, se întoarse spre Berwitz și-i spuse:

— Totul e admirabil! Oameni - clasa întâi! Dresorii și călăria de înaltă școală vor avea succes.

Beprezențația din acea seară era bineînțeles unică. Berwitz nu anunțase nimic în mod special, dar vrând să-și dea gata adversarul, alcătuiuse un program cu treizeci și două de numere în loc de douăzeci și unu, care se desfășura **într-un** ritm uluitor, din surpriză în surpriză. Kranz ședea tolănit pe un scaun în lojă alături de baronul Schônstein, dar ochii lui nu scăpau nici măcar o singură bătaie de copită în rumegușul arenei. Cilindrul de pe cap i se muta când spre ceafă, când pe frunte, la cele spuse în șoaptă de Gaudeamus - dovadă sigură că reprezentația îl furase.

Seara, la Hotelul Metropol, ambii magnați, înconjurați de asistența lor, luară parte la un adevărat festin. Domnul Gaudeamus comandase totul din vreme: supă de broască țestoasă, *Saumon du Rhin grillé, sauce anchois, Boeuf salé à Vanglaise, légumes, Poulard au consommé, sauce béarnaise, Talmousse au fromage de Parme, Meringues à la crème, Glaces, Desserts*. O cină demnă de vechea dinastie Humberto. Totul era pregătit, până și ordinea băuturilor. Mesenilor nu le mai rămânea decât să-și lege șervetele sub bărbie. Dar când

oberchelnerul cărunt și cu mâna stângă elegant arcuită spre spate, se apropie cu o sticlă de *sherry* ca să umple respectuos primele păhăruțe, Kranz acoperi cu laba lui mare gura paharului și rosti jovial:

— Eu zic să bem șampanie!

Domnul Gaudeamus obiectă că pentru șampanie mai e timp. Acum era rândul altor vinuri. Petr Berwitz îl susținu însă pe Kranz.

— Alte vinuri? făcu el pe un ton suveran către domnul Gaudeamus. Dumneata ești liber să bei ce dorești, baroane, dar nu trebuie să ai grijă de buzunarul meu, eu ți pot permite să comand șampanie chiar de la început!

Iar domnul Selnicki, care voia să bea o dată pe săturate din această băutură scumpă, opină că e mai bine să nu amestece băuturile. Și așa, spre jalea mută a gurmandului Schonstein dispărură de pe masă paharele pentru *sherry*, bere, vin de Moselle și de Burgundia, și la supra grasă se bău șampanie dulce și aromată.

Ținând seama de asta, domnul Gaudeamus se strădui ca în timp ce mâncau peștele să intre în miezul discuției pentru care se aflau acolo. Prezintă cu atâta abilitate, competență și simplitate situația reciprocă a celor doi directori, încât, ambii adversari, care se tot pregătiseră cum să se repeadă unul la altul, îl priviră surprinși și trebuiră să recunoască că într-adevăr așa stăteau lucrurile. Era vorba de un simplu schimb de localuri, după încheierea stagiunii de iarnă, pe o perioadă de șase săptămâni, cu drept de prelungire. Termenul cel mai apropiat avea să se stabilească întotdeauna printr-o convenție specială, potrivit intențiilor fiecăruia din cele două circuri. Mai discutară puțin, precizând pe ici, pe colo câte ceva, dar înainte să se servească felul următor, Berwitz și Kranz bătură palma, iar domnul Selnicki umplu repede cupele. Acum mâncară și băură mai în voie și discuția deveni mai liberă.

Elogiară priceperea domnului Gaudeamus pentru bucatele alese și ordinea în care se aduceau la masă. Mai

ales friptura de vacă întruni sufragiile celor doi magnați, mai puțin puiul, care se arăta foarte îndărătnic în farfurie sub furculița lui Kranz. Spre sfârșitul mesei, Petr Berwitz constată că a uitat ceva considerat de el ca absolut necesar la o cină somptuoasă: caviarul! Domnul Selnicki fu de părere că ceea ce n-a fost poate să mai fie, și pocni îndată din degete, chemând chelnerul. Oberchelnerul aproape înmărmuri, când, în timp ce se servea înghețata, se comandă caviar, dar după o clipă avea aerul că era un lucru absolut firesc. Și numaidecât se aduse la masă „grâul acela negru, râșnit”, cum zicea Kranz. Iar Petr Berwitz, suflând zgomotos de preaplinul vieții, stacojiu la față de atâta mâncare și băutură, avu în sfârșit prilejul să spună acestui „rândaș berlinez” ce de mai caviar a mâncat atunci la Petrograd, când a venit să-l vadă înălțimea-sa țarul tuturor rușilor.

Abia acum, rostind cuvântul acesta miraculos - țar - Berwitz își dădu cu adevărat drumul. Înghițind caviarul cu furculița plină, se lăuda și își bombarda adversarul cu lăudăroșeniile. Pe nesimțite lăsa impresia că se tutuia cu țarul. Kranz făcu o remarcă, arătându-și îndoiala că el și țarul au fost într-adevăr atât de intimi.

— Cum să nu! se umflă în pene Berwitz. În privința asta avem în arhiva Circului Humberto și o mărturie scrisă. Trăia acolo, în Piter, un profesor bătrân, cu părul alb, un consilier de stat, nu scrib din ăia care tot timpul mâzgălesc câte ceva. Ța s-a tot ținut după mine până i-am spus istoria Circului Humberto și a artei noastre, și după aia mi-a și scris de câteva ori. Asta tocmai pentru că eră vorba de artă și nu de o magherniță de bâlci. Profesorul ăsta știa că sunt cel mai iubit companion al țarului și de aceea își începea fiecare scrisoare cu „*Tarissime!*” Poți să vezi și singur, Frans le păstrează.

— Bătrânul îl îmbrobodește, nu? se aplecă domnul Selnicki spre domnul Gaudeamus. Mai are să-i dea să înghită pe șahul persan și pe sultanul turc, și pe urmă încep să se înjure.

— Șahul persan parcă ar mai merge, opină în surdină domnul Gaudeamus, dar sultanul turc o să fie o bucățică prea grasă pentru Kranz. Eu zic **s**-o ștergem în altă parte, înainte să ajungă la Țarigrad.

— La fete... rosti cu glas răgușit bătrânul Selnicki și lacrimă.

— Am și numărul ăsta în program, încuviință baronul.

În adevăr, zadarnic încerca Kranz să-l doboare pe Berwitz cu succesele sale în fața celei mai înalte nobilimi. Ce înseamnă un elector de Ilessen față de șahul persan? Drept care trebui să asculte cu dinții încleștați epopeea din Teheran. Numai cât ținu povestirea asta se goliră cinci sticle. Iar pentru că domnii se cam întrecuseră binișor cu băutura, domnul Gaudeamus propuse să meargă în altă parte, la o cafea neagră.

— Și un coniac! adăugă domnul Selnicki. Acum e timpul cel mai nimerit pentru coniac; dar n-ar strica, până una alta, să bem și câte o șliboviță, înainte de coniac, se-
nțelege.

Înălții oaspeți se ridicară cam zgomotos de la masă și coborâră și mai zgomotos în subsolul barului Elysium, **într**-o lojă ascunsă privirilor de o perdea de catifea roșie, cu o oglindă înaltă pe peretele din fund, străjuită de o plantă decorativă și două etajere cu palmieri artificiali. În fața lor, în sală, cânta un cvartet. Prima vioară, care era și dirijor, le făcu o plecăciune. Lângă orchestră, pe un podium, opt fete pe jumătate goale dansară un cadril și sfârșiră cu un cancan.

— Ia te uită, Berwitz, îl transff Kranz în marginea lojii. Uită-te la a treia din stânga, iepșoara aia roșcată ca o vulpe, știe să se miște, ai?

— O sticlă de coniac la gheață! porunci domnul Selnicki.

— Frumos cal de trăsură, încuviință Berwitz. Dar de ailaltă, din dreapta, aia bălaie ca o iapă Isăbelle, ce zici? Ia te uită ce sus ridică genunchii!

— Mda, numai că atunci când o să termine dansul, o

să-ți dai seama că-i crăcănată, obiectă Kranz.

— Da' de unde. Uită-te ce picioare lungi are! Picioare de iapă valenciană, zău așa!

— Domnilor, coniacul e servit, îi întrerupse, din spate, Selnicki. Meunier extrafin! E de o sută de ori mai imporrant ca manejul ăsta muieresc al domniilor voastre!

— Cred, domnilor, ridică paharul domnul Gaudeamus, că mai întâi ar trebui să bem pentru reușita înțelegerii noastre de azi și abia după aceea să ne dedicăm farmecelor acestui manej. *Prosit* (noroc)!

Închinară o dată, de două, de trei ori. Jos, fetele începuseră din nou să danseze, iar Berwitz și Kranz constataia că tăciunia cu părul corb strălucitor, pieptănată cu breton întocmai ca un ponei scoțian, pare să fie de rasă pursânge. Dar și gazela castanie din drepata, făcea și ea o figură frumoasă, avea niște urechiușe de șoricel, numai că era mai înaltă cu un lat de palmă decât celelalte.

— Amândouă au foc, baroane, afirmă - Kranz față de Gaudeamus. Ia uite ge pas lung, phii, asta „da, rasă, nu glumă!]

— Castania și-a cam pierdut suflul, remarcă Berwitz, pe când tăciunia e-n stare să danseze cât poștești.

— Am putea să le invităm la noi, propuse domnul Gaudeamus.

— Da' nu știu cum o să iasă, dacă le facem cu toții curte, încercă o slabă împotrivire Berwitz.

— Cheamă-le, baroane! îi făcu Kranz un semn din cap. Aici plătesc eu totul. De altfel, fetele vin trap încoace ca legate de lonje. Eu unul am să mă uit în decolteul castaniei, să văd dacă n-are șira spinării șerpuită. Iepele castanii și sprintene ca niște gazele au șira spinării șerpuită.

— Baronul pe care și-o alege? necheză Berwitz. Ce zici de ochșica aia de colo, parcă-i un mânz de tracțiune, nu?

— Mie îmi plac iepșoarele astea de tip andaluz. Eu mă ocup de cea bălană din spate.

— Dar Selnicki?

— R Nimic, domnii mei, nimic. N-am să vă deranjez. Eu... Și Selnicki se ridică nițel cam șovăitor, eu am să vă cânt marșul lui Badetzky. Marșul lui Radetzky e ca un război purtat de prime-balerine. Toată slava monarhiei în poante. O muzică unică, domnilor... unică... șampanie pentru banda regimentului...

Un ceas mai târziu, Kranz îi striga domnului Berwitz:

— Vino aici, dresor de cai turc ce ești, vino la pieptul meu de *pinegav1*!

Dar cum Berwitz, în loc să cadă la pieptul lui, căzu între castania care necheza și bălana care scotea țipete ascuțite, Kranz se întoarse spre domnul Gaudeamus, îl apucă pe după gât și-i șopti încruntându-se amarnic:

— Baroane, îți jur că atunci când o să dea faliment cu arta asta a lui, am să-l plimb prin târguri și am să-l arăt publicului în chip de colonel persan!

Pe la trei și jumătate dimineața, când Petr Berwitz ajunse acasă, avea cilindrul cel nou scofâlcit ca vai de lume, dar pe buze îi jucau mii de zâmbete la amintirea frumoasei seri petrecute. Când intră în dormitor, Anezka aprinse lumânarea și se ridică în capul oaselor. Își dădu seama dintr-o ochire de întreaga situație, dar nu scoase o vorbă.

— Draga mea, îngăimă cu greutate Petr, scoțându-și hainele de pe el, la primăvară mergem la Berlin. Totul e aranjat... A fost într-adevăr măreț. Ospățul pe care l-am comandat... discuțiile de la Elysium... ceva într-adevăr măreț... splendid... cu stil... I-am arătat vizitiului ăluia ce înseamnă... dinastia...

— Bine... spuse liniștită Anezka. Dar n-ai fost cumva moj ic cu Kranz?

— Nu, de loc, dădu Petr din cap. Am vrut, dar n-am fost. De fiecare dată îmi ziceam: Atenție, Petr, atenție... ești de la cai... ești un gentleman...

— Bine, culcă-te. Dar mâine, la pantomimă, ai să tragi la țintă și să știi că eu nu-ți mai țin oul între degete.

— Prostii... mormăi Petr cu nasul în pernă. În clipa asta sunt în stare să trag cu pistolul printr-un inel...

18

273

A doua zi, însă, în timpul pantomimei, i se întâmplă pentru prima dată în viață să tragă și nici măcar să nu nimerească ținta.

XVI

— \după această întrevvedere, Berwitz se află într-o dispoziție minunată, dispoziție de care se folosi Karas, care reuși să obțină de la director un lucru nemaiauzit: un concediu de cinci zile pentru el și pentru Vasek. Își alege pentru asta săptămâna „moartă” dintre Crăciun și Anul nou, și Berwitz își dădu încuviințarea. În noaptea de Sfântul Ștefan plecară și, pentru prima oară în viața lor, călătoriră cu trenul. De la Praga trebuiră să meargă tot așa înainte, cu căruța, dar Karas își putu îngădui și aici luxul să facă drumul până la Budějovice cu căruța poștei.

Pe măsură ce se apropia de munții săi natali, Karas se simțea tot mai tulburat. Se înmuiase, se topise cu desăvârșire: de doi ani încheiați își pusese toate nădejdlile în vizita asta, gândind că ea va hotărî soarta lui Vasek. Era greu, tare greu pentru un om simplu ca el. să ia asemenea hotărâri de răscruce. Spaima i se cuibărise în cuget și biata-i minte nu se dovedea în stare să judece singură lucrurile. Oamenii din jur îi dădeau sfaturi, poate că erau oameni cumsecade, dar nu puteau să-i ia răspunderea de pe umeri. Asupra băiatului veghea numai el și răposata nevastă-sa. Și dacă mai era cineva cu drept să hotărască, apoi acesta era satul natal. El e patria și are drept asupra tuturor. Toți ne-am născut acolo, acolo e vatra noastră, a tuturor, și nu din pricina unei țidule cu ștampilă. Obștea satului ne-a crescut întocmai ca o mamă, atunci cum să nu aibă drept asupra noastră? Karas recunoștea și venera aceste drepturi ale locului de obârșie. Câtă ușurare te cuprinde când știi că ai alături întreg soborul rubedeniilor, care îți dau un sfat dacă te afli la ananghie și te dojenesc

dacă faci vreo prostie! Te simți pe dată mai în siguranță. Am avut intenții bune, dar satul a fost împotriva, slavă Domnului, acum știu ce am de făcut!

Acesta era Karas: o fire domoală, gânditoare, care nu se speria de muncă, dar depindea de alții, atunci când trebuia să ia o hotărâre. Mai cu seamă îi venea greu să se abată de la rânduiala statornicită din bătrâni. Nu fusese niciodată în viață atât de fericit și mulțumit ca în cei doi ani petrecuți la circ, dar, socotea un păcat numai în a recunoaște asta. Se gândise mereu că n-ar fi trebuit să facă ce-a făcut și că cei de acasă au să-l osândească. Își închipuia că asta va fi de ajuns ca să-l abată pe Vasele de pe calea aceasta ademenitoare, dar nepotrivită.

Și băteau amândoi drumul spre casă, vrând să afle acele > dezlegarea.

Totul stătea ascuns sub zăpadă, iar copacii mai tineri din pădure se gârboveau sub povara-i albă. Domnea în jur o liniște adâncă și solemnă, iar în suflet tihnă, ca înainte de spovedanie. „Încă vreo câțiva pași, și uite, Vasicek, acolo e Horni Snezna... Uite coliba lui Blâna, uite căsuța lui. Cerha, uite hambarul lui Sembera, uite grădina popii - o îngrămădire de acoperișuri și de copaci negri, desfrunziți, cu turla bisericii în mijloc. Să mulțumim Celui-de-sus că ne-a ajutat să ajungem sănătoși”.

— Ia te uită, Cerha și-a făcut acoperiș nou la casă și Blâna și-a mărit grajdul. Dar acum nu-i vreme de cele lumești, acum trebuie să suim pe dealul de colo, unde se văd plopii ăia. Încoace, la dreapta, ultimul mormânt, Vasicek. Ba nu, nu mai e ultimul, uite că au mai murit trei, de când am plecat noi din sat. Pinul s-a prins, a mai crescut. Slavă Celui-desus, Mărinka, uite că am venit la tine. Fă o cruce deasupra mormântului maică-tii. Să îngenunchem, Vasicek, aicea, în zăpadă. Tatăl nostru... Ți l-am adus, Mărinka, teafăr și sănătos, e băiat bun și muncitor, n-am de ce să-l dojenesc. Dar acum, te rog din suflet, ajută-mă, povățuiește-mă ce să fac cu el mai departe. Eu îi vreau numai binele și-am să mă străduiesc

pentru el, dar tu, rogu-te, fă-mi în sat un semn, dumirește-mă ce-o să fie de-acum înainte. Și veghează și mai departe asupra lui, Mărinka, doar e copilul tău, binecuvântată fii între femei și binecuvântat fie rodul vieții tale, amin... Așa, Vasicek, fă trei cruci deasupra mormântului. E frumos aici, la mămica, nu? Liniște! Ei hai, șterge-ți lacrimile. Mergem așa printre plopi până în sat. Al cui oare o fi câinele ăsta care latră? Nu cumva e al lui Opolecky!

— Nu, tată, e Vofech al lui Cerha, nici vorbă, Vofech al lui Cerha!

— Ne-a simțit? Uite, ne-a văzut cineva. Cine o fi? Păi cine să fie, moș Kremârik, se poate să-i scape lui ceva! Să te ție Dumnezeu sănătos, moș Kremârik!

18*

275

— Să dea Dumnezeu. Ei drăcie! Ia te uită! Anton Karas! De unde răsăriși, omule? Că nu ți-a mai călcat piciorul pe aici de pe vremea când a dat ciuina-n pisici! Tocmai vorbeam cu Vasek Zelenka de tine, ne întrebam pe unde te-or mai fi purtând picioarele, dacă mai trăiești, ori ai dat ortu' popii. Ei, bine-ai venit, bine-ai venit sănătos. Și prichindelul tău ce mai face? De crescut n-a prea crescut el, dar voinic e, nu-i fie de deochi. Acu ai putea ridica un butuc, nu-i așa, măi Vasicek? Mă tot întrebam, că de unde veniți din partea asta - și când colo, de la cimitir, se-nțelege, de la Mărinka, de unde să veniți! Va să zică n-ai uitat de ea. De, tu ești un bărbat de treabă, Antoane, n-am ce spune, că și când zace sub pământ tot nevastă se cheamă că-ți este. Cum trăiești fără ea, fără femeie? Ete și la nătărăul de mine, te mai și întreb, parcă nu mi-ar duce capul să-mi închipui că atunci când nu e, îți lipsește, asta-i știut. Da' hai să mergem, ce stăm noi aici ca ăi trei sfinți turci pe gheață! Ptiu, drace, că tare mai suflă azi ticălosul ăstadevânt! De pe la Sfânt Ștefan s-a pornit așa și, cel mai bine, acu, e să te sui pe laviță, lângă cuptor. Oameni buni, păi degeaba vă duceți la ai voștri, că ei au pornit-o după-prânz cu marfă înspre țara nemțească. S-au dus să vândă

coșuri, talgere, lădițe și alte mărunțișuri dintr-astea. Și mai devreme de opt nu se-ntorc ei. Cum le merge? Știi și tu, Antoane-dacă nu curge, pică. Da griji sunt berechet, cum să nu fie, că dacă ai cinci parale nu le poți pune sub cloșcă să iasă șase, asta-i știut. Da mai au ei și o capră, și le mai cotcodăcește și câte o găină pe cuiabar, așa că-și încropesc traiul. Eu zic că lucrul cel mai nimerit ar fi să tragem drept la cârciumă, colea la alde Novotný, că el ține mereu deschis. Ei, fugi de-aici, nu mai face pe prostu, adică ești comediant și ți-e frică de-o bere! Haide, omule, că, de-acolo Vasele poate să dea o fugă la deal, la Cikhart. Ce-o să se mai holbeze Jirkalikhart, mamă Doamne! Spune-i unchiului, adică taica lui Jirka, să vină la Novotný la o bere, că suntem acolo, eu și taică-tău. Lăudat fie Cel-de-sus, cumătră Novotna, ia te uită ce oaspe v-aduc, măi femeie. Anton Karas, comediant, ei da, chiar el e, ce-ai rămas așa? Ce, nu-l mai cunoști? Păi doar nu-i mai gras ca țăranul sub genunchi. Dă-ne și nouă două ulcele să ciocnim de bun venit. Ia un scaun, Antoane, simte-te la largul tău, ce naiba. În sănătatea ta, frățioare, nici nu știi cât mă bucur că nu te-ai prăpădit pe-acolo!

Doar băutura închise gura vorbărețului moșneag. Dar abia își trase răsuflarea și din nou încep să melițe:

— Ei, cumătră Novotna, trimite pe cineva în sat, măi femeie, la Zelenka, la Cerha, și la Vopolecky, la Podovec, la toți zidarii, să le spună că-i chem degrabă aici, fiindcă avem un oaspe. Ce zici? Fugi încolo, femeie! Ți-am spus, trimite după toți din sat, afară de chiaburi, că știi doar, chiaburu-i chiabur, ce nevoie avem de el, că noi vrem să fim numai între de-alde noi. Or să dea toți năvală, că nu s-a mai văzut zidar care să nu dea fuga când aude de butoiaș! Eh, Antoane, frățioare, ia zi, cum sunt comediantele alea, cică-s niște muieri rupte din soare, foc nu alta, crucea și parastasele, trăiești din plin, ai? Că dacă femeia-i rea, e balaur în lege, asta-i știut, nu-i chip s-o dai pe brazdă. Și dacă ai parte de-o babă, vrând-nevrând, trebuie să-ți pui pofta-n cui, afurisenia naibii, că deasupra

bălegarului nu-ți miroase a mușcată. Hehei, o comediantă din alea... da ce să-i faci, când nu e, nu e, și-apoi cu afurisenia asta a mea, degeaba, ce-i mult strică, asta-i știut...

— Ia stai puțin, moș Kremârik, îl opri Karas în cele din urmă. Spune-mi și mie: cum de știi dumneata că eu și Vasek suntem la circ? Că doar n-am scris scrisoare nimănui...

— Ei, bată-te să te bată, da cum să nu știu? Păi n-au adus vestea asta băieții din echipa lui Milner? **S**-au întors călare pe calul sfântului, slabi ca o rață ogârjită și cu bani în pungă câți pui are broasca. Toți ziceau, cică, halal de Karas, ăla **s**-a pricopsit, în timp ce noi cântam pe unde se nimerea, el **s**-a dus la circ...

— Păi nu m-am întâlnit cil niciunul dintre ei!

— Eh, ți-au dat ei de urmă, ce naiba, că doar n-au scornit-o din capul lor, de vreme ce ăsta-i adevărul adevărat. Păi noi toată iarna n-am vorbit decât de asta, cum că meseria de zidar a ajuns de râsul lumii și cum ai apucat tu taurul de coarne să-ți faci un rost. Ei, și când a venit primăvara, băieții **s**-au pregătit și, în loc să se ducă la zidărie, hop la circ...

— Ce spui, moș Kremârik? exclamă Karas, apucându-l de mină pe bătrân.

— Păi ce naiba să spun, spun și eu cum a fost, cum **s**-a risipit toată echipa pe la diferite circuri, fiindcă n-au găsit unul mai mare, ca să-i primească pe toți laolaltă. Ei, și uite-așa, au rămas acolo la circ, din primăvară până-n iarnă, și-n prag de noiembrie ne-am pomenit cu toți acasă. Tii, să fi auzit ce povesteau, cum și ce fel, cum erau comediantele, ba de una, ba de alta, că eu de unde dracu' să știu cum sunt la hoit comediantele alea. Au povestit atâtea că nici pe o piele de bou n-ar fi încăput să le scrii. Și toți o țineau **într**-ujia, cum că Anton Karas e acum fruntea lor, că el a avut glagorie, și satul ar trebui să-i ridice monument...

— Doamne ferește, moș Kremârik, ce tot îndrugi

acolo?

— Păi e lucru știut, Antoane, tu ești care va să zică binefăcătorul satului, tu l-ai scăpat de la foamete, altminteri nici că se vorbește de tine pe aici, decât că tu le-ai arătat oamenilor cum să-și câștige pâinea...

— Și zici că **s**-au dus la circ?

— Toți, Antoane, toți, la naiba, toți ca unul! Și Cerha, și Zelenka, și Opolecky, și Cikhart, și Padovec, și Franța al nostru, și Blâna din vale - toți, cum îți spuneam. Încotro te uiți la noi în sat, numai de comedianți dai. Cât despre zidărie, **s**-a dus pe apa sâmbetei...

— Dar Milner, starostele nostru? strigă Karas, cuprins de o uimire aproape dureroasă.

— Milner? Ia mai dă-l încolo, ce fel de staroste o mai fi și el?! Milner e un nătărău ca noi toți. Când merge treaba, apoi merge și gata, asta-i știut, dar când stă, apoi atunci să te văd, frate, ce fel de staroste îmi ești! Da Milner ți-ai găsit, nu era chip să mai scoți de la el o vorbă ca lumea, pân' ce **s**-au dus să-l înghesuie Cikhart și Blâna. Păi dacă ești starostele nostru, i-am spus, zi ce să facem, să tăiem frunză la câini, sau *ce*? Și dacă tu nu știi, măi Milner, atunci îți spunem noi ce facem: ne ducem la circ, așa ca Antoni Karas, că acolo e treabă pentru mulți ani de azi înainte-Ei, și el, adică Milner, le-a spus: bineînțeles, nu stăm noi pe roze, dar haidem să cântăm prin cârciumi, că asta, cică, e mai sigur. Să mă ia necuratul, ce staroste o mai fi și ăsta, că a potrivit-o ca nuca-n perete! Păi te cred, când poteca e bătătorită și un bou o nimerește, dar vorba e să-ți dai seama din capul! locului, când nu știi încotro să apuci ca să nu dai în băltoacă, apoi asta stă la îndemâna numai unuia cu glagorie, e lucru știut...

Karas nici nu mai asculta vorbăria bătrânului. Brațeleai căzură neputincioase de-a lungul corpului. Va să zică, ăsta era răspunsul mult așteptat al satului natal! Va să zică, asta era dezlegarea în care el își pusese atâta nădejde că-i va smulge din viața aceea rătăcitoare! Așteptase de aici „din sat, un sprijin în lupta sa lăuntrică

împotriva cercului, și când colo, toți oamenii din sat deveniseră ridicători de cort la circ, lăsându-l cu buza umflată. L-au trădat, l-au lovit pe la spate și apoi și-au luat valea. Nici nu avea răgazul să se obișnuiască cu acest gând nebunesc, și iată-i aici, venind unul după altul, pe frații Franța din vale, Vasele și Jirka - toți prieteni buni. Îl îmbrățișară și-i urară bun venit, aducându-i laude și ridicându-l în slăvi - oare ce-or fi toate astea? Cârciuma zumzăia ca într-o zi de târg, care mai de care se umfla în pene unde și cum s-a-rostit: cei doi de colo s-au angajat la Kranz, ăla umblă cu trupa lui Golowetzky, ăla e la Circul Național, ăla rândaș la menajerie. Și toți erau bucuroși, veseli nevoie-mare. Ce viață! Cort, odgoane, țărushi de fier, femei, ba poți să-sufli și la trompetă - și toate astea mulțumită ție, Antoane, Tonik, Tondo, ție, feciorul cel isteț al lui Karas!

La început se simți stânjenit de toate astea și parcă tot auzea vorba lui Kremârik: „ce-i mult strică, asta-i știut!” Dar până la urmă - ce să-i faci! - îl măguli această neașteptată cinstire și începu să se împăuneze, să-și ia aere de om cu experiență, să dea sfaturi novicilor, să-i mustre, după care ciocni din nou paharul. Pe nesimțite, toată greutatea care îl apăsa mai înainte, pieri, și viața i se păru dulce și veselă, îi venea să se sărute cu toți, de bucurie că i-au destrămat astfel grijile. Mai apoi veni și Vasicek, beat de fericire și-i povesti cum le-a arătat băieților iscusința lui și cum au rămas toți cu gura căscată când au văzut un *flic-flac* și „săritura maimuței”. După aceea se arată în „cârciună și Karolina, sora lui Karas, care tocmai se întorsese cu bărbatul acasă și auzise ce oaspeți neașteptați au sosit, îi pofti pe amândoi acasă, la cină, și în bucătărioara lor sărăcăcioasă avu loc transformarea definitivă a lui Karas. Oamenii aceștia trudiți, sora și cumnatu-său, îi ridicară osanale, cum că și-a găsit norocul acolo, la circ. Îi spuseră că în munți e acum mare sărăcie și că meșterilor zidari le merge rău. Ce s-ar fi făcut acum familiile din sat, dacă bărbații mai în putere n-

ar fi urmat pilda lui Karas și n-ar fi adus acasă în toamnă câte o brumă de agoniseală. Toți, afară doar de bogătani, sunt nevoiți să-și caute de lucru departe de vatra lor. Ei doi umblă prin împrejurimi cu mărunțișuri cioplite de bărbat. O muncă amară și cu câștig puțin. De câte ori nu oftează! Din vaietele și tânguirile amândurora, Karas își dădu seama cât de greu i-ar veni să-și facă un rost acasă, în sat, și viața lipsită de griji din peregrinările lor pe roate i se păru un rai, față de ce era aici.

Se duseră destul de târziu la culcare, căci le trebui multă vreme până să le povestească gazdelor pe toate. Abia când se întinseseră sub pilotele grele și reci din odaia de oaspeți, i se limpeziră și lui Karas gândurile. O rugase pe Mărinka să-i dea un semn în sat și-i întâlnise semnul la tot pasul, îi dăduse acest semn bătrânul Kremârik, i-l dăduseră foștii tovarăși de muncă, i-l dăduseră copiii din sat și, deopotrivă, rubedeniile apropiate. Bine-ai făcut, omule, că te-ai apucat de munca asta, nu-i nicio rușine, nu te-ai înjosit cu nimic față de satul tău natal. Dacă nu-ți poți câștiga pâinea aici, pornește în lume și luptă, că altfel nu-i chip, nu te lăsa strivit de sărăcie și nevoi. Totul e să-ți rămâi credincios ție însuși, să nu te pierzi în vălmășagul lumii și să te întorci apoi la ai tăi, ca să le fii de ajutor. Da, cam așa stau lucrurile. Vasicek va merge mai departe și va ajunge mai sus decât taică-său, asta-i neîndoios și deie Domnul să nu uite nici el de cuibul din care a zburat. Așadar, iată răspunsul pe care i l-a pregătit Mărinka. Să te răsplătească Dumnezeu, nevastă, că mi s-a ales hotărârea, amin.

A doua zi, Karar își trecu vremea trebăluind și dregând câte ceva la căsuța lui. Descuie ușa tulburat și pătrunse încet în odăițele unde trăise o bună bucată de viață. Dar nu era timp de înduioșări, peste tot stătea așternut colbul; uite, colo niște pânze de păianjen, dincolo, tavanul parcă s-a coșcovit de la apa de ploaie și trebuia să se suie pe casă, să cerceteze acoperișul. Dacă se apuca de treabă împreună cu Vasek, nici nu avea ce face până la

amiază. Pe urmă se duseră și pe la rudele Mărinkăi, pe la cumetri și cumetre. Toți îi primiră cu brațele deschise, bucuroși să-i vadă sănătoși pe amândoi și să știe că le merge bine. Noaptea dormiră tot în sat, și dimineața, când încă nici nu se luminase de ziuă, tatăl și feciorul o porniră la vale, spre orașul Budějovice.

Rămâneți cu bine, căsuțe din Horni Snezna! Fie ca luminițele voastre să nu se stingă niciodată și hornurile să vă fumege pururi - noi nu o să vă uităm nicio clipă, chiar dacă ar fi să hoinărim toată viața!

La întoarcerea la Hamburg, locatarii vagonului 8 mai să nu-l recunoască pe Karas, atât era de însuflețit și de vorbăreț. Ajunseră să creadă că a pețit vreo femeie acasă, la el în sat - de unde să le treacă prin minte că schimbarea asta venea din mulțumirea omului împăcat în conștiința sae

În starea aceasta plină de voie bună postul trecu repede, trecu și iarna și, odată cu primele adieri de primăvară, veniră pregătirile pentru un nou turneu.

De astă dată, Romeo nu mai mergea cu ei. Berwitz considera că acum, cu Vasek, are destui acrobați și nu mai reînnoise contractul. Prichindeii lui Romeo începură să plângă și să țipe, căci nu voiau să se despartă de viața frumoasă pe care o trăiseră aici, **într**-un circ atât de mare. Dar în cursul zilelor următoare, aprigul cap al familiei izbuti să-i potolească binișor, cu câteva palme zdravene și, **într**-o joi, toți ai lui se adunară în jurul vagonului albastru, la care papa Ahmed înhămasse din nou căluții săi. Toți câți se aflau în preajmă veniră să-i strângă mâna pentru ultima oară. Ahmed Romeo, fiul lui Mehmed Romeo, fiul lui Ali Romeo, fiul lui Omar Romeo - se întoarse cu fața spre răsărit și psalmodie cu glas răsunător:

— La ildha, illalăh, Muhummadun rasulu-llăh!

După aceea pocni din bici și începu să cânte *sura* albinei:

— Dumnezeu a lăsat carele pentru a vă sluji drept casă și din pielea animalelor v-a făcut vouă corturi, care

sunt mai ușoare când vă mutați din loc în loc...

Copiii se opintiră să împingă vagonul, ale cărui roți se afundaseră peste toamnă în pământul muiat de ploii și care acum se urneau anevoie din noroiul înghețat. Doamna Romeo flutura de la geam o batistă, artiștii cercului strigau: „La revedere, *auf Wiedersehen*, *au revoir*, *a rivederci*, și vagonul albastru se făcu nevăzut pe străzile Hamburgului.

Vasek se simți cel mai aproape de ei în timpul despărțirii, îi pleca primul profesor și, cu toate că învățătura cu el fusese mai degrabă un chin, inimioara îi zvâcni plină de tristețe atunci când Ahmed Romeo îl îmbrățișă și îl sărută pe amândoi obraji. Nici de băieții acrobatului nu se despărțea prea ușor. Erau ei niște neisprăviți și niște răi, cu care de atâtea ori trebuise să se încaiere, dar acum, când se adunau în jurul lui și, unul după altul, îi întindeau politicos mâna, îl năpădi o adâncă mâhnire că toată liota asta gălăgioasă pleacă și poate n-au să se mai întâlnească niciodată. Din senin, lacrimile îi umplură ochii și i se scurseră încet de-a lungul obrazilor, până la gură. Băiatul și le linse cu limba, ca să nu i le vadă nimeni, și se miră cât sunt de sărate. Alte lacrimi i se rostogoliră din ochii care urmăreau ca printr-o sticlă aburită vagonul ce se îndepărta. În clipa când să dea colțul străzii, Paolo, care stătea cocoțat în spate, se întoarse cu fața spre ei și, dând din mâini, strigă cât îl ținea gura: „Dablkau!” Vasek se aplecă fulgerător după o piatră, dar pământul era înghețat și, până să desprindă una, Paolo dispăruse. Își șterse ochii și încetă numaidecât să plângă, apoi se întoarse în clădirea cercului.

Helenka se apropie în fugă de el, plângând în hohote.

— Ce ai de bocești așa, Helen? strigă Vasek.

— Eu, eu îi aduceam... voiam să-i dau lui Paolo o bucată de colac... și uite că ei au plecat!

Lui Vasek era cât pe ce să-i sară țandăra, dar se stăpâni.

— Lasă, nu mai plânge, Helen. Paolo era un golan. Dacă tot ai adus colacul, hai să-l mâncăm împreună.

Intrară în cercul neluminat și, aproape în același loc unde nu demult Paolo îi spusese Hélènei că o iubește, mâncară colacul în amintirea micului african, pentru care fata simțea în inimă o pornire plină de gingășie, iar băiatul una plină de dispreț.

După câteva zile, Circul Humberto o porni la drum. Vagoanele tocmai începuseră să plece unul câte unul, când

Vosâtka aduse vestea că peste noapte a murit Hein Moesecke. În iarna aceea se ridicase de trei ori din pat după gripă, luându-și locul la tejghea, dar a treia oară făcuse o pneumonie, care îl doborâse.

— Și noi nici nu putem să mergem la înmormântare, clătină din cap Kerholec, care stătea între vagoanele ce se urneau din loc.

— Păi, oricum, n-am fi putut merge, zise în chip de lămurire Vosâtka. Nu-l înmormântează aici. A lăsat, săracul, cu limbă de moarte, să-l îngroape acolo unde s-a născut.

— Și unde-l duc? întrebă Bures, care încălecaseră de acum și ținea de frâu un alt cal pregătit pentru Vosâtka.

— La Buxtehude, răspunse sergentul, apoi strânse chinga și se avântă în șa.

— Buxtehude... Buxtehude... șopti Karas mai mult pentru sine. Și, ca dintr-o mare depărtare ajunse până la el o undă de duioșie. Da. Buxtehude a fost prima localitate spre care au pornit, când el abia pășise în această viață nouă și necunoscută. Pe atunci numele acesta îi suna ca un descântec misterios, cuprindea toată nesiguranța plină de taină în întâmpinarea căreia mergea. Azi, simțea însă doar o adiere de aducere-aminte, nimic mai mult. Buxtehude... un nume oarecare. Și acolo se nasc oameni ca oriunde. Se nasc și mor. Sau se întorc să moară acolo. Sau se întorc acolo morți.

Acesta fu ultimul gând al lui Karas când vagonul lui se puse în mișcare:

— Ca grăsanul de Hein Moesecke... Să rămân și eu credincios satului meu, Horni Sneznal

PARTEA A TREIA

E

O minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bate ora zece dimineața. Domnișoara Ruzena Langermann intră cu pași repezi în parcul orașului. Poartă o pălărioară așezată cochet pe o sprânceană și o rochie lungă, cu turnură în spate. Se grăbește, dar asta nu o împiedică să zâmbească, fiindcă tânărul de colo în palton gri e Vasku, admiratul dresor de animale sălbatice de la Circul Humberto. O așteaptă nerăbdător, deși n-a întârziat. Aseară i-a șoptit: „la ora zece, precis”. Puțin a lipsit să nu întârzie. Trebuise să isprăvească pentru azi, la atelier, trei toalete de primăvară, ca să poată fi trimise clientelor în cursul zilei. Ieri lucrase până la zece seara, la meștera ei, iar azi, duminică, venise la atelier pe la șapte și jumătate. Lucra întotdeauna repede, dar azi parcă îi juca acul între degete, și inima îi era plină de fericire. Azi, la zece dimineața, va avea loc acea fermecătoare și încântătoare primă întâlnire...

Doamne, parcă mai era nevoie de această fericită întâlnire! Doar îl iubea pe Vasku din copilărie, de pe vremea când venise împreună cu taică-său la ele acasă și se amestecase cu un aer de comandant în jocurile ei nevinovate. Cu câtă bucurie urmărise împreună cu mamă-sa progresele lui neîncetate, din clipa când micuțul Vasku învăța să călărească și să facă sărituri acrobatice. An de an se întorsese la ele, împreună cutaică-său, și de fiecare dată știacâte ceva nou, până când dobândi admirația celor din jur ca săritor neîntrecut și călăreț desăvârșit. Cu vreo trei ani în urmă, domnul Bures spusese că Vasku a devenit bărbat în toată puterea cuvântului și că stăpânește pe deplin tot ceea ce se cere unui călăreț de înaltă clasă. Câteva zile mai târziu, Vasku le povestea râzând ce tevatură a făcut la circ fuga împlânzitorului de lei, a celui uriaș căpitan francez, care, de frica băbăției de madame Hammerschmidt, dăduse bir cu fugiții, luând cu el și tigrii,

îngrozit că până la urmă tot nu va scăpa de ea și va trebui să o ia de nevastă. Leii și urșii rămăseseră pe loc, deoarece erau proprietatea lui Berwitz, dar cine să se ocupe de ei, când Gambier luase cu el și pe ajutorul său? Cine altul decât Vasku? Doar crescuse la circ, odată cu fiarele, le îngrijise și le hrănise zilnic, iar pe cei doi lei mai tineri, Borneo și Surnatra, îi purtase în brațe pe când era băiat de-o șchioapă. Ruzenka își amintește ca azi ce teamă a cuprins-o auzind că Vasku va intra în fiecare zi în cușca leilor. Pentru prima oară simțise o înțepătură atât de ciudată în inimă, la gândul că i **s**-ar putea întâmpla ceva. El a râs și i-a risipit temerile cu o nemăsurată siguranță desme, spunând că nu e nicio primejdie, că leii și tigrii nu sunt decât niște pisici mari jucăușe și că totul consta în a ști cum să le iei. Ea însă nu și-a găsit liniștea, și abia atunci, pentru prima oară, și-a dat seama că Vasku îi e nespus de drag, ca un frate bun. Îi făcea plăcere faptul că nici domnul Karas nu se arăta mulțumit și căuta să-l convingă pe Vasku să nu se joace cu fiarele, fiindcă e o mare deosebire între cai și lei. Dar Vasku, nici gând să se lase convins. De pretutindeni te pândește moartea, tată, i-a spus el. Poți să mori fără să te aștepți, fie că ești pe cal, fie în timpul unui salt. Pe câtă vreme cu leii, știu cel puțin ce primejdie mă așteaptă. În afară de asta, zicea el, circul nu poate bate pasul pe loc, trebuie să aibă ce i se cuvine, așa cere slujba, datoria, munca trebuie să continue.

Și Vasku a preluat el dresura leilor și urșilor, iar după un an a început să dreseze și tigrii, cumpărați între timp de Berwitz.

Cât **s**-a mai temut pentru el! Cu câtă înfrigurare aștepta în fiecă zi să-i audă pașii pe scară! Cu ce privire iute îl învăluia, ca să vadă dacă nu cumva are brațul bandajat! În primăvară, când au plecat în turneu **s**-a simțit atât de părăsită, o apăsa atâta tristețe și dor, încât **s**-a dumirit dintr-odată că îl iubește năprasnic pe Vasku. Pe un frate poate că nu l-ar fi iubit atât. Tremura toată gândindu-se la el, iar când o scrisoare aduse vestea că

circul se întoarce, și că el, Vasku, e sănătos, își pierdu cumpătul de bucurie. Lui însă nici nu-i trecea prin minte să vadă cu ce ochi îl privește ea. Venea an de an în gazdă la ele, la fel de ars de soare și de vânt puternic, liniștit și calm în mișcări, arătându-i mereu aceeași prietenească afecțiune, dar numai atât. Abia acum, nu demult, cu vreo două săptămâni în urmă o privise dintr-odată cu totul altfel decât până atunci. Ea simțise că o trec florii și se fâstâcise. Într-altă zi, când rămăseseră o clipă singuri, el i-a luat mâna într-a lui și i-a spus: „Ești o fată foarte frumoasă, știi?” După aceea mai avusese pentru ea câte o mângâiere, când se întâlneau în antreu sau pe scară. Iar ieri... ieri s-a furișat în spatele ei, în timp ce deretica prin odaie, a prins-o de umeri și a murmurat: „Ruzenko... noi doi... noi doi n-am avea oare ce să ne spunem?” Ea s-a fâstâcit de tot și nici acum. nu știe cum de-a îngăimat: „Dacă așa crezi tu, Vasku...” Iar el, Vasku cel puternic și sigur de sine, care stăpânea cu o privire tigrii și leii, a privit-o temător și i-a șoptit: „Atunci vino... mâine la zece... la intrarea în parc...” După aceea a plecat repede. Și acum, iată-l aici, așteptându-o. A văzut-o, îi iese în întâmpinare, scoțându-și pălăria și îi spune parcă tulburat:

— Ruzenko, ce bună ești că ai venit! își strâng mâinile, iar Ruzenka începe să-i spună cam cu prea mare grabă, cum s-a silit să isprăvească lucrul și cât s-a temut ca nu cumva să trebuiască să ducă rochiile clientelor, fiindcă n-ar mai fi putut să vină în parc. Din fericire, maistra a trimis pe ucenicele mai tinere să ducă rochiile. În timp ce se plimbă prin parc, Vasku îi povestește ce agitație a cuprins azi animalele din cuști. Simt apropierea primăverii, de aceea sunt agitate. Ruzenka îi spune că și maistra lor a fost cam nervoasă în ultimele zile, că le-a azvârlit lucrul pe jos. Oare și ea o fi așa tot din pricina primăverii, ca și animalele lui? Vasku socoate că s-ar putea, întrucât unii oameni sunt la fel de simțitori ca și animalele, dar în majoritatea lor, nu, în genere oamenii se dovedesc mai puțin simțitori decât fiarele ori elefanții.

— Cum, elefanții sunt și ei simțitori? Întrebă uimită Ruzenka.

— O, elefanții sunt cele mai simțitoare animale, o asigură Vasku. Se sperie din orice fleac. O dată a scăpat din cușcă o veveriță și a fugit la ei în grajd. Să fi auzit ce larmă au dezlănțuit cei șase elefanți ai noștri! Scoteau țipete, scuturau lanțurile și tremurau din tot corpul de enervare. Noi nici gând să ghicim ce **s-a** întâmplat, până când am descoperit sus, chircită pe o bârnă, veverița.

— Și Arr-șehir ce-**a** spus de întâmplarea asta?

— **S-a** supărat. A spus că elefanții și găștele sunt păzitorii ordinii pe lumea asta și dacă fiecare și-ar face datoria cum trebuie, favoriții lui **n-ar** mai avea de ce să se înfurie. Pe urmă **ne-a** cerut să omorâm veverița, spre a le da o pildă celorlalte.

— Dar **n-ați** omori i-o...

— Nu, iar Arr-șehir **ne-a** ocărit, zicând că nu suntem de neam regesc. Îmbătrânește pe zi ce trece. Anul ăsta a trebuit să-și cumpere ochelari; și ce se mai canonește cu ei, săracul, fiindcă cei doi pui de elefant îi fură mereu ochelarii de pe nas.

— Cum... elefanții fură?

— Da. Tot ce le place, dar mai ales cheile de la lanțurile cu care sunt legați.

— Și ce fac cu ele?

— Le-ascund în paie, sau le mănâncă. De obicei le mănâncă. Elefanții îți dau mult de furcă!

Vasku tăcu, și Ruzena de asemeni. Pășeau tăcuți unul lângă altul, uitând de animale și de maistra ei, cugetând amândoi; ce minunat e că se pot plimba împreună! Vasku îi luă mâna **într-a** lui, și fata rămase uimită ce aspră și bătătorită mână are el. Dar mina asta răspândea căldură și o plăcută înfiorare, sub care se topeau toate celelalte gânduri, rămânând doar un simțământ simplu de fericire. În mintea lui Vasku își făcu loc cu greu gândul că acum, când se află cu Ruzenka, ar trebui să spună vorbe de dragoste, numai că nu știa cum să înceapă. Tot ce-i trecea

prin cap i se părea prostesc. Și de câte ori ochii lui se întorceau spre fața îmbujorată și privirea strălucitoare a Ruzenei, fata i se părea dumnezeiesc de frumoasă, încât amuțea din nou. Domnișoara asta elegantă nu mai era Ruzenka de pe vremea jocurilor lor copilărești. Iar el, la drept vorbind, ce era? Un biet om de circ, obișnuit cu caii și cu cuștile fiarelor. Nemăsurata lui încredere în sine se făcu dintr-odată mică-mică și dispăru. Ar fi trebuit să-i vorbească, să-i spună ce gândește acum, dar i se părea mult mai greu să curme această dulce tăcere, decât să intre în mijlocul leilor și tigrilor. Și oare ce să-i spună? „Te iubesc, Ruzenka! Ești frumoasă!”? Cel puțin dacă nu i-ar vorbi cu „tu”, dacă i-ar vorbi cu „dumneavoastră”, asta ar fi mai nimerit pentru admirația lui. Și-a poi, mai era ceva care îl neliniștea: cum va primi ea declarația lui de dragoste? Nu are să râdă? Nu se va simți jignită? I se părea că nu, că nici nu poate fi vorba de așa ceva, dar dacă... dar dacă Ruzenka și-a dăruit inima altuia, iar pe el îl socotește doar un prieten? El, bunăoară, să-i spună: „Te iubesc, Ruzenka!” Iar ea să-i răspundă: „Îmi pare rău, Vasku, dar eu iubesc pe altul...”

Nu, nu era cu puțință. Ar fi băgat el de seamă ceva până azi. Și apoi, nici ea n-ar fi venit la întâlnire. Îngrozitoare frământări. În vagonul 8 se vorbise de atâtea ori despre femei, i se dăduseră sfaturi și pilde, îl preveniseră în fel și chip, dar nimeni nu-i spusese ce trebuie să faci atunci când vrei să-ți mărturisești dragostea unei fete. Bineînțeles, toți vorbiseră despre dragoste în cuvinte aspre, bărbătești. Or, Ruzenka era o ființă gingașă și delicată, fără pereche în lumea circului. Oare cum să-i spună? Și unde, când pe aici, prin parc, peste tot vezi atâția oameni, mai ales îndrăgostiți? Ei toți au trecut cu bine peste acest moment greu, asta se cunoștea după mulțumirea zugrăvită pe chipurile lor, toți erau mai fericiți decât el. Și meraseră așa, alături, vreo jumătate de ceas încheiată, fără să-și spună o vorbă. Doamne, ce-o fi zicând Ruzenka despre el? Ar trebui să-i

spună ceva vesel, dar ce anume? Doar n-o să-i povestească - Doamne ferește - cum a tăiat azi-dimineață un but de carne de cal în porții pentru fiare, ori că armăsarul Kismet n-a vrut să mănânce ieri, ci doar a împrăștiat ovăzul cu copitele... Și uite că altceva nu-i trecea prin minte.

Tocmai atunci, Ruzenka îl strânse încetișor de mină și-i spuse:

— Privește, Vasku... ce frumusețe!

289

Se uită încotro arătase ea și, într-adevăr, îl fermecă pilcul acela de arbuști înfloriți. Frunzulițele nu apăruseră încă.

19 - Circul Humberto dar crengile erau încărcate de flori galbene și strălucitoare ca aurul curat. Se apropiară și porniră printre copăceii în floare, înconjurați de splendoarea aceea fără de pereche... doar ei doi printre flori... și deodată, Vasku ridică mâna și o cuprinse pe după umeri... Ce fior a cutremurat-o pe Ruzenka! Vasku nu știe cum s-a întâmplat, dar într-o clipită o atrase spre el, o cuprinse în brațe și o sărută lung, amețit de parfumul ei.

— Vasku... micuțul... dragul... iubitul meu...

Dulceață, amărăciune, stinghereală, o ceață trandafirie, apoi deodată o senzație îmbătătoare de siguranță triumfătoare, de exuberantă conștiință de sine, forță și încredere. Există vreun obstacol pe care el, Vasku, să nu-l doboare? Priviți-i trupul: parcă-i făcut din oțel! Priviți-i ochii: fiarele dau înapoi în fața voinței îngrămadite în el! Oare s-ar fi putut să nu te cuceresc, Ruzenka? Voi cuceri totul, lumea întreagă pentru un zâmbet al tău, pentru gingășia ta plină de credință. Și deodată se iviră o mulțime de lucruri despre care era nevoie să vorbească, simțeau nevoia să-și descarce inima, însă totul se rezumă până la urmă doar la atât: noi doi ne... ei, hai, spune tu, Ruzenka, de pe buzele tale sună atât de dulce... noi doi ne iubim...

Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bate ora prânzului. Vasku și Ruzenka pășesc la braț, lipiți unul de

altul, îndreptându-se spre casă, unde îi așteaptă cu masa doamna Langermann și tata Karas; tinerii le vor împărtași marea și solemnă veste a logodnei lor. Vine primăvara, circul va porni din nou la drum, dar când se vor întoarce, în toamnă, vor face nunta. Ruzenka Langermann va deveni Ruzena Karas, soția lui Vasku, călăreț și dresor la Circul Humberto.

II

E

O minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bate ora zece. Domnișoara Helena Berwitz pornește cu pași mărunței de acasă. Pe drum, își încheie din mers;

mănușa. De îndată ce dă colțul străzii, deschide poșeta ei după moda „pompadour” și scoate iute la iveală o scrisorică: Oare a reținut bine cele scrise acolo? E atât de neașteptată, atât de îmbătătoare scrisoarea asta, încât trebuie negreșit să o citească din nou.

„Iubită Helenka!

Îți mai amintești făgăduiala pe care ne-am făcut-o cândva, pe treptele Circului Iumberto? Au trecut mulți ani de atunci. Eram amândoi niște copii. Dar eu n-am uitat-o! Păstrez de atunci în inimă chipul tău drag și amintirea ta m-a însuflețit oriunde m-a purtat drumul meu de artist. Acum mi-a purtat pașii în orașul unde locuiești tu. Sunt angajat ca plimbalerin la teatrul din Hamburg și chiar astăzi am sosit aici. Întâiul meu gând a fost la tine, fermecătoare dragoste a copilăriei mele, stea a vieții mele! Dacă mai simți în inima ta ceva pentru mine, vino, te rog, duminică la ora 10 în fața teatrului și adu-mi, înainte să urc pe scenă, o undă de fericire și speranță. Te sărută al tău credincios, care nu te poate uita, Paolo Romeo”.

Da, e tare mult de atunci, parcă a fost un vis. Și totuși, Helena s-a simțit nespus de tulburată de această scrisoare, parcă ar fi trecut-o un curent electric. Paolo, frumosul Paolo... Oare ce s-a mai întâmplat cu băiatul acela oacheș, care a învățat-o cândva cum să facă săritura

jocheului? Prin urmare, a devenit dansator, așa cum și-a dorit! Dar cum de-a părăsit ciroul și familia? Faptul că nu a uitat-o e într-adevăr frumos. Făgăduiala aceea de atunci n-a fost decât o joacă de copii, și totuși te leagă puțin. Oare o fi adevărat că mai e și azi îndrăgostit de ea? Și de ce n-ar fi? Bărbații sunt atât de ridicoli, ca bunăoară, cel cu liliacul alb. De trei săptămâni, cineva îi trimite seară de seară câte un buchet de liliac alb, acum, când nici n-a venit primăvara. Câți bani o fi risipind! Dar nu apare de loc, nu dă niciun semn, niciun bilet, nicio carte de vizită, nimic, nimic, nimic altceva decât liliacul acela splendid, cu ramuri grele de flori. Cine o fi? Cu siguranță, un om bogat și de un gust remarcabil. Dar bătrân? Tânăr? Frumos? Urât? Cu neputință de ghicit. Alice Kerholec zice că trebuie să fie un bătrânel trecut prin ciur și prin dârmon, care nu are curajul să se înfățișeze, dar asta-i doar o presupunere, și Alice o rostește râzând, ca să o necăjească pe Helena. Alice o invidiază în taină pe Helena, pentru că n-a devenit ea călăreață-acrobată a ciroului, atunci când mama Hélénei a încetat să mai călărească. Numai că asta-i o prostie. Helena s-a pregătit doar de mică pentru călăria acrobatică și de înaltă școală. Era la mintea oricui că fiica directorului înseamnă mai mult decât. soția platzmeisterului în plus nu i-ar strica roșcatei ăsteia să aibă mai mult cap și să judece singură că o femeie, mamă a trei copii, așa ca ea, nu mai are corpul unei fete tinere. Doar toți recunosc asta. Și tocmai de aceea vrea Alice să-i ridiculizeze admiratorul necunoscut, dar asta-i o prostie. Mai degrabă trebuie să fie cineva sus-pus, foarte discret, cineva care va apărea negreșit într-o bună zi. Și dacă există asemenea admiratori devotați, atunci Paolo de ce n-ar fi și azi îndrăgostit de ea? Se zice că încă de mică era frumoasă - așa spun părinții. N-ar fi deci nimic de mirare dacă i-ar fi lăsat o impresie atât de puternică. Toți îi scriu și-i spun că e visul lor, că tânjesc după ea, că nu pot să o uite. Atunci, de ce n-ar fi adevărate toate acestea și pentru acest băiat înflăcărat? Numai de l-ar cunoaște după atâția

ani! Nu poate fi mustăciosul acela gras de sub candelabrul de la intrarea teatrului, nici bărbatul de acolo, în treni, dar... Paolo! Doamne, cât e de frumos!

Apăru în fața ei ca desprins dintr-o cadră, suplu și elegant, neînchipuit de elegant! Sub soarele strălucitor de primăvară umbla de pe-acum în talie, fără pardesiu, într-o haină albastră, strânsă pe mijlocul miraculos de subțire, o vestă de brocart și niște pantaloni de culoare deschisă, în carouri, cu o cravată galbenă cu flori roșii, în care stătea înfiptă o perlă mare, cu o pălărie maro cu borul întors deasupra buclelor negre, cu un baston subțire de bambus în mână cu degetele încărcate de inele masive. Dar ce însemnau toate acestea pe lângă obrazul lui fin, măsliniu, luminat de doi ochi mari, întunecați și visători, ce-și aruncau scânteierea de sub mătasea lungă a genelor! Avea nasul cu o rară finețe dăltuit, aristocratic, gura frumoasă, tăiată parcă în marmură, iar printre buze i se vedea strălucind albeața dinților.

Nici Paolo nu rămase mai puțin surprins de farmecul tinerei călărețe. Fără să vrea, închise ochiul stâng și o măsură cu un aer de cunoscător din cap până-n călcâie, după care își adună din nou tot focul în priviri și îi ieși în întâmpinare.

— Oh, *ma bella, bellissima* Helena! i se adresă tânărul cu un glas moale și îmbietor de tenor, și îi sărută mâna, pe care o strânse apoi la piept. Abia acum văd ce infinit de săracă e închipuirea mea. Atât de frumoasă nu mi te-am închipuit! Ești fermecătoare, într-adevăr fermecătoare! Ah, ce nebun am fost când am visat că această floare va înflori pentru mine... Oare pot să sper? Ești căsătorită? Sau cumva logodită? Ai cumva vreun. pretendent? O, e de-a dreptul de necrezut! Se vede că soarta sprijină hotărârile nevinovate ale copilăriei...

Și Paolo, strecurându-și mâna dreaptă pe sub brațul Hélènei, o conduse calm, plin de sine, de parcă ar fi rămas în seama lui să ia o hotărâre. Vocea lui melodioasă îi răsuna lingusitor în urechi, privirea lui aprinsă i se

împlânta în fiecare clipă în ochi, făcând-o pe Helena să tremure; capul, mâinile, coapsa lui o atingeau ușor în mers, dându-i o fierbinte înfiorare.

— Părinții sunt sănătoși? Sper că afacerile le merg bine. Dar prostul ăla de „Dablkau” - a făcut carieră cu caii lui?

— Nu vorbi cu atâta dispreț, Paolo. Și eu am făcut carieră cu caii. Puțin ai contribuit și tu la asta - atunci, când mi-ai arătat cum să sar pe cal.

— Ți-am arătat eu cum să sari pe cal? Nu-mi aduc aminte. De unde să fi știut eu ceva în legătură cu călăria?

— Nu era tocmai călărie, ci numai o săritură, săritura jocheului, sus, drept pe crupa calului. Știi, atunci când tata te-a lovit cu biciul...

— Ah, îmi aduc aminte. Dar... sper că nu i-ai povestit nimic prietenului „Dablkau”. S-ar fi făcut foc pe mine, că m-am amestecat în niște treburi la care el se pricepea mai bine. Mda, desigur... și lovitura aia de bici... Vezi, încă de pe-atunci am suferit pentru tine. Iar din ziua aceea am suferit de nenumărate ori, deși altfel. M-am tot gândit ce minunată pereche de balerini am fi fost noi doi. Tu ai rămas deci la călărie. Am auzit vorbindu-se despre tine, de cum am sosit aici. A fost parcă un semn al destinului. Închipuiește-ți, venind cu partenera mea la teatru, la garderobă, mă uit în jur... și ce văd? Garderobiera era o bătrânică, o italiancă, signora Delaglio. Când am întrebat de voi, mi-a spus numaidecât că te cunoaște, că ți-a dat pe vremuri lecții de balet. De la ea am aflat cât ești de frumoasă și că până acum nu te-ai căsătorit. Signora Delaglio s-a oferit - imediat ce mi-a plecat partenera - să-ți aducă un *billet àoux*¹⁰⁰... zicând că dacă vrem să ne întâlnim fără să fim deranjați... ea are o locuință liniștită, unde se poate aranja o cină intimă sau o zăbavă la un ceai sau la o sticlă cu vin. Imaginează-ți, Helenko, să mi se facă o asemenea ofertă chiar în clipa în care pun piciorul într-un oraș unde n-am mai fost de pe când eram copil!

— E îngrozitor... Sper că ai refuzat-o pe codoașa aia?

— Da' de unde, râse încetișor Paolo, am primit Helenko, am primit cu entuziasm... Și dacă n-ai vreo obiecție, am putea merge chiar acum acolo... barem să vedem cum arată viitorul nostru cuibușor...

— Paolo! strigă uluită Helena.

— Ei, ce? Doar nu ți-e frică?

Stăteau față în față. Helena încurcată și plină de teamă, el cu un zâmbet frivol. După o clipă, o măsură cu o privire atentă.

— Doar nu vrei, Helenko, să-mi spui că tu, o călăreață - acrobată, mai ții seamă de acele prejudecăți învechite, potrivite doar unei domnișoare burgheze și nu unei artiste moderne. În acest caz ar fi, bineînțeles, o mare surpriză... ceva ce n-am întâlnit încă nici la domnișoarele din înalta societate.

— Paolo, rosti Helena, abia stăpânindu-și mânia, nu știi cu cine te întâlnești și cum trăiești tu, dar ceea ce îmi propui acum e, în cel mai fericit caz, o îndrăzneală. Suntem, e adevărat, artiști de circ, călăreți și călărețe-acrobate, dresori, îngrijitori de cai, alege-ți tot ce știi mai vrednic de dispreț, nu avem un cămin, rătăcim prin lume ca nomazii... dar cu toate astea suntem de familie bună, Paolo, de familie bună, înțelegi? Niciuna dintre noi nu e dintre acelea pe care le poți chema, făcându-le un semn cu degetul.

Pe fața lui Paolo parcă trecu o umbră. Strălucirea ochilor i se stinse, zâmbetu] îi pieri, pleoapele lui cu gene lungi coborâră, ascunzându-i privirea... Doar pentru o frântură de clipă lăsa să-i scape o căutătură iscoditoare. Însă după aceea, numaidecât, când deschise ochii, nu citeai în ei decât un regret fără de margini.

— Ah, îmi pare rău, Helenka, abia acum văd cât de groaznic m-a făcut să greșesc zgripturoaica aia, Delaglio. Pentru Dumnezeu, te rog să mă ierți. Niciodată nu mi-aș fi permis, dacă ea nu mi-ar fi dat de înțeles... Pfui, mi-e penibil să și vorbesc despre asta...

— Delaglio! Asta e ceva pe măsura ei!

— Tocmai! Îți jur că eu singur... Doamne, dar e limpede ca lumina zilei că numai amintirea din copilărie m-a îndemnat să te văd! O imagine pură! Sentimente curate! Hai să uităm de urzeala acestei tălpi a iadului. Între noi există doar altfel de legături, și-ți mărturisesc că n-aș vrea să le pierd. Atâția ani au fost un izvor de mângâiere pentru mine...

— Cum de-ai ajuns în teatru, Paolo? Întrebă Helena, dorind ea însăși să treacă cât mai repede peste acest incident penibil.

— O, teatrul! se entuziasmă Paolo pe dată, bucuros că i se întinde o mână de ajutor. Cine-a trezit în micul Paolo dorința de a face balet? Nu-ți mai amintești de fetița aceea plătândă, care a învățat aici, la Hamburg, primii pași de dans și apoi i-a arătat și micului Paolo? Tu, draga mea, tu ai fost aceea care m-ai îndrumat spre balet. Mi-am dat seama cât se aseamănă baletul cu ceea ce știam eu, și cât de frumos era față de tumblele și salturile prin aer, care mă așteptau o viață întreagă ca acrobat. **Într-o** zi a venit și clipa de care nu scapă nicio familie de acrobați icarieni - clipa în care tatăl nu mai poate să arunce în aer băieții de pe picioare, fiindcă au crescut prea mari. Papa Romeo a început să se vaite că suntem prea grei și că ar trebui să transformăm tot numărul. Pe atunci ne aflam în nordul Italiei, la Milano, și eu i-am propus să modifice numărul fără să mai conteze pe mine. Au urmat câteva certuri, dar pentru că eu eram cel mai greu dintre toți băieții, n-a avut încotro; atunci eu am alergat **într-un** suflet la teatru, să mă angajez ca balerin. Am dat un examen și maestrul de balet mi-a spus că, deși nu am studiile cuvenite, la unele sărituri și piruete îi întrec pe ceilalți. Am fost primit și. la scurtă vreme după aceea, am dansat solo, ba **s-au** scris chiar și roluri anume pentru mine. Așa a început urcușul meu... Acum nu mai eram micul, sărmanul Paolo, ci un virtuos al săriturilor și piruetelor, cunoscut și apreciat...

— Ești angajat undeva permanent, sau rătăcești din

teatru în teatru?

— Caut întotdeauna un angajament cât. mai comod. Știi, să fiu legat de un loc pentru atâtea și atâtea reprezentații **într-o** stagiune și apoi să pot pleca în altă parte, în căutarea altor angajamente.

— Și acum vei juca la Hamburg?

— Da. De aceea m-am și bucurat, gândind că ne vom întâlni mai des.

— Nu știi, Paolo, dacă se va putea. Tata se pregătește de plecare.

— Ah, ce veste tristă pentru mine! Helenka, scumpa mea, sunt vinovat în ochii tăi, dar în amintirea copilăriei noastre, te rog, te conjur, dă-mi prilejul să-mi îndrept greșeala!

O opri în loc, atingându-i ușor brațul, și o privi lung și rugător în ochi. Privind în ochii aceia adânci și triști, de oriental, Hélènei i se păru că se scufundă pământul cu ea.

— Făgăduiește-mi că mâine ne vedem iar, Helenko. Măcar cât de puțin. O jumătate, un sfert de ceas. Oricât de puțin. Am nevoie de tine. Te doresc. Ești pentru mine mai mult decât crezi. Doar tu, Helenka, ești singura ființă... care mă poate salva...

Vorbea asurzit, împins parcă de o imperioasă nevoie să i se spovedească. Mâna lui dogorea, ochii lui chemau. Helenka simți că i se învâрте capul. Nu putea să-și închipuie de ce și cum anume să-l salveze. Simțea doar că se lasă robită de farmecul lui și că trebuie să se scuture iute de această primejdie.

— Paolo, acum trebuie să mă întorc acasă. Am întârziat prea mult împreună... Cât despre întâlnirea de mâine, nu știu... mi-e teamă... să nu afle cei de acasă... În plus, am și repetiție... dar dacă tu crezi că... atunci, fie, la trei după-amiază...

— Ne vedem lângă teatru, ca și azi, da? Mulțumesc, Helenka, mii de mulțumiri. Dă-mi voie să-ți sărut mâna pentru bunătatea ta. Aștept ziua de mâine. La trei. Lângă teatru. Cu bine, frumoasa mea, Helenka!

— Cu bine, Paolo!

Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bătea ora trei când Helena Berwitz se grăbea spre casă, vrând să nu întârzie la masă. Iar Paolo Romeo, balerinul, o apucă în partea opusă, fluierând și jucând bastonul între degete. Deodată, izbi cu el în pământ:

„*Allāh îl allāh* - n-am mai văzut o fată atât de frumoasă! A prins nada. Va fi a mea!”

III

E

O minunată duminică de martie. De-a lungul cheiului zboară pescărușii. Orologiul din turnul bisericii Sfântul Pavel bate ora zece. În holul hotelului „Réunion” se plimbă agitat un tânăr elegant, cu un aer de filfizon și cu un cilindru înalt pe părul buclat. Din răstimp în răstimp se adresează nerăbdător personalului de serviciu, întrebând când sosește curierul pe care îl așteaptă. În clipa în care, în cele din urmă, dădu buzna pe ușă un băiat în uniformă cu fireturi și cu un buchet de flori, învelit **într-o** hârtie roz, tânărul luă repede florile și se repezi afară pe ușă, se aruncă în trăsură care îl aștepta și se îndreptă spre Circul Humberto pe Reeperbahn.

Duminica dimineața nu se fac decât repetițiile cele mai urgente. La ceasul acela, directorul Berwitz era liber și se așezase la masa de lucru, în biroul său. În ultimii ani încărunțise, se îngrășase și spatele puternic i se cam gârbovise. Ca să citească și să rezolve corespondența trebuia să pună ochelari. După o bucată de timp îl întrerupse doamna Hammerschmidt, care acum avea părul negru ca smoala, **spunându-i** că un oarecare doinii dorește să-i vorbească și că arată foarte șarmant. Berwitz aruncă o privire pe cartea de vizită și încuviință din cap. Doamna Hammerschmidt, cu un zâmbet fermecător, îl introduse în încăpere pe tânărul de la hotelul „Réunion” și se retrase.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule conte? întrebă directorul scoțându-și cu un gest demn ochelarii.

— Domnule director, vorbi tânărul cu buchetul de flori în mână, vin la dumneavoastră **într-o** ches... chestiune foarte delicată. Aș dori să vă gă... găsesc **într-o** dispoziție favorabilă pentru a... asculta în liniște ce am pe suflet.

Tânărul era foarte emoționat, vocea îi tremura, de abia îngăima unele cuvinte.

— Luați loc, vă rog, domnule conte, îl invită calm Berwitz, arătând cu capul un scaun. Ochii lui experimentați cercetaseră pe agitatul vizitator: era un bărbat cam de douăzeci și patru de ani, îmbrăcat fără cusur, cu o față frumoasă, palidă, dar de o constituție cam subredă și cu nervii cam în neregulă.

— Aș vrea se vor... vorbim ca de la bărbat la bărbat, sincer, des... deschis. Ceea ce mă aduce la dumneavoastră și e... care sunt sentimentele mele față de instituția dumneavoastră dovedesc... dovedesc poate pe scurt înmân**ându-vă** acest buchet.

Cu o mână tremurătoare, rupse hârtia roz și întinse directorului câteva fire de liliac alb, grele de flori.

— Ah, domnule conte, deci dumneavoastră sunteți acel tainic necunoscut, care ne-a făcut cinstea să ne acorde neprețuita sa atenție?

— Întocmai. Adică, mai bine spus... unei singure persoane... unei singure ființe: domnișoarei, flica dumneavoastră. Știți... nu am cuvinte să mă exprim... mademoiselle Hélène e pentru mine... e pentru mine o apariție de vis, într-adevăr o apariție de vis. Nu știu ce se întâmplă cu mine din clipa... din clipa în care am văz**ut-o**. Am venit la Hamburg întâmplător... în vizită... seara, ne-am zis, hai să mergem la circ... dar ceea ce am trăit pe urmă... ceea ce am simțit... a fost atât de neașteptat... mademoiselle Hélène... o adevărată revelație...

— Nu cumva v-ați îmbolnăvit din cauza ei? Ne-ar părea rău

— Îmbolnăvit? Mai rău... mult mai rău, dragă domnule... am căzut în transă... am halucinații... nu știu...

cuvântul pe care-l voi rosti acum e interzis, dar mi-e teamă că e singurul care exprimă ceea ce simt... m-am îndrăgostit Ş *Comprenez-vous*¹⁰¹? Nu ştiu cum priviţi dragostea dumneavoastră, cei de la circ... eu mi-am bătut joc până azi de cuvântul acesta... dar azi ştiu ce înseamnă. Chinuri, domnule, chinuri şi suferinţe, şi durere, şi teamă... nu sunt capabil să părăsesc oraşul... nu pot să spun ceea ce simt... nu pot să scriu acasă... trăiesc ca în vis. Doar seara mă dezmeticesc pentru a veni la reprezentaţie. Şi aşa, în starea asta a mea de neputinţă, m-am hotărât să vorbesc... să mă sfătuiesc cu omul care de altfel are cuvântul hotărâtor în privinţa asta. Omul acesta sunteţi dumneavoastră, domnule director. Ştiţi, pe de o parte, e un lucru extrem de dificil... o căsătorie morganatică... dezmoştenirea, pierderea averii şi a poziţiei sociale... pe de altă parte, dacă aş risca, aş cădea pe capul dumneavoastră... şi ce-aţi putea face cu mine? Ştiu să călăresc doar cu şa, fără ea aş cădea, mi-e clar asta... de sărit nu ştiu să sar, nu ştiu nimic... dar nu pot concepe viaţa fără ea. Vă rog, sfătuiţi-mă, în asemenea împrejurări pot să cer mina domnişoarei, fiicei dumneavoastră?

— E într-adevăr o situaţie dificilă, domnule conte, rosti Berwitz rar şi apăsător. Dumneavoastră îmi cereţi să hotărâsc **într-o** chestiune în care orice om hotărăşte singur. Spuneţi-mi, aţi vorbit cu Hélène?

— Nu, domnule director... niciun cuvânt... nu îndrăznesc...

— Nici familiei n-aţi spus nimic?

— Nu. Tata nu e aici, înţelegeţi? E acasă, la Hodmezovâsârhely... ştiţi, pe lângă Seghedin...

— Lângă Seghedin? exclamă Berwitz, şi îşi aruncă din nou ochii pe cartea de vizită lăsată pe birou.

— Care e prea respectatul dumneavoastră nume?

— Herbert Remigius Maria conte de Pallac Mch...

— Pe moşia dumneavoastră aveţi o crescătorie de lipiţani?

— Da. Aşa-zisa progenitură din a şaptea spiţă a armăsarului Dahaba... Dar de unde ştiţi... şi de ce râdeţi?

Într-adevăr, Berwitz izbucnise în râs. La început, căutând să se stăpânească, astfel ca oaspetele să nu; ob & erve, dar curând se lăsă păgubaş şi se porni să râdă cu lacrimi, hohotind răsunător.

— E ceva de basm, conte, ceva unic... când o să înţelegeţi...

Contele Herbert Remigius Maria Pallachich se foi nervos pe scaun.

— Deocamdată nu pricep nimic, domnule director!

— Cred, dar am să vă spun eu. Caraghioslâcul e că nu sunteţi primul Pallachich care **s**-a îndrăgostit în Circul Humberto. Primul a fost tatăl dumneavoastră. Şi ştiţi de cine **s**-a îndrăgostit? De mine, domnule conte, de mine, de Petr Berwitz! Nu e comic?

— Cum... bătrânul? Contele Edmund Maximin Bruno Pallachich?

— Întocmai. Înălţimea-sa contele Edmund Maximin Bruno Pallachich a făcut o pasiune nebună pentru steaua Circului Humberto, şi steaua aceea, ha-ha-ha, steaua aceea eram eu!

— Cum e posibil, domnule director?

— Murea să sărute mânuşitele mele fine, ha-ha-ha, şi mânuşitele cu pricina erau lopeţile astea ale mele, ho-ho-ho!

— Permiteţi-mi, nu înţeleg...

— **S**-a aruncat la picioruşele mele dumnezeieşti, ha-haha, şi ele erau, domnule, picioroangele astea ale mele, ho-ho-ho...

— Cum să-mi explic ceea ce spuneţi?

— Era înnebunit de albeaţa pielii mele, ha-ha-ha, şi pielea asta, domnule, crapielea mea groasă de porc, ho-ho-ho...

— Pentru Dumnezeu, lămuriţi-mă...

— Părul meu de aur îl îmbăta, ha-ha-ha, dar nu era, uitaţi-vă, chica asta a mea ca o perie, era o perucă, ho-

hoho, fiindcă apăream travestit în călăreață-acrobată, înțelegeți... Doamne, ce ne-am mai distrat cu el la Seghedin! în fiecare zi îmi trimitea un buchet de flori, un coș cu sticle de vin și uneori și câte o bijuterie...

— Da, papa se pricepea mai bine ca mine!

— Iar el era nelipsit din loje... și când ieșeam în arenă se înroșea ca un rac... și eu cochetam, mă fandoseam prin fața lui, o făceam pe rușinoasa, ha-ha-ha, lăsam ochii în pământ și după aceea îi aruncam câte o otheadă, de se tăvăleau de râs băieții de la circ.

— Atât de mare era rătăcirea lui?

— Mare? Uriașă! Gigantică! Grandioasă, ca tunetul! Și asta se cheamă instinctul neînșelător al dragostei!

— Cum oare a putut bătrânul?...

— Ei, pe atunci nu era bătrân, era cam de vârsta dumneavoastră. Numai că el n-a luat-o cu maniere de societate, ca dumneavoastră, n-a venit în pețit cu flori, ci cu revolverul în mână, cât pe ce să mă omoare!

— Îngrozitor... și eu m-am gândit la revolver, dar n-am îndrăznit...

— Tatăl dumneavoastră, conte, a îndrăznit și abia a scăpat de închisoare. Asta e istoria mea cu contele Pallachich din Seghedin. Acum, înțelegeți, nu mă pot stăpâni să nu râd când, la bătrânețe, mă pomenesc cu fiul lui, declarându-mi că o iubește pe fică-mea. Dragul meu conte, dumneavoastră nici măcar nu știți dacă e femeie! Dacă e și ea un băiat travestit? Noi, comedianții, suntem mari pișicheri, jucăm oamenilor fel și fel de feste!

Tânărul conte Pallachich stătea pe scaun, cu ochii ieșiți din orbite și își ștergea sudoarea de pe frunte cu batista de mătase. Destăinuirea asta neașteptată îl buimăcise de tot, încâlcindu-i discursul plănuț de săptămâni întregi pentru această împrejurare.

— Domnule director... m-ați pus într-o grea încurcătură... într-o nemaipomenită încurcătură... într-adevăr... e o situație disperată... vă rog, ce să fac?

Berwitz, care între timp se potolise, îl privea cu

oarecare compătimire.

— Uite ce, domnule conte, asta e o perfidie. Eu, ca părinte, nu pot admite ca fetei mele să i se întâmple ceva neplăcut. Dacă ați fi stăpân pe moșia dumneavoastră și ați veni împreună cu Helenka la mine să-mi spuneți că v-ați înțeles, că vă iubiți... ei, atunci v-aș ura noroc și fericire. Dar, așa cum m-ați lăsat să înțeleg, nu cred să aveți sorti de izbândă. Închipuiți-vă că v-ați duce și la ea și i-ați declara dragoste. Cum ați spune: contele Pallachich, ea ar pufni în râs, deoarece cunoaște istoria tatălui dumneavoastră cu mine. Toți din jur ar râde, căci povestea asta face neîncetat înconjurul garderobelor. Aici, deci, nu vă așteaptă nicio dezlegare fericită. Dacă-mi permiteți să vă dau un sfat, duceți-vă acasă și rugați-l pe domnul conte să vă spună cum s-a vindecat de dragostea pentru *Miss Satanei* la A fost o dragoste mare, o adevărată revelație, ca și la dumneavoastră. Și, după cum vedeți, a trecut, și contele și-a găsit fericirea în altă parte, iar acum, cu siguranță, e mulțumit. Așa se întâmplă în viață, înțelegeți? Dumneavoastră nu purtați nicio vină, pesemne că toți Pallachichii au în BÂnge această înclinare pentru circ...

— Poate. De tata n-am știut, dar de bunicul se povestește că a fost un mare admirator al artiștilor de circ și chiar că le-ar fi dat și cai!

— E adevărat, despre asta aș putea și eu să vă spun câte ceva. De altfel, nici nu era o deprindere proastă, era un gest frumos, pe care vi-l recomand și dumneavoastră, când veți fi stăpân la Hodmezovâsârhely.

Contele Pallachich stătea pe scaun stors de vlagă, cu privirile ațintite în gol.

— Am simțit eu că n-o să iasă nimic bun... am presimțit eu, de aceea eram atât de agitat, dar la un asemenea deznodământ nu mă așteptam... Ce să fac acum? Cum să ies din încurcătură?

— Asta, conte, nu pot să vă spun. La noi, în circ, nu se petrec asemenea lucruri. Doar în public, dar directorul nu răspunde pentru asta. Pot să vă dau numai un sfat:

duceți-vă acasă și folosiți rețeta familiei, mulțumită căreia toți Pallachichii **s**-au vindecat de pasiunea pentru artistele de circ. E tot ce pot să vă spun. Cât despre buchetul de liliac, dacă-mi permiteți, am să-l dau Hélènei, cu salutările dumneavoastră de despărțire. De acord?

— De despărțire șopti tânărul Pallachich.

Dar cum Berwitz se ridicase în picioare, dându-i de înțeles că discuția a luat sfârșit, se ridică și el, puțin intimidat de ținuta autoritară și energică a celuilalt.

— De despărțire, repetă contele. Sunteți foarte amabil. Dar de ce să pățimesc pentru o confuzie lipsită de sens a tatălui meu?

— Asta se cheamă a ispăși păcatele părinților, zise Berwitz, întinzându-i mâna. Transmiteți, vă rog, bătrânului conte salutări de la *Miss Satanella*. Spuneți-i că v-ați întâlnit cu „ea” și că din frumusețea aceea a rămas azi un părinte bătrân, căruia admiratorii ficei sale îi dau mult de furcă. Adio, domnule conte, mi-a părut bine. Adio!

Petr Berwitz rămase în birou, zâmbind și azi la gândul cum își ridică rochia odinioară în fața lui Pallachich. Zâmbetul îi dispăru atunci când în locul său îi apăru pe cal, în arenă, fică-sa.

La prânz, când veni la masă, Helenka nu era încă acasă. Atunci o chemă pe Anezka, se închise cu ea într-o cameră și-i povesti toată întâmplarea. Femeia clătină uimită din cap, auzind ce se petrecea la reprezentațiile circuitului lor.

— Nu-i vorba atât de povestea asta, întoarse deodată Berwitz firul discuției. Asta mi-a arătat doar că e timpul să ne gândim la Helena. Noi nici nu ne dăm seama că acum e femeie în toată firea...

— Tu nu-ți dai seama, îi răspunse Anezka. Eu știam. Omul își dă seama după el însuși cum trec anii.

— datrebuie să ne gândim de pe acum ce va fi mai departe. Cu noi, cu Helena, cu Circul Humberto. Aș fi bucuros dacă **s**-ar ivi un ginere pe care să-l pot primi cu brațele deschise. Helena are cumva vreo înclinare pentru

cineva?

— Nu, Petr. Cel puțin n-am observat nimic. În ce privește bărbații care îi dau din când în când târcoale, de ăștia e mai bine să o ținem cât mai departe.

— Hm. Un om din aceeași profesie ar fi cel mai potrivit pentru ea. Vreun tânăr proprietar de circ sau de menajerie...

— Da, dar nu există niciunul. Am trecut în revistă, toate familiile. Peste tot bărbații tineri sunt însurați sau, sunt abia niște copii.

— Neplăcut, Anezka. Circul Humberto e azi o firmă mare, în care nu pot lua pe oricine, un om care să nu prezinte -, o garanție.

— Eu cunosc totuși unul. Dar nu e dintr-o familie de? directori.

— Cine? îl cunosc și eu?

— Desigur - Vasku!

— Vasku! Fiul unui ridicător de cort... hm, da, sigur, Vasku... degeaba, Vasku are stofă. Vasku a pornit-o de jos și se pricepe la toate. E un băiat pe care poți să te bizui, nu un flușuratec. Crezi că Helena l-ar vrea?

— Ei, Doamne, nu pot să-ți garantez, dar au copilărit împreună, băiatul e plăcut și îndemânatic. Cred că până la urmă Helena s-ar lăsa convinsă. Va înțelege și ea că nu poate aduce în conducerea cercului pe un oarecare de pe stradă.

— Vasku. Bine, Vasku, dădu din cap Berwitz. Nu e rău! Trebuie să pregătim asta, Anezko, și cât mai repede, până nu e prea târziu.

Luând această hotărâre, se duseră la masă, unde îi aștepta Helena, care nu se gândea decât la Paolo.

IV

„Draga, scumpa mea Ruzenka.

Mai întâi te îmbrățișez și te sărut de mii de ori, iar scumpei tale mame îi trimit sănătau. Tata și domnul Bures vă trimit și ei salutări. De trei zile suntem la Zürich, în

Elveția, și mai rămânem aici încă vreo câteva zile. Acum am mai multă vreme să-ți scriu.

Ce mai faci, tu, draga mea, Ruzenka? Sper că ești sănătoasă și că meștera ta de la atelier nu-ți dă prea mult de lucru. Mă doare inima când mă gândesc la mâinile tale albe, care trebuie să împungă cu acul de dimineața până noaptea târziu. Dacă ne-ajută Dumnezeu, asta o să se schimbe însă curând, de îndată ce mă voi întoarce și vom vorbi mai lămurit despre nuntă.

Aici, la noi, nu s-au schimbat prea multe de când am plecat din Hamburg. Îmi petrec toată ziua cu animalele mele. Când nu lucrăm și nu exersăm, stau ceasuri întregi lângă cuști, observându-mi protejații, mai ales tigrii cei noi. Știi, asta-i principala taină a meseriei de dresor: să-ți cunoști cât mai bine animalele. Și treaba asta nu o isprăvești niciodată. Fiecare sălbăticiune are altă fire și se comportă altfel în cutare sau cutare situație. De pildă, Nero, leul acela mare și greoi din Africa de Sud, cu coama cafenie, e un leneș fără pereche, l-ar plăcea să stea tolănit toată ziua, și, dacă-l tulburi, scoate niște răgete de parcă ai auzi tunetul deasupra munților Sumava. Nu-l interesează decât mâncarea și, cu un sfert de ceas înainte să li se împartă hrana, acel dinții în picioare și cel dintâi care ridică labele ca să tragă din furcă halca lui de carne de cal. Știe măsura timpul, de parcă ar avea în cușcă un deșteptător. Când văd că Nero s-a ridicat, nu-mi fac griji, știu că a sosit timpul să le dau carne. În schimb, e bun din fire, cel mult dacă urlă, altfel nu face nimic. Numai că lui îi place să-i respecti tabieturile. Borneo și Sumatra, pe care i-am crescut de mici, sunt mai răi. Au și ei acolo vreo câțiva ani în coamă și uite că multe le-au devenit nesuferite. Aproape la fiecare ordin al meu mârlie, dezgolindu-și colții. Dar când văd că pun mâna pe bici, fug la locurile lor și mă bodogănesc de acolo. Le place să se ia la bătaie cu Ramona și Negus și dacă nu-i potolim destul de repede, se clatină cușca de îmbrâncelile lor. Uneori, se ostenește să-i cumințească chiar Nero, dar numai atunci

când îi tulbură prea mult liniștea. Cel mai adesea se repede la ei Fifina, căteaua foxterriere pe care le-a dat-o odinioară domnul Hamilton drept tovarășă de joacă, pe când Borneo și Sumatra erau mici. Acum e o bătrână și venerabilă cățea, cu părul din bărbie cărunt și cu pânțelele umflate - a avut pui de șase ori și în vremea din urmă **s-a** îngrășat de nici nu prea poate să mai alerge, căci i se taie răsuflarea. Totuși, când leii se încaieră, dă fuga la ei și se repede asupra lor, îi mușcă de urechi, de picioare, de bot, latră și face atâta tărahoată, că fiarele astea atât de mari se sperie și se pitesc prin colțuri, iar Fifina se duce și le bea toată apa, atât de încălzită e după toată încăierarea din cușcă. Fifina e stăpâna lor. Până acum niciunul **n-a** îndrăznit să o supere. Săraca, aproape că nu mai are dinți, dar are inimă vitează. Leii sunt ca niște oi mari și mătăhăloase, se iau după Nero ca după un berbec pentru că e mai puternic, recunosc îndeobște orice autoritate, și în privința asta Fifinka e în elementul ei. De câteva ori pe zi intră în cușca lor, le miroase atentă podelele și pleacă, întocmai ca o directoare sadea. În comparație cu ea, dogii danezi pe care **i-a** cumpărat ultima dată directorul pentru un număr de dresură, sunt niște adevărate babe, iar în cușcă stau ca simpli figuranți. Oamenii își închipuie că mă păzesc, dar dacă, ferească Dumnezeu, **s-ar** întâmpla ceva, ar trebui să-**i** salvez eu mai degrabă pe ei. Dar am uitat să-**ți** spun o noutate. Acum avem o cușcă nouă pentru dresura fiarelor, de fapt nici nu e o cușcă, sunt tiiște zăbrele de fier de jur-împrejurul manejului, care se montează înainte de numărul meu. În Franța și în alte țări există de mult așa ceva. Să vezi ce frumos e acum, când pot să dau drumul înăuntru tuturor fiarelor și pot să lucrez cu ele în toată libertatea. Bineînțeles, acum trebuie refăcut totul, pentru că e mai mult loc pentru sărituri și pentru toate figurile. Animalele se simt și ele foarte bine, deoarece înainte le lipsea mișcarea, pe când aici pot alerga și sări cum le place. Dimineața, înainte de repetiție, le las libere o jumătate de ceas, eu doar stau și le privesc cum se joacă.

Sunt convins că vechea dresură bazată pe bătaie și hărțuială nu face nici două parale. Cred că tigrii și leii sunt ca și oamenii. Fiecare individ are înclinație pentru ceva și, în schimb, la altceva nu se pricepe. Un bun dresor trebuie să știe asta. De ce să o bat pe Ramona ca să calce pe loc pe un glob, când văd că-i e groază de el și că fuge în lături atunci când globul începe să se miște. Ramonei, pesemne, i se pare ceva tainic, primejdios, se teme de glob așa cum ne temeam noi în copilărie de umbre. Spre deosebire de Ramona, Borneo știe că globul e doar o jucărie și sare îndată pe el. Asta îmi arată că Borneo poate să stea în picioare pe glob și că poate să-l și rostogolească sub el, pe pământ. În genere, mi se pare că cele mai bune figuri de dresură sunt cele pe care le preferă animalul

Dragă Ruzenka, până aici ți-am scris ieri-seară înainte ca tovarășii din vagonul meu să se întoarcă de la han. Azi sunt din nou singur și pot să continui, în primul rând, trebuie să-ți spun că te-am visat azi-noapte. Un vis cam nelămurit: se făcea că eu intrasem în cușcă și tu stăteai lângă ușă, îmbrăcată în rochia ta cea nouă, roz, și plângeai și strigai să nu intru în cușcă, fiindcă o să mi se întâmple ceva rău. Visul ăsta m-a stăpânit până într-atât, încât, de dimineață, cină am tras zăvorul la cușca cea mare, am avut o strângere de inimă. Mi-am învins însă orice temere, făgăduindu-mi să fiu cât mai atent. Cred că Șeih, un tigru indian regesc, a vrut să sară asupra mea, cel puțin l-am surprins ghemuit, cu ochii lucind ca două focuri verzi. Dar de îndată ce-am strigat la el, a început să pufnească și s-a dat înapoi. O asemenea întâmplare nu înseamnă nimic pentru noi. Șeih e un tigru de pradă, mereu ar vrea să sară asupra cuiva, asta e în firea lui. Principalul e că și eu sunt că unul dintre ei. Între tigri sunt ca cel mai aprig tigru siberian, iar între lei ca cel mai bătrân leu african. Unii mă îndrăgesc, mai ales leoaicele, care îmi arată mereu dragostea lor, alții mă respectă ori le e teamă de mine. Tot răul stă însă în faptul că se gelozesc unul pe altul și că sunt gata să se încaiere între ei pentru

favorurile mele. Trebuie să fiu mereu drept și egal cu toți, altfel aş pierde partida. Și totuși, chiar așa, e mult mai bine decât cu urșii. Pe urși nu poți să te bizui în nicio privință, sunt niște animale viclene, care veșnic cerșesc o sticlă de sirop, dar în același timp sunt gata oricând să muște. Pe urși trebuie să-i faci să simtă că nu ești unul dintre ai lor, și asta numai cât le vorbești. Cu leii sau cu tigrii n-am grijă, știu când sunt iritați sau în proastă dispoziție, pe când de ticăloșii ăștia bruni nici nu poți să-ți dai seama. Ursul rămâne pe deplin liniștit, își face tumbele sau dansează și izbucnește când nici nu te-aștepți. Tocmai de aceea leii și tigrii îmi sunt mult mai dragi. Ei cel puțin își au uvertura lor înainte de a sări și poți să te pregătești. Cea mai comică e tigresalambodgia, care e atât de îndrăgostită de mine încât ai avea îndreptățirea să fii geloasă. Ori de câte ori are prilejul mi se tăvălește la picioare și-mi linge încălțăminte. Când mise uită în ochi, tremură din tot corpul, toarce șteetinel, scâncind a dezmiardare, întoarce îndată capul și-mi linge mina, mai să-mi zdrească pielea cu limba ei aspră. E un exemplar splendid, suplu, din Sumatra, și asta mi se pare tare ciudat. Gambier, cel puțin, spunea că tigrii de prin părțile acelea, care.

trăiesc în întunecimea junglei, sâiu foarte vicleni și primejdioși.

Dar, vai, ce înseamnă toate fiarele junglei față de oameni! Inițial n-am vrut să-ți scriu, dar socot că între noi nu trebuie să existe secrete și de aceea îți spun și ție. Nu știu de unde până unde, dar în ultima vreme mă împing toți din toate părțile să-i cer mina Helinei Berwitz. Iubită Ruzenka! Îți jur pe tot ce am mai scump că nu mă știu să fi închinat Hèlenei Berwitz nici măcar umbra unui gând. O cunosc din ziua când am venit la Circul Humberto, ne-am întâlnit în manej încă de pe când eram copii și-am apărut împreună în arenă în primul nostru număr de călărie, dobândind un mare succes-Pe urmă am crescut alături ca buni camarazi. Ea era călăreață-acrobată și repurta

succese mari, eu făceam voltije, salturi la batudă și altele, astfel încât ne aflam seară de seară împreună, dar nici ea, nici eu nu ne-am privit vreodată altfel decât ca niște artiști. Acum, de când lucrez ca dresor, ne vedem mai rar, ba uneori nu ne vedem câte o zi întreagă. Iar când se întâmplă să repetăm unul după altul, sau să ne vedem în timpul reprezentației și să ne adresăm câte un cuvânt, crede-mă, întotdeauna i-am vorbit ca și când nici n-aș vedea în ea o femeie. Ar trebui să cunoști adevărata viață de circ pentru a înțelege că aici bărbații și femeile pășesc unul alături de celălalt, dar nu se gândesc decât la numărul și la succesul lor, și nicidecum la tot felul de idiotenii. N-avem nici vreme, nici chef de asta.

Iată de ce am fost grozav de surprins atunci când mi s-a dat să înțeleg că eu și Helena... Când am auzit prima oară de povestea asta am râs pur și simplu, și nici nu m-am mai gândit ce și cum. Numai că așa n-am scăpat! A luzziile au devenit din ce în ce mai dese și acum tot circul vorbește. Pentru mine e ceva îngrozitor, fiindcă eu nici nu vreau să aud de una ca asta. Ce-mi pasă mie de Helena Berwitz, când eu o am și o iubesc pe Ruzenka mea, floarea mea gingașă, singura și nepieritoare mea dragoste, căreia îi voi rămâne credincios toată viața și pe care n-am să îngădui nimănui să mi-o smulgă! Dacă aș ști cel puțin cine împrăștie aceste vorbe! Am avut impresia că pornesc de la Kerholec și i-am cerut socoteală. Mi-a răspuns: «Nu împrăștii niciun fel de vorbe, dar îți spun cinstit și deschis că ar trebui s-o faci. Berwitz îmbătrânește și dacă nu o să aibă la timp un urmaș de nădejde, asta ar putea să însemne sfârșitul Circului Humberto și nenorocirea câtorva zeci de familii - M-am dus la Bures, îl știi, e un om ideal. Mi-a pus amândouă mâinile pe umeri, m-a privit cu sinceritate în ochi și mi-a spus: «Vasku, știu ce sfinte simțăminte ard în tine. Tânărul meu prieten, eu am o nemăsurată stimă pentru ele. Și eu am trecut o dată prin vâltorile dragostei și-aș fi fost în stare să jertfesc totul pentru ea. Dar după toate experiențele vieții, trebuie să-ți

spun că sunt uneori lucruri mai serioase decât dragostea. Să devii stăpânul unui circ atât de mare nu e puțin. Iar pentru poporul nostru ar avea o însemnătate considerabilă. Nu vreau să te conving, dar te sfătuiesc să te mai gândești.» Am fost de-a dreptul uluit, nu mă așteptam la una ca asta din partea lui Bures. Fără să vreau, m-am plâns tatii, dar el a clătinat din cap și mi-a spus: «E într-adevăr un lucru tare greu. Eu n-am să mă amestec în viitorul tău. Știu ce fată bună e Ruzenka și știu, că veți fi fericiți împreună. Dar ai să rămâi toată viața cu fiarele alea, și mie mi-e frică, dragul meu, că n-o să fie o viață prea lungă. Înțelegeți... o fiară ar putea oricând să-ți scurteze viața. În schimb, dacă ai fi stăpânul circului n-ar mai trebui să faci o treabă atât de primejdioasă. Gândește-te bine, Vasku... te rog...»

Și asta se repetă mereu, fiecare mi-o spune altfel și totuși toți mă îmboldesc la fel: Ia-o pe Helena Berwitz! Închipiiește-ți, până și bătrânul Malina a socotit împrejurarea asta un prilej potrivit ca să-mi povestească pe larg cum Bernhard Berwitz, tatăl directorului nostru, **s**-a căsătorit cu fiica lui Humberto, devenind din**tr**-un simplu jongler stăpânul circului. Eu însă nu vreau să ascult asemenea vorbe. Totul e o prostie, ceva fără de nicio noimă, care îmi otrăvește viața. În sinea mea am și luat o hotărâre. Pentru mine nu există o altă fința în afară de tine, dulcea, scumpa mea Ruzenka! Nu mă gindesc decât la tine, nu visez decât la tine, și viața fără tine e pentru mine un chin. Nici nu știi cât mă bucur la gândul revederii noastre! Număr zilele până când vom începe să ne îndreptăm spre nord și când frunzele galbene ale pomilor vor fi pentru mine ca o nouă primăvară, în care te voi revedea pe tine! Acum, când mi-am așternut toate gândurile pe hârtie, tot ce mă chinuia, când mi-am descărcat sufletul, alungind vedeniile din jur, mă simt deodată înseninat, voios. Oh, cât de fericit sunt că am aproape sufletul tău bun, căruia pot să-i destăinui toate durerile mele. Tu singură mă înțelegeți, tu singură mă porți

În inima ta, pentru că știi cât de nemăsurat de mult te iubesc și că niciodată, niciodată n-am să te părăsesc. Te sărut de mii de ori. Tu, draga, unica, iubita, frumoasa mea logodnică!

Al tău veșnic, care te dorește, Vasku”.

„P.S. Înainte, să-ți trimit scrisoarea, Cambodgia mi-a zgâriat brațul stâng și mi-a rupt puțin carnea. Ai lui Berwitz m-au pansat. Fii liniștită, nu-i nimic grav, vezi doar că pot să-ți scriu. Cu bine, iubita mea”.

V

T7 ara călduroasă trecea, se scurgea zi de zi, e dată cu apele argintii ale Rinului. Toamna binecuvântată își vestea sosirea. Pe dealuri, strugurii căpătau străluciri de aur și reflexe albastrii. Dimineața, de-a lungul râurilor se târau cețuri, și detașamentele caravanei lui Berwitz pătrundeau în ele unul după altul. În locurile unde șoseaua cobora nu vedeai nici la zece pași. Un gol se făcea în suvoiul de cai și căruțe, și Kerholec trecea în trap iute de la grupul din spate la cel din față, spunând fiecăruia în parte unde anume să se oprească pentru popasul de odihnă în cazul când1 s-ar pierde de ceilalți. Călărea pe Admirable, un armăsar de tracțiune., «cu pasul ușor, de-ai fi zis că plutește. Kerholec depăși grupul din frunte, dar nu se opri. Cât de plăcut era să zbori astfel, în dimineața răcoroasă și plină de prospețime! Calul simțea și el bucuria mișcării, fornăia și scutura din capul cu coamă bogată. Abia departe, înainte, când se văzu pierdut și singuratic în ceață, Kerholec se îndreptă în șa, și Admirable, ascultător, trecu la pas. Auzi în urmă un tropot de copite în plin galop. Kerholec îndrumă îndată calul spre partea dreaptă a șoselei. De după perdeaua cenușie a ceții apărură în ezka Berwitz, călare pe Chéri. După ce trecu de Kerholec, își struni calul la trap și se opri ceva mai încolo, întoarsă în șa, așteptându-l să se apropie.

— Așadar, Admirable era. Nici eu, nici Petr n-am putut să-l distingem în ceață; mă gândeam că e Sirius. Merge excelent, credeam că numai Sirius are un asemenea

trap.

— Admirable nu e suficient valorificat, madame, răspunse Kerholec. Un cal ca el are nevoie de mai multă mișcare.

— Da, văd. Ce mai e nou cu Vasku?

— Nimic, madame. Luptă. Felul cum îl îngrijește Helenka îl impresionează foarte mult. Recunoaște îndreptățirea argumentelor noastre, dar nu vrea să cedeze. Spune că iubește pe alta și că și-a dat cuvântul. E un îndărătnic, ca și în toate celelalte privințe.

Vasku are caracter. Asta e cea mai frumoasă trăsătură la el... E un bărbat minunat... Cu cât trece timpul, cu atât îl prețuiesc mai mult. Unde ne oprim astă-seară?

— La Honnef, madame. La Bonn găzduirea peste noapte ar fi prea scumpă. Și mâine avem reprezentatie la Kôln.

— La Honnef?

— Da.

— E o întâmplare deosebită, rosti directoarea, și fața ei cu trăsături ascuțite, bătută de vânt, se luminează. La Honnef, deci. E minunat... Te rog, Karle, comunică-i lui Vasku să vină la mine după ora patru. Și să-și ia haine bune, ne vom duce **într-o** vizită.

— Prea bine, madame, am să-i comunic.

Directoarea întoarse calul, dar înainte să-l îndemne la drum, adăugă:

— Și fii atât de amabil - dumneata ai ochi pentru toate; dacă poți, cumpără în drum un somon frumos și trimite-mi-l la vagon.

— Cu plăcere, madame, încuviință Kerholec, și Anezka o porni în galop.

Locatarii vagonului 8 își tot frământau mintea, străduindu-se să ghicească ce anume o fi atât de deosebit la Honnef, de ce Vasku trebuie să îmbrace haine de gală și la cine anume se vor duce în vizită cu somonul. Discuțiile nu ajunseră însă la niciun rezultat și, la ceasurile patru,

Vasku, cu părul pieptănat lins, se îndreptă la fel de nedumerit înspre vagonul direcției. În jur pulsa viața obișnuită de tabără. Caii se și aflau adăpostiți sub pânza corturilor, dar elefanții mai împingeau încă la loc mai bun cele câteva vagoane cu cuștile fiarelor. Locul de popas fusese ales.

Pe o pajiște uscată de la poalele pădurii, vagoanele artiștilor stăteau înșiruite în semicerc, formând un fel de piață. În spatele lor, după vagoanele cu animale, se ridicase fierăria unde oamenii începuseră să ațâțe focul cu foalele. Era o inovație de-a lui Berwitz, care constatase că potcovitul cailor pe drum îl costă o groază de bani și că, uneori, caii pătimesc grozav din pricina nepriceperii potcovarilor. Lângă fierărie era un camion, cu un motor așezat pe el, care puneă în mișcare pufăind o pompă de apă.

Directoarea, pe care toți o știau îmbrăcată bărbătește de când lumea, se ivi pe scara vagonului într-o elegantă toaletă de oraș, cu corsajul negru și strâmt, a cărei singură garnitură era un guleraș alb. Era o femeie trecută de cincizeci de ani, și în păr îi înfloriseră fire argintii, dar avea privirea vioaie ca a unui râs. În urma ei pași legănându-se Helenka, într-o rochie ușoară de seară, cu umbreluța în mână - o apariție surprinzător de frumoasă în acest mediu aspru, de viață nomadă.

— Bună ziua, Vasku, răspunse Anezka la salutul tânărului, care se înclinase în fața lor. Cum mai merge umărul? Te mai supără?

— Nu, madame, vă mulțumesc de întrebare. Mi-a trecut. Helenka e o infirmieră fără de pereche.

— Am ținut întotdeauna să știe să facă un pansament. La circ poate oricând să fie nevoie de un pansament. Principalul e că otrava n-a pătruns în sânge. Ghearele fiarelor sunt un adevărat focar de microbi.

— Din fericire, Cambodgia nu m-a zgâriat direct pe braț. Și m-a lovit cu laba numai o singură dată. Când m-am uitat la ea, a întors capul și-a scâncit, cerând îndurare.

— Ai bă**ut**-o? întrebă Helena.

— Da' de unde, n-avea niciun sens. A acționat din**tr**-un impuls interior, căruia n-a putut să se împotrivească. Poate că din dragoste. Cambodgia mă iubește cu adevărat.

— Ai procedat înțelept, încuviință directoarea. Ne-am hotărât singuri să trăim printre fiare, deci nu putem să le învinuim pentru pornirile lor firești. Acum, haidem la Honnef. Acolo locuiește cineva pe care trebuie negreșit să-l cunoașteți, Vasku, și tu, Heleno. Sunt sigură că amândoi îmi veți fi recunoscători pentru asta.

Vasku se interesă cine anume este, dar doamna Berwitz se mulțumi să zâmbească spun**ându**-le că trebuie să fie o surpriză pentru amândoi. Când ajunseră în orașel, Anezka întrebă ceva pe o femeie, care îi arătă, amabilă, spre o străduță lăaturalnică:

— Ultima casă pe dreapta, doamnă, casa aceea acoperită de lăuruscă.

Se îndreptară **într**-acolo și pătrunseră **într**-o grădină cu trandafiri și dălii în floare. Ușa casei era zăvorâtă, și directoarea sună. Se auziră niște pași ușori, ușa cea verde se deschise larg, și în prag apăru un domn bătrân, scund, puțin adus de spate, cu o față cu trăsături nobile și cu niște mustăți albe sub nasul vulturesc. Surpriza îl făcu să-și arcuiască sprâncenele.

— Iertați-ne că vă deranjăm, spuse Anezka, ea însăși vădit tulburată. Sunt doamna Berwitz, directoarea lîrcului Humberto. Întâmplarea face să înnoptăm în orașelul dumneavoastră și n-am vrut să plecăm de aici fără să vă vizităm.

— Oh, doamnă, îmi produceți o neobișnuită bucurie. Pofțiți, vă rog. Dacă-mi permiteți, voi merge înainte. Pe aici, vă rog.

Intrară **într**-un salonaș, a cărui fereastră largă dădea spre valea Rinului și era acum luminată de soare. Lângă fereastră, **într**-un colț, se afla un pian negru. În rest pereții erau acoperiți de rafturi cu cărți. Ici-colo, pe rafturi, se vedeau statuete de cai și călăreți, în majoritate -

copii în bronz după sculpturi antice și din vremea Renașterii; deasupra pianului atârnavu niște vechi gravuri englezești și franțuzești, în rame înguste, precum și niște litografii înfățișând cai de curse.

— Amabila dumneavoastră vizită îmi produce într-adevăr o mare bucurie, doamnă, începu bătrânul, după ce Anezkase așază **într-un** șezlong, iar Helenași Vasku în fotolii. Aici trăiesc departe de lume, cufundat în uitare și iată că dumneavoastră mă onorați pe neașteptate cu atenția dumneavoastră. Și pustnicul care nu urăște încă viața **s-ar** bucura de o atât de plăcută vizită. Sunt copiii dumneavoastră, doamnă?

— Numai fata, domnule director, Helenka. Călărește de mică, întocmai ca și domnul Vasku, aici de față. Dânsul nu face parte din familia noastră, dar e ca și copilul nostru. E cel mai bun călăreț al nostru, domnule director, și totodată lucrează și ca dresor. Mi-am zis că-mi va fi recunoscător, dacă îi voi da prilejul să vă cunoască.

— Oh, doamnă, se înclină gazda cu părul alb, llați prea mult un bătrân, care și-a avut vremea lui de glorie. Dâșii, din generația tânără, abia dacă mai aud de mine. Iar eu m-am obișnuit să trăiesc cu un nume care și-a pierdut strălucirea, și astăzi nu mai înseamnă nimic.

— La noi aud deseori numele dumneavoastră, domnule director. Îngăduiți-mi să le spun în fața cui se află. Am păstrat până acum secretul, vrând să le fac o surpriză. Helenka, Vasku, vă aflați în casa domnului Eduard Wollschläger.

Helena știa că numele acesta era de multe ori pomenit de către părinții ei, dar nu-și putea aminti în legătură cu ce anume.

Se ridică îndată din fotoliu și făcu o reverență încântătoare, uitându-se cu un zâmbet respectuos la domnul Wollschläger. Vasku, în schimb, era cât pe ce să rămână cu gura căscată de uimire. Wollschläger, Wollschläger... acesta era omul despre care se vorbea fără încetare prin grajduri și prin vagoane, omul la care își

făcuse ucenicia Hans, slăvitul director de circ despre care se spunea că avea cei mai frumoși cai de pe lume și că făcea adevărate minuni cu ei.

— Rostiți un nume mort, doamnă, zâmbi bătrânul, neîncercând să-și ascundă tristețea ce-i tremura în glas. Ce poți ști dumneata, tinere, despre un om care a încetat să mai stârneasă interesul publicului încă înainte ca dumneata să fi venit pe lume?

— Și totuși, știu, domnule director, se încumetă Vasku să răspundă, strângând cu o mână brațul fotoliului. Sunteți... „Arabul și calul său!”

Domnul Wollschläger clipi mărunț de câteva ori.

— Ciudat, doamnă, cât de puțin înarmați ne aflăm în fața gloriei! Aproape că mă simt emoționat: „Arabul și calul său!” Cea mai de seamă creație a mea! Reluată de atâtea ori - chiar și în remarcabilul Circ Humberto! îmi plăcea rolul arabului muribund. Nu pentru că ar fi fost un rol mare. Aveam altele, mai de efect. Jucam, bunăoară, pe Iulius Cezar dându-și suflarea în plin galop, cu jungherul lui Brutus în piept. Rolul arabului nu era atât de pasionant - dar surul meu, Hippolit, juca tare bucuros această mică dramă! Când simțea că-mi pierd puterile ciulea urechile, le dădea pe spate atunci când se apleca asupra mea, la pământ, adulmecându-mă, necheza cu coada ridicată, chemând într-ajutor, și mă ridica cu o nemărginită grijă în dinți. Hippolit, doamnă, nu juca această scenă, o trăia cu toată temerea unei inimi credincioase de cal! Pentru el muream cu adevărat și își puneia de fiecare dată viața în joc pentru mine.

— Mai trăiește?

— Nu, doamnă. Sunt nouă ani de când a pornit să-și întâlnească strămoșii anglo-arabi. L-am avut aici, cu mine, și, drept răsplată pentru credința lui, l-am lăsat să-și sfârșească zilele în liniște și pace. Am cumpărat undeva în apropiere o mică pășune în marginea pădurii și tot acolo l-am și îngropat, între trei stejari. A fost cel mai credincios prieten al meu. De atunci sunt singur - dacă nu țin seamă,

de faptul că mi-am redescoperit aici prietenii pe care i-am trădat și părăsit în vremea tinereții mele necugetate: Virgiliu, Horațiu, Marțial. Se zice că oamenii se întorc la prima lor dragoste. Mai ales la dragostea pe care, în nerozia lor, n-au înțeles-o odinioară. Dragostea se împlinește doar în vis, dar există două lucruri vrednic «de iubire care îl întâmpină pe iubitul pierdut chiar și atunci când acesta se întoarce albit de ani: cărțile și meleagurile natale!

— Sunteți de fel din părțile Rinului?

— Da. Dumneavoastră cred că nu sunteți de pe aici.

— Exact. Sunt belgiană. Și nici nu suntdw *metier*¹⁰². Tatăl meu era funcționar superior, iar eu am crescut în casa contelui d'Ascensions-Letardais. L-ați cunoscut, poate, la Bruxelles.

— Înalt, subțire, cu un barbișon ascuțit, despărțit în două de o cărare - da, era un bărbat frumos! Domnul șambelan era un veritabil aristocrat. Avea acel „ce” extrem de prețios pentru un om: o perfectă armonie între inimă și spirit. Mergeam cu dânsul la vânătoare, și serile petrecute după aceea în reședința sa de vară erau o adevărată încântare. Ce face tânăra contesă? **S**-a măritat?

— Nu. A avut pasiunea ciudată de a-și vedea măritate toate prietenele - și pe mine de asemenea - cu bărbații de care **s**-au îndrăgostit. În schimb, ea nu **s**-a măritat. Corespondează cu noi, cu toate și, după cum se spune, trăiește viața a zece familii cu toate bucuriile lor, dar fără nicio dezamăgire.

— Se pare deci că a rămas fiica filosofului ei tată. Domnișoara, fiica dumneavoastră, ați spus că știe să călărească?

— Bineînțeles. Dacă eu însămi am devenit un adevărat om de circ, darmite ea! Doar **s**-a născut în vagon.

— Și tânărul... domnul Vasku... e dresor?

— Da. Dar călărește de la vârsta de șapte ani. A

102 Aici: dintr'La' logodnica marinarului (în germană, spaniolă, portugheză, engleză, franceză).

început să învețe împreună cu Helena, pe ponei, iar de la zece ani a trecut pe cai mari. Se pricepe la toate, la dresură liberă, de asemeni e un bun acrobat, săritor la batudă și bun cunoscător al tuturor săriturilor pe cal și la sol. Se pricepe și la elefanți.

— Excelent, tinere! Circul e o îndeletnicire frumoasă, dar cere să-ți stăpânești toate tainele. Nu vreau să profanez, dar circul mi **s-a** părut întotdeauna ca sfânta biserică: își înseamnă credincioșii cu mirul său și cere de la ei credință până la mormânt.

Bătrânul stătea în fața doamnei Anezka, picior peste picior, și vorbea întorcându-se alternativ spre cei doi tineri.

— Cunoașteți totul și iubiți totul, dar țineți minte, nu veți găsi un animal mai nobil decât calul. Femeia, bărbatul, iubita - credeți-mă, am experiență - nimeni nu întrece în inteligență și devotament un cal credincios. Dar frumusețea unui exemplar de rasă! Poți face cu el atâtea lucruri minunate 1

Nu există nimic pe care un cal inteligent să nu-l priceapă, un număr în executarea căruia să nu dea dovadă de toată ambiția sa. Asta însă duce uneori oamenii de circ la greșeli. Sunt bucuroși să facă paradă de forță și felurite exhibiții! Dar țineți minte de la mine: există un singur lucru care face artă dintr-un număr de circ: execuția să aibă poezie! Poate că nu mă înțelegeți. Sunt un om de modă veche, dintr-o vreme care iubea frumusețea mai presus de orice. Și mă adresez vouă, vlăstarelor altei vremi, care gonește în primul rând după succes. Succesul, Doamne, succesul în fața unei mulțimi de gură-cască! - cât de puțin trebuie pentru a-l dobândi! Puțină rutină, puțin șablon, să prinzi ceea ce place și apoi folosești asta fără alegere. Știu ce se petrece azi în manejuri și vă mărturisesc deschis că toți se îndreaptă spre declin. Noi, bătrânii, trebuia să avem în primul rând idei. Iar cel care ținea la demnitatea lui se străduia să găsească o idee proprie, precum și chipul în care să o exprime cât mai

frumos. Dar ea, ideea, nici nu e totul, dragii mei. Ideea. bineînțeles, e ceva măreț, și datoria artistului, care îi înțelege măreția, e să o îmbrace **într-un** veșmânt cât mai potrivit.

Oaspeții stăteau și ascultau în tăcere. Anezka vedea în bătrânul care vorbea pe acel remarcabil creator al farmecelor circului, admirat și pe vremea copilăriei ei, la Bruxelles, și care nici astăzi nu era dat uitării. Pe orice punea el mâna, recunoșteai o pecete deosebită. Avea cai frumoși, călărețe frumoase. Și câtă armonie cuprindea fiecare număr! În cercul lui, costumul nu era niciodată o cârpă aruncată pe trupul necioplit al unui călăraș. În cercul lui Wollschläger odată cu costumul se transformau și oamenii sub imboldul de a crea mereu ceva nou. În cercul lui până și caii își jucau rolul, conștienți parcă pe deplin că aduc spre admirația lumii ceva nemaivăzut - frumusețea - o frumusețe cu care oamenii nu se întâlneau nicăieri în altă parte. Fiecare creație a lui Wollschläger se înfățișa plină de atâta înflăcărare, încât ți se părea că vezi țâșnind flăcări în urmă. Era înzestrat cu un dar neobișnuit - imprima o înaltă trăire oricăreia dintre creațiile sale. Încordarea ardea în ochii de foc și în fiecare fibră a armăsarilor, simțeai încordarea în fiecare mișcare a călărețului, încordat era raportul dintre cal și călăreț, ca și dintre călăreț și public. Totul era gradat, stăpânit, jucat cu un farmec irezistibil, unic, înrobitor.

Domnul Wollschläger desăvârșise vechea școală franceză - de călărie artistică, ducând-o spre culmi, adusese în toate eleganță, bun-gust, grație. Spiritul lui de adevărat artist nu fusese însă destul de puternic pentru a învinge și din punct de vedere financiar.

Concurența brutală și lipsită de exigență artistică câștigase mulțimile nepretențioase cu un fast tipător, mănând astfel munca lui tăcută și perseverentă. Eduard Wollschläger i se împotrivi ani de-a rândul, dar când constatase că în vremurile cele noi, care pierduseră simțul frumosului, nu **s-ar** putea menține decât făcând concesii

preferințelor îndoielnice ale publicului, renunță la un astfel de succes, își lichidă afacerile și se retrase cu o modestă avere personală în ținutul său natal, ca un cetățean oarecare, dornic să se dedice plăcerilor sale cărțurărești.

Helena nu înțelegea în mare măsură ceea ce povestea gazda cu atâta înflăcărare. Îi cerceta cu privirile obrazul bine păstrat, ochii strălucitori, mustața pieptănată cu grijă și plastronul alb, legat fără cusur, și i se părea că are în față unul dintre acei marchizi bătrâni și impunători, despre a căror fire de mecenați se povesteau atâtea legende în vagoanele circului. Și deodată o fulgeră un gând năstrușnic, își spuse că **s**-ar mărita numaidecât cu un bătrân ca el.

Nici Vasku **n**-ar fi putut spune că înțelegea totul, cum se cuvine. Simțea însă cu întreaga-i făptură că se află în fața unui mare maestru al înaltei arte a călăriei și dresajului. Și îi sorbea cu o venerație aproape religioasă cuvintele.

— Știți, lui Fillis **i**-a venit o dată o idee spirituală: a prins pe pieptul câtorva cai tăblițe cu cifre, unuia **i**-a legat

O tăbliță cu semnul plus, altuia una cu semnul egal și **s**-a apucat să-i dreseze, învățându-i să se grupeze singuri din fugă, în așa fel, încât să formeze întotdeauna o sumă. De exemplu

$1 + 2 = 3$, sau $2 + 3 = 5$. Fillis a trebuit să lucreze mult cu ei, dar până la urmă a reușit și-a avut succes și la public. Mie, însă, nu mi-a plăcut. Era o idee nouă, da, dar nu avea niciun pic de poezie. Știți, mie nu mi-a plăcut niciodată matematica. Și ca să înjosești caii, aceste splendide creaturi, până la a alcătui cu ei egalități matematice, mi **s**-a părut de-a dreptul respingător.

— Care a fost cel mai frumos număr al dumneavoastră, maestre? întrebă Anezka.

— Cel mai frumos... Hm... Am format o dată patru tinere fete, patru călărețe-acrobate. Știți, eu nu mă mulțumeam să cultiv cai de rasă, cultivam și femei „de rasă”. E un lucru ceva mai greu și mai primejdios, dar și

asta mă atrăgea. Și așa, am avut o dată norocul să grupez laolaltă patru superbe exemplare feminine, cum nu **s**-au mai văzut. Fiecare avea un minunat păr negru, ochi mari, negri, buzele roșii, și fiecare se mișca cu tot atâta grație ca și o prințesă. Din toate țâșnea tinerețea impetuoasă, năvalnică. Am simțit că am datoria să făuresc din acest material prețios ceva unic. Mai întâi am făcut cu ele o repetiție de cadril, îmbrăcându-le în rochii ușoare de voal. Dar nu era ceea ce căutam. Cu încetul am ajuns la ideea să le comand patru rochii de un roșu-închis, cu fusta lungă, care să se drapeze bogat pe crupa calului, și cu corsajul strâmt, din care umerii albi și capul să răsară ca o floare. Pe urmă le-am urcat pe patru pursânge englezi, negri ca tăciunele. Făceau o impresie uimitoare. Fustele păreau niște cioltare rubinii, iar caii negri și femeile albe păreau că formează o singură și superbă făptură. Am exersat cu ele un bolero. Fetele aveau castaniete în mâini, caii clopoței cu un clinchet surd, prinși la picioarele subțiri. De fapt, era un cadril - dar ce pățimașă frumusețe **s**-a născut din cabrările celor patru armăsari și din stăpânirea lor de către cele patru amazoane, din priviri, zâmbete, dans și sunet! Nu mai era un număr de călărie, ci o desăvârșită poezie ecvestră.

— Câtă vreme au lucrat doamnele acelea? întrebă Helena.

— Ah, numai puțină vreme. Cred că niciun an. Prea era o priveliște atrăgătoare! Până să se sfârșească anul mi **s**-au măritat toate patru. Bineînțeles, tot cu oameni din afara cercului - două cu nobili, una cu un bancher, cea din urmă cu un diplomat. Aceasta e soarta tragică a creatorului ce plămădește frumusețea din material omenesc. Bărbații aceia nebuni **s**-au îndrăgostit de furtuna nopții și fiecare a căutat să smulgă o frântură din norul ei. Ca după aceea să se minuneze că **n**-au mai trăit nicicând ceva asemănător. Dar mie mi-au stricat numărul... Ei, și am părăsit aceste strădanii. Era o muncă ingrată. Trebuie să ai o inimă tare, ca să nu răspunzi ademenirilor

dragostei și să continui să-ți faci datoria.

— Maestre, dumneavoastră deci nu recunoașteți dreptul suprem al dragostei? Întrebă încet Anezka.

— Nu, doamnă, nu-l recunosc, atâta vreme cât țintește în afară sferei intereselor noastre. Atingem perfecțiunea doar prin cea mai înaltă jertfire de sine. Noi, oamenii acestei străvechi arte, trebuie să avem puterea să renunțăm la tot ce ne îndepărtează de ea. Am renunțat la cămin, la societate, la o viață liniștită și comodă, la seninătatea și siguranța ei, la convenții și Dumnezeu știe la mai ce încă. Ne-am situat în afara lumii. Asta-i o mândrie, dar și un blestem. Ne-am creat alte legi decât cele care domnesc între oameni și am pierdut dreptul la o fericire obișnuită. **Într-un** fel sau altul, fiecare dintre noi se joacă cu moartea și caută zilnic să vadă cât de departe poate să meargă în acest joc. Aceasta, doamnă, nu e o viață normală. Nici cavalerul din Evul Mediu, nici ostașul în luptă nu-și pun viața în joc zi de zi, lună de lună, an de an. Asta o fac doar membrii unui anumit ordin, care se numește cercul. Iar cel care a făcut legământ să slujească în rândurile lui nu are dreptul să se îndrăgostească. Nu are dreptul să prejudicieze interesele colectivității care, ne ține pe toți laolaltă. Niciunul dintre noi nu e singur, fiecare e legat de ceilalți și poate ori să întărească, ori să slăbească întregul. Dragostea în colectivitatea noastră își află justificarea doar atunci când nu slăbește, ci întărește colectivul. Aceasta e legea oamenilor de circ. Dacă nu o respectăm, arta noastră va pieri. Vor muri cei care au fost în stare să-i jertfească totul și vor veni în loc artiști dornici - să-și creeze o viață de om obișnuit. Numai că cine tânjește după asta își deschide în inimă o portiță pentru acel ceva care e pentru noi lucrul cel mai strașnic: teama de viață.

Vasku, palid, asculta cu răsuflarea tăiată neașteptata digresiune a bătrânului. Dacă n-ar fi văzut singur că întâluierea asta era rodul unei întâmplări, ar fi socotit totul drept

O urzeală vicleană. Aici însă cunoscuse un mare maestru, în ale cărui cuvinte crezuse de la bun început, și acesta, fără să știe, împlântase jungherul în cel mai vulnerabil loc al inimii lui tinerești. Îl cuprinse o senzație de amețală, parcă

I se puse o pânză pe ochi și auzea ca din mari depărtări glasul bătrânului maestru, care răsuna ca însuși glasul destinului, îi îngheță inima de teamă la gândul că directoarea se va folosi de acest prilej. Dar, spre mirarea și surprinderea lui, o văzu că se ridică și îi desluși o undă de emoție în glas:

— Domnule director, iertați-ne că vă întrerupem. Soarele se apropie însă de asfințit. N-ați vrea să vedeți grajdurile noastre? V-ar interesa, cu siguranță. Iar după aceea, ați rămâne la noi, la cină - ați avea prilejul să mai mâncați o dată **într-un** vagon de circ. Soțul meu ar fi neînchipuit de fericit să vă cunoască personal.

— Doamnă, nu există invitație pe care să o ascult cu mai multă plăcere. Pentru noi, bătrânii idealști, chemarea are cu totul alt tâlc: „Un cal! Un cal! Un regat pentru un cal **1** „1

Când ajunseră la locul de popas, Petr Berwitz îl primi pe rivalul părinților săi cu toată grandoarea lui de Emir al cailor albi.

Domnul Wollschläger îi propuse îndată să-și vorbească prietenește, cu „tu”.

Anezka și Helena se scuzară că trebuie să mai arunce o privire prin bucătărie, iar vasku se grăbi spre cuști pentru a pregăti mâncarea fiarelor.

Berwitz se îndreptă singur cu oaspetele spre grajduri. Când dădură în lături perdeaua de foaie de cort de la intrare, auziră un neașteptat strigăt de uimire:

— Pe Dumnezeu! Domnul Wollschläger! E cu puțință? Maestro... Maestro!

Hans, grăjdarul cu părul alb ca neaua, alergă în întâmpinarea oaspetelui cu brațele întinse și cu fața strălucind de bucurie. Domnul Wollschläger se opri locului,

îl privi cu luare-aminte, făcu un efort de memorie și deodată zise:

— Hans! Nu mă înșel? Hans! Ce mai faci, bătrâne? Va să zică, tu ai rămas tot la circ. Frumos din partea ta că m-ai recunoscut!

— Cum să nu vă recunosc! se bâlbâi Hans, adânc tulburat. Cum aş putea să uit slujba ce-am slujit la domnul Wollschläger? Maestro m-a angajat doar... maestro m-a învățat tot ce știu azi... până la moarte am să vă fiu recunoscător... O asemenea cinste pentru grajdul nostru! O asemenea vizită! Și eu care nu mi-am pus livreaua roșie...

Domnul Wollschläger îl bătu pe umăr, cum că nu-i nimic, și se îndreptă după miros spre grajduri. Ochii îi străluciră când văzu caii așezați pe două rânduri. Cu siguranța supremă a cunoscător ului se duse drept la cele mai frumoase exemplare.

321

1 Cunoscuta replică a lui Ricliard al III-lea în scena finală din piesa cu același nume de William Shakespeare.

21 - Circul Humberto

Berwitz, flatat, își bombă pieptul: Wollschläger ochise chiar caii de care el, Berwitz, era cel mai mândru. În grajd părea să se simtă prezența unui mare maestru. Wollschläger pocni din limbă, scoase câteva sunete guturale și armăsarii nervoși încremeniră deodată într-o atitudine de nespusă concentrare. Ochii lor focoși urmăreau firava statură a oaspetelui, iarcând se apropie, niciunul nu mai mișcă și niciunul nu se sperie. Bătrânul le trecu degetele prin coamă, îi bătu cu palma pe grumaz, le mângâie botul, uitându-li-se la dinți - și chiar și cei mai sălbatici primeau cu liniște atingerea mâinii lui ferme, de stăpân. Voia să știe numele fiecăruia și-l repeta cu voce dezmierdătoare de câteva ori. Iar când trecea mai departe, toate capetele acelea cu grumazul frumos arcuit se întorceau după el și nu numai unul se întinse, nechezând ușor.

Cina din vagon fu bogată. Anezka își pusese în joc întreaga-i iscusință de amfitrioană. Spre bucuria ei avea un oaspete care știa să prețuiască din plin fiecare dintre alesele bucate aduse la masă. Discuția se purta - ca la orice întâlnire între artiști de circ - pe seama amintirilor despre oameni, orașe și animale. Domnul Wollschläger era un remarcabil povestitor și o fermecă îndeosebi pe doamna Hammerschmidt cu desăvârșita-i curtoazie. Din tot ce spunea se desprindea însă regretul plin de melancolie pricinuit de faptul că steaua cercului cobora spre apus.

— N-aș vrea să fiu doar posomorâtul cântăreț al vremurilor trecute. E destul de trist când suntem nevoiți să exclamăm odată cu Horatiu: „*Vai, Postum, Postum, cum aleargă anii!...*” Mi-ar plăcea mai degrabă să-mi alin părerile de rău văzând succesul unor forțe noi. Poetul meu mă învață că limitele scurte ale vieții nu-ți îngăduie să începi din nou prin a avea speranțe de viitor. Totuși, eu am avut deseori asemenea speranță *à la longue*, pentru că am crezut în tinerețe. Acum, însă, când sunt foarte - foarte bătrân, văd mereu doar un singur lucru: marii maestri ecveștri dispar și, odată cu ei, dispar și performanțele lor. Oamenii care se ridică astăzi fac în mod mecanic ceea ce au învățat, dar nu se străduiesc câtuși de puțin să-și întreacă maestrul. Eu am sărit prin cercuri de foc de numai douăzeci și două de degete în diametru. Azi, nimănui nu-i trece prin minte să folosească obstacole de un asemenea grad de dificultate. Îmi încălțam în aer papucii, în timpul saltului pe deasupra unui cal în galop - dar azi nici nu se mai pomenește de un asemenea truc. În loc de asta, se extinde programul. Am văzut elefanții, tigrii, lei și urșii dumneavoastră. După un timp li se vor jalătura struți, cămile, girafe și poate chiar morse, foci și canguri, mereu mai multe animale, mereu altele, altele noi, senzaționale, iar prețuirea pentru frumusețea nobilă a calului, privit în fiecă atitudine a sa, va pieri. Piere nobilimea, pier călăreții, pier publicul cunoscător. Rămân doar mulțimile, cărora trebuie să le suni din surle și tobe. Nu aveți o muncă

ușoară.

— Eh, nu-i nimic, interveni Petr, înfierbântat de vin. Ot trăim noi, o să mai țină. Ceea ce va veni după noi, rămâne în grija altora.

Îlând coborâra din vagon ca să-și petreacă oaspetele, luna plină poleia cu o strălucire albăstruie pădurea de pin, și lunca era inundată **într-o** lumină argintie. Din ferestrele vagoanelor se strecurau fâșii de lumină galben-roșietică, unde se auzeau niște voci înăbușite, iar lângă fierărie cineva cânta la armonică.

— Aș putea să mă mai uit o dată la cai, la despărțire? zise Wollschläger, întorcându-se spre Petr. Știi, poate e ultima dată când văd o astfel de selecție.

Flatat, Petr admise bucuros. Lângă grajduri se aflau Kerholec, Hans și Vasku. Hans, pufăind din pipă, le povestea despre minunile pe care Eduard Wollschläger le făcea cu caii lui. Deodată, sări în picioare și, cu pipa lipită la vipușcă, raportă directorului că în grajduri totul e în ordine - numai că niciun cal nu doarme, că toți parcă așteaptă să intre în arenă.

— Pe mine mă așteaptă! zâmbi Wollschläger și pătrunse în grajd. Caii de pe cele două rânduri întoarseră capetele spre el, și o ușoară undă de neliniște trecu printre ei.

— Sirius! Démon! Admirable! Cyrus! Kismet! Héros!

Domnul Wollschläger îi striga pe nume și fiecare cal chemat se încorda pe picioare. Câțiva necheză.

— *Mon Dieu, mon Dieu...* rosti impresionat bătrânul. De-aș putea să mai iau o dată șambriera în mână!...

— Vasku, strigă Anezka Berwitz, care se afla lângă - oaspete, dă fuga la vagonul 1, și adu amândouă șambrierele!

21* El 323

— Doamnă, se întoarse Wollschläger spre ea, plin de bucurie. Credeți că ar fi posibil?...

— Vreau acest lucru, maestre, răspunse ea scurt și ferm.

Petr Berwitz o privi șovăitor, dar sub privirea energetică a femeii înclină și el capul. Domnul WoIIschläger făcu o plecăciune, se duse spre cai și dezlegă doisprezece dintre cei mai frumoși. Șoptea fiecăruia cuvinte de mângâiere, strigându-i încetișor pe nume și lipindu-și obrazul de capul lor. Vasku se întoarse cu cele două șambriere, dintre care una scurtă. Bătrânul le cântări în mână și se adresă mulțumit lui Berwitz:

— Bun! Eu prezentam dresura liberă de cai fără bici... dar, ou niște cai străini nu m-aș încumeta să lucrez de prima oară fără tușeul șambrieriei.

După aceea ieși din grajd, sub lumina lunii care arginta strălucitor spațiul întins dintre vagoane și pocni de trei ori din șambriera cea mare. Din grajd, se auzi ropotul copitelor.

— Open the door J Avantil

Hans și Vasku traseră în lături perdeaua de la intrare și caii eliberați din boxe dădură năvală afară, fără chingi, doar cu căpăstrul pe cap, cu coama fluturând și cozile ridicate, îndreptându-se drept spre cel care îi chemase. Bătrânul îi opri la o lungime de bici și le porunci să se întoarcă spre stânga. Șambriera cea mare se încolăcea în aer ca un șarpe strălucitor, iar chemările scurte ale lui WoIIschläger, îndemnurile și laudele lui se încrucișau cu atingerile ușoare ale biciului. Armăsarii și ielele alergau în trap, într-o negrăită încordare, cu urechile ciulite și ochii ațintiți, gata să-i asculte și să-i îndeplinească poruncile. Oamenii începură să iasă de prin vagoane, dar până să se apropie, cele douăsprezece minunate exemplare se încolonaseră în trap într-un cerc perfect.

— Mii de draci! auzi Vasku lângă el o voce șuierătoare, și simți cum cineva îl apucă brusc de braț. Era Berwitz, buimăcit pe de-a întregul.

— E fantastic... uită-te la ei... uită-te... aleargă spre dreapta!

Era într-adevăr ceva de necrezut - o minune! caii, care în toate circurile din lume sunt deprinși dintotdeauna

să alerge spre stânga, acum, la porunca lui Wollschläger, o porniră deodată în sens opus.

Firavul bătrânel strigă ceva, agită biciul, și caii se opriă în loc, făcură pe picioarele din spate un sfert de întoarcere spre centru și se opriă cu fața la el. Wollschläger trecu de două ori șambriera în cerc, pe dinaintea cailor, lăsându-i să se odihnească și să se concentreze. Apoi, după câteva clipe de repaus deplin, întinse brațele înainte și strigă:

— *Sus! En parade!*

Nouă cai se ridicară dintr-odată pe picioarele din spate, în levedă, trei, care nu erau dresați pentru înalta școală, necheză și se încordară și ei. Se vedea lămurit că dorința de ascultare se lupta în aceștia cu teama și nesiguranța. Bătrânul din mijlocul cercului privea însă acum cu sprâncenele încruntate și din ochi parcă îi tâșnea voința poruncitoare, iar brațele-i ridicate voiau parcă să sprijine și să ridice trupurile cailor. Încă o clipă de șovăială și toți cei doisprezece cai stăteau drepti, ridicați în două picioare, sub lumina lunii, cu coamele înfiorate de adierea nopții, cu urechile ciulite, cu ochii neliniștiți, cu copitele din față bătând aerul, cu burțile strălucitoare arcuite. Privitorii din jur se lăsară furați de această magnifică priveliște și începură - ei înșiși vechi și încercați artiști de circ - să aplaude.

Domnul Wollschläger se înclină, rosti o nouă poruncă și caii făcură o nouă întoarcere de un sfert de piruetă, ca la *courbette*, și se lăsară pe toate patru picioarele. Biciul mușcă aerul, și cercul se puse din nou în mișcare, spre dreapta.

— *Cyrus! A gauche!*

Biciul pocni ușurel și Cyrus, care se afla tocmai în fața intrării în grajd, se abătu din drum și alergă înăuntru. Caii părăsiră cercul unul după altul și Kismet intră ultimul în grajd, de unde se auzeau acum nechezând toții cai.

— Doamnă, se adresă Wollschläger Anezkaî, profund emoționat. N-am să uit niciodată seara pe care mi-ați

oferit-o I

— Cu atât mai puțin vă vom uita noi, îi răspunse doamna Berwitz.

— Mă tem că mâine dimineață n-o să-mi vină a crede că toate acestea s-au petrecut aieva, zise Berwitz. Mâine o să mi se pară un vis, ceva cu neputință de realizat, să poruncești unor cai care nu te cunosc să alerge spre dreapta și să-i faci să execute o levadă. Ești cu adevărat un maestru, Eduard!

— Sunteți toți foarte amabili eu un bătrân. Vă doresc tuturor mult, mult noroc!

Își luară rămas bun emoționați. Directoarea îl rugă pe Vasku să-l conducă pe Wollschläger. Bătrânul făcu un gest de împotrivire, dar acceptă până la urmă. Vasku era foarte bucuros să-l însoțească. Până atunci nu avusese față de nimeni un asemenea simțământ de respect, admirație, divinizare. Își repeta în gând ce-i spusese Hans în ajun: „Asta nu-i director, e vrăjitor!” El însuși nu-și dorea altceva decât să ajungă deopotrivă cu acest magician, să fie în stare de astfel de minuni, să ducă arta sa pe culmi la fel de înalte, să știe să privească cu atâta înțelepciune lumea-Se bucura că bătrânul idealist va mai vorbi cu el despre care și că va putea să-l întrebe despre taina puterii magice pe care o stăpânea. L-ar fi ascultat cu desfătare toată noaptea, dând crezare fiecărui cuvânt al bătrânului. Numai că domnul Wollschläger tăcea. Pășea alături de el, în noaptea luminată de lună, ca și când Vasku nici nu l-ar fi însoțit. Deodată se opri în loc și, privind ațintit înaintea sa, zâmbi Vasku simți că va spune ceva. Un adevăr frumos, mare, mângâietor. Și într-adevăr, domnul Wollschläger, cu buzele tremurătoare rosti de trei ori, fericit, următoarele cuvinte, din care Vasku nu pricepu nimic:

— Non omnis mor iar! Non omnis mor iar J Non omnis moriar!

Și, scoțându-și pălăria, domnul Eduard Wollschläger seplecă adânc în fața lunii de pe cer.

După aceea nu mai zise nimic, până se opri în fața

porții sale. O descuie, o deschise și, zăbovind în prag, se întoarse spre Vasku. Îndreptându-se de spate, ca atunci când poruncise cailor să execute levada, își ascuți privirea care îl pătrunse pe Vasku până în adâncul ființei sale și rosti sever și autoritar:

— Te afli între două trădări. Dacă ai să iei de soție pe fata aceea din Hamburg îți vei trăda arta. Dacă vrei să slujești artei tale, trebuie să o trădezi pe fata aceea. Altă cale nu există. Ori, ori. Alege singur. Toți oamenii mari au trecut, prin această groaznică durere, pentru că gloria nu se naște dintr-o idilă. AVN auzit și am văzut destule, pentru a-ți putea spune: ești unul dintre cei aleși. Celor aleși, însă, le e hărăzită lupta și nu tihna fericită a dragostei. Artă noastră se îndreaptă spre pieire. Circul nostru e amenințat. Berwitz n-are să reziste. Berwitz e bătrân. Și Berwitz e prost. Pentru timpurile care vor veni, la conducere trebuie să se afle un om de o cu totul altă forță. Dacă vrei să salvezi Circul Humberto, căsătorește-te cu Helena Berwitz.

Vasku rămase înmărmurit. Domnul Wollschläger îl privi lung și privirea-i se înmuie.

— Sărman băiat, cum înțeleg durerea ta! Și nu pot să ți-o alin cu niciun balsam. Alungi fericirea de lângă tine și ai-ai să te alegi în schimb cu nimic altceva decât cu griji trudnice. Nu te așteaptă nici avere, nici confort, nici liniște, nici siguranța zilei de mâine, ci numai luptă, luptă, luptă. Dar numai așa te vei găsi pe tine însuți. Noapte bună!

Domnul Wollschläger închise poarta, răsuci cheia în broască și, pășind ușor pe nisipul scârțâitor al aleii, intră în casă.

Václav Karas rămase o vreme nemișcat, apoi se sprijini de stâlpul porții și plânse amar.

VI

Aș vrea ca nunta să se facă în liniște, se pronunță Anezka Berwitz.

— Ce spui de asta, baroane? îl întrebă Berwitz pe

domnul Gaudeamus, turnându-i vin în pahar. De o săptămână ne ciondănim pe chestia asta, și singurul lucru asupra căruia am căzut amândoi de acord e ca dumneata să ne fii arbitru.

— Vă mulțumesc pentru încrederea pe caremi-o acordați, deși simt o ușoară strângere de inimă, zâmbi domnul Gaudeamus. Spun asta, întrucât mă văd silit de astă dată să mă opun doamnei. La circ numai falimentul trebuie să se producă în tăcere. Pentru celelalte, să bată tobele.

— Ei, vezi, ce ți-am spus eu? se umflă în pene Berwitz. Știi, baroane, dacă ar fi după mine, aș regiza toată nunta ca pe o pantomimă. Eu aș juca rolul șerifului, Helena ar fi fiica șerifului, Vasku - cow-bov-ul îndrăgostit... sau nu - ar fi un tânăr fermier de cealaltă parte a graniței, care ar veni în pețit însoțit de o mare mulțime de călăreți, eu nu i-aș da fata, el ar răpi-o, și eu aș trage după el...

— Și la urmă ai trage în el, nu? îl întrerupse doamna Anezka. Ai mai văzut un asemenea nebun, baroane?

— Taci, Anezko. Principalul ar fi să prind preotul... - să-l prind cu lasoul și să-l duc în pădure ca să binecuvânteze căsătoria. Căci dacă preotul ar fi adevărat, ar fi adevărată și binecuvântarea...

— Și dumneata, directore, crezi cumva că ai putea să-l prinzi cu lasoul pe arhiepiscopul din Hamburg?

— Păi, dacă i-aș plăti bine...

— Țstuia trebuie să-i plătești din gros chiar și fără lasou. Nu-i nevoie să vă faceți reclamă atunci când oamenii se află în cercul dumneavoastră. O nuntă fastuoasă, bine reglată, ar fi o excelentă reclamă pentru Circul Humberto. Bineînțeles, însă, ar trebui să se desfășoare în afara cercului, pe străzile Hamburgului...

— O mare paradă! Sigur! E o idee grozavă, baroane. Mă mir că nu mi-a venit din prima clipă în cap. O paradă cu toate animalele. Trebuie să cumpăr nuniaiderit o pereche de cămile. Fără cămile, nunta n-ar fi completă. Am

să telegrafiez imediat lui Hegenbeck.

— Ce te-a apucat cu cămilele? îl opri Anezka. Gândește-te mai bine la vreun dar de casă nouă, dacă nu vrei să dai zestre.

— Cămilele astea vor fi darul meu. **iartă-mă**, Anezka, dar tu nu simți așa” ca mine ce rușine e că nu avem niște cămile. Fiecare comediant de iarmaroc are azi un dromader, iar noi, o familie atât de veche în circ, să ieșim pe străzi fără cămile? Ce-ar gândi oamenii despre noi? Cum am apărea? Îți spun, nuntă fără cămile nu se poate.

Dacă pereții au urechi, atunci urechile vagoanelor vuiau în acele zile de toate câte se puneau la cale în legătură cu apropiatul eveniment.

— Îmi închipui, zicea Alice Kerholec doamnei Hammerschmidt în timp ce vagonul care adăpostea casieria și croitoria se hurduca pe drumul din Lüdenscheid spre Iserlohn, îmi închipui ce frumos o să-i șadă Ilenei noastre costumul de nuntă cu volănașe. E atât de subțire în talie, iar când **s-o** mai strânge și în corset...

— Costumul? o întrerupse doamna Hammerschmidt. Ce costum? Helena trebuie să poarte rochie lungă de mireasă, cu o trenă colos: ăla, așa cum se și cade pentru o familie ca a noastră.

— Mie mi-ar plăcea mai mult o rochie cu o linie mai strâmtă, așa cum începe să fie la modă acum. În față strânsă frumos pe bust...

— Știu, știu, o nouă indecență. Draga mea, Alice, crede-mă, nu există nimic mai presus decât crinolina largă. Pe vremea mea trupul ți-era frumos ascuns în crinolină, ca **într-un** clopot, și nu ți-l tot expuneai privirilor bărbaților.

— Da, dar când un bărbat te strângea mai aproape la dans, crinolina se ridica în partea cealaltă, încât dracul vedea în biserică până în altar.

— Așa e, numai că noi ne făceam că nu știm nimic. Da tocmai crinolina îți permitea să o miști la stânga, să o miști la dreapta, **s-o** ridici în spate, **s-o** ridici în față, de înnebuneau bărbații, iar femeia se prefăcea că habar n-are

de nimic.

— Da, doamnă, dar cât chin era cu moda asta! mai ales pentru noi, când trebuia să intri pe ușile înguste ale vagoanelor noastre...

— Ei, lasă, a fost totuși o modă frumoasă. Mi-am închipuit-o întotdeauna pe Helenka - mireasă - îmbrăcată **într-o** albă și largă crinolină, pe care am fi cusut de jur-împrejur cununițe și trandafirași de dantelă. Azi n-aș mai pune-o să se îmbrace așa. Azi e moda turnurei. Nu mai știe femeia ce să-și mai coasă în spatele rochiei ca să stea mai umflat și să fie mai impozant. Bine cel puțin că ne-au lăsat trena, ca să cadă frumos la spate.

— În locul ei, eu n-aș purta trenă. Ar fi mai modern.

— Te rog, fără extravagante! Nu-i băga Hélènei în cap vreo năstrușnicie! Helena trebuie să se îmbrace ca o fată de familie bună: dedesubt turnură, în față decolteu, în spate trenă, pe poale volănașe și panglici, pe deasupra o tunică de dantelă, și pe cap voal, să se vadă că suntem bogați.

— Sărăcuța de ea! Nici n-o să poată duce o trenă atât de lungă!

— Nu-i nimic, Alice. Domnul director are destule mijloace să pună doi paji în alb în urma fetei lui, să-i poarte trena.

Seara, în grajd, Hans și Malina ajunseră la o discuție aprinsă.

— Uitați-vă la el! izbucni potolitul Malina, înfuriat, către ceilalți îngrijitori din grajd. Abia a făcut ochi și a-nceput să-și ia nasul la purtare!

— Măi moșulică, măi gură-spartă! bombăni Hans. Uită-te la el: e ușor ca aburul, dacă suflă un vânt mai rece îl transformă **într-o** picătură de apă cât ai clipi, și uite, poftim, se viră printre tineri.

— Vine la noi de la un circ care a dat faliment, noi ne miluim de el, îl luăm sub aripa noastră, și el, de colo, se trezește poruncind!

— Toată viața a stat doar la coada caprelor și

maimuțelor și azi, tam-nisam, are pretenție la cai! Păi, pentru nasul matale, moșulică, Barbă-Albastră de colo e bun; vopsește-i barba, și pe-aici ți-e drumul!

— Măi, nepriceputule, grăjdar amărât ce ești, acum pun mâna pe bici!

— Ce-i gălăgia asta aici? întrebă Kerholec, care apărură în ușa grajdului tocmai în clipa în care cei doi bătrâni, în hohotele de râs ale celor din jur, se pregăteau să se ia la bătaie.

— Cu respect raportează că Malina mă înjură, spuse Hans jignit.

— Cum să nu-l înjur? bombăni Malina. S-a mai văzut vreodată un copil de țăță care să hotărăască ce să fie și ce nu?

— Și de ce vă certați?

— Eu nu mă cert, țină Malina să lămurească lucrurile. I-am spus doar să-mi frece țințele de la cel mai frumos frâu, fiindcă am să duc mireasa la biserică. Iar rândușul ăsta, care strânge bălegarul, a îndrăznit să-mi spună mie, Vendelin Malina, cum că el o să ducă mireasa la biserică! S-a mai pomenit o asemenea obrăznicie? Eu am dus mama la biserică, la nuntă, tot eu o s-o duc și pe fată, asta să fie clar ca bună ziua.

Hans se porni din nou cu ale lui, că, vezi, Malina pe capră nu o să aibă destulă prestanță și că la o astfel de sărbătoare nu se poate să se facă de rușine.

— Prestanță, auzi că eu n-am prestanță! se închină Malina. Ehe, deșteptule, păi, eu am văzut cum se duce un popă, și tu nici nu veniseși pe lume când eu ciocneam pentru prietenie cu vizitiul sultanului turcesc! Prestanță! Am să-ți arăt eu ce prestanță am, c-ai să juri că o duc pe împărăteasa Elizabeta cu arhiepiscopul la plimbare. Numai să fi îndrăznit să spui răposatului Humberto că Malina nu are prestanță!

— Ia stați, măi băieți! le-o reteză Kerholec, prea v-ați înfierbântat. Uite cum o să facem: mireasa o s-o ducă Malina...

— Păi asta spuneam și eu, doar fac parte din familie.
— ...și Hans o să ducă mirele. El l-a învățat, el să-l ducă.

— Asta așa e, încuviință Hans din cap. Poftim, eu uitasem că la o nuntă mai e și un mire.

Toți, începând de la familia directorului și până la îngrijitorii din grajd, se gândeau și discutau numai despre nuntă. Singur Vasku umbla printre ei serios și îngândurat.

— Ce-i cu tine, Vasek? îl întrebă într-o zi taică-său, pe când stăteau amândoi în fața vagonului lor. Tu singur ai luat hotărârea, și acum umbli de parcă ai merge la înmormântare, nu la nuntă.

— Nu știu, tată... nu știu ce am... M-am hotărât pentru căsătoria asta, toți sunt mulțumiți, toți mă aprobă. Alde Berwitz sunt bucuroși, Ruzenka m-a dezlegat singură de făgăduială, Helenka e drăguță cu mine - totul e în perfectă ordine, dar eu sunt abătut, mă tot gândesc dacă am procedat bine. Știi, îmi zic uneori că tu... și ceilalți... noi toți suntem bărbați și din punctul nostru de vedere este corect. Dar dacă ar fi trăit mama... ea poate n-ar fi gândit la fel. Ea judeca altcum lucrurile decât noi.

Karas-tatăl, buimăcit, tăcu. Mărinka! Doamne, cât de departe rămăsese și ce mult era de atunci! Înainte, în primii ani, se gândea mereu la ea, privea totul din jur și mai ales ceea ce era în legătură cu băiatul cu ochii amintirii despre ea, ce anume ar fi zis ea, cum ar fi socotit ea cutare ori cutare lucru. Mai apoi însă, când părăsise gândul de a pleca de la circ, și se contopise organic cu viața de aici, amintirea Mărinkăi începu să se șteargă, furișându-se parcă pe vârful picioarelor din gândurile lui. Cel viu doar nu poate trăi veșnic cu gândul la morți. Treptat-treptat i se ștergea din amintire, până o uită de tot. Alte femei trecură prin viața lui, era vesel, gustase uneori viața din plin, liber ca pasărea cerului. Nu-l mai tulburaseră muștrările de conștiință. Și acum, deodată, după atâția ani, băiatul i-o aducea aminte și încă în ce chip! Mama chinuia cugetul băiatului întocmai așa cum îl

chinuise și pe al lui. Și asta pentru că era un băiat tare bun, hotărât, curajos, înțelept, cu inimă. Avea inima maică-sii. Inima asta, băiete dragă, o să te facă de multe ori să suferi! Oare ce să-i spună ca să-i dea curaj și mângâiere? Ivaras-tatăl căută neputincios un cuvântel cât de mic de mângâiere, dar nu-i venea nimic în minte, nimic. Doar de undeva din străfundurile simțirii sale ieși la iveală cântecul care îi era cel mai drag... „Toate fetele-au venit din luncă... a mea nu, și doru-i mă usucă...” Doamne, asta era, asta era durerea lui Vasku... Și parcă îi sună în urechi glasul bătrânului Kremârik: „Eh, ce-i prea mult, strică, asta-i știut...”

Deodată, un imbold sănătos îi șopti că nu poate lăsa băiatul pradă acestui simțământ și că trebuie să-l ajute să treacă peste el. Și îndată îi veni în minte și cuvintele potrivite - cuvinte pline de liniște și de firesc, în stare să alunge orice frământare.

— Când o s-ajungem la Hamburg, o să rămânem să dormim în vagon, Vasek.

— Da, tată, și eu m-am gândit la asta. Nu mai putem merge la familia Langermann, și-n altă parte n-are rost să mergem. Doamna Berwitz zice că după căsătorie o să stau cu Helenka la ei. Dar tu? O să rămâi mai departe în vagonul 8?

— Eu aș rămâne, nu prea-mi pasă mie de asta. Poate că o să găsesc ceva împreună cu Bures. Întrebarea e dacă să rămân sau nu la circ.

— Cum așa? Ce te-a apucat?

— Ei, așa. Poate că alde Berwitz n-or să privească cu ochi buni înrudirea cu un simplu ridicător de cort. Tu ești mult mai sus decât mine, și-apoi, de tine au nevoie, nu e nicio taină. Dar eu pot să devin o piedică. Director și ridicător de cort - prea nepotrivită înrudire!

— Cât timp trăiește doamna Berwitz, nu trebuie să te gândești la asta. E o femeie foarte înțeleaptă și știe să-l conducă bine pe Berwitz. Cât despre bătrânul Berwitz, va trebui să jucăm un pic de teatru. El n-are ochi decât

pentru fața lucrurilor. În ce privește miezul problemei, dacă ești ridicător de cort sau altceva, despre asta n-au să vorbească prea mult, pentru că întocmai așa a fost și povestea lor. Să-i facem pe plac în privința aspectului exterior. Eu am să-mi comand fracul de nuntă la cel mai bun. croitor, iar tu ai să porți redingotă neagră și cilindru.

— Cilindru? Ai înnebunit!

— Cătuși de puțin. Chiar dacă ai sări peste cortul arenei și tot nu i-ai impune atât, cât ai s-o faci purtând cilindru la nuntă.

— Eu, cu cilindru? Vasek, Vasicek, doar nu te gândești serios la asta! Cu el pe cap m-aș simți ca la stâlpul infamiei, zău. Să umblu cu un burlan pe cap! Eu, Antonin Karas, zidar și ridicător de cort - iar pe dovleac să mi se legene un burlan! O să-mi cadă din cap, omule, o să mă izbesc de toate în cale, n-o să mai pot intra pe ușă, o să mi-l dea vântul jos, o să-l hărtănesc, o să-i stric fasonul, n-o să mă pricep nici să-l țin în mână și-o să m-așez pe el, băiete. Dragul tatii, o să am numai ghinioane din pricina lui, de-o să râdă toți de mine...

— Prostii, tată, îl dojeni Vasek. Ți-am spus: redingotei neagră și cilindru și așa va rămâne, n-are rost să ne mai târguim.

Și băiatul plecă, lăsându-l pe bătrân tare mâhnit.

— Afurisenie de director! își vărsă năduful Antonin Karas. Nici n-ai dat cu nasul pe-acolo și-ai și început să-i poruncești lui taică-tău. Hei, ia ascultă, Malina!

Locatarii vagonului 8 tocmai se adunau pentru masă, și primul se apropie Malina.

— Ia ascultă, Malina: ce-ți pui tu la nuntă pe cap?

— Păi ce să pun, Antoane? Cilindru, asta pun.

— Cilindru? făcu Karas, căscând ochii mari.

— Te cred. Cum să stau pe capră fără cilindru pe cap? Prostănacul ăla de Hans nici nu știe că am un cilindru tocmai de pe vremea nunții lui Berwitz - un cilindru strașnic, lucios, cu panglică albă și o cocardă într-o parte. Răposatul Humberto ținea la alde astea. Când nu punea

mare preț pe drumul ce-l aveam de făcut, zicea: „Vendelin, înhamă!”; dar când mergeam la vreo mărime, zicea: „Vendelin, ia-o înaintel!” - și atunci știam că trebuie să-mi pun cilindrul și mănușile. Iar când zicea: „Primul vizitiu să pregătească echipajul”, îmi puneam ciorapi albi, pantaloni scurți și pălărie în două colțuri, cu ciucuri. Ce știe Hans în câte feluri eram eu pe atunci vizitiu 1 Ehei, frate, un fel se deosebea de altul ca de la cer la pământ, că eu când mergeam cu echipajul n-aș fi catadicsit să-mi întind mâna mie, cel care mergeam cu o trăsură obișnuită. Căpățânosul ăla zice că n-o să mă pricep să-mi iau o poză mai acătării. Păi să-l fi auzit pe bătrânul Humberto: „Vendelin, vezi să faci figură bună. Stăpânul poate să arate de parcă atunci ar fi ieșit din grajd, dar vizitiul trebuie să pară nobil”. Și ăsta-i adevărul adevărat. O dată a lucrat la noi, la circ, cam vreun an de zile, vizitiul unei familii de nobili din Kynzvalt - o familie din spița lui Metternich. Nici nu-ți pot povesti ce frumos știa ăsta să șadă pe capră. Parcă era tăiat în piatră, nici nu, clipea. La parada circului, când apărea pe estrada din fața cortului, oamenii îl împungeau cu acul, să vadă dacă-i viu ori împăiat. Se lăuda că e dintr-a zecea generație de vizitii care-au slujit la familia Metternich. Așa era obiceiul la ei, în neam: fiecare mamă din familia lor face primul copil cu un Metternich. Cel mai curat sânge de vizitiu pe care ți-l poți închipui!

— Și atunci cum de-a ajuns la circ? întrebă Bures, care între timp venise și el și ascultase curios toată povestea.

— La drept vorbind, el n-a vrut să vină la circ. îl trăgea ața spre teatru. Numai că acolo a scrântit-o. Stătea nemișcat ca o statuie orice ar fi jucat. Mi-a arătat și-o tăietură dintr-un ziar, unde scria că Hamletul jucat de el ar fi putut să stea pe mormântul lui Hamlet, în chip de monument. El era foarte mândru de asta, dar eu cred că tocmai pentru asta l-au dat afară. Ce-a mai făcut pe urmă nu știu...

— Pesemne că s-a întors la vechea slujbă, s-a însurat

și-a avut și el un băiat de la un Metternich, își dădu cu părerea Bures.

— Tot ce se poate, încuviință Malina din cap. Dacă alde Metternich sunt un neam așa slăvit...

— Da, în familiile nobililor noștri tradițiile se păstrează, se strâmbă batjocoritor Bures. Dar cum de-ați ajuns să vorbiți de vizitiul ăsta?

— Din pricina nătărăului de Hans, mormăi Malina.

— Ba nu, de la cilindru am ajuns la el, ținuu să-l îndrepte Karas. Vasku mi-a poruncit să port cilindru la nuntă. Ce spui de asta, Bures?

— Ei, dacă vrei să pari cu totul deosebit, răspunse Burcă cu o strâmbătură, atunci cumpără-ți o pălărie de paie cu panglică lată și cu voal. Sau o bonetă scoțiană și, bineînțeles, un cimpoi.

— Eu vorbesc serios: să-mi cumpăr cilindru?

— Cine umblă cu lupii trebuie să urle ca ei. Pentru mine unul ar fi de ajuns calabreza mea. Dar vezi, lupii tăi poartă cilindru. Fă și tu rost de un burlan dintr-astea, să ne mai distrăm și noi puținel. Dacă o s-ajungi vreodată rău, la ananghie, poți scoate din el flori și iepurași. Pentru un om de circ, cilindrul e întotdeauna necesar.

— Numai să n-o pățești ca scamatorul ăla din Saint-Omer, își aminti Malina de o altă întâmplare. Era unul, pe nume Gianini, avea baraca chiar lângă noi. Ei, într-o zi îi fuge ajutorul și tocmește în loc un flăcăiandru de la țară, care tocmai stătea și căsca gura pe-acolo. I-a arătat ce și cum trebuie să facă pentru reprezentație și hai afară să îndemne publicul să intre. Flăcăul trebuia, între altele, să vâre un iepure viu în sertarul secret al unei măsuțe. Bineînțeles, sertarul era strâmt, iepurele nu încăpea cu niciun chip și se zbătea, bietul, să scape. Flăcăul, de trăit la țară, iubea animalele, dar era cam prost. Ce și-a zis? Sărăcuțul de tine, cum să te îndes eu acolo? La ce să pătimești atâta! Domnul e scamator... facă el să răsară altul... Și a luat iepurele și l-a vârat la loc în cușca lui.

— Și la reprezentație? întrebă Bures.

— Nu știu, că n-am fost de față, dar am văzut ce s-a petrecut în spatele barăcii după reprezentatie. Flăcăul striga într-una: «„Domnul e scamator... elomnul poate să facă să lăsară altul”, iar Gianini urla: „Domnul e scamator, domnul o să-ți dea vreo câteva perechi de palme, să-ți răsară ție stele verzi...”

— Și i-a dat?

— Nu câteva, un întreg foc de artificii. Zburau palmele ca altceva.

Bures râdea cu hohote, dar Karas, rămas îngândurat, cugeta amărât la cilindru. Când ajunseră la Hamburg, oamenii circului veneau pe furiș să-l vadă cum, în momentele în care credea că nu-l observă nimeni, ieșea din vagon cu cilindrul pe cap, pășind cu atâta grijă de parcă ar fi purtat în cumpănire o bilă pe creștet - cobora treptele și le urca înapoi, cu gâtul țeapăn de frică să nu-i cadă burlanul acela lucios din cap.

În sfârșit avu loc și nunta-o nuntă vestită, deși nu atât de fastuoasă cum și-o închipuise Berwitz. Magistratul orașului nu îngădui în cortegiul nupțial elefanții și cămilele, dar nu obiectă împotriva cavalcadei de cai ce avea să însoțească trăsurile nuntașilor. Cele mai scumpe costume văzură din nou lumina zilei, și hamburghezii aflați la plimbare în acea duminică dimineată pe bulevardele orașului avură prilejul să vadă șirurile de cai minunați, cu harnașamente strălucitoare, și călăreți și călărețe în costume fantastice, urmați de convoiul trăsurilor, ai căror vizitii purtau rozmarin verde la butonieră și funde albe la vârful biciului. Ultima trăsură, împodobită toată cu panglici albe, era trasă de patru cai albi, care pășeau în pas înalt, după moda spaniolă, stârnind admirația privitorilor prin desăvârșita armonie a mișcărilor. Opt frâuri lucitoare se adunau toate în mâna stângă a omului de pe capră, care stârnea nu mai puțină admirație prin ținuta sa maiestuoasă. Era ca un bătrân patriarh și stătea pe capra sărbătorește împodobită ca pe un tron. În fața catedralei, din această trăsură coborî legănându-se ușor

mireasa îmbrăcată în alb - o siluetă zveltă și gingașă sub vălurile diafane, purtându-și trena cu măreția unei regine, în clipa când începu să urce treptele bisericii, doi băiețași îmbrăcați în alb „se apropiară în fugă și-i ridicară trena. Mirele purta un frac cu tăietura fără cusur, cusut sub supravegherea personală a baronului Schonstein, la maestrul vienez Jan Václav Koblizka. Cilindrul mirelui, ales tot de baron, strălucea în gama celor opt culori obligatorii, deopotrivă ca și cilindrul de pe capul bătrânului său tată, numai că, pe ici, pe colo, acesta din urmă avea luciul puțin șters. Tatăl miresei, cu o mulțime de ordine și decorații exotice atârinate pe piept, pășea demn, cu un aer radios. Mama miresei era ușor emoționată. Se deosebea de celelalte doamne de onoare prin simplitatea toaletei ce purta, în vreme ce cumnata ei se pierdea sub o grămadă de danteluțe, fundițe, volănașe și cocarde, ca și sub necurmatele-i suspine și lacrimi.

Petr Berwitz, care își conducea fiica, se opri pentru o clipă în ușa bisericii și, cuprinzând cu privirea mulțimea adunată acolo, se întoarse spre nevastă-sa, care venea în urma lui, la brațul ridicătorului de cort Karas, și îi șopti mulțumit:

— Vândut tot!

— Ce-a zis? o întreba pe Anezka doamna von Hammersehmidt, care venea în spate la brațul domnului von Schonstein.

— Că s-au vândut toate biletele.

— Vândut! exclamă doamna Hammerscinnidt cu emfază. Să-i răsplătească Dumnezeu îndoit pentru asta. Vândut tot! Și unde mai pui, baroane, că azi avem și matineu și că e o vreme splendidă!

— Da, recunosc, a fost o reclamă remarcabilă. Ieftină și eficace. Doar discuțiile din consiliul orășenesc, dacă să permită să scoatem în convoi și elefanții și cămilele...

— Lăcașul Domnului are toate locurile vândute, spuse Frans Steenliouwer, agățat de brațul doamnei Alice Kerbolec, transmițând mai departe, unei alte perechi, cele

auzite.

— Ce spune? se interesă capelmaistrul Selnicki, **adresându-se** lui Iverholec.

— Dumnezeu are întreg lăcașul vândut, răspunse platzmeisterul.

— Degeaba, oftă capelmaistrul. Dacă n-au bufet 1

— O mie cinci sute de oameni a câte trei mărci cincizeci, socoti Steenhouvver în drum spre altar, sta face cinci mii două sute cincizeci de mărci. Ar fi fost o încasare frumoasă, ținând seama de micile cheltuieli de regie. Preotul, dascălul, doi minisiranți și nicio sălbăticiune. O asemenea afacere mi-ar conveni și mie.

— Numai dacă n-ar fi fost intrarea liberă, zâmbi Alice Iverholec.

— Mireasa a ajuns lângă manej, își spuseră cei din spate, când alaiul se opri în loc. Într-adevăr, familia Berwitz și Ivaras-tatăl încadrară mirele și mireasa, căreia doamna Iverholec îi mai potrivi puțin voalul.

— *Ready?* întrebă Petr Berwitz.

— IVS all right-i *răspunse Alice*.

— *Aliezi* porunci Berwitz, și în sinea lui pocni din bici. Logodnicii îngenuncheară și preotul ieși din sacristie.

— E-atât de delicioasă, și lui îi stă atât de bine! suspină doamna Hammerschmidt. Frumoasă pereche, baroane. Vasku arată splendid și fracul îi vine turnat.

— Gata? (Engl.)

22

337

2 Totul e-n ordine! (Engl.)

— Da, are prestanță, șopti domnul Gaudeamus. Orice dresor are prestanță.

— Te rog, baroane, nu-mi aminti de dresori. Se află printre ei și oameni murdari. Iar când întemeiezi o căsnicie, nu trebuie să te gândești la fiare și la dresaj.

— Aveți dreptate, făcu Gaudeamus cu o grimasă batjocoritoare. La asta trebuie să gândești mai înainte, până nu e prea târziu.

— Ești un cinic, baroane. Dacă n-ar fi lacrimile astea., te-aș ciupi de braț. Dar, zău, nu mai văd care e mina mea și care-i brațul dumatăle.

Petr Berwitz se aplecă din partea cealaltă spre domnul Gaudeamus și, punând cilindrul la gură, îi șopti:

— Ai avut dreptate, baroane. Preotul ăsta e tare grași nici pomeneală să-l prinzi cu lasoul. Ar fi alunecat din laț. În schimb, regia e la înălțime, nu găsești? Ia te uită la bătrânul Karas, ce bine îl prinde redingota și cilindrul. Să fi avut și lanț de aur la gât, jurai că e senator. Asta, de altfel, trebuie să-mi notez: lanț de aur. Așa ceva nu s-a mai văzut la circ. Portarul, să zicem, ar putea să aibă redingotă neagră și lanț de aur. O idee genială, nu?

Karas-tatăl uitase în acele clipe și de redingotă, și de cilindru. Era un simplu om, căruia i se însura feciorul. Stătea cu capul în piept și-l ruga pe Dumnezeu să le dea fericire. Lângă el, cu mâinile împreunate, șoptea o rugăciune Anezka Berwitz.

Ceremonia luă sfârșit. Vasku și Helenka se ridicară în picioare și se văzură pe dată înconjuțați de mulțimea invitaților, care îi îmbrățișau, îi sărutau și le strângeau mâinile. Cei doi paji apucară din nou trena.

— Băgați de seamă, băieți, să nu cădeți afară, pe scări, că vă snopesc acasă, îi preveni cu voce înăbușită Kerholec.

Pe treptele din fața bisericii, călăreții, călărețele și vizitiii Circului Humberto se înșiruiseră pe două rânduri, iar când apărură Vasek și Helenka ridicară cravașele și șambrierele în chip de boltă pentru tinerii căsătoriți. Lumea din jur începu să aplaude. Petr Berwitz, oprindu-se în capul scării, arătă spre mulțime și zise:

— Poftim - succesul!

Coborî apoi treptele, se opri în loc să aplaude și el și, cu o voce fermă, cum stă bine unui director, anunță că, la propunerea platzmeisterului Kerholec, vor merge la o mică gustare, poftind pe cei în costume de reprezentație să se schimbe și apoi să vină și ei. Alaiul nuntașilor se urcă în

trăsuri, călăreții pe cai și impunătoarea cavalcadă se puse din nou în mișcare, străbătâna încetișor străzile principale, până ajunse pe Reeperbahn. Aici, călăreții se abătură spre circ, în vreme ce trăsurile își urmară calea mai departe, apucând la stânga, pe o ulicioară întortocheată, și se opriră în față la „Logodnica marinarului”. Vasek și Helena se apropiară cei dintâi de intrare și deodată ușa se deschise larg: negriciosul sergent Ferenc Vosâtka și doamna Adela Vosâtka apărură în prag, aruncând o ploaie de bomboane asupra tinerei perechi. Parte din ele căzură pe trena miresei și amândoi băieții lui Kerholee se grăbiră să le adune și să și le îndese în buzunare.

„Logodnica marinarului” nu mai era o simplă cârciumă. Două prăvălii alăturate fuseseră desființate, pereții despărțitori dărâmați și cârciuma de odinioară se transformase **într-un** restaurant cu mai multe încăperi. Deasupra intrării atârna o firmă mare, pe care era pictată o fată în crinolină, pe chei, fluturând o batistă în semn de rămas bun, cu ochii după o barcă ce-și croia drum printre talazurile înspumate spre o corabie cu pânze, adăstând în larg. În jurul picturii stăteau scrise următoarele inscripții:
„Zur Seemanns Braut

— *La novia del mariner - La sposa di marinaio - The Sailor-s Bride-A la fiancee du marin*” 1. Spaniola însă era pe primul plan, pentru că din clipa când ridicătorul de cort Vosâtka părăsise circul și se însurase cu văduva cârciumarului Moesecke, se ducea zilnic în port, în întâmpinarea fiecărui vapor ce venea din America de Sud și din America Centrală. Marile transatlantice din Buenos Aires, Montevideo, Rio de Janeiro, Pernanbuco, vapoare cu portul de baștină New Orleans, Tampico, Vera Cruz, vapoare pântecoase aducând încărcătură de la Cayenne, Paramaribo, Georgetown, din Marea Caraibilor și Cartagina, vapoare care făceau escală în Ceylon, Havana, Kingston, Port-au-Prince, vapoare cu care călătoreau oameni din Argentina, Brazilia, Guyana, Venezuela, Columbia, Costarica, Nicaragua, Honduras, Guatemala,

Mexic, Texas și Arkansas, oameni din Antile și Yucatán

— Toți îl cunoșteau pe acest bărbat cu cicatrice,
Ferenc

Vosâtka, omul care se adresa și albilor și negrilor ca un compatriot de-al lor, turuind în spaniolă, franceză, engleză, olandeză, în cele cinci dialecte ale negrilor, în cele zece ale indienilor, poftindu-i pe toți în cuibușorul său, la „Logodnica marinarului”.

Și astfel, deodată, cârciumioara de odinioară a zidarilor cehi păru că se află undeva între tropicul Cancerului și al Capricornului. După un an, Vosâtka trebui să-i mai adauge două încăperi - pe una o numi Marea Caraibilor, pe cealaltă Golful Mexic, în timp ce prima încăpere, de la intrare, se numea „Calea Providenței” - *Providence Street*.

Doamna Adela, care în primele luni învățase de la el tainele bucatelor cehe, se văzu nevoită să se orienteze și în bucătăria spaniolă și americană, să pregătească biftecuri „arzătoare” cu sos de vin și ardei iute, cârnăciori *à la crwlla*, cu roșii, ardei și ceapă; carne cu ciuperci, *à la mexicana*, să gătească *calhs con chorizo* - măruntaie cu ardei, slănină, ceapă, pătrunjel și o sumedenie de alte mirodenii, sau *pepitoria de pollo* - pui cu nuci, usturoi și gălbenuș de ou, dar mai ales trebuia să știe pregăti acel *ollapotrida* - carne de vacă fiartă cu mazăre, șuncă, cartofi, salam, ardei, usturoi, fasole, șofran și cu multe alte adaosuri de seamă. „Marea Caraibilor” și „Golful Mexic” răsunară curând de toate dialectele ce se vorbesc între La Plata și până dincolo de Mississippi, iar „Calea Providenței” devenise neîncăpătoare pentru noii veniți. Erau, desigur, și zile de reflux, când unele vapoare ridicau ancora și altele noi nu acostau încă la mal. Dar cu atât mai tumultuoase erau apoi zilele când își dădeau întâlnire aici echipajele a zece sau cincisprezece vapoare. Sergentul Vosâtka domina cu o neîngrădită suveranitate această adunătură sălbatică de oameni, gata oricând să scoată cuțitul. Era stăpânul suprem a tot și a toate câte se găseau

acolo, cu o singură excepție: dulapul cu băuturi, pe care doamna Adela Vosâtka îl mutase din local în bucătărie, veghind cu sânguință cât și ce se turna fiecăruia. Aceasta era „Calea Prevederii” ei. Nu dorea ca *akvavitul* să trezească încă o dată la bărbatu-său acea sălbatică înflăcărare cu care cândva îi cucerise inima.

Aici, deci, la vechiul locatar al vagonului 8, și **într-o** zi fără năvală de mușterii, îi aduse Kerholec pe nuntașii Circului Ilumberto. Sergentul Ferenc Vosâtka îl primi pe vechiul său director cu grandoarea unui vicerege spaniol. Berea și vinul curgeau în șuvoaie, udând rinichi fripți și *red äogs*¹⁰³ pregătiți cu mirodenii. Se rostiră primele toasturi și urări, iar apoi, toți mesenii, de comun acord, închinară un prim pahar pentru viitorul director. Hans veni să ciocnească cu Vendelin M alina, felicitându-l pentru chipul desăvârșit în care condusesese trăsura miresei, și împăcarea îi cufundă pe cei doi bătrâni **într-o** lungă dezbatere asupra unei probleme de pe vremea bătrânului Humberto, și anume, cu cine trebuia împerecheată iapa Vendida, cu armăsarul Maşalah sau cu Vasco. Gustarea **s-**ar fi transformat **într-un** mare ospăț, dacă Berwitz și lverholec nu **s-**ar fi gândit că pentru ei duminica înseamnă două reprezentații. După un ceas bun și plin de însuflețire părăsiră, „Marea Caraibilor”, unde, după lungi și felurite explicații, rămase singur ca un Robinson doar domnul Leopold Selnicki.

Ospățul propriu-zis de nuntă avu loc **într-un** cerc strict lamilial, și fu o masă simplă, care nu ținu mult. Pe mireasă o așteptau două numere de călărie acrobatică, cu o mulțime de salturi, iar mirele trebuia să-și pregătească lei, tigrii și urșii. Abia seara târziu, când toate animalele erau hrănite și adăpate, materialele de recuzită puse la locul lor și arena aurie stătea cufundată în întuneric, Vasek se opri în fața Hélènei, o îmbrățișă și-i spuse:

- Abia acum, lIelenska, avem timp și pentru noi.
- Da, zise ea. Cred că nu-i nimic mai groaznic, decât

să fii mireasă-artistă la un circ, **într-o** zi cu două reprezentații.

VII

Calutare, inspectore! - Noroc, directore!

— Cum îți mai merge, inspectore?

— Dar ție, directore?

Karas-tatăl și Karas-fiul stăteau față în față, se bombardau cu titluri și râdeau din toată inima de atâta mărire.

Karas Anton nu mai era un simplu ridicător de cort, și patul lui din vagonul 8 avea să fie liber din primăvară. Asta era opera lui Petr Berwitz, care chiar în seara nunții îi spusese Anezkăi:

— Ai observat ce bine îl prinde pe Anton cilindrul? Haina face pe om, se știe, iar cilindrul pe gentleman. N-ar trebui să lăsăm un om cu o statură atât de impozantă printre ridicătorii de cort. În afară de asta, acum e rudă cu noi. Socrul fetei noastre e aproape ca o rubedenie de sânge.

— Ai un loc mai bun pentru el? Întrebă Anezka.

— Da. În locul lui Harvey-șchiopul. Garderoba și recuzita reprezintă o parte însemnată din averea noastră, și Kerholec n-o să mai poată să le aibă în grijă multă vreme. Are destule pe cap „acum când numărul vagoanelor și al animalelor a crescut.

— N-ar fi rău, Petr.

— Îi dau titlul de inspector. Din când în când va lua masa cu noi și va trebui să-l prezentăm ca pe o rudă de-a noastră. Inspector Karas - sună cu totul altfel.

— Dacă ții neapărat...

— Țin, firește că țin. Oamenilor le place decorul. Eu l-aș îmbrăca în haine negre, cum aveau pe vremuri consilierii. Și să poarte un lanț de aur la gât.

— Și i-ai spune lord-major, sau păstrător al sigiliului, sau șambelan-șef...

— Și ce vezi tu rău în asta? Oamenilor le-ar impune grozav!

— N-ai vrea să-l înalți și la rangul de nobil?

— Hm, cavalier Karas de Ivarasov - n-ar suna rău.

— Nu fi nebun, Petr. Anton o să preia garderoba și magazia cu recuzită și va primi titlul de inspector. Asta-i rațional. Celelalte fantezii păstrează-le doar pentru visele tale. Noapte bună!

— Bine că mi-ai lăsat cel puțin și titlul de inspector. Așa ai măcar simțământul că ți-ai măritat fata după un om de familie mai bună.

Iată care fusese schimbarea, și la auzul acestei vești cei doi Karas își făcuseră pe furiș cu ochiul. A doua schimbare surveni ca un fapt logic: înaintea plecării în turneu era nevoie să se completeze echipa ridicătorilor de cort. Kerholee începu să vorbească despre asta, și tânărul Karas găsi imediat soluția. Să scrie la Horni Snezna. Taică-său se bucură, zicându-și că-și va avea tovarăși de altă dată aproape de el, la circ, dar Vasek îi tăie avântul.

— Greșești, inspectore. În echipă nu vor veni tovarășii tăi, ci ai mei. Circul Humberto are nevoie de oameni tineri.

— Frumos balamuc o să mai fie, mormăi nemulțumit Mtrânul Malina. Toată viața v-am bătut la cap cu una, cu alta, și acum s-o iau de la capăt cu niște haidamaci de la țară!

— Băieții o să-i ia Bures în grijă, hotărî Vasek. De altminteri, vor veni numai aceia care au mai lucrat la circ.

În vagonul 8 se eliberaseră patru paturi și, înainte de Crăciun, Steenhouwer trecu pe lista personalului numele lui Blâna Jan, Cerha Antonin, Cikhart Jiří și Kremârik Josef. Toți erau de-o seamă cu Vasek și de mici copii îi recunoscuseră întâietatea. Toți aveau experiența lor în meseria de ridicători de cort și, venind la Hamburg, își aduseră în traistă nu numai trompeta, ci și câte o pereche de papuci de pâslă, ca să nu alerge în ghetete pe pânza cortului.

Bătrânul Karas era fericit că poate vorbi zilnic verzi și uscate despre Horni Snezna. Acum, punându-l la

socoteală și pe Vasek, erau la circ șase din același sat, și asta le dădea simțământul că sunt acasă.

— Băieții ăștia din Budějovice ni le-au întors pe toate cu dosul în sus, i se plângea adesea Malina lui Bures. Zău, îmi pare că trăiesc în colțul lor înfundat de țară.

Asta era adevărat, în măsura în care veșnic se vorbea despre Horni Snezna, astfel încât, în scurtă vreme, Bures ei Malina ajunseră să cunoască toate casele și toate familiile din sat, să știe cu cine umblă cutare fată, unde va fi un botez și unde se așteaptă moartea bunicului.

Vasek lua parte cel mai puțin la aceste discuții. Nu avea timp de așa ceva. Vagonul 1 îl depărtase de vagonul 8, iar căsătoria îl schimbase cu desăvârșire. Abia acum devenise cu adevărat bărbat.

Era puțin spus ceea ce se șoptea despre căsătoria lor: că era o căsătorie făcută din rațiune. Era mai rău. Amândoi pășiseră atunci spre altar cu o durere amară în suflet. Pentru Vasek fusese o lovitură care îl cutremurase până în adâncul ființei sale. O iubea pe Ruzena cu însuflețirea primei iubiri. Ruzenka era pentru el unica întruchipare a fericirii, altă femeie nu exista pe lume afară de ea. Și apoi, își dăduse cuvântul față de dânsa, ceea ce el socotea a fi un lucru sfânt și de nedelegat. Ruzenka, însă, intuind cu acea. Înțelegere specific feminină situația lui, îl dezlegase singură de cuvântul dat. Asta rezolvase moralmente lucrurile, dar cumplita durere nu fusese ostoită, nici năzuințele și dorul nu fuseseră îngropate. Helena, de asemenea adusese și ea o jertfă în căsnicia ei. Simțămintele ei pentru Paolo nu se transformaseră într-o iubire pasionată. În trupu-i subțiratic, aproape băiețesc, imboldurile erotice dormitau încă, și-ar fi fost nevoie de un răgaz mai lung și de impulsuri mai puternice pentru a se trezi. Dincolo de pasiunea ce dormita încă în făptura Hélènei, se trezi însă închipuirea ei de fată, și Paolo se oglindea în închipuirea ei ca cel mai plăcut și cel mai chipeș bărbat, puțin cam sălbatic poate, puțin cam stricat, dar cu atât mai interesant și mai atrăgător. Despărțirea de

Paolo nu însemnase pentru ea o lovitură atât de cumplită ca pentru Vasek, dar totuși fusese silită și ea să-și jertfească visul, și din pricina asta era melancolică și tristă. În plus, își dăduse seama că nu poți fi stăpân pe visele tale. Imaginea frumosului Paolo intrase odată cu ea în căsnicia ei și o însoțea ori de câte ori viața i se părea tristă sau înșelătoare.

Pentru acești doi tineri era o fericire legătura lor camaraderească de mai înainte și interesul viu, comun, pentru treburile cercului. Asta le îngăduia să poarte discuții calme, prietenești, în timpul cărora se apropiau mai mult unul de celălalt, și simpatia lor prietenească se adâncea. Dragostea lui Vasek pentru Ruzenka, precum și atracția Hélènei față de Paolo rămăseseră taina fiecăruia dintre ei. Nu-și destăinuie nimic unul altuia, își îngropă taina în suflet, pecetluind-o cu un mut și melancolic reproș: „De tine-i bine... ești fericit... pe când eu...”

Helena, cu firea ei mai domoală și mai pasivă, păstra viu în suflet acest reproș. Îi era drag acum bărbatul ei, știa că va împărți cu el toate grijile lui și că va trebui să-i mențină trează energia, dar în cel mai ascuns și mai intim colțisor al sufletului ei se gândea că totuși s-a jertfit acestui om cumsecade, și că altfel ar fi fost poate mult mai frumos.

Vasek, dimpotrivă, trecu prin luna de miere ca printr-un izvor curativ și purificator. Acum, toate punțile spre trecut erau arse și se afla de cealaltă parte a prăpastiei în care se temea să nu se prăbușească. Acum simțea în el nevoia imperioasă de a-și primi îndatoririle pe care și le asumase singur. Formal, nu se schimbaseră nimic în situația lui. Berwitz nu-l făcuse coproprietar al cercului, nici nu-l numise director sau adjunct al său. Vasek rămăsese un simplu călăreț, cel mai bun din cerc, precum și acrobat, în prima jumătate a programului, iar în cea de-a doua prezenta publicului dresura sa de animale sălbatice. Fiecare ieșire în arenă însemna pentru el o nespusă încordare de voință și energie. Iar din clipa când ajunse să

se considere răspunzător de bunul mers al întregului circ, intervenea hotărîrî oriunde era nevoie. Ochii lui erau pretutindeni, nu-i scăpa nimic în grajduri, nici în menajerie la împărțirea hranei. Cerceta cu luare-aminte calitatea ovăzului sau finului cumpărat și, în scurtă vreme, descoperi că unii aruncă tot felul de zdrențe vechi prin ungherele întunecoase ale coridorului circular, în loc să le ducă frumos acolo unde trebuia. Era surprins de atâtea nereguli, mai multe decât. și-ar fi închipuit. Se uita acum, fără să vrea, la întregul circ, cu ochi de stăpîn, și privirea stăpînului e mai ageră decât a unui slujbaş cu simbrîie.

Toate aceste scăpări mărunte și le explica în sinea lui prin bătrînețea diferiților oameni din rîndurile personalului. Circul Humberto era un adevărat tip de întreprindere familială. Berwitz se dovedea sever și energic, dar el însuși se complăcea într-un mod de administrare oarecum patriarhal, care se înrădăcinase aici încă de pe vremea bunicului Humberto. Oamenii intrați în slujbă la circ rămăneau în slujbă toată viața. În afară de câțiva artiști angajați pentru o anume perioadă de timp, toți ceilalți erau angajați permanenți, concedierea fiind un eveniment neobișnuit. Din asta se născu un simțămînt de siguranță încrezătoare, propriu întregului colectiv, și un adevărat devotament față de treburile circului. Toți munceau cu tragere de inimă, și nemulțumirile apăreau doar cînd și cînd, erau ceva cu totul ieșit din comun. Viața de fiecă zi se desfășura într-un asemenea chip, încît aproape că nici nu mai era nevoie de supraveghere și conducere. Fiecare își făcea datoria, ca pe un lucru de la sine înțeles, și sărea să dea ajutor oriunde se ivea vreo nevoie. Această frumoasă armonie își avea însă și aspectul ei negativ. Dacă în îndelungații ani de conviețuire ea se înfiripase și se adîncise, aceiași ani o uzaseră și o slăbiseră. Oamenii îmbătrâniseră. Tatăl lui Vasku era printre ultimii și cei mai tineri care se alipiseră Circului Humberto, dar și el se apropia de cincizeci de ani. Vasek își dădu seama de asta, într-o zi la un raport, cînd privi

grăjdarii, îngrijitorii și muzicanții: cei mai tineri dintre ei erau încărunțiți. Cât despre cei mai vârstnici, ca Malina și Hans, aceștia erau niște adevărați uncheși. Se sperie la gândul că în curând va veni vremea ca totul în circ să fie făcut de niște brațe lipsite de vlagă, hotărât de niște creiere ostenite. Drept urmare, se îngriji ca vagoanele circului să fie din nou populate de oameni tineri, iar grupul de consăteni din II or ni Snezna însemnă începutul acestor strădanii ale lui.

Nu făcu o taină din constatările sale, deși bătrânii se împotriveau cu înverșunare tânărului director. Fiecare se lăuda că e mai de ispravă la treabă decât trei tineri laolaltă. Discuțiile astea nu mai aveau sfârșit. Familia Berwitz îi încuviința planurile, atunci când începea vorba despre starea de lucruri „din circ, la masa de prânz sau de seară. În schimb, trușeșul său socru și sensibila sa soacră erau cuprinși de o compasiune sentimentală.

— Toate bune, Vasku, zicea Anezka, dar cum vrei să îndepărtezi un om ca Malina sau ca Hans? Lipsindu-i de munca la circ le-ai pricinui moartea. Și toți sunt oameni destoinici, care au stat alături de noi și în vremurile cele mai grele. De zeci de ani au rămas zilnic la postul lor. Cu ce drept am putea să ne purtăm brutal cu ei, acum, când se ivesc urmările faptului că și-au jertfit viața pentru noi?

Vasku recunoștea că are dreptate și el însuși îi îndrăgea nemăsurat de mult pe acești bătrâni cumsecade, alături de care își petrecuse tinerețea. Problema îmbătrânirii și a secătuirii forțelor întregului colectiv al circului se ridica în fața lui ca o problemă a anilor imediat următori și n-ar fi putut spune că i-a găsit o rezolvare justă și fericită.

Își destăinuia o dată grijile și lui Arr-șehir, care era el însuși acum un bătrânel mărunț și uscățiv, cu niște ochelari cu rame mari și negre pe nasul subțire. Arr-șehir stătea printre cei șase elefanți ai săi, și Bingo, uriașul cu pielea încrețită, îi sufla tandru cu trompa în față.

— Ai dreptate, *săhib* Vasku, zise Arr-șehir. Ai și nu ai

dreptate. Era o dată o împărăție, și pe tronul ei ajunsese un împărat tânăr. Era plin de vlagă și de poftă de viață. Toți se minunau de ce fapte mari era în stare. „Asta e pentru că sunt tânăr, spunea împăratul. Numai tinerii sunt în stare de fapte mari. Bătrânii nu-s decât o piedică în dezvoltarea noastră”. „Drept grăiești, o, împărate, îi răspundeau curtenii tineri, dar dă dovadă de înțelepciune și încredințează treburile împărăției în mâinile celor tineri, astfel ca toată țara să fie aidoma împăratului ei”. Împăratului i-au plăcut aceste vorbe și-a poruncit ca toți bătrânii să fie scoși din dregătorii și înlocuiți cu tineri. A venit apoi războiul cu împărăția vecină. Împăratul a învins dușmanul și l-a urmărit până în Țara lui. Și așa a ajuns într-un ținut păduros, lipsit de ape, râuri și fântâni, și armatele lui au început să sufere de sete. Împăratul și-a chemat sfetnicii și le-a poruncit să facă rost de apă, căci altminteri, armata vapierei. Numai că nimeni nu știa cum să găsești apă în pustiu. Iar când răul a devenit cumplit, unul dintre sfetnici își luă inima în dinți și glăsuie: „Nu știm ce-i de făcut, o, împărate, trimite un sol acasă, la bătrânii noștri. Poate știu ei ceea ce noi, tinerii, nu știm”. Împăratul s-a învoit, a trimis un sol la bătrâni și aceștia i-au răspuns fără pic de zăbavă: „Dacă nu ai apă, o, împărate, dă drumul măgarilor în pădure”. Tinerii s-au mirat de un asemenea sfat, dar au slobozit măgarii în pădure. Iar măgarii, chinuiți de sete, au alergat răgind în desiș și acolo unde simțeau un izvor de apă, începeau să scurme pământul cu copitele, până ce apa a ieșit la iveală și armata a fost salvată.

— Dumneata, Arr-șehir, ești prin urmare pentru păstrarea bătrânilor?

— Nu zic să te ții de cu bătrâni, dar îți spun: ține-te de cei înțelepți. Ține-te de cei care știu să descurce lucrurile, și îndepărtează pe cei nepricepuți, fie că sunt tineri, fie că sunt bătrâni.

— Mulțumesc! zâmbi Vasku. Cel puțin aud un răspuns mai concret. Prin urmare, dumneata mă sfătuiești

„să dau drumul măgarilor în pădure”.

În vara aceea turneul se desfășură în condiții proaste. Din mai începură ploi lungi, interminabile, care ținură, cu scurte intervale de vreme frumoasă, până pe la seceriș. Pământul nu mai putea absorbi atâta apă, câmpurile din vale și luncile se transformaseră în lacuri, drumurile în fâgasuri noroite și în băltoace, în multe părți avuseseră loc inundații. Era un adevărat chin pentru oameni și animale să umble prin ploaia rece, potopitoare. Toți erau zgribuliți și răciți. Când ajungeau **într-un** oraș nou, găseau de obicei locul, unde trebuiau să ridice cortul circului, năpădit de apă și nu o dată fuseseră nevoiți să acopere pământul cu cenușă și gunoarie. În unele orașe nici nu putură să dea reprezentării din această cauză, iar în altele jucau cu cortul pe jumătate gol, pentru că oamenilor nu le venea să iasă din casă pe o asemenea vreme. Trei Juni priviră zadarnic cerul, așteptând o schimbare. Vasku propuse să renunțe la itinerarul inițial și să se îndrepte spre vreo țară sudică, unde ar găsi poate un cer mai limpede. Domnul Gaudeamus, chemat la sfat, aflase însă din ziare că ploile au cuprins toată Europa. În cele din urmă, Berwitz hotărî ca de astă dată să scurteze turneul și să se întoarcă mult mai devreme la flamburg.

Anezka Berwitz primi cu bucurie această holarâre. În sinea ei era grozav de temătoare pentru sarcina grea și agitată a Hélènei. Locuința din Hamburg le asigura confortul și îngrijirea necesară. Vasek trăi săptămâni întregi pline de neliniște, până când, **într-o** zi din luna august 1879, intră ca o furtună în magazia de recuzită, trântind ușa în urma lui, și strigă cât î1 ținea gura:

— Inspectore, ești bunic!

Taică-său, întocmai ca și John Harwev odinioară, apăru de după maldărele de haine și întoarse strigătul la fel de răsunător:

— Ei drăcie, directore, și ce ai?

— Băiat, inspectore, băiat!

Cei doi Karas căzură unul în brațele celuilalt,

scuturân<lu-și mâinile și bătându-se pe spate, felicitându-se reciproc.

Apoi se îndreptară amândoi spre ieșire, dar în prag se opriră în fala unei praveliști neplăcute. Trântind ușa, Vasku făcuse să se desprindă tăblia interioară, iar când se uitară mai de aproape văzură că lemnul e putred în margine.

— Ia te uită, lemnul ăsta s-a dus, zise uluit Vasek.

— Da, băiete, de când ne-am întors am văzut că toată șandramaua e pe cale să putrezească, îi răspunse taică-său.

Ieșiră din încăpere, dar trebui să treacă multă vreme până ce lui Vasek să-i revină bucuria de a fi tată.

K

aras-tatăl și Karas-fiul se înțelesesă să nu spună nimănui nimic despre cele observate de ei. Karas-tatăl nu rămase mult lângă lehoză. Era cu desăvârșire istovită și lipsită de putere, născuse greu, în chinuri groaznice. Copilul era de mogâldeață urâtică, slăbuță, cu pielea încrețită. Privindu-l, Vasele se simți fericit și în același timp speriat. Moașa, doctorul și socrii Berwitz îl liniștiră, spunându-i că foarte curând copilul se va întrema și va prinde puteri, dar cuvintele lor nu-i alungară teama dureroasă ce-l stăpânea. Când se întoarse la Ileana și o văzu zăcând fără cunoștință, slabă și palidă ca o moartă, îi dădură lacrimile. În loc de bucurie simți grele muștrări de conștiință, își zise că asta e opera lui, că el a distrus frumusețea trupului ei feciorelnic.

Stătea copleșit și neputincios, plimbându-se de colo-colo prin odaie, și se bucură atunci când soacră-sa îi spuse să se ducă mai bine la cuștile fiarelor, pentru că acolo nu face decât să-i stingherească. Se întoarse la circ, la taică-său, care între timp se apucase, fără să scape o vorbă la nimeni” de repararea ușii. Mâinile lui îndemânaticе și ciopliseră șipcile, cu care întări marginea mâncată a tăbliei. După aceea făcu rost de o ulcică ciobită, cu vopsea verde, și, cu o pensulă boantă, se puse să vopsească

lemnul cel nou.

— Ce spui de bietul meu prichindel? rosti Vasek **într-**un târziu. Mi-e tare teamă pentru ei.

— N-are de ce să-ți fie. O să capete el putere. Doar o să aibă toată îngrijirea. Tu, ce-i drept, arătai altfel. Ce să-i faci? Helenka seamănă cu maică-sa, e mai plăpândă. De unde să aibă putere să dea din ea o viață nouă? Acum să fii cir luare-aminte și cu ea, și cu mititelul. Aici nu-i ca la noi în sat, unde mama naște și-a doua zi se duce la pădure, după vreascuri. Ia spune, ce nume pui băiatului?

— Petr Antonin. Numele bunicilor. Mama a dorit așa” și, ca directoare, trebuie să o ascultăm.

— E o femeie tare cumsecade. Nici nu știi ce noroc e să ai o asemenea soacră.

— Hai, tată, să controlăm puțin lemnăria, cât nu sunt repetiții, spuse Vasek, văzând că taică-său pune jos ulcica cu vopsea. Nu-i nevoie să știe toți ce facem!

Colindară prin circ, cercetând lemnul în diferite locuri. Constatară că starea interiorului e încă bună, dar afară, peste tot unde a pătruns apa, scândurile și grinzile putrezesc.

— Lemn de pin negru, pesemne, din ținuturi nisipoase, dădu taică-său din cap. Lemnul ăsta când dă de apă nu-i de glumă. Dacă ar fi fost lemn din pădurile noastre, cu pământ bun, ar fi rezistat mai bine la apă...

— Și ce crezi? O să cedeze?

— Nu... încă mai ține... dar nu ani de zile. Lucrul cel mai bun ar fi să demontăm totul și să înlocuim tot lemnul stricat. Mă tem că pe undeva, pe la colțuri, unde noi nu ne-am putut uita, **s-a** făcut ciupercă.

— Tată, dar dacă... să zicem... nu sunt bani pentru o construcție nouă?...

Vasele rosti această întrebare șovăitor, aproape șoptit. Tată-său se întoarse iute spre el și-l privi lung.

— Asta-i deci... nu sunt bani... Nu te-ai ales cu prea multe de pe urma nunții ăsteia pompoase. Eu credeam că te culci pe pat de aur...

— Da' de unde! Adică... bani erau, dar Berwitz i-a băgat pe toți în animale. Gândește-te numai cât au costat cinci elefanți, urșii polari, trei foci și două cămile.

— A fost o prostie să-ți dea la nuntă, drept zestre, niște - cămile. Doi purceluși albi mi-ar fi plăcut mai mult decât dihăniile astea. Sunt încăpățânate ca diavolul, proaste ca o babă bătrână și mai și mușcă, ticăloasele.

— În privința asta nu-i chip să te înțelegi cu Berwitz. Îmi spune mereu ce treabă bună a făcut el cu cămilele în Teheran, iar eu nu știu când o să catadicsească Hasan să se culce la pământ și nici cum să-l fac să se ridice fără bătaie. Pe fiare barem le pot convinge cu mâncare, dar arătările astea când le îmbii cu bunătați, te privesc disprețuitor și încep să rumege din ce au în ele.

— Caii sunt altceva, nu?

— Eh, tată, căișorii! Nici nu se poate compara. Frumusețea, mișcarea, eleganța, inteligența lor! Mi-s dragi pisicile mele sălbătice, chiar și ticăloșii de urși îmi sunt dragi. Îți oferă clipe de distracție și luptă, dar ce reprezintă toate astea pe lângă cai? Cum mă întâmpină, cum se străduiesc - să mă înțeleagă, câtă ambiție pun în tot ce fac! Calul e singurul și cel mai potrivit animal de circ. Berwitz însă vrea să ia ochii oamenilor cu altceva, vrea să aibă de toate, și încă din belșug. Mi-e teamă că în privința asta se întinde mai mult decât îl ține plapuma. Dacă mai avem un an ca anul ăsta, animalele or să-i mănânce toate rezervele.

— Ei, să sperăm că la anul ne scoatem noi pârlleala.

— Bine, și deocamdată cum rămâne cu construcția circului?

— Deh, băiete, dacă nu-s parale pentru reparații, să scăpăm măcar ce se mai poate scăpa. Tot ce-i jos, lângă pământ, ar trebui vopsit din nou, iar partea exterioară a pereților să fie vopsită sau dată cu lac.

— Păi și asta o să coste destui bani, nu?

— Fără bani, băiete, nici găina nu-ți cotcodăcește.

Vasek lăsă bărbia în piept și se uită trist la manejul

pustiu și la întinderea din jur năpădită de umbre. Era lumea lui, pe care o iubea din toată inima, lumea căreia își închinase viața, și acum îl cuprinse deodată frica să nu se risipească înainte ca el să se poată împotrivi forței oarbe a destinului» Privirea i se opri sus, la ferestruicile de aerisire.

— Mai trebuie să ne uităm undeva, tată. La grinzile de sus. Acolo e vorba de viața oamenilor.

Dezlegă scara de frânghie de lângă peretele de la intrareși o ținu pentru ca tatăl său să se suie mai ușor. După aceea, dintr-o săritură se prinse de scară și se cățăra cu trupul lui athletic până sus, sub bolta circului. Cât de mult trecuse de când dorise să se urce aici, sub cupola circului, iar domnul Barengo nu-i dăduse voie. Frasquito Barengo nu mai era de multă vreme printre ei, și nici veselul francez Laribeau. Ani întregi Barengo își păzise soția, pe Conchita, reflectând veșnic la inevitabilitatea destinului, care va face ca tânărași frumoasa-i soție să-l înșele cu tânărul și volubilul Hector. Totdeauna se întâmplase așa, toate treimile de trapeziști cu renume au sfârșit prin aceeași dramă a dragostei și geloziei. Nici nu se putea altfel. Trupurile tinere, robuste, îmbrăcate în tricou, apropierea zilnică, jocul lor înfrățit cu viața și cu moartea - toate acestea duceau la același fatal deznodământ. Frasquito Barengo aștepta și le observa cu o privire grea și îngândurată fiecare mișcare. Aștepta și gândea, stând la pândă, până ce într-o după-amiază, Hector Laribeau veni și-l întrebă cum se face că tocmai atunci a văzut-o pe doamna Conchita ducându-se cu trăsura la gară. Barengo se ridică cu agilitatea unui râș, gata să ucidă cu pumnalul sau cu pistolul. Realitatea era însă simplă și inevitabilă. În spatele lui, pe măsuta din vagon, găsi un bilet parfumat, în care. Conchita îi spunea adio, rugându-l de mii de ori să o ierte și aducându-i la cunoștință că pleacă în calea fericirii sale. În scrisoare transmitea salutări și lui Hector, rugându-l să o ierte că le-a stricat numărul. Stăteau amândoi unul în fața celuilalt,

neputincioși. Barengo înfuriat, Laribeau buimăcit, [ar în seara în care nu se mai putu să prezinte numărul lor în arenă, stătură amândoi în fața paharelor cu vin, frământându-și mintea cum de s-a făcut că niciunul, nici celălalt, nu a observat că frumoasa Concha a dat ascultare inimii unui al treilea. Laribeau se lăuda că va descoperi cine e omul acesta și cine le-a slujit ca mijlocitor, pentru că fără un mijlocitor nimic n-ar fi fost cu putință. Frasquito Barengo îl opri însă. Avea acum din nou privirea aceea fixă, cufundată în adâncuri tainice: furtuna de ură trecuse, și faptele îi apăreau într-o altă lumină.

— Las-o să plece și să fie fericită, îi zise el îngândurat lui Hector. Era prea frumoasă ca să o poți păzi. Mă întorc acasă, în. Spania, și am să-mi caut altă parteneră. În părțile noastre sunt fete fermecătoare, zvelte și curajoase. Am să găsesc curând una și am s-o antrenez. Dacă vrei să rămânem împreună, hai cu mine. Îți asigur întreținerea pe tot anul cât va dura pregătirea. Dar când fata va ajunge să știe totul, te însori tu cu ea. Eu am trecut prin asta și acum trebuie să mă gândesc la lucruri mai statornice decât credința femeii.

În acest fel părăsiră Circul Humberto, tăcutul domn Barengo și zgomotosul domn Laribeau.

După plecarea lor apărură în arenă, unul după altul, cinci sau șase cupluri de artiști la trapez, dar niciunul nu atinse frumusețea și desăvârșirea prin care se remarcaseră soții Barengo și francezul. De aproape un an trapezele stăteau nemișcate, la locul lor. Bervvitz se tânguia că și această artă e pe cale să dispară și că nu poate găsi niciun artist mai răsărit. Angajă în loc doi japonezi care evoluau la pers. Principalul - spunea Berwitz - era ca spectatorii să privească măcar o singură dată în timpul serii spre cupolă.

Deși în program nu figurau artiști la trapez, întâmplarea putea să-i aducă oricând, și Vasele voia să aibă siguranța că el nu va fi cauza unei nenorociri. Cercetă împreună cu tată-său toate grinzile care asigurau legăturile trapezului. Karas-tatăl le ciocăni cu muchia

securii, ascultându-le cum sună, întocmai cum ascultă un medic bătăile inimii. Toate sunară sănătos, doar într-un singur loc constatară că pe acolo se prelinge apa de pe acoperiș și că încetul cu încetul lemnul va putrezi. Nu era ceva greu de îndreptat, și Vasku coborî în arenă cu inima mult mai ușoară.

Sezonul începu foarte promițător. Orășenii, plictisiți de vara stricată de ploi, se aruncară cu bucurie în viitoarea distracțiilor oferite de un mare oraș. Asta ținu cam până pe la sfârșitul anului. În ianuarie se simțea însă lămurit că interesul publicului slăbește. Circul, care în anul acela deschisese seria reprezentațiilor mai devreme decât de obicei, se vedea în primejdie să-și încheie stagiunea mai devreme. Se înmulțiră reprezentațiile cu băncile pe jumătate goale, iar artiștii, mai mult decât restul personalului, obișnuiți ca spectatorii să-i înconjoare din toate părțile, erau posaci și jucau fără însuflețire. Berwitz porunci lui Steenhouwer să intensifice reclama. Reclama costă mulți bani, dar rezultatele se dovediră slabe. Vasek, pentru care niciuna din muncile manejului nu era o taină, se ducea acum adesea în biroul lui Steenhouwer, unde, mulțumită unchiului său, se iniția în unele aspecte necunoscute din viața circului. Cărțile groase și anevoioase de statistică îi inspirară neîncredere multă vreme, coloanele lungi de cifre i se păreau o magie. Dar Frans Steenhouwer, care transforma toate noțiunile în cifre, apreciaându-le doar cu ajutorul lor, reuși să-l învețe cu timpul să vadă prin sita asta realitatea vie, care se ascundea în spatele cifrelor. Uneori, Vasek se minuna, pur și simplu. Nu avea în față nimic mai mult decât niște combinații de cifre de la zero la nouă, dar din însoțirea lor putea urmări ce reprezintă hrana cailor și unde anume s-a adus rumeguș nou în manej, se dumirea în privința reparațiilor de fierărie ale vagoanelor și a tratativelor pe care domnul Gaudeamus le purta în orașe depărtate. Pasiunea contabilicească a lui Steenhouwer îi arată pe tabele speciale ceea ce Berwitz nu pricepuse niciodată:

legătura dintre încasări și cheltuieli, raportul lor normal, fluctuațiile și îndrumarea lor. Astfel văzu Vasek, la sfârșitul acelei ierni, creșterea investițiilor pentru reclamă și cifrele cu desăvârșire neschimbate ale încasărilor. Cercetând situația până la sfârșit, constată că doamna

Reclamă e o femeie capricioasă, care se dăruiește din plin atunci când treburile merg bine, dar răsplătește cu zgârcenie jertfele ce i-au fost aduse, atunci când ar fi cel mai mult nevoie de ajutorul ei. Se simți îndemnat să protesteze împotriva acestei stări de lucruri și-l întrebă pe departe pe Steenhouwer dacă acestea nu sunt cheltuieli zadarnice. Pasionatul statistician ridică din umeri.

— Cifrele ne ajută să constatăm cu precizie ceea ce este. Cifrele însă nu ne spun ce-ar fi dacă... Poate că nu s-ar schimba nimic. Sau poate că economisind cu reclama câteva sute, aş pierde la încasări câteva mii. Sunt lucruri în care nu-ți rămâne altceva decât să crezi.

Vremea în care Vasek își îngăduia să învețe aceste lucruri nu era prea plăcută. Pe cât de ploioasă fusese vara, pe atât de geroasă și de lungă era iarna. În martie nu știau încă data precisă a plecării în turneu. Fiecare săptămână de așteptare înghițea o parte din rezervele agonisite în timpul iernii. La început nu-și dădura seama de asta, deoarece domnul Gaudeamus venise în ianuarie cu o propunere care le dăduse speranțe mari.

— Vom merge în Suedia, spusese el atunci în consiliul de familie. După cum am constatat, e singura țară care n-a suferit de pe urma ploilor și inundațiilor. O țară bogată, pentru noi aproape virgină. Christiania1 n-a mai văzut de doisprezece ani un circ mare. Douăsprezece generații de copii ne așteaptă ca pe un miracol și toți bătrânii se bucură, fiindcă odată cu noi se va întoarce și tinerețea lor. Va fi un succes imens.

Viața se desfășura deci sub semnul Suediei. Inspectorul Karas despachetase și reparase steagurile albastru-galben cu cruce, Steenhouwer întinsese în biroul său harta Scandinavici, iar doamna Hammerschmidt învăța

să numere, *en, tva, tre', fyra, fem, sex, sân, altă, nijo, tio*. Dar toată această fericită însuflețire dispăru, înăbușită de fîtzia afacerilor din Hamburg. Când domnul Gaudeamus veni după ultimul cuvânt, pentru a afla când trebuie să se îndrepte spre Nord și dacă e cazul să treacă prin Copenhaga sau prin Lübeck, Berwitz, înfuriat, se răsti la el. N-ar vrea domnul baron să organizeze mai bine turneul în Kamciatka, sau în Groenlanda, sau la dracu-n praznic? Era prima lui izbucnire de furie, pricinuită de repetatele-i insuccese, și trecu o bună bucată de timp până ce doamna Anezka izbuti să-l calmeze și să-i spună neplăcut surprinsului Gaudeamus:

— Domnule baron, nu putem pleca în Suedia... nu avem bani pentru îmbarcare.

Domnul Gaudeamus făcu o plecăciune:

— Doamnă, e neplăcut, dar se întâmplă în viață și asemenea lucruri. Un sac de aur e uneori ca un sac cu purici. Nu mai sfârșești mirându-te prin ce găurice își fac drum să iasă ticăloșii de bani. Dar nu vă amărăți din această cauză. Dacă eu nu am, au alții. Dacă doriți, vă pot găsi credit - cunosc foarte multe persoane dispuse să împrumute cu o dobândă onorabilă.

— Mulțumim, baroane, mai bine nu.

— N-am datorat niciodată nimănui nimic, refuză Berwitz posomorât.

— Eu însă, da, răspunse nesilit Gaudeamus. Și-am fost mai vesel decât sunteți dumneavoastră fără datorii. Gândiți-vă, Suedia e o afacere absolut garantată, care va produce însutit decât veți împrumuta pentru drumul pe apă.

— Se poate, își menținu părerea Anezka, dar eu prefer să stau pe pământul solid pe care-l am sub picioare.

— Suedia e o afacere strălucită, doamnă. În oricare altă parte a Europei veți avea de întâmpinat greutăți. Urmările anului care s-a încheiat nu s-au sfârșit, își vor spune cuvântul și anul acesta, pe când în Suedia v-ați putea echilibra. Și dacă nu veți merge dumneavoastră, se

va duce altul să ia laptele și mierea, și nu va mai fi nimic de făcut câțiva ani.

— Ce folos. Mai bine trudesco din greu, fără speranțe, un an întreg, decât să ajung să mă căpățuiesc din datorii.

Domnul Gaudeamus ridică din umeri. Văzu că nu poate învinge prejudecățile învechite ale acestor oameni simpli și cinstiți și-i părea rău de ei. Se apucă să cerceteze împreună cu dâșii ce orașe ar fi mai rentabile, pentru a-și clădi cel puțin pe ele speranțele turneului din timpul verii. După aceea, plecă pe urmele unui program schițat și, după câteva săptămâni, îi anunță în scris că ceea ce prevăzuse s-a întâmplat întocmai. Suedia era pierdută pentru ei: acolo va pleca Kranz. Că el însuși primise din partea lui Kranz pentru acest îndemn o mie de mărci - despre asta nu suflă o vorbă în scrisoare.

Berwitz se înfurie din nou, auzind că Ivranz s-a folosit de „ideea” lui, dar nu putea face nimic. Circul Humberto avea să pornească într-un anevoios turneu printr-o țară înlănțuită de apăsarea crizei economice. Urmările secerișului slab trecură abia acum de la sat la oraș, afacerile lânzezeau, producția se restrânse, banii circulau nesigur și prudent și nici nu erau destui ca oamenii să mai dorească și distracții. Domnul Gaudeamus munci pe brânci, căutând să înfrângă reținerea publicului prin atracții de tot felul. „Trimiteți 200 elefanți, 300 tigri, 200 lei”. glăsuiau depeșele lui, cerând afișe litografiate în culori, de trei și de patru ori mai mult decât în vremuri normale. Vasek le trimitea adesea el însuși, constatând în același timp cât de repede se duce și această rezervă din zile mai bune, cum se subțiază stocul, că în curând va trebui să comande afișe noi și că probabil nu va avea bani să le achite. Afișele erau doar una dintre cheltuielile firești ale circului. Acum, când putea pătrunde tainele gospodăririi circului, Vasek înmărmuri văzând câte cheltuieli permanente și neașteptate cere o întreprindere de asemenea proporții, câte dificultăți atrage după sine această veselă călătorie din loc în loc și cât de vital

interesați sunt ei ca să joace zilnic cu casa închisă.

Numai că nu se întâmplă așa: uneori trebuiră să facă pauze, de foarte puține dați avură tot cortul plin, iar și atunci vânduseră biletele la jumătate de preț, astfel încât și după aceea o porneau mai departe ca o pasăre cu aripa frântă.

Mai rău era că Berwitz refuza cu încăpățănare orice măsură salutară. Toată viața învinsese datorită intransigenței sale îndărătnice, iar acum, când trecuse binișor de 60 de ani, se avânta înainte cu capul în pământ ca un berbec, nesocotind toate sfaturile înțelepte ale celor din jur. Frans, Anezka, Vasek, doamna Hammerschmidt, toți erau de părere că ar trebui să facă față acestei crize prin economii, și, în primul rând, prin reducerea menajeriei. Berwitz însă nici nu voia să audă, spunea că turneul de azi nu se deosebește prin nimic de expediția lui din Asia, că acolo a putut face față situației și că știe el ce noroc a fost faptul că atunci și-a păstrat cercul în toată strălucirea, neînțelegând în ruptul capului să se ducă cu niște rămășițe la Țarigrad. Astfel, sperând zadarnic **într-**un nou Țarigrad, se târâră toată vara, **într-**un continuu deficit, până ajunseră iarăși în baraca lor din Hamburg, care nu fusese reparată și căreia un nou an de viață nu-i sporise nici frumusețea, nici trăinicia.

Sub această continuă presiune, Vasele nu-și pierdu cumpătul. Omul care executa zilnic saltul mortal și care intra apoi în cușca leilor și tigrilor furioși, a urșilor albi și cafenii, nu avea timp să fie nervos. Vasele fusese cuprins de o reală teamă doar în zilele când știuse în primejdie viața Hélènei și a copilului. În schimb, după ce Helena se întoarse zâmbind la călăria acrobatică și când se văzu că micul Petr Antonin, deși plâpând, se leagă cu tot mai multă forță de viață, după ce totul reintră în normal, Vasek rămase neclintit, liniștit și lucid în mijlocul loviturilor și eșecurilor. Doar ochii lui căpătară curând - și de atunci păstrară mereu - acea expresie concentrată și mută, despre care Karas-tatăl zicea că băiatul a moștenit-o de la

maică-sa, căci și în ochii măică-sii se aprindeau asemenea luciri dure atunci când presimțea un rău apropiat. Vasek urmărea tot ce se întâmpla în jur și intervenea energic oriunde putea, străduindu-se să ușureze cât de cât situația circuitului. Bineînțeles, însă, că principalul - salvarea - nu-i stătea în puteri. Se simțea încătușat, ca într-un cerc vicios. Să mărească încasările nu putea, deoarece pentru asta ar fi trebuit să aibă un cort nou, mai mare, și nu erau bani pentru o atare investiție. Pe de altă parte, îndărătnicia lui Berwitz nu-i îngăduia o reducere simțitoare a cheltuielilor. Astfel încât, nu-i rămânea altceva decât să lupte cu vitregia sorții și să aștepte să treacă valul crizei economice.

Vorbea adesea despre asta cu foștii și încercații săi tovarăși din vagonul 8. Erau oameni care nu știau cum apar în ochii direcțiunii, de sus, treburile circuitului Humberto, dar ei, de jos, văzuseră multe - lucruri ce-ar fi scăpat chiar și celui mai ager și mai atent director. Cei mai bătrâni dintre ei trecuseră prin perioade asemănătoare de descurajare și declin. De aceea și credeau că circuitul se va redresa, deși Kerholec, unul, recunoștea că, după câte își amintea el, nu se aflaseră niciodată într-o situație atât de grea.

Vasek își puna la rândul său întrebarea cât va mai dura această situație. Cum nu putea să aprecieze singur, intra în relații cu oameni de afaceri din Hamburg, cu care avusese discuții, vrând să învețe - după cum spunea el însuși râzând - ce anume să creadă. Cele mai multe lucruri le învățase de la Hagenbeck. Negocul acestuia se extinsese pe întreg continentul, și afacerile lui cu animale începuseră să cuprindă toată lumea. Modestul negociant de odinioară, cu foci și maimuțe, se transformase într-o puternică firmă, care lucra cu valutele a douăzeci de state, fără să ținem seamă de mărgelile și podoabele de sticlă care serveau drept plată față de primitivi. Cei din familia Hagenbeck aveau legături cu cele mai mari bănci și ei înșiși, în interesul lor, se îngrijeau de felul în care va arăta

lumea în sezonul următor.

— În ce privește circul, Herr Vasku, trebuie să fiți pregătiți pentru orice, auzea el adeseori sfaturile lor grave, prietenesti. Circul e, fără îndoială, o afacere frumoasă și atrăgătoare, dar trebuie să vă fie clar, că din punct de vedere economic, e, ca să spunem așaun parazit. Îi merge bine câtă vreme le merge bine oamenilor, dar când lumea e întoarsă cu susul în jos, primul lucru la care renunță este distracția. *Panem et circenses* - pâine și jocuri de circ! Fericită vremea care poate rosti aceste cuvinte. Când însă condițiile se aspresc, astfel încât e valabilă cerința: sau pâine, sau jocuri, trebuie să vă așteptați ca un stomac care ghiorăie de foame să nu mai ia în seamă nici cea mai frumoasă fanfară a dumneavoastră. Asta e soarta greierilor - cântă cât timp e vară și mor primii la atingerea gerului.

— Noi însă nu suntem niște paraziți, se împotrivi Vasek, puțin șocat. Muncim la fel de cinstit ca oricare om, ba poate cu prețul mai multor eforturi.

— Da, dar munca dumneavoastră nu produce nimic. Dăruți omenirii distracții, dar nicio altă valoare sigură, capabilă să-i sporească bogățiile.

— Nicio altă valoare... decât aceea că oferim posibilitatea, de viață la aproape 30 de familii și, în același timp, contribuim la existența și prosperitatea unor firme ca firma Hagenbeck.

— Ai dreptate. În unele privințe și comerțul nostru e un lux al societății și trebuie să ne așteptăm că în perioada de criză ne va scăpa din mână. De aceea, încă demult, noi nu ne mai bizuim doar pe comenzile circurilor, ci organizăm amenajarea de grădini zoologice. Acolo, cel puțin, putem contație compătimirea oamenilor, care nu vor lăsa animalele să piară și în felul acesta vor ține în picioare și afacerile noastre.

— Cât vor mai ține, după părerea dumneavoastră, aceste vremuri grele?

— Încă 4 - 5 ani. Trebuie să vă așteptați la asta. Criza a cuprins întreaga lume și până ce se va nivela o astfel de

surpătură vor trece șapte ani încheiați.

Acestea erau vorbe cu greutate, și Vasele părăsi Hamburgul cu griji și mai mari decât înainte. După toate calculele și presupunerile lui, Circul Humberto se afla de pe acum la pământ. Când făcea numărătoarea zilelor bune și rele dintr-o lună, a lunilor bune și rele dintr-un an, ajungea totdeauna la un deficit, pe care nu se dumirea în ce fel îl rezolvă Steenhouwer. Averea personală a familiei Berwitz rămăsese o taină pentru el. După tot ce auzise, era convins de mult că Berwitz epuizase între timp toate economiile din vremurile mai bune. Totuși, banii trebuiau să vină de undeva, măcar să pice, dacă nu să curgă, căci Steenhouwer, deși cu greutate, făcea plățile fără amânări și nu se speria nici de noile comenzi de afișe. Vasek discuta adesea despre asta cu taică-său, în timpul turneului din vară, ori de câte ori găseau un moment potrivit pentru a st. a nestânjeniți de vorbă. Antonân Karas se interesa îngrijorat de aceste lucruri, pentru că de ele eralegată existența feciorului și viitorul nepotului său. Și, după o bucată de vreme, ceea ce Vasek nu descoperise cu toată agerimea sa, descoperi bătrânul, mulțumită spiritului său pătrunzător.

Într-o zi de toamnă, după întoarcerea la Hamburg, bătrânul Karas îi făcu semn feciorului său că vrea să-i arate ceva. îl duse în sălița din fața odăii moștenite de Kerholec după moartea lui Harwey, unde se afla un morman de încălțăminte veche, scoase la iveală o pereche de pantofi de damă și-i întinse fără o vorbă.

— Ce-i asta? întrebă Vasek, întorcând nedumerit pe toate părțile pantofii cu tălpile găurite. Erau foarte uzați, jupuiți și deformați.

Bătrânul îi luă pantofii din mână, la fel de tăcut, îi puse la loc în grămadă și-l duse afară, unde îl luă de braț.

— Pantofii ăștia trebuie să-i ducă doamna Kerholec la cizmar. E încălțăminte familie Berwitz. Cei pe care ți i-am arătat sunt ultimii pantofi ai doamnei Berwitz. Ai doamnei

Berwitz, băiete, mama Hélènei! Îți amintești cât de elegantă a fost întotdeauna? Nu se îmbrăca fisticui, dar purta pantofi și ghete de cea mai bună calitate. Când te întâlneai cu ea prin grajduri, părea puțin neglijentă, pentru că obișnuia să poarte lucruri mai vechi. Dar dacă te uitai la încălțăminte, vedeai numaidecât că e o doamnă. O mare doamnă. N-ai să cunoști niciodată omul de rang înalt mai bine decât după încălțăminte. Și doamna asta a umblat toată vara **într-o** singură pereche de pantofi, până ce **i-a** rupt de tot. Și acuma nu-i aruncă, îi dă la tălpuț! E o situație disperată, băiete. Pantofi ăștia arată că lucrurile stau tare prost la ei.

— Mama e totdeauna foarte econoamă... zise Vasek, neînțelegând încă pe deplin tâlcul celor petrecute.

— Nu-i vorba de asta, îi deschise ochii taică-său. O doamnă ca soacră-ta, pur și simplu, n-ar suporta asta, dacă ar putea să facă altfel. Ea avea banii ei trimiși de acasă. Tu singur mi-ai spus de atâtea ori că toate bunătățile pe care le cumpăra zilnic animalelor le cumpăra din banii ei. Și-acum, să-ți mai spun ceva: de când ne-am întors la Hamburg, doamna Berwitz n-a călcat încă în menajerie.

— Nu se poate!

— N-a călcat în menajerie, înțelege-mă ce-ți spun. Toate animalele o așteaptă, atunci când se apropie ora la care venea de obicei, stau lipite de gratii, scâncesc, schelălăie, mormăie, urlă, dar doamna Anezka nu apare.

— De ce oare?

— Nu mai are cu ce să le cumpere bunătăți, băiete. Nu mai are bani să le ia cornuri, bucățele de carne, sfeclă și zahăr așa cum le-a luat ani de-a rândul. Doamna Anezka nu mai are bani, ascultă vorba mea, și-a mântuit ce-avea pus deoparte, și-a băgat toți banii în circ.

Vasek nu făcu decât să încline din cap. Da, se prea poate. Totul **s-ar** lămuri astfel. Se simți cuprins de un și mai mare respect față de această femeie care luase asupra ei, fără o vorbă și fără să arate nimic nimănui, jertfă după

jertfă.

Nu trecu mult și presupunerile tatălui său se adevăriră. În iarna aceea, pe biroul unchiului Steenhouwer începură să se îngrămădească diferite facturi neachitate și somații de plată - lucru cu totul necunoscut în trecutul circului. Nimeni nu se văita, nimeni nu-și frângea mâinile, dar se simțea că îngrijorarea le umbrește fiecare gând. Sărăcia se cuibărise și la masa familiei Berwitz7-Pe fețele de masă sclipitor de albe așteptau acum doar farfurii cu cartofi și câte o ceașcă de cafea. Vasek încercă din nou să-și convingă socrul să vândă o parte din animale și să mai ușureze astfel bugetul.

— Am mai spus că asta n-o fac orice-o fi, răspunse invariabil Berwitz. O vânzare cu un câștig mic nu mă poate salva, iar ca să vând o parte mai mare din animale, pe care mai târziu va trebui să le cumpăr din nou, n-ar însemna decât o nouă și reală pierdere. Ar fi o nebunie să vând elefanți sau cai, acum, când nimeni n-are interes să cumpere, și după aceea să cumpăr alții, cu preț mult mai mare. Gaudeamus spune că nu există circ și menajerie cărora să nu le meargă rău. Va fi cu atât mai câștigat cel ce va supraviețui crizei în deplinătatea forțelor sale, căci va rămâne singur, fără concurență. Trebuie să rezistăm, cum am rezistat odinioară, eu și mama, de la Teheran la Țarigrad.

Respingea cu îndărătnicie toate obiecțiile, cum că Circul Humberto era pe atunci mult mai mic și tocmai de aceea a suportat mai ușor criza, și că, în afară de asta, atunci a fost vorba de o perioadă mult mai scurtă de timp decât actuala criză.

— Circ mai mare, greutateți mai mari, asta-i soarta noastră! răspundea Benvitz. După lipsuri mari, urmează câștiguri mari!

Iar când Vasek insinuă că acum vor face cu adevărat datoriile pe care s-au temut să le facă atunci când au refuzat turneul în Suedia, și că într-o bună zi nu vor mai putea onora plățile, Berwitz se înfurie.

— Deocamdată eu sunt căpitan pe corabia asta și văd că până în prezent se ține pe linia de plutire. Când va fi nevoie să aruncăm ancora salvatoare, știu eu unde o am.

Doamna Berwitz, care încărunțise în lege, stăruie să le spună cel puțin ce are de gând să facă dacă toate aceste încercări vor da greș.

— Mai avem încă o rezervă solidă, rosti Berwitz încet și apăsător. Putem să vindem construcția. Se află în centrul orașului și valoarea ei a crescut enorm. Mi-a spus Gaudeamus că, pentru baraca lui din Friedrichstrasse, Kranz a luat 8 milioane de mărci și că după aceea și-a construit un palat splendid cu numai 4 milioane. Noi suntem în aceeași situație. Cred că deocamdată vom răzbate prin criză numai prelungind creditele. Deci, pentru câțva timp, voi fi un rău datornic. Eumi-am trăit traiul și-am să iau totul asupra mea, n-am să las să apese nimic asupra lui Vasek, fiindcă el abia acum pornește la drum. Vom ieși din sărăcie cu ajutorul datoriei, dar, odată ajunși la liman, ne vom afla în plinătatea forțelor noastre. Iar când se va ivi din nou interesul pentru cumpărări și investiții, vând construcția, îmi plătesc datoriile și îi predau totul lui Vasek, curat, în ordine, ba și cu o rezervă frumușică.

Mărturisirea lui Berwitz parcă le luă o piatră de pe inimă. Trebuia să recunoască fără înconjur că la urma urmelor e o speculație înțeleaptă și că înglodarea lor în datorii nu-i atât de lipsită de speranță cum socotiseră până atunci. Pe de altă parte, Berwitz continua să susțină că familia trebuie să ducă și mai departe un trai dintre cele mai modeste... „Vreau cu orice chip să fac față hranei animalelor și plății oamenilor, spuse el în cele din urmă, și în fața acestor lucruri, orice altceva trebuie să treacă pe planul doi”.

Intenția era frumoasă, dar ceea ce urmă nu corespundea întru totul planurilor lui Berwitz. Ușor de spus că se va descurca un timp cu ajutorul datoriei și că va prelungi creditele, în realitate, însă, toți creditorii care

până acum erau plătiți fără întârziere, aveau tot atâta nevoie de bani ca și Circul Humberto și cereau cu o insistență din ce în ce mai mare să li se plătească. Unul sau doi se arătară dispuși să mai aștepte, dar pretinseră în schimb polițe. Tergiversarea plăților provocă panică printre cei mai mulți dintre ei.

În ciuda speranțelor lui Berwitz **într-o** conjunctură favorabilă, Vasek vedea cu teamă că lucrurile decurgeau cu totul altfel. Se temu că în aceste condiții nu vor putea rezista, **într-o** zi, intră în magazia de costume și recuzite.

— Ascultă, tată, noi doi avem o vorbă. Din clipa în care am câștigat primii bani, dumneata ai pus deoparte tot ce-am câștigat. Ca acrobat și călăreț am avut un salariu frumuseț, dar dumneata mi-ai luat mereu banii și i-ai pus deoparte. Trebuie să se fi strâns o frumușică sumă. Câți am?

Bătrânul îl privi lung și după o clipă răspunse încet:

— Pentru un lucru e prea mult, pentru altul prea puțin. *Lt!* ce-ți trebuie?

— La ce? Vreau să-l ajut pe Berwitz. Mă tem că fără bani nu o să poată rezista. îl silesc să-și plătească datoriile! Dacă ajung la judecată, catastrofa-i gata.

— Păi ce, îl amenință judecata?

— Da. Bineînțeles, eu am rezerve mari în averea lui, dar dacă ar trebui să vândă totul deodată, sau la licitație, am pierde enorm. Cu banii mei cred că aş putea îndepărta această primejdie.

— Va să zică, așa. Ei, băiete, asta să ți-o scoți din cap, zise taică-său rar și apăsător. Banii ăștia îi păstrez pentru tine, nu pentru Berwitz.

— Bine, dar dacă îi dau lui Berwitz, salvez averea mea.

— Asta nu-i prea sigur. Nu scrie nicăieri.

— Doar nu mai există un alt moștenitor.

— Nu zic ba. Dar poate că nici n-o să fie vreo moștenire.

— Ce vrei să spui?

— Uite ce vreau să spun: zestrea Hélènei e băgată în afacerea asta, averea lui Berwitz la fel, banii Anezka la fel, și încă nu s-a terminat, nimic nu e sigur. Dacă-ți dau banii, circul o să-i înghită numaidecât, și ajungem tot acolo unde suntem azi. Și după aia?

— Dar eu sunt dator să-i ajut...

— Tu, da; eu, nu. Eu sunt dator să te ajut pe tine. Când tu o să ai nevoie în afacerile tale de bani, o să-ți dau. Aici nu ești tu stăpân, și eu unul n-am încredere în Berwitz.

— Ascultă, dar averea de aici, animalele, aparatele, construcția, terenul...

— Afacerea asta-i cu două tăișuri, dragul meu. Dacă se duce totul de răpă, se duc și banii tăi pe apa sâmbetei. Află că la asemenea treburi nu mă fac părtaș.

— Nu-mi dai banii, tată?

— De dat ți-i dau, băiete, dar numai atunci când o să-i folosești doar pentru tine și pentru feciorul tău. Lui Berwitz nu-i dau nimic.

— E ultimul tău cuvânt?

— Ultimul, martor mi-e Dumnezeu.

Vasek știa că nu o va scoate la capăt cu taică-său și că orice încercare de a-l convinge e zadarnică. Era un om de la munte, deprins să strângă fiecare crăițar cu zece noduri și fără pic de înțelegere pentru nimic altceva decât pentru siguranța zilei de mâine a propriei familii. Berwitz era pentru el doar director, un străin, de care îl lega doar contractul de muncă. Cu toate amabilitățile ocazionale, Berwitz nu izbutise să și-l câștige de partea lui, iar felul în care își conducea treburile în ultima vreme nu făcea decât să-l sperie pe bătrânul Karas. Din partea asta, deci, Vasek nu se putea aștepta la niciun ajutor. Și ajutorul trebuia să vină de undeva, altminteri era jale. Trecuse scadența celor patru polițe trimestriale, însumând câteva mii de mărci, și Steenhouwer îi mărturisi că nu va putea să onoreze polițele, dacă banca nu-i va da banii.

Vasek analiză situația pe toate fețele, dar nu găsi

nicio ieșire. Pentru o clipă avu o licărire de speranță. Își aminti de cele spuse de Berwitz în legătură cu prelungirea creditelor. Cu furnizorii nu reușise nimic, dar oare n-ar putea să procure credite în bani? i se adresă și de astă dată lui Hagenbeck. îi arătă sincer bătrânului cum stau lucrurile și-l rugă să întrebe pe la bănci, dacă n-ar fi dispuse să le vină în ajutor, deschizându-le credit. Bătrânul clătină sceptic din cap. dar făgădui să vorbească cu directorul băncii sale. Vasek așteptă nerăbdător câteva zile. Domnul Hagenbeck îl invită la el și-l anunță cu părere de rău că banca a refuzat propunerea.

Vasek se afla deci tot acolo de unde pornise. Săptămânile treceau și scadența polițelor se apropia. Steenhouwer îi aminti lui Berwitz că trebuie să facă rost de bani. Berwitz era morocănos și abătut. Încasările ajungeau doar pentru cheltuielile curente, dar nu acopereau datoriile. Iar calendarul arăta că dacă ar reține încasările ultimelor zile pentru achitarea polițelor, n-ar mai avea bani pentru plata oamenilor și a hranei animalelor. Într-o dimineață, Berwitz își îmbracă redingota neagră, își prinse pe piept ordinele mai mici, își luă cilindrul și plecă. La prânz trebuiră să-l aștepte cu masa. Când se înapoie era și mai abătut decât înainte. În timpul mesei nu scoase o vorbă. Dar când Anezka îndrăzni să-l întrebe unde a fost, în loc să răspundă, se întoarse spre Vasek.

— Nu-mi place când te amesteci în treburi care nu te privesc. N-am reușit mai mult decât tine, dar nu mi-a făcut nicio plăcere să aflu că tu ai cerut mai înainte credit pentru circul meu. Nu se fac asemenea lucruri în spatele proprietarului și directorului, chiar dacă îmi ești ginere.

Vorbise posomorât și plin de răutate.

Pentru prima oară, Vasek se simți jignit.

— Tată... am vrut doar să vă ajut... zise el cu imputare în glas.

Berwitz încuviință din cap.

— Știu, știu. Mi-a spus și Hagenbeck. Dar asemenea lucruri nu se fac așa, ține minte. Cel puțin nu în circul

meu. Și în direcția asta trebuie să domnească ordinea.

— Nu i-o poți lua în nume de rău lui Vasek, încercă să-l potolească doamna Anezka. Mie mi-a spus ce vrea să facă, dar cu tine nu se putea sta de vorbă. Și eu am fost de acord. Dacă mi-ai fi spus azi unde te duci, te-aș fi scutit să mai bați drumul. Vasek a făcut tot ce-a putut ca să ne salveze. De altfel, dacă i-ai fi dat zestrea în bani, așa cum am vrut eu, azi am fi fost salvați. Așa însă, nu știu...

Doamna Anezka tăcu.

Vasek, **într-o** maximă concentrare, își contracta pupilele.

În dimineața celei de-a cincea zile după această discuție, apăru unchiul Steenhouwer.

— A sosit scadența, Petr. Ai găsit ceva bani?

Berwitz, cu fata înfundată în palme, mormăi deprimat:

— Nu.

— Ce să fac?

— Prelungiri?

— Imposibil. Vor banii.

Berwitz ridică neputincios din umeri: atunci n-au decât să-i dea în judecată.

Steenhouwer se uită șovăielnic la ceilalți și se întoarce să plece.

— O clipă! strigă Vasek. E dimineață, nu înseamnă că a trecut ziua. Spune-le să vină la prânz, unchiule.

— De ce? Are vreun rost?

= - Are, rosti Vasek cu hotărâre. Până la prânz îți aduc banii.

Berwitz ridică ochii și aruncă o privire iute spre Vasek; Dar Vasek își pusese haina și plecă în fugă, mai înainte să spună cineva vreun cuvânt. Toți rămaseră nemișcați, uitându-se unul la altul. De afară se auzea glasul Hélènei, care îl dezmierda pe micuțul Petr Antonin.

La unsprezece și jumătate, Vasek intră în biroul contabilității, unde Berwitz și Steenhouwer îl așteptau, lăsându-se nerăbdător de pe un picior pe celălalt.

— Ei?

— Uite banii.

Și Vasek numără fericit suma de care Steenhouwer avea nevoie pentru a plăti polițele.

— Măi băiete... măi băiatule... șopti Berwitz emoționat, și pentru prima oară în viață îi veni să plângă. De unde ai făcut rost de bani?

— Am vândut cămilele, tată, răspunse Vasek ferm și vesel. Era tot ce mi-ai dat ca zestre, singura mea avere - un bun care nu-ți aparținea dumitale.

IX

O

voluminoasă scrisoare oficială **într-un** plic grosolan și vegheată de cinci peceti fu predată la poșta cart ierului Stare Mesto din Praga, iar la poșta centrală nimeri în sacul cu corespondență pentru Germania. Sacul fu deschis în tren, îndată după trecerea graniței, și conținutul, cartat, potrivit destinației. Scrisoarea amintită ajunse în grămada de corespondență cu destinația Hamburg. La Hamburg, poștașul tăie însă adresa și o trimise la Gdańsk. În cetatea Gdańsk un funcționar stătu la îndoială dacă să o trimită cenzurii militare, dar iată că îi dădu prin minte să se uite **într-un** nomenclator, la litera C, după care tăie din nou adresa și îndrumă scrisoarea la Varșovia. Plicul cu cele cinci peceti trecu granița împărăției rusești și ajunse la Varșovia, unde adăstă pe o masă vreo două zile. Câțiva funcționari îi cercetară timbrele, ștampilele și pecetile, apoi unul dintre ei se învrednici să cerceteze o foaie scrisă cu slove chirilice și, tăind nemțescul Warschau, adăugă cu litere de tipar: Lwów. Scrisoarea călători cu trăsurile de poștă spre sud-est, trecu din nou granița imperiului austro-ungar și poposi la poșta din Lwów. De aici, a doua zi, după încă o tăiere a vechii adrese, o porni spre orașul Cernăuți din Bucovina, unde ajunse cu pecetile obosite, îndoită pe la colțuri, ba chiar și cu plicul rupt în câteva locuri.

Acolo ajunse, în sfârșit, în mâna unui poștaș mustăcios care o scoase dintre celelalte scrisori, o întoarse

pe toate părțile și, după câteva clipe de gândire, o puse deoparte. După ce isprăvi cu împărțirea corespondenței, luă în mod special plicul acela oficial, mototolit și mâzgălit, și se duse la marginea orașului, unde, pe locul întins de pe malul Prutului, se ridicase un cort, deasupra căruia, la intrare, stătea scris: Circul Humberto. Poștașul chibzui un pic, apoi se îndreptă spre vagonul-casierie și arătă doamnei bătrâne de la casă că aduce o importantă scrisoare oficială, că a venit special cu ea, ca să fie înmănată de urgență destinatarului, întrebând totodată dacă nu **s**-ar putea să capete pentru asta un bilet la reprezentația de seară. Bătrâna doamnă cercetă cu un aer bănuitor plicul și îi spuse că scrisoarea nu o privește pe ea și că trebuie să-l caute pe platzmeisterul Kerholec.

— Platzmeisterul Kerholec, am înțeles, doamnă, repetă mustăciosul poștaș. Îmi permit să vă amintesc că am alergat **într**-un suflet încoace cu această scrisoare extra... și cât a mai călătorit până **s**-ajungă aici... binevoiți să priviți ștampilele... Hamburg, Gdańsk, astea-**s** în imperiu, Varșovia, asta-**i** în imperiul țarist, Lwów, asta-**i** în regatul Galiției... Așa că dacă binevoiți să-**mi** dați și mie un bilețel, un locșor... pentru astă-seară... să mă mai odihnesc și eu, de ca omul...

Doamna Hammerschmidt ridică ochii spre cer, scotoci puțin print**tr**-o mapă și-**i** întinse un bilet mototolit. Poștașul se înclină în chip de mulțumire și se duse să-**l** caute pe Kerholec. Îl găsi în manej și se grăbi să-**i** întindă scrisoarea. Kerholec o luă, se apropie de ieșire, la soare, citi adresa, clătină din cap, o citi iarăși, urmărind toate adăugirile îndelungatelor peregrinări ale scrisorii, cercetă pecetea, clătină din nou din cap și vâri plicul în buzunar. Seara, la raportul ce avea loc în fața grajdurilor, după ce totul decurse în ordine, Kerholec făcu o pauză și deodată strigă:

— Vladimir Smetana!

Ochii lui vulturești scrutau grămada de oameni și rămaseră ațintiți asupra unuia singur, care avusese o

tresărire nestăpănită.

— Așadar, tu ești, Bures? M-am gândit eu că nu poate fi altul. Ai o scrisoare de la tribunal.

Kerholec scoase plicul din buzunar și i-l întinse.

Jan Bures îl luă cam cu îndoială, îl cercetă un timp, lăsă capul pe umăr și rămase locului nehotărât.

— E pentru tine, nu? întrebă Kerholec.

— Da, încuviință-Bures.

— Și de ce n-o deschizi?

— N-am de ce, mormăi Bures, scărpinându-se în chica-i bogată.

— Nu te teme, omule, că nu-i nicio mașinărie drăcească înăuntru.

— Deh... făcu Bures, cu ochii în gol. După aceea îndesă plicul în buzunar și se îndepărtă cu pas rar, îngândurat. Ajuns în fața cortului mare, umblă mai bine de zece minute ca un somnambul, până ce unul dintre tinerii muncitori din vagonul 8 veni să-l cheme la cină. Bures intră din nou în cortul circului. îl văzu pe Vasek, care stătea cu Iverholec, ascultându-l - pesemne că-i spunea ceva interesant.

— Îmi pare bine că vă găsesc pe amândoi! zise el cu un aer solemn. Astă-seară, după cină, vă rog să mergeți cu mine la o halbă.

— Și eu? întrebă Vasek, fiindcă acum echipa din vagonul 8 mergea de obicei fără el la bere.

— Și tu, tânărul meu prieten, rosti Bures cu căldură în glas. Mai ales tu, pentru că ție, elevul meu, aș vrea să-ți spun ceea ce, de altfel, nu va fi o taină nici pentru ceilalți.

— Bine, venim, se învoi Vasek, și Bures se îndreptă spre vagoane.

— Ce-i cu el? îl întrebă Vasek pe Iverholec.

— Nu știu. După cum îți spuneam, a primit un plic de la Tribunalul din Praga. Poate că-i trimit actul de acuzare. M-am uitat la adresă: Smetana, Vladimir Smetana, pe cine să-l cheme aici la noi, Smetana? Iar din Praga n-avem pe nimeni altul decât pe Bures. A și luat scrisoarea. Poate să

fie ceva cu povestea aia cu Windischgrätz¹⁰⁴.

— După treizeci de ani? N-~~aș~~ crede. Ei, când pleci, vino de mă ia și pe mine, Karle, și ia-l și pe tata.

La câțiva pași de seminarul arhiepiscopal era o mică berărie, pe care vechii ridicători de cort ai Circului Huraberto o știau încă din trecutele turnee. Acolo se adunară în acea seară Malina, Kerholec, Bures și cei doi Karas.

— V-am chemat, li se adresă Bures, întrucât vă socot cei mai apropiați prieteni ai mei și țin să vă cer ajutorul și sfatul ~~într-o~~ treabă tare dureroasă. Am să vă spun o întâmplare pe care nu v-am istorisit-o până acum. Vă rog doar să vă fie limpede de la bun început un lucru: că e vorba de cineva mort și uitat demult.

M-am născut în cartierul Stare Mesto din Praga. Din cea mai fragedă copilărie am avut ca tovarăș nedespărțit un băiat frumușel și ager la minte, pe nume Vladimir. Voi, care ați cunoscut Praga, cunoașteți, desigur, și podul lui Carol și vă amintiți că în fața podului, pe mal și pe micul ostrov de acolo se află un șir de mori vechi. Într-una din aceste mori a văzut lumina zilei și prietenul meu Vladimir. Tatăl lui, morarul Smetana, era un om de modă veche, muncitor și strâns la pungă, aspru cu sine, cum era și cu cei pe care îi avea în slujbă. Pe fecioru-~~său~~, pe Vladimir, voia să-l vadă tot morar și, de mic copil, îl punea la tot felul de treburi mărunte prin moară. Clădirea veche a morii era așezată cu fața îngustă împotriva curentului râului, pe niște piloni de stejar, deasupra apei, care curgea spre roata ce pune în mișcare pietrele. Mulțumită formei alungite a morii, din partea din spate se deschidea o minunată priveliște asupra turnului de apărare și a aradelor podului, a Kampei și a Matei Strana. Deseori, pe când eram copii, Vladimir și cu mine ne suiam în pod și priveam pe ferestruicile acoperișului de șindrilă la frumusețea sclipitoare a râului, la malurile-i verzi, la

104 Comandantul militar al Cehiei, care a jucat un rol important în înăbușirea revoluției din 1848.

zidirea trainică a podurilor și la povârnișul Petr inului din fața noastră.

Vladimir era un băiat ager la minte, învăța ușor și cu temei, de aceea dascălul lui de la școală povățui părinții să-l dea mai departe la carte. Taică-său nici nu vru să audă una ca asta, dar maică-sa, o femeie nespus de bună, înțelese că băiatul ar fi fericit să învețe și stăruie atât de îndelung și cu atâta răbdare pe lângă domnul Smetana, încât până în cele din urmă smulse încuviințarea. Vladimir putea să învețe la gimnaziu, cu condiția să deprindă mai departe meșteșugul morăritului și să devină un mecanic destoinic. Asta era floare la ureche pentru el. Umerii săi zdraveni purtau cu ușurință sacul cu grâu sau cu făină pe scara veche a morii, care-i trosnea sub pași, iar seara, la lumina lumânării, era destul să citească o dată, și lecția de latină ori cuvântul catehismului i se întipăreau adânc în minte. Când, după șase ani de gimnaziu, pătrunse cu bastonul de student în Klementinum, clădirea facultății de filosofie, Vladimir avea dobândită și cartea de calfă a breslei morarilor. Studiile de la facultatea de filosofie îi deschiseră o lume nouă. Nu era vorba numai de faptul că profesorii de acolo îi socoteau pe studenți drept niște oameni și cetățeni în toată puterea cuvântului și se purtau cu ei ca atare. Principalul era că acolo se adunaseră tineri cu mintea și inima pline de înflăcărare pentru tot ce e frumos și nobil. Erau printre ei poeți, care își publicaseră versurile în revista „Kvety” 1, iubitori de teatru, pătimiși cititori de cărți, pătimiși susținători de discuții, și toți laolaltă erau patrioți înfocați, care se juruiseră să slujească toată viața cu abnegație scumpa noastră patrie, Cehia. Vladimir Smetana se contopi cu bucurie în această viață, declama poezii patriotice, cânta cântecele îndrăgite ale vremii, acompaniându-se la gitară, juca teatru și citea cu nesaț toate cărțile cehe, declarându-se membru al societății „Ceskă matice”¹⁰⁵ și printre „statornicii”

105" Revistă ilustrată literară Societate de sprijinire a tipăririi și răspîndirii cămumoristică celiă (1834 — 1914).

domnului Amerling¹⁰⁶. În colțul străzii, în apropiere de morile din Stare Mesto se afla pe atunci cafeneaua elocventului domn Faster, unde se întrunea zilnic *Tineretul ceh*¹⁰⁷ ca să citească ziarele abia sosite, urmărind cu un fierbinte entuziasm ce se petrece în lume și cum se pregătesc oamenii din Germania și din celelalte state să rupă cercul de fier al re acțiunii lui Metternich. Vladimir Smetana era un fervent participant la aceste întruniri. Tatăl său nu trebuia să știe nimic, deoarece pentru el statul în cafenea însemna o faptă rușinoasă, pierdere de timp., de sănătate și de bani. Doamna Smetana privea însă cu alți ochi toate acestea, înțelegea simțămintele băiatului și-i tănuia lipsa de acasă, seara, când taică-săn îl credea în odaie, aplecat asupra cărților.

În al doilea an de universitate, prietenul meu cunosc un coleg de învățătură, care avu o mare înrâurire asupra vieții sale. Era și el student, puțin mai tânăr decât Vladimir, dar cu mult mai multă experiență de viață. Dintr-o pricină oarecare, fugise de acasă, pe când era încă elev de gimnaziu, muncise în diferite meserii în Germania, la Londra și în

Franța, după care, întorcându-se acasă, și-a continuat studiile. Aducea din lumea largă încredințarea că nu e departe vremea luptelor politice și că trebuie să li se pregătească acestor vremi calea. Împreună cu încă vreo câțiva prieteni, care îi împărtășeau convingerile, formă o grupare, care propaga în masele populare devizele protestatare antimetternichiene. Se numea Fric, Josef Václav Fric¹⁰⁸. Era un tânăr chipeș, înalt și suplu, cu privire scânteietoare, un înflăcărat orator. Dar mai mult decât orice îi plăcea rolul de conducător, pe care, bineînțeles, îl

ților cehe, fondată la Praga, în anul 1831.

106 Grupare lormată în 1844, în jurul lui Karel Slavomil Amerltnq (1807- 1884), medic, filozof, pedagog și naturalist, entuziast popularizator al cărților

107* Grupare a patrioților cehi din rîndul intelectualității și student, im ii,, de la mijlocul secolului al XIX-lea.

108 Fric J.V. (1829 — 1890) — poet, publicist și revoluționar ceh.

și avea în gruparea sa. Vladimir Smetana se alătură grupului și deveni unul din prietenii lui cei mai apropiați.

24.

071

În martie 1848, după întrunirea de la Băile Sfântul Václav, la care am participat toți tinerii, sosi pentru noi o perioadă de muncă intensă, de discuții și hotărâri. Firește, Vladimir Smetana se afla în primele rânduri ale cohortei studenților de la Filosofie; alături de Fric. În acea agitată perioadă de timp nu mai ascundea nimic față de tatăl său. De altfel, nici n-ar fi fost posibil acum, când studenții erau în fierbere, cu eșarfă tricoloră peste uniformă și cu pușca în mână. Bătrânul Smetana turba de mânie. Toată vânzoleala asta îi era potrivnică: fiind un om cu vederi înguste, obișnuit cu vechile rânduieli, îl speria orice schimbare. În familie ajungeau zilnic la certuri, dar băiatul nu dădea înapoi. Tatăl trăi să vadă cum se răsculară și oamenii care munceau la el în moară și cum, **într-o** bună zi, în loc să se apuce de treabă, se năpustiră cu puștile și muschetele în pod, la lucarne, și pe acoperișul (Je šindrilá, de unde începură să tragă în soldații lui Windischgrätz, aflați de cealaltă parte a podului și a râului. Bătrânul Smetana se plimba furios prin odaie, înjurând și blestemând, cum că răzmerița va aduce tuturor numai nenorocire, dar nimeni nu-l lua în seamă, nimeni nu-l asculta. Bărbații luptau, iar femeile le aduceau mâncare și muniție. Vladimir smulse printre primii tăbliile de metal din pardoseala podului lui Carol, cu care blindară cea dintâi baricadă din turn. Studentul în filosofie Fric își croi drum până în fața Klementinumului și preluă comanda. Era poziția cheie a apărării cartierului Stare Mesto și Vladimir aproape că nu mai dormea, stătea neîncetat de pază în turn. Dar toată veghea, înflăcărarea și vitejia lor se dovediră zadarnice. Insurgenții nu putură ține piept forțelor militare ale lui Windischgrätz, ajutate de tunuri așezate în linie pe colinele de lângă palatul Hradčany. Generalul dădu un ultimatum celor din Stare Mesto, și

burghezia, care așteptase în zadar ajutor de la Viena, se hotărî să capituleze. Vladimir Smetana se afla în fața Klementinumului, când Fric, deznădăjduit, îi vesti pe apărătorii baricadei că totul **s**-a sfârșit. Îl văzu cum aruncă sabia, văzu lacrimile care îi alunecau pe obrajii contractați de spasme. Își strânseră pentru ultima oară mâna, și - Josef Václav Fric se depărtă în goană pe străduțele din Stare Mesto, până acasă, iar de acasă fugi undeva la țară. Vladimir mai zăbovi o clipă lângă baricada părăsită, ai cărei apărători dispăruseră. Pe strada Carol apărură burghezi, care chemau oamenii să dărâme baricada și să libereze drumul. Studentul în filosofie nu vru să fie martor la acest sfârșit. Cu pușca atârând în mâna dreaptă „cu capul în piept, cu inima amară și plină de deznădejde, o porni încet spre casă. În moara lor era ca după înmormântare. Lucrătorii, înșelați în așteptări, se ascunseseră, mulți fugiseră. Vladimir trecu spre scară și se urcă în pod. Atâteâtera în stare să gândească în acele clipe, își zise să ascundă pușca. Străbătu în neștire semiîntunericul podului, îndreptându-**se** spre fâșia strălucitoare de lumină, ce cădea pieziș printr-o lucarnă. Acolo se opri locului, fără să știe de ce. Vltava ardea sub strălucirea soarelui în asfințit, în mii și mii de flăcări, Petrinul și Strahovul erau potopite de lumină auriu-**roș**ietică, statuile de pe pod purtau veșminte de foc. Liniștea nemăsurată ce urma agitației din ultimele zile cotropise râul și orașul. Toată valea asta măreață părea că așteaptă într-o adâncă tăcere, ca apusul soarelui să stingă și slava zadarnicei, revolte.

Vladimir privea la strălucirea pieritoare a asfințitului ca vrăjit. O atingere rece îl trezi din visare. Uitâ**ndu**-se sub streășină descoperi două puști pitite acolo de către luptătorii care fugiseră. Mâna ridică mașinal pușca: o împușcătură răsună de la fereastra podului. În liniștea aceea deplină, urmarea fu năprasnică. Deasupra capului, acoperișul gemu, podul morii trosni, arcadele podului de peste râu întoarseră ecoul detunăturii, care se scutură în

stropi mici de detunături înfundate deasupra Matei Strana. Undeva, jos.

În casă, se auziră uși trântite, zgomot de voci, tropăit de pași. Dar Vladimir ridică una din puștile pe care le avea la picioare, scoase țeava prin lucarnă și, ochind grenadierul pe care îl zări pe Kampa, apăsă pe trăgaci. Bubuitura se fărâmă din nou sub bolta pălindă a cerului și un stol de porumbei tâșni speriat în zbor, pe deasupra morii. Cineva urcă în fugă scara spre pod și scutură de clanța ușii. Vladimir luă cealaltă pușcă și trase pentru a treia oară.

— Nemernicilor! Tâlharilor! Descreieraților! Încetați! suieră de după ușă glasul mânios al bătrânului. Vladimir lăsa pușca din mână și se întoarse spre el.

— Ucigașilor nu știți... îndură-te, Doamne! Vladimir, tu ești? se văicări taică-său înspăimântat, dar îndată o furie dezlănțuită luă locul spaimei. Tu, feciorul meu, singurul meu copil, tu chemi asupra noastră ultima nenorocire, distrugerea. Tu știi că **s-a** încheiat un armistițiu? Că pentru un singur foc Windischgrätz bombardează orașul? Dar nu, tu știi, cum să nu știi? Doar ești student, filosof, domn învățat, ofițer de legiune, apărător de baricade și răzvrătit! Nu ți-au ajuns nenorocirile de până acum?! Vrei să ne distrugi de tot, ticălosule, lepădătură? Pleacă! Pleacă din casa mea! Te blestem, te blestem, fii în veci blestemat!

Vladimir Smetana coborî scara podului fără să scoată un cuvânt, urmat de taică-său. Bătrânul era pradă unei izbucniri de furie fără margini - furie prin care răbufneau toate temerile ultimelor zile. Când Vladimir ajunsese jos, din depărtare se auzi un bubuit înăbușit.

— Auzi? răcni taică-său, din întunericul scării. Au pus tunurile pe noi; acum ai ce-ai dorit, **s-au** dezlegat baierile iadului!

A doua bubuitură făcu să zăngăne geamurile. Glasuri speriate de femei se auziră de afară.

— Fecioară Maria, ai milă de noi! se tângui bătrânul

morar, împleticindu-se pe ultimele trepte ale scării. Mi-am blestemat băiatul, mai mult nu-mi stă în putere. L-am alungat de-acasă - eu nu-s vinovat cu nimic, abate de la noi primejdia și nenorocirea.

Vladimir Smetana nu auzi mai mult. Trecu aidoma unei umbre prin încăperile casei din față și o apucă în lungul cheiului. Acum auzea deslușit bubuitul tunurilor, exploziile obuzelor deasupra orașului, auzea strigătele de groază ale oamenilor, îi vedea alergând bezmetic. El pășea agale, aproape în neștire - singura ființă pe cheiul fără sfârșit, expus gloanțelor ce șuierau prin aer. Se opri abia lângă cărămidărie, și primul lucru pe care îl văzu fu o trambă de flăcări ce ieșea din acoperișul de șindrilă al morii lui Smetana.

Bures tăcu. Povestise toate acestea cu vocea lui profundă și melodioasă; celor petrecute în moară le dăduse viață de-a dreptul na la teatru, trăind el însuși o supremă tulburare. Ostenit, lăsă capul în piept și închise ochii.

— Ce-a fost mai departe? întrebă Kerholec după o clipă.

Bures rămase neclintit, apoi deschise ochii.

— Prietenul meu, Vladimir Smetana, a luat asupra-și blestemul și pedeapsa. A plecat de-acasă, a părăsit orașul și nu s-a mai întors niciodată acolo; s-a pierdut în lumea largă, a dispărut, a murit. Acum, după treizeci de ani, sosește pentru el o scrisoare. Uite-o aici, cu cinci peceti pe ea, niciuna nu-i atinsă. Vă întreb, prieteni, s-o deschid sau s-o trimit înapoi, cu mențiunea: „Vladimir Smetana, decedat”?

Toți tăcură auzind această invitație directă. Se aflau încă sub impresia celor povestite de Bures, își închipuiau viața frântă a prietenului său, trăiau ei înșiși evenimentele legate de neobișnuitul an 1848, pe care le cunoșteau, sau despre care numai auziseră. Iar acum, un asemenea sfârșit neașteptat îi aducea la realitate și îi pune în fața unei hotărâri de răscruce privind viitorul. Nu erau în stare de un astfel de salt într-o clipită. După un timp, Kerholec

vorbi cel dintâi, dar și el începu pe departe:

— Zici că erai cel mai apropiat prieten al lui Vladimir Smetana? I-ai reprezentat și afacerile?

— Adică... după ce-a dispărut? Da, o dată sau de două ori. Nu **s**-a interesat nimeni de el.

— Atunci, cred că trebuie să-l reprezinți și pentru a treia oară și să deschizi scrisoarea. Am dreptate?

— Ai. Bures să deschidă scrisoarea, încuviințară și ceilalți.

O curiozitate înfrigurată pusese stăpânire pe toți cei de față; toți erau nerăbdători să afle ce anume conținea plicul „cum se va încheia sau ce întorsătură va mai lua istoria asta-Bures rupse plicul. Nu-i fu ușor să o facă. Mâinile - **m**âinile lui bătucite tremurau. Scoase o foaie pe care o găsi înăuntru, o citi și fruntea i se broboni de sudoare. Își șterse sudoarea cu palma și întinse hârtia lui Kerholec, care citi cu glas tare invitația tribunalului din Praga I către Smetana Yladimir, de a se prezenta personal pentru a lua în stăpânire moștenirea rămasă de la decedatul Prokop Smetana, burghez și morar din Praga I, moștenire constând, în afară de averea mobilă, într-o moară de zid, în deplină stare de funcțiune, situată în apropiere de strada Poștei, precum și proprietatea Smetanka din Kosire dimpreună cu pământ arabil și o pădure înscrise în cadastrul comunei Motol.

— Ei, Bures... glăsui Kerholec. Te felicit. Cu o asemenea fericită întorsătură a lucrurilor n-o să-l bată norocul pe niciunul dintre noi.

— Și credeți, zise Bures șovăitor, credeți... că pot... e: a am voie **s**-o iau?

— Și de ce nu, pe toți dracii!

— Din pricina vinovăției mele...

— Prostii. Ți-ai ispășit de mult vina. Când duce cineva o viață cum ai dus tu timp de treizeci de ani pentru o clipă de nebunie tinerească, apoi atunci și-a ispășit cu vârf și îndesat orice vină.

Cei doi Karas încuviințară plini de însuflețire, iar

Bures-Smetana le strânse mâinile cu recunoștință.

— Aveți dreptate. Vina mea principală n-am să mi-o pot răscumpăra dacă rămân un sărăntoc rătăcitor. Prin mijlocirea morii și a pământului pot plăti orașului ceva din datoria asta. E limpede ca lumina zilei, și eu' m-am chinuit treizeci de ani cu muștrări de cuget! Am crezut că trebuie să trăiesc în sărăcie și mizerie, să-mi duc crucea și să mă biciuiesc zilnic în gând. Însă datoria omului nu e să-și jertfească o viață pustiiată de orice lumină, ci una plină, o viață cât mai plină. Să te cufunzi și să dispari în lumea că largă nu înseamnă nimic. A-ți răscumpăra un păcat înseamnă să muncești într-un loc de seamă, să muncești pentru ceilalți și spre binele lor.

Bures se înfierbântase de-a binelea și se luminase la față. Bucuria lui trecu și asupra celorlalți, care ciocniră veseli paharele cu bere, închinând în cinstea lui, ca nou proprietar. Singur bătrânul Malina era cam reținut. Tăcea și se tot scărpină în chica-i cărunță.

— Dar tu, Vendeline? Tu nu spui nimic, nu te bucuri? zise Kerholec în cele din urmă, băgând de seamă felul cum se poartă.

— Eu, ca să spun drept, rosti încet Malina, uite, Bures, eu tot nu pricep cum vine asta: despre cine e vorba? Despre tine sau despre Smetana? Și dacă tu ești el, Smetana. cum poți să te afli în viață, când abia adineauri ne-ai spusese ai murit. Nu pricep și pace...

— Doamne, nătăfleată mai ești, moșulică! pufni în răs Kerholec, și odată cu el râseră și ceilalți. Păi bine, taică Malina, nu pricepi că povestea cum că prietenul ăsta al lui a avut un prieten și a murit a fost doar o poveste, născocită de Bures?

— Frumoasă poveste, n-am ce zice, dacă te alegi din ea cu o moară. Oi fi eu prost, dar tu n-ai să mă convingi că uite, cineva născocește o poveste, iar autoritățile îl vestesc cum că în felul ăsta a moștenit la Praga o moară.

— Bine, dar asta n-a născocit-o Bures. Tot ce-a povestit despre prietenul lui, a povestit chiar despre el. El

e Smetana, atâta doar că n-a vrut s-o spună, pricepi, de aia ne-a istorisit totul așa cum a istorisit.

— Deh, astea-s lucruri prea grele pentru un om bătrân. După mine unul, n-ar trebui să existe povești. Nu ai din ele decât încurcături.

Și trecu încă multă vreme până ce-l lămuriră pe bătrân despre noua stare de lucruri, cum că Honza Bures, ridicătorul de cort, va fi de azi înainte Vladimir Smetana, morar praghez și om cu o bunicică bucată de pământ la țară și până când. ajunse să dea crezare asigurărilor lui Bures, că asta nu va schimba cu nimic relațiile dintre ei. Totuși, după ce fiecare se îndreptă spre vagonul lui, Malina se întoarse din nou la adevărurile sale de nezdruccinat și, în timp ce se întindea în pat, alături de Bures, repetă:

— După mine unul, n-ar trebui să existe povești. Nu ai din ele decât încurcături.

Totărărea fusese luată, dar Bures-Smetananu se putu rupe - "-pe dată de circul care îi vrăjise până într-atâta inima. Toți rămaseră uimiți când aflară că șeful de echipă al ridicătorilor de cort a devenit peste noapte un bogat morar, însuși Petr Berwitz veni și-l felicită prietenește pe autorul pantomimelor sale pentru neașteptata schimbare din viața lui. În același timp rămase mulțumit atunci când Bures îl încunoștință că nu se grăbește să plece la Praga și că va rămâne la postul său până vor ajunge la Budapesta, de unde va călători mai lesnicios spre Praga. Însă nici când ajunseră acolo nu se putea hotărî să plece, amâna mereu despărțirea, deși se vedea după hainele și pantofii noi că se pregătește să înceapă o nouă viață.

Într-o zi, când se întoarse de la repetiție, Helena îl găsi în vagon pe Vasek îmbrăcat ca de oraș și gata să iasă pe ușă.

— A fost Bures pe aici, zise el în chip de lămurire. A venit să-mi spună că azi pleacă cu adevărat. Ne-a invitat la cafeneaua Central, să ne luăm rămas bun. Eu cel puțin i-am promis că mă duc. Mi-a fost dascăl. Vii și tu?

— N-aș prea vrea să ies, răspunse Helena, aruncând pe masă biciul de călărie. Du-te singur, scuză-mă că am multă treabă și salută-l din partea mea. Voi aveți ce vă spune, eu aș fi de prisos acolo.

Vasek plecă. Helena își puse capotul, scoase din dulap o grămadă de ciorăpei rupți, și, așezându-se la fereastră, se apucă să-i țeasă. Îi plăceau aceste clipe de singurătate, când toți erau plecați, și ea putea să viseze în voie. Grijile și eșecurile lui taică-său o apăsau, se vedea înconjurată de lipsuri pe care mai înainte nu le cunoștea. Totul se întruchipa în mintea ei într-un singur gând: căsătoria ei nu e fericită nici măcar în acea mică măsură la care a reflectat atunci când s-a supus hotărârii părinților și a acceptat o căsătorie fără dragoste. Cu glas tare nu spusese niciodată nimic. Trebuise să recunoască întotdeauna că Vasek se poartă fără cusur și că face pentru familie tot ce-i stă în putere. Ea era însă călăreață-acrobată, răsfățată de admirația bărbaților, mândria arenei, știa ce amețitoare cariere făcuseră multe dintre predecesoarele ei și simțea în fundul sufletului o undă de amărăciune la gândul că tocmai ea nu va cunoaște în tinerețe nimic din această orbitoare strălucire, nimic din această beție, că a fost și va rămâne legată de un bărbat, remarcabil în tot ce făcea, dar care nu va putea niciodată să-i prilejuiască în viață nici măcar un singur vârtej amețitor. Cât timp era prinsă de treburi, cât timp repeta sau lucra în manej, cât timp călătoreau cu vagoanele circului, sau era furată de grijile familiei, nimic asemănător nu-i trecea prin minte; în schimb, când rămânea singură - și clipele de singurătate erau mai dese acum, când micuțul Petricek se hârjonea pe afară cu copiii lui Kerholec - se lăsa pradă visărilor și părerilor de rău. Cu fiecare răgaz dăruit meditațiilor melancolice se îndepărta în sufletul ei de Vasek, în loc să se apropie de el.

Să lăsase și astăzi în voia gândurilor și se posomori dintr-odată când auzi ciocănindu-se la ușă. Strigă să intre, dar în clipa următoare scăpă lucrul din mână și dădu un

tipăt:

— Paolo!

Da, era aici, elegant ca un filfizon, cu mustăcioara răsucită, cu obrazul măsliniu, la fel de frumos ca și odinioară; doar cu o umbră de oboseală și cu riduri premature în jurul ochilor, trădând voluptate și senzualitate.

— Paolo! exclamă ea din nou, de astă dată ceva mai stăpânit și mai rar, cuprinsă de o undă de emoție și de bucurie. Și deodată îi apărură limpede că tot dorul care o mistuia, toate dorințele nedesluite, care o tulburau, poartă de la începutul începutului un singur nume: Paolo!

— Da, Helenka, eu sunt, murmură Paolo, închizând repede ușa. Sunt fericit că te găsesc singură. Avem încă atâtea să ne spunem, de când cu neașteptata ta căsătorie. Dă-mi voie să-ți sărut mâna, Helenka.

— Ia loc, Paolo, și spune-mi mai întâi cum de-ai ajuns aici.

— Oh, e foarte simplu, Helenka. Trebuia să existe în lume o răscruce unde noi doi să ne întâlnim întotdeauna. Am părăsit teatrul. Un corp de balet numeros nu-mi convine, nu scoate suficient în evidență originalitatea talentului meu. Am preferat un grup mai restrâns - patru dansatoare și eu, cu salturile mele. E mult mai de efect și se câștigă și mai bine. Desigur, se mai întâmplă câteodată să rămâi pe geantă, ca acum, bunăoară, dar asta n-are importanță, e ceva trecător, e riscul meseriei noastre.

— Și unde dansezi, dacă ai plecat de la teatru?

— Unde se nimerește, scumpa mea, uneori chiar la teatru, dacă au nevoie de un intermezzo coregrafic de prima mână. De cele mai multe ori însă, în localuri de distracție, ca Orfeu sau Bataclan, unde se plătește mai bine și unde dansatorul e mai apreciat de publicul feminin. Știi, o scenă onorabilă de teatru nu e pe măsura artiștilor ca mine. Valoarea mea nu poate să o măsoare niciun director în bani. Eu trebuie să țin seama și de un alt fel de succes. Și pe acesta îl obțin mai degrabă în localuri, unde

pot dansa și în timpul nopții, când dispoziția e în toi și când femeile frumoase de societate uită de barierele convenționale. Sper că înțelegi despre ce e vorba, doar și tu ești artistă și nu mai ești o fetiță. Cum merge căsătoria cu... cu... cum îl chema?... cu Vasku?

— Mulțumesc, bine, Paolo. Vasku e mereu același băiat cumsecade și muncitor, cum a fost și în tinerețe. Nu pot să-i reproșez nimic. În schimb circului nu prea-i merge bine în ultima vreme, avem griji mari.

— Ah, e neplăcut ce aud. Tocmai voiam să te întreb dacă tatăl tău n-ar avea nevoie de un număr coregrafic de calitate. Momentan sunt liber... și, o lună-două de drum comun ne-ar putea... nouă amândurora... înțelegi, Helenko, nouă amândurora... compensa... lucrurile de care ne-au lipsit speculațiile părinților tăi...

Paolo se aplecase peste masă spre ea și rostise aceste cuvinte cu o voce joasă, în care vibra o patimă abia stăpânită. Ochii lui mari, negri și strălucitori priveau stăruitor chipul Hélènei. Ea simți cum se înroșește, cum inima își întetește bătaia în coșul pieptului și un tremur fierbinte alergându-i prin degete. Dar își învinse slăbiciunea și, lăsându-și privirile asupra mesei, zise cu glas reținut:

— Nu conta pe asta, Paolo. Tata nu poate angaja pe nimeni.

El se aplecă și mai mult spre ea.

— N-ar putea concedia pe cineva? Gândește-te... am fi aproape unul de celălalt... am fi împreună... și am găsi oricând o clipă să fim singuri... Paolo și Helenka, doi oameni care-și aparțin...

— Nu, nu, nu! se împotrivi Helena, aproape sugrumată de emoție. Lasă asta, Paolo, nu te gândești la asta. E imposibil. Tata nu va concedia pe nimeni și nu va angaja pe nimeni.

— Nici dacă ar dori-o soțul tău?

— Soțul meu n-ar dori așa ceva.

— Poate că da... dacă Helena i-ar șopti un cuvânt

într-un moment potrivit. Orice soț are o clipă de slăbiciune, și o femeie deșteaptă poate obține atunci de la el orice vrea.

Helena simți că i se taie răsuflarea. Tulburarea ei crescuse, dar căpătă o nouă înfățișare. O fulgeră gândul că Paolo caută să o convingă să facă ceva foarte urât și că e umilitor pentru ea să poarte o asemenea discuție rușinoasă.

— Nu știi, Paolo... ce experiență ai tu cu femeile... cu ce fel de femei... dar eu nu sunt femeia deșteaptă de care vorbeai.

El se trase puțin îndărăt, dar nu se dădu bătut.

— Ceea ce nu este, poate să fie. Spune-i totul lui Paolo, și el o să te învețe cum să-ți stăpânești bărbatul.

— Destul! i-o reteză Helena. Nicio vorbă mai mult. O duci rău?

Paolo se îndreaptă în scaun și strălucirea din ochi i se stinse.

— Rău? Poate că nu e cuvântul potrivit. Lui Paolo nu-i merge niciodată rău. Paolo are patru dansatoare, patru balerine frumoase și ispititoare... admirate de toți bărbații... de aceea lui Paolo nu-i merge niciodată rău.

Helena îl privi uluită. În fața ei se afla un om respingător, la care nici măcar nu se gândise vreodată în viața sa cinstită.

— Totuși, mai intervin calamități, dificultăți, greutăți profesionale, înțelegi? Am dat spectacole la București, și ne-am umplut de bani, dar în noaptea dinaintea plecării m-am încurcat la o masă de joc. Doamne, se părea că am să mă ridic de la masă bogat... dar dimineța abia am încropit banii pentru biletele de tren, casă-mi aduc trupa până aici. Trebuia să ajungem la Viena. Am pierdut angajamentul de acolo și aici n-am găsit altul. Se mai întâmplă, nu-i așa? Ne-am mai oprit noi ceva bijuterii, dar toate s-au dus pe mâncare și băutură. Fetele sunt descurcărețe și deștepte, fac rost de bani de pe o zi pe alta și pentru ele, și pentru mine, însă, vezi, se află **într**-un oraș străin... și nu pot să

arunce momeala în prima zi... Așa că n-o să avem niciodată cu ce să ne plătim drumul mai departe...

— De cât ai nevoie? întrebă sec Helena.

— Oh, te rog, Helenka, nu cer nimic! Te fac atentă din capul locului că nu cer nimic! Cum aş putea s-o plictisesc pe Helenka mea cu lucruri atât de vrednice de dispreț ca banii?

Paolo deveni patetic, dar după câțva timp o fulgeră cu privirea pe sub gene și coborî glasul:

— Bineînțeles, dacă ai vrea... tu singură... să ajuți un vechi camarad... *mon Dieu*, doar asemenea întâmplări sunt curențe printre colegi, nu-i așa... Hm, poate o sută de florini, o sută de galbeni... papa nici n-o să cunoască...

— O sută de galbeni! suspină Helena. De unde să iau o sută de galbeni?

— Ei, da, sigur, o sută e mult, foarte mult. Nici nu mă așteptam să-i capăt. Dar poate că o sumă mai mică... optzeci... sau șaiszeci... sau cincizeci... pentru băiatul care te-a iubit... care te iubește...

Helena se cutremură. Cel puțin dacă n-ar fi spus asta odată cu suma pe care o cerea! Se ridică brusc, șovăi o clipă, apoi se îndreaptă spre scrin, trase un sertar, scoase de la fund un plic și se întoarse spre Paolo.

— Nu știi câți bani sunt aici. Păstram ceva economii pentru copil. E tot ce am. Ia-i!

— Mă rog, Helena, de la tine pot lua. Prietenia veche, nu-i așa? Nu se cade să-i numărăm. Datorie de onoare, va fi achitată cu prima ocazie, bineînțeles.

Și Paolo puse nepăsător plicul în buzunar.

— Îmi pare rău că te-am găsit într-o astfel de situație. Habar n-aveam că treburile circului merg prost. Sigur, papa e bătrân, iar Vasku... Vasku nu-i bărbatul potrivit pentru tine și pentru Circul Humberto. Tot ce știe, eu l-am învățat. Eu eram omul potrivit, Helenka, nu Vasku. Cu mine ai fi fost fericită... Paolo știe să facă femeia fericită și veselă...

— Paolo, taci, te rog, nu mai vorbi de ce-a fost, nu mă

chinui! gemu Helena. Ar trebui... ar trebui să pleci... Vasku se poate întoarce în orice clipă...

— Oh, n-aș fi bucuros să dau ochii cu el, n-are rost...

Musafirul se ridică, gazda de asemeni. Se apropie de ea și-i întinse mâna. Ea i-o primi. El îi strânse mâna ușurel, apoi mai tare, din ce în ce mai tare. Focul dintr-însul o învălui din nou și pe ea. Deodată, după o scurtă tăcere, Paolo se aplecă spre Helena și începu să vorbească repede, pătimaș, cu o voce joasă și mângâietoare:

— Helenka, Helenka, visul tinereții mele, aleasa vieții mele, cât de mult te doresc, cât ard de dorul tău! Am ajuns sărac, dar numai pentru că te-am pierdut pe tine, care ai fost singurul meu reazim în viață! Dă-mi înapoi fericirea, transformă visul în realitate, treci peste prejudecățile idioate ale lumii înconjurătoare, care nu pot avea nicio valoare pentru noi doi! Te iubesc și mă iubești și tu, citesc asta în ochii tăi umezi! Cât ești de frumoasă, Helenka mea, cât ești de atrăgătoare, câtă dorință și tinerețe emană din tine! Eu, Paolo, Paolo al tău, te-am chemat toată viața, iar azi, când te-am găsit, când suntem împreună, numai noi doi, nu poți să mă gonești, căci ceea ce se apropie acum de noi nu-i decât marea, nemăsurata fericire...

— Paolo... Pao-lo... hohoti Helena răscolită în timp ce el se apropie și mai mult de ea.

— Suntem sortiți unul altuia, Helena, numai noi doi, suntem unul al altuia, numai tu și eu, nimeni altcineva. Uite, cum te mângâi, cât e de minunat... lasă jos ce ai în mâna cealaltă...

Paolo îi luă și mâna stângă și desprinsă încetișor lucrul pe care Helena îl ținea strâns. Sigur de izbândă, râse disprețuitor.

— Un ciorap... biata mea Helena, regina mea, trebuie să cârpească ciorapii unui comediant de duzină ca „Dablkau” ... sau ai copilului lui...

În clipa aceea, Helena se trase îndărăt, ca azvârlită de un arc de oțel. Cu o voce sugrumată de furie îi strigă:

— Pleacă!

Paolo nu pricepu ce greșeală a săvârșit, amintindu-i de copil. Ca un cuceritor de profesie ce era, își închipui că o va îngenunchea prin impetuozitatea sa.

— Niciodată! răspunse el, la poruncitoru-i „pleacă”, și se năpusti spre ea cu brațele întinse. Helena, palidă de mânie, se trase înapoi până la masă, apucă biciul și-l lovi peste față.

Paolo scoase un urlet de durere, se împletici, își cuprinse fața în palme și pași de-a-ndăratelea spre ușă.

— Bestie! șuieră el plin de ură. Pentru Paolo doar bătaie, bătaie, bătaie! Ești leită taică-tău!

— Afară! strigă Helena ferm și hotărât, de parcă s-ar fi aflat în fața unei fiare.

— Plec! șuieră Paolo printre dinți. Plec, dar o să mi-o plătești... tu și voi toți... voi ăștia din speța „Dablkau”!

Ușa se închise în urma lui. Helena rămase un timp ca o statuă de piatră. După aceea aruncă biciul din mână și căzu pe un scaun, cuprinsă de un plâns convulsiv, la capătul singurului ei vis.

XI

„LJagenbeck se luase poate după biblie, atunci când îi proo-e-rocise lui Vasek șapte ani slabi, dar prorocirea lui se dovedi adevărată. Trecură aproape șapte ani până când zdruncinată situație financiară să se restabilească, și agenții de bursă, procuriștii băncilor și consilierii societăților pe acțiuni să anunțe începutul noii conjuncturi. Dar, pentru Circul Humberto, chinuitorii ani de lipsuri continuă. Nu era cu putință să lărgască lațul strâns în jurul gâtului. Dobânda făcea datoriile să crească, așa încât se înmulțiseră ca neghina. Afacerile începură să meargă din nou, cortul era iarăși plin de public, dar ei băteau mai departe pasul pe loc. Berwitz, care îmbătrânea cu fiecă zi, bombănea posomorât că totul e o mizerie, că singura surpriză pentru ei sunt doar pierderile, nicidecum vreun câștig neprevăzut. Vasek urmărea cu mai mult sânge rece mersul treburilor și vedea clar unde e greșeala. Duceau cu ei prea multe animale. Spre sfârșitul crizei, Berwitz,

îndrăgostit de circul său, cumpărase atâtea animale scumpe, încât acum nici nu erau în stare să le valorifice ca lumea. Cortul nu se mărise, prețul biletului de intrare rămăsese același, iar ei aveau șase elefanți în loc de unul, doisprezece tigri în loc de trei, opt lei în loc de cinci, șapte urși în loc de patru, iar celelalte animale mărunte de menajerie se înmulțiseră de asemenea și ele-Doamne, o sumedenie de suflete care de trei ori pe zi își cereau porția de mâncare! Nu era vorba numai de tonele de fân, de buturile de carne de cal, de sacii de grâne și de movilele de sfeclă și morcov, dar numărul sporit de cuști însemna mai multe vagoane, mai mulți cai de tracțiune, mai mulți vizitii și îngrijitori, mai multe reparații, mai mult ulei de unsoare, mai multe impozite pentru poduri și drumuri - și totul însemna cheltuieli mai mari și niciun taler în plus față de maximul încasărilor de mai înainte. Aici era izvorul permanentei lor strâmtorări, dar în fața lui Berwitz nu puteai spune o vorbă măcar. Vasek căuta stăruitor soluții pentru această stare de lucruri: găsi doar unasingură, care nu însemna încă salvarea dar avea cât de cât să le îmbunătățească situația financiară. Să scoată ceva din program nu era chip, dar **într-o** zi se gândi că ar putea adăuga ceva, pentru care **s-ar** cere un supliment la biletul de intrare.

Socrul se împotrivi și la acest proiect, în schimb Anezka pricepu că e o idee fericită și o susținu. Și astfel, într-o bună zi, Vasek fu în măsură să anunțe că la vechiul program se adaugă un număr de iluzionism - un număr aparte de program, care va avea loc după sfârșitul reprezentației. Circul primi noutatea cu netăinuie murmur de împotrivii, și Vasek văzu ce dezavantaj se ascunde în faptul că personalul este format numai din oameni bătrâni, care și-au pierdut elanul și vor ca totul să decurgă fără nicio schimbare, așa cum știu și cum **s-au** obișnuit ei. Bătrânul Malina. era cel mai nemulțumit.

— Tânărul a înnebunit! bombănea el ori de câte ori se întâlnea cu cineva. Ce năstrușnicie mai e și asta, să-ți

aduci în casă un vrăjitor? O sumedenie de lucruri de preț stau împrăștiate peste tot pe aici, și el, poftim, aduce pe unul care - hocus-pocus - face să-i dispară totul din mână!

I se părea o adevărată nenorocire.

— Unul care e-n stare să-și scuture din nas un pumn de galbeni, n-are de ce munci și mânca pâinea altuia, spunea bătrânul tinerilor ridicători de cort din vagonul 8, în timpul mesei de seară.

— Directorul o să-l angajeze tocmai ca să ne facă să câștigăm și noi mai mult, îi răspunseră flăcăii din Horni Snezna.

— Atunci de ce nu și-l ia la birou? o țină pe a lui Malina. N-are decât să-l ia la birou, să-i scoată zilnic câte un talger de ducați din nas, dar să nu ni-l aducă în manej!

— Taică, doar n-oi fi crezând că iluzionistul ăsta e vrăjitor de-adevăratelea! râseră flăcăii din Horni Snezna.

— Ia mai țineți-vă fleanca, pui cu caș la gură ce sunteți. N-o să-l învățați voi pe bătrânul Malina ce-i aia un iluzionist! Tocmai pentru că e un hoțoman, eu unul nu l-aș lăsa să se amestece printre cei care muncesc cinstit. Îi cunosc eu bine, am văzut mulți de-alde ăștia. Dar cel mai pișicher era unul, un profesor. De treizeci de ani îl tot caut pe oriunde ne ducem, degeaba, parcă a intrat în pământ. Cred că a șters puțină din Europa, altminteri l-aș fi prins eu cu mâța-n sac.

— Dar ce ți-a făcut, taică Malina?

— Închipuiți-vă numai. Taman lângă circul nostru vine o dată unul și închiriază o magazie goală. Una, două - o acoperă cu afișe. Mă uit eu și citesc: *Culmea magiei negre - Profesorul San Domingo de la Academia de științe oculte din Argyrokastro*. Scria acolo cum că lumea n-a mai văzut ce e în stare să facă el: că face să dispară o fată în flăcări, că preschimbă babele în cai, că scoate un șarpe de patru metri < dintr-un ou de găină, că face să dispară un om **într-un** cufăr și să apară șase hurii din raiul mahomedanilor...

— Cu asta din urmă te-a prins în laț...

— Gura, țâncilor. Cu huriile - nici pomeneală să mă prindă, cu baba pe care-o preschimbă în cal, uite cu ce m-a prins. Mi-am zis: Vendeline, zău că n-ar fi rău, Humberto trebuie doar să cumpere azi-mâine o iapă; ia vezi tu, nu-i - chip să faci iapă dintr-o babă bătrână? Și așa, eu, Malina, prostănacul și găgăuța de mine, mă duc și-i dau o marcă și juma profesorului din Argyrokastro, ca să stau în rândul din față și să văd totul ca lumea.

— Și din babă a făcut cal?

— Nu, în schimb a făcut un bou dintr-un om cu scaun la cap.

— Cum așa?

— Uite cum: maghernița gемеa de lume după atâta reclamă. Pe scenă era un cufăr și profesorul a chemat pe cineva din public, să se lase închis în cufăr, că vezi Doamne, începea reprezentația cu dispariția omului din cufăr. Bineînțeles, niciun om cumsecade n-a vrut să dispară așa, tam-nisam, dar un băiet an care avea pesemne ceva pe cuget, sare-n picioare, cum că vrea el și se urcă pe scenă. Ei, după aia, profesorul a poftit pe scenă și câțiva oameni pricepuți la făcut o legătură, ca să ferece cufărul. M-am dus și eu. Eram vreo zece cu toți: lucrători de la ambalaj, vizitii, lăcătuși, un meseriaș ambulant - pe scurt, numai specialiști. Băiatul s-a băgat în cufăr, noi am închis capacul și-am răsucit cheia în broască, am legat cufărul în lung și în lat cu funii și lanțuri, nod peste nod, am pus lacăt la lanțuri, sigiliu la capătul funiei - mă rog, am făcut o trebușoară de nu-i prea venea la îndemână profesorului ăluia. Dar el a luat un ștergar mare, l-a aruncat peste cufăr, a turuit niște formule magice de-ale lui și la urmă a spus că scamatoria e gata și că băiatul a dispărut. Noi, firește, am dat năvală la cufăr, am deznodat funia, am descuiat lacătul și broasca - într-un cuvânt ne-am făcut de lucru vreun sfert de ceas.

— Și băiatul?

— Era acolo, în cufăr, pe jumătate sufocat, iar cel care a dispărut între timp a fost tocmai profesorul San

Domingo din Argyrokastro. Și odată cu el au dispărut și banii din casă. Ziceam că oamenii au să ne omoare pe toți zece câți eram pe scenă. **S**-au năpustit buluc asupra noastră, cum că am fost înțeleși cu scamatorul. De atunci îl tot caut, să-mi dea înapoi banii, o marcă și juma dar uite că nu dau de el nicăieri. Ori o fi ajuns la închisoare, ori l-au expulzat din Europa. Eh, magiada, meserie cinstită!

Vasek auzi ce vorbe împrăștia și Malina, deși nu lua nimic în serios, se duse la el să-l potolească. Circul Humberto se bucura într-adevăr de faima că în rândul personalului său nu exista discordie, ci bună înțelegere și o colaborare prietenească. Acum, când de atâta vreme erau la strâmtoare și plata lefurilor se amâna adeseori, toți se arătau nervoși **într-o** oarecare măsură, iar Vasek ținea mult să păstreze vechea armonie dintre oamenii cercului. Malina, măgulit de faptul că „tânărul” a venit la el, înțelese și recunoscă îndreptățirea motivelor înfățișate de Vasek, dar la o anume obiecție nu vru să renunțe în ruptul capului.

— Locul scamatorului ăstuia, își spuse el ultimul cuvânt, e **într-o** baracă de bălci, și nu în arena cercului nostru. În farfuria cu nisip auriu trebuie să se producă un artist cinstit și nu un scamator. Și-apoi, îndeobște scamatoriile nici nu-s pentru arena rotundă, fiindcă oricare poate să-l vadă pe scamator ce scoate de sub pulpana hainei.

Vasek ținu seamă de toate acestea și avu grijă ca scamatorul să execute numai acele numere care puteau fi controlate din toate părțile de către public. Curând după aceea se constată că acest număr suplimentar a fost o idee bună, întrucât începu numaidecât să aducă simțitoare câștiguri; dar, în același timp, se văzu că, într-adevăr, asemenea numere nu-și aveau locul în arena cercului. Drept urmare, Vasek renunță repede la scamator și angajă în loc un fachir indian.

„Acum e-n ordine! își zicea bucuros Malina. Să calci pe cărbuni aprinși, să te culci pe cuie - astanu-i

scamatorie, e meserie cinstită. Numai de n-ar fi prea slab fachirul ăsta și de n-ar umbla prea despuat, să nu creadă lumea în adevăr că noi la Circul Humberto n-avem ce mânca”.

BeYwitz era și el mai mulțumit de fachir, căci avea posibilitatea să adauge la numărul acestuia ceva din farmecele regizorale ale pantomimelor sale. Teribil de indignat de venirea lui era însă domnul Arr-șehir. Acesta declară sus și tare că fachirul e de neam spurcat și că tot ce atinge este, pentru el, Arr-șehir, spurcat. Cerea stăruitor ca după fiecare apariție în arenă a fachirului să se grebleze rumegușul, astfel ca a doua zi elefanții lui să nu calce pe locul unde i s-a rostogolit trupul. Vasek încercă să-l liniștească, dar de astă dată bătrânul Arr-șehir era plin de amarnice reproșuri.

— Ah, Vasku, tânărul meu prieten, se văicărea bătrânul, pe sub ochelari. E pentru prima dată în viață când m-ai îndurerat, pentru prima dată când nu m-ai ascultat. Degeaba ți-am spus povestea cu înțelepciunea bătrânilor și înșelătoarea încredere în sine a tinerilor.

— Nu, nu mi-ai spus-o degeaba, Arr-șehir, îi răspunse Vasek puțin iritat, dar dacă voi toți, bătrâni și înțelepți, n-ați reușit să găsiți izvoare noi de venituri pentru Circul Humberto, a trebuit să le găsesc eu, tânăr și neînțelept.

— Bătrânii tăi s-au slujit atunci de un măgar, eu am adus un fachir. Asta e singura deosebire dintre poveste și viață.

Arr-șehir îl privi mâhnit și tăcu. Dar se vedea că suferă și e nefericit. Fachirul fluiera în fiecă seară, lareprezentăție, cobrelor sale, își înțepa obrazul și limba cu ace, se tăvălea printre cioburi.de sticlă și dansa pe cărbuni aprinși. Ziua meșterea într-un colț scrumiere de bronz, pe care seara le vindea publicului, împărțind câștigul cu casieria circului.

— Țsta nu-i fachir adevărat! izbucni nestăpânit Arr-șehir. Nu-i decât un simplu muncitor și pătează onoarea circului nostru.

Fachirul, într-adevăr, atrăgea spectatorii europeni. Adeseori, mai mult de jumătate din public plătea cu bunăvoință suplimentul pentru numărul lui. Frans Steenhouwer, care avea slăbiciune pentru statisticele sale atât de grăitoare, scoase în evidență necesitatea fachirului, calculând și demonstrând că apariția lui în arenă permite întreținerea a șase elefanți. Vorbele acestea ajunseră și la urechea lui Arr-șehir, care căzu la pat, bolnav de icter. Zăcu patrusprezece zile în vagonul său, aproape fără să mănânce, și Vasek Karas. trebui să preia și numărul de dresură cu elefanții. După două săptămâni Arr-șehir se îngrozi la gândul că fachirul intră, poate, acum în grajdul elefanților și cum era slăbit fi încă suferind, se lăsă dus la elefanți și se culcă acolo, în paie, veghind zi și noapte ca fachirul să nu treacă pragul și să nu dea de mâncare elefanților.

Chiar și aceste amănunte din viața circului nu-l lăsau indiferent pe Vasek, sporeau grijile și îndatoririle sale. În prima parte a programului deținea principalul număr de călărie și încheia această primă jumătate a programului cu un salt mortal. Spre sfârșitul reprezentației prezenta, unui după altul, numerele de dresură de urși, lei și tigri, iar acum la toate acestea se adăugase și numărul precedent, cuelefanții. Îndeobște, munca cu elefanții era comodă. Elefanții erau minunat dresați și, din fericire, printre ei nu se afla niciun îndărătnic, care să primejduiască reușita apariției în arenă-Vasek, firește, știa că ceea ce nu s-a întâmplat se poate întâmpla oricând, că în perioada împerecherilor orice animal poate deveni furios din senin și că abia atunci ies la iveală riscurile acestui mod de lucru. Însă în primul rând era încrezător în sine. Niciodată nu făcuse niciun rău elefanților și nici nu-l înfuriase pe vreunul dintre ei. Mai ales pe asta se bizuia el, deoarece în toate istoriile tragice provocate de elefanți, observase că era aproape întotdeauna vorba de răzbunarea elefantului împotriva cuiva, care îl chinuise sau îl nedreptățise. Memoria și judecata acestor uriași erau ceva de

neînchipuit. Dresorii și îmblânzitorii întâlneau în magazinul lui Hagenbeck îi povestiseră adeseori lui Vasek cum unui dintre elefanții lor recunoșteau și după treizeci de ani grăjdarul care le făcuse un rău și cum așteptau luni întregi un moment potrivit în care să-l strivească pe nefericit de perete, eu toată greutatea trupului, ori să-l doboare la pământ și să-l calce în picioare. Relațiile dintre Vasek și elefanți erau cât se poate de clare. Vasek crescuse în preajma lui Bingo, cunoștea psihologia elefanților, nu cedase niciodată în fața vreunei toane de-a lor, dar nici nu-i nedreptățise vreodată. Elefanții știau că e la fel de drept ca Arr-șehir și că îi păzește de primejdiile de care se temeau. Cel mai groaznic pentru ei era șobolanul sau șoarecele. Dacă vreun șobolan sau vreun șoarece intra în grajdul lor, erau cuprinși de o furie fără margini și în asemenea clipe erau în stare să sfărâme totul din jur și apoi să o ia la fugă într-o panică nebună. Arr-șehir se dovedise un miraculos vânător de șoareci și șobolani. Se pricepea să omoare cu o nuia șoarecele în fugă și să le pregătească niște curse nemaipomenite. Când acesta înaintă în vârstă și-l lăsară puterile, Vasek aduse în grajd doi terieri tineri, Whisky și Brandy. La început, elefanții se tremură de ei, lătratul și mârâitul câinilor îi enervau. Mai târziu însă, când văzură cum se luptă terierii cu lighioanele și cum prind orice șoarece răătăcit pe acolo, se liniștiră și în cele din urmă ajunseră chiar să-i îndrăgească. Știau că Whisky și Brandy sunt câinii lui Vasek, că îl respectă ca pe cel mai mare stăpân și că tocmai Vasek îi învăța ca la fiecare nouă oprire în turneu să cerceteze fiecare colțișor și să vadă dacă nu cumva există vreo gaură de șoarece. Cu elefanții, deci, Vasek se afla în bune relații; în plus, printre ei se afla și Bingo, colosul de trei metri - cel mai bătrân, cel mai puternic și cel mai înțelept dintre toți, Bingo, care îl diviniza pe Vasek din copilărie și care îi îndeplinea chiar și porunca - dată în șoaptă.

Bingo, „șeful negru”, cum îi ziceau cehii din circ, mergea totdeauna în frunte, și ceilalți elefanți îl urmau în

șir, unul după altul, **ținându-se** de coadă. Mergea în frunte, dar știa totdeauna ce fac ceilalți, iar dacă era nevoie să-i cumințească, intervenea la un simplu semn din cap. Elefanții tineri și mezinii căpătau câte una cu trompa, iar pe cei mai vârstnici și mai voinici îi lovea cu fruntea în coapsă. Loviturile lui erau atât de puternice, încât ceivinoși mugeau, cerând îndurare. Dar se întâmpla rareori ca Bingo să fie nevoie să o facă pe monitorii printre ai săi. Alte dăți, elefanții deveneau sălbatici de tot și nu era chip să-i liniștești, mai cu seamă când reușeau să fure și să ascundă ceva. Atunci parcă se trezea în ei bucuria tinerească a unei șotii reușite. Își treceau repede prada, din trompă în trompă, o piteau, se agitau și mugeau. Câteodată făceau isprava asta chiar în arenă, când publicul din loji le arunca tot felul de bunătăți, ca de pildă o căpățână de varză sau o legătură de morcovi. Altminteri, în echipa lui Bingo domnea ordinea, și Vasek se putea bizui pe el.

Preluarea dresurii de elefanți nu însemnă niciun fel de dificultate pentru Vasek, dar după aceea, când văzu că Arr-șehir zace de prea multă vreme, Vasek chibzui ce anume ar mai putea face în arenă cu elefanții și cum ar putea să îmbunătățească acest număr. De exerciții complicate nu avea timp, întrucât cea mai mare parte din zi și-o consacra fiarelor. Se gândi să aibă cel puțin o contribuție proprie. Drept care îi chemă, bătând din palme, pe Bingo și pe Ali-Baba, cei mai mari dintre elefanți, puneă să i se aducă o trambulină înaltă americană și executa el însuși un dublu salt mortal pe deasupra celor doi munți de carne.

Energia lui părea nesecată. Cu cât mai mult se resimțea Petr Berwitz de pe urma faptului că treburile mergeau prost, cu atât mai mare era însuflețirea cu care Vasek se amesteca în conducerea propriu-zisă a circului.

Luase această hotărâre fără să fie numit și înscăunat la conducerea circului, cu promptitudinea sa caracteristică. În anii cei mai grei se dovedise tare și suplu

ca oțelul. Când se părea că totul se va prăbuși, Vasek trecea printre cei demoralizați și le spunea cu fața zâmbitoare:

— Ne mai rămâne un lucru în care nu putem fi înfrânți: să facem din circul nostru un circ renumit!

Nu numai că spunea, dar și făcea asta. Se avânta în muncă odată cu răsăritul soarelui, nu scăpa nimic din vedere, se străduia să aducă în toate noi îmbunătățiri și o neîncetată perfecționare. Circul Humberto dispunea în orice direcție de oameni pricepuți, care ajunseseră de multă vreme la o înaltă măiestrie, dar tocmai această siguranță și repetare zilnică în arenă făcuseră ca totul să se desfășoare oarecum mecanic. Se lucra cu siguranța rutinei și nu cu înflăcăarea unor noi întreceri. Vasele simțea că e nevoie de o reîmprospătare de noi căutări, deoarece în rândul publicului se înmulțeau cei care prețuiau mai mult eforturile legate de ceva nou, decât măiestria dovedită în vechi tipare.

Așa, de pildă, clovnul Hamilton. Până în ziua de azi executa fără greș numerele cu care venise în circ și cele pe care și le desăvârșise în primii ani petrecuți aici. Îmbrăcat **într-un** frac cu coada lungă, și cu niște pantaloni de sac alerga după un cal în galop, se prindea de coada lui, îi sărea în spinare, dar venea tumba la pământ și rămânea acolo, întins ca o broască. Iar când, în cele din urmă, se cocoța totuși pe cal, stătea pe crupă, de-a-ndoaselea, și se schimonosea desperat, ca o maimuță, iar publicul se tăvălea de râs în momentul când cădea din nou de pe cal. Ori intra în arenă în niște haine în carouri, cu un smoc de păr roșu în creștetul cheliei, își construia din scăunele o întreagă piramidă nestabilă, se suia în vârful ei, scotea la iveală o vioară mititică și cânta, cânta, cânta; scăunelele cădeau unul după altul de sub el, totul se dărâma, iar el rămânea în cele din urmă printre rămășițele piramidei, cu vioara spartă, cu arcușul frânt, și cânta, cânta, cânta. Ori apărea **într-un** costum de gală de clovn, plin de fireturi strălucitoare, cu fața albă și scăfârlia la fel și își făcea

giumbușlucurile lui cu diferite instrumente muzicale, iar la sfârșit imita animalele domestice. Kerholec împreună cu ceilalți cehi poreclise acest număr „Colo-n băătura noastră” 1, iar directorul Berwitz socotea imitațiile cu pricina drept o adevărată minune. De treizeci de ani repeta Hamilton acest număr și în toți acești treizeci de ani, Berwitz venea zilnic să-l asculte și râdea cu hohote auzindu-l cum cotcodăcește, cum grohăie, cum muge, cum nechează și cum imită răgetul măgarului. Seară de seară, după terminarea numărului, directorul îl bătea pe umăr și bunul Hamilton spunea mereu oamenilor înșiruiți de o parte și de alta, la ieșirea din arenă:

— Țsta-i cel mai greu număr al meu. Numai fireturile de pe haine și cântăresc nouă livre!

Bineînțeles, unele amănunte din numerele lui Hamilton se schimbaseră cu timpul. O dată avusese un măgar sălbatic, care murise, și după aceea nu mai găsisese altul să azvârle din copite și să muște cu același talent. Altă dată dresase un porc „dar porcul se îmbolnăvisese după câțiva ani și oamenii care trebuiau să-l îngroape se înfruptaseră pe săturate din el. Încercase de asemenea să lucreze cu cei doi țapi Barbă-Albastră, dar nu reușise nimic din pricina lăcomiei lor de nepotolit, căci fugeau mereu din mijlocul arenei la loji, cerșind de mâncare. În cele din urmă, pregăti un număr cu cei doi terieri din grajdul elefanților. Pentru finalul numărului se îngriji să aibă niște haine anume, cu o bucată de piele agățată în spate, sub sacou. Whisky și Brandv își pierdeau numaidecât capul la vederea bucățelei aceleia de piele și, când își înfigeau dinții în ea, trăgeau jos hainele de pe el dintr-o smucitură, și clovnul Hamilton alerga prin arenă într-o lungă cămașă de noapte.

Așadar, în afară de unele mici schimbări, totul se petrecea de ani de zile la fel. Dar cât se schimbase domnul Hamilton! Când își dădea jos peruca și își ștergea machiajul. În fața colegilor din culise se iveau un om îmbătrânit înainte de vreme. De ani și ani suferea de

stomac, nu avea poftă de mâncare, noaptea îl supărau palpitațiile, dinții îi căzuseră unul după altul, iar proteza, cu care căuta să le ascundă lipsa, nu putea să ascundă și paloarea vineție a buzelor. Odată cu buna dispoziție dispăruse și agilitatea lui de odinioară. Se simțea veșnic obosit, epuizat. Mai tot timpul ședea pe scaun sau întins pe pat, iar munca însemna pentru el să se istovească pregătindu-se pentru fiecare reprezentație, căci era convins că dacă nu va juca într-o singură seară, pe urmă nu va mai fi în stare să iasă în arenă. Începuse să-l chinuie frica de moarte. De câțva timp nu mai vedea bine și asta îl umplea de spaimă. Nu spusese nimănui niciun cuvânt. I se destăinui doar lui Kerholec, fiindcă trebuia să aibă pe cineva care să știe cum stau lucrurile și care să-i pregătească aparatele necesare salturilor și căzăturilor, cu o precizie de milimetru, ca să nu-și afle sfârșitul de pe urma lor.

Kerholec îi vorbea între patru ochi lui Vasku despre această tragică taină și amândoi urmăreau cu admirație și teamă pe temerarul domn Hamilton, cum își lua avânt, cum sărea și cădea la pământ, învăluit ca de o pâclă din pricina vederii sale slabe, fără să știe niciodată unde și cum va cădea. Clătinau din cap fără se înțeleagă cauzele îmbătrânirii lui premature și inexplicabila pierdere a marelui forțe vitale. Ca niște neinițiați ce erau, nu aveau cum bănuia ceea ce de altfel poate că niciun medic n-ar fi sesizat, și anume, că domnul Hamilton suferea de o lentă intoxicație provocată de fardul alb cu care se machia zilnic, pentru ca râsul lui să lumineze întregul circuit.

În ochii lui Berwitz, Hamilton își făcea mai departe datoria. Vasek însă, în taină, începuse să-i caute un înlocuitor. Întâmplarea nu le scoase în cale un om gata pregătit, dar Vasek nici nu înțelegea să se bizuie numai pe întâmplare.

— Întâmplarea nu vine oricum, nu-i chiar o întâmplare, îi spunea el lui Kerholec. Întâmplarea se rătăcește de obicei pe acolo unde totul e pregătit să o

aștepte. Să creăm împrejurările în care întâmplarea poate să ne dea un nou clown.

Kerholec nu înțelese ce vrea să spună, dar se dumiri numaidecât atunci când îl văzu ce face. Vasek chemă pe toți tinerii pe care îi avea cercul - flăcăii din Horni Snezna, vizitii și îngrijitorii, ca să încropească laolaltă un număr de clovnerie. Bătrânul Karas le făcu rost de costume caraghioase, de peruci și măști, atâtea câte găsi, și tinerii fură poftiți să-și aleagă fiecare ce vrea. Vasek văzu dintr-o ochire cum unii dintre ei dovediseră un simț înnăscut pentru comedie, **alegându-și** fără șovăire lucruri care formau un tot grotesc, cum se transformau ei înșiși sub noua lor înfățișare, cum se umflau în pene și se strâmbau, cum umblau de-a bușilea și Făceau tumbe - și în totul se întrezărea de pe acum imaginea vie a unui **v.** iitor număr. Alții rămaseră nehotărâți în fața grămezii de costume, luând ba una, ba alta, dar nimic nu li se potrivea, orice puneau pe ei făcea impresia de fals, de străin. Aceștia din urmă fură trimiși înapoi la treburile lor, iar ceilalți se năpustiră **într-o** bună zi în arenă, în răgazul când se ridicau gratiile pentru dresilra de fiare. Nu aveau niciun rol și nu pregătiseră nimic anume - doar se năpustiră în arenă, **prefăcându-se** că ajută, **fugărindu-se**, **împiedicându-se** unul de altul și, până la urmă, ieșiră buluc și se îndreptară în fugă spre culise. Dar vreme de cinci minute publicul fu atras de zdrențele pestrițe și de mutrele cu adevărat comice ale câtorva dintre ei. Iar când asta se repetă, zi de zi, ieșiră la iveală unele mărunte improvizații, un pic de farsă ușoară, pe care Vasek, care veghea atent de lângă perdeaua de catifea, le observa, socotind-le un punct de plecare pentru a doua seară. Din asta nu se născu un clown mare, dar totul deveni un nou număr: charivari al paiatelor. Iar Cercul Humberto își îmbogăți programul cu un element în plus de comic viu, firesc și veșnic plin de prospețime.

Vasek îndeplinea în cerc multe asemenea munci - cerceta, lua inițiative, controla. De vreme ce nu putea să

schimbe mersul treburilor din afara cercului, pe care le lăsa în grija lui Berwitz și Steenhouwer, se dedică îmbunătățirii celor dinăuntru. Se pricepea în toate direcțiile de activitate, încă din tinerețe avea ochiul exersat și un dezvoltat simț al perfecțiunii. În el rămăsese vie fantezia băiatului crescut în singurătatea pădurilor, ce-și făcea în joacă închipuiri care pentru alții rămâneau o taină. Niciodată nu uită sfaturile pe care le sorbise de pe buzele răposatului Wollschläger. În timpul reprezentației sau al repetițiilor urmărirea cailor și fiarele nu numai cu ochii dresorului, ci în primul rând cu ochii educatorului. Observase că fiecare animal are aptitudini și preferințe deosebite, și ținea seama de ele, se străduia să le dezvolte, căutând în minte fagășul cel mai potrivit pe care ar trebui să îndrume aceste preferințe și aptitudini, spre a îmbogăți cu ceva nou și atrăgător munca lor comună.

Îngrijitorii care își închipuiau că ei cunosc pe deplin animalele date în grija lor, precum și întreg restul personalului, care avea convingerea că în cercul lor **s-a** creat tot ce se poate crea și că un lucru nou poate veni numai din afară, toți rămaseră muți de uimire în fața inovațiilor aduse de Vasek în curs de 3 - 4 ani în viața cercului, a nenumăratelor elemente noi introduse de el în programul reprezentațiilor.

La fel de atent își supraveghea Vasek și oamenii, în special pe cei tineri, îndemnându-i să caute, să încerce, laudându-le orice început promițător, ajutându-i, sfătuiându-i, învățându-i.

Sprânzele jocuri copilărești de odinioară, ca și momentele de amuzament ale oamenilor mari de astăzi făcuseră să se nască lucruri noi și atrăgătoare pe care Vasek știa să le includă în program, mărindu astfel succesul reprezentației. Pentru el, nimic nu trebuia să se desfășoare în mod mecanic, mort, orice minut petrecut în arenă trebuia să fie acțiune, joc. Vechile numere, intrate ca numere clasice ale artei cercului în munca a generației întregi, căpătau acum, sub îndrumarea lui, o

nemaiîntâlnită acurateța și perfecțiune. Dar Vasek nu neglija nici aspectul exterior, combinacostumele, căuta să armonizeze harnașamentul cailor cu îmbrăcămintea călăreților, renunțând la o mulțime de zorzoane demodate, și cuceri pe deplin inima doamnei majorese von Hammerschmidt când îi ceru să îmbrace după gustul ei vienez călăreții, și călărețele ce urmau să execute un cadril ecvestru, astfel încât să apară cu adevărat ca oameni din înalta societate.

Îl bucurau aceste mici succese ale celor din jur, dar ar fi dat totul pentru un singur lucru, care scăpa mâinilor lui pricepute și îndemânatice; dacă ar fi putut să treacă însușirile lui asupra fiului său. Odată cu Petricck, creștea alături de el o ascunsă și dureroasă amărăciune. Fiul său era un băiețel drăgălaș, liniștit și zâmbitor, dar slăbuț și bolnăvicios. Iar după ce lăsă în urmă bolile și începu să alerge eu băieții lui Kerholec în jurul vagoanelor, se dovedi a fi tare fricos. Se temea de oameni, se speria până și de un strigăt, iar animalele îi provocau o groază nemărginită. De câte cri nu încercaseră Vasek sau Helena să-l ducă în grajduri sau la maimuțe, sau la papagali, de câte ori nu mângâiaseră în fața lui câinii și caii pe care îi îndrăgeau atâta, de câte ori nu-l ademeniseră cu oițele sau cu țăpul Barbă-Albastră - dar totul se dovedi zadarnic. De fiecare dată, ochisorii copilului se umpleau de spaimă, obrazul i se boțea a plâns, iar dacă putea să le scape din mâini, îi împingea în lături și fugea pe treptele vagonului. Abia acolo, în pragul ușii, se simțea mai în siguranță, întreaga familie era nefericită din pricina asta, se întreceau care mai de care să găsească un mijloc de a-i învinge frica, încercaseră cu pilde vii, cu vorbe convingătoare, cu ademeniri, cu promisiuni și daruri, cu povești, cu îmbieri la joacă și jucării - zadarnic. La început îi amăgise drăgălășenia plină de farmec a băiatului și nu observaseră acest cusur care se făcea din ce în ce mai simțit. Vasek, obișnuit ca dresor și crescător de fiare să caute eu atenție și să descopere ceea ce era înăscut în firea lor, își dădu

seama cu durere cel dintâi că are un fiu fără nicio chemare pentru viața de circ. Apoi își dădu seama de asta bunica Anezka, apoi și ceilalți, și toți se uitau neputincioși la copil, **întrebându-se** uimiți, cui o fi semănând. Cu familia Karas nu semăna, nu semăna nici cu familia Berwitz și Humberto. Anezka admise până la urmă că ar putea să semene familiei ei. Bărbații din familia Steenhouwer erau pedanți în treburile serviciului, dar în afara slujbei nu prea dădeau dovadă de eroism. Vasek își aminti de istorioarele despre venirea unchiului Steenhouwer la Circul Humberto și trebui să recunoască cu părere de rău că și cu Petricek al lui se întâmpla ceva asemănător.

Familia se consolă cu gândul că poate asta va trece cu anii, și băiatul își va învinge teama, dar Vasek era sceptic. Nu umbri speranțele soției și ale părinților ei, tăcea și contribuia cu dragă inimă la tot felul de încercări prin care urmăreau călirea lui Petricek, dar în sinea sa își zicea că ceea ce caracterizează temperamentul fiului său e frica și că ea va rămâne veșnic în el, după cum un pui de tigru fricos nu va fi niciodată altceva decât un tigru nervos, în care nu poți să ai încredere. În lunile de iarnă, băiețașul începu să meargă la școala primară; din primăvară până în toamnă învăța acasă, cu tatăl său, cu bunica, și cu unchiul Frans. În privința asta, Vasek nu avea de ce se plânge. Băiatul se dovedea ager la minte, învăța cu ușurință și depășea nivelul de cunoștințe al celor de vârsta lui, cu toate dificultățile vieții lor rătăcitoare. Dar și aceste îmbucurătoare succese întăreau convingerea lui Vasek că Petrik nu e merit circului și că i-ar strica viitorul dacă l-ar împinge cu sila la lucruri pe care băiatul nu le poate suferi. Asta însemna pentru Vasek o tristețe mută, permanentă, deoarece, ca fiecare tată, ar fi fost fericit să vadă reînviind în copilul său propria-i copilărie. Îl năpădeau părerile de rău atunci când se uita la copiii zburdalnici ai lui Kerholec, cum se aruncau pe spatele cailor, cum făceau „luminări” și salturi, ori cum munceau pe rupte la ridicarea cortului. Așa fusese tinerețea lui, asta era după părerea lui lumea

fericită a copilăriei. De aceea își asculta băiatul cu un prefăcut entuziasm, atunci când ridica ochii din vreo carte și spunea pagini întregi pe dinafară. În schimb, Helenka se simțea în al nouălea cer, ascultându-l. Până la urmă era chiar mândră că Petrik, copilul ei, va ajunge mai sus decât ajunseseră ei în meseria lor de artiști de circ. Vasek nu putea pricepe încântarea ei. Își explica acest dor de mărire, această năzuință spre mai sus ca o moștenire de la bătrânul Berwitz. Nu i se împotriva, dar simțea că viața Hélènei nu s-a împletit niciodată cu viața lui, că între ei, cu toată armonia aparentă, se ridică o barieră nevăzută, care le stăvilește drumul spre deplina fericire. Totdeauna când se gândea la toate acestea! răsărea în gând Ruzenka. Ofta din adânc și se ducea în cortul cercului sau în grajd, la muncă. De fapt, acolo era casa lui.

În anii când spectatorii se îpuținaseră atât de catastrofal, rămaseră credincioși Cercului Humberto doar adevărații cunoscători și admiratori ai acestei arte. Și aceștia constatau cu încântare și surprindere că reprezentațiile lui din timpul crizei depășesc cu mult nivelul reprezentațiilor din trecut. Mulți dintre ei aveau prieteni printre artiști. Când îi vizitau și îi felicitau pentru reușita programului, artiștii răspundeau mulțumiți:

— Da, e opera lui Vasku.

Oamenii Cercului Humberto îi recunoșteau cu dragă inimă meritele. Vasek ieșise din mijlocul lor și nu se îndepărtase de ei, închizându-se în vagonul directorial numărul 1. Venea neconținut în mijlocul lor, se interesa de viața pe care o duceau, trăia alături de ei bucuriile și necazurile. În clipele cele mai grele pentru circ, Vasek rămăsese alături de ei, atent la greutatea fiecăruia, străduindu-se să le aducă o ușurare cât de mică. Prima oară când nu fuseseră bani să se plătească lefurile, Vasek se îngrijise de familiile cu copii, iar pe burlaci îi consolase cu o glumă de boem. Dacă se îmbolnăvea vreun copil, nu era zi să nu întrebe cum îi merge și nu o dată adusesese doctorul pe cheltuiala lui. Câteodată, din pricina

necazurilor, erau toți amărâți și nervoși, gata să lase totul baltă. Dar iată că apărea Vasku, începea el însuși să se vaiete, să drăcuie, ca până la urmă să-l umfle râsul, cum că domnii sunt din neamul lui Coate-goale, ajunși la sapă de lemn - și dintr-odată sărăcia deWhea veselă și oamenii căpătau curajul să o înfrunte. Deși acum făcea parte din familia directorului, oricine putea să vorbească cu el despre orice-la Vasku găseai oricând un sfat și un ajutor, sau măcar un cuvânt de mângâiere, prietenesc.

Alături de el puteai să răzbați prin lipsuri, ba să mai ai încă și succes în plină sărăcie. Bătrânii și încercații oameni de circ își dădeau cu toți seama cât de mult a ridicat el nivelul reprezentațiilor, iar când prietenii din diferitele orașe unde jucau îi laudau pentru programul lor, cu mult mai frumos decât în trecut, nu rămâneau indiferenți la aceste laude.

— Poate că mâine n-o s-avem ce mânca, ziceau ei zâmbind, dar succesul n-o să ne ocolească. Să n-ai ce mânca și să n-ai nici succes, ar fi cumplit.

Era o ultimă mângâiere din zilele grele, pentru care îi purtau recunoștință tot lui Vasek, și nu făceau o taină din asta. E greu de spus cum se întâlnește un artist de circ cu altul, dar toți cutreieră lumea și își au pretutindeni răscrucile și vizuinile lor ascunse, aidoma animalelor pădurii. Știu totul unul despre altul și când se întâlnesc undeva își spun totul unul altuia. Vasku nu purta încă niciun titlu, însă de pe acum se vorbea despre el sub corturile circurilor și în vagoanele menajeriilor din Europa centrală ca despre cel mai bun director.

Spre toamnă, când mai rămăseseră doar zece zile din turneul de vară, li se alătură și domnul Gaudeamus. Munca lui luase sfârșit, programul următoarelor zece seri era stabilit. Acum mai avea doar de încheiat socotelile. Lucra împreună cu Steenhouwer în fiecare zi câte o oră sau două, după care hoinărea fără grijă prin circ. După o vreme îndelungată domnul Gaudeamus avu prilejul să vadă din nou, de aproape, munca lui Vasek, și îi recunoscă stilul

propriu în tot ce făcea. Domnul Gaudeamus văzuse multe și își amintea de numeroase personalități ale arenei, pe care timpul le acoperise cu vălul nerecunoștinței și uitării. Iar astăzi cu cât îl urmărea pe Vasek, cu atât îl admira mai mult.

— Știi, Vasku, ai un optimism de-a dreptul miraculos! îi spuse domnul Gaudeamus **într-o** zi, după repetiție.

— Mă bucură, zise Vasek, așezându-se alături de el, pe marginea lojei. Dar, de fapt, ce înseamnă asta?

— Optimismul? Cum să-ți spun? E o credință adâncă, sau pur și simplu un principiu, că până la urmă totul va fi încununat de succes, iar omul nu trebuie să se amărase din cauza insucceselor temporare. Aici stă secretul uimitoarei înfloriri a Amgricii. Fiecare american e un optimist, care crede pur și simplu în succesul lui și nu admite că poate da greș. Dumneata ești un asemenea american. Dumneata ai o astfel de încredere în viitor. Oricare altul, în condițiile în care conduci Circul Humberto, **s-ar** fi dat bătut. Dumneata însă, lupti, de parcă nimic nu **s-ar** fi întâmplat.

Vasek se uită la Helena, cum se urca în șa, și întoarse capul spre Gaudeamus.

— Socotești deci că omul trebuie să creadă orbește? Nu ți se pare însă că e vorba de o siguranță foarte ieftină?

— Doar nu vrei să spui, Vasku, că te îndoiești de viitorul Circului Humberto?

Vasek făcu vesel din cap Hélènei, care tocmai se avânta în trap și se întoarse iarăși spre domnul Gaudeamus.

— Și dacă m-aș îndoii?

— Cum? Admiți falimentul?

— Dumitale pot să-ți spun, baroane, fiindcă știi să taci. Chiar sunt convins că falimentul e aproape. N-ar trebui să se întâmple, dacă socrul meu **s-ar** hotărî pentru o schimbare rapidă în ce privește animalele noastre. Dar nu-l putem determina să o facă. **S-a** cramponat de o sigură idee, care i se pare salvatoare, și refuză orice sfat.

Intenționează să vândă construcția și să realizeze un câștig din vânzarea terenului. Se ia după Kranz. Nu știu dacă o să reușească, așa cum am dori-o noi. Dacă nu reușește, catastrofa va surveni imediat, n-o să mai putem rezista. Dacă reușește, sfârșitul va fi ceva mai depărtat, dar iarăși de neînlăturat.

— Am auzit însă, că numărul cu fachirul a dat roade bune.

— Da, numai că asta nu-i decât o soluție temporară. Ne menținem deasupra apei cu prețul unei asemenea concesi, pe care eu unul nici n-am crezut-o cu puțință. Acum, totul se uzează rapid, peste tot se simte nevoia de renovare. Iar pentru asta nu ne-ar ajunge nici câștigul a zece fachiri. În plus, trebuie să mă aștept și la faptul că, mai devreme sau mai târziu, poate surveni vreo nenorocire, vreun insucces, sau vreun eșec. Ajunge o nimica toată și suntem la pământ.

— Înțeleg, Vasek, e clar, dacă mi-o spui dumneata. Totuși, de unde iei puterea să rămâi mereu neclintit, liniștit și zâmbitor? Precum văd, optimist nu ești. Atunci?

— Datoria, baroane, nu înseamnă nimic?

— Datoria?

Domnul Gaudeamus își netezi încurcat mustățile cănite. Datoria... desigur... el însuși a jurat cândva credință împăratului și a vorbit soldaților despre asta... Dar unde sunt toate acestea? Cât de departe au rămas, acolo, **într-o** lume care și-a închis porțile pentru el! E oare cu puțință să mai existe azi, și încă **într-un** circ, un civil care să se simtă ca un soldat sub jurământ? Și chiar mai legat de acest jurământ decât a dovedit cândva... *Rittmeisterul* Max von Schonstein?

— Hm... Vasku... după cum] văd, 1 semeni cu unul din acei vestiți căpitani din poveștile marinărești, care nu părăsește puntea de comandă atunci când vaporul se scufundă în valuri și preferă să piară odată cu nava.

Vasele îl privi lung, și pupilele i se îngustară.

— Te înșeli, baroane, rosti el după o clipă. E o mică

greșeală în comparația dumitale. Vaporul meu nu e Circul Humberto. Vaporul meu e meseria mea, baroane, și ea nu se va scufunda.

XII

A

două zi după această discuție, domnul Gaudeamus veni din nou la Vasele.

— M-am gândit, tinere prieten, la ceea ce mi-ai spus ieri, începu el din nou vorba, și trebuie să-ți mărturisesc că îmi impui. Să te lupți astfel, și poate fără speranță, pentru asta e nevoie de caracter. Un singur lucru nu-mi explic: cum de poți să te desparți cu inima atât de ușoară de Circul Humberto? Doar știi bine și ești pregătit: circul va dispărea...

— Da. Dar nu cu inima ușoară, baroane, nu cu inima ușoară. Dimpotrivă, îmi pare rău și văd multă bătaie de cap în viitor.

— Nu înțeleg prea bine. Te aștepți la falimentul circului, dar crezi în arta dumitale, și desigur că nu te înșeli. De unde, atunci, regretul și teama?

Vasele nu răspunse. Întrebarea baronului îl săgetă în cel mai ascuns colțișor al inimii. Nu-i plăcea să vorbească despre asta nici acasă, darmite cu străinii. În schimb, simțea deseori nevoia să spună cuiva ce gânduri îl frământă, ca să scape de povara lor. Baronul era un bun duhovnic, trăise alături de ei și totuși se ținuse deoparte, era un om cu experiență și îl iubea. Chiar în ajun, Vasele îi spusese mai mult decât ar fi vrut - acum să știe cel puțin tot.

Îl luă pe domnul Gaudeamus de braț și-l duse puțin mai departe, ca să nu-i audă cineva.

— Am să fiu sincer, baroane, dar te rog să păstrezi pentru dumneata ceea ce am să-ți spun. Lucrul cel mai dureros pentru Circul Humberto e că nu are un moștenitor.

— Cum așa? Doar dumneata ești aici, în deplina putere a vârstei și mai capabil decât oricare altul...

— Da, sunt. Dar nu mă gândesc la mine. Mă gândesc

la urmașul meu.

— Petficek?

Vasek încuviință în tăcere din cap, copleșit dintr-odată de amărăciune și durere.

— Ce-i cu Petficek? Știi că băiatul e sănătos.

— Da, e sănătos, baroane, numai că nu-i făcut pentru circ. E fricos. Se teme de tot ce-l înconjoară, mai cu seamă de animale.

Și Vasek îi împărtăși domnului Gaudeamus toată amărăciunea pricinuită de băiat, încercările de a-i trezi cât de cât interesul pentru lumea în care creștea-încercări zadarnice, fiindcă Petficek rămânea mereu în afara acestei lumi, iar atunci când se întâlnea cu viața cercului era cuprins de teamă și de tremur nervos.

— Ciudat! făcu domnul Gaudeamus după o clipă. Fiul dumitale și nepotul lui Berwitz! Mama călăreață-acrobată, iar bunica o pasionată iubitoare de animale! E adevărat, însă, că niciodată nu l-am văzut în preajma arenei.

— Nu spun că e un copil nereușit, adăugă Karas. Dimpotrivă, e un băiat ager la minte, inteligent, profund în gândire, învață cu ușurință, citește și scrie în cehă și în germană, poate că va fi un student eminent, dar niciodată nu va fi moștenitorul Cercului Humberto. Dacă aș ști că trebuie să-i las lui această moștenire, aș putea să mă împotrivesc lui Berwitz și să iau conducerea. Așa, însă, mă gândesc mai degrabă dacă nu mi-aș putea orândui viața altfel, fără această veșnică trambalare. În timpul verii putem să-l pregătim noi înșine pentru școala primară, dar dacă ar trebui să învețe mai departe, ar fi mai bine să ne stabilim undeva. E o chestiune dificilă.

— Hm! clătină din cap domnul Gaudeamus. La Hamburg se inaugurează un teatru de varietate. O clădire mare, modernă, cu toate accesoriile. Ar fi ceva potrivit pentru dumneata. Dar degeaba, acolo proprietarul va fi și director. N-ai auzit nimic de asta?

— Nu. Habar n-am.

— Ar fi trebuit să știi. Va fi o mare concurență pentru

sezonul de iarnă.

— Frumoasă surpriză ne mai așteaptă. Îți spuneam ieri că e de ajuns o singură lovitură. Poate că tocmai asta va fi.

— Cel puțin n-o să vină imediat. Până la iarnă nu vor termina construcția. După câte știu, nu pot inaugura localul până în primăvară, și atunci pleacă și circul dumneavoastră în turneu.

— De ce spui: „circul dumneavoastră”? De ce nu spui: „circul nostru”?

Baronul zâmbi stingherit.

— Nu-ți scapă nimic, Vasku... De asta am venit ieri la dumneata. Ești dintre cei care știu să privească răul în față. Și mă tem că n-aș fi în stare să-i vorbesc deschis bătrânului. În ultimii ani a îmbătrânit mai mult decât era de așteptat. Spuneai că te gândești cum să-ți orânduiești viața, fără această veșnică trambalare din loc în loc. Îți mărturisesc, prietene, că și eu m-am săturat de ea până-n gât. În fiecare zi alt hotel, altă bucătărie, altă femeie - asta nu poate cont inua așa, la infinit. Înțelepciunea vârstei cere să pun capăt acestui fel de viață și să mă mărginesc la o singură casă, o singură bucătărie, o singură femeie.

— Nu cumva vrei să te însori? exclamă Vasek, împreună**ându**-și palmele cu zgomot.

— Ba da, vreau! răspunse domnul Gaudeamus sigur de

Vasek îl privi cu coada ochiului. La prima vedere, domnul Gaudeamus părea grozav de spilcuit, dar cine îl cerceta mai cu luare-**aminte** observa că mustața-**i** mândră și părul trebuie cănite vârtos ca să nu iasă la iveală cât sunt de încărunțite, că fața îi era plină de crețuri, iar pleoapele subțiate” și înroșite.

— Mă însor, prietene, repetă domnul Gaudeamus și, dintr-odată, parcă prinse poftă de vorbă: Ce altceva aș putea face? Sper că nimeni dintre voi n-a fost atât de naiv să-și închipuie că, slujind circul, aș putea să-**mi** încropesc un cât de mic capital. Capitalul meu e numele meu nobil.

Și mi l-am păstrat intact până la această vârstă - deși trebuie să-ți spun că, dacă ar fi fost posibil să-l înstrăinez, după expresia juriștilor, contra plată, abia dacă aș mai fi fost azi ceva mai mult decât un simplu domn Gaudeamus.

— E o veste tristă pentru noi îmbucurătoarea dumitale hotărâre. Domnul Gaudeamus nu va mai lucra pentru noi! Cel puțin pot să știu cine e fericita doamnă?

— O, mă rog, între noi nu există secrete. Încredere pentru încredere. Doamna Melania Sax, născută Kunert, Viena.

— Văduvă...?

— Da. Cea mai bună mireasă e văduva. Știe de ce se mărită. Iar doamna Sax întrunește înțelepciunea coaptă a unei vârste respectabile cu situația plăcută a unei averi mobile și imobile. Un imobil în departamentul 3, o vilă la Sparbach, o fabrică la Leopoldov, o vie la Grinzing, trei milioane de galbeni la Banca agricolă. Mai mari pretenții asupra frumuseții și patriotismului ei nu pot avea.

— Așadar, vei deveni fabricant?

— Desigur! Am cutreierat destul prin lume, aproape ca un simplu om ce lipește afișe și face reclamă scamatoriilor circului. A venit vremea să mă apuc de o muncă creatoare și să sporesc avuțiile acestei lumi prin marea producție.

— E de necrezut, baroane, câte lucruri ești în stare să faci în viața asta! Și ce vei fabrica?

— Pomezi, prietene, pomezi. Domnul Sax era un renumit specialist în această branșă, furnizorul casei regale. Totdeauna de Crăciun îi trimitea împăratului, încă de la suirea lui pe tron, un coș cu flacoane și cutiute de creme și pomezi, să-i ajungă un an întreg, și asta pe degeaba. Știi cât sunt de zgârciți Habsburgii. Pentru câteva livre de unsoare parfumată, domnul Sax primea în fiecare an câte o scrisoare de mulțumire scrisă chiar de mâna împăratului, iar firmei i se îngădui să-și spună *Fournisseur de Sa Majesté*! Ei bine, începând cu acest Crăciun, acest *fournisseur* voi fi eu! Berwitz o să mă

invidieze aflând că am devenit dintr-odată *impérial* și *royal*. Pentru mine, în schimb, va fi o satisfacție. Împăratul m-a alungat din Viena ca ofițer, dar ca fabricant de pomezi îmi va mulțumi cu propria lui mână. *Voilà!* O să spui că e un salt mortal, iar eu am să-ți răspund că pentru mine e un sold destul de frumos.

— Ei, atunci se cuvine să te felicităm, baroane, negreșit. Vom avea mult de furcă până să putem înlocui experiența și cunoștințele dumitale.

— Dacă îmi permiți să-ți dau un sfat, Vasele, tocmai în baza experienței ce-o am, ți-aș spune să nu mai faci ca până acum. Nu mai porni cu caravana asta jalnică pe drumuri. Nu rentează. E scump, dar mai ales încet. Așa se mergea cu 50 de ani în urmă. Atunci aveai răgaz pentru toate.

SCaETR. a «i - i. V„403

Azi, însă, trăim alte vremuri. Azi, timpul aleargă în galop. Văd asta peste tot pe unde mă duc. Europa nu mai e bătrâna și liniștita Europă de odinioară, a început să bată și pe aici vântul nebuniei americane. De când sunt nu mi-a plăcut America. Știi, nu pot să sufăr țara în care temperatura se măsoară cu termometrul lui Fahrenheit. Nu-i mai cald decât pe aici, dar după grade s-ar zice că e un adevărat iad. Iar ei se comportă de parcă cifra ridicată a gradelor le-ar urca temperatura. Vremurile frumoase de idilă pașnică, vremurile când eram stăpânii nestânjeniți ai orelor și zilelor și când o săptămână în plus sau în minus nu conta, au apus, infectate și distruse de bacilul vitezei. Lumea a descoperit brusc că timpul e o marfă și-l vând ca la farmacie: un dolar minutul, trei dolari minutul, cinci dolari minutul. În perioada ultimei crize s-a descoperit prețul minutului, și de atunci s-a urcat de trei ori. Masa pe care o luam în tihnă un ceas, azi trebuie să o înfulec în douăzeci de minute, ca să nu pierd timpul. Caii dumitale, Vasku, vor rumega la fel de tacticos ovăzul și se vor adăpa cu aceeași tihnită încetineală ca și până acum, pentru că sunt creaturi nobile, de rasă, și nu robii cursurilor de la

bursă, ai goanei nebunești, ai febrei vitezei. Voi, cu cercul vostru, vă târâți vreme de zece ceasuri până la un oraș unde acceleratul te duce azi **într-un** ceas. Iar în zece ceasuri ajungi cu trenul acolo unde caii te duc în zece zile. Și o să tot șchiopătați așa în vremurile noi de azi, irosind toate cele 365 de zile ale anului pentru o treabă care **s-ar** putea face **într-o** lună.

— Există un dram de adevăr în ce spui, baroane. Dar care-i soluția? Cum să ne zorim? Doar n-o să scot sufletul cailor pe drum!

— Nici n-ai câștiga nimic cu asta. Există o singură soluție și tocmai de ea țin să-ți vorbesc, acum, înainte să ne despărțim. Renunță la tracțiunea animală. Folosește-te de avantajul pe care ți-l oferă drumul-de-fier. Dacă nu silești timpul să alerge în goana trenului, duci cercul de răpă, vei irosi toți banii pentru mâncarea oamenilor și animalelor.

— Doamne, baroane! Păi știi ce-ar însemna asta? Să vindem totul și să o luăm de la capăt. Crezi că e posibil?

— Nu numai că e posibil, dar dacă vrei să salvezi cu adevărat cercul, e absolut necesar. Trebuie să căutați orașele mari, ca să dați cât mai multe reprezentatii. Trebuie apoi să scurtați drumul între orașe, reducând la maximum timpul transportului. Altfel, nu merge, crede-mă. În America așa se obișnuiește: chiar și Kranz se pregătește să facă treaba asta.

— Kranz?

— Da. A și comandat vagoane pentru elefanți.

— Dar pentru asta e nevoie de mulți bani, de foarte mulți bani!

— Din păcate, așa e! Încuviință domnul Gaudeamus. Iată un rău împotriva căruia grandiosul nostru secol de descoperiri n-a fost - în stare să găsească un leac eficient.

Vasek nu era cătuși de puțin vesel atunci când se despărțiră. Știa că au ajuns **într-un** punct critic, în care noi și noi obstacole se îngrămădeau în fața lor și că ei vor fi mereu slabi întâmpinându-le, pentru că totdeauna vor fi

prea târziu gata cu pregătirile. Greșiseră în chestiunea turneului din Suedia, când, dintr-un exagerat sentiment al onoarei, refuzaseră să facă datorii. Pierduseră această șansă, iar după aceea se înglodaseră în datorii. Omul nu trebuie să piardă niciodată șansa care i se ivește în cale - și asta ține de simțul său de răspundere, își spuse Vasek. Acum, însă, orice învățăminte erau tardive, greșeala nu mai putea fi îndreptată. Pierduseră ritmul. Nu mai puteau să o ia înaintea vremii, ca să-și pregătească viitorul. Soarta lor erasă lupte zi de zi pentru o existență mizeră.

Avu senzația neplăcută că întreaga întreprindere se va năruși înainte chiar de a veni acel temut impuls din afară. Prea multă bătrânețe se făcuse dintr-odată simțită în toate părțile: bătrânul și bolnavul Hamilton, Arr-șehir, care abia își mai trăgea picioarele, Gaudeamus, care pleca, Selnicki, care se ramolea cu fiecare zi. Într-adevăr, în ultima vreme și acest strălucit capelmaistru decăzuse, atât din punct de vedere al aspectului exterior, cât și al capacității de muncă, își pierduse înfățișarea marțială, umbla în haine ponosite, mustățile ce-i umbreau fața puhavă se pleoștiseră, privirea îi era tulbure și încețoșată. Nu bea mai mult ca înainte, dar nu mai suporta alcoolul și câteodată se îmbăta de-a binelea. Se menținea mulțumită numai excepționalei sale rutine, dar Vasek știa că nu se mai poate bizui pe el, în cazul când ar trebui să transforme din temelii Circul Humberto. La urma urmei, pe cine se putea bizui dintre oamenii vechi? Meșterul ridicătorilor de cort, Vendelin Malina, era slab de-l doborai la pământ cu o suflare, Kerholec se îngrășase și devenise mai ticăit, iar tatăl lui Vasek, Karas Anton, se apropia de șaizeci de ani și vorbea mereu de întoarcerea sa la căsuța din Horni Snezna. La Hamburg îi aștepta o construcție putredă, precum și o concurență nouă și necunoscută. Deasupra tuturor plana neîngrădită autoritatea directorului Berwitz, acum trecut de șaptezeci de ani, care nu voia să renunțe la nimic din ceea ce fusese acceptai odinioară și care primea loviturile ca pe o ingratitudine a destinului și o nedreptate

făcută lui, Emirul cailor albi și înaltul demnitar persan și turc.

Lui Vasek nu-i rămase altceva de făcut decât să-i aducă cu menajamente la cunoștință neplăcuta veste a plecării domnului Gaudeamus.

— Baronul va pleca... Gaudeamus pleacă... repeta Berwitz dus pe gânduri. Se părea că e un fapt la care nu se așteptase niciodată. Clătina capul cărunt și repeta mereu: Gaudeamus pleacă... Selnicki pleacă...

— Ce spui, tată? strigă Vasek. Și Selnicki?

— Mai devreme sau mai târziu, pleacă și el, băiete. Trebuie. Nu-l putem reține. Are ceva în neregulă, uite, aici. - ...

Și Berwitz arată cu degetul la frunte.

Totul se petrecuse în ajun, după cum îi povesti Berwitz lui Vasek mai târziu. Capelmaistrul venise la repetiție și abia se putea ține pe picioare. La început, Berwitz nu i-a spus nimic, dar după câțva timp s-a dus la el și l-a luat repede, cu autoritatea-i de director. Asta se întâmpla pentru prima dată de când lucrau împreună. Selnicki a tăcut îndelung și în cele din urmă a ridicat capul.

— Nu-s eu vinovat, directore, i-a spus el. Câtă vreme alergau în arenă caii, iar acolo sus aveam notele, era în regulă. Acum, însă, intru în cort și deodată văd cum notele galopează în cer, în arenă. Pătrimi, doimi, optimi, una după alta, în goană.

— Or fi pătrimile de risling și optimile de vermut, ce zici? a țipat la el Berwitz.

— Nu, directore, a șoptit înspăimântat Selnicki. Note, note adevărate, cu căpșorul negru sau alb, și cu un picioruș în jos. Unele aveau și câte un punct de stacato deasupra.

L-a trecut un fior - povestea bătrânul Berwitz - ca pe orice om sănătos, când vede așa ceva în fața ochilor. El, Berwitz, a vrut să-l ia la rost, adică să nu facă glume proaste, dar Selnicki o ținea una și bună: când intră singur

în arenă, vede acolo notele lui.

— Știi, directore, a adăugat capelmaistrul, ăsta e sfârșitul. Dacă și muzica de la circ a decăzut, apoi atunci totul **s-a** sfârșit. Acum beau ca să nu mai vad.

— Pe scurt, a luat-o razna! își încheie Berwitz povestirea. **S-a** zăpăcit de tot. Dar și cât a băut, de dimineața până noaptea târziu, cât e anul de lung. Trebuie să ne despărțim de el. Pe ei doi, pe Selnicki și Gaudeamus, **n-o** să-i înlocuiesc eu. Rămâne în grija ta - eu sunt prea bătrân pentru asta. Când o să ajungem la Hamburg, vând construcția, asta-i ultima mea îndatorire. Pe urmă, după ce avem milioanele în mână, faci ordine așa cum vei dori.

XIII

T

Inerii Kremârik și Cerha din Horni Snezna, ridicători de cort, mergeau înainte, ca doi cavaleri suedezi, cu pălării negre cu borul larg și panașe fluturânde din pene de struț, cu cizme înalte până la jumătatea pulpei. Suflau amândoi în trompetele fabricate de domnul Cervený din Hradec Králové și trâmbițatul lor făcea să răsunе străzile hamburgheze pe care treceau cale de cinci străzi împrejur. Iar oamenii se adunau în fugă să vadă pestrița cavalcadă - întoarcerea Circului Humberto la reședința de iarnă. Petr Berwitz se simțea dărâmat și sleit de puteri de pe urma ultimelor evenimente. Acum însă, când știa că întreg Hamburgul aleargă să-l vadă cum își conduce oamenii, se urcă în șa scuturându-se de toată oboseala. Stătea ca un pașă pe armăsarul său berber, cu picioarele zvelte și subțiri; din când în când îl lăsa să joace și să se cabreze, dornic să arate că e în stare să stăpânească doar cu o ușoară apăsare de genunchi animalul nărraș, și în același timp saluta plin de eleganță cu cilindrul său gri, mulțumind aplauzelor mulțimii. Anezka Berwitz călărea alături de el, **într-un** costum negru de amazoană, pe cap cu un mic cilindru cu voal, mândră și impunătoare ca o contesă ori o regină. În spatele lor veneau Vasek și Helenka - o splendidă pereche de călăreți, îmbrăcați în

costume de vânătoare de un roșu strălucitor, de-ai fi zis că merg după hăitași, la vânătoare de vulpi. Apoi veneau, **într-un** șir nesfârșit, călăreții și călărețele, neînșeuăți, urmați de uriașul Bingo, uriașul Ali-Baba, uriașul Singapore, uriașa Fathma, uriașul Jugguth, uriașul Sahib - șase elefanți, care păseau agale pe străzile orașului, uitându-se cu ochii lor mici la tarabele cu grămezi de varză și conopidă și la coșurile vânzătorilor de portocale și pepeni. Oamenii râdeau când vedeau cei doi micuți terieri fugărindu-se și lătrând vesel printre picioarele ca niște imense coloane mișcătoare ale lui Bingo. Era o frumoasă zi de toamnă. Culoarele vii ale costumelor străluceau în lumina soarelui, iar animalele cu mirosul lor fin adulmecau aerul, în care stăruia un iz ușor de motorină și pește. Știau că e mirosul lăcașului lor de iarnă și că de acum înainte le aștepta căldura și tihna unui grajd adevărat.

Porțile din spate ale circului se deschiseră larg și administratorul angajat pe timpul verii se ivi îndată, salutând apariția directorului. Berwitz se îndreptă grăbit spre spațiul din spatele arenei și din trei pași se află în pragul circului. Arena, cu rumegușul proaspăt greblat, părea o lipie cu un luciu îmbietor, stalurile așteptau curate, pe scaunele din loji nu se vedea un fir de praf, ferestruicile de sub acoperiș sclipeau. Seara putea să aibă loc reprezentația. Administratorul i se înfățișă fără zăbavă ca să-i dea raportul. Vorbea doar de lucruri mărunte, ca, bunăoară, despre un geam spart, despre nevoia de a vopsi ușile, ori de a repara un burlan. Berwitz se mulțumea să dea din cap; bine, bine. nu-i nimic. Dar deodată tresări și-l privi cu atenție pe administrator.

— Acum trei zile, raporta acesta la fel de sec ca mai înainte, au venit doi oameni de la primărie, zicând că sunt comisia de verificare a clădirilor și că vor să cerceteze construcția circului din considerente de securitate.

— Și le-ai dat drumul înăuntru? îl întrerupse Berwitz cu bruschete.

— Le-am spus că domnul nu e prezent și că nu pot

să-i las înăuntru fără permisiunea dumnealui. Ei însă au răspuns că sunt veniți în interes de serviciu și că n-am dreptul să-i împiedic să viziteze construcția, că ei tot vor face asta și că vor întocmi un proces-verbal abia la înapoierea domnului.

— E nemaipomenit!

— Ce era să fac? Mi-au arătat și o hârtie de la primărie.

— Și le-ai dat drumul înăuntru?

— Da, dar am mers și eu cu ei.

— Și ce au constatat?

— Clătinau din cap, cum că baraca e foarte veche, că lemnul a putrezit, că stalurile nu-s destul de trainice ca să prezinte siguranță, că apa se scurge prin tavan și că nu există destule ieșiri în caz de incendiu.

— Ia te uită! Așa, deodată! Zeci de ani de-a rândul totul a fost în ordine și azi, tam-nisam, nu există destule ieșiri în caz de incendiu!

— Asta le-am spus și eu, dar ei o țineau morțiș, cum că azi sunt alte regulamente de construcție și securitate.

— Și ce-au zis la urmă?

— Ziceau că deocamdată nu pot face nimic, adică atâta vreme cât lipsește proprietarul, dar că au să mai vină o dată, când se va înapoia domnul director, ziceau, să întocmească procesul-verbal.

— Bine, mulțumesc, dădu Berwitz din cap, și-l lăsă pe administrator să plece. Stătu o clipă posomorât, mușcându-și buzele, apoi se răsuci pe călcâie și ieși prin grajduri în curtea din spatele circului. Unele dintre vagoane își luaseră vechiul lor loc, altele abia soseau. La vagonul numărul 1 scara era lăsată - pesemne că Anezka se afla înăuntru. Berwitz urcă treptele și intră.

— Măine dimineață mă duc la primărie, încep eu fără nicio altă introducere, de cum închise ușa.

— S-a întâmplat ceva? întrebă femeia, care se pieptăna în fața oglinzii, întorcându-se spre soțul ei.

— Construcția noastră nu lasă pe careva de acolo să

doarmă. A fost aici comisia de control a clădirilor și are unele obiecții.

— O fi la mijloc noua concurență, ce zici? Teatrul de varieteu de care i-a vorbit Gaudeamus lui Vasku?

— Poate... vezi, la asta nu m-am gândit. Da. Pesemne că aici e buba-M-am săturat până-n gât de încurcăturile astea fără sfârșit. Vând construcția.

— Acum, în toamnă? N-ar fi o faptă necugetată, Petr?

— Ai dreptate. Nici eu n-aș vrea s-o vând imediat. Dar pot pune o clauză, ca să o folosesc până la primăvară. Crede-mă, vreau să scap de ea, vreau să am odată totul în ordine, vreau să mai văd o dată în mână bani, bani mulți foarte mulți. Milioane, draga mea, atâta valorează azi proprietatea asta, fiind un teren excelent pentru construcții. Și eu să mă las dus de nas de o tâmpită de comisie? în lipsa mea vin aici niște neisprăviți și râcăie lemnul să vadă dacă nu-i putred Noroc că n-am fost de față, că s-ar fi adunat o grămadă frumușică de insulte la adresa persoanelor oficiale și, pe lângă asta, poate și grave răniri corporale. Lemn putred! Stâlpi mâncați de care! Le-aș fi dat eu vreo câteva.¹ cu un stâlp dintr-ăștia în cap, să se convingă cât de sănătos e lemnul!

— N-ar trebui să te enervezi atât, Petr...

— Eu nu mă enervez, lumea mă enervează. De zece ani mă zbat să asigur existența atâtor familii, punându-mi toată averea la bătaie, și n-aud de nicăieri nici înăcar un cuvîntel de laudă, nu primesc de nicăieri niciun ajutor, dar să-mi pună mâna în gât și să vrea să mă lipsească de posibilitatea de a-mi câștiga pâinea, de asta sunt în stare autoritățile! Ah „primăria asta! Câte reprezentații de binefacere n-am dat pentru săraci, pentru orfani, pentru spitale, pentru darurile de Crăciun! Și așa, deodată, nu le mai plac, cică lemnul e putred! își găsesc din senin timp să cerceteze scaunele din Circul Humberto, dacă nu cumva se surpă sub trînjii lor! Și eu n-am fost aici, n-a fost nimeni aici să fi luat biciul în mână și să-i fugărească pe șacaliiăștia nepoftiți prin toată arena!

Petr Berwitz bătea în masă cu pumnul lui ciolănos. Fierbea de mânie, căci prea de multă vreme o ținea în el, fața i se congestionase și vinele de la gât i se umflaseră.

— Pentru numele lui Dumnezeu, te rog, Petr! stăruie Anezka, neliniștită de această năvală de mânie, cum încă nu mai văzuse la soțul ei. Nu te lăsa pradă nervilor, nu-ți strica prima zi. Construcția e veche, dar mâine o să-i convingi tu că nu-i așa. Pentru o iarnă e prea bună. Cât crezi că o să-ți aducă vânzarea terenului?

— Parcă pot să știu, se răsti la ea Petr. Cinci milioane, opt, zece... Dar mai întâi trebuie să pun la punct obrăznicia asta. Auzi, să vină hoțeste o comisie!

— Zece milioane e poate cam mult, obiectă Anezka, vrând să-i abată gândurile în altă parte.

— Cum? Mult? Adică, te tocmești cu mine? Tu, propria mea nevastă? La o surpriză ca asta nu m-am așteptat, zău! Și cât crezi tu că face? „Un milion, hai? Ha-ha-ha! Doamna Berwitz vrea să-l lipsească pe domnul Beiwitz de nouă milioane în cap! Ce istorie! Adevărată scamatorie de bâlci!

— *Mais vous êtes un fou, mon cher!* 1 N-ai văzut cumva și tu alergând notele prin arenă, ca Selnicki?

— Nu. Dar n-am văzut alergând nici comisia primăriei, pricepi, și asta mă roade și o să mă roadă, pentru că m-am săturat să tot fiu hărțuit...

— Dragul meu, spuse Anezka, ridicându-se încet și demn, dacă nu încetezi cu ieșirile astea nebunești, plec. Nu suport acasă astfel de urlete.

— Așa! gâfâi Berwitz. Va să zică nici acasă n-am voie să urlu atunci când îmi vine și când simt nevoia să urlu, ca să nu plesnesc. Mda, sigur, eu doar sunt soțul! Dacă aș fi un leu sau un tigru puturos și aș rage, doamna Anezka ar alerga negreșit la mine și m-ar mângâia, dar cum nu-s decât soț, gingășia dumneaei s-a simțit deodată lezată...

Nici nu apucă însă să-și sfârșească vorba, că Anezka îl lăsa singur în vagon, trântind ușa în urma ei. Zguduitura îl făcu să se dezmeticească. Beiwitz se uită o clipă spre ușa,

apoi şuieră printre dinţi-şi începu să-şi desfacă furios plastronul alb. Îşi smuci cravata cu atâta putere, încât o sfâşie. O ridică în faţa ochilor cu amândouă mâinile, cercetându-şi isprava, şi din nou şuieră printre dinţi. Apoi, deodată, azvârli cravata jos, luă cilindrul cenuşiu de pe masă şi îl trânti peste cravată, îşi scoase manşetele, le aruncă peste pălărie, îşi smulse gulerul de la gât şi-l buşi de pământ, după care începu să le calce în picioare: cilindrul, cravata, manşetele şi gulerul.

Seara, la reprezentaţia de deschidere a noii stagiuni, directorul Berwitz prezintă dresura sa de cai, întunecat, cu faţa adumbrită parcă de un nor. Peste noapte se zvârcoli în somn, iar dimineţa când se sculă nu schimbă o vorbă cu nimeni, se îmbracă foarte îngrijit şi, anunţând că se duce la primărie, plecă. Anezka ridică ochii şi se uită doar cu ce picior trece pragul. Văzând că a păşit cu dreptul, se întoarse mulţumită la costumul vechi pe care îl repara.

Pe la ora zece şi jumătate, Vasek repeta cu tigrii. Tigrii stăteau toţi la locurile lor, pe piramidă şi pe taburete; Vasek tocmai voia să treacă la sărituri, când observă deodată că tigresa Ramona, cel mai tânăr exemplar din Sumatra, tremura, zbârlită toată. Aproape în acelaşi timp se zbârli şi uriaşul Bengali, şi ochii lui licăriră, aruncând scânteii verzi. Probabil că se întâmplase ceva de se neliniştiseră până într-atât, fiindcă şi ceilalţi începură să dea semne de agitaţie. Vasek le vorbi calm, dar se retrase pe nesimţite vreo câţiva paşi, pentru a prelungi saltul ameninţător al Ramonei sau al lui Bengali. După aceea îşi dădu seama că tigrii nu se uită la el, că iritarea lor venea de undeva din afara gratiilor. Întoarse ochii pentru o fracţiune de secundă şi înlemni. Lângă peretele de gratii stătea ca o umbră Vendelin Malina, alb ca varul la faţă şi cu privirea rătăcită.

— Ramona! Bengali! Jos! strigă Vasek răstit., vrând să împiedice săritura fiarelor. Ramona, jos! Bengali, jos!

Tigrii, nervoşi, se aşezară în silă.

— Pentru Dumnezeu, Malina! zise el cu jumătate de

glas, fără să-și ia ochii de la sălbăticiunile vârgate. Ce faci aici, omule? Ai putea să provoci o nenorocire...

Bătrânul stătea nemișcat, cu fața-i lividă lipită de gratii.

— Ce e, Malina? întrebă, sâcâit, Vasek.

— Vă rog frumos... și gura fără dinți a lui Malina începu să tremure puternic - vă rog frumos... unde-i... unde-i... stăpânul?

Bătrânul avea un aer înspăimântător de misterios, părea o arătare de pe altă lume și abia era în stare să vorbească. Vasek simți cum îl trec fiorii, dar își învinse tulburarea, pocni din bici și strigă:

— *Jos, allez!*

Tigrii se supuseră mormăind, deschizându-și colții și scuipând, și se dădură jos de pe taburete.

— *Open the door!* strigă Vasek celor doi îngrijitori din spate. Repetiția s-a terminat!

Trupurile vârgate ale fiarelor se grăbiră în salturi prelungi spre ieșirea din arenă, și în urma lor se auzi zgomotul zăvoarelor trase. Vasek așteptă nemișcat până ce ultimul tigru păși în coridorul zăbrelit și abia după aceea se întoarse spre Malina.

Vendelin Malina dispăruse.

În acea clipă, bătrânul Malina se afla în biroul contabilității, la trei pași în spatele lui Frans Steenhouwer, care habar nu avea de prezența lui. Steenhouwer tocmai isprăvisese cu mutatul hârtoagelor sale din vagon în biroul de iarnă. Avea în față teancuri de tratate financiare și de broșuri, pe care le așeza pe etajeră și în dulap. Umblând cu cărțile, nu-l auzise pe Malina intrând. Își încărcase brațele cu un teanc mare, dar când se întoarse, se sperie grozav dând cu ochii de Malina și scăpă cărțile cu zgomot la pământ. Bătrânul livid nici nu se clinti. Avea aceeași căutătură speriată și rătăcită. Un fel de vaiet îi scăpă de pe buze:

— Unde-i... unde-i... stăpânul...?

Bătrânul administrator și contabil al circuitului simți că-

i vine rău. O desperare neputincioasă iradia de pe fața palidă și cu bărbia căzută a bietului Malina, o neputință și o neajutorare pe care nu le deslușești decât în tânguirile unui somnambul! Și cât de ciudată întrebare! Cine i-a mai spus. lui Berwitz până azi „stăpânul”? Directorul, patronul, șeful, bătrânul, moșul - iată cum i se spunea de obicei directorului. Dar „stăpânul”? Era ceva atât de neobișnuit, încât Steenhouwer țină să se convingă mai întâi că despre Berwitz e vorba.

— De cine întrebi, Vendeline? De directorul Berwitz?

Malina, ca și când nici nu l-ar fi auzit, se uită în dreapta și în stânga, cu o privire ciudată, încât nu știa dacă vede ceva sau nu, apoi lăasă capul în piept și, cu umerii gârboviți, se întoarce fără o vorbă spre ușă și ieși încet ca o umbră.

Steenhouwer rămase buimăcit. Oare ce să însemne asta? Ocoli cărțile căzute pe jos și ieși în fugă pe coridor. Ieși apoi afară, în ușă, dar zări capul alb al lui Malina hăt, departe, tocmai când cotea spre spațiul ocupat de vagoane.

„Credincios ca un câine”, își spuse în gând Steenhouwer, întorcându-se la hârtoagele sale, la conturile și la celelalte acte ale Circului Humberto, cusute între scoarțe verzi. E ca un câine care-și caută stăpânul. Naiba știe ce-o fi având. Ar cam fi timpul să-l șterg din inventarul uman, că, uite-l. e amortizat pe deplin.

Anezka Berwitz se muta. și ea din vagon. Tocmai împacheta pielea leului Hasan, când apăru Malina.

— Doamnă - unde-i stăpânul? Întrebă el la fel de ciudat și cu privirea la fel de rătăcită.

— S-a dus la primărie, Vendeline, răspunse Anezka, privindu-l cu atenție. În atitudinea bătrânului era ceva deosebit, care o neliniștea.

— La primărie... așa, așa... la primărie... repetă în neștire Malina, apoi se răsuci pe călcâie și plecă fără să mai spună ceva.

— Vendeline! îl strigă Anezka, dar el păru că nu o

aude. Se îndrepta cu pas legănat, de bătrân, spre clădirea
cercului, de unde se abătu în lături, să iasă în stradă.

După câțva timp veni la vagon Vasek.

— Mi-au spus oamenii că Malina a fost pe aici.

— Da. Și arăta tare ciudat. M-a întrebat unde-i
stăpânul.

— Și ce i-ai spus?

— I-am spus că e la primărie. Cred că **s**-a dus acolo,
după el.

— A fost și pe la mine, tocmai când repetam cu tigrii.
Aproape să intre în arenă, printre gratii. Mi-a enervat
animalele până **într**-atât încât a trebuit să întrerup
repetiția.

— Parcă și-ar fi pierdut mințile, zău.

— Să nu fie ceva mai rău. E un bătrân ciudat.

— Numai de **s**-ar întoarce Petr mai repede, își ușură
inima Anezka. Amândurora le veni în minte că această
aparentă zăpăceală a lui Malina era totdeauna rău
prevestitoare, dar nu avură curaj să-și rostească gândul cu
glas tare. Se întrebau ce a rezolvat Petr Berwitz la
primărie, cu ce vești se va întoarce și ce va urma pentru ei.
Priveau nerăbdători spre ulicioara care dădea în strada
Reeperbahn, dar Berwitz nu se vedea. În locul lui apărură
Helena. Fusesse după târguieli, întârziase pe undeva și
acum se grăbea spre casă cu sacul de cumpărături în
mână. Chiar din ușă avu însă o întrebare care îi surprinse
pe amândoi.

— Ce e cu Malina? strigă ea, în loc de orice alt cuvânt
de bun găsit.

„Malina”?

Anezka și Vasek se uitară unul la altul.

— Cu Malina? făcu Anezka. Ce știi tu despre el?

— L-am întâlnit în oraș. Mergea în capul gol și cu
ochii rătăciți, de se uitau oamenii după el ca după o
arătare. Am trecut strada la el și l-am strigat. **S**-a uitat la
mine ca și cum nici nu m-ar fi cunoscut. „Unde te duci,
Malina?” l-am întrebat. El privea undeva înainte, foarte

tulburat, și nu mi-a răspuns. L-am întrebat a doua oară și atunci mi-a spus: „La spital”. Pe urmă m-a împins ușurel la o parte și și-a văzut de drum.

— La spital? strigară **într-un** glas Vasek și Anezka. Așa a spus, la spital?

— L Da.

— Noi credeam că **s-a** dus la primărie.

— Da' de unde, primăria e în direcția opusă.

— Ce să însemne asta, Vasku? exclamă Anezka, fără să-și mai ascundă îngrijorarea.

Vasek, în picioare, bătea nervos darabana cu degetele în masă.

Cineva ciocăni la ușă.

— Intră! strigă Anezka.

Alice Kerholec se arată în deschizătura ușii.

— Un domn vrea să vorbească cu doamna. Poate să intre?

— Să poftească.

Un bărbat voinic, scund, cu fața rasă, își făcu apariția îndată.

— Sunteți doamna Berwitz?

— Da. Fiica și ginerele meu. Ce doriți?

— Sunt funcționar la primărie, mă numesc Müller, Otto Müller. Doamnă Berwitz, dumneavoastră sunteți. directoarea Circului Humberto, nu? Și familia lucrează împreună cu dumneavoastră, nu? Bun. Bun. Dumneavoastră sunteți pregătiți pentru orice. Circul nu-i o treabă ușoară, la circ mereu îți primejduiești viața. Trebuie să vă gândiți mereu la asta. Ei, dar uneori se întâmplă câte o nenorocire și în afară de circ...

— Berwitz... dădu un țipăt Anezka.

— Nu, doamnă Berwitz. Nu e ceea ce credeți. Dar e totuși un accident. M-au trimis să vă anunț. E o misiune delicată pentru mine, credeți-mă, foarte neplăcută. Dar ce să fac...

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule Müller, spuneți odată ce **s-a** întâmplat...

— Domnul director Berwitz a fost la primărie și acolo **s-a** enervat puțin. E om în vârstă, nu? I **s-a** făcut rău... a avut un atac de apoplexie...

— Apoplexie! gemu Anezka.

— Da. Dar nu vă speriați. A fost un doctor în preajmă, care i-a dat primul ajutor. Partea dreaptă, doamnă Berwitz, partea dreaptă e deocamdată paralizată. Să sperăm - că lucrurile se vor îndrepta.

Cele două femei își căzură una altele în brațe și izbucniră în plâns.

— Și unde e acum? întrebă Vasek. A rămas la primărie?

— Nici vorbă, domnule, nici vorbă, nu. L-am transportat imediat la spitalul orașului. Cu foarte mari precauțiuni, bineînțeles. Eu însumi l-am însoțit. Și foarte ciudat, când am ajuns acolo și l-am dat jos din trăsură, a apărut un bătrân, care, fără să scoată o vorbă, a pus mâna de ne-a ajutat. Trebuie să fie cineva de aici, pentru că domnul director Berwitz l-a recunoscut când și-a recăpătat cunoștința. A întins din pat mâna stângă spre el și i-a făcut semn din cap să se așeze. Așa că a rămas acolo, lângă dânsul, iar eu am alergat înapoi să vă anunț.

Vasek ieși ca o vijelie pe ușă. Alice stătea ceva mai încolo și se uita la zbenguiala băieților ei.

— Doamnă Iverholec! îi strigă Vasek. Dă fuga pe Reeperbahn și oprește o trăsură! Repede!

Când se întoarse, domnul Müller tocmai pleca. Anezka se îmbrăcase în mare grabă, iar Helena își pusese iar pălăria pe cap. În cinci minute plecară și ei.

Abia în cursul zilei află Vasek ce **s-a** întâmplat. La serviciul de sistematizare al primăriei, Berwitz se enervă cumplit, întrucât acolo i se aduse la cunoștință decizia de a se dărâma construcția Circului Humberto, pe motiv că nu mai corespundea noilor prevederi și măsuri de securitate. După o lungă discuție cu șeful serviciului, Berwitz obținu cel puțin permisiunea de a da reprezentării și în stagiunea aceea, obligându-se să facă în prealabil unele reparații.

Când spuse însă că va vinde construcția și terenul, șeful serviciului clătină sceptic din cap și-l sfătuie să se intereseze imediat asupra acestei chestiuni la biroul de reglementări, de la etajul 3. Berwitz, încă enervat de pe urma acestei discuții, urcă în grabă la etajul 3. Acolo i se arată un plan, care prevedea amenajarea unei piețe pe locul unde în prezent se afla Circul Humberto. Terenurile necesare vor fi răscumpărate de către municipalitate, conform unei decizii adoptate de către senat cu cinci ani în urmă pentru astfel de cazuri. Când i se spuse și valoarea acestei compensații bănești, Berwitz se congestionă la față, ochii lui căpătară o expresie rătăcită, duse mâna la frunte și căzu la pământ.

La ora patru și jumătate, Vasek se întoarce la circ. Povesti pe scurt lui Kerholec cele întâmplate, apoi hotără să preia el însuși, seara, la reprezentatie, numărul de dresură liberă de cai prezentat de către Berwitz. După aceea se duse la Frans Steenliouwer. Olandezul îl aștepta.

— Va trebui să rămână acolo o săptămână, chiar două, își încheie Vasek-povestirea. Pe urmă ni-l vor da acasă, iar de muncit nu va mai fi în stare niciodată să muncească. Va rămâne probabil vreme îndelungată, dacă nu chiar toată viața, un invalid. Cel puțin așa spun doctorii. E absolut necesar să luăm toate măsurile. Numărul lui îl voi prezenta eu. Acum e vorba doar de numirea mea formală ca director.

— Păi ești director de atâția ani.

— Nu. Nu s-a spus niciodată asta și nici eu nu m-am socotit director. Vreau să pun ordine în toate lucrurile mele personale. Iată de ce insist să discutăm chestiunea asta. Mama Anezka și tu veți trebui să-mi spuneți că sunteți de acord să preiau funcția de director. După aceea vom putea anunța schimbarea și oficialităților. E vorba doar de răspundere și de libertate de acțiune.

— Bineînțeles. Dar eu am o propunere. Să iei începând de azi conducerea circului, dar să nu faci încă nicio schimbare. Să așteptăm o lună, să vedem cum îi

merge lui Petr. Poate că va fi posibil să-și dea și el consimțământul. Pe urmă, vom putea anunța și autoritățile.

— Bine, Frans. Măine vom analiza situația financiară. Cred că va trebui să lichidăm Circul Humberto. O vânzare bună e singura noastră scăpare, iar dacă nu reușim, altă cale de a ieși din impas nu prea văd. Acum mă duc la grajduri, mă așteaptă o mulțime de treburi.

Frans Steenliouwer stătea aplecat asupra mesei de scris și nu făcea decât să încuviințeze din cap. Văzuse scris de multă vreme cuvântul „faliment” în coloanele de cifre de pe hârtiile lui, dar nădărduse mereu în steaua fericită a lui Petr Berwitz sau în acest nume miraculos: „Cercul Humberto”.

— Ai dreptate, Vasek. Îți doresc mult noroc. Câtă vreme n-o să mă trimiți înapoi în Olanda, te voi ajuta pe măsura puterilor mele. Dar acolo, în arenă, trebuie să arăți tu de ce ești în stare.

Își strânseseră mâinile - doi bărbați care vedeau clar viitorul sumbru ce-i aștepta.

Vasek ieșea pe ușă, când Frans se trezi din visare și îi strigă:

— Stai, era să uit! Ai o scrisoare.

Vasek se întoarce și cercetă curios adresa. Primise atât de puține scrisori în viața lui! Cui să fi scris și cine să-i fi răspuns? Deodată avu o tresărire.

— E de la Praga! Adresa e scrisă în cehă. Trebuie să fie de la Bures!

În birou se făcuse întuneric. Frans deschise robinetul de gaz și scăpără un chibrit. Abajurul de sticlă, alb-lăptos, ce învăluia flăcăruia, se luminează, iar Vasek se așează pe un scaun și începu să citească.

„Dragul meu prieten, Vasek, stimată concetățean și preaiubit patriot!

Multă apă s-a scurs pe Vltava din clipa în care, sfătuit de voi toți, m-am stabilit pe malul ei, străjuit de clădiri memorabile. A fost o vreme de mari și apăsătoare griji pentru mine, căci nu e ușor lucru să te întorci, la

bătrânețe, sub acoperișul părintesc, în moara tăcută, la un fel de viață pe care l-ai părăsit ca tânăr cu sângele înfierbântat. Lăudat fie Domnul, am trecut cu bine și ultima încercare! De la țară și-a anunțat venirea un vechi argat al tatălui meu, iar ceilalți oameni care slujeau la el s-au întors aproape toți și, cu ajutorul Celui-de-sus, roata morii nu se învâрте în van. Eu însumi, neavând nevoie de nici unele și amintindu-mi de făgăduiala cu care m-am legat înainte să mă întorc aici, am putut chiar din prima iarnă să intervin activ în pleava durerilor de care pățimesc mulți în orașul nostru împărătesc. Legând cunoștință cu un anume domn, Vojta Năprstek, burghez care se bucură de mare cinste, alambicar și om călătorit, ne-am legat amândoi să facem bine după puterile noastre. Și pot să spun azi că străduința mea a fost încununată de izbândă. Nu numai că săracii din partea locului binecuvântează moara noastră ca pe un refugiu în vremile de foamete și de lipsuri, dar chiar și printre burghezii cu stare mă bucur de mare cinste, și nu un singur glas s-a făcut auzit, cum că să fiu primit printre cei mai venerabili consilieri ai primăriei. Mă mingii cu nădejdea că nimeni nu-și va mai aminti de vina mea, pentru, care a trebuit să părăsesc Praga, în anul acela de răscruce, vină pe care sper să o șterg pentru totdeauna.

Dar, cu toate dovezile izbânzii mele, seara îmi zboară adeseori gândul la voi și la cortul vostru, la vagonul vostru plăcut, care mi-a fost atâta vreme cămin. Mă gândesc ce veți fi făcând, voi, dragii mei compatrioți, ce faci tu, ce face tatăl tău, ce fac Kerholec, Malina, și dacă sergentul Vosătka mai domnește încă în cârciuma v. La logodnica marinarului». Sper că te bucuri de aceeași sănătate de fier, asemenea și frumoasa Helenka și drăgălașul vostru Petricek-Tonicek. Cu câtă putere mă cuprinde uneori dorul de viața voastră veselă, hoinară, de gustul dulce-amăru al libertății voastre de oameni neîncătușați de convenții, de mirosul grajdurilor și de cântecul ciocanelor, lovind în țăruii de fier ce ancorează cortul. Viața asta minunată,

eroică, e pierdută pe vecie pentru mine. Ce n-aș da să pot măcar uneori să-mi împrăspățez amintirile vremurilor trecute **într-o** convorbire prietenească despre prietenii credincioși și animalele atât de îndrăgite.

Și iată, tocmai când inima mea e plină de dor, aflu un lucru pe care-l consider atât de important, încât ți-l împărtășesc neîntârziat, iubite Vasek. Aici la noi, în piața Karlin se află o clădire spațioasă, de piatră, sau de cărămidă, ridicată de un domn Tichy. pentru a o închiria circurilor și trupelor de teatru. Clădirea a fost renovată de curând și actualul proprietar ar fi foarte bucuros să găsească un om întreprinzător și demn de încredere, căruia să i-o închirieze și care să-i asigure folosința în cursul întregului an, exceptând lunile de vară. Așa cum se prezintă după renovare, clădirea nu mai e nimerită pentru reprezentații de circ, dar pentru un teatru de varieté, cum răsar ca ciupercile în orașele mari, se pretează de minune. Adaug că scena și culisele sunt în așa fel amenajate, încât ar permite și producerea unor grupuri de animale, precum și dresuri de fiare sau de elefanți. Clădirea se află nu departe de gara căii ferate cehoslovacești, unde sunt și toate hotelurile de frunte din oraș, așa că poți conta și pe vizitele străinilor. Spectatorilor care locuiesc mai departe le stă la dispoziție confortabilul nostru tramvai cu cai, care parcurge cu ușurință și rapid orice drum, fie cât de lung, și a cărui linie are capătul chiar în apropierea teatrului.

Dragă Vasku, mi-ai spus odată ce griji vei avea atunci când scumpul tău fiu va trebui să-și urmeze învățătura la gimnaziu. Mărturiseai atunci cu părere de rău că va trebui poate să renunți la viața aceasta de veșnice drumuri, pentru a-i înlesni lui să pășească spre o viață mai bună. Prețuiesc mult intențiile tale, deoarece consider ca o datorie patriotică a părinților să deschidă copiilor perspectiva unui viitor cât mai luminos. Dacă îți mai menții planurile, reflectează la cele arătate de mine în prezenta scrisoare. Orașul Praga are școli renumite și Petricek ar

trăi aici în mijlocul scumpului nostru popor, a cărui mândrie ar putea deveni, ținând seama de mintea ce-o are. Scrie-mi ce crezi despre asta, sau mai bine vino și vezi totul cu ochii tăi. Te aștept cu brațele deschise. Te voi prezenta unor oameni influenți, patrioți încercați, pe al căror sprijin te poli bizui de pe acum. Eu însumi mă voi strădui să înlătur orice obstacole din calea ta. Ar fi cea mai frumoasă împlinire a viselor mele, să găzduiesc aici, pe malul argintiei și înspumatei Vltava, în apropierea memorabilului pod ridicat de Părintele patriei, Carol al IV-lea, sub măreața priveliște de pe Hradčany, în frumoasele noastre seri, pe cei mai scumpi prieteni ai anilor mei tineri fără întoarcere.

Salutări fierbinți tuturor prietenilor dragi și tuturor cunoscuților.

Pe tine te sărută, Vladimir Smetana alias Jan Bures, morar și cetățean praghez”.

X7” asek Karas din Horni Sněžna ajunsese om mare, direc* tor. El însă zâmbi amar atunci când Kerholec îi strânse mâna și-l felicită, amintindu-i că i-a prezis de mult asta. Ce însemnătate avea că era director, dacă totul nu s-a făcut decât pentru a lichida circul. Totuși, cum în vinele lui Kerholec curgea același sânge ca și altă dată, acesta găsi cu cale că s-ar cuveni să ude evenimentul. Pe Vasek nu-l prea trăgea inima, dar până la urmă ajunseră la o înțelegere: după reprezentație să meargă în vagonul bătrânului Karas, să fiarbă punct și să trimită să-l cheme și pe sergentul Vosátka. Și astfel se adunară iarăși laolaltă cele trei morse bătrâne și tânăra focă crescută în mijlocul lor, în vagonul ca o căsuță pe roate; în sobița de fier focul duduia vesel, paharele cu băutură abureau și în aburul paharelor ei își vedeau parcă viața lor trecută - o viață plină de muncă și de osteneală și totuși frumoasă, mereu schimbătoare și veselă.

— *À votre santé*! Tondo! ciocni Vosátka cu bătrânul Karas. Ai crescut un vrednic urmaș la tron. Dar știu că ne-ai dat mare bătaie de cap până ce-am smuls-o

pe Excelența voastră de lângă targa cu mortar. Vă amintiți, *caballeros*, câte fire albe nu i-a scos stimatului Duce Cărmidă grija c'a nu cumva să-și întineze blazonul curat de zidar printr-o mezialianță cu o asemenea hoinară cum g circula? Și până la urmă, uite că a trăit cu ea mai mult chiar decât Ferenc Vosátka, sergentul care și-a încheiat strălucita carieră ca hangiu.

— Ei, da, încuviință lvaras-tatăl, totul ar fi frumos, într-adevăr, dacă n-ar fi sfârșitul ăsta. Am venit la circ lefteri, plecămlefteri.

— Numai că plecați cu un săculeț de biștari, pe care. *Vuestra Alteza* binevoiește să-l păzească cu grijă.

— Păi eu știu că o să-i prindă tare bine lui Vasek ca să se poată apuca de ceva. Pe afurisitul de Berwitz, dacă nu l-ar fi lovit soarta, așa cum l-a lovit, l-aș fi blestemat pentru îndărătnicia lui. De ce. adică să salveze Vasek cu

— În sănătatea voastră (fr.).

EBI priceperea pe care o are tot ce-a pierdut el? Și să devină director, doar când circula a dat faliment?

— Nu, tată, interveni Vasek, nu vorbi așa. Nu putem arunca toată vina pe Berwitz. El a avut programul lui, în care a crezut și pe care l-a respectat. Mai degrabă a fost la mijloc mâna destinului, așa s-au încurcat și s-au dat lucrurile peste cap. În ce mă privește, nu neg că nu-mi face nicio bucurie ceea ce am obținut și ceea ce mă așteaptă de acum înainte. Dar cine altul să se înhame la asta? E o simplă datorie. Sunt în stare de asta, deci trebuie să o fac, pentru că altfel ar fi mult mai rău. În război, soldatul luptă și nu-și bate capul cum că s-ar fi convenit să fie general. La urma urmei, are și asta un preț: învăț mereu. Nu se deosebește cu nimic de ceea ce am trăit în copilărie. Pe atunci mă dărase Ahmed Romeo, acum mă scarmână soarta. Dar un om rezistă, ce naiba, căci o să vină odată și vremea noastră!

Vorbiră despre Berwitz și, în mare, îi dădură dreptate lui Vasek. Berwitz era un încăpățânat incorrigibil, dar de ce să-i impute că a pierdut din această cauză, o dată, când

tocmai datorită acestei intransigențe a câștigat în toată viața lui? În acea clipă, Berwitz nu mai era stăpân și patron pentru ei, ci un tovarăș năpăstuit, lovit de nenorocire, așa cum se putea întâmpla oricărui dintre ei. Veșnica și profund înrădăcinată solidaritate a oamenilor care își primejduiesc zilnic viața răzbătea din fiecare cuvânt al lor. Căzuse tovarășul care îi conducea. Era nevoie ca altul să-i ia îndată locul și ca toți să-și unească puterile pentru a înlocui forța pierdută.

Într-adevăr, Petr Berwitz era pierdut pentru ei. Zăcuse șase săptămâni în spital, iar când doctorii spuseră că starea s-a îmbunătățit și că familia poate să-l ia acasă, aduseră de acolo un bătrân cu părul alb și cu capul înclinat spre partea dreaptă a trupului, paralizată pentru vecie. Putea să vorbească, dar numai cu mare greutate, și de aceea prefera să tacă. Privirea lui obosită, lipsită de vlagă, urmărea însă în tăcere tot ce se petrecea în jur. Creierul gândea și mâna stângă, printr-un mic semn, arăta dacă era de acord sau nu. Kerholec găsi în oraș un fotoliu pe roate, care deveni acum refugiul permanent al bătrânului. Când îl așezară pentru prima oară în fotoliu, făcu semn cu mâna că e mulțumit, și după aceea rosti cu o efortare singura-i dorință:

— La circ!

Nici ca infirm nu voia să se despartă de locul unde crescuse și pe care îl crease - mândria și bucuria vieții sale. îi înțeleseseră toți simțămintele, și doamna Anezka, fără să stea mult pe gânduri, hotărî să nu se mute în locuința închiriată în oraș și să-și petreacă iarna cu Berwitz în vagon, astfel încât să fie mereu alături de circ. Karas-tatăl înlocui scărița de la intrarea vagonului cu o platformă oblică de scândură, pe care putea fi suit și coborât fotoliul pe roate. De bolnav se îngrijea Malina. Bătrânul Malina își regăsise vorbirea de îndată ce-l văzuse, atunci, în fața spitalului, pe cel pe care, mulțumită ciudatului său simț lăuntric, începuse să-l caute în chiar clipa în care se petrecea nenorocirea. Se așezase lângă patul lui Berwitz și

nu se mișcase de lângă el, spun**ându-i** vorbe mângâietoare și dezmiertâ**ndu-l**, de parcă bătrânul director ar fi fost din nou micuțul Petricek, pe care el, Malina, îl legăna odinioară sub privirile bunicului Humberto - doică aspră, dar inimoasă. Directorul zăcea nemișcat, cu ochii întredeschiși, dar asculta fericit, ca pe o poveste frumoasă, sporovăiala lui Malina despre oameni și animale, despre cai și fiare, despre Gajdâmos cel cu picioare lungi, despre dresorul Gambier, despre domnul conte d'Ascensons, despre groful Pallachich și despre Miss Satanella, când intrase pentru prima oară în arenă cu lipițanii „ei” albi, despre memorabilul turneu prin Rusia și despre cum l-au cumpărat pe Bingo, în Teheran. O strălucire de calmă mulțumire se așternea pe chipul bolnavului, iar când Malina tăcea, mâna stângă a lui Berwitz căuta dreapta osoasă a bătrânului și i-o mângâia cu recunoștință.

Acum, cei doi erau o apariție de nedespărțit a Circului Humberto. După ce luau micul dejun împreună, Vendelin Malina îl îmbrăca pe director, îl ajuta să se așeze în fotoliu și apoi îl împingea încet și cu băgare de seamă spre grajduri; acolo se opreau lângă intrare, iar Berwitz urmărea cu privirea pe îngrijitorii care curățau și vedeau de cai. După o vreme strângea mâna bătrânului, și Malina îl ducea printre cuștile fiarelor, la maimuțe și papagali, la elefanți, sau **într-**una din lojile circului, de unde putea urmări repetițiile. Se obișnuiseră atât de mult unul cu altul, încât era de ajuns un ușor semn din mână sau din ochi, și Malina ghicea îndată ce vrea Berwitz. În devotamentul lui fără margini, Malina ajunsese până acolo încât era destul să se uite în ochii lui Berwitz și rostea fără greș ceea ce voia să spună directorul. La început, oamenii nu pricepură și-l repeziră pe bătrân, cum că era ultimul care avea dreptul să le poruncească; dar curând se obișnuiră cu această ciudată priveliște - fostul director, nemișcat în fotoliu, privind în dreapta și în stânga, și bătrânul cu părul alb, care stătea în picioare lângă el, i se uita în ochi și spunea: „Rudolf, vezi de copita lui Trafalgar

- i **s**-a prins ceva de ea. Martin, Dahomey are coama prost împletită". Dintr-odată îi străfulgeră gândul că Vendelín Malina e mort pentru circ, Petr Berwitz e și el mort pentru circ, dar că amândoi laolaltă alcătuiesc o ființă care mai veghează încă asupra bunului mers al Circului Humberto

În această situație, când Petr Berwitz se împăcase cu soarta și se liniștise pe deplin, când se putea vorbi în fața lui despre toate grijile lor, fără primejdia unui nou atac, Anezka îndrăzni să convoace un consiliu de familie, pentru a hotărî ce se va întâmpla în viitor cu circul. Petr Berwitz stătea în capul mesei, cu Malina alături; de jur-împrejur luaseră loc Anezka, Helena, doamna Hammerschmidt, Frans Steenhouwer, inspectorul Karas și Vasek. Steenhouwer le înfățișă pe scurt situația. În forma sa actuală, circul va scăpa cu mare greutate de noi datorii. La primăvară trebuie să predea adăpostul de iarnă și banii pe care îi vor lua din vânzarea terenului nu vor ajunge pentru acoperirea datoriilor din anii trecuți. Va fi nevoie să vândă o parte din animale pentru a scăpa de datorii. Ar fi mult mai bine dacă ar începe imediat vânzarea animalelor pentru a nu mai lăsa să crească degeaba cheltuielile și pentru a micșora regia. Așa **s**-ar obține și prețuri mai bune, căci lichidarea silită din primăvară ar putea să le aducă o nouă decepție. Din circul actual va rămâne în primăvară un circ de mărime aproape mijlocie, care **n**-ar putea hrăni atâția oameni câți sunt acum. Ar fi de preferat ca transportul să se facă pe calea ferată, întrucât **i**-ar costa mai ieftin, dar, în situația de față greu ar putea face față bănește. Trebuie apoi să țină seama și de faptul că locul de refugiu din Hamburg e ca și pierdut pentru ei, acum, când în oraș se ridică un mare și modern teatru de varietate. Așa crede Steenhouwer, apreciind situația din punct de vedere financiar. Familia să hotărască singură ce concluzii să tragă, să înceapă munca din nou, cu un circ mic, în condiții grele, sau să vândă tot. În acest caz **s**-ar putea obține un capital oarecare pentru părinți, iar ceilalți ar trebui să se împrăstie și să-și câștige... să-și câștige...

Steenhouwer voise să spună: „să-și câștige existența în altă parte”, dar se uită la Berwitz și văzu două lacrimi mari lunecându-i pe obraji. În clipa aceea unchiul Franș se poticni și nu-și mai isprăvi vorba. Femeilor începuse să le tremure bărbia, iar doamna Hammerschmidt își trăgea nervoasă nasul.

— Eu, dragii mei, începu ea nestăpânit, ca să nu izbucnească în plâns, n-am să vă fiu o povară. Știți cât vă iubesc pe toți și cât de bucuroasă am fost să merg alături de voi. Dar când veți lua o hotărâre, să nu vă gândiți la mine. Eu am pensioara mea după răposatul maior și pot să mă întorc acasă, la Viena. Eu am cu ce-mi duce zilele, numai de-aș ști că v-ați rostuit și voi într-un fel. Numai...

Și doamna Hammerschmidt începu să plângă cu adevărat.

— Nici cirnu vreau să vă fiu o povară, îi luă vorba Steenhouwer. Desigur, o să-mi fie greu să mă despart de biroul meu, dar dacă va trebui, sper să-mi câștig pâinea și în Olanda.

— În ce mă privește pe mine, vorbi calm și sigură de ea Anezka Berwitz, aș prefera circul. Am trăit atâtea în el - și bune, și rele, iar acum, în urmă, mai mult rele, decât bune. Dar, zău, aș lua totul de la capăt, chiar și în sărăcie. A fost o viață frumoasă. Am semănat în lume bucuria și veselia, am muncit cinstit, cu oameni cumsecade și cinstiți, în mijlocul animalelor, pe care a trebuit să le iubim. Nu știu unde aș mai putea afla o asemenea fericire. Dar noi, eu și tata, suntem acum bătrâni, nu mai avem dreptul să hotărâm asupra viitorului. În privința noastră va trebui să hotărâți voi doi, singuri.

— Mămica are dreptate! exclamă Helenka emoționată. Nu există pe lume nimic mai frumos decât circul. Cai! Elefanți! Lei! Tigri! Arena! Și publicul! Nu vreau să mă despart de toate astea, nu pot! Chiar de-ar fi să avem doar un singur căluț și o maimuță, iar cortul numai găuri, ne vom câștiga noi traiul, și asta va fi mai frumos decât orice altceva.

— Da, Helenka, rosti Vasek în cele din urmă. În privința asta suntem amândoi de acord. Iubesc circul ca și tine. dar e la mijloc Petficek...

Helenka deveni gravă și lăsă capul în piept.

— Petricek... murmură ea resemnată. Da, Petficek. Nu pot să-l las pe Petficek. Dragostea pentru el e mai puternică decât circul.

— Cred că suntem în aceeași situație ca și părinții noștri, începu din nou Vasek. Nici noi nu ne mai putem hotărî viața după bunul nostru plac. Și noi trebuie să ne gândim înainte de orice la copilul nostru. Dacă Petficek ne-ar semăna, totul ar fi foarte simplu. Dar el aspiră la cu totul altceva. Și una cu alta nu se întâlnesc, știi tu prea bine. Ori ne despărțim de copil, ori de circ.

— De el, niciodată. Nu mă pot despărți de Petficek. E-atât de firav! Atât de plăpând! Aș muri de frică să nu știu ce e cu el.

— Iar el ar muri de dorul tău.

— Atunci ce soluție vezi? interveni în discuție Anezka.

— După părerea mea, există o singură soluție, răspunse Vasek. Acum câtvatimp Bures mi-ascris că la Praga s-ar putea închiria un mare teatru de varieteu. L-am rugat să se intereseze între timp de condiții. Eu unul găsesc că nu sunt rele. Dacă ați fi de acord, m-aș duce acolo și aș trata chestiunea. După aceea, am putea lichida circul și eu aș prelua la Praga varieteul. Aș putea să-i încredințez unchiului Frans contabilitatea, iar Petficek ar avea asigurate studiile. Un singur lucru aș dori din partea lui tata Berwitz: să-mi permită să numesc localul *Théâtre Variété Humberto*. E un nume prea celebru ca să-l lăsăm să se piardă.

Toți se întoarseră spre Berwitz. Acesta ridică mâna și-l atinse încetisor pe Malina. Iar bătrânul, uitându-i-se în ochi, spuse:

— O singură întrebare numai: o să aibă Vasek destui bani pentru un astfel de teatru?

Abia atunci se mișcă și Karas-tatăl pe scaunul lui.

Trebui să-și învingă tulburarea pentru a vorbi. După ce tuși de câteva ori, zise:

— Vasku are bani pentru primul an. Garanția o va depune pentru el morarul Smetana, adică Honza Bures. Prin urmare, treaba ar merge.

Din nou se întoarseră cu toții spre Berwitz. Rânduiala patriarhală în conducerea circului nu îngăduia să se ia o hotărâre fără încuviințarea sa. Berwitz lovi ușurel cu palma stingă în masă și Malina îi rosti gândul:

— Vasku să se ducă acolo să vadă. Dacă îi place, transformăm circul în varieteu. Dar numele de Humberto trebuie să trăiască.

Era o hotărâre condiționată, dar după zece zile știură că rămâne definitivă. Vasek alcătui programul reprezentațiilor, astfel încât viața circului să se desfășoare nestingherită în lipsa lui, și plecă împreună cu Kerholec la Praga. Se întoarse a treia zi, cu un contract semnat în regulă, prin care închiria de la domnul Achilles Breburda clădirea teatrului de varieteu, cu toate instalațiile, începând de la 1 octombrie 1890, pe o perioadă de cincisprezece ani. Cincisprezece ani - timp în care, cu ajutorul Celui-de-sus, Petricek își va termina studiile.

După ce Vasek îi citi contractul, Petr Berwitz întinse mâna stângă și-i strânse mâna cu o nebănuită putere. Apoi, cu fața crispată, rosti cu mare greutate:

— Circul Humberto... de la arena rotundă... la clădirea de piatră... Să-ți dea Dumnezeu noroc!

PARTEA A PATRA

S

e împlinise un secol din acel an 1790, când bătrâna domnișoară Montansier, actriță, pe adevăratul ei nume Margueritte Brunet, își părăsi ingratur rol de amoroasă, pentru unul mai amăgitor, de afaceristă, și își deschise un teatru pe calea Palais Royal, la Paris, pe care îl numi *Théâtre des Variétés*. Deveni astfel nașa unui gen teatral, încă nedesăvârșit în atmosfera de desfrâu a Parisului, fără o formă și o expresie fermă, care își căuta pe băjbăite

drumul spre viață. La început, cultiva opereta picantă și farsa grosolană, după a căror lascivitate, scoasă în evidență de tricotul costumelor, urmă exact opusul lor, nevinovatele „jeux forains”, exhibiții de bâlci, în care acrobații și animalele dresate trebuiau să excite nervii oboșiți ai spectatorilor. Palais Royal deveni nu numai leagănul Marii Revoluții, ci și al acestei modeste arte, care luptă apoi trei sferturi de veac pentru dreptul său de a exista și în afara arenei rotunde a circului. Până la tragedia de la Sedan, imperialitatea se arată pe deplin de partea circului. Lui Napoleon al III-lea, Cezarul și circul îi păreau două noțiuni indisolubil legate. Abia când cântăreții de pe podiumul cafenelelor de concert și improvizările nebunești ale artiștilor ce se produceau în localul *Chat noir* din Montmartre obișnuiră publicul cu un program mai variat și mai fantastic, se consolidași teatrul de varieteu, transformându-se într-un gen aparte, pentru ca la scurtă vreme după aceea să treacă granițele țării de baștină și să prindă rădăcini pretutindeni în marile orașe.

În acea vreme, circul agoniza. Cel puțin circul de felul celui creat și cultivat de Petr Berwitz, urmând tradiției bătrânului Humberto. Dar aceasta era numai o criză trecătoare, o perimare a unei anume forme, deoarece în aceeași perioadă de timp pe toate căile ce uneau Atlanticul cu Pacificul veneau în serie vagoane speciale, care duceau dintr-o țară în alta „Cel mai mare spectacol”, circ, menajerie și muzeu etnografic al businessmanului Phineasei. Barnum. Totul trebuia să fie neobișnuit și nemaivăzut. Dacă în istoria comedianților nu mai exista nimic nou sub soare, noul se realiza măcar prin grandoarea proporțiilor și a cheltuielilor întreprinderii. În locul cortului susținut de un stâlp central - un adevărat palat de pânză susținut de trei sau de cinci stâlpi; în locul micii băltoace din rotonda arenei - cinci lacuri strălucitoare de arenă, așezate unul lângă altul; în locul unei singure orchestre - trei orchestre înăuntru și două afară; în loc de șaiszeci de cai - șase sute; în loc de șase

elefanți - treizeci; în loc de un singur fachir - un cort uriaș, în care se expuneau rarități și monștri umani; în loc de cinci sute de afișe - cinci mii, zece mii, toate vestind cu surle și trâmbițe că aceasta era unica galerie a tuturor minunilor pe care Cel-de-sus a binevoit să le creeze printre oameni. Un Kranz poate că ar fi fost în stare să reziste loviturii acestei gigantice înșelări a simțurilor și să transforme vechea și onesta meserie de comediant potrivit cerințelor dezvoltării capitaliste. Oameni cu o natură mai delicată, ca Václav Karas, nu erau însă în stare de asta. Poate că însăși instinctul de conservare îl împinsese, după lungi deliberări cu sine însuși, să evite ciclonul unui bluf și să se salveze, refugiindu-se pe insula nou apărută.

Într-adevăr, teatrul de varieteu constituia pe atunci o noutate, și nu numai pentru el. De îndată ce se hotărâse lichidarea circuitului, căută să intre în contact cu proprietarul varietelui din Hamburg, pentru a învăța câteva din secretele viitoare sale profesii. Dar își dădu curând seama, că pentru omul acesta contează în primul rând câștigul și că nu are nici cea mai mică idee despre ceea ce trebuie să fie programul propriu-zis al teatrului. În primăvară, Vasele avu posibilitatea să vadă și primele spectacole. Le urmărea zilnic, din sală și din culise, încercând să le descopere principiile diriguitoare, dar nu i se înfățișă nimic altceva decât o îngrămadire întâmplătoare de felurite numere artistice. Genul acesta nou de teatru se afla încă în scutece și aștepta să se ivească un spirit coordonator și cizelator, care să-i modeleze din acest amestec adevăratul chip. De altminteri, primele programe fuseseră întocmite de către agenți, alăturând, fără nicio alegere, tot felul de numere artistice. Nu vedeau pic de pricepere în ce privește rânduirea și succesiunea acestora în program. Vasele își dădu seama că programul lor demodat și învechit de la circ dovedea mult mai mult spirit artistic. Ceva din tehnica scenei și a culiselor, iată singurul lucru pe care îl prinse - în măsura în care acestea se deosebeau de munca în arenă.

El însă voia să știe mai mult și de aceea plecă pentru o săptămână la Paris. Vizită acolo tot ce avu timp să viziteze, teatrul de varieté, circurile, șantanurile și cabaretele, vorbi cu directori, administratori, regizori, ajutori de regizori și personalul tehnic, cunoscă reprezentanți ai agențiilor de specialitate și purtă discuții cu mulți artiști și oameni de teatru. Văzu nemăsurat de multe lucruri inteligent făcute, înțelese tot felul de experiențe ale practicei artistice, îi veniră și idei noi, iar după o săptămână se întoarse acasă cu capul plin de impresii și de învățăminte. Simțea că Pa râsul e în adevăr o mare răsadniță de idei și de experiențe, dar nu se lăsă orbit de el. Toți oamenii aceia remarcabili pe care îi cunoscuse acolo îl fermecaseră prin verva lor de viață, prin amabilitatea, spiritul și manierele lor alese, dar sub acest înveliș seducător descoperise doar două lucruri serioase: dorința nemăsurată de glorie personală și agonisirea furibundă a fiecărei centime. Toți erau posedați de dorința de succes, se ridicau pe ei înșiși în slăvi, cântă**ndu-și** singuri osanale, pândi**ndu-și** cu gelozie de femeie vanitoasă adversarii și fiind gata să-i bârfească oricând cu răutate. Și deși vorbeau atât de aprins de laurii cucerii și de zborul spre stele, se uitau în mod cu totul prozaic în buzunarul altuia, să vadă cât câștig îi aducea afacerea lui, invidiind pe cei mai norocoși pentru francii lor, calici**ndu-se** cu banul propriu și strădui**ndu-se** să stoarcă din orice prilej un avantaj material.

Toate acestea îl întristau pe Vasek. Oameni atât de talentați, cu asemenea posibilități, cu atâtea daruri înnăscute, nu înțelegeau ceea ce el, Vasek, crescut printre modeștii ridicători de cort cehi, simțea cu fiecare fibră a ființei lui, anume că toate aceste frumoase realizări ale unuia sau ale altuia, luați în parte, sunt în mare măsură nefolositoare, o vanitate zadarnică, dacă nu se sprijină pe colaborarea și solidaritatea colectivului. Vasek era copilul unui asemenea colectiv. Încă din anii copilăriei văzuse cum toți bărbații din jurul lui conlucrează de minune, văzuse ce

armonie desăvârșită există între ei, cum se înțeleg din ochi, cum se ajută și cât de puternică este legătura dintre ei, chiar și în absența cuvintelor frumoase. Toate acestea se aflau și în el, și toți tinerii pe care îi chemase din satul lui natal le aveau de asemenea ca pe o moștenire a obârșiei lor. Fiecare dintre ei își îndeplinea fără greș datoria, dar ceea ce îi făcea în primul rând să se simtă puternici era sentimentul colectivului. Acest sentiment era atât de adânc săpat în sufletul lui Vasek, el credea atât de mult în coeziunea aceasta, încât avea convingerea că și izbânzile-i personale sunt mai mari și mai importante tocmai pentru că nu a ajuns la ele numai datorită lui însuși, ci și încrederii celorlalți, precum și armoniei dintre ei. Artistul de circ sare, firește, cu plăcere, face voltije sau dresează animale, și se străduiește să dobândească o cât mai mare perfecțiune, fiindcă e în joc onoarea lui. Dar cu atât mai bine lucrează, atunci când știe că tovarășii săi îi urmăresc evoluția, că așteaptă să se remarce, asta și pentru că își simt onoarea lor în joc. Iar când știe că o performanță bună ajută și celorlalți, că ridică nivelul muncii comune și contribuie la succesul circuitului, e conștient că pentru asta îl îndrăgesc cei din jur și că îi vor întinde o mână prietenească de ajutor la nevoie. Sunt credincioși muncii lor, păstrează credință reciprocă și rămân devotați colectivului în mijlocul căruia au intrat. Tocmai în această loialitate își avea izvorul puterea aceea deosebită, recunoscută și de Petr Berwitz.

Iată ce se întâmplă în ziua când Vasek luă temerara hotărâre de a lucra în teatrul de varietate. Seara veni la el Kerholec, acel remarcabil platzrmeister, care fusese ani de zile inima și creierul Circuitului Humberto.

— Vasek, directore, începu Kerholec, să știi că treaba asta de care vrei să te-~~apuci~~ tu nu-i fleac. Am vorbit și cu bătrânul, cu taică-tău, și-am hotărât să nu te lăsăm singur. Ceea ce știi tu n-o să-ți fie de prea mare ajutor la varietate. Aici faci un salt peste doi elefanți, dar acolo poți să nimerești din prima clipă în gura leului. Pentru treburi de-

alde astea sunt mai de folos ochii bătrâni decât trupul tânăr. Drept care am hotărât - și sergentul Vosâtka a fost întru totul de acord - să mergem și noi la Praga cu tine. Taică-tău o să aibă grijă de ce se petrece în fața cortinei, iar eu de ce e îndărătul ei. Tu fă-ți treaba ta de director cum știi și cum te pricepi, dar clădirea de piatră o **s-o** păzim noi. Aici mai văd ceva bun. Helena e o femeie de treabă, dar suportă tare greu despărțirea de circ. Nu tu trambalare, nu tu dezordine, să stai mereu în tihnă și în confort, cred și eu că o să-i vină să înnebunească. N-are să-i strice să o aibă lângă ea acolo pe Alice. Acum **s-o** luăm și pe partea ailaltă: noi, care va să zică, mergem printre ai noștri, dar Helena o să se afle printre străini, și ea nu-i atât de insensibilă la răceala celor din jur, așa cum suntem noi. Ei, și acum, tinere, mai rămâne doar să nu te împotrivești și să nu cauți să ne convingi de contrariu. Am hotărât, și basta. O să ne ținem de clădirea de piatră mai abitir decât o ipotecă!

Cum oare era să se împotrivească Vasek, când ei îl scuteau dintr-odată de atâtea griji! Tocmai aici se văzu acea loialitate a lor. Tovarășii nu-l părăseau la ananghie, mergeau alături de el. Și nu numai aceștia doi: și tinerii ridicători de cort din vagonul 8 veniră alături de el, de tovarășul lor, ca să-i fie de ajutor la nevoie. Așa se făcu că, mai înainte chiar de a părăsi Hamburgul, Vasek avu cortineri și oameni de culise necesari pentru teatrul din Praga.

Primul care se instalează la Praga fu însă unchiul Frans Steenhouwer. Domnul Achilles Breburda își încheiase stagiunea în ultima zi a lui aprilie, iar la 1 mai, Frans se și instalează în biroul lui, pentru a purta de pe acum corespondența viitoarei administrații. Agențiile trimiteau neîncetat oferte și angajamente ale artiștilor și era necesar ca Vasek, la Hamburg, să le studieze și să aleagă. Rămăsese la Hamburg întrucât chiria locuinței lor permanente era plătită până în septembrie și nu aveau să plătească două chirii. Din când în când părăsea orașul

pentru a viziona spectacolele altor teatre străine și a vedea cu ochii lui principalele numere ale acestor teatre. Când putea, se întorcea prin Praga, unde punea la punct împreună cu Steenhouwer unele pregătiri în vederea primei sale stagiuni.

— Respectele mele, domnule director, îl întâmpină întâia oară olandezul, vrând să-i arate că a început să o rupă în cehă. Vasek simți din nou cât îi este de drag omul acesta liniștit, cu capul pleșuv, care își adusese un pat de fier și un spălător vechi **într-o** cămăruță, lângă birou, ca să nu-i facă prea mare cheltuială. Când venise la Praga, Steenhouwer nu cunoștea pe nimeni, în afară de morarul Smetana-Bures. Dar acest punct de sprijin din vecinătatea podului Kamenni îi era de ajuns pentru a fi sigur că va cuceri orașul întreg.

De cel mai mare ajutor în această privință îi fusese amabilul domn Achilles Breburda și frații săi. Erau pe atunci la Praga trei Breburda, tustrei fii lui Matyas Breburda, hangiu și măcelar în Kardasovă Recice. Bătrânul Breburda fusese un bătaș vestit, temut în tinerețe în focul încăierărilor de prin cârciumi, prilejuite de petrecerile din întreg ținutul Jindfichuv Hradec. La maturitate se mai domolise puțin. Nu mai trebuia să cutreiere toate târgurile din sudul Boemiei pentru a cumpăra animale. Stabilise legături de bună prietenie cu administratorii proprietăților, moșiilor și conacelor nobiliare. Avea șiretenia și priceperea țaranului, înainte de a încheia târgul vorbea ca la capul unui bolnav, iar după aceea tăcea ca mormântul, dar știa să-și deschidă pe neobservate punga, ori să lase ici-colo câte un sutar, la întâmplare. Cunoștea o sumedenie de chipuri în care să ungă pe cineva, și cei mai frumoși cai din grajdurile nobililor ajungeau apoi fără excepție în măcelăria sa. Își însușise el însuși maniere nobiliare, iar pe cei trei fii ai săi îi botezase în ordinea în care veniseră pe lume, după alfabet, de parcă le-ar fi curs sânge albastru în vine: Achilles, Bretistav, Ctibor. Alesese pentru toți nume de eroi, deoarece iubea forța și admira curajul. Achilles

învăță meseria de chelner, veni la Praga, cumpără o grădină-restaurant în Stranice, unde organiza concerte ale fanfarelor militare și serate dansante pentru lumea bună. După un timp preluă și hotelul și restaurantul „La arhivoevodul Ludovic”, din Porici, și, prin mijlocirea tatălui său, cu sprijinul câtorva nobili, obțină și restaurantul din incinta Camerei. Frate-său Bretistav învăță acasă meseria de măcelar și se stabili în cartierul Staré Město din Praga, ca proprietar al unor măcelării, întrecându-i pe toți ceilalți meșteri praghezi în calitatea cărnii de vită și de porc, cu care îl aproviziona din belșug bătrânul Matyas din Kardasovă Recice. Al treilea frate, Ctibor, potrivit voinței tatălui, trecu prin școala producătorilor austrieci de vinuri, lucră în pivnițele podgoriilor cu specialități Mosel și Burgundia, și, întorcându-se cu limba atât de fin exersată în degustări, încât putea să prepare din diferitele resturi de pe fundul butoaielor un veritabil *Ckâteau-Neufdu-Pape* sau un *Margot spécial*, întemeie pe strada Jezdecka din Praga primul mare depozit de vinuri originale de Rin, Mosel, cele mai renumite varietăți de vin franțuzesc și spaniol, fără să mai vorbim de vinurile austriece și ungurești.

Cei trei frați se sprijineau unul pe altul, și cel mai mare, Achilles, era recunoscut drept căpetenia acestei treimi Breburda. El însuși lua pentru localurile sale carne de la Bretistav și vin de la Ctibor, dar, în afară de asta, le deschidea amândurora calea spre a deveni furnizorii nobililor și ai celor mai bogați burghezi din Praga. Când se întâlneau toți trei la Achilles, trebuiau întotdeauna să treacă în salonul cel mare, deoarece salonul cel mic era neîncăpător pentru ei. Toți aveau statura uriașă și voinicia bătrânului. La cursele de alergări de pe Lunca împăratului luau parte separat, fiecare în altă trăsură, deoarece n-ar fi încăput nici măcar doi într-o trăsură, ba chiar și cu unul singur calul abia își trăgea sufletul. Alergările de cai și luptele atletice erau singura lor pasiune. Datorită fraților Breburda, Praga devenise pe atunci paradisul atleților de

categorie grea. De la muncitorii abatoarelor și până la renumiții luptători de talie mondială, toți câți reușeau să ridice mari greutate, ori se remarcă în luptă, aveau în ospătăria populară a lui Achilles Breburda dreptul la așa-zisa porție greco-romană de carne și garnitură *knedliki*1, cam de vreo trei ori mai mare decât o porție obișnuită. Frații Breburda se arătau dispuși să plătească consumația atleților în orice restaurant, iar la concursuri ofereau premii de onoare și recompense de consolare.

Tocmai această admirație pentru atleți fusese motivul care îl îndemnase pe Achilles Breburda să cumpere teatrul de varietate, atunci când auzise că proprietarul, domnul Tichv, nu mai dorește să-l închirieze circurilor și teatrelor. Timp de cinci ani fusese el însuși director, și e de mirare că podeaua scenei nu s-a prăbușit sub pașii acelor formidabile matahale pe care le angaja pentru fiecare program. În timpul său, varieteul mișunase de herculi, care ridicau halterele lungi de un metru, aruncau și prindeau ghiulele de tun, ridicau în dinți un cal la o jumătate de metru de la pământ și învârteau un scrânciob cu câțiva oameni în el. Sala răsună de aplauze, căci societatea măcelarilor, a hangiiilor și barmanilor era întotdeauna acolo în păr, și mâinile lor puteau ceva. Asta, deoarece vizitele păturilor înalte ale societății se răriseră în ultima vreme. În pauzele de la ședințele Camerei, Achilles Breburda întreba pe clienții săi sus-puși de ce nu mai vin la varietate, unde el le-ar fi oferit totdeauna bucatele cele mai alese, udate de băuturi și vinuri din cele mai renumite. Domnii râdeau, îl băteau pe umerii puternici și în cele din urmă îi spuneau cu încetșorul că s-au plictisit să se tot uite la munții aceia de carne asudată și la osteneala lor de salahor, că toți sunt dornici să vadă ceva mai sprinten și mai elegant, mai multă variație și, în primul rând, femei frumoase.

Achilles Breburda se întristă. Femei frumoase! Marfa asta nu-l interesa de loc! Știa el vreo câteva renumite atlete, dar când își roști gândul, domnii izbucniră în râs și

îi spuseră că sunt dornici de ceva mult mai ușor. De această părere erau atât marea proprietate funciară constituțională cât și cea conservatoare, atât tânăra burghezie liberală, cât și cea conservatoare, atât reprezentanții clerului, cât și elita oamenilor de afaceri. Pe scurt, reieșea clar că arta varietelui era singura problemă asupra căreia nu existau divergențe în Cameră.

Datorită acestei repulsii unanime, restauratorul Achilles Breburda ajunsese la convingerea că activitatea artistică nu e de el și că va fi mai bine dacă va preda conducerea teatrului unui om de meserie, păstrând pentru sine doar ospitalitatea restaurantului. În consiliul de familie, frații Bretistav și Ctibor, precum și bătrânul Matyâs, îi încuviințară hotărârea și așa se ajunsese la tratativele cu Václav Karas, directorul artistic din Hamburg.

Frații Breburda erau oameni cumsecade și săritori, voiau o afacere bună și înfloritoare și nu aveau niciun fel de intenții lăaturalnice. De aceea, Achilles Breburda îl primi respectuos pe domnul Steenhouwer, ajutându-l în munca lui de pionier cu cele ce știa din propria-i experiență. La sfaturile lui și ale lui Bures, Steenhouwer luă legătură cu poliția și cu oficialitățile orașului, studie populația, își notă pe viitorii spectatori prezumtivi, mai ales pe cei din înalta societate aristocrată și din rândurile ofițerimii, căută furnizori, căută ziariști care să publice anunțuri, vizită redacțiile gazetelor, împrăștiind peste tot vestea despre celebrul Circ Humberto, a cărei direcție va prelua din toamnă *Théâtre Variété*. La sfârșitul verii, Bures îl anunță pe Vasele că, după cât se părea, terenul e pregătit și că tot orașul se interesează îndeaproape de noul teatru.

Cu Helenka, Vasek se înțelese să plece din Hamburg abia la începutul celei de-a doua jumătăți a lunii septembrie, când Petricek urma să înceapă cursurile gimnaziului din strada Truhlárská. Era o școală nouă, clădită de curând, și directorul ei, Eduard Kastner, își dădu tot concursul pentru a învinge greutățile legate de

primirea acestui nou elev, venit din îndepărtatul Hamburg.

Vara aceea fusese rece și ploioasă, și cei doi Karas se gândiră fără să vrea ce greu le-ar fi fost acum cu circul. Cel puțin începutul lui septembrie se dovedi cumplit. Din Cehia sosiră vești despre revărsări de ape și inundații, iar la 12 septembrie, când trecură granița, văzură Elba încă revărsată, întinzându-se în lagune argintii cu mult în afara malurilor ei. La Praga, potrivit înțelegerii, se urcară într-o trăsură și se duseră la moara lui Smetana, unde urmau să locuiască primele zile, până când Helena se va fi hotărât pentru una din locuințele indicate de unchiul Frans. Strada Karlovă li se înfățișă neobișnuit de murdară, plină de noroi, băltoace și clisă. Mai rău se prezentă situația la intrarea în strada Postovská, unde trebu. iră să coboare din trăsură și să treacă pe un podeț la moară. Vladimir Smetana îi întâmpină cu căldură, dar era trist; îi duse numaidecât în odaia din spatele casei, de deasupra morii, și le arătă de la fereastră pricina întristării: podul Carol fusese luat de apă în două locuri, trei picioare fuseseră surpate și resturile de butuci și de grinzi, îngrămădite de-a valma, se mai zăreau încă în apa înspumată.

Le povesti apoi de groaza din dimineața zilei de 3 septembrie, când au crescut apele. Nivelul râului creștea de la ceas la ceas și până seara ajunse cu patru metri mai sus față de normal. Râul ieșise dintre maluri și inundase străzile și piețele mai joase. Celebra cafenea Slovanskade peste drum se afla sub apă până la marginea de sus a parterului, la ferestrele primului etaj se ajungea cu ajutorul bacului. Teatrul Național era înconjurat din două părți de apă și reprezentațiile trebuiseră să fie suspendate. Râul sălbăticit și furibund purta de-a lungul și de-a latul dărâmaturile pe care le adusese în goana lui până aici, și se năpustea cu ele în stâlpii de susținere ai podului Carol. Lemnul a nenumărate plute astupase arcadă după arcadă și râul lovea în stâlpi cu mii de pârâgkii. Oamenii din mori nu mai dormeau. Iar dimineața, pe la cinci și jumătate, în ceața tulbure, o bubuitură înfundată, ca un tunet, acoperi

vuietul apelor. Podul Carol, podul Carol **s**-a dărmat! Al cincilea arc al podului se surpase, după el se surpă cel de-al șaselea, statuile sfinților mai rămăseseră încă în picioare, dar după aceea se surpă și stâlpul de susținere, și sfântul Ignat se prăbuși în apă, urmat de sfântul František cu indienii lui. Toți fură cuprinși de groază, ca în fața unei catastrofe naționale. Înainte de ora zece se auzi o nouă bubuitură: se surpase și al optulea arc, și vestita operă a Părintelui patriei se înălța în aer, tăiată în trei. Oamenii **s**-au adunat acolo în grabă și-și frângeau mâinile. Podul lui Carol, calea încoronării! Și toate grozăviile prin care trecuseră locuitorii de pe străzile inundate pălră în fața tragediei acestui simbol de secole al măreției și gloriei orașului Praga. Nu era însă vreme de tânguieți, pretutindeni era nevoie de ajutor, și Vladimir Smetana sărise bineînțeles printre primii să lucreze la descongestionarea drumurilor. Catastrofa trecuse, acum trebuia să intre în joc solidaritatea umană, ca să înlăture cât mai grabnic pierderile și pătimirile fiecăruia.

Karas ascultă profund mișcat povestirea lui Smetana. După aceea, când veni și unchiul Frans și se așezară toți în sufrageria lui Smetana, la cină, nu se putu stăpâni să nu întrebe dacă nu e cumva un semn rău că el, care abia a trecut prin catastrofa cu-circul, vine la noul său loc de muncă tocmai în clipele unei noi catastrofe.

— N-ai dreptate! îl contrazise Smetana. N-ai venit aici în clipa catastrofei, ci, dimpotrivă, în clipa fericită a operei de salvare. Catastrofele în genere-nu le putem prevedea și, deci, nici preveni, dar niciuna nu e atât de mare, încât dârzenia omului să nu o poată îndepărta. Orice dezastru trezește și întărește solidaritatea oamenilor. Rănila podului Carol vor fi vindecate și slava și frumusețea lui vor înflori iarăși. Nu e semn rău pentru venirea ta în Praga, dimpotrivă, e un semn al biruinței. Am auzit de la domnul Steenhouwer că vor veni și tatăl tău și Kerholec. Minunat! Veți avea din nou munca voastră colectivă, și ăsta e cel mai bun lucru. Iar eu voi avea aproape prietenii

pe care nu i-am putut uita. De altfel, îmi ești dator să-mi povestești cum a luat sfârșit Circul Humberto. Știu ceva de la domnul Steenhouwer, dar numai frânturi.

Yasek îi povesti cum a ajuns să ia această hotărâre și cum a vândut după aceea, cu bucata, animalele menajeriei și grupuri-grupuri de animale dresate. De cel mai mare ajutor îi fuseseră frații Hagenbeck, care își asumaseră pe neobservate rolul de mijlocitor și vânduseră progresiv totul, la un preț foarte tun, astfel încât lichidarea **s-a** produs în liniște, aducând până la urmă și o sumă frumoasă.

— La cine au ajuns elefanții? Întrebă curios Smetana.

— I-a cumpărat berlinezul Kranz.

— L-a luat și pe Arr-șehir?

— Nu, după vânzarea elefanților, bătrânul și-a luat rămas bun de la noi. A apărut deodată înveșmântat în alb, în portul indian, cu picioarele goale, în mână cu un cufăraș legat cu multe sfori, ne-a vestit că vaporul spre India pleacă, ne-a spus rămâneți cu bine și **s-a** dus. Am fost bucuros că a rămas până la sfârșit, altfel elefanții ar fi tânjit după el și n-ar mai fi mâncat vreo câteva zile, iar Kranz ar fi oferit imediat mai puțin.

— Dar Hamilton?

— L-au luat frații Hagenbeck. Au grajdurile pline de animale dresate - ei înșiși au început ca îmblânzitori și dresori - și le-a convenit să angajeze un om de nădejde, cu experiență...

— Numai că el o să moară fără circ...

— Așa ne-am gândit și noi, dar **s-a** întâmplat exact contrariul. De când nu mai apare în arenă, Hamilton **s-a** înzdrăvenit și și-a revenit aproape de necrezut. După trei luni, fața i-a devenit din nou proaspătă și ochii luminoși; singur ne-a spus că doarme bine, că are poftă de mâncare și că inima nu-i mai joacă renghiuri. Trăiește foarte mulțumit acolo, printre animalele lui Hagenbeck, învață focile să țină în balans o minge și să prindă scrumbii sărate, boxează cu cangurii și cântă pinguinilor mirați

„Colo-n bătătura noastră”. Pe el cred că l-am salvat definitiv.

— Dar bătrânul director Berwitz?

— Cu el, frăţioare, lucrurile nu merg prea bine. Poate că acum vorbeşte niţel mai lesne, dar jumătatea dreaptă a corpului i-a rămas fără viaţă. Câtă vreme vânzarea animalelor era la început, am lăsat să fie dus prin grajduri şi în clădirea cercului. Pe urmă, însă, lipsa animalelor şi mai ales a cailor îţi sărea în ochi, iar el se uita la ceea ce rămăsese cu atâta jale, incapabil să priceapă ce se petrece şi atât de chinuit, încât am hotărât împreună cu soacră-meă să-l ducem de acolo înaintea ultimei vânzări mai mari. Cine ştie cum ar fi suportat, şi o durere neaşteptată ar fi fost pentru el la fel de primejdioasă, ca şi o criză de furie. De Crăciun, doamna Anezka a vorbit cu el, în felul ei fermecător, şi la Anul nou au plecat împreună în Belgia.

— Mălina s-a dus cu ei?

— Eu însumi i-am propus să-i însoţească. Dar el părea că nici nu mă aude, era absent cu desăvârşire. Nu pricepea despre ce e vorba, iar când, în cele din urmă, s-a luminat şi s-a dumirit, a început să plângă. cum că-l gonesc din Cercul Humberto. L-am liniştit, i-am spus că nu-i aşa, iar după-amiază l-am găsit la ţapul Barbă-Albastră. 1 ţinea de gât şi i se plângea că trebuie să plece de la cerc. Multă vreme nici nu mi-a venit să cred, dar Malina l-a lăsat într-adevăr pe Berwitz, bolnav, să plece, şi a rămas cu noi. Cu noi? Nu, a rămas cu ţapul Barbă-Albastră. Nu lua în seamă pe nimeni dintre noi, şedea toată ziua în ţarcul lui Barbă-Albastră, ducându-i mâncarea sa, în vreme ce el poate că nu pune nimic în gură, îi tot vopsea barba şi îl tot îmbrăţişa, spunându-i că ei doi sunt cei mai bătrâni din Cercul Humberto. Uitase de-a binelea că e vorba de un al treilea Barbă-Albastră. L-am rugat pe Hagenbeck să ne lase ţapul până în ultima zi. După aceea am vândut tot. Kranz a luat şi costumele, harnaşamentele şi recuzita, vagoanele din jurul cercului au plecat, personalul s-a împrăştiat, şi nu mai trebuia decât să închidem porţile.

Atunci i-am spus lui Malina să ducă și ȧapul la Hagenbeck. A clătinat din cap că nu poate, că abia se ține pe picioare. Într-adevăr, era atât de slăbit, încât a trebuit să-l ducem în pat. I-am pregătit cămăruța unde șezuse tata și. mă tot gândeam unde să-l mut când vor veni cu demolarea. Dar n-a mai fost nevoie. Dimineața, Alice Kerholec a venit **într-**un suflet să-mi spună că Malina a murit peste noapte. **S-**a stins încet, în liniște. Trebuie să recunosc că mi-au dat lacrimile. Totul era ca **într-o** pădure, în fapt de seară: e lumină, lumină și deodată parcă se întâmplă ceva și se face noapte.

— Așadar, Vendelin Malina a răposat întru Domnul...

— Da. Și iată, așa, în liniște, **s-au** închis ușile Circului Humberto.

— **S-au** deschis însă alte uși, spre patrie. Ne întoarcem toți, acasă, pe rând, toți știm că suntem fiii țării în care neam născut, că abia aici ne clădim fericirea. Numai Vendelin Malina **s-a** smuls acestei legi și n-a ajuns la capătul drumului. A murit pe meleaguri depărtate. Ei, dar pentru omul bun, pământul e totdeauna ușor, pe când pe omul rău și pământul natal îl apasă ca o piatră de moară.

— A avut o moarte frumoasă, într-adevăr...

— Iar după moarte l-o fi așteptat o și mai frumoasă revedere - când, probabil, bălanul lui drag i-a nechezat acolo sus, întru întâmpinare!

II

A

fișe galbene și roșii luminau pe la colțurile străzilor ca niște focuri vii, altele mai mici îți săreau în ochi din vitrinele magazinelor, ziarele scriau zi de zi despre deschiderea noii stagiuni, biletele dispăreau iute de la agenții - totul vestea un început promițător. Doar în Teatrul Humberto, în ziua dinaintea premierei, domnea o liniște mormântală. De dimineață cântase orchestra, repetând superficial aranjamentele muzicale ale spectacolului. După repetiție întunericul învălui întreaga

clădire, cu excepția biroului. Karas-tatăl și Kerholec își aveau locurile lor de muncă în ordine, Steenhouwer era gata și el, când iată, deodată, după nespusa încordare a pregătirilor - o zi moartă. Václav Karas se simți cuprins de un fel de groază din pricina acestei liniști neașteptate. Trebuia să-și amintească mereu că e vorba de ceva firesc și caracteristic în teatrul de varieté. Artiștii soseau abia în ziua premierei. Măine, în schimb, să te ții! Fiecare tren va aduce pe câte cineva care va dori să repete împreună cu orchestra, și orchestra nici n-a văzut până atunci notele respectivului, fiecare își va repeta numărul pe o scenă pe care nu a jucat niciodată, se va îmbrăca **într-o** cabină în care n-a călcat niciodată, și va dori să se stabilească aici, **într-un** oraș unde nu cunoștea pe nimeni. Dirijorul va avea în program douăzeci de numere, și fiecare dintre artiști va pretinde altceva decât spune partitura, oamenii din culise vor trebui deodată să se lupte cu o sumedenie de obiecte și aparate cu care n-au mai avut niciodată a face și care vor trebui să se afle la locul lor, cu o exactitate de milimetru și de secundă, mașiniștii vor primi un talmeș-balmeș de comenzi, ba să scadă, ba să sporească lumina reflectoarelor, personalul restaurantului va veni să întindă mesele, va aduce farfurii și tacâmuri, porțelanurile și argintăria vor zăngăni, plasatorii și garderobierele se vor iniția în munca lor. Va fi un adevărat iad de confuzii și de neînțelegeri, și în mijlocul tuturor acestora va trebui ca el, directorul Karas, să fie gata oricând să intervină rapid, dar mai ales să urmărească atent repetițiile și din aceste frânturi de spectacol să-și închege în minte adevăratul program pe care să-l alcătuiască și să-l definitiveze în cursul după-amiezii. Programele erau culese la tipografie cu ordinea numerelor artistice aranjată la întâmplare, după presupuneri teoretice, și abia repetițiile aveau să indice adevărata desfășurare a premierei. Abia după aceea se va definitiva programul și tipografia va trebui să se dea peste cap, încât la șapte seara să aducă, tipărite, programele primei serii.

Vasek avea trac pentru prima oară în viața lui. O, de-ar fi fost vorba să apară el pe scenă, de-ar fi trebuit să se producă el însuși printr-un salt mortal, sau călărind în picioare pe crupa calului, sau prezentând o dresură cu niște fiare cu care n-a mai lucrat niciodată, el, Václav Karas ar fi avut nervi de oțel. Sau dacă ar fi fost vorba să improvizeze pe loc un întreg program cu oamenii lui cunoscuți, cu experiență, de la Circul Humberto, totul i s-ar fi părut o jucărie. Aici, însă, se afla în fața unor lucruri complet necunoscute, care mâine vor da năvală ca un ciclon și care ar putea să provoace un dezastru. Pregătise totul cu mare grijă, dar ziua de mâine depindea de conlucrarea rapidă a o sută cincizeci de oameni, care nu se mai văzuseră niciodată până atunci. Din cele douăzeci de numere artistice pe care le angajase pentru primele cincisprezece zile, văzuse doar trei cu ochii lui. Șaptesprezece dintre ele le acceptase la recomandția agențiilor teatrale pe baza programelor, a cronicilor și a fotografiilor.

În biroul administrației se aflau depeșele lor. Opt dintre artiști vor sosi mâine și țin să repete în cursul dimineții, nouă vor sosi între două și cinci după-amiază, doi pot sosi abia la șase și un sfert seara, ceea ce înseamnă că repetiția va dura cu aproximație până la șase și jumătate. După șapte și jumătate va începe să sosească publicul, care vrea să cineze înainte de începerea programului. Oare vor putea face totul la timp, înlăturând primejdia unui eșec dezastruos?

Și oare vor avea succes cu programul lor? Alcătuisese acest program cu grijă și după multă chibzuință. Experiența căpătată la Paris îl învățase să nu includă niciodată în programul unei seri două numere din același domeniu artistic. Știa apoi că primele două numere vor fi jertfite agitației din sală și, deci, că pot fi mai slabe. În schimb, cel de-al treilea număr trebuia să fie la înălțime și neapărat vesel, să topească gheața sălii. Totul trebuia să se desfășoare într-un ritm antrenant, programul să prindă

aripi și fiecare ridicare de cortină să însemne o surpriză pentru ochii spectatorului. Știa că se poate bizui pe flăcăii de la Horni Snezna, care sub supravegherea lui Kerholec, vor munci ca niște lei. Ya avea însă destule programe și afișe?

Își îngăduise în program o singură slăbiciune personală: de fiecare dată ținea să aibă un număr cu animale. Pentru mulțumirea lui și a Hélènei. O viață întreagă se obișnuiseră cu ființele acestea necuvântătoare și le-ar fi dus dorul dacă n-ar fi putut să mângâie zilnic un animal oarecare. Lipsă pe care o simțea mai cu seamă Helena, care moștenise de la mamă-sa dragostea pentru grajd și menajerie. Vasek ar fi vrut să păstreze acasă pentru plăcerea lor măcar pe cei doi foxterieri, Whisky și Brandy, dar Petfik se speriasse de hârjoana lor. Atunci dădu câinii lui Kerholec, între băieții căruia cei doi mici nebunatici se simțeau ca în rai. Așadar, ținea să aibă mereu în program diferite numere cu animale, și își asigură aceste numere pentru întreaga stagiune. De altfel, era convins că dresura place publicului și nu se temu să introducă chiar câte două-trei numere de dresură în același program. Pentru început avea numărul cu pisicile și câinii lui Miss Hariet și o dresură de urși albi prezentată cu mult curaj de către Mademoiselle Blanche.

Un număr îl incluse în program la sfatul lui Burcă.

— La Praga, îi spuse el, vei avea întotdeauna succes cu un număr muzical. N-are a face dacă e vorba de Paganini sau de o simplă armonică. Cine știe să cânte frumos e Dumnezeu pentru praghezi. Nicăieri în lume n-o să găsești atâta dragoste pentru muzică. Aici ai avea cel mai mare succes cu tigrii tăi, dacă le-ai cânta „Când Zdeněk al meu, de-un sfânt imbold cuprins...”

Karas îl ascultă, și, pentru început, alese ceva între Paganini și armonică - un virtuos la xilofon. Dar mai angajă încă un număr la sugestia celor din jur: Trio Romanov, gladiatori moderni. Despre acest număr îi vorbise Achilles Breburda, chiar din prima clipă, când

semnaseră contractul.

— Așadar, domnule Karas, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-am înțeles, și de la 1 mai sunteți stăpân aici. La toamnă o să ne arătați ce știți. E branșa dumneavoastră, n-am să mă amestec - cum nici domnia-voastră n-o să vă amestecați în sosurile mele de la bucătărie. Asta-i ca și cu Klara aia, despre care vorbește **într-**una domnul guvernator. N-o știți? E una, *Pachta*, parcă așa-i zice, nici eu nu știu prea bine, o fi fost vreo contesă. Dar domnul guvernator spune **într-**una: „*Klara Pachta, boni amici*111 - și asta înseamnă că atunci când e *bon*, e *bon*, iar când e de amândouă părțile *bon*, atunci e *bombon*. În sinea mea, eu înțeleg asta așa: între noi să fie mereu *Klara Pachta*. Dacă ați dori, domnule Karas, sau

1 Rostire incorectă a dictonului latin: *Clara pacta, boni amici* - înțelegerile limpezi sunt cheazășia unei hune prietenii.

dacă doamna ar avea nevoie la cină de o porție extra, comandați la bucătărie, eu voi da ordin să fiți serviți, nu mă uit eu la așa ceva. Dar dacă și dumneavoastră ați vrea să faceți ceva pentru mine... nu vreau să mă amestec în treburile dumneavoastră, dar dacă ați vrea și ați putea... v-aș vorbi de o porție extra, din partea dumneavoastră, pentru mine și pentru cei doi frați ai mei. Poate ați vrea, dragă domnule Karas, să angajați câteodată și câte unul de categorie grea, acolo... Știți, asta e pasiunea mea. Eu am salteaua mea și când vine câte un luptător mai acătării, atunci sau eu, sau Breta, sau Ctibor, ne luăm cu el la trântă... știți, în liniște, fără public. Doar chelnerul ăla gros, Sebele, cel de are lojă, vine să o facă pe arbitru. Asta e taina noastră. Vă rog nu suflați nimănui un cuvânt. Așa ceva nu se cade pentru un bufetier al Camerei. Știu că domnii nobili strâmbă din nas la vederea luptătorilor de categorie grea, dar pentru noi, oamenii obișnuiți, de jos, un gladiator din ăsta e o adevărată bucurie. Nouă ne place frumusețea trupului bărbătesc. Când vine un luptător din ăsta, când își încordează brațul de-i joacă mușchii, iar

bicepsul îi saltă nebunește, noi ăștia, oamenii de jos, avem ce vedea. Iată de ce aș vrea să vă rog ca... din când în când... dar numai dacă se poate... altfel, bineînțeles, *Klara Pachta!*

— *Klara Pachta!* încuviință Vasele. Și acum avea în program pe cei 3 Romanov, iar Achilles Breburda își pregătea salteaua.

— Numai de-ar trece odată seara de mâine! oftă Karas, în după-amiaza ultimei zile de septembrie, intrând în biroul lui Steenhouwer. De când sunt n-am avut de înfruntat atâtea lucruri necunoscute.

— Un lucru însă e cunoscut de pe acum, îi răspunse unchiul Frans. Teatrul va juca cu casa închisă. Și asta-i cel mai important.

— Îmi pare bine. Și artiștii joacă altfel când nu simt goluri în sală.

— Goluri nu vor fi. Mai sunt câteva locuri la galerie, dar și astea se vor vinde în cursul zilei. Ceva foarte important - la prânz am primit o comandă telegrafică de la Hamburg pentru o lojă.

— De la Hamburg? Zău? De la cine?

— Un oarecare conte Orsini.

— Orsini? E un nume cunoscut, nu?

— Și mie mi se pare cunoscut, dar nu-l știu pe conte. Trebuie să fie vreun admirator de-al tău, pentru că în telegramă îți urează succes.

— Cum? Unde-i telegrama?

Karas apucă grăbit depeșa pe care i-o întindea Frans. Și o citi de câteva ori:

„Wiinsche beslen erfolog bestelle pritrerreloge... U1

— Minunat! exclamă Karas, ridicând ochii spre Steenhouwer. Conte Orsini vine după mine la Praga! E într-adevăr măreț!

— Din asta îți dai cel mai bine seama că Circul Humberto nu e mort, ci continuă să trăiască. Admiratorii lui vin după el străbătând jumătate de Europă.

— Ce lojă i-ai dat?

— Cea din avanscenă. Loja asta place grozav nobilimii, fiindcă-i un pic mai retrasă.

— Minunat. Mâine adu-mi aminte să mă duc în pauză la el, să-i mulțumesc. Notează-ți, Frans. Orsini, Orsini! Frumos nume, de cavaler! în sfârșit, iată un semn bun! Alerg la Helenka, să-i spun și ei vestea cea bună!

Lui Karas îi venea să cânte. Publicul venea după el. Și ce public! Contele Orsini! Ziua de mâine nu mai era pentru el un hău întunecos, acum exista în ea un punct sigur, în care se putea sprijini, un punct strălucitor, care îi deslușea și îi arăta totul din jur într-o lumină mai roză.

Nici Helena nu-și aminti de vreun conte Orsini și nici pe tatăl său nu-l auzise vreodată despre el. Telegrama lui era însă o dovadă că există, și amândoi își simțiră inima mai ușoară.

Ziua hotărâtoare sosi cu tot haosul dinaintea premierei. Totul fusese pregătit cu minuțiozitate, dar deodată se iviră o mulțime de lucruri pe care le uitaseră, precum și altele, care în ultima clipă trebuiau făcute altfel. Birjari, servitori, hamali și comisionari începură să aducă de dimineată cufere, lăzi, cuști și din nou cufere, niște oameni necunoscuți își aruncau haina de pe ei și porunceau de pe scenă orchestrei și regizorului, alții cercetau cortina, se suiau la grinzile unde erau legate frânghiile, încercau podeaua, măsurau scena cu pasul, se certau pentru cabine, târau geamantane, cereau apă, explicau dirijorului cum să-i acompanieze și de unde să reia partitura, cereau la birou adrese de locuințe și ale celor mai apropiate magazine, se întorceau în sală, făceau cunoștință unii cu alții și fiecare se pornea acum să turuie de unde vine, ce angajament a avut acolo, ce fel era publicul, cum arăta locuința pe care a avut-o și cum era mâncarea. Era un haos, dar oamenii se comportau calm atunci când știau că le vine rândul pe scenă și când simțeau înțelegere pentru munca lor. Repetițiile mergeau strună, dar Karas nu putea să-și dea seama prea bine de adevărata valoare a artiștilor, căci foarte puțini arătau de

ce sunt în stare. Majoritatea erau atenți doar la muzică, să vadă dacă orchestra cântă așa cum sunt obișnuiți. Pe la jumătatea după-amiezii, Karas, fără să mai aștepte sfârșitul repetițiilor, trimisese vorbă la tipografie să tipărească programele pentru ziua aceea așa cum **s-a** stabilit.

Doamne, ce noroc că a păstrat orchestra care cântase și pentru teatrul domnului Breburda! Se dovedi că Pacek, rotofeiul capelmaistru, era un dirijor cu mare experiență, pe care nimic nu-l scotea din**tr**-ale lui. Se descurca în partiturile copiate, cu muzică scrisă în tot felul, în ștersăturile și adaosurile lor, mai puneă și el însuși pe ici și colo câte ceva, iar ajutorul lui, un tânăr cu ochelari, orânduia notele în așa fel, încât seara să urmeze în ordine, unele după altele.

Sosi și seara. Potrivit obiceiului său, Karas se duse în foaier, în calea șuvoiului de oameni ce se scurgea spre intrare, cercetând mulțimea cu o privire de șoim, dacă nu cumva recunoaște vreo figură din Hamburg, ca să-i spună: „Domnul conte Orsini?” Dar nu văzu pe nimeni. Își dădu seama doar că lumea e voioasă și că așteaptă cu simpatie spectacolul, în sală începuse să cânte muzica, flăcăruile lămpilor de gaz se măriseră, rampa strălucea. Acum trebuie să arunce o privire și în culise. Totul e în ordine! încuviințară vesel băieții din Horni Snezna; totul e în ordine! răspunseră glasuri mulțumite din cabinele în a căror ușă ciocăni ușurel. Iverholec ridică mâna. Două dansatoare în văluri își făcură iute semnul crucii, frecâ**ndu**-și de podea talpa dată cu praf de sacâz, cortina se ridică, și, iată - trebuiau să intre în scenă. Cele două fețe fardate încremeniră **într**-un zâmbet, trupurile se încordară, cinci, șase, șapte, opt tacturi - gata, acum!

Karas aruncă o privire în loja din avanscenă. Era goală. Se aștepta la asta - era prea devreme! se grăbi să iasă pe coridor și să ajungă sus, la balcon, de unde voia să urmărească acest întâi spectacol ca simplu spectator. Chiar de la primul număr avu obiecții. Fetele spuseseră că

vor dansa în costume roșii și ele erau îmbrăcate în violet. În plus nici decorul nu se potrivea cu culoarea costumelor - mâine trebuie căutat altul!

După cele două dansatoare urmă xilofonistul - doamne, câtă dreptate a avut Bures! Era abia al doilea număr și cortina se ridică de cinci ori la rând. Publicul se arăta entuziasmat. Apoi urmă echilibristul comic... da, avea priză la sală, sala era numai ochi. Acum, numai să nu se piardă ritmul. Nu, băieții se țineau bine... Abia se stinseră ultimele aplauze și cortina se ridică din nou. 3 Romanov, gladiatori moderni. Albert van Dyk, imitator de dirijor de orchestră, Rolf, iluzionist comic, *Three Stars*, trei fete la paralele. Apoi, un număr icarian; da, dar era mai bine să-l mute, are să pună iluzionistul între atleți și numărul icarian. Urmă *Miss Hariet*, dresură de câini și pisici. Un succes răsunător! Pauză.

Karas zbură spre loja numărul 5, unde se aflau Helena, Alice și copiii ei și Smetana. Zâmbete fericite, trei strângeri de mână puternice, prietenești. Amândouă femeile se pricepeau doar și erau mulțumite. Îi confirmară și ele entuziasmul publicului. Dacă n-au să dea chix în partea a doua a programului - și amândouă bătură repede în lemn - înseamnă din prima zi un mare și răsunător succes.

Strașnic! - și acum, iute, în culise, la Kerholec. Kerholec aflase câte ceva de la cei care se găseau de partea cealaltă a rampei. Aflase ce spuneau cei de care depindea în cea mai mare măsură reușita. Cei care cutreieraseră jumătate de lume. Kerholec clipi mărunț spre el, de departe, mulțumit.

— Bravo, Vasku! Toți sunt încântați. Spun că de mult n-au mai trăit o premieră atât de animată. Întreabă despre tine, cine ești de i-ai fermecat pe toți așa cum i-ai fermecat? Spun că înainte vreme Praga se lăsa cucerită cu greu și nu prea îi plăcea să aplaude.

Pe scenă se ridicau acum grilajele pentru dresura de urși albi. Frans Steenhouwer le ocoli luându-și-o poză

respectuoasă și făcu din cap spre Karas.

— Publicul e mulțumit, Vasku. Plasatorii și chelnerii mi-au spus asta. Lojile sunt mulțumite și ele. Prelungiți pauza cu cel puțin zece minute. Sunt mai multe comenzi pentru cină decât s-a apreciat la restaurant. Barem să se servească pe lumină. Mai trebuie să-ți aduc aminte de contele Orsini.

— Adevărat. Karel, aranjează tu cu pauza. Lungiți-o cu opt minute. Mai mult nu. Mă tem că prea întârziem.

Se opri în dreptul lojii din avanscenă și întrebă plasatoarea dacă e ocupată. Plasatoarea îi răspunse că da. De un domn în vârstă, în redingotă. Karas ciocăni la ușa. Un glas îl pofti înăuntru.

— Intră!

Vorbise în cehă! Nu cumva contele Orsini...?

Apăsă pe clanță. Deschise ușa și făcu ochii mari.

În fața lui se afla sergentul Ferenc Vosátka; acesta își luase o poză neobișnuit de solemnă.

— Ferenc - tu ești?

— Întocmai! Sergent Vosátka Ferenc, așa cum l-a făcut Dumnezeu și cum l-au îmbrăcat croitorii cehi din Hamburg. Vosátka Ferenc, alias contele Orsini. Vorba lui Honza Burcă: „Ceea ce unește inimile, nu mai dezleagă nici Vltava cu Elba la un loc!” Sper că-mi semăn destul de bine și că problema identității nu-ți provoacă îndoieli. Iar dacă înălțimea-voastră directorială crede că sunt doar o amăgire și înșelare a simțurilor, binevoiască să se așeze la măsuta asta, unde o venerabilă sticlă de *Veuve Cliquot* îl va convinge de existența mea fizică.

— Dar ce-a fost comedia asta cu titlul de noblețe?

— Foarte simplu, glorie târzie a neamului Humberto. Am presupus că azi, înainte de premieră, vei fi într-o dispoziție proastă și vei avea moralul scăzut. Și, ca să-ți ridic moralul, ți-am trimis depeșa de urări...

— Într-adevăr, Ferenc, mi-a ajutat foarte mult. Eram disperat. Ești bun mai ales că ai venit. Ce surpriză! Nu vrei să mergem la ai noștri? în primul rând de loji sunt

Helenka, Alice, Kerholec, Bures...

— *Avanti, signore!* Conte Orsini vă roagă să-l introduceți la slăvită curte humbertiană.

Restul serii fu atât de frumos și vesel, încât Bures-Smetana îi convinse lesne că un început încununat de atâta succes nu se poate să nu fie sărbătorit. După sfârșitul reprezentației trimiseră după Steenhouver, Kerholec și Karas-tatăl. Primii doi sosiră îndată, dar pe cel de-al treilea trebuiră să-l caute nițeluș. Îl găsiră în orchestră. În timpul ultimului număr își adusese acolo un scaun și începuse să cânte la trompetă marșul final - vestitul marș al Cercului Humberto, opus numărul 1, compus de Leopold Selnicki.

— Marșul nostru! exclamă cu bucurie toți cei aflați în loja directorială, când auziră, de jos, primele măsuri.

— Da, marșul nostru, încuviință Vasek. Marșul Cercului Humberto se va cânta câtă vreme va trăi *Théâtre Variété Humberto*. Trăiască tot ce are viață!

— Dar cu Selnicki ce mai e? întrebă Alice.

— **S**-a aranjat, răspunse Vosâtka. L-am numit primcastelan al localului „La logodnica marinarului”. A primit un pian de dimensiunile unei bărci mai mici și pântecoase și a ancorat cu el în colțul de nord-est al Mării Caraibilor, în golful Jamaica. Golful a primit acest nume după trupeșă sticlă de rom ce străjuiește ca un far pe capacul pianului, în loc de luminare. Câteva repetiții au demonstrat că romul îl luminează pe Selnicki al nostru mai bine decât becul cu gaz. Stă acolo și cântă cântece de-ale negrilor, dansuri mexicane și cântece din pampas, iar gloria lui crește pe nesimțite de la gurile fluviului Orinoco și până la Río Grande **d** «I Norte.

III

D

omnul Dvorák, portarul teatrului, auzi o trăsură opr**indu**-se înaintea intrării. Se uită pe geam și văzu coborând un bărbat mai în vârstă, chipeș, cu o înfățișare nobilă, maiestuoasă și demnă, de parcă ar fi fost însuși

domnul consilier de stat Goethe. Domnul Dvořák din cartierul praghez Karlin nu știa bineînțeles că a existat un oarecare consilier de stat Goethe, dar pricepu îndată că e o vizită importantă. Se grăbi să iasă din cabina sa, deschise ușa și făcu o plecăciune adâncă.

— Bună ziua, zise necunoscutul în germană. Unde e direcția?

— Pe cine să anunț? Întrebă domnul Dvofâk, mai mult din curiozitate, decât din imboldul de a-și face datoria.

— Bimbam, răspunse maiestuosul străin.

— Cum ați spus, vă rog?

— Bimbam! repetă necunoscutul.

— Un moment... murmură domnul Dvofâk, și intra uimit foarte în cabina sa, unde se afla telefonul cu interiorul. În teatru se introdusese telefonul de interior, deoarece de când inginerul Krizik se stabilise în cartierul Karlin, în castele mari se considera o dovadă de patriotism local sprijinirea tânărului inventator.

— Alo, raportă domnul Dvofâk domnului Steenhouwer, e aici cineva, un nobil, care vrea să meargă la direcție.

— Cum se numește?

— Asta-i buba, domnule administrator, vedeți că mi-e rușine să repet. Poate că n-am înțeles eu bine, dar l-am întrebat de două ori și de fiecare dată mi-a spus un nume imposibil. Cică, Bimbam...

— Ah, Bimbam, Bimbam?

— Nu, Bimbam, doar atât!

— Dar e Bimbam Bimbam.

— Un moment.

Domnul Dvofâk scoase capul din cabină.

— Domnul Bimbam Bimbam? Întrebă el, adresându-se domnului cu înfățișare impunătoare.

— Chiar eu. Bimbam Bimbam.

— Da, dânsul e, strigă domnul Dvofâk în telefon, pe jumătate năucit de această întâmplare. Bimbam Bimbam.

— Așadar, Bimbam Bimbam, spuse Steenhouwer.

Bine, să vină sus.

— Poftiți, domnule Bimbam Bimbam, îl invită domnul Dvofâk, ieșind din cabină, dar de astă dată fără vreo plecăciune. Sus, pe scară, la primul etaj, prima ușă la stânga, domnule Bimbam Bimbam...

— Mulțumesc, răspunse amabil domnul Bimbam Bimbam, și se îndreptă cu pas liniștit și elastic spre scară.

— Sunt Bimbam Bimbam, se recomandă el sus lui Steenhouwer. Primul e prenumele, al doilea numele. În hârtii

Însă, vă rog să scrieți invers, Bimbam Bimbam, și nu Bimbam Bimbam.

— Bineînțeles, domnule Bimbam, râse Steenhouwer, privind cu neascunsă surpriză fruntea înaltă, ochii mari și frumoși, nasul vulturesc și gura frumos desenată a domnului Bimbam. Domnul Bimbam arăta ca un vechi senator roman și tocmai asta i se părea ciudat lui Steenhouwer. Căci domnul Bimbam era cel mai vestit comic al anilor nouăzeci. Se spunea că publicul se tăvălește de râs timp de douăzeci de minute când apare pe scenă. Iar acum se afla în fața lui și, de i-ai fi aruncat pe umeri o togă, ar fi putut să joace imediat rolul lui Cezar.

— Sosirea dumneavoastră e pentru noi o mare surpriză, continuă Steenhouwer. Sunteți primul artist care vine înainte de termenul prevăzut în contract.

— Da, dar asta se întâmplă pentru că vin pentru întâia oară la Praga. N-am mai fost niciodată aici. Pe mine mă îngrozește gândul să apar în fața unui public necunoscut. Fiecare oraș are alt public. Dacă aș sta pe scenă trei sferturi de ceas nu mi-ar păsa. Dar numărul meu ține exact douăzeci de minute și nu pot să pierd în fiecare zi câte cinci minute ca să-mi înfrunt spectatorii, să-i atrag și să le câștig atenția. Trebuie să-i cuceresc numaidecât. Iată de ce vin într-un oraș nou cu o săptămână sau chiar cu zece zile mai înainte de primul spectacol, pentru a studia publicul. Pierd 14 zile, pe care le adaug la cheltuielile de regie. Când voi veni pentru a doua oară aici,

nu eu, ci oamenii se vor îngrămădi cu zece zile înainte la casa de bilete.

— Nu mă îndoiesc și tocmai de aceea regret că n-am semnat de la bun început un angajament pentru o lună de zile, și nu unul pentru două săptămâni. Ați fi avut numai de câștigat.

— Dar dacă n-aș fi plăcut publicului? Nu, stimată domn, omul nu trebuie să fie temerar. Publicul e o creatură groaznică. Niciunul dintre ai noștri nu e niciodată dinainte sigur de el pe scenă. Bineînțeles, putea să-mi fie egal, contractul e contract și pierderea ar fi suportat-o direcția. Dar eu nu privesc lucrurile așa. Cer un onorariu mare, dar vreau ca teatrul să câștige de pe urma mea. Asta ține de buna rânduială a lumii. Care e, la Praga, situația cu locuințele? Știți, eu am nevoie de o casă unde să pot tropăi și zbiera. Altfel, sunt un chiriaș foarte cumsecade, am numai o singură slăbiciune. În fiecare oraș colind pe la telali și cumpăr haine vechi. Pălării, șepci, îmbrăcăminte bărbătească și de damă, uniforme, livrele. Telalii de pretutindeni mă consideră drept un nebun pașnic. Dacă aș fi un nebun pașnic! Dar eu duc toate astea acasă, mă îmbrac cu ele în fața oglinzii și când iese ceva caraghios, încep să urlu și să țopăi ca un smintit. Nu știu din ce mi-o fi venind asta. Sunt un om liniștit, normal, cu purtări cuviincioase, dar când pun pe mine o haină străină, care-mi place, ceva ca un curent electric pătrunde în mine din haina aceea. Mă simt deodată, să zicem, pompier, și încep să zbier de parcă ar arde undeva. Știți, am o fire îngrozitoare, de mi-e și rușine. La hotel nu mă pot duce cu asemenea apucături și nici pe la niscaiva proprietărese nevriconse. Ce să-i faci? Zbierând așa acasă, ca un pompier doi sau trei ani zi de zi, până la urmă ies din asta cinci minute pentru scenă, și de patru ori câte cinci minute din astea îmi asigură existența. Ciudată existență, nu?

Steenhower scoase la iveală lista locuințelor. O mulțime de doamne din Karlin, Porici, Flora, ofereau găzduire artiștilor. Aceștia erau subchiriași căutați,

așezați, modești, economi, nu veneau niciodată prea târziu acasă, nu provocau niciodată neplăceri. Rămâneau în oraș 15 - 30 de zile, plăteau, își suiau cuferele în trăsură și dispăreau în lumea largă. După cinci sau zece ani apăreau deodată, de parcă abia ieri ar fi plecat, și cereau aceeași cameră, aceeași cafea cu cornuri dimineața și același serviciu ca și prima dată.

Artiștii de varieteu reprezentau o mică, dar importantă părticică a vieții din Karlin, și însuși Karas, ca director, își dădu seama din prima clipă că ei sunt plămădiți din cu totul alt aluat decât artiștii de circ. În circ mergeau toți alături, uniți de obicei pe toată viața. Alcătuiau un fel de sat pe roate și își purtau veșnic cu ei casa lor, cu toate intrigile, greutățile și bucuriile reciproce, **într-o** adevărată comunitate. Artiștii de circ erau pretutindeni acasă, cei de varieteu erau pretutindeni străini. Nu aveau cu cine schimba o vorbă, în afară de numărul lor nu-i interesa nimic altceva, colindau prin lume închiși în tăcere și nu se dezmoreteau decât atunci când se întâlneau cu un tovarăș de breaslă.

Pentru nicio altă categorie de oameni, noțiunea de „întâlnire zilnică” nu era atât de importantă ca pentru oamenii din teatrul de varieteu.

Praga, Viena, Varșovia, Londra - viața pentru ei însemna doar cafeneaua cutare sau cutare, a cărei adresă o aveau notată în carnetul lor de însemnări și unde se puteau întâlni cu oameni de aceeași breaslă și cu aceeași soartă, pentru a purta veșnic aceleași discuții despre mersul trenurilor și despre controalele vamale, despre directori și capelmaistri, despre vreun cunoscut comun, să-și spună pe unde, în ce program au lucrat și unde **s-a** petrecut vreo schimbare de „firmă” cum numeau ei întovărașirea a cel puțin doi artiști. În această viață grea, lipsită de căldură și singuratică, fiecare locuință temporară era un mare și important eveniment. Hotelul era pentru ei o continuare a acestei vieți nomade, și mai era și scump, pe când **într-o** familie primeau pentru bani mai puțini și o

fărâmbă de sentimente simple, omenеști, un pic de căldură. Carnetul cu adresele de locuințe era, la drum, bagajul nelipsit al fiecăruia. Însemnau acolo pentru cine știe ce împrejurare din viitor orice lucru privitor la locuințe din orice oraș al Europei, iar când rămâneau singuri, la masa din cafenea sau în tren, carnetul acesta era lectura lor preferată. Unele însemnări le trezeau amintiri despre o fostă locuință, altele le dădeau nădejdea de bunăstare și confort în viitor.

Câțiva dintre ei călătoreau împreună cu soțiile, care simțeau aceeași nostalgie din pricina acestei vieți fără rădăcini și fără cămin. O mică parte aveau cel puțin un colțișor în lumea asta, unde să se refugieze în lunile de vară, pentru a-și reîmprospăta forțele și a se odihni. Mai rău era de cei căsătoriți cu artiste, care, dintr-un motiv sau altul nu puteau forma împreună o „firmă” sau nici măcar să apară în același program. Aceasta i se întâmplase și elvețianului Ludvig Wächter, absolvent de conservator, care constatase într-o bună zi că are mult mai mare succes ca artist comic, pe scenă, decât ca vioara a doua în orchestră. Își luase numele caraghios de Bimbam Bimbam și începuse să cutreiere lumea, ca clown. La unul din popasurile sale se îndrăgostise nebunește de o frumoasă croată, care prezenta o dresură liberă de foxterier. Se căsătoriseră și călătoreau împreună, dar după un timp trebuiră să se despartă. Căinii ei îl îndrăgeau până într-atâta pe veselul lor stăpân, încât doamna Wächter nu-i mai putea stăpâni. Cât timp Bimbam Bimbam se afla undeva în culise, foxterierii lucrau neatenți și fără tragere de inimă. Iar când însuși Bimbam apărea pe scenă schelălăiau în cuștile lor și încercau să ajungă la el înnebuniți de-a binelea. Doamna Wächter încercase să-i schimbe pe cei mai recalcitranți, dar asta nu folosisese la nimic. Clinii erau atrași întotdeauna de domnul Wächter, slăbiciune care cuprindea ca o molimă pe fiecare nou tovarăș al lor.

— Draga mea Milica, îi spuse într-o zi Bimbam Bimbam soției sale, când căinii scăpaseră din cuști și se

năpustiseră pe scenă la mijlocul numărului lui, n-avem încotro. Pesemne că eu am un veritabil „fox-appeal”!

Punând în cumpănă căsnicia și câinii, se hotărâră, ca niște artiști ce erau, pentru câini, și anunțară agenția că se separă. Din acea zi, Bimbam se întâlnea cu Milica lui și cu foxterierii. ei doar atunci când trebuia să joace **într-un** oraș necunoscut. Din cele patrusprezece zile pe care și le lua pentru studierea publicului, patru și le rezerva pentru sine și își vizita soția.

— E totuși mai bine, spunea el mulțumit, decât în căsnicia dresorului Baron cu dresoarea Irma Condé. **S-au** căsătorit din pură pasiune de dresori. El are douăzeci și patru de tigri, ea - douăzeci de lei. Au visat la o viață în comun, plină de armonie, dar după căsătorie n-au găsit niciun varieteu care să angajeze **într-un** program patruzeci și patru de fiare. Omul propune, și fiara dispune.

Spre deosebire de majoritatea artiștilor, domnul Bimbam Bimbam era un minunat om de societate, amabil, volubil și vesel ca un copil. Avea mersul și ținuta impunătoare, dar când simțea că lumea îl privește și că șuşoteşte în spatele lui, spunând că seamănă cu Goethe și **întrebându-se** ce om mare o fi, își dădea **într-o** clipă pălăria pe ceafă, vâra mâna în vestă și, dintr-odată, se transforma din Goethe în Napoleon. Îi plăcea să stea de vorbă cu personalul de serviciu și cel mai plăcut popas zilnic îl făcea la domnul Dvořák, la poartă. O dată observă că domnul Dvořák își striga cuvintele de salut încă dinainte ca cel ce venea să apară în dreptul uşii sau ferestrei. Domnul Bimbam îl întrebă cum face de ştie dinainte pe oricine vine, și domnul Dvořák îi destăinuî că **s-a** obișnuit să recunoască toți oamenii teatrului după pași. Asta era ceva pentru domnul Bimbam. După trei zile cobora scara cu același pas leneș și târșăit ca al lui Steenhouwer și râse cu mare poftă când auzi de la poartă:

— Bună seara, domnule administrator!

Domnul Bimbam rămase foarte surprins când îl cunoscă pe directorul Karas. Clătină cu mirare din cap

văzând că e relativ tânăr, dar se arată și mai surprins atunci când recunosc în el un om de meserie și în același timp un artist care se pricepea la o mulțime de lucruri.

— Sunteți o cioară albă, îi spunea el lui Vasek. Un director de teatru care să cunoască meserie descoperi mai curând mulțumită săpăturilor arheologice. Oriunde te duci, peste tot te ciocnești nas în nas cu omul de afaceri cu speculațiile sale, secundat de un fost comis-voiajor în chip de director artistic. Prima lor grijă e să aibă blană și cilindru, inele în degete, să pufăie dintr-o țigară groasă de foi înfiptă într-un țigaret alb și să pară cât mai prezentabili. E de-a dreptul comic să vezi mereu același tip de om și aceeași comedie cu pretenții de teatru. În tinerețea mea, directorii erau mari pișcheri - mai ieri rătăcitori prin iarmaroace cu tocila-n spinare - pe scurt, un sortiment uriaș de șmecheri, pe care nu-i puteai descoperi din prima clipă și cu care trebuie să te joci ca șoarecele cu pisica până să le dibui șiretlicurile. Dar fiecare dintre ei avea ceva. În schimb, azi nu mai e nevoie să mai ciocănești, că sună a gol. Dar pozează. Pozează în fața mea, care sunt în stare să le mimez un milion de poze, de fiecare dată alta. Singură poza unei proeminente personalități de azi nu le-aș face-o, n-ar fi de demnitatea mea. Poza asta o învață orice vânzător de cravate, cum să se așeze și să-și tragă pantalonii, cum să-și frece mâinile deasupra mesei, cum să-și netezească părul, cum să ia o mină obosită sau indiferentă. Mă credeți că există azi directori de teatre și de circuri a căror supremă mândrie este că au fost numiți consilieri comerciali? Asta e latura îngrozitoare a vremurilor de azi. Un om neînarmat intră în cușca tigrilor, altul zboară prin văzduh la treizeci de metri deasupra pământului, altul jonglează cu greutate de optzeci de kilograme, și deasupra lor se lăfăie, ca stăpân, domnul consilier comercial care în urmă cu zece ani a dat faliment în resortul rufărie sau foiță de țigări. Credeți-mă, sunteți o cioară albă, și vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu deveniți neagră. Sunteți puternic prin

calitățile dumneavoastră, și nu aveți nevoie să vă luați o alură de personalitate proeminentă.

Cu cât domnul Bimbam îl cunoștea pe Vasek în toate laturile activității lui, cu atât era mai entuziasmat de el.

— Nepotul dumitale e în plină și înfloritoare dezvoltare, îi spunea el confidențial lui Steenhouwer, după ce se iniție puțin în relațiile lor familiare. Dacă va rezista, Varieteul Humberto va deveni raiul artiștilor și va aduce glorie mondială orașului dumneavoastră. Totul alunecă azi spre bluf, dar directorul Karas crede în muncă. Și în oameni. Poate nici el singur nu știe cât de mult le oferă în felul acesta. Majoritatea oamenilor sunt făcuți din material bun, dar nu-s conștienți de asta. Abia când simt că li se acordă încredere, își dau seama că pot, cu ceea ce au bun în ei, să se chivernisească la fel de bine.

Seara, domnul Bimbam Bimbam era însă tăcut, aproape taciturn. Colinda mereu prin sală, iar în pauză pe culoare, și a doua zi venea la direcție, clătinând din cap.

— Ciudat public, zicea, nu știu ce-o să mă fac cu el. Știți, pretutindeni publicul are o trăsătură precisă și expresivă de caracter, o dominantă oarecare. În unele părți e vesel și expansiv. În altele, greoi și neperceptibil. În altele, copilăros și simplist. În aceste cazuri te poți adapta și transforma după el. Aici însă e mai complicat. Oamenii parcă vin la teatru cu trac. Ca și când n-ar ști ce-i așteaptă. Sunt reținuți, reci, te cuprinde și disperarea când îi simți ca niște sloiuri de gheață. Și totuși nu le scapă nimic, văd totul, o greșală cât de neînsemnată, ca și un număr bun. Observă totul și cântăresc totul. Apoi, încet-încet încep să se încălzească. Nu știu încă din ce cauză, poate că muzica e de vină. Nu numai cea pe care o cântă orchestra. Mai există o muzică, și ea nu se predă la conservator. Știți, orice lucru perfect este în felul lui muzical. Oamenii de aici își dau seama de asta într-un chip oarecare, pentru că-i văd cum se luminează la față când se execută ceva perfect. Au în ei și o doză de spirit hâtru. Știu să râdă până la lacrimi. Habar n-am cum să le

pun pe toate cap la cap. Aș zice, agerime și bunătate sufletească, dar e greu să-i definești doar cu ce prinzi din aer. Vă spun însă: Bimbam Bimbam are motive să-și facă griji. Cred că lucrul cel mai bun va fi ca domnul Bimbam Bimbam să lase deoparte orice speculații în fața acestui public și să fie cât mai simplu și mai uman.

Sosi apoi clipa când Bimbam încetă să mai filosofeze și se închise în cabina lui pentru a se concentra. Seara, apăru pe scenă transformat **într-un** personaj ridicol și grotesc, trăncănind la prostii, căzând și împiedicându-se, un biet vierme omenesc, căruia i se întâmplă cincizeci de nenorociri în cinci minute, dar care nu se dă bătut și își vede mai departe de treabă. Publicul îl privea cu simpatie, râzând în hohote. Bimbam Bimbam deveni cuvântul de ordine al zilei și aduse teatrului Humberto reprezentații cu casa închisă.

— Ce ziceți pentru anul viitor? Acceptați un angajament pentru o lună întreagă? îl întreabă Václav Ivaras după expirarea contractului.

— **S-a** făcut! bătu palma domnul Bimbam Uimbam. Iar dacă voi putea născoci lucruri noi, aș vrea să vin aici în fiecare an, să joc în acest teatru și pentru acest public.

IV

O

mul cel mai mulțumit în acest nou mediu era poate Antonin Karas. Primul lucru pe care îl făcu înainte să intre în biroul directorului, fu să scoată portmoneul și, cu degete neîndemânatic, să tragă afară o hârtiuță. O desfăcu: în ea se afla o monedă strălucitoare de 20 de pfenigi - banul câștigat de Vasek când purtase pentru întâia oară puii de leu în brațe, arătându-i publicului. Antonin Karas, care venise în buzunar cu un ciocan și un cui, îngenunche și bătu moneda aceea memorabilă în prag, în semn de noroc. Abia după aceea intră în birou.

Teatrul era ca un copac cu ramuri nemăsurate, dar pentru el devenise aidoma căsuței natale. Îl cutreierase și-l cercetase de la grinzile podului și până în pivnița,

ciocănind zidurile, privind cu atenție tencuiala, pipăind zugrăveala, cercetând mânerele și încuietorile ușilor, robinetele și garniturile lor, și constatare că există o mulțime de lucruri care trebuie reparate rând pe rând. Seara, zbura ca un uliu printre garderobiere și plasatori, pe la bufet și prin restaurant, între casa de bilete și orchestră, dar ziua redevenea bătrânul meșter zidar, care găsea mereu câte ceva de făcut. Iarna ar fi fost încântat să astupe toate crăpăturile ferestrelor cu mușchi, să spargă lemne, să înfășoare pompa de apă cu șomoioage de paie și să aibă **într-un** coteț, în curte, un porc. Dar la teatru nu putea face nimic din toate acestea, și bătrânul își regăsi bucuriile lui de om de la țară la moara lui Smetana. De două-trei ori pe săptămână dădea pe acolo și stătea la taifas cu Bures despre vremurile trecute. Nu se ducea sus, în salonul burghez al tatălui acestuia, unde strălucea mobila stil empire, cu pendulă aurită, împodobită cu un vultur și cu globul pământesc, cu statuete și vase de porțelan, cu pahare încrustate și cu chipurile părinților lui Smetana înfățișate în miniaturi pe fildeș, **într-un** relief de ceară sub sticlă, în siluete negre decupate și în daghereotipuri pale. Îi plăcea mai mult în camera din fund a acestei străvechi mori cu roată, unde, ca bătrân meșter dulgher, se apuca din senin să trebăluiească la drugul de la piatra morii, să dreagă ulucașul „ori să pună un fund nou la postavă. **Într-un** cuvânt, avea de lucru de dimineață până seara. Iar seara, când pe scenă se desfășura ultimul număr, când garderobierele se pregăteau pentru iureșul de la sfârșit, când plasatorii se postau la toate ieșirile, ca să le deschidă la timp, prinzându-le în cârlige, Antonin Karas se strecura pe scaunul lui din orchestră și cânta cu foc la trompetă marșul Circului Humberto, ca o dovadă a bucuriei sale pentru bilanțul bogat al unei noi zile.

Uneori însă nici toate acestea nu-i erau de ajuns. Atunci aștepta în cabina portarului, împreună cu domnul Dvofâk, până ce toți predau cheile de la dulapuri și de la uși, ura noapte bună domnului Dvorăk și apoi se strecura

afară, pe Porici în jos, până la „Lebăda albă”. În lunile de vară mai prindea încă, în grădină, concertul fanfarei regimentului 102 infanterie. Iarna își găsea un locșor printre vecinii din cartier în sala lungă, din față, a restaurantului. Erau toți mici industriași și comercianți bogați, oameni mai în vârstă de prin împrejurimi, brutari, marochineri, proprietari de magazine de confecții, ceaprazari, negustori de fier, și toți stăteau laolaltă așa cum îi îngrămădisese strada, care primea năvala oamenilor de la țară. Câte unul era proprietar de imobil, dar toți zăboveau la o halbă de bere cu guler alb de spumă, comentând pașnic veștile noi și senzaționale din Praga. Cele mai importante erau pe atunci veștile despre expoziția care tocmai se pregătea. Circulau tot felul de zvonuri despre toate câte se făceau acolo, despre uriașa construcție a palatului industrial, tot numai din fier și sticlă, despre fântâna arteziană pe care inginerul Krizik o construia în spatele palatului industrial, despre diferitele pavilioane ce se vor ridica în cuprinsul expoziției, până și Sinec, negustorul din Karlin, se lăuda că o să aibă două pavilioane și nu-și mai încăpea în piele de bucurie. Mai cu seamă amatorii de băuturi se bucurau de câte berării, restaurante, bufeturi, vinării, chioșcuri de mezeluri și delicatese îi vor aștepta la expoziție, ba și o cafea turcească și o bodegă, iar doi cehi din Bremen ziceau că un american în carne și oase va înființa un bar cu negri, așa înlăt praghezii, dacă dă Dumnezeu n-or să moară de sete și or să aibă unde să meargă toată vara.

La această masă de vechi praghezi se așeza deci Antonin Karas, și el, care nu fusese niciodată prea vorbăreț, își dezlega aici limba, bizuindu-se pe toate câte le trăise într-o viață de om, și povestea vecinilor despre orașe și țări străine, cum și ce se bea și se mănâncă pe acolo, precum și ce fel de femei sunt în lume. Iar vecinii din Porici, cu fețele stacojii, mai cereau câte o halbă sau două, ca să continue interesanta discuție cu domnul inspector, om călătorit. Și dacă se mai încălzeau nițel,

treceau peste drum, la Bucek sau la Rozvaril, unde erau cântărețe și își urmau acolo petrecerea. Soseau după ora închiderii, adevărat, dar cu încă câteva halbe de bere, își îndulceau bucuroși viața.

Așa își petrecea Antonin Karas, zidarul, frumoasele zile de toamnă ale vieții sale, în sfârșit printre ai săi, printre cehi. Bătrânul Kerholec îl bodogănea invidios: Păi da, cum să n-o ducă bine Karas dacă e singur, dar ia să aibă și el nevastă și trei băieți veșnic flămânzi, ehei, atunci ar trebui să se mulțumească mai cu puțin! Și Karas se strâmba de râs de soarta flușturatecului platzmeister. A sucit capul atâtor femei în viața lui, și iată că roșcovana aia l-a strâns cu ușa și-l ține sub papuc. Dacă se ducea și Kerholec câteodată seara la o bere, când se întorcea acasă își scotea ghetele încă de la pod și acasă urca scara în vârful picioarelor. Dar băieții lui creșteau văzând cu ochii, erau chipeși, înalți și bine făcuțisemănau cu mama lor, englezoaica. În plus, se dovedeau și băieți buni, iuți ca focul când era vorba de vreo treabă la circ. Nu o dată îi privise Karas cum zburau în arena circului, așa cum zbura odinioară Vasku și, în acele clipe, i se părea că-l are în fața ochilor pe băiatul său, **într-o** nouă și triplă ediție. Vasek îi iubea și el și-i învățase de toate. Cât de greu i-o fi fost sârmanului Vasku, atunci când îi puneă să alerge în arenă pe băieții lui Kerholec, la gândul că feciorul lui, Petricek, stătea pitit în vreun colț, la unchiul Frans, cu o carte în mână. Acum, cel mai mare dintre ei, František, Ferenc după nașul său, Vosâtka, își isprăvise pregătirea și în primăvară avea să plece în lume cu circul Henry. Găsise el singur locul aici, la circ, și părinții nu se împotriviră, în familia Kerholec nu exista niciun fel de sentimentalism. Anul viitor urmă să intre la circ cel de-al doilea băiat, Karel, iar după încă un an, mezinul, Honza. În timpul acesta, Petricek Karas va fi un elev silitor, va absolvi cei opt ani de gimnaziu, apoi cei patru ani de universitate, o vreme va lucra poate undeva ca practicant și pe urmă va trăi pe picioarele sale. Așa cel puțin socotea tatăl său. În

mare, lucrurile se potriveau cu angajamentul de la teatru. După ce viitorul lui Petricek va fi asigurat, părinții vor fi liberi și vor putea să se întoarcă la viața din trecut și să reînființeze Circul Humberto.

Václav Karas, directorul, știa foarte bine de ce înnoadă din când în când aceste discuții în sânul familiei. Trebu; a să o consoleze cât de cât pe Helena, care, prin Praga aceasta primitoare și prietenoasă, începuse să rățăcească aidoma unui trup fără suflet în el. Vasek înțelegea pe deplin ce se petrece cu ea. Frumosul ei castel din cărți de joc se dărâmasese. **Într-o** clipită pierduse tot ce iubea în viață: părinții, prietenii, circul, animalele, caii, vagonul, publicul, aplauzele, ovațiile. În locul atrăgătoarei peregrinări prin lume se vedea deodată legată de un oraș unde auzea vorbindu-se mai toată vremea o limbă necunoscută. Din motive practice aleseseră o locuință aflată nu departe de teatru, chiar peste drum, în casa din colțul străzii, în vecinătatea liniei de cale ferată. Era o locuință bună, dar o parte din ferestre dădeau spre piciorul cenușiu al viaductului feroviar. Toată ziua se uitau la pietrele pătrate deasupra cărora apăreau din când în când siluetele locomotivelor și ale vagoanelor. La început se consolaseră, **zicându-și** că priveliștea unui tren în mers e ceva vesel și plăcut. De câte ori, în călătoriile lor, nu făcuseră cu mâna din vagon sau din șa, dacă erau călare, acceleratului care trecea în goană pe lângă ei, lăsând în urmă o trenă fluturătoare de fum! Numai că acum, aici, constatară curând că, din păcate, în oraș e cu totul altceva. Trenurile treceau pe sub ferestrele lor încetinindu-și mersul, și zgomotul roților creștea, ca și vuietul șinelor. Valuri de fum înecăcios, țesute cu funingine lipicioasă, învăluiau străzile, iar noaptea, în somn, zgomotul surd al roților părea o necurmată amenințare. Zi de zi și nopți de nopți, șirurile de vagoane murdare treceau cu o precizie de ceasornic, durnicând timpul în fărâme de amar fără leac. În acest mediu Helena Karas se simțea cuprinsă de o nostalgie fără margini. Nici succesele soțului ei, nici

ieșirea fericită din dezastrul ce amenința familia, nici devotamentul prietenesc al Alicei Kerholec nu reușeau să o scoată din apatie, și Vasek căuta atunci să mențină în ea ultima forță ce-i mai păstra vie voința: conștiința datoriei față de copil. Și, ca o dulce răsplată pentru acest îndelungat examen de răbdare, lăsa să se întrevadă, la sfârșitul acestei perioade de timp, cea mai scumpă imagine pentru ea: Circul Humberto.

Pentru Vasek, prima stagiune se scurse fără să prindă de știre, ca apa. Deși abia aduna cele dintâi experiențe în conducerea unui teatru stabil, programele erau care de care mai atractive și popularitatea câștigată cu premiera lui norocoasă îi însoți și pe mai departe. Teatrul avea două mii cinci sute de locuri și prețurile erau ridicate, o lojă costa patru galbeni. Jumătate din reprezentațiile de seară aveau loc cu casa închisă sau ca și închisă, iar la matineele de duminică se vindeau întotdeauna toate biletele. Domnul Achilles Breburda, care își avea experiența sa, îl felicită pe tânărul director, recunoscându-i cu mare bucurie priceperea de a alcătui programe atractive. Frans Steenhouwer își freca mâinile când socotea veniturile mari obținute din încasări și cota-parte crescândă din ceea ce aducea restaurantul. Dacă totul ar merge așa, *Variété Humberto* ar deveni în curând o mină de aur.

Dar chiar sfârșitul primului an îi învăță că posibilitățile lor nu sunt nelimitate. Cu tot sfatul lui Breburda, Vasek ținu să continue spectacolele până la sfârșitul lui iunie. Prietenii lui praghezi îl susținură, arătând că vor avea un nou și important izvor de venituri din partea nenumăraților străini atrași la Praga de expoziția națională. Numai că, deocamdată, din momentul inaugurării expoziției, când Praga se cufundă în febra unor zile memorabile, publicul ce venea la varieteu se împuțină considerabil. Toată lumea se îmbulzea la expoziție, unde rămânea până noaptea târziu.

Era ca o unică și mare beție națională. O sută de ani de muncă și dezvoltare a țărilor cehe stăteau aici spre

admirația tuturor, înfățișați în miile de expozate, și din toată această bogăție de creație și de producție creștea încredințarea fermă a unei noi înfloriri viitoare. Oamenii erau năucii de măreția și bogăția priveliștii, atrași de animația ce clocotea în expoziție, fericiți de gloria ce pogorâse asupra Pragăi. Seara nu puteau pleca de la expoziție până nu se duceau să vadă minunile colorate ale fântânilor arteziene, lângă care entuziasmul lor, stârnit de frumusețea și de măreția spectacolului, se contopea cu o vie emoție, și se mistuia în noaptea molcomă de vară, odată cu melodia¹⁰⁹ copleșitoare pe versurile lui Tyl.

Expoziția, expoziția, expoziția era cuvântul de ordine al orașului, al întregii țări. Toate drumurile duceau spre parcul regal, totul trăia în ritmul vesel al triumfului expoziției. Până și cântăreții din șantanurile populare se adaptaseră acestui curent puternic. Cupletul tânărului doctorand în medicină, Prâgr, deveni laitmotivul tuturor serbărilor expoziției:

„O viață numai, dat ți-e să trăiești.

Iubește dar, cât tânăr încă ești.

Căci, an cu an, se trece tinerețea

Și te trezești, deodată, în prag cu bătrânețea... u

Iar cei care voiau să trăiască din plin această tinerețe cântau cel mai nou cuplet:

Mâi frăție, la parale N-are rost să pui zăbale. Haide să petrecărești, Că ți-ajunge cât muncești!

Seara, toate orchestrele restaurantelor și vinăriilor din cuprinsul expoziției trebuiau să cânte mereu și mereu marșul lui Seboră: „Noi suntem domnii de la fântână...” Cuplet care a devenit un adevărat imn.

Expoziția trăia, dar ceea ce nu se afla în obiectivul focului ei, pâlea. *Théâtre Variété Humberto*, care se găsea tocmai în capătul cartierului Karlin, rămase fără spectatori, și Václav Karas plăti încercarea sa cu o bună parte din câștigul de până atunci. După aceea veni o clipă

109 Este vorba de eînteeul „Patrie — pămînt iubit”, devenit după primul război mondial imn național.

pe care nu ocunoscuse niciodată în viață: nu avea ce să mai facă. În primele săptămâni încercă să se distreze aidoma tuturor praghezilor. Se ducea zilnic, cu Helena, la expoziție. Dar asta era prea puțin pentru firea lui clocotind de energie. Atunci îl lăsară pe Petricek în grija bunicului Karas, care în timpul vacanței se duse cu el la Horni Sněžna, iar Vasek și Helena porniră în călătorii prin Europa, vizitând în stațiunile balneare teatrele estivale de varieteu și circurile aflate în turneu, pentru a găsi forțe noi, numere inedite în vederea viitoarelor programe de la Praga.

V

Zgomotoasele marșuri de fanfară se revărsau asupra atletilor, acordurile vii ale galopurilor se precipitau sub clipirea conurilor aurite și sub ploaia ca de perle a mingilor colorate din numerele de echilibristică, valsurile suspinau în întunericul sălii, învăluind în unda lor frumusețea ireală a femeilor de pe scenă, polcile săltărețe introduceau în scenă pe comicii care se împiedicau și cădeau la tot pasul, ritmurile italienești, spaniole, americane umpleau aerul și auzul cu amestecul ațâțător de erotism al tuturor oceanelor, iar vechiul dans popular ceh *obfocák* sau „vecina” crea o atmosferă caldă și familiară acestor lucruri nemaivăzute și nemaiauzite. Rotofeiul domn Pacek își cunoștea bine meseria și, sub bagheta lui, muzicanții cehi alunecau cu arcușurile pe coarde, dădeau glas instrumentelor de suflat, băteau în tobă și sunau din talgere cu toată pasiunea pentru muzică și dans ce pulsează în inima poporului din mijlocul căruia au ieșit.

Václav Karas înțelegea abia acum ce înseamnă orchestra și, cu toate că și aici se cânta mai mult muzică de fanfară, fostul artist de circ percepea tânguital viorilor și violelor, mormăitul contrabasului ca pe o desfătare necunoscută. Adesea stătea în loja cufundată în întuneric și se lăsa furat de orchestră, mai mult decât de cele ce se petreceau pe scenă. Simțea muzica în el ca un dansator, și corpul lui exersat răspundea aproape fără voie ritmului ei

ademenitor. Pe scenă vedea adesea artiști care își cunoșteau minunat meseria, dar care erau surzi la muzica cu care îi acompania orchestra. Treceau neștiutori de la o mișcare la alta, în timp ce muzica le indica trecerea prin acoduri ușoare, arătându-le cum să-și încadreze mișcările în ritmul ei. Pe Karas îl durea această indiferență față de muzică întocmai ca o jignire. Îmbinarea armonioasă a mișcărilor pe care o cultivase în el Ahmed Romeo era prin ea însăși muzicală. Simțea în muzică o înălțare și un izvor de împlinire a forțelor. Avea impresia că ar fi în stare să creeze numai mulțumită muzicii noi înălțări de mișcări. Ce frumos ar fi dacă orchestra i-ar cânta într-una aceeași melodie, iar el ar exersa salturi și piruete, până când mișcările s-ar contopi într-o deplină armonie cu muzica.

La asemenea vise însă nu se putea gândi acum. El nu mai era un artist activ. Era durerea lui de fiecare zi, căci însuși trupul lui tânjea după muncă și activitate. N-ar fi vrut să piardă ceea ce dobândise cu atâta caznă, fiindcă nu știa dacă într-o bună zi nu se va întoarce iar în arenă. De aceea venea zilnic la teatru dis-de-diminează, spre uimirea domnului Dvořák, portarul, se îmbrăca în biroul său în tricou și alerga prin sala pustie a teatrului până în culise, unde își așeza trambulinele, își târa saltelele, își fixa cercurile și trapezele, iar apoi, timp de un ceas și jumătate repeta toate mișcările și exercițiile vechi. Câteodată veneau acolo taică-său și Kerholec. Vechi artiști de circ, ei erau singurii martori că vestitul Vasku de odinioară nu pierduse nimic din forța și îndemânarea sa.

Adevărul însă iese la lumină ca untdelemnul deasupra apei. Diminează veneau să exerseze la teatru și băieții lui Kerholec. Veneau de asemenea și artiștii care apăreau în program și care aveau nevoie să se antreneze zilnic. Spațiul cenușiu și pustiu al scenei, cu decorurile ridicate se transforma într-o sală de gimnastică; se exersa individual sau în grup. Câteodată veneau și trapeziștii care își întindeau plasa de siguranță pe deasupra sălii goale, iar

după aceea se avântau sus, sub acoperiș, la cel mai înalt trapez, executând balansuri libere sau salturi. Karas nu era un director care să rămână indiferent la această vie pulsație a muncii. Priveliștea oferită de lupta eroică a artiștilor pentru perfecțiune îl atrăgea de mii de ori mai mult decât rezolvarea corespondenței, vizitele și discuțiile la diferite tratative. Aceasta era lumea lui și îi plăcea să petreacă aici câteva ceasuri pe zi, pline de însuflețitoare bucurie, dar care treceau iute ca clipele. Și cum el însuși era un izvor năvalnic de energie, nu putea rămâne un simplu spectator. Pentru băieții lui Kerholec era dascăl și antrenor, iar de aici nu trebuie făcut decât un pas până la participarea sa la antrenamentele celorlalți. Toți atleții specializați în anumite direcții, cu performanțe superioare, nu au încredere în diletanți, nici în adversari. Dar rămaseră tare surprinși văzând că tânărul lor director nu era un diletant, ci un excelent acrobat, capabil oricând să lepede haina și să execute un dublu salt mortal. Și era director, nicidecum un adversar. Mai mare dragul să discute cu un astfel de om, să-i destăinuiască noile lor idei și îndoielile legate de execuția acestora. Pentru toți Václav Karas era un om minunat, la care găseau un sfat și un ajutor. El reflecta la posibilitățile de realizare a unui nou număr, urmărea cu ochi de cunoscător primele încercări încă incerte ale artiștilor, îi sfătuia cum să-și ia elanul, cum să facă bătaia, cum să sară, le atrăgea atenția asupra greșelilor, înlătura imperfecțiunile de ordin estetic, îndruma pe fiecare spre încheierea armonioasă și cât mai desăvârșită a exercițiului. În cel de-al doilea an al conducerii sale, *Variété Humberto* se transformă într-un mare laborator de experimentare a noilor idei. El însuși deveni confidentul, prietenul și de multe ori antrenorul celor mai vestiți artiști. Iar aceștia, la sfârșitul lunii pentru care semnaseră angajamentul, se despărteau cu greu de Praga. Unde mai găseau ei un asemenea teatru care să li se pună până într-atât la dispoziție?

Karas regreta și el când pleca vreun artist, ajuns cu

sprijinul său aproape la o nouă performanță, menită neîndoios unui succes triumfal, și-l durea faptul că nu-i va fi dat să vadă cu ochii lui, să asiste la acest triumf. Discuta adesea cu acești oameni simpli despre faptul că artiștii, din păcate, nu au posibilitatea să-și pregătească în liniște și în siguranță un nou număr, că pregătirea asta se târăgănează din pricina veșnicei lor trambalări și a condițiilor inegale de lucru din diferitele teatre.

Între timp, se apropia vremea vacanței de vară, cu toată pustietatea plicticoasă a celor patru luni de vacanță. Tocmai gândul la groaza acestei odihne forțate, îl făcu să ajungă la o idee, pe care la început o rosti așa, **într-o** doară, fără să bănuiască ce viu ecou va trezi. Văclav Karas se gândi dacă n-ar fi trebuit să transforme teatrul său, pe timpul verii, **într-o** adevărată sală de antrenament și repetiții pentru artiștii de tot felul, care ar putea să-și lucreze aici numerele noi, sau să și le îmbunătățească pe cele vechi, în vederea viitoarei stagiuni. Bineînțeles, în schimbul sălii, fiecare ar trebui să contribuie cu o cotă-parte pentru acoperirea cheltuielilor de regie - chirie, lumină, personal ajutător. Calculele lui Steenhouwer arătară că suma respectivă nu ar fi prea mare, dar că o participare mai numeroasă ar aduce totuși un câștig frumuseț. Karas își înfățișă propunerea diferitelor formații cu program în curs și imediat se făcură auzite glasuri interesate și unele de-a dreptul entuziasmate. Trei după-amiezi de consfătuire cu Steenhouwer fură de ajuns pentru a stabili mai precis condițiile, iar până **într-o** săptămână, administrația teatrului trimise prospecte tuturor artiștilor din Europa. Nici nu trecură trei săptămâni și apărură limpede că ideea lui fusese o idee fericită. Din toate părțile soseau întrebări și chiar înscrieri.

La sfârșitul primăverii se hotărî definitiv: de la 1 iunie la 30 septembrie *Variété Humberto* se transforma în centru de antrenament, unde atleții, acrobații, clownii, dresorii și multe alte categorii de artiști aveau la dispoziție, contra unei taxe fixe, o adevărată scenă de

varieteu, dispunând de toate accesoriile necesare și, eventual, și de o orchestră.

Václav Karas era fericit. Perioada cea nesuferită a vacanțelor se transformase **într-o** stagiune de lucru, de care el se bucura mai mult decât de alcătuirea programelor din toamnă până în primăvară. Experiențele primului an fură suficiente pentru ca anul următor centrul de antrenament să funcționeze pe tot timpul vacanței „cu casa închisă”. Sute de străini, tăcuți, de conformație athletică, veneau rând pe rând la Praga, pentru a „lucra” aici trei săptămâni, o lună sau chiar două, zi de zi, viitoarea lor evoluție pe scenă. Programarea pe ore era afișată la direcție și, de la poartă se indica, de dimineața și până seara târziu, cine și la ce oră are rezervată scena. Numele cele mai celebre din programele de varieteu apăreau aici: artiștii erau îmbrăcați cât se poate de simplu, concentrați asupra detaliilor de care depindea viitorul succes. În majoritatea cazurilor era într-adevăr vorba doar de mici retușuri în execuție, ca să se ajungă la un număr pe deplin reușit. Se ducea o luptă îndârjită pentru o sutime de secundă, sau pentru un milimetru, și abia atunci se atingea perfecțiunea. Dar era nevoie de săptămâni și săptămâni până să descoperi și să execuți acea mișcare ce-ți îngăduia să duci totul la bun sfârșit, cu cea mai mare precizie – *Théâtre Variété Humberto* din Praga deveni o instituție artistică cunoscută în întreaga lume. Două sau trei alte teatre din Europa încercară să imite inițiativa fericită a lui Karas, dar nu reușiră, deși oferiră taxe mai reduse. Artiștii trăgeaula Václav Karas, la Praga, unde, în afară de scenă, se bucurau de amabilitatea neobosită a unui coleg, de cunoștințele tehnice și experiența lui de director. De-a lungul anilor, de la lună la lună, gustul lui critic în aprecierea realizărilor artiștilor se cizelă neîntrerupt, încât ajunse să se priceapă și la lucruri complet străine de propria-i specialitate și să indice precis calitățile și lipsurile muncii fiecăruia. Adevărat, de câteva ori se întâmplă ca vreun artist vanitos și închipuit să se

simtă jignit auzind o asemenea observație, dar toți ceilalți apreciau faptul că pot lucra sub ochii unui cunoscător, care se preocupa de perfecțiunea și armonia evoluției lor – Václav Karas deveni pentru ei cu timpul o autoritate supremă, al cărei cuvânt era primit ca o sentință fără drept, de apel. Pe de altă parte, vara prin fața lui Karas se perinda floarea celor mai dăruiti artiști, astfel încât avea posibilitatea, cu deplină siguranță, să-și asigure o remarcabilă varietate și calitate a programelor sale de iarnă. Praghezii și publicul venit de la țară, care se îmbulzeau la teatrul lui să se distreze, nici nu bănuiau de ce renume se bucura Praga în lumea artiștilor de varieteu de pretutindeni. Însuși faptul de a fi angajat la varieteau din Praga însemna acordarea celui mai înalt calificativ profesional. Să lucrezi aici însemna o recomandare, iar prelungirea contractului un adevărat *signum laudis* 1 Semn de laudă, distincție de merit (lat.).

Karas, în plină maturitate, devenise o mare personalitate, despre care se vorbea cu admirație în toate cercurile artistice. Pentru mii de artiști mărunți din lumea varietelui și a circuitului ajunsese visul vieții lor să fie măcar o dată angajați la Varieteul Humberto, sub direcția lui Václav Karas.

Exista la Praga, un om care urmărea cu mare admirație ascensiunea teatrului de sub conducerea lui Karas: domnul Achilles Breburda, restaurator și hotelier. Încercase și el același lucru, vreme de cinci ani, dar nu reușise și de aceea omul care izbutise de la prima încercare îi impunea cu atât mai mult. Breburda era radios, și avea de ce. În primul rând, varieteau îi aducea acum câștiguri importante. În al doilea rând, auzea pretutindeni cuvinte de laudă, iar mărimile din Cameră îl felicitaseră nu o dată pentru clipele plăcute oferite de noua conducere a teatrului. În al treilea rând, Karas nu dăduse uitării „pasiunea” fraților Breburda, și în fiecare program avea câte un „rege al mușchilor”, cu care cei trei Breburda puteau să se întrecă în lupte greco-romane. Repurtau pe

salteaua din culise succese mari, atât de bătătoare la ochi, încât Karas intră la bănuieli. Și foarte curând descoperi misterul. Oberchelnerul Sebele, care făcea pe arbitru, atrăgea atenția fiecărui luptător, din chiar clipa sosirii, asupra slăbiciunii domnilor Breburda. Cel care lupta cu ei se bucura de atenții deosebite la restaurantul varietelui. Dar cel care reușea să fie învins, apoi pe acela îl aștepta un adevărat rai, pe acela îl copleșeau cu atențiile, îi achitau notele de plată, iar la despărțire îi mai dăruiau și câte o tabacheră de argint, ori un lanț de ceas. Domnul Sebele se pricepea să pună la cale asemenea treburi și -i mergea bine și lui pe lângă luptători. Aceștia îl priveau ca pe un manager, care are dreptul la partea leului, în vreme ce patronul, împăunându-se că a învins pe campionii Europei, cultiva cu deosebită atenție prietenia Domnului Sebele, care, cu fluierul în gură, era un martor oficial al victoriilor atletice dobândite de cei trei frați.

Achilles Breburda trăia deci în sferele înalte ale mulțumirii de sine și se neliniști grozav atunci când auzi din întâmplare, la masa unor nobili, în restaurantul său din incinta Camerei, că directorul Karas plătește sume fabuloase pentru a aduce la Praga cele mai bune forțe ale varietelui. Preafericitul domn Breburdanuse gândise niciodată la asta. El încropea odinioară programele sale atletice foarte ieftin. Principalul era o hrană. Să plătești o sută de galbeni sau chiar mai mult drept onorariu pentru o singură reprezentație i se părea o nebunie. Tremura ca nu cumva tânărul și nebunul de director să nu-i aducă falimentul și să-l lase sărac lipit. Și dacă nu dădea faliment și avea să o scoată la capăt cu gospodăria asta a lui, el, Breburda, va trebui să se gândească negreșit la ceva, ca nu cumva Karas, cu tot contractul, să fugă în altă parte, la mai bine. Bretistav și Ctibor îi împărtășiră temerile, ba chiar socotiră nimerit că ar trebui să întreprindă ceva acum, când teatrul se afla în plină înflorire.

Așa se făcu, că la o premieră de mare succes, domnul Breburda trimise vorbă lui Karas că îl așteaptă în pauză în

loja sa.

— Poftim, dragă domnule Karas, poftim! îl invită el, auzindu-l ciocănind la ușă-la loc aici, pe fotoliul ăsta, și dă-mi mâna. N-am prilejul în fiecare zi să strâng o mână norocoasă. Și dumneata ai mână norocoasă, ce mai încoace și încolo! Să întocmești un asemenea program, păi asta n-ar fi fost în stare să inventeze nici Krizic, electricianul nostru miraculos. Te felicit sincer și te rog să mă crezi, doar eu am văzut și am trecut prin multe. Să-ți mai spun ceva: nici nu m-am așteptat să ai atâta succes. La început, omule dragă, m-au trecut florii. Știi, eu eram obișnuit cu tipi monumentali, de la un știu câte kilograme în sus, și, deodată, sosești dumneata. Pentru numele lui Dumnezeu, mi-am zis, cum o s-o scoată La capăt ăsta, că - să nu te superi - nu-i decât categorie cocoș? Și când cu inundația aia, când s-au înecat douăzeci de pionieri sub podul Stranice, mi s-a părut că eu aș putea fi al douăzeci și unulea. Că doar și eu eram pionier în ale varietelui, nu? Mi-am zis: pe toți sfinții din cer, e semn rău, noul director vine, și podul de piatră se surpă. Nu te supăra că ți-o spun deschis, dar așa am gândit eu în sinea mea. Dar ce-i drept, e drept, poți să spui ce vrei: faci niște programe de mi-e rușine că ți-am pus teatrul la dispoziție atât de ieftin. Câteodată, zău, mi se pare de parcă aș servi fazan cu sos de ciuperci. Spune-mi un singur lucru, dragă domnule Karas: îți rentează afacerea asta? Să nu te sperie curiozitatea mea, dar mie îmi place întotdeauna să descopăr esența lucrurilor.

Karas râse.

— Nu te teme, domnule Breburda. N-am niciun fel de fonduri secrete ca să pot plăti din ele. Am programe mai scumpe decât în alte părți, dar majoritatea artiștilor îi angajez eu, direct, și nu trebuie să mai plătesc nimic agenților. Aici m-ajută mult lunile de antrenament din vară. Câștig și de pe urma lor și multe numere mi se oferă mai ieftin, numai ca să se angajeze la noi. Și-apoi, principalul: sălile pline...

— Bate-n lemn, repede!

— Sper că și dumneata ești mulțumit, nu?

Potrivit contractului, aveau amândoi interese comune.

În afară de o chirie mai mică, Václav Karas plătea lui Breburda 10% din încasări, iar Breburda la rândul lui îi dădea 10% din beneficiul restaurantului.

— Mulțumesc lui Dumnezeu, dragă domnule Karas, merge din ce în ce mai bine. Vezi doar și dumneata ce clientelă avem acum aici. Principalul însă e dacă dumneata ești mulțumit, dacă și dumitale îți merge bine. *Klara Pachta*, nu? Am să-ți spun ceva, dar pe toți sfinții, numai pentru dumneata, strict confidențial, vorba domnului guvernator: ce-ai zice dacă am face teatrul ceva mai fastuos? Eu l-am amenajat pentru oameni săraci, dar acum avem public numai din înalta societate, ar trebui să-i dăm alt fason. Clădirea e solidă, și asta-i bine, dar sala de spectacole ar trebui refăcută, i-ar trebui așa, niște arcade frumoase, apoi loji pentru nobilime, niște măsuțe...

Aceasta era soluția la care ajunsese Achilles Breburda, chibzuind cum să-l atragă pe Karas și cum să ridice teatrul. Aplecat spre director, îi vorbea cu aprindere, înfățișându-i amănuntele, așa cum și le închipuia.

— Și lumină electrică? Întrebă înainte de orice Karas.

— Bineînțeles! Să aibă și Krizik ceva de lucru! Dar nimănui nicio vorbuliță! N-or să fie toate gata chiar până mâine. Am găsit și un arhitect, Ohmann, un om tare priceput...

Întunericul învăluia scena și Karas plecă. I se învârtea capul. Să aibă o clădire modernă cu iluminat electric!

Se strecură în loja lui unde se afla Helena. Se aplecă spre ea și îi povesti agitat despre cele vorbite cu proprietarul sălii. Era plin de entuziasm și simțea nevoia imperioasă de a împărtăși cuiva o veste atât de importantă. Își deșertă la iuțeală tolba cu noutăți și strânse fericit mâna Hélènei. Dar deodată avu impresia că se află într-un pustiu. Se uită la Helena. În lumina slabă ce venea

de pe scenă îi văzu profilul frumos. Era nemișcat și lipsit de orice interes.

VI

S

sfârșitul secolului veni asupra Europei cu vedeniile sfârșitului lumii. Poeții se simțeau obosiți, li se părea că „au sosit prea târziu **într-o** lume îmbătrânită înainte de vreme”. Unii se refugiau din realitatea lăncedă a vieții în imperiul fermecat al simbolismului. Alții disprețuiau societatea ca pe o curtezană mâncată de boli și doreau să arunce o torță aprinsă pe acoperișul falnicului, dar putredului ei palat. Alții își amăgeau neurasteniile sperând în ivirea unei noi arte, mai ferme, înnoitoare a culturii muribunde. Acestor esești ai optimismului bolnav, teatrul de varieteu le apărea ca un Betleem unde se va naște poate Vestitorul noii împărății a frumosului. Văzuseră viața sleită în tot felul de rafinamente și li se părea că salvarea stă în vechea, simpla și sănătoasa artă a atleților și comedianților, în reîntoarcerea la jocurile gladiatorilor. Romanticii dinaintea lor se delectau de farmecul sărăcăciosului circ ambulant și se emoționau de tragicul vieții comedianților. Moderniștii anilor '90 voiau să descopere perfecțiunea antică în reprezentațiile pompoase ale marelui teatru de varieteu. Mișcarea lor de secesiune era tocmai contrariul secesiunii istorice romane: acolo plebeii se ridicaseră împotriva patricienilor, aici straturile superioare ale culturii se separau de burghezie, vrând să creeze o lume după chipul și asemănarea lor... Varieteul îi atrăgea extraordinar. Descopereau în el elementul existent de veacuri, dar **într-o** formă proprie, cultivată, cu un stil propriu, desfășurându-se **într-un** mediu extranobiliar. Aici nu se mai simțea mirosul greu al grajdurilor, și pe spectator nu-l mai aștepta banca tare din jurul arenei, aici te întâmpina un teatru fastuos, cu loji bogat ornamentate, unde veneai în ținută elegantă de seară, să cizezi ca un nobil.

Orbiți de acest cadru sculptor, esteții de la sfârșitul

veacului uitau că între mișcările trupului și arta spiritului există o mare și străveche deosebire. Noțiunea vagă de artist, pe care și-o atribuiau cu mândrie toți atleții, dansatorii pe frânghie, scamatorii și acrobații, era de ajuns pentru poeții și eseiștii entuziasmați, ca să aștepte de aici nașterea unor trăiri mai adânci, decât priveliștea atrăgătoare și variată a spectatorului însuși. Forța atleților și suplețea efebilor nu le erau de ajuns. Cereau în plus antipodul lor: grația feminină, pentru ca atmosfera să se încarce de scânteii erotice. Iar programele de varieteu, pe lângă atlete și acrobate, aveau dansatoare și cântărețe. Stelele consacrate de pe cerul coregrafiei mondiale părăseau teatrul clasic pentru sume nemaiauzite, amantele regilor și prinților porneau la drum pentru a-și mai comercializa o dată farmecele, expunându-și-le fugitiv. Parisul și Londra creau pentru fiecare stagiune o aureolă senzațională în jurul câte unei mari curtezane, și pe ele toate puneau apoi stăpânire agențiile teatrale, spre a le prezenta lumii înfierbântate de rubricile mondene și scandaloase ale ziarelor. Goana după efect adăuga la armata trecătoare a marilor curtezane tot ceea ce făgăduia un câștig mai mare: violoniste, șansonetiste, poetese de versuri improvizate, imitatoare și artiste de parodie. Iar într-un orașel puritan englez, din comitatul Hampshire, soții Tiller se pregăteau să îmbogățească acest repertoriu cu o nouă atracție - un întreg ansamblu de *girls*, cântărețe și dansatoare, care treceau de pe o scenă pe alta, cântând mici cântece deșucheate marinărești și cazone, și tropăind vesel din piciorușele lor zvelte și lungi.

Soții Karas nu cunoscuseră nimic din toate acestea în activitatea lor de artiști de circ. Circul era pentru ei o instituție patriarhală, unde infidelitatea și destrăbălarea provocau scandal, ca în orice mic orașel. Viața zilnică a bărbaților și femeilor din circ era de dimineață până seara o muncă istovitoare, care îi ferea să o ia razna. Tinerii se apropiau unul de altul printr-o simpatie simplă, firească și rămâneau împreună toată viața. Primejdia continuă de

accidente sau moarte educase în ei o nemăsurată credință în superstiții și în marea lor majoritate erau stăpâniți de sentimente primitive religioase. Aceste două lucruri îi făceau puternici moralicește și le dădeau putința să se apere împotriva erotismului năvalnic.

Trecând la varieteu, soții Karas văzură că trebuie să renunțe la prejudecățile lor despre frivolitate și superficialitate. Varieteul nu putea exista fără acest element. Teatrul de varietăți își desăvârși programul doar atunci când oferi publicului și atracția diferitelor tipuri de femei. Václav Karas primi acest imperativ cu mare neplăcere, ba chiar cu repulsie. Nu era pornit împotriva frumuseții feminine, știa să o vadă și să o pună în lumină, dar gustul său cerea reținere, discreție, pudoare. Își dădu seama însă că un asemenea punct de vedere nu poate sta în picioare și că va trebui să se plece în fața gusturilor publicului și persoanelor influente. Mai ales acum, când, după renovarea fericită a localului, avea la îndemână un teatru fastuos și bogat utilat, într-adevăr cel dintâi centru monden al Pragăi în plină dezvoltare, mai ales acum trebuia să țină seama de pretențiile societății înalte, care era dornică să vadă aici, acasă, ceea ce făcuse atâta senzație în alte capitale europene.

Václav Karas se adaptă modei. Reprezentanții agențiilor mijloceau politici și amabil angajarea oricăreia dintre frumusețile mult ridicate în slăvi, a căror artă modestă era de multe ori doar un pretext pentru a apărea în public. Dar și în acest caz, Karas se îngrijea atent ca apariția lor pe scenă să strălucească printr-o armonie desăvârșită. Cele cinci surori Barrison cu cancanul parizian și Lona, una dintre ele, care cânta într-un neglijeu rafinat „*Linger, longer, Lucy... how I love the linger, Lucy...*”; impozanta Suzanne Duvernois, care își dezgolea corpul frumos în tablourile vivante, cu decorul creat în stilul lui Hans Makart¹¹⁰; Božena Brodská,

110 Makart, Hans (1840—1884) — cunoscut pictor, colorist, cu predilecție pentru compoziții cu subiect istoric.

interpreta de melodii erotice aproape decente; *Miss Saharet*, modelul fascinant al lui Lenbach¹¹¹; rotunjoara spaniolă la *bell & Otero*; apriga Eugénie Fougère; sălbatica Tortajada; dansatoarea orientală Fathmé; blonda metresă regală Cléo de Mérode, cu coafură și zâmbet extrem de pudice - toate acestea câștigă în decursul anilor în teatrul lui sume mergând până la multe sute de galbeni pe zi, beneficiind în același timp de decoruri și costume create de artiști anume pentru ele. Știau că se angajaseră **într-un** teatru care dă tonul în varieteu și nu una era grozav de intimidată când se prezenta în fața celebrului director despre care auzise minuni prin cabinele Europei occidentale. Toate se arătau după aceea entuziasmate că directorul le-a primit extraordinar de atent și politicos, dar rece, reținut, căci în afară de evoluția de pe scenă nu voia să audă de nimic altceva. Niciuna nu-și dădu seama însă, că și el, directorul, era intimidat în fața lor, că îi era frică de orice aventură nebunească. Abia după multă vreme, după ani întregi, Karas trebui să admită că aceste mari eroine ale dansului, vieții și dragostei au creat în teatrul lui o atmosferă specială, plină de o ademenitoare căldură și că în strălucirea reflectoarelor și în dezmierdările tânguitoare ale muzicii deveneau chiar de la distanță, consolatoarele și inspiratoarele bărbaților din sală. Abia mai târziu, când el însuși depăși această perioadă critică, intrând în anii săi mai așezați, avu față de ele și de nenumăratele lor urmașe o atitudine mai prietenoasă, binevoitoare.

Helena reacționa cu mult mai aspru la acest aspect al vieții lor zilnice. În ochii ei, femeile care se îmbrăcau în tricouri numai ca să-și arate trupul, dădeau dovadă de stricăciune morală. Și la circ aveau câte un număr în care femeia apărea în tricou, dar niciodată pentru a ademeni și stârni bărbații. În tricou lucrau atletele și acrobatele pentru că așa se făcea de când lumea și pentru că era

111 Lenbach, Franz (1836 — 1904), pictor german, vestit portretist.
8 Frumoasa (fr.).

îmbrăcămintea cea mai potrivită. La o astfel de femeie se uitau toți ca la o statuie frumoasă. Aici, însă, totul se transforma **într-o** senzualitate deliberată, ostentativă.

Tocmai acest erotism ațâțător jignează simțămintele Hélénei. Vechile familii de comedieni aveau odinioară griji mari ca nu cumva oficialitățile să-i confunde cu scursura umană care vagabonda pe drumuri, și care constituia un adevărat pericol social. Directorii circurilor formate în general din membrii aceleiași familii, duceau cu ei o carte anume în care cereau primarului sau starostelui din fiecare oraș să arate în scris că oamenii lor **s-au** purtat cum se cuvine, că bărbații **n-au** săvârșit nicio faptă de ocară, iar femeile **n-au** avut purtări ușurate. Bătrânul Humberto avea și el o astfel de carte a onoarei și a bunelor moravuri. Aceasta constituia străvechea apărare a familiei în fața severității societății, apărare care înspăimântase tradiția cinstei în lumea artiștilor de circ. Helena, care se născuse din neamul celor ce cutreieră lumea, era în astfel de probleme o provincială sadea.

Suporta cu greu gândul că bărbatul ei, Vasku, contribuie personal la creșterea farmecului scenic al acestor femei nerușinate și provocatoare. Când îl vedea la repetiții cu ce zel alegea decorurile, sau potrivea draperiile, sau regla tonurile intime ale luminilor, ori dimpotrivă, pe cele vii, puternice, se simțea copleșită de rușine. Viața pe scenă nu putea evita anumite intimități camaraderești între bărbați și femei. Helena era obișnuită cu ele și le considera firești. Când însă le vedea pe femeile acestea vopsite și parfumate dându-i roată lui Vasku, luându-l de braț sau de gât și îmbrățișându-l, ba chiar și sărutându-l, simțea că i se strânge inima de mânie, amărăciune și gelozie.

La început repetițiile erau pentru ea cea mai mare plăcere. Să-l vadă pe Vasku în timpul lucrului îi dădea mai mare bucurie decât însăși premiera. Dar iată că **într-o** zi încetă să mai vină la repetiții. Femeile acelea o alungaseră de acolo. Rămase acasă, în locuința lor tristă, în fumul

locomotivelor, unde viața i se însenina doar atunci când Petricek se întorcea de la școală și o copleșea cu mii de întrebări în timp ce-și destăinuia aventurile lui de adolescent.

Karas simțea că pustnicia asta a Hélènei este primejdioasă. El însuși își păstra voioșia doar mulțumită muncii și știa bine că și Helena fusese obișnuită să trăiască **într-o** permanentă activitate. Răspundea scurt la întrebările lui, dacă nu se plictisește, arătându-i gospodăria și spunând că îi dă destulă bătaie de cap și destule griji. Karas era însă convins că asta e prea puțin pentru ea și că o renunțare la vechile ei îndeletniciri îi sărăcește prea mult viața. Se ducea acum la unchiul Steenhouwer, urmărindu-i bilanțurile lunare. Ajunseseră amândoi la concluzia că teatrul **s-a** pus bine pe picioare și că aduce cu regularitate un serios spor de încasări, bani pe care ei hotărâra să-i păstreze ca rezervă pentru o eventuală criză. Activitatea de vară a lui Karas aduse și ea noi și neașteptate câștiguri, și Vasek îl anunță pe unchiu-său că va folosi acești bani în scopuri personale. Steenhouwer nu se împotrivi.

Într-o zi, Vasek o invită pe Helena la plimbare. Merșeră pe Prikopy până în strada Domnească și de acolo, în sus, spre Bredovskă. Helena își închipuia că se duc spre grădina publică, dar intrară pe neașteptate **într-o** clădire puțin mai sus de poșta centrală. Se uită surprinsă la soțul ei și deodată se simți cuprinsă de emoție. Era mirosul grajdurilor - abia după o clipă își dădu seama de asta. Se aflau în vechiul manej comunal. Ochii Hélènei străluciră la vederea cailor de călărie. Un om se apropie, salută foarte respectuos pe domnul director și îi rugă să-l însoțească. Merșeră până în celălalt capăt al grajdului. Lângă ultima boxă, omul-se întoarse.

— Aici e, domnule director!

Helena își ridică tulburată voaleta pălăriei. Simți cum Vasek îi strânge bucuros brațul și îi auzi vocea emoționată.

— Măine e ziua ta Helenka, uite darul meu.

— Un cal de călărie! exclamă ea și duse mâna la obraz întocmai ca un copil mirat.

— Da. Ți-am cumpărat un cal. E ceea ce îți lipsea cel mai mult.

Vru să mai spună ceva, dar nu mai avu vreme, căci Helena i se aruncase de gât și îl săruta fericită. După aceea alergă în boxă și, scoțându-și mănușile, începu să mângâie calul și să-l bată cu palma pe grumaz.

— Căluțele... căluțul meu... e adevărat, nu visez? Și ce frumos e! Rotat! Și ce ochi inteligenți are... seamănă leit cu Primăvara, iapa noastră de la circ, de parcă i-ar fi frate bun, îți mai aduci aminte de ea? Cum îl cheamă?

— Ciao.

— Cum? Ciao! Un nume comic, dar încântător! Ciao! Uite că se-ntoarce când îl strig! Ciao, dragul, scumpul meu Ciao! Și nu mi-ai spus nimic, să fi luat la mine niște zahăr. E cineva aici care să dea o fugă să cumpere niște zahăr? Dumneata, prietene? Te rog ia zahăr de 10 creștari și de 5 - pâine.

Helena se pierduse cu totul de fericire. Grăjdarii care se adunaseră în jurul lor, o asigurară că Ciao e un cal frumos, cu pasul mândru la călărie.

— Nu s-ar putea să încerc? Aveți pe-aici vreo șa pentru mine?

Aveau, firește, pentru că Vasek se îngrijise de toate. Oamenii luară calul să-l echipeze și îl aduseră înapoi cu un harnașament strălucitor și cochet. Helena era îmbrăcată într-un costum taylor, dar asta nu o putu împiedica să se urce în șa. Karas îi dădu o mână de ajutor, și Ciao, scuturând din cap, o porni în trap spre maneaj.

De atunci Helena Karas venea zilnic în strada Bredovska unde Ciao ajunsese să o aștepte cu nerăbdare. Era un armăsar tânăr jumătate-sânge, cu pasul elegant cumpănit și foarte inteligent, care pricepu repede că noua lui stăpână vrea de la el tot felul de pași și întoarceri, pe care nu le învățase până atunci, dar care trezeau în jur atenție și invidie. Helena se îndrăgosti de-a binelea de el.

Tot timpul liber și-l petrecea la Ciao și cu Ciao. Pe vreme frumoasă ieșea cu el la plimbare în Stromovka¹, iar în zilele urâte îl dresa în manej. O dată, ori de două ori pe lună, Karas, închiria un cal și ieșeau împreună călări în afara orașului, pe frumoasa și bătrâna alee de copaci spre Motol, sau pe șoseaua franțuzească spre Chuchle, sau pe străzile Karlinului, peste Liben până la Troia. Descopereau amândoi împrejurimile Pragăi. Pentru Helena era doar o plimbare, dar Karas se simțea din ce în ce mai îndrăgostit de Praga, despre care auzise atâtea cuvinte pline de iubire și a cărei frumusețe îl încânta acum, când vedea și priveliștile mai puțin cunoscute din împrejurimile orașului. mu o dată, când urcau dintr-o vale pe o culme de deal și în fața lor se ivea pe neașteptate căușul învălurat al caselor și bisericilor din Praga, Helena își amintea de povestirile părinților ei, despre clipa când zăriseră pentru prima oară Tarigradul.

Hélènei îi plăceau aceste plimbări, dar era mult mai bucuroasă cu Ciao al ei în manej. Rămăsese străină de lumea soțului ei, în patria lui, și nu o interesa prea mult ceea ce vedea în jur. Pentru ea avea preț plimbarea în sine, trapul sau galopul lui Ciao, și era mai încântată de drumurile monotone prin Stromovka, decât de toate plimbările prin împrejurimile orașului. Dar cea mai mare bucurie i-o dăruia călăria de înaltă școală, căreia nu i se putea dedica decât în manej. Acolo se descoperea pe sine, adică latura cea mai pasionantă din sufletul ei. Putea să înfrunte împotrivirea calului, să-i învingă teama, să-i trezească ambiția. Acolo afla o compensație pentru arena pierdută a circului, acolo își regăsea frăgezimea tinereții, acolo se simțea din nou în lumea părinților și străbunicilor ei. Pentru Vasek venirea la Praga însemnase o deplină și victorioasă limpezire a noțiunii de patrie, pentru Helena totul se reducea la două tururi de manej și la rotatul Ciao. Vasektrăia involuntar viața metropolei, Helena se întorcea la viață doar atunci când se afla în șa și putea să învețe calul figurile călăriei de înaltă școală. Ce însemnau pentru

za toate grijile și bucuriile Teatrului de varieteu Humberto, față de ziua când Ciao începu să știe *piaffe* și pasul de trap dresat, de altfel un exercițiu greu, în care trebuia să alterneze fulgerător impulsurile spre trap cu impulsurile de oprire bruscă, până ce calul acoperit de spumă începea să danseze în mișcări ritmice pe loc! *Renvers, changement*, pasul spaniol, *passage, passade* - toate în tempouri diferite, în dreapta ori în stânga, oh, toate acestea, îi aduceau îndărăt zilele frumoase când tată-său pocnea din amândouă șambrierele, în mijlocul arenei, când mamă-sa îi urmărea evoluția cu ochi critic din prima lojă, iar bătrânul Hans o aștepta în marginea arenei.

În sala manejului comunal veneau nobili și ofițeri, care începură în scurtă vreme să urmărească plini de admirație silueta zveltă a călăreței ce impunea suverană calului său pașii călăriei de înaltă școală, a căror tehnică rămânea pentru ei un mister. Curând, în jurul Hélénei se formă un cerc de numeroși și pasionați iubitori ai artei călăriei, cu care ea putea să discute despre cai, harnașamente, martingal, dresură și despre alte mii și mii de lucruri. Când stătea cu cotul rezemat de Ciao și discuta cu tânărul Thurn-Taxis sau cu Lobkovic despre săriturile peste banca irlandeză, i se părea că se află în pauză, în încăperea de lângă grajdurile Circului Humberto, în vreunul din marile orașe, în timpul turneelor și din perioada cea mai înfloritoare a circuitului lor.

Era ca o proiecție luminoasă a paradisului pierdut. Când însă se întorcea din fericirea manejului la zgomotul turbat al trenurilor și la norii de fum negru-cenușiu ai locuinței din Karlin, când vedea iarăși pe fereastră pătratele acelea moarte și dezolante ale viaductului, căruia îi cunoștea acum fiecă pată și fiecă gură de aerisire, din nou o cuprindea melancolia și nostalgia. Încetase să se mai ocupe singură de gospodărie, lăsase treburile în seama unei femei de serviciu, și asta numai pentru a se putea bucura cât mai mult de plăcerile pe care i le dăruia călăria și dresura. Munca aceasta aspră și plină de pasiune îi

întărise mușchii, obrazul ei delicat căpătase trăsături mai dure, în ochi îi ardea flacăra unei voințe ferme. Karas se bucura pe de o parte că Helena și-a orânduit în sfârșit viața după dorința ei, în schimb! îngrijora faptul că Helena se pierdea tot mai mult în lumea visurilor ei. Rădăcinile prin care ființa ei era legată de viața înconjurătoare, începură să se usuce una după alta. Dispăruse lumea în care se născuse, în care crescuse și în care se simțise chemată să trăiască. Dispăruse opera părinților și strămoșilor ei. Toată strălucirea și tot prestigiul Teatrului de varieteu Humberto nu puteau înlocui pentru ea Circul Humberto, cu gloria lui mai săracă, dar mai plină de bucurii. La circ putea să lupte neîncetat pentru ceva, la varieteu devenise doar un spectator pasiv. La circ era colaboratoarea soțului cir Teatrul de varieteu îi îndepărtase însă și bărbatul. Făcea lucruri în care ea nu-i putea da niciun ajutor și cu care nu voia să aibă nimic comun. Vasek era capabil să vorbească cu dispreț despre femeiuștile pe care le angaja la teatru, dar până la urmă tot se bucura de succesele lor și contribuia la ele cât putea. Iar pe Helena nu o lăsa inima să se lupte cu asemenea curtezane internaționale pentru a-și recuceri bărbatul. Era prea mândră pentru asta. îi venea să plângă într-atât se simțea de înstrăinată de toată fericirea ei, aici, închisă între zidurile acestui oraș necunoscut, **într-o** casă posomorâtă, ca **într-o** colivie, unde se zbuciuma așa cum se zbuciumau odinioară leii și tigrii circului în cuștile lor. Dar cei din neamul Berwitz nu știau să plângă, știau să înfrângă potrivnicia și reușeau să devină **într-un** anume punct propriii lor stăpâni.

Ciao era un cal superb, și faptul că exista era de ajuns pentru ca Helena să se simtă din nou directoare. Când se afla în șa, pentru ea se întorceau vremurile Circului Humberto. Ciao mergea la trap prin parcul regal și Helena avea impresia că trece din nou călare prin Buxtehude, pornind în lumea largă. Oamenii bogați țin cai de călărie pentru plimbare, fiindcă atâta vreme cât sunt în

șă trebuie să se concentreze intens și uită de toate. Helena însă era o călăreață desăvârșită și nu avea nevoie să se gândească nicio clipă la calul ei. Se concentra și ea, adevărat, dar numai spre vis. Ciao era pentru ea ca și opiumul. Iar printre imaginile ce i se iveau în minte în timpul plimbării apărea din ce în ce mai des un chip oacheș, fermecător, cu mustăcioară, și un glas mângâietor, de tenor, îi răsună în urechi: „Sunt eu, Paolo al tău, Helenka, fericirea mea!”

TAcă **s**-ar fi uscat toate rădăcinile care țineau firul - plătând al ființei Hélénei în viață, era sigur că una nu se usca și nici nu putea să se usuce: dragostea ei pentru Petricek. Dar și aicimersul fatal al lucrurilor începu să roadă.

Gimnaziul deschisese băiatului înclinat spre meditație o nouă împărăție, îi trezise interesul pentru noi lucruri, și Helena constată cu durere și strângere de inimă că acum Petricek i se înstrăinase și mai mult decât înainte, când se îndepărta cu atâta teamă de circ. Se cufunda în cărți, în studiu, cu o patimă nemăsurată. Acea ambiție, acea perseverență pe care le dovedise tată-său de mic copil, înviaseră de astă dată în el în întrecerile la învățătură cu colegii de școală. Se uita la profesori ca la niște apostoli, sorbea fiecare cuvânt al lor și totul i se întipărea numaidecât în minte. Aproape că nu mai trebuia să învețe acasă. Încă din primul moment câștigă în ochii tuturor faima de cel mai bun elev al clasei. Când mamă-sa venea să se intereseze de el, profesorii nu mai pridideau cu laudele pentru atenția și agerimea lui la învățătură. În perioada când băieții au prins a trece de la copilăria nevinovată la anii exuberanți ai adolescenței și clasa se împărți în diferite grupe potrivit firii, talentului, posibilităților și preferințelor fiecăruia, printre codașii din clasa lui Petricek apărură murmure invidioase și rele, cum că Petr Karas ar fi un tocilar, un pârător și un lingușitor și că la tablă face circ. Băieții îl porecliră „Circusarul” și strigau după el „Alehap!” Porecla asta nu se mai dezlipi de

el, dar clasa în totalitatea ei respinse afirmația că „Alehap” ar fi un linguşitor. „Alehap” nu se dădea bine pe lângă profesori, nu-i peria, nu se uita de sus la colegii lui, dimpotrivă, îi ajuta, le sufla şi era solidar cu ei. Se remarcă doar prin faptul că îi plăcea cartea. Mulţi băieţi nu înţelegeau asta, dai cât timp era de partea lor, nu aveau de ce să se uite la „Alehap” ca la o oaie râioasă.

Helena se bucura văzând cât de lesne învaţă şi cu câtă uşurinţă îşi însuşeşte noile cunoştinţe. Credea că Petricek va avea astfel mai mult timp pe care să-l petreacă împreună cu ea. Nu putea să-i fie de prea mare ajutor la învăţătură. Chiar din prima clasă de gimnaziu în cărţile lui se aflau lucruri care depăşeau cu mult cunoştinţele ei sărăcăcioase. Şi apoi, Petricek învăţa limba cehă, în timp ce ea nu ştia decât câteva propoziţii de conversaţie uzuală din graiul bărbatului ei. Mai rău era că Petricek îndrăgise dintre toate obiectele de studiu, pe cel mai abstract: matematica. Antipatia lui de copil faţă de circ, teama de animale şi de oameni, vremea când se refugia lângă fusta mamei şi, mai târziu, în cărţi, toate acestea scosese la iveală din ce în ce mai mult evadarea lui din viaţa practică şi ancorarea în viaţa speculativă. Liceanul Petr era stângaci cum nu se mai poate, totul îi scăpa din mâini şi nu ştia să facă nimic. Tată-său şi mai ales bunicul Karas îşi încrucişau braţele a mirare, văzându-l atât de picat din lună şi atât de stângaci în toate lucrurile mari şi mici pe care, după părerea lor, un băiat de ispravă ar fi trebuit să le aibă la degetul cel mic. În schimb, unchiul Steenhouwer era entuziasmat. Petrik aduna, scădea, înmulţea şi împărţea ca cel mai experimentat şi brav contabil. În afară de asta, dintre toate noutăţile ce-l înconjurau la Praga, iubea cel mai mult - după gimnaziu - biroul unchiului Steenhouwer şi registrele lui groase. Coloanele lungi de cifre parcă îl fascinau, se apuca să le adune, chiar şi atunci când nici nu era nevoie. Socotea cu o repeziciune neobişnuită, doar trecea cu privirea peste cifre şi scria numaidecât rezultatul. Unchiul Steenhouwer căută să afle

cum face și văzu că băiatul a descoperit singur metoda adunării pe grupe de câte 2 - 3 cifre. Odată, Steenhouwer trebuia să calculeze onorariul unui grup de balet pentru 18 reprezentații, plătit cu câte 135 de galbeni de reprezentație. Petrik pică tocmai în momentul acela.

— Cât face 18 înmulțit cu 135? îl întrebă unchiul.

— Cu 135? repetă băiatul, dar scrise pe hârtie 270 și strigă îndată: 2430!

Steenhouwer se uită la foaia de hârtie și clătină din cap:

— Cum ai socotit?

— Dar e foarte simplu, unchiule, îi explică băiatul, înmulțești cu 20 și scazi o zecime.

— V-a învățat asta la școală?

— Nu, eu am descoperit. 27 se înmulțește mai ușor când îi iei de treizeci de ori și scazi o zecime. Pe 36 îl înmulțești cu 40, pe 45 cu 50, pe 54 cu 60 și așa mai departe.

Steenhouwer se așează la birou. Socoti din nou, făcu înmulțirea și scăderea, iar seara îl anunță pe Karas că băiatul va deveni un matematician de geniu și că ar putea evolua o dată pe scena teatrului ca socotitor rapid.

Profesorii din strada Truhlârská îi confirmaseră că elevul Karas Petr dovedește un talent excepțional pentru matematici și o neobișnuită dragoste pentru cifre.

— Cifrele, domnule director, îi spuse lui Václav dirigintele clasei, sunt pentru fiul dumneavoastră exact opusul a ceea ce cunoaștem noi din experiență la ceilalți elevi. Cea mai mare dificultate o întâmpinăm atunci când le cerem să rețină pe de rost anumite cifre, reprezentând fie date istorice, fie greutatea atomică a elementelor. Fiul dumneavoastră are însă în primul rând memoria cifrelor. Are o asemenea înclinație în această privință, încât pe o cale oarecum ciudată, transformă în cifre până și materia altor obiecte. Ce credeți, o dată, la ora de latină a confundat *paucus*, *pauca*, *paucum*¹¹², din exemplul: *tibia*

112 Mic (în sens de dimensiune; în text e dat adjectivul cu terminațiile

*foramine paucio*¹¹³, cu *pauliis, Paula, paulam*¹¹⁴. Diferența nu e mare, dar un latinist ține seamă de ea, deoarece îmbogățește tezaurul limbii, dacă spunem o dată *paucis horis*¹¹⁵ și altă dată *post paulum*¹¹⁶, nu-i așa? I **s**-a atras atenția asupra acestui fapt și de atunci **n**-a mai confundat niciodată aceste două cuvinte. În caietul lui am găsit însă următoarea însemnare: *paucus, pauca* = 3141; *paulus, Paula* = 1413. Trebuie să recunosc că e un mister pentru mine felul în care băiatul a făcut legătura între cuvinte și cifre, și de asemenea să arăt că nu mi se pare a fi cea mai fericită incursiune în frumusețile limbii lui Cicero. Dar nu pot contestafelul în care Karas Petr a știut să se descurce. Toți colegii mei, profesorii, vorbesc despre pasiunea lui pentru calcule. Zilele trecute, colegul de istorie **n**-a povestit **într**-un consiliu cât de mult **l**-a surprins Karas Petr cu o observație, anume că suma anilor de domnie ai sultanilor turci depășește aproape de două ori suma anilor de domnie ai Habsburgilor. Iar altă dată, povestea colegul nostru, băiatul a remarcat că Jidunând anul morții lui Mojmir I, cneazul Moraviei Mari cu anul morții voievodului Boleslav al III-lea, obținem anul urcării pe tron a înălțimii-sale împăratu. Toate acestea sunt fapte neobișnuite, ca să nu spunem **d**-a dreptul ieșite din comun. Pe dumneavoastră, ca părinte, ar putea să vă neliniștească, dacă preferința aceasta **s**-ar manifesta în dauna celorlalte obiecte de studiu. Dar trebuie să recunosc că elevul are la toate disciplinele rezultate excepționale, în afară, bineînțeles, de muzică și, educație fizică. Aceste două discipline facultative îi vor strica media. Altfel, dovedește o sânguință exemplară, o purtare demnă de laude, iar lucrările lui scrise se prezintă excelent. Cu excepția

caracteristice pentru cele trei genuri).

113 Peroneu (lat.).

114 Mic (în sens de interval de timp; în text e dat adjectivul cu terminațiile caracteristice pentru cele trei genuri).

115 Puține ceasuri (lat.).

116 Nu peste mult timp (lat.).

colegului de educație fizică și a profesorului de muzică, toți ceilalți profesori suntem foarte mulțumiți de el, îl considerăm un elev model, iar colegul de matematică vede în el o viitoare celebritate a acestei străvechi științe, dacă elevul Karas Petr se va hotărî să i se dedice și în învățământul superior.

Era o bucurie, pe care soții Karas o primiră aproape cu inima strânsă. Ce la păsa lor, artiști de circ, de această nenorocită de matematică. Ce bucurie puteau să aibă din calculele fulgerătoare ale fiului lor, când știau că încurcă veșnic stânga cu dreapta și că se lovește de fiecare dată, în sala de gimnastică, când trebuie să se urce pe prăjină, la inele, pe o coardă de frânghie, ori pe scară? Darul lui neobișnuit, de care se entuziasma atâta unchiul Frans, ca un neobosit socotitor și statistician ce era, ei îl socoteau drept o încercare dată de Dumnezeu, iar seara, în încheiere la discuțiile lor familiale, ziceau:

— Să ne lăsăm în voia Domnului! Ne-a dat un matematician, să ne ferească de ceva mai rău.

Din clipa când Karas se convinsese că fiul lui nu era făcuptentru circ, lăsă educația lui pe seama mamă-sii și a unchiului Frans. Vedea băiatul aproape numai la prânz, când asculta cu interes noutățile pe care le aducea de la școală. Erau lucruri care pe Văclav Karas îl interesau chiar și azi, la anii maturității. De aceea, în fiecare an cerceta cu plăcere manualele lui Petricek. „Ar fi o lectură frumoasă în timpul serilor, se gândea el, dacă n-aș fi prins până la miezul nopții cîteatrul”. Mult mai aproape de băiat era Helena. Pentru ea cea mai mare bucurie era să-l aștepte cu cafeaua după-amiază și să petreacă împreună cîteva ore. Clipe care în primii ani de ședere la Praga o răsplăteau pentru toată însingurarea ei. Se alintau, își spuneau nebunii, jucau diferite jocuri care îl distrau pe Petricek. Dar asta nu ținu prea multă vreme. Pe măsură ce creștea însuflețirea plină de râvnă a băiatului pentru învățătură, se îndepărta tot mai mult de lumea simplă a mamă-sii. Capul îi era numai la școală și la cărți, nu mai

vorbea aproape despre altceva, iar Helena știa atât de puține lucruri! Era confesoarea lui, dar nu putea să-l ajute și să-l sfătuiască în nicio împrejurare. Urmărea cu dragoste și admirație câte știa fiul ei, era mândră de succesele lui și-i încuraja ambiția, dar seara, când mergea la culcare, recunoștea oftând că toate acestea îi erau străine.

Apoi, când îl cuprinse pasiunea calculelor, situația începu să se înrăutățească pentru ea. Ce știa ea din matematică? Pentru voltije și călărie acrobatică îi era de ajuns tabla înmulțirii, și nici nu era prea sigură de sine. În copilărie o știa că pe apă, dar pe urmă nu-și mai aminti de ea ani întregi, iar acum, în fața fiului matematician, nu putea niciodată să spună precis cât fac bx^7 . Iar Petfik, încetul cu încetul, ajunsese să nu mai știe de nimic altceva decât de calcule. Fugea de lângă mamă-sa în biroul unchiului, unde dădea peste cifre, și dacă unchiul îl îmbiasă joace împreună vreun joc, el aducea hârtie și creion și-l ruga să-i dea să rezolve probleme. Unchiul scria la nimereală o mulțimea de cifre de ordinul miliardelor, pe care Petfik le aduna, le împărțea și le înmulțea, socoteli pe care el, Franstrebuia, chipurile, să le controleze. Toate astea mai mergeau cum mergeau, dar curând veniră ecuațiile și băiatul începu să-i îndrume ceva despre o necunoscută, x , vorbea despre a , care e egal cu $6-f-o$, căuta un oarecare n , iar după aceea veni cu nu știu ce pl și r . Helena avea impresia că până și vorbirea dintre ei se descompusese în litere, transformându-se în frânturi fără de nicio noimă.

Veniră apoi ridicările la pătrat și rădăcinile pătrate x^2 , a ; 3, Pitagora, geometria, și băiatul nu se mai înțelese de loc cu mamă-sa. Se iviră brusc lucruri pe care Petfik nu mai putu să le rostească în limba germană, iar Helena nu era în stare să le priceapă în cehă.

— *Schau, Mutti, es ist doch se einfach*! pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor catetelor.

Așa suna în expunerea lui de acasă celebra „puntea

măgarului” a lui Pitagora, și Hélènei i se părea ca o formulă magică a inițiaților de gradul trei. Cu teorema lui Pitagora luă sfârșit orice înțelegere dintre ei. Tot ce spunea după aceea preaînțeleptul ei fiu era pentru mamă-sa ca în secta pitagoricienilor acel *autos era, ipse dixit*, „el însuși a spus asta”, și nu-i rămânea decât să încuviințeze și să-i dea dreptate.

În cele din urmă, calul Ciao rămase unicafăptură căreia Helenaise putea spovedi și plânge de singurătatea și părăsirea ei.

VIII

TOetricek încetă să mai fie Petricek. Deodată hainele îi rămaseră scurte, oasele începură să i se lungească, băiatul se înălță repede, ajungându-l și întrecându-l pe taică său, care era de statură mijlocie. Celulele nervoase ce-i coordonau mișcările nu mai știură ce să facă cu acest băietan crescut peste noapte, picioarele i se târau ca împovărate de niște greutateți, brațele i se bălăbăneau de parcă ar fi fost ale altcuiva. Era nevoie de un stimulent material pentru a susține tot acest spor al ființei lui, și Petricek, gingașul, delicatul Petricek, înfuleca acum de-a-n-picioarelele o jumătate de pâine. Tatăl, unchiul și bunicul râdeau, dar Helenase închina: să vedeți că o să se îmbolnăvească băiatul! într-adevăr, nu arăta bine, era palid, cu fața plină de coșuri, iar glasul lui cristalin și mângâietor se alterase. Aci striga pițigăiat, aci răsuna gros și răgușit. La școală, băieții râdeau că „Alehap” cârâie, și profesorul de muzică îl scuti să mai vină la oră. Helena, speriată de toate aceste schimbări, chemă doctorul. Doctorul veni, îl consultă, îl ciocăni, râse și când îl trimise să se îmbrace, îi spuse liniștit mamă-sii:

— Nu-i nimic. Fiul dumneavoastră crește, încetează de a mai fi băiat, pentru a deveni bărbat. Altfel e sănătos, dar acum are nevoie de hrană substanțială și de mai multă liniște trupească și sufletească. După un timp totul va intra în normal și Petricek va deveni Petr.

Helena oftă ușurată, dar seara nu putu să adoarmă.

Petricek va deveni Petr! Din băiat, bărbat! **S**-a sfârșit copilăria, **s**-a sfârșit cu alintările, acum se va smulge de tot din brațele ei și va trece în rând cu bărbații, cu Vasek, cu Frans, cu bunicul

Anton. Toți bărbații țin unul cu altul și ori de câte ori pot să scape, scapă de sub privegherea femeilor. Vasek dormea liniștit alături, avea în urma lui o zi de muncă și, negreșit, și câteva acte de curtenie față de acele nerușinate sirene din program. Toți bărbații sunt la fel, toți sunt slabi... doamne, oare și Petricek? O să se țină și el după femei? O să se țină, ba chiar o să alerge, se va găsi una care să-l ademenească, să-l îndepărteze de mamă-sa, să-l târască după ea, să i-l fure. Și numai Dumnezeu știe cine va fi: vreo flușturistică oarecare, sau vreo cicălitoare, sau vreo vicleană. Oh, se pricep femeile cum să prindă bărbații în laț. Oare nu i **s**-a destăinuit o dată chiar și sfânta de Alice cum **s**-a aruncat **într-o** noapte, parfumată, în brațele lui Iverholec? Și **într-o** clipită, gata, **s**-a dus închipuitul eroism al bărbaților! Bărbații se bat cu pumnii în piept strigându-și virtutea și jurându-se pe cer și pe iad, dar e de ajuns să adulmece o femeie în jur și Lohengrin îi spune adio celei mai pure lebede. Și Petricek, cu patima lui nebună pentru matematică - doar n-a existat până azi vreun matematician care să afle ce necunoscută stă ascunsă în algebra feminină. Aici e un X mare, de care bărbatul poate să se împiedice, cu toate integralele lui.

Dar și dacă ar avea noroc și le-ar aduce în casă pe cea mai bună fată din lume - și Helena se ridică fără să vrea în capul oaselor în pat, privind cu ochii mari în întunericul odăii - pe cea mai bună fată dacă ar lua-o... venirea ei aici ce altceva ar însemna decât sfârșitul domniei ei, a Hélènei, asupra lui și a micii lui frânturi de viață-Cu neputință să împiedice asta, e o împlinire firească, o lege de fier: vine noua regină, cea bătrână trebuie să abdice. Bătrână... ce cuvânt groaznic! E bătrână oare? Nu, nu este, nu vrea să fie încă, încă nu vrea să se predea; dar cum să lupte când fiul ei crește și timpul zboară? Timpul

zboară... să oprească timpul în loc... ah, doamne, să oprească timpul în loc!

Dimineața, după ce pleacă toți de acasă, Helena se așează în fața oglinzii. Avea ochii puțin încercănați, dar privirea lor vie scruta emănunțit pielea frunții, a feței, a gâtului. Nu, nu era bătrână, nu se putea spune că ar fi bătrână, dar nici prospețimea tinereții nu o mai avea. Dumnezeu, cum era obrazul ei de fată, când își petrecea vremea mai mult în aer liber! A fost odată, totuși avea fața încă înfloritoare, în jurul nasului și a buzelor iată câteva linii aspre, dar asta e din pricină că se antrenează prea mult. Altminteri, însă, ar putea să fie mulțumită: cu puțin fard, în lumina reflectoarelor, seara, ar putea să se măsoare în arenă cu orice călăreață-acroibată. Dar cât timp se va mai menține? Cât timp? câțiva ani doar. E ultima strălucire a verii frumoase, pe urmă sosește toamna cea tristă.

Doar câțiva ani. Oare pentru câtă vreme s-au stabilit ei în Praga asta? Doamne, ce ușor și fără griji au spus atunci: mergem și rămânem acolo până când Petricek își va termina studiile. Câți ani o să aibă dacă într-adevăr ar aștepta până atunci? Patruzeci și opt? Patruzeci și nouă? Cincizeci? Mai poate oare la cincizeci de ani să se întoarcă în arenă? Se povestea la Circul Humberto despre asemenea cazuri cu totul ieșite din comun, când o călăreață-acrobată se menținea în șa până la șaiszeci de ani și chiar mai mult, dar aceste starețe excepționale ale ordinului ecvestru își cuceriseră dreptul de a rămâne în șa până la bătrânețe, nepărășind niciodată arena în care începuseră să călărească de mici copile. E altceva să pleci din circ, să dispari de pe afișe cincisprezece ani, să lași lumea să te uite și să te întorci pe locul de luptă al tinereții triumfătoare, cu fața zbârcită și cu firele albe camuflate. Femeile de patruzeci de ani erau considerate în societatea din acea vreme ca niște matroane cărora nu le mai stă bine să se bucure din plin de viață. Helena își menținuse o suplețe și o prospețime pe care orășencele din jurul ei nu le aveau. Dar câtă vreme va mai putea conta pe

farmecul frumuseții ei?

Se simțea cuprinsă de teamă pentru viața ei, strânsă ca **într-un** clește de foc. Nu pentru durata acestei vieți, ci pentru felul cum o folosește, pentru felul cum va decurge, pentru ultima șansă pe care i-o oferea și care, din păcate, îi apărea într-adevăr ca fiind ultima. În ea se trezise acum cu toată puterea amintirea Circului Humberto, el o chema, o atrăgea, o prevenea să nu piardă și această ultimă șansă rămânând alături de soțul ei. Vasek nu pierduse nimic, Vasek continua să lucreze, deși **într-un** alt chip, Vasek rămăsese credincios menirii sale, în vreme ce ea... Oare ea **s-a** născut pentru a renunța la toată splendida-i activitate de artistă de circ și a trăi retrasă **într-un** colțișor, doar ca soție și mamă? Nu avea mai degrabă datoria să se împotrivescă mersului fatal al lucrurilor, să se ridice împotriva acestei rânduiei, care ucide totul și să-și cucerească prin propriile ei forțe dreptul la o viață de muncă, plină de frumusețe? Cineva îi dăduse o dată tocmai acest îndemn, cineva îi spusese o dată cuvinte frumoase despre asta. Helena își amintea ca prin vis de bătrânul domn Wollschläger, din căsuța aceea cu statuete și tablouri cu cai. Nu mai ținea minte fiecare cuvânt al lui, dar știa că Wollschläger proclamase cu tărie lupta împotriva convențiilor. Pe atunci nu înțelesese nimic, nu pricepuse nimic. Azi, însă, înțelegea: înțeleptul bătrân prevăzuse potrivniciile ce o vor întâmpina în viață și-i șoptise cuvântul trebuincis ca și o evanghelie.

În sinea sa, Helena nu luase nicio hotărâre. Nu făcea parte dintre femeile înclinate spre meditație, care pot să cugete asupra unui lucru până la sfârșit. Helena acționa din impuls, ținând doar la o rezolvare imediată. Un asemenea impuls neașteptat o salvase și de astă dată, ia Praga, dar acum, după atâta vreme, își dădea seama că temerile și neliniștea din ea crescuseră. Se comportase nebunește, ca o femeie: se cramponase de Petficek, vrând să-l țină mai departe în anii copilăriei. I se părea că atâta cât Petficek va fi dependent de ea, timpul va rămâne în loc

și primejdia anilor ce se scurg va trece. Născocea sute de pretexte ca să-l țină lângă ea. îl alinta și-l răsfăța, îl îndopa cu bunătați, îl servea, îl ajuta să se îmbrace, îi aducea cărțile și caietele, îl aștepta la prânz și la patru după-amiază în fața gimnaziului ca să nu vină singur acasă. Totul era neobișnuit pentru băiat, dar el acceptase cu plăcere acest neașteptat confort și această bunăstare. Vasek, bineînțeles, nu era mulțumit și-i reproșa Heleiiei că răsfăță băiatul, arătând că mai degrabă are nevoie să fie împins în viață fără prea multe menajamente. Helena însă nu se lăsa convinsă. Acasă la ei se găteau numai bucatele preferate de Petficek, iar ciocolata și bomboanele nu lipseau niciodată.

Această avalanșă de dragoste și duiosii exagerate avea însă și primejdiile ei. Colegii de clasă începură să-și bată joc de Petficek. Ochii ageri ai băieților descoperiră curând ce se ascundea aici și-l încolțiră din toate părțile: „Alehap, fugi la mămica, mămița ți dă bombonele!”; „Alehap e pesemne fetiță, de aia se teme mămicuța atâta pentru el!”; „Alehap, unde ți-e fusta?”

Petficek se făcearoșuca focul. Dacă ar fi fost mai bătaios din fire, le-ar fi arătat el lor. Dacă ar fi fost laș s-ar fi plâns profesorilor. Așa însă nu-i rămânea decât să se ia la ceartă sau să tacă. În schimb, când „Alehap unde ți-e fusta?” începu să se răspândească și prin alte clase, Petficek se împotrivi acolo unde simțea cea mai mică rezistență: acasă, mamei. Prin țipete și lacrimi obținu promisiunea să nu mai vină să-l aștepte la școală, să-l lase să plece singur pe stradă ca toți ceilalți băieți, să poată tipa împreună cu ei în cartier.

Helena nu mai putea acum să urmărească decât în taină și de departe întoarcerile zilnice ale băiatului de la școală, într-o zi inima începu să-i bată cu furie în piept; de la colțul clădirii celei noi a Muzeului orașului îl văzu jos, în părculeț, pe deșiratul ei Petficek, cu un teanc de cărți sub brațul stâng, în vreme ce cu mâna dreaptă gesticula șipovesteacevacu mare însuflețire unei fetișcane blonde,

cu două cozi lungi pe spate, îi urmări cu ochii mari de uimire până trecură de ea, în spatele unei perdele de arbuști. După o clipă se răsuci pe călcâie și zbură drept la Varietel Humberto.

— Domnul director e sus? întrebă ea de la intrare pe portar.

— Da, doamnă, tocmai a terminat repetițiile, îi răspunse domnul Dvofák, privind-o mirat cum urcă într-un suflet scara.

— Sper că ai un minut liber? izbucni ea, când se văzu în biroul lui Karas.

— Ce s-a întâmplat, Helenka? făcu Vasek nedumerit.

— S-au întâmplat multe, foarte multe. L-am văzut pe Petficek cu o fată!

— Petficek? ridică Vasek din sprâncene surprins, și în aceeași clipă un zâmbet îi jucă în jurul ochilor, și o exclamație de mulțumire i se desprinsese fără să vrea de pe buze: Slavă Domnului!

— Ce-ai spus? izbucni Helena, rămânând încremenită în așteptare.

— Slavă Domnului că băiatul nostru a devenit atât de curajos, Helenka dragă. E singura cale care îl poate duce spre o viață sănătoasă.

— Cum, tu admiti asta?

— Bineînțeles!

— Dar eu... eu să renunț la ultima bucurie pe care o mai am?

Glasul i se frânse și ochii i se umplură de lacrimi. Se prăbuși, sfârșită, într-un fotoliu. Vasek se apropie și îi luă mâna într-a lui.

— Helenka, vorbi el cu toată prietenia și liniștea de care era în stare, asta e soarta tuturor părinților: într-o bună zi copiii părăsesc cuibul. Te uiți la Petr ca și cum ar fi tot un băiețel și în realitate a început să-i mijească mustața.

Căută să o convingă cât mai rațional, dar hohotele sfâșietoare de plâns ale Hélénei nu conteniră. Plecă de la

el zdrobită, plângând. Se pregăti să vorbească acasă cu Petrik, dar găsi casa pustie. Era undeva cu ea, cu fetișcana aceea cu coade blonde. Și atunci o cuprinse un șoc pe care îl evitase mai înainte atâta vreme. Pierduse dragostea și sprijinul ei în viață. Câți ani se mai putea bucura din plin de viață? Opt, poate cinci, poate numai trei. O fulgeră un gând desperat, că trebuie să se smulgă din această situație și să salveze ce se mai poate salva.

A treia zi, domnul Dvořák se duse la nevastă-sa, în bucătăria ce se afla chiar în spatele cabinei portarului.

— Se întâmplă ceva la director acasă, o vesti el cu un aer important. Deunăzi, directoarea a venit lăteatru buimacă și a plecat acasă plânsă. Iar adineauri directorul mi-a spus să-l caut numaidecât pe bătrânul Karas. Trebuie că au ceva în familie. Eu unul aș zice că la mijloc e tânărul.

Sus, în birou, Václav Karas umbla într-adevăr ca un leu în cușcă. Unchiul Frans Steenhouwer ședea lângă fereastră, cu mâinile înlănțuite și clătina încet din capul său chel. îl așteptau amândoi pe Antonin Karas. Bătrânul, când intră, întrebă din ușă:

— Ce **s**-a întâmplat, Vasek?

— O nenorocire, tată. Helena a plecat.

— La naiba! Și unde a plecat?

— Nu știu. Cred că undeva, la un circ. feri și-a trimis calul la Dresda, dar pesemne că nu e stația de destinație.

— Eh, D.oamne, frumoasă treabă!

— Uite aici o scrisoare de la ea. Scrie că nu mai poate trăi la Praga, îmi cere să înțeleg că varietelul nu corespunde idealurilor ei și, cum și Petricek se îndepărtează de ea, trebuie să-și salveze cel puțin o frântură din viață...

— Așadar, băiete, asta e. **S**-a dus după circ. Așadar, o să trăim iar fără femeii, cum trăiam în vagonul nostru. Ea a fost tot timpul pe muchie de cuțit - Circul Humberto nu se dezice.

U

nehiul Steenhouwer era zguduit profund de fuga

Hélènei.

„Cum a putut **s-o** face? ofta el, **ștergându-și** chelia. Să-și părăsească soțul, copilul, averea! Cită lipsă de răspundere, să subminezi o muncă pe cale să reclădească averea pierdută a părinților! Niciodată cât am umblat prin lume n-a fost chip să trec beneficii cu atâta regularitate în contul personal. Fiecare bilanț lunar e o adevărată desfătare, și poftim - fata asta fuge la circ!”

Steenhouwer se temea ca întâmplarea asta să nu amenințe ordinea din teatru, la care el ținea ca la ochii din cap. îl prețuia pe Václav Karas, întrucât sub conducerea acestuia cifrele încasărilor defilau în scriptele lui în rânduri strânse, în timp ce cifrele cheltuielilor încercau zadarnic să se răscoale împotriva mării armate a celorlalte. Războiul dintre tabăra încasării și tabăra cheltuielii continua zi de zi, aducând noi prizonieri-noi sume în carnetele de economii. Teama lui Steenhouwer era ca nu cumva Vasele să se lase doborât de nefericirea conjugală. De aceea propuse să se telegrafieze imediat tuturor agențiilor, pentru a o descoperi pe Helena.

Václav Karas se împotrivi.

— De ce să batem toba despre lucruri neplăcute? Apariția Hélènei la circ nu se va putea tăinui. Dacă are un angajament vom auzi despre asta foarte curând. După aceea voi avea eu grijă să netezesc cumva conflictul.

Vechea echipă din Circul Humberto îi dădu dreptate. Bărbații se legară mai strâns unul de altul, și doamna Kerholec, ai cărei toți trei băieți plecaseră între timp de acasă, preluă supravegherea gospodăriei lui Karas. Petrik, oftând, începu din nou să se descalțe și să se încălțe singur.

Presupunerea lui Karas să adevări. Nu trecură nici zece zile și Kerholec veni cu o scrisoare de la cei doi băieți mai mari, aflați la Lipska. Lucrau amândoi la circul lui Kranz, sub numele de Kerhol *and* Kerhol, **într-un** număr de acrobație la *pers.* Băieții scriau părinților ce mare surpriză au avut când au dat. pe neașteptate în grajd peste rotatul

Ciao și, mai târziu, când au întâlnit-o pe însăși doamna directoare Karas.

„Kranz era în al nouălea cer de fericire când a anunțato, *scriau cei doi tineri atleți*. Și cum să nu se umfle în pene dacă a angajato la circul lui pe ultima reprezentantă a familiei Humberto! Doamna însă nu lucrează sub numele adevărat, apare sub numele de Miss Sweat. Asta îl roade pe bătrân, așa că spune măcar cui poate cum cu e fata lui Berwitz. Atâta putem să spunem că doamna e în formă bună, se vede cât de colo, și că are succes. La înaltă școală e primantâi, iar Ciao, ce mai, e grozav. Dumneaei a fost uimită când ne-am dus spre ea. «Sfinte Iisuse, zice, ăștias băieții lui Kerholech «Chiar noi suntem, i-am spus». Asta, zău, surpriză! «Da, zice dumneaei, lumea e rotundă și arena la fel». Așa că n-am mai întrebat-o nimic, dar suntem tare curioși ce s-a întâmplat. Domnul director să fie fără grijă, băgăm noi de seamă să aibă tot ce-i trebuie și Ciao la fel. Cehi îs destui pe-aici, platzmeister la echipa de ridicători de cort e unul Kremârik Josef, poate că d. director îl știe. El cel puțin o cunoaște pe doamna, știe cine e și zice că-i vine ca o consăteancă. Răspundeți cu poșta următoare și spuneți-ne și nouă ce s-a întâmplat. With warmest Love1. Ai voștri, Kerhol and Kerhol”.

De îndată ce află asta, Ivaras se așeză la masa de lucru și-i scrisese Hélènei cu scrisul lui mare, școlăresc. Îi spusese că înțelege pe deplin dorința ei de a lucra la circ și că, dacă nu s-ar fi angajat cu teatrul, ar fi preferat el însuși, de sute de ori, munca în arenă; că nu ia în nume de rău hotărârea ei, dar îl doare faptul că nu s-a sfătuit înainte cu el. E la mijloc fiul lor, Petr, și o despărțire între părinți ar putea să-i dăuneze băiatului. Consideră deci absolut necesar ca relațiile dintre ei să rămână neschimbate și plecarea ei să fie privită ca o înțelegere între ambii soți. Pe scurt, Helena s-a întors la circ mai devreme decât au intenționat la început și urma să aștepte acolo expirarea celor cincisprezece ani prevăzuți în

contractul semnat de Vasek cu teatrul. După aceea vor porni din nou împreună prin lume și, dacă nu va interveni ceva neprevăzut, vor reînvia Circul Humberto în toată splendoarea lui.

Karas nu trimise scrisoarea direct Hélènei, o trimise fraților Kerholec, rugându-i să cumpere un buchet mare de violete pe care să-l dea Hélènei, dimpreună cu scrisoarea. După o săptămână primi răspunsul, pătat în multe locuri de lacrimi. Helena îi accepta mișcată propunerile: „Ești mereu același, bunul, înțeleptul și iubitorul Vasek, care mă înțelege și care salvează totdeauna totul. Am suferit mult, m-am simțit părăsită. Uram teatrul tău, fiindcă nu aveam ce face în el și fiindcă acolo erau femei străine, care uneori te interesau mai mult decât mine. Eram geloasă pe ele, pe întreg teatrul, dar azi văd totul cu alți ochi. Continuă-ți munca, te rog, ca și până acum, nu te lăsa abătut din drumul tău de o femeie apucată ca Helena ta. Iar dacă te va interesa vreuna din vedetele tale puțin mai mult decât s-ar cuveni, să nu ai remușcări, nu ți-o pot lua în nume de rău. Știu că vei veghea totuși mai departe asupra mea, asupra fiului nostru, că vei rămâne credincios acelui ceva care trăiește în noi, mai tare decât orice pe lume, și care se numește «Circul Hutriberto»”.

Depărtarea alină rănile pe care apropierea le deschisese în sufletele lor. Între Vasek și Helena se înfiripă o corespondență susținută, în care ei își povesteau cu încredere prietenească despre toate câte le întâmpinau în îndoita lor activitate. Vasek o ruga mereu să nu lase să afle tatăl ei că lucrează la Kranz. Din mila lui Dumnezeu, bătrânul Berwitz trăia încă, și starea lui se mai îmbunătățise puțin. Dar o asemenea veste despre triumful personal al vechiului său rival, l-ar fi dat sata”.

La rândul său, Helena își amintea mereu în scrisori de Petrik al ei. Chiar și în timpul celor mai obositoare rătăcirii cu circul prin lume se gândea neîncetat la băiat și voia să știe despre orice progres al lui. Între timp, feciorul

ei absolvise liceul, își luase bacalaureatul cu calificativul excepțional și se înscrișese la universitate, hotărât să se dedice științelor matematice. Nu simțise niciun imbold lăuntric față de activitatea tatălui și a mamei sale. Această activitate nu-l interesa, îi era la fel de străină și de indiferentă ca și pavajul străzilor pe care umbla cufundat în gândurile sale.

Unchiul Steenhouwer, bătrânelul cu capul plin de cifre, îl mai atrăgea puțin și azi, dar și el îmbătrânise grozav în ultima vreme! Capul lui pleșuv moțăia adesea după-amiaza deasupra registrelor de conturi, apoi cădea în piept, furat de somn. Avea acum un ajutor, pe domnul Kauble, un tânăr conțopist, care - potrivit dispozițiilor directorului - trebuia să fie atent la tot și să intervină acolo unde memoria slăbită a lui Steenhouwer dădea greș.

În acest fel, viața lui Václav Karas își relua cursul liniștit. Nu era o viață lipsită de emoții, veșnica schimbare a programelor însemna pentru el și pentru oamenii săi o continuă încordare. Dar ei primeau totul ca pe o bucurie, totul era pentru ei un neîncetat imbold în lupta pe care mereu tânărul Vasele o primea cu același viu entuziasm. Exceptând această fierbere interioară, în teatru era liniște; doar rareori pătrundea ceva din afară, care să-i tulbure.

Într-una din zile se petrecu însă un lucru care îl interesă în cel mai înalt grad pe Karas. În cutia de scrisori, acasă, găsi o carte poștală ilustrată, reprezentând un uriaș transoceanic, pe spatele căreia scria:

„Când bate tam-tam-ul Aici, aici te cheamă!
Sergent Vosátka”.

Cercetă cartea poștală pe toate părțile, o dădu și vechii echipe de la Circul Humberto, toți o citiră, o suciră pe față și pe dos, dar degeaba: clătinară din cap fără să se dumirească. Cele două versuri rămaseră un mister. Până la urmă pufniră în râs, socotind că Ferenc era pesemne cherchelit rău când și-a adus aminte de prietenii din Praga și mângâli aiureala aceea pe cartea poștală. Vasek însă nu le împărtășea părerea. Scrisul era ferm și energic, adresa

și versurile așternute cu grijă. Se simți plin de neliniște. Ilustrata rămase pe biroul lui ca o problemă nerezolvată. Seara, când se culca, cele două versuri îi răsunau din nou în urechi: *Când bate tam-tam-ul Aici, aici te cheamă!*

Ce-o fi făcând oare Ferenc Vosátka, hoinarul și aventurierul de odinioară, în prezent mare restaurator la Hamburg? Ce-o mai fi la Hamburg, orașul care fusese pentru ei atâta - vreme căminul de iarnă? Ce-o fi făcânduși Yasek, parcă și acum, în gând, șopti încetișor-Ruzenka? Îl cuprinse dorința să se ducă acolo, să revadă acele vechi și scumpe locuri. Ar fi putut să facă o călătorie de informare. Varieteu! din Hamburg se bucura doar de renume și programele lui aveau totdeauna ceva vrednic de văzut și de către un alt director. Vasek știa însă că așa-zisele interese profesionale nu-s decât un pretext, și că mai mult decât orice îl atrage acolo nostalgia trecutului. Amână călătoria pentru un timp mai potrivit, dar cu cât o amâna, cu atât mai puternic îi răsunau în minte versurile lui Vosátka. Tocmai în acest îndemn spre depărtări i se părea că se ascunde tâlcul lor misterios.

Când bate tam-tam-ul

Aici, aici te cheamă!

Într-o bună zi se hotărî, își orându-i treburile pentru răstimpul cât avea să lipsească și plecă. Hamburgul i se înfățișă mai puternic, mai agitat și mai plin de viață decât în urmă cu câțiva ani. Dar nu venise aici să viziteze orașul. Inima îi dădea ghies doar spre trei locuri, care închideau amintirile lui despre Circul Humberto. Mai întâi se grăbi să ajungă pe Reeperbahn, să vadă ce **s-a** întâmplat cu construcția lor. Abia mai recunoscă locul. Acolo unde altă dată, pe maidanul cu iarbă sărăcăcioasă adăstau vagoanele pestrițe ale circului, se afla acum o piață largă, frumos pietruită.

De jur-împrejur se înălțau case noi, restaurante luxoase și populare, cafenele, teatre și săli de concert, vinării, saloane de dans - o lume a distracțiilor nebunești și a plăcerilor biciuitoare, adormită și parcă moartă, acum,

în ceasurile dimineții, dar pregătită pentru desfrâul de semnale și reclame luminoase ceaveu să se aprindă odată cu venireaserii, când Reeperbahnul se va umple de mulțime ca o arteră în care pulsează năvalnic veselia.

Linia largă a străzii se schimbase și ea. Era greu să spui unde se aflaseră odinioară barăcile de tragere la țintă și scrâncioburile, ori construcția Circului Humberto, ori ferestruica doamnei Hammerschmidt și unde se aflase ușa în spatele căreia locuise răposatul Harwey cu roșcata lui fiică, Alice.

Zadarnic se opri Karas în loc, zadarnic măsură cu ochii împrejurimile. Își aminti că exact în fața intrării circului era cârciuma „La ancora”, dar acum nu mai exista. Pe locul ei se ridicau American bar Elysium, restaurantul automat Sanssouci, sclipind în sticlă și alămuri, vinăria Grinzing, împodobită cu viță de vie, unde o mică orchestră de vienezi cânta muzică populară vieneză, și salonul de dans Bataclan, cu vitrinele pline de fotografii de femei - nicăieri niciun punct sigur de orientare spre trecut, totul era nou, totul era îndreptat spre viitor.

Karas merse până în celălalt capăt al acestei străzi a plăcerilor și coti pe o ulicioară lăturalnică. Se bucuracă va vedea numaidecât după colț firma mare, poliglotă a „Logodnicei marinarului” - marele golf al vieții sergentului Ferenc Vosátka. În colțul străzii se opri însă locului, înmărmurit: parterul casei păstra încă urmele unor recente transformări de zidărie. Acolo unde, în vremea domniei lui Vosátka, dădeau ferestrele spre Golful Mexicului și Marea Caraibilor, erau acum din nou prăvălii - o papetărie și o brutărie. Cârciuma se rezuma pesemne din nou doar la Calea Providenței, la bar. Deasupra intrării, în locul impunătoarei firme a lui Vosátka, atârna iarăși vechea firmă a lui Moescke, astăzi veche și tare prăpădită.

„Sergentul a murit...” îl fulgeră pe Vasek un gând și i se strânse inima.

Se îndreptă repede spre intrare și apăsă pe clanță.

Lângă ușă, întocmai ca odinioară, se afla barul; în

spatele tejghelei moțăia o femeie cu capul cărunt sprijinit **într-o** mină. La scârțâitul ușii doar ridică pleoapele. Vasek văzu doi ochi mari și negri ca tăciunele, doi ochi ațintiți și, parcă stinși, fără sclipirea și flacăra care ardea odată în ei. Femeia îl privi lung, dar nu făcu nicio mișcare. * - Bună ziua, zise Karas. Domnul Vosâtka e acasă?

— Sergentul? Întrebă femeia cu o voce adâncă și puternică, rămânând mai departe nemișcată ca o statuie.

— Da.

— Nu-i aici.

— Dar unde e?

— Dumneata cine ești? Nu-i poți fi prieten, te vād prea tia Ar.

— Eu sunt Vasku...

— Dumneata... ești... Vasku!

Ochii aceia muți îl cuprinsesă încet cu privirea.

— Va să zică, dumnratale ești Vasku. Nu te-aș mai fi recunoscut. Spune-mi, cum de-a știut sergentul c-o să vii aici?

— A știut?

— Pesemne că da. Mi-a lăsat o vor; îi pentru dumneatale.

— Cum? Sergentul a plecat?

— **S-a** îmbarcat.

— A plecat peste ocean? Dar are peste 70 de ani!

— Șaptezeci și trei.

— Și unde **s-a** dus? În Mexic?

— Nu. În Cuba. La Havana sau Trinidad. După cum o fi situația, așa mi-a spus.

— În cazul ăsta se pare că a viut să ia parte la răscoala Cubei împotriva Spaniei - dar asta **s-a** întâmplat anul trecut.

— Păi atunci **s-a** îmbarcat și sergentul.

— Dar eu am primit de la el o carte poștală, acum trei luni.

— Știu. Am pus-o eu la poștă, întocmai după cum mi-

a poruncit. Sergentul mi-a spus: „Dacă nu mă întorc până **într-un** an și-o zi, pune asta la poștă. Iar când o să vină Vasku aici, spune-i din partea mea așa: «Un em întreg nu uită femeile din cauza steagului și nici stiâgul din „căuza femeilor”. Eu am încurcat-o cam de multe ori în viață, dar până la urmă mi-am îndreptat greșeala»”. Așa a spus sergentul.

Karas rămase încremenit. Iată deci tâlcul acelor versuri: *Când bate tam-tam-ul Aici, aici te cheamă!*

Vosâtka auzise tobele cubaneze chtmând la luptă și răspunsese acestei chemări. Iar cele transmise lui... Știa oare sergentul ceva de Helena? Oare îl făcea vinovat pe el, pe Vasek? Sau bănuiește numai că faptul **s-ar** putea întâmpla și voia să-l prevină? Dacă a plecat de mai bine de un an, înseamnă că nu știa mare lucru. Bătrânii ridicători de cort nu-și scriau. Atunci se vede că doar a bănuit impasul la care vor ajunge și a ținut să-l îmbărbăteze. Sergentul avusese dreptate, Karas o recunoștea fără înconjur: dacă el, Vasku, **n-ar** fi fost atât de prins cu teatrul, negreșit că și-ar fi dat seama mai înainte de tot ce se petrecea cu Helena.

Gândurile îi roiau prin cap, dar deodată unul își făcu loc, dându-le la o parte pe celelalte.

— Doamnă Adela, se adresă Karas femeii ce stătea după tejghea. Revoluția din Cuba **s-a** terminat demult, victorioasă. Sergentul ar fi trebuit să fie acasă!

Între timp, femeia închisese din nou ochii și acum nici nu se mai osteni să-i deschidă.

— Nu știu ce **s-a** întâmplat, mormăi ea ca prin somn. Eu aștept. Prăvălia merge prost de când a plecat sergentul. N-am putut să mă înțeleg cu oamenii străini și-au încetat să ne mai calce pragul. M-am lăsat păgubașă de Marea Caraibilor și de Golful Mexic, ca să păstrez barem Calea Providenței. Aici l-am cunoscut, aici mi-a spus el întâia oară *Mi-o damasco*. Sergentul e un bărbat cum nu **s-a** mai văzut pe lumea asta. N-a fost și nici n-o să mai fie unul ca el. Sergentul mi-a spus: „Așteaptă!” și nu-mi

rămâne decât să aștept.

Femeia tăcu. Karas își trase un scaun. Simțea nevoia să se așeze, să-și cuprindă fruntea în palme: Vosâtka, Ferenc Vosâtka a luat calea Americii Centrale pentru a muri acolo! Zace acolo printre răsculații negri. Inima lui neliniștită, de ceh, și-a găsit pacea și odihna sub cerul arzător al tropicelor.

În încăpere domnea o liniște adâncă, doar din bucătărie răzbătea slab ticăitul cadentat al pendulei. Karas nu-l auzi o vreme, dar când îi ajunse la ureche, își trecu mâna peste frunte și se ridică.

— Doamnă Adela, vorbi el asurzit, o cunoașteți cumva pe doamna Langermann?

— Langermann? făcu femeia, și din nou deschise ochii. Langermann? N-o fi cumva cucoana care a fost la înmormântarea lui Selnicki?

— Cum, Selnicki a murit?

— Da. A murit la noi, în odaia de alături, căreia îi ziceam „Golful Jamaica”. Se plângea că nu-i e bine și s-a așezat la pian să cânte marșul lui Radetzky. L-a cântat el, dar ceva mai încet, iar când a ajuns acolo unde cânta întotdeauna din gură: „Radetzky, Radetzky, bun domn a fost”, i-a căzut capul pe clape, și gata marșul! Au scris toate ziarele despre el, cum că a fost multă vreme capelmaistru la Circul Humberto. La înmormântare n-a venit însă decât o cucoană bătrână, cu fiică-sa, și sergentul zicea că e doamna Langermann, care cinstește tot ce ține de Circul Humberto...

— Și nu știți unde stă?

— Nu știu.

— Am să încerc s-o găsesc. Rămâneți cu bine, doamnă-Adela, și Dumnezeu să vă aibă în pază. Iar când fac va întoarce... când o să v vedeți cu sergentul... să-i spuneți că am să țin seama de vorbele lui.

— Vm să-i spun, Vasku, n-ai grijă.

Femeia înclină capul și-i zâmbi ușor. Era prima mișcare pe care o făcea de când venise el. Pe urmă închise

din nou ochii, iar când Vasek ieși pe ușă, o văzu iarăși nemișcată, întocmai ca o statuie funerară.

După-amiază căută pe ghicite casa doamnei Langermann. Urcă sprinten cele patru etaje, dar când văzu cartea de vizită *Frau Langermann, văducă*, inima începu să-i bată cu putere și picioarele i se muieră. Sub cartea de vizită se afla o plăcuță de alamă, pe care scria: Tim Jorgens.

Karas sună.

Auzi un zgomot, și ușa se deschise. O bătrână adusă de spate, cu boneta albă, îl privi uimită, își lăsă ochelarii mar spre vârful nasului să vadă mai bine, ridică brațele și strigă:

— Mein Gott! *Vasku!*

El înclină din cap a încuviințare, făcu un pas înainte și o îmbrățișă.

— Doamne, chiar el e! Hai, intră; ce surpriză! Ruienka e acasă și soțul ei la fel. Ce ochi o să facă!

Vasek trebui să clipească mărunț ca să-și stăpânească năvala lacrimilor, atunci când se pomeni în bucătărie și o văzu **pe** Ruzenka, slabă, îmbătrânită, cu nasul ascuțit, mult mai trecută decât **s**-ar fi convenit după vârsta ei. Lângă ea se afla bărbatul ei, Tim Jorgens, un blond înalt, voinic, cu părul rarși ochii albaștri, timonier pe vaporeșul Stellingen. I-l prezentară pe Vasku ca pe fiul fostului lor chiriaș și prietenul din copilărie al Ruzenkăi. Jorgens îi strânse mâna cu prietenie, doamna Langermann puse de ceai și, după primele ezitări, începură să-și povestească fiecare viața. Jorgens era vesel din fire, spunea la tot pasul câte o glumă, iar după ce bău două pahare de ceai, **într**-un amestec care semăna mai degrabă cu un grog, luă de lângă canapea o armonică și începu să acompanieze în surdină convorbirea. Stătea cu Ruzenka pe canapea, iar Vasek și doamna Langermann stăteau în față.

Ior. Când convorbirea lânzezi, Tim Jorgensse porni să cânte: *Et wasen twei Kunnigeskinner...* Râzenka se rezemă încetișor de el, dar din ochi îi cădeau lacrimi grele ca niște

perle. Doamna Langermann plânga înăbușit și ea. Lui Vasku i se strângea inima. Își dădu seama că prin venirea lui neașteptată a răscolit ceea ce trebuia să rămână pentru totdeauna de neatins. Îl fulgeră un gând, că la orele șase și jumătate pleacă un tren spre Berlin. Se uită la ceas și se scuză precipitat că trebuie să plece. Femeile căutară să-l mai rețină, dar Jorgens consideră plecarea lui ca pe un lucru firesc.

— Nu, fetelor, nu putem să-i cerem domnului Vasku să mai zăbovească. Mersul trenurilor e mersul trenurilor, n-ai cum să-l schimbi.

Despărțirea stârni un nou val de lacrimi. / - A fost ca și băiatul meu... murmură doamna Langermann în chip de scuză față de Jorgens.

— Știu, mamă, o liniști Jorgens. Prietenia din copilărie e cea mai frumoasă.

Însoțind-l pe Vasku până la ușă, bărbatul spuse în momentul când își luară rămas bun:

— Nu vă faceți griji de plânsul lor. Femeile sunt tare simțitoare. Asta-i din pricina fericirii căminului.

— Să vă țină Dumnezeu mereu fericirea asta! îi ură Vasku din inimă, și îi strânse pentru ultima oară mina.

Coborî în fugă scara, ieși în stradă, la primul colț opri o trăsură și ceru să-l ducă la hotel. Pe drum făcu semn birjarului să oprească. Văzuse un magazin de delicatese, a cărui vitrină gemea de coșuri cu sticle de vin. Intră înăuntru, alese pe cel mai mare și mai bogat, cu vin de Rin, de Mosel și Champagne, cu ciocolată, gutui, smochine și portocale, lăsă negustorului adresa doamnei Ruzena Jorgens, soția domnului timonier Jorgens, plăti, se duse la hotel, își strânse repede lucrurile și la șase jumătate se afla în acceleratul de Praga.

Abia în vagonul restaurant își dădu seama că nici **ți-a** călcat la Varieteul din Hamburg și că, pentru prima oară, va trebui să încarce scriptele unchiului Steenhouwer cu o falsă «cheltuială de regie.

„Rele două cozi blonde se împleteau acum **într-un**

coc greu, în urechi se strecuraseră cercei cu turcoaze, mâna trecu puful de pudră peste gât și pe frunte, iar ochii umezi și sclipitori se priviră în oglinda care găzduia imaginea unei tinere plinuțe și plesnind de sănătate. În spatele ei, mama ținea gata pregătită o rochie de seară, din mătase albastră-deschis. Primul ei bal - iată izvorul fericirii îmbătătoare de care erau pătrunse domnișoara Emilia Kostecka și mama ei, doamna Maria Kostecka, născută Varhanâr, soția fabricantului de lenjerie bărbătească și cravate, Jaroslav Kostecka, domiciliat în Praga II, strada Tesnov 17, cu magazin de vânzare în Praga I, strada Celetná 47.

Seara târziu, când mama și fiica se întoarseră de la institutul de dans Linka, două ferestre de la primul etaj al caselor de pe strada Tesnov erau încă luminate.

— Tăticul nu **s**-a culcat, ne așteaptă, zise doamna Kostecka.

Într-adevăr, domnul fabricant Kostecka, fără haină și fără guler, cu vesta descheiată, ședea în sufragerie, în fața ultimului pahar de bere și citea ziarul. Lustra rotundă, cu șnur verde și ciucuri verzi, lumina fața albă a mesei, presărată cu șervețele și arunca o lumină slabă asupra mobilei *renaissance*, a fotoliilor de pluș și a canapelei din colț, cu un șal turcesc pe ea. Când mama și fiica intrară, domnul Kostecka lăsă ziarul din mână și în lumina lămpii apăru fața lui prelungă, cu ochelari fără ramă pe nasul puternic, cu părul ondulat despărțit în două **prin**tr-o cărare la mijloc, cu mustață și favoriți castanii, încrețiți ușor prin grija și osteneala frizerului.

— Tăticule, a fost atât de frumos! exclamă Emilka din ușă și, învârtin**du**-se prin odaie, îi povesti pe nerăsuflăte despre clipele fericite ale primului ei bal. O lăsară să vorbească și pe urmă o trimiseră la culcare. Era foarte agitată și își îmbrățișa mereu mama, care o mângâia și o săruta.

— Te așteptam, mamă, i se adresă domnul Kostecka soției bătând ușor cu ochelarii în masă. Știi, Fekete

Cinkovic, ăla din Zagreb, care la Pesta își zicea Schwarz, și-a achitat până la urmă datoria. Azi după-masă am primit de la el 1500 de galbeni. Sunt bani ca și găsiți în drum - de mult le pusesem cruce. O asemenea bucurie în afaceri n-am mai avut de-o veșnicie. Așa că mi-am zis să punem banii ăștia la zestrea Emiliei noastre.

— Ce bun ești, tăicuțule. Acum trebuie să ne gândim mai des la fericirea ei. E mai serios decât mi-am închipuit.

— Nu cumva i-ai găsit mire?

— Eu nu, și-a găsit ea singură. Dacă ai avut o zi atât de bună, am să-ți spun tot. M-am gândit din capul locului că Fekete-Crnkovic ăsta al tău e un semn bun. Să salvezi 1500 de galbeni - ce mai vorbă, tăicuțul nostru se pricepe la afaceri!

— Bine, bine, dar ce-i cu pețitorul?

— Ei, păi uite că s-a ivit, și cum să nu se ivească, doar fata e ca o floare de frumoasă, seamănă cu taică-său. Îi dădea mai demult târcoale. Dragoste de licean, știi dumneata, tăicuțule, are și ea farmecul ei. Și azi mi s-a prezentat. E băiat frumos, arătos, foarte cuviincios, ne-a condus până în colțul străzii.

— Ce vești mi-aduci, măicuță? Și ce-i de capul lui? Cum îl cheamă?

— Petr Karas, tăicuțule. Viitor profesor.

— Profesor... Hm... nu-i rău. Slujbă la stat, drept la pensie...

— E tare chipeș și tare inteligent. Scribe și poezii. Azi i-a adus una Emilkăi, pe care i-am luat-o, ca să citești și dumneata.

— Așa, așa. Poet. Cam cum e Vrehlicky, nu? În sfârșit, n-am nimic împotriva unui poet în familie, dacă are și o meserie ca lumea. Noi putem să ne permitem. Cu Vrehlicky ne cunoaștem personal, îți amintești de el? Nu-ți amintești?! Unul slab, cu mustața pe oală... chiar tu l-ai servit. A cumpărat șase cămăși de frac... Excelsior", numărul 39, și o cravată albă, pentru doctorat... nici acum

nu-ți amintești? La început a vrut să ia numai trei, dar eu l-am convins: Maestre, renumele dumneavoastră de până acum plus doctoratul merită să punem deoparte o jumătate de duzină din cămășutele astea! Și el a încuviințat, doar a dat din cap! Șarmant om! Orice cunoștință din asta o iau în evidență, afacerile merg mai bine când poți să arăți ce clientelă celebră ai. Mă rog, va să zică e poet și profesor universitar. N-am nimic împotriva. Și dacă tânărul... cum îl cheamă?...

Karas... e și poet și profesor, ei, *à la bonne heure*¹¹⁷, eu sunt un progresist, dacă are și drept la pensie, n-am nicio obiecție. Ia arată-mi poezia.

Domnul Kostecka își puse din nou ochelarii și despături o foaie de hârtie.

— Are scris frumos. Nu-i el caligrafic, unul din alea, dumnezeiești, cu înflorituri, cum scrie contabilul nostru. Poate că n-ar fi el în stare de așa ceva, dar, mă rog, poetul nu-i conțopist. Iar pentru un profesor scrie destul de citeț. Avem profesori printre clienți de trebuie să citești de trei ori ce scriu ca să te dumirești dacă vor șirting¹¹⁸ sau șifon. Așadar, o poezie. O poezie pentru Emilka noastră. Ia să o vedem!

Frumoasa mea Necunoscută Ce fericirea mi-o înscrii în ecuația vieții, nerezolvată încă-n Styx, Spre tine zboară a mele stihuri, Pe care tu nici nu le-știi, Purtând dorința mea robită De preafermecătorul X.

— Ia te uită! Zău, nici Vrehlicky n-ar fi scris una mai bună pentru Emilka noastră!

Și, clătînând cu un aer de cunoscător din cap, fabricantul Kostecka citi cu glas rar încă trei strofe.

— Ei, poftim. O poezie care o cântă pe fata noastră. Cine s-ar fi gândit?

— E chiar așa, Jaroslave, întări doamna Kostecka, cu ochii plini de lacrimi, luând înapoi foaia de hârtie. Când am citit acolo, Ia Linka:

117 Să-i fie de bine (fr.).

118' Ue La shirtin*) - material pentru cămăși (engl.).

Frumoasa mea Necunoscută Ce fericirea mi-o înscrii în ecuația vieții... Spre tine zboară a mele stihuri... *mi-am zis: Doamne, ai avut tu, Marie, norocul să te cânte cineva așa?*

— Ei, Marie, nici așa să n-o luăm. Eu mă pricepeam la concepte, nu poți să spui nu. Odinioară, pe când scoteam la bătrânul Joss din Holesovice prima producție de gulere tari din Austria, am făcut singur toată reclama pentru ele. Iar răposatul Joss zicea întotdeauna: „Ca să născocеști oreclamă bună, pentru asta îți trebuie talent extra!” Ce bombă a fost pentru lume lenjeria noastră „Excelsior”, sutienele „High-Life” și cravatele „Surcouf”, eh, la o treabă ca asta nu s-ar fi priceput Vrehlicky! Fiecare cu geniul lui. Hm, și tânărul ăsta... din ce familie e?

— Asta mă îngrijorează puțin, i se destăinuie soția. Tată-său cică e directorul Teatrului de Varieteu...

— A, Karas de la Varieteul Humberto! U cunosc pe bunicul băiatului - tatăl directorului. Vine câteodată la „Lebăda albă” și se așază la masa noastră. E un om simplu, dar interesant, toți îl iubesc acolo. Iar varieteul aud că face afaceri grozave, oamenii ăștia trebuie că au bani frumoși. Lasă, o să luăm informații și pe urmă vedem noi. N-o să stau eu în calea fericirii Emiliei.

Soții Kostecka se duseră la culcare, dar nu putură să închidă ochii multă vreme.

— Tăicuțule, ai adormit? întrebă după un timp doamna Kostecka.»

— Nu. Ce e?

— Știi, mă tot gândesc... Tânărul zice acolo, în poezie: „*Pariind dorința mea robită de preafermecătorul X*”. Ce înseamnă asta, X? Nu înțeleg.

— Păi, ceva necunoscut. E ca și cum ai zice domnul X sau domnul Y...

— Atunci tu crezi că nu-i nimic... nimic deosebit aici.

— Ce să fie?

— Păi... eu m-am gândit... că acel „preafermecător

X" ... să nu fie cumva... să nu fie...

— Aha, înțeleg. Eh, cred că nu, e prea tânăr băiatul!

— Atunci tu crezi, tăicuțule, că nu-i nimic... cum s-ar zice... necuviincios?

— Nu, măicuță, nici vorbă. Dar dacă stai să te gândești... nu-i rău de loc... „preafermecătorul X”, ha-ha-ha...

— Ptiu, tăicuțule, la ce te gândești...

— Eu? Ce, eu am venit cu „preafermecătorul X”?

— Voi, bărbații, sunteți niște...

— „Preafermecătorul X”... taci, măicuță... mămițicule... Cine a venit cu ideea asta?

A doua zi, fabricantul Kostecka îi ceru prietenului și confidentului său în afaceri, domnul Salzmann, să-i procure informații despre Václav și Petr din Karlin. Agenția i le trimise după câteva zile. Soții Kostecka citiră cu mare curiozitate cele două turtii.

„Karas Václav, coproprietar al Teatrului de varieteu Humberto, Karlin.

Numitul e originar de undeva, din sudul Cehiei, în anul 1890 a luat pe contul său conducerea artistică a Teatrului de varieteu, închinând localul, în vreme ce fostul proprietar, Achilles Breburda, a păstrat numai conducerea restaurantului. Se pare că ambii asociați își remit reciproc o cotă parte din câștig. Numitul e unanim apreciat ca un specialist de prim rang în profesia sa. Sub conducerea lui, teatrul se bucură de o popularitate și o prosperitate în afară de orice îndoială. Soția, Helenka, de profesie artistă, trăiește în străinătate - unii spun că trăiește împreună cu părinții, alții că are un angajament. În rest, numitul duce o viață foarte cumpătată, având o avere ce depășește 100.000 galbeni. I se poate acorda creditul cerut.

Karas Petr, student la universitate, Karlin. Numitul este fiul directorului artistic și coproprietarului Teatrului de varieteu, Václav Karas, și al soției sale Ielena, de profesie artistă. Absolvent al liceului clin stradă Truhlârská cu diplomă de onoare, își susține examenele la universitate

la timp și cu mare succes. Nu manifestă interes pentru afacerile tatălui său, se pregătește pentru profesorat. Fire cam nepractică, dar cumpătat în cheltuieli. În ultima vreme curtează pe fiica unui fabricant înstărit, dar oficial logodna nu s-a anunțat. I se poate acorda creditul cerut, cu garanția tatălui său, ori a viitorului socru”.

— La naiba! exclamă involuntar Kostecka. Eu să-i acord credit și tot eu să garantez pentru el!

— Dar nu-i vorba de riici un credit, râse doamna Kostecka. Salzmann trebuia să-și justifice într-un fel faptul de a cere informații asupra lor. Ei, ce zici?

— Hm! totul pare în ordine, cu excepția misterului cu mamă-sa. Cel mai bine ar fi să-l inviți duminică la noi, la o cafea, și atunci vedem ce are în gușă.

Doamna Kostecka se bucură, căci nimic nu încălzește mai mult inima unei mame, decât posibilitatea de a-și vedea fata la casa ei. Și, în duminica următoare, Petr Karas trecu „examenul cafelei „Avu prilejul să asculte lucruri multe și de tot felul din elomeniul producției de lenjerie bărbătească și gulere, o mulțime de amănunte despre rețetele culinare și modul cum se ține ordinea într-o gospodărie, precum și câteva bucăți cântate la pian de domnișoara Emilka... în ceea ce-l privește, gazdele îl descusură despre viața familială a părinților, despre rentabilitatea Teatrului de varieteu și despre ceea ce face man a lui în străinătate... Apoi, domnul Kostecka începu din nou să vorbească despre zefir, tricot, șifon, creton, flanelă, batist, linon, muselin, barchet creponat și șirting. Tânărul Ivaras dori să afle în ce constă deosebirea și Kostecka se porni să-i explice zelos alcătuirea urzelilor. Cât timp turui despre lână și bumbac, Karas. îl ascultă foarte politicoș. Dar deodată veni vorba de cifre.

— Un șirting de calitate mijlocie are pe centimetru pătrat 22 fire urzeală de bumbac și 20 și 19 fire de 14 în țesătură.

— Dacă-mi permiteți, 11 întrerupse Karas, și închise ochii o clipă. Asta înseamnă... că firul de 20 are în medie

O, 45 mm, iar firul de 14... firul de 14 are O, 53 mm, presupunând că țesătura e fir lângă fir. Domnul meu, de unde ați luat aceste cifre despre firele dintr-o țesătură? Știți, m-ar interesa foarte mult să știu cum se ajunge la cifre în viața obișnuită?!

— Numărul firului de bumbac arată câte scule intră într-o livră englezească.

— Deci se termină prin împărțire. Minunat! Sculul e o unitate precis stabilită?

— Desigur. un scul are șapte jurubițe și fiecare jurubiță are 80 de bobinări de un yard și jumătate.

— Minunat! îmi dați voie... optzeci de bobinări înseamnă 120 yarzi; ați spus șapte jurubițe, asta înseamnă că un scul are 840 yarzi, și livra engleză de 16 uncii este egală cu 453, 598 grame, nu-i așa? Iar dacă un yard are 914, 385 mm e uimitor câte calcule ar necesita o cămașă de noapte, bunăoară, dacă am transpune totul în sistemul metric!

— „În Franța se măsoară firul cu metrul și rezistența lui - se calculează după câte scule intră la o jumătate de kilogram... Există un anumit număr, multumită căruia poți transpune numărătoarea englezească în cea franțuzească - dar nu mi-l amintesc acum. Am în birou tabelele.

— Dacă-mi permiteți, aș veni o dată să calculez și să verific...

— Mă rog, poftiți, oricând vă face plăcere. La noi roiesc cifrele, nu alta: numărul firului, numărul țesăturii, numărul tarifului vamal, numărul de la cămașă, numărul de la pantaloni, numărul de la guler, numărul răscroieli - de subraț - și dacă o să înmulțiți toate astea poate că o să găsiți acel X, după care tânjiți în poezia dumneavoastră.

— Domnule fabricant, se aprinse Petr Ivaras, dacă aș putea calcula acel X, n-ar mai fi pentru mine necunoscuta X. Mă tem însă că X este incalculabil.

— Domnule Petr, răsă Kosteika, acum a vorbit poetul din dumneavoastră. Poate că aveți puțină dreptate, însă nu trebuie să vă temeți de necunoscuta asta.

Spre seară, după ce Petr Karas își luă rămas bun, mama și fiica se duseră la tată să afle ce impresie i-a făcut.

— Hm, pare băiat bun. Va fi un profesor eminent.

— Da. E neobișnuit de înzestrat, zise mama.

— Un geniu, adăugă fata.

— *A la bonne heure*, poate că se face! zise, în încheiere, tatăl.

Xî

T

elegramele, la primirea cărora oamenii îngheață de teamă, erau mijlocul cel mai frecvent de corespondență a teatrului condus de Karas. Costau bani, adevărat, dar directorul scăpa astfel de nesiguranța așteptărilor lungi. Învățase să se lupte cu timpul, așa cum îl sfătuisese cândva domnul Gaudeamus. Deschidea mii de depeșe aproape mecanic, de parcă ar fi fost vorba de niște felicitări convenționale; totuși, când să deschidă o anume telegramă sosită din Rotterdam, șovăi. După o clipă, o deschise și citi:

„Vino! Helena rănită. Kranz”.

Două ceasuri mai târziu se afla împreună cu feciorul său și Steenhouwer în acceleratul de Dresda. La Leipzig avu timp să cumpere un buchet mare de violete. La Rotterdam îi aștepta Kranz personal, îmbătrânit, dar plin de aceeași forță vitală.

— Dresda un nou cal, îl învăța figurile de înaltă școală, le povesti el în drum spre spital. La o levedă, calul **s**-a ridicat prea mult și **s**-a răsturnat pe spate. Ea a căzut în arena sub cal și nu **s**-a mai ridicat. Știi, Vasele, ce lucru îngrozitor e șaua de damă.

Din camera spre care fură conduși la spital, ieșiră două femei bătrâne: Anezka Berwitz și contesa d'Ascensons-Letardais.

— Mămico! exclamă emoționat Karas.

— Vasek!

Anezka îl îmbrățișă și-l sărută ca pe propriul ei copil...

— Uite-l și pe Petricek! Doamne, băiete, ce mare te-ai făcut! Bun găsit, Frans! Ce bine că ați venit cu toții! Nu intrați acum. Helena tocmai a adormit. E foarte serios... copii, foarte serios...

Se ținea dreaptă, pregătită ca întotdeauna să înfrunte cu bărbăție loviturile soai tei; doar ochii plânși i se umplură din nou de lacrimi. Helena avea trupul zdrobit.

Spre seară intrară și se așezară lângă patul ei. Bolnava îi întâmpină cu o privire plină de dragoste. Avea mâinile libere. Una o întinse cu greu lui Vasek, pe cealaltă lui Petricek. Rămase astfel între ei, cu buchetul de violete pe pătură „nemișcată, ca răstignită, pierzându-și din când în când cunoștința. La 11 noaptea muri.

La hotel se sfătuiră în privința înmormântării.

— Mă ocup eu de asta, hotărî Anezka Berwitz. Am să-mi transport copilul la Tumhout. Petricek va veni cu mine. Fiul trebuie să ia parte la înmormântarea mamei sale. Vasek și Frans se vor întoarce la Praga. E sfârșitul Junii, trebuie să pregătiți noul program. Grijile particulare nu trebuie să influențeze munca voastră.

Era mereu directoarea, femeia sigură de sine, de neînfrânt. Recunoscurea toți justetea hotărârii ei. Kranz veni la hotel să le prezinte condoleanțe. Artiștii cercului veniră de dimineață cu flori lângă trupul neînsuflețit al lui *Miss*

Sweet. La plecarea lui Vasek, Kranz îl conduse la gară. Bătrânul director știa bine de ce prestigiu se bucură Karas în munca lui, și discută puțin cu el, ca de la suveran la suveran.

Premiera de la Praga, Karas o pregăti fără pasiunea de altă dată, cum s-ar spune, cu mâna stângă. Moartea neașteptată a Hélénei îi dăduse peste cap toate planurile și gândurile de viitor. Nu știa de ce să se mai apuce, simțea că s-a sfărâmat cea mai puternică verigă ce-l legase de Circul Humberto. Văzu curând că și asupra altora nenorocirea asta a avut aceleași urmări.

Primul care veni la el după întoarcerea la Praga fu

Steenhouwer.

— Nu trebuia să mă duc acolo, începu bătrânul contabil discuția cu Karas. Eram pe deplin mulțumit, nu-mi doream nimic altceva decât să lucrez aici, la teatru, până la moarte. Dar aproape de Arnhem, când am văzut din tren Rinul inferior, când am văzut Ijssel, canalele, când am dat cu ochii de primele câmpuri de lalele și de prima moară de vânt, mi s-a strâns inima de fericire și de dor. Și nu m-am gândit la nimic altceva, decât că fiecare om trebuie să moară în țara lui. Am vizitat familiile câtorva prieteni. Peste tot am auzit același lucru: olandezul se întoarce la bătrânețe acasă, în patrie. Mi-am găsit chiar și câțiva camarazi de școală. Au în urma lor o viață mai zbuciumată decât a mea. Au lucrat și au făcut comerț în Batavia, în Padang, în Surabaya, unul a trăit printre *daiaci*1, în Borneo, altul a avut plantații la poalele muntelui Pintia, pe insula Ceram din Moluca. Toți și-au făcut case frumoase, numai parter, cu grădiniță, fie în Brabantul de nord, fie în regiunea Betuwe; cresc broaște țestoase, își fumează pe verandă țigările din foi și sunt fericiți că respiră aerul patriei. Nu mi-o lua în nume de rău, Vasek! Vreau să mă întorc acasă!

Așadar, Frans Steenhouwer, contabilul și secretarul teatrului, plecă, și în urma lui începu să vorbească de plecare Antonin Karas. Păcat de căsuța lui din Horni Snezna, zicea el, să zacă așa în părăsire. Acolo, mai zicea bătrânul, ar putea să pregătească din când în când câte un băiat pentru circ sau pentru varieteu.

— Ce te-a apucat așa, deodată, tată? îl întreba deschis fecioru-său. Nu-ți mai place berea de la „Lebăda albă” sau ce?

Bătrânul se codi o vreme, apoi dădu din mână.

— La ce să te mint, nu mă mai atrage nimic aici. Uite colea, mi-au căzut doi dinți din față, vezi?

— Văd. Și pentru atâta lucru vrei tu să pleci din Praga, inspector e?

— Chiar așa. Fiindcă nu mai pot sufla ca lumea în

trompetă. Fie muștiucul adânc, fie teșit, degeaba, nu ian tonul bine, și pace! Cânt alandala. Și dacă nici marșul final nu-s în stare să-l mai cânt, apoi ducă-se naibii cu viața de artist!

Nu era nimic de făcut, și Karas Anton, zidar, ridicător de cort și inspector, își strânse lucrurile și plecă pe calea ferată a împăratului Franz Iosef înspre České Budějovice, dornic să trăiască din nou în căsuța din Horni Snezna.

Antonin Karas plecă, iar Smetana-Bures căzu la pat. Boli toată toamna, în iarnă o răceală îl lovi și mai cumplit, și după întâmpinarea Domnului îi bătură clopotul. Avea 77 de ani, dar după cum arăta în sicriu nu-i dădeai nici șaptezeci.

Îl înmormântaia cu pompă.

Luară parte la înmormântare și primarul Pragăi, doctorul Podlipny, împreună cu doi ajutoari de primar și cu un numeros grup de consilieri; gărzi de orășeni înarmați defilară în sunetele fanfarei, precum și breasla morarilor cu steagul îndoliat; în fruntea convoiului mergeau preoți din ordinul cruciaților, cu stea roșie, cărora la podul Carol li se alătură superiorul lor; viceguvernatorul regatului ceh era reprezentat de consilierul Pleschner, iar șeful poliției, de comisarul - Charous. În urma sicriului nu mergea aproape nicio rubedenie, doar un nepot al răposatului, băiatul unui văr, Bohumil Smetana, inginer hotarnic, moștenitorul morii lăsate de bătrân. Adevărata familie a răposatului o reprezentau cei trei Karas - Antonin, Václav și Petr - Karol Kerholec și soția lui, Alice. Ei toți erau cu adevărat îndurerați de moartea lui Smetana-Bures, ei și cele câteva sute de bătrâni din sărăcimea Pragăi. Avu o înmormântare frumoasă și solemnă, vrednică de un orășean de vază, o înmormântare cum nu se mai pomenise la un om de circ și cum n-ai fi bănuț că o să aibă cel care odinioară adusese pierzania morilor pragheze.

La două zile după înmormântare, Václav Karas primi din partea celor de la moară un pachetel pe care răposatul, ziceau ei, i-l lăsase cu limbă de moarte. Când desfăcu

pachetul, ochii i se aprinseră de bucurie: înăuntru erau câteva cărți și caiete legate cu sfoară-acel mic tezaur de poezii, pe care ridicătorul de cort Bureș îl purtase cu el în lumea întreagă - cărți și caiete mulțumită cărora Vasele învățase slova cehă. Le frunzări și scoase la iveală un caiet, care îl interesase odinioară cel mai mult și care începea cu versul: „Cehii sunt popor vrednic!” Abia acum își dădu seama că în acest caiet era poemul „Mai” de Karel Hynek Mâcha, dedicat dregătorului Hynek Koram din Praga.

În primăvara următoare, avură loc ultimele examene ale lui Petricek, dizertația lui extraordinară despre suprafața cubică **într-un** spațiu o vadr ȳdimensional și suprafața creată de anumite drepte, apoi solemnitatea înmânării diplomei *sub auspiciis imperatoris*¹, când primi sincerele felicitări ale profesorilor și numirea oficială ca profesor suplinitor de matematică și geometrie descriptivă la Gimnaziul academic din Praga. Dimineața se prezentă directorului școlii, iar după amiază ceru domnului Jaroslav Kostecka, fabricant de lenjerie bărbătească și de cravate, mâna gingașei sale fiice, Emilka.

În noaptea de după nuntă, Václav Karas rămase cu desăvârșire singur în locuința sa de lângă viaduct. Soția, unchiul, învățătorul, tatăl său, fiul - toți îl părăsiseră, unul câte unul. Din tot trecutul lui eroic nu-i rămăsese altceva decât contractul cu teatrul. Când și acești ultimi doi ani vor trece, el va avea peste cincizeci. Își jertfise cei mai frumoși ani din viață pentru un lucru la care nici nu se gândise mai înainte. Trăia cu simțământul că a rătăcit drumul și a cutreierat cincisprezece ani prin ținuturi străine, pe undeva departe de țelul său. Dar poate că nu era drept să privească lucrurile astfel. În primul rând nu se jertfise teatrului, ci fiului său. Tar activitatea la varieteu nu însemnase cătuși de puțin o rătăcire prin locuri pustii. Nu, Vasek nu rătăcise. Pătrunsese **într-un** ținut nou, dar își făurise și aici un țel și nu se abătuse de ia țelul său. Se părea că nu era rău ceea ce făcuse, își dădea seama de asta după respectul cu care îl înconjurau toți, pretutindeni.

Până și trufașul Kranz considera drept o cinste să aibă un asemenea coleg și amiciție intimă cu el, or, Kranz era acum în viața cercului cea mai importantă figură din Europa. Oare n-ar putea să facă ceva împreună cu el, după expirarea celor cincisprezece ani?

Mai e însă în stare un om de cincizeci de ani să se întoarcă la circ? Și de ce nu? Să lucreze doar o jumătate de an cu caii, și Vasek ar deveni din nou un maestru în călărie de înaltă școală. Asta nu se poate uita, dacă ai învățat-o o dată. Ce e călăria de înaltă școală? Arta călărețului de a sili animalul prin îndemnuri felurite și schimbarea echilibrului în așa să facă mișcări neobișnuite.

Cine a dobândit simțul și priceperea de a acționa asupra atenției treze a calului, printr-o ușoară schimbare a centrului de greutate, nu poate să uite asta, așa cum un înotător nu poate uita să înoate.

„Dar e vorba oare numai de călăria de înaltă școală? reflectă Ivaras. Dați-mi opt, doisprezece, șaisprezece cai inteligenți, și în șase luni pregătesc cu ei un minunat număr de dresură. Dați-mi lei, tigri, urși, sau elefanți și voi dovedi că știu să lucrez cu toți”.

În lunile ce urmară ai fi zis că s-a întors în anii copilăriei: am să fiu dresor, am să fiu călăreț, am să fiu acrobat, am să fiu ca Arr-șehir! Circul Humberto îl atrăgea irezistibil. Află întâmplător de la niște dresori cam cât ar costa acum un grup de fiare neîmblânzite; de la manej cunoștea prețul cailor de rasă. Nu era nicio problemă să se ocupe de o treabă sau de alta. Avea destui bani pentru a deveni chiar și asociatul unui Kranz, care era bătrân și fără copii. Ce frumos ar fi să creeze amândoi *Cercul Kranz-Humberto*, și să reînvie gloria de odinioară a acestui nume falnic! De mirare că niciodată nu-i trecuse prin minte și nu se gândise la firma Kranz și Karas. Vasku crescuse într-o tradiție atât de puternică, încât vedea toată măreția cuprinsă numai în numele de Humberto, iar pe el nu se socotea decât un moștenitor, căruia i s-a încredințat viitorul tradiției humbertiene.

Domnul Achilles Breburda știa și el că se apropie expirarea contractului. Știa asta și îi dădea târcoale lui Karas, îndeplinindu-i orice dorință, citindu-i-le din ochi. Nu știa cum să-i mai intre în voie! Dar Karas vorbea foarte evaziv despre anii următori și nu pomenea nimic de un nou contract. Frații Breburda se consolau cu un singur gând: unde să se ducă Vasek, nicăieri nu o să mai găsească o clădire atât, de frumoasă și un asociat atât de binevoitor! Nu-și va părăsi el opera unei vieți întregi de muncă, încununată de un asemenea succes!

Václav Karas era însă hotărât să părăsească teatrul acum, după patrusprezece ani de muncă și experiență. Se pricepea ca nimeni altul să conducă un varieteu, încât totul i se părea o joacă. Cunoștea toți artiștii din lume, toate atracțiile, toate numerele de senzație, toate chipurile în care poți lua cu asalt și câștiga publicul.

Alcătuirea unui program era pentru el floare la ureche, ca și când ar fi amestecat niște cărți de joc. Ceea ce ar putea face mai departe aici se mărginea doar la felurite combinații, pe când lui îi era dor să lupte, să ia piepțiș greul. Ce muncă mai era și asta când totul îi venea de-a gata și artiștii, și publicul. Vara parcă mai însemna ceva, dacă se apuca să caute cu adevărat un lucru nou. Dar un om la cincizeci de ani dorește să facă mai mult. Un om la cincizeci de ani nu are încă nevoie să se gândească la odihnă. Un om la cincizeci de ani își poate măsura forțele în realizarea unor lucruri mari.

Václav Karas, zis Vasku, simțea că hotărârea sa e luată.

Va părăsi această baie cu apă caldută și se va arunca din nou în șuvoiul năvalnic al muncii. Nu vorbea cu nimeni despre asta, dar se pregătea intens. În fiecare dimineață petrecea patru ore în șa la manejul municipal. Acasă, între două odăi, de tocul ușii atârnau niște inele, în dormitor avea haltere mici și mari; astfel își recăpăta încetul cu încetul condiția fizică; de la frații Kerholec primea vești despre felul cum se desfășoară acum munca în arenă. Încă

o stagiune la Praga și adio viață leneșă din clădirea de piatră.

Hotărât, pecetluit! Și deodată totul se prăbuși, din pricina unui nou și neașteptat argument.

Acest argument era mic, scâncea și țipa cât îl ținea gura, avea niște ochi albaștri mirați, și la botez primi numele de Liduska.

Václav Karas, zis Vasku, era bunic!

I

nima omenească găzduiește câte o frântură din fiecare simțământ. Când nu e trăit la vremea sa, simțământul încătușat izbucnește mai târziu, și adesea mult mai furtunos. Un tată, care nu a încercat pe deplin simțământul paternității, devine un bunic pătimăș, vrând să dobândească lângă nepot ceea ce n-a avut lângă copilul său. Asta se petrecu și cu Václav Karas. Când se născuse Petrecek, fusese prea înhămat la muncă pentru a trăi alături de el copilăria lui de odinioară.

La leagănul nepoțelei Liduska se trezi și simțământu-i încătușat, și bunicul încercă poate o mai mare emoție decât tatăl și mama acestei mici făpturi la un loc. În ajunul fericitului eveniment era convins că viitorul lui sunt caii, leii, tigrii și elefanții, iar a doua zi toate aceste prețioase animale fură împinse înapoi de o mică și neajutorată făptură omenească.

„Ai acceptat angajamentul unui om, își spunea el grăbindu-se de la teatru prin grădina muzeului, spre strada Tesnov. Nu ți l-a trimis nicio agenție, nu ți l-a lăudat nicio reclamă, a venit așa cum e, și acum depinde doar de tine, Vasku, directore, ce vei face din el, ce loc îi vei da în program. Pe cei care își spun părinți ai acestui copil nu trebuie să contezi prea mult. Tatăl e profesor, un geniu buimac, mama o orășeancă rotofeie - ce primejdie pentru o făptură care și-a aprins flăcăruia vieții în casa lor! Aceștia doi nu pot, nu sunt în stare să ia asupra lor o asemenea răspundere. Numai acela care vede mai departe e capabil să-și ia această răspundere A coborât pe pământ

o steluță și trebuie să ai grijă ca ea să devină o stea. Un omuleț nou e un eveniment ce are o semnificație mai mare decât toate succesele tale. Te grăbești să reînviî Circul Ilumberto dar aici **s-a** ivit o nouă mlădiță Humberto. Pe strada Tesnov, în familia Kostecka, fabricant de lenjerie și cravate. Trebuie să bagi bine de seamă: poate că va deveni o eroină, o călăreață acrobată sau o voce fenomenală. Să nu-i lași să-i înăbușe focul în cărpe de flanelă”.

Achilles Breburda simți că i **s-a** luat o piatră de pe inimă: Václav Karas semnă un contract pentru alți zece ani. Varieteul avea să ducă mai departe faima numelui de

Humberto, iar Karas rămânea sufletul teatrului. Așa era, numai că, mai mult decât orice program artistic, pe director îl interesa fiecă evoluție a domnișoarei Li, sau Lilili - citește prunc. Ori de câte ori avea o clipă liberă, părăsea în grabă teatrul și se ducea pe strada Tesnov, pentru a urmări evoluțiile ei atletice în scutece. Fiul savant își închipuia că tată-său a înnebunit de-a binelea, nora râdea, bucuroasă că-i scutește să mai ia doică, domnul Kostecka își mângâia mulțumit mustața mătăsoasă și făcea haz în sinea lui: „Nu-ți mai lipsește nimic, Vâclave, decât să-i dai țâță, doar atât...”

Václav Karas nu dezarma însă din pricina asta; își legăna și își sălta nepoata în brațe, o dezmierda, o plimba cu căruciorul și îi schimba scutecele, întocmai ca o dădacă. Știa el de ce 1 Era convins că puiul de om nu se deosebește prin nimic la această vârstă de un pui de leu sau de tigru, și că percepe lumea doar prin instinct. Se străduia ca Liduska să se obișnuiască cu glasul și cu râsul lui, cu mirosul trupului și al hainelor lui. Făcea totul, vrând să trezească în copil simțământul că în brațe la bunicul e mai bine și mai sigur ca oriunde. Când era singur cu fetița, încerca să facă tot felul de mișcări cu ea. O ținea de mânuțe sau de piciorușe și îi mișca încet trupșorul, ca să o învețe cu un pic de osteneală. Iar micuța Lilili îl iubea într-adevăr pe bunicul, râdea când îl vedea, cerea să o ia în brațe și gângurea de parcă ar fi vrut să-i spună ceva.

Václav Karas se juca mereu cu ea, dar fericirea și lipsa lui de griji nu erau decât în parte adevărate. Sub tot acest răsfăț se ascundea o continuă și încordată scrutare: Oare fetița deosebește sunetele? Distinge culorile? Cum reacționează? E fricoasă sau nu?

După un timp fetița învăță să facă primii pași, limba i se dezlegă, începu să vorbească. Bunicul Karas era mereu cu ea, veghea mereu să descopere ce anume o atrage și ce anume îi place. Nu spunea nimic despre asta, dar se arăta mulțumit. Lilili era un adevărat drăcușor, neastâmpărată, iute, neînfricată, gălăgioasă. Din toți ai casei, cel mai mult îl iubea pe bunicul fără mustăți. Cine altul dintre cei mari se așeza lângă ea pe jos, cine se dădea tumba, cine alerga în patru labe, cine striga și chiuia, de răsuna casă, cine făcea ham-ham și cotcodac-cotcodac?

Fetița se ridică de-o șchioapă, și cu cât creștea puterea de înțelegere a căpșorului ei cu atât mai strașnic se lega de bunicul fără mustăți. Toți erau buni cu ea, toți o iubeau, dar cu nimeni nu putea să se joace și să se fugărească atât, nimeni nu știa atâtea glume, nimeni nu avea poftă de giumbușlucuri și năzdrăvănii ca el.

Începură să iasă împreună la plimbare și vizitară împreună casa în care ședea bunicul. Acolo, dacă nu-i stingherea nimeni, să-l fi văzut pe bunicul de ce era în stare! Mergea în mâini, stătea sprijinit în cap și se dădea tumba prin aer. Micuța Liduska era fermecată. Bunicul însă îi porunci să nu spună o vorbă acasă despre toate astea, dacă vrea să mai vadă ce-a văzut. Și așa se născu între ei o taină mare-mare de tot. Spuneau că se duc la plimbare, dar mergeau acasă la bunicul, încuiau ușa și pe urmă să te ții! Sfinte, Dumnezeuule, câte mai știa bunicul ăsta! Sărea peste scaune, peste masă, umbla ca o maimuță, se legăna în inele, se trântea cât era de lung la pământ și se ridica **sprijinindu-se** doar **într-o** singură mână. Aduceau în dormitor două cufere pline cu niște lucruri nemaipomenite: nasuri, mustăți, favoriți, bărbi, peruci, pălării, șepci, haine pestrițe. Lua câte ceva din

cufăr, îl potrivea pe el și, deodată, devenea altcineva.

La asta bunicul îi spunea „teatru”.

Liduska se așeza pe canapea cu fața spre ușă. Deodată, ușa se deschidea și în prag apărea bunicul cu niște mustăți uriașe, cu un nas mare și roșu, cu un coif ostășesc pe cap și cu o sabie de hârtie în mână; făcea niște pași mari și, tropăind, începea cu un glas ieșit parcă din mormânt:

„Hefman din Bubno un viteaz era, greu cuvânt la rege avea...” Iar după ce Liduska și-l închipuia ca aieveau străbătând deserturile și pădurile, bunicul azvârlea cât colo sabia și coiful, se trântea pe jos și o făcea pe leul în luptă cu doi tigri, se rostogolea, scotea răgete, sărea, mârâia și scuipa - era atât de caraghios, încât pe Liduska n-o mai răbda inima să stea locului, se suia și alerga și ea pe canapea, bătea din palme și țipa de încântare.

După un timp se apucară să „facă teatru” împreună. Bunicul scotea din cufăr niște voaluri minunate, Liduska se înfășură în ele și devenea prințesa Lilili. Bunicul devenea pentru o clipă împăratul Habadej al XV-lea, stăpânul imperiului Mesopotamiei, apoi sclavul negru Mezulan, care îi îndeplinește cu credință poruncile, apoi prințul Singapore, care îngenunchează în fața prințesei, îi declară dragoste, o răpește și o duce sus pe garderob - chipurile, castelul lui - și se avântă în luptă cu un balaur.

Când se săturau a se mai juca de-a teatrul, făceau circ. Asta însemna o nesfârșită hârjoneală și alergătură peste mese și scaune, dintr-o odaie în alta, tumbă, sărituri, apoi minunea mersului pe frânghie, până ce prințesa Lilili rămânea fără suflare de atâta răs și atâta strigăt. Pe urmă, lăsând casa vreaște, ieșeau pe ușă, se luau de mână și mergeau pe stradă, ca un bunic așezat și o fetiță cuminte, care se întorc acasă de la plimbare. Liduska știa de când era de-o șchioapă că asta trebuie să rămână taina lor - doar cei de acasă țineau să fie cuminte, să salute de departe pe cucoanele cunoscute cu „sărut mâna”, să fie mereu atentă să nu se murdărească și, în fine, să se poarte

frumos. Agerimea copilului descoperise fără întârziere că aici există două lumi - cea de acasă și din societate, și cea a bunicului, care era pentru ea raiul, și se purta, deci, așa cum i se cerea.

Fetița nu avea voie nici la varieteu. Bătrânii Kostecka se duceau bucuroși acolo - vedeau un spectacol frumos și atrăgător, iar Kostecka era foarte mulțumit când se putea arăta, cânt putea străluci în fața publicului praghez, din loja directorului. Și pe Emilia Karas o distra varieteu, dar domnul profesor Petr Karas considera o asemenea seară ca pierdută și era mai bucuros să rămână acasă și să calculeze o secțiune de con rezultată din treptele a cinci puncte conjugate. Pentru micuța Lidka, varieteu nu era ceva potrivit - toți se declarau de acord în această privință. Fetița rămânea acasă cu tatăl. Părinții se bucurau că e cuminte și nu-i supără, scâncând să o ia și pe ea. Cine s-ar fi gândit că fetița se poartă astfel numai pentru că așa i-a spus bunicul ei iubit să se poarte, și că, drept răsplată, a dus-o de nenumărate ori la matineu. Lidka nu sufla o vorbă acasă despre asta, fiindcă nu voia să se dea de gol și să fie lipsită astfel de acel fermecător teatru. Varieteu! Ce lucru minunat! Nimic nu era la fel de măreț decât poate baletul „Șapte ciori” și „Regina păpușilor” de la Teatrul național. La varieteu însă putea să meargă cu bunicul și în culise, în cabinele artiștilor, să se apropie și de cuștile animalelor, căci de fiecare dată găsea acolo niște animale, și pe unele putea să le și hrănească, ba și să le mângâie. Pentru o fetiță asta însemna o tainică și încântătoare aventură. Spună oricine ce-o vrea, dar nicio fetiță de pe lume nu avea un bunic atât de minunat ca bunicul fără mustăți!

Profesorul de licență Petr Ivaras începea să devină o capacitate recunoscută pe plan european; despre lucrările lui apăreau articole în marile reviste internaționale de matematică. Ținuse în două rânduri conferințe la Congresul matematicienilor, la Weimar și Lyon, iar după publicarea lucrării „Câteva noi considerente asupra criteriului Bolzano-Cauchy a succesiunilor convergente și

divergente”, Universitatea Carol-Ferdinand îi conferi dreptul să candideze la un post de docent.

— Va să zică, nu e un-Vrelilicky, conul nu-i un sonet! obișnuia să spună socru-său despre el, răsfirându-și mulțumit favoriții. În schimb, casa noastră va avea de pe urma lui cele mai înalte cinstiri. Nu degeaba am ales marca fabricii Excelsior.

— Rareori găsești geniu și soț model, se lăuda doamna Kostecka față de cucoanele ei. Emilka noastră e atât de fericită... Păcat că ginerele meu nu mai scrie poezii! E și poet, și cunoscătorii lui spun că nu e departe de Vrelilicky.

— Petr e neînchipuit de bun, spunea fericită Emilia, care începuse să se îngrășe, ghemuindu-se la pieptul soțului ei ca o găinușă. Fiecare X îți dă multe griji și multă bătaie de cap, dar el n-o să se lase până nu va fi consilier, nu-i așa, Petricek?

În mijlocul acestei mulțumiri depline, bunicul Václav zburda frecându-și mâinile. Era peste măsură de fericit că a găsit în nepoțica sa acea scânteie de viață atât de dorită, temperamentul, curajul și veselia, de care fusese lipsit în cazul fiului său și pentru care suferise amar de ani. Iubindu-l pe Petr, nu-i spusese niciodată o vorbă rea. Dar ajunsese la convingerea că el, Petr, provocase cele mai mari tulburări în viața lor. Din cauza lui Petr pierise de fapt Circul Ilumberto. Dacă Petr s-ar fi născut cu o altă fire, Helena ar fi putut să lucreze în călăria de înaltă școală, și Vasek ar fi rămas un artist de performanță.

Nu avea de ce să-i aducă vreo învinuire pentru asta, dar Vasek nu înțelegea să se prefacă acum, la bătrânețe, că îi impun în vreun fel succesele lui științifice. Petr își făcea bine meseria, totul era în ordine, atunci la ce mai era nevoie de admirație?

„Tu mergi pe drumul tău, băiatule, își spunea în sinea sa Václav Karas, stând culcat, în casa pustie. Din când în când, liniștea era întreruptă de zăngănitul și şuieratul trenurilor ce treceau peste viaduct. Mergi pe drumul tău,

fiule, dar față de noi mai ai o mică datorie: Ți-am jertfit viața mea și viața familiilor ce lucrau în Circul. Humberto pentru ca sufletul tău să nu fie nedreptățit. Și am dreptul să cer în schimb ca tu și dulcea ta Emilka să nu nedreptățiți în niciun fel sufletul Liduskăi voastre. Dumnezeu a vrut ca tu să părăsești vagonul familiei noastre și să ajungi la oraș, la catedră. Ți-a dăruit bogăție. Dar dacă Dumnezeu va vrea că fiica ta să se întoarcă din nou în vagon, în lumea mamei, bunicii și străbunicii tale, atunci eu am să vin să-ți cer datoria, Petricek, după dreptate!”

Așa cugeta în sinea sa Václav Karas. În realitate însă, credea că micuța Lilili are o altă menire, că e dăruită cu ceva ce n-a existat întată-său, ceva care ar pieri dacă numai părinții ar hotărî în privința ei. Și bunicul Václav umbla printre ei fără să spună nimic, fără să se amestece în discuțiile lor, dar așeza cu meticulozitate minele explozive și îngmădea material inflamabil. Iar uneori, seara, când se întorcea acasă și trebuia să pună la loc covorul și să așeze mobilele răvășite în ceasurile după-amiezii, când se zbenguiseră pe săturate, el și Liduska, pocnea deodată din degete și striga:

— Am să le smulg acest suflet, va exista din nou pe lume o Humberto!

XIII

În acea perioadă de vreme, când se apropia de tiO de ani și JLducea lupta-i tainică pentru salvarea nepoatei sale, Václav Karas se schimbă și ca director. Renunțase în bună măsură la ambiția marilor performanțe artistice, se mulțumea și cu lucruri mai modeste, numai să aibă farmec. Față de muncă și față de oameni avea acum o altă atitudine, lipsită de severitatea aproape monahală din anii maturității sale. Acum nu mai vedea pe scenă doar o perfectă mașină omenească, ci niște ființe vii, cu insuficiențele lor. Profesia încetase de mult să mai aibă vreo taină pentru el. Cunoștea pe toți artiștii renumiți din Europa, majoritatea lucraseră la el, la cursurile de

perfecționare din vară, toți fiind **într-o** oarecare măsură crescuți de el. La teatru, când intra în cabine, se simțea ca în familie. Întâlnea aici tineri atleți ai căror părinți avuseseră cu ani în urmă angajamente în teatrul lui. Întâlnea artiști bătrâni cu experiență, care veneau aici vara pentru a-și antrena propriile lor odrasle. Discuta cu un necunoscut și deodată descoperea că-i cunoaște un unchi; cumnata sau vreun fost partener. Cuplurile de artiști se schimbau, dar oamenii rămâneau pe tabla de șah a Europei, mutându-se de la o stagiune la alta în cele mai diverse direcții.

Václav Karas urmărea aceste mișcări și vedea cine anume urcă spre glorie și cine e în declin. Vedea perioadele de inactivitate pricinuite de boală și accidente în toată Europa, și la el în culise afla toate amănuntele. Dacă era vorba de un prieten - și cine nu se împrietenise cu directorul Karas dintre artiștii fruntași! nu stătea pe gânduri. și-i scria câteva rânduri pline de căldură. Artiștii suferă din cauza izolării și sunt recunoscători până la moarte celui ce-și amintește de ei în clipe grele.

An de an se creau relații tot mai strânse, mai prietenești, între el și artiștii ce treceau prin teatrul său. Karas de la Praga nu era pentru aceștia un director, ci un coleg cu experiență, înțelept și binevoitor. Veneau la el cu toate grijile pe care le aveau, și Karas le dădea sfaturi și-i ajuta. Nu mai era vorba de chestiuni profesionale și tehnice, ci de mii de chestiuni personale, care apropie cel mai mult inimile oamenilor. Părinții întrebau ce să facă cu copiii; copiii întrebau ce să facă cu părinții bătrâni. Tinerii care cutreieraseră lumea veneau să-i ceară sfatul, dacă să se însoare sau nu cu cutare colegă. Balerine care făcuseră de trei ori înconjurul lumii așteptau până la Praga, pentru ca acolo să scoată din cufăr fotografia alesului lor și să-l întrebe pe papa Karas ce zice.

Vasku de odinioară avea părul cărunt, dar ochii își păstrau strălucirea și scânteierea din tinerețe. Își dădea seama din**tr-o** privire, de parcă ar fi cunoscut totul de-a

fir-a-păr, unde anume era dragoste, unde era naivitate, unde era vorba de bani și unde de scopuri lăturalnice. Nicio cărturăreasă n-ar fi fost în stare să ghicească așa ca el și să dea asemenea sfaturi. Vasku nu avea prejudecăți. Îi povățuia pe cei săraci să se căsătorească dacă se iubesc și vor să muncească. Pe cei avuți îi sfătuia să fie mai cu luare-aminte cu averea lor. Era încântat și felicita cordial pe frumoasele sale artiste dacă se măritau cu vreun nobil sau magnat financiar, dar trăia cea mai mare bucurie și le adresa cele mai călduroase felicitări atunci când se măritau doar după imboldul inimii.

Dar nu se putea discuta totul în cabine; oamenii veneau după el în birou și ieșeau de acolo cu un zâmbet de recunoștință, iar ochii lor străluceau de mulțumire. Curând după aceea soseau anunțuri de căsătorie și invitații din toată Europa. În măsura posibilităților, Karas nu pregeta să dea curs acestor invitații. Slujise drept martor la căsătoria a sute de balerine și artiste, ținuse în brațe sute denou-născuți, ca naș, la botez. Pe măsură ce treceau anii se contopi tot mai mult cu această uriașă familie a artiștilor, fiind cel mai iubit prieten și cel mai respectat sfătuitor al lor, inima cea mai apropiată de ei.

Făcea totul bucuros, întrucât îi iubea pe oamenii aceștia. Erau toți atât de simpli, atât de curați sufletește, atât de cinstiți! Se dovedea adevărat întrucâtva faptul că cei stricați moralmente nu puteau să se evidențieze nici aici, unde era vorba numai de performanțe pur fizice.

Neîncetata concentrare și abnegație din viața artiștilor de varieteu avea rolul unui purgatoriu moral. Bineînțeles, existau unele domenii în care pătrundea mai ales germenul imoralității. Dar acestea nu constituiau aspecte exclusive din viața varietetului și a circuitului. Această imoralitate se strecurase cu timpul pe scenă și se menținea acolo doar parazitar, pentru ca după o vreme să fie azvârlită deoparte de mersul înainte al lucrurilor. Câtă decadentă nu adusese pe scena varietetului acel nemărginit interes literar de la sfârșitul secolului! Karas avea însă

nasul fin și simțul acurateții, astfel încât doar rareori se strecura în program ceea ce nu dorea.

Cea mai rea perioadă fusese perioada războiului mondial, când lumea se îngustase și teatrele trebuiseră să se descurce care cum putea. Atunci se întâmplase ca un întreg ansamblu de balet să refuze să vină în ultima clipă. Nu avea de unde să ia și să pună altceva în loc, fiindcă varietelul trăia o adevărată criză de numere artistice.

O oarecare agenție îi recomandă niște „tablouri vivante” care, ziceau ei, au repurtat un succes uriaș. Lui Karas îi repugna genul, nu avea încredere în asemenea exhibiții, dar cum nu găsi nicăieri nimic altceva, telegrafic îi primește. Își făcuse apariția șase femei provocatoare, însoțite de un bărbat în vârstă, cu gesturi echivoce, îmbrăcat cu o eleganță exagerată. Karas îl privi lung, și deodată amintirile îl purtară spre trecute vremuri, cu o jumătate de secol în urmă. Omul avea fața fardată, dar cu pielea zbârcită; găvanele ochilor înnegrite, privirea stinsă. Buza de sus era umbrită de o mustăcioară țepăună, în gură îi luceau dinți de aur.

— Paolo! exclamă uimit Karas.

— Yes, răspunse berberul, cu un zâmbet silit, făcând o plecăciune adâncă.

Lui Karas i se întâmpla poate pentru prima oară să nu găsească un cuvânt amabil de bun venit. Și Paolo era doar prietenul lui din copilărie! Da, întocmai, dar cu atât mai îngrozitoare apărea în lumina puternică a amintirii realitatea clipei de față - Paolo Romeo, o ruină fizică și morală.

— Condu pe domniile lor în cabine, se întoarse directorul teatrului spre secretarul Kauble, vrând să evite o convorbire mai lungă. Fără să vrea aruncă o privire în contract să vadă durata angajamentului, dacă sunt 15 sau 16 zile.

Nu mai era nevoie să spună sau să întrebe nimic. Își dăduse seama din prima clipă că angajamentul acesta era o greșală și că nu se va sfârși cu bine. La întoarcerea

secretarului, directorul îi dictă un aviz, prin care se interzicea artiștilor, artistelor și însoțitorilor acestora accesul în sală în timpul spectacolului. Un asemenea aviz trebuia pus chiar lângă cabina lui Paolo.

Nu se duse să-i vadă repetițiile, căci nu ținea să se expună indiscrețiilor lui Paolo. Regizorul îl încunoștință că nu **s**-a repetat decât muzica.

— Dar femeile acelea? se interesă directorul.

Regizorul închise ochiul stâng, făcu o strâmbătură și dădu din mână.

Karas lăsă capul în piept și oftă.

Seara, încă în timpul primei părți a programului, oberchelnerul Sebele veni grăbit să-l caute. îi spuse că nu vrea să provoace neplăceri, dar că negriciosul cu „tablourile vivante” a venit la el și i-a cerut să șoptească discret domnilor din loji, cum că, dacă îi interesează vreuna din artiste să i se adreseze lui, domnului Romeo.

— Bine, bine, dădu Karas din cap. Dumneata însă n-ai să șoptești nimic domnilor din loji, noi nu ne ținem de asemenea lucruri. Iar cu domnul Romeo am să aranjez eu.

Secretarul se duse și-l făcu atent personal pe Paolo asupra comportării sale.

Paolo se înțepoșă și se pregăti se riposteze.

— Domnule Romeo, vorbi energic secretarul, îmi pare rău, dar trebuie să vă previn că dacă nu veți da urmare acestor recomandări, Vasku va cere imediat poliției să vă aresteze pentru prostituție. Martor am și găsit.

Paolo deveni livid și ochii îi aruncară fulgere. Mormăi un blestem de neînțeles, după care se răsuci pe călcâie și coborî scara.

— Ei, cum a fost cu Paolo? întrebă Karas după spectacol.

— **S**-a dus la cârciumă, **s**-a îmbătat și a făcut scandal, raportă secretarul. **V**-a înjurat groaznic, domnule director, spune că tot ce știți ați învățat de la el și că se va răzbuna cumplit.

— Cum mi-a zis? îl întrerupse Vasku, sub imboldul

unei bruște curiozități.

— Nu știu... era un cuvânt ciudat, nu l-am mai auzit până acum.

— Nu cumva „Dablkau”?

— Ba da... cred că da...

— „Dablkau!”, repetă încărunțitul Vasku, și fața i se luminează. Ei, dumneata, tinere, n-ai cum înțelege. Poți să-ți închipui o încăierare între doi băieți, care se hotărăște abia după 50 de ani? Măine ai să vezi sfârșitul. Poștește-l la mine pe domnul Romeo la ora 11.

Paolo Romeo se înfățișă punctual în biroul directorului, făcând plecăriuni adânci în toate părțile.

— Dragă Paolo, i se adresează calm Vasku. Am văzut aseară numărul tău; regret foarte mult, dar nu e potrivit pentru teatrul care poartă numele de Humberto. Imposibil să rămână în programul nostru. Totuși, eu nu vreau să rămân în pagubă. Uite aici un cec cu onorariul celor 15 zile ale angajamentului. Fii, te rog, amabil și aranjează ca femeile tale să elibereze cabinele până după-amiază.

Paolo se înclină, luă cecul și-l puse în portmoneu. Făcu asta cu gesturi rare, în timp ce în încăpere se înstăpâni o tăcere prevestitoare de furtună. După aceea se înclină din nou și păru că dă să plece. Dar deodată se opri în loc, se întoarse spre secretar, și fulgerându-l cu niște ochi plini de mânie, strigă:

— Știi de ce mă urăște așa câinele de „Dablkau”? Pentru că am fost amantul Hélènei lui.

Cuvântul zbură prin aer ca un pumnal. Vasku tresări, de parcă ar fi fost într-adevăr atins de acel pumnal. Se uită lung la Paolo, ca și când n-ar fi înțeles. Stătea în picioare, în fundul camerei, lângă fereastră. Paolo, nemișcat și el, dar cu obrazul schimonosit de batjocură, se afla lângă ușă. Deodată, Aasku se dezmetici, făcu un pas, își luă avânt și, cu un salt nemaipomenit, zbură pe deasupra biroului până la Paolo, îl doborî la pământ, se ridică fulgerător în picioare și, apucându-l de guler și de cingătoare, îl ridică cu amândouă mâinile sus deasupra capului. Părea că-l va

trânti la pământ; Vasku însă deschise ușa cu o lovitură de picior, ieși cu el afară, pe coridor, și coborî scara. Paolo găfâia și se zbătea să scape, dar mâinile lui Vasku îl strângeau ca **într**-un clește. Domnul Dvořák, care auzise de jos un zgomot neobișnuit, ieșise în J'rugă din cabina sa.

— Open the donr! *strigă Vasku.*

Domnul Dvoi âk nu înțelese aceste cuvinte, dar pricepu despre ce era vorba.

Ușa se deschise, și Paolo Romeo zbură pe trotuar.

— Dragă prietene, îi spuse apoi Karas secretarului, înapoi**ndu**-se în birou. Ieri, când ți-am spus că azi vei vedea sfârșitul acelei încăierări de acum cincizeci de ani, nu credeam că va fi adevărat. Dar nici nu bănuiam că Paolo a devenit până **într**-atât de mârșav. Și iată, așa am rezolvat o afacere ce dura de o jumătate de secol, iar cuvântul „dablkau” sunt convins că de azi înainte e șters din dicționar. Prin urmare pot să mă duc liniștit la masă. Și **într**-o zi, în lipsa mea, adăugă Vasku vesel, să pui să se măsoare camera asta. Cred <că a fost cea mai lungă săritură a mea fără trambulină.

I

neidentul cu Paolo fu singura întâmplare furtunoasă trăită de Vâklav Karas ca director. Teatrul oferea destule conflicte neplăcute și delicate, dar pe toate acestea le rezolva cu un calm și un umor de nezdruncinat. Prin maturitatea vârstei și bogăția experienței sale, se afla mult deasupra frământărilor din cabinele artiștilor și de pe scenă.

Știa acum că nu se va mai întoarce niciodată la circ, deoarece hotărâse să vegheze asupra viitorului Liduskăi.

Nu fusese o hotărâre ușoară. Avea clipe când se întorcea cu părere de rău în trecut și constata că”, de fapt, nu a devenit niciodată ceea ce a dorit cu adevărat. Visul și pasiunea vieții sale fusese să-și însușească măiestria ecvestră, să atingă culmile măiestriei acrobatice și ale dresurii. Ajunsese la anumite realizări în această direcție, dar dresura de fiare sălbatice îl înlăturase de pe treapta

cea mai de sus pe care o atinsese.

Dorise să fie creatorul unei noi arte a circului, dar obtuzitatea lui Berwitz și criza prin care trecuse Circul Humberto îl împiedicaseră să-și atingă țelul.

Când devenise, în sfârșit, stăpânul deplin al circului, fusese doar pentru a salva bieteale rămășițe ale gloriei de odinioară. Din pricina fiului său trecuse **într-o** ramură de activitate artistică la care nu se gândise niciodată, iar din pricina nepoatei renunțase și la ultima posibilitate de a se întoarce la drumul inițial.

„Vezi, Vasku, își spunea Karas de multe ori în singurătatea locuinței din Karlin, tu n-ai hotărât de fapt niciodată singur în viața ta, ai făcut totul din considerente pentru alții. Pentru Berwitz, pentru Circul Humberto, pentru Anezka, pentru Helena, pentru Petr și în sfârșit, pentru Liduska. Ai înnebunit de-a binelea și te-ai îndrăgostit de numele de Humberto, iar pe al tău nu l-ai pus niciodată în lumină. Toată Praga vorbește despre frumoasele programe de la *Théâtre Variété Humberto*. Cine observă pe afișe acele cuvinte tipărite mărunț: Director, Václav Karas? Ai să părăsești **într-o** zi Praga și nimeni nu va ști cine ai fost! Dar parcă are asta vreo importanță? Ce-ar fi devenit Václav Karas din Horni Sněžna, fără Circul Humbeito? Un zidar și un muzicant ca și tată-său. Faptul că te afli sus, câte afli undeva mai sus, ți-a fost pregătit pas cu pas de către alții. Bineînțeles, ai avut voință, ai avut cap, ai avut talent, dar toate acestea n-ar fi valorat nimic fără ceea ce - din vrerea destinului - ți-au dăruit alții: Bures, Hans, Romeo, Berwitz. Jumătate din viață și poate chiar mai mult, omul adună în sine darurile culese pentru el de alții. Oare asta nu implică legământul ca și el, la rândul-i, să dăruiască din bogăția sa? Nicio viață omenească nu se scurge doar pentru ea însăși, totul e aidoma unei veșnice cavalcade. N-ai rămas pe drumul pe care ai călcat de la bun început cu dreptul, dar ceea ce ai făcut e bine făcut. N-ai scos ochii celor din jur cu numele tău, dar cei ce se pricep **într-un** fel la meseria ta, știu de

tine, îți cunosc valoarea, căci de ceilalți nu-ți pasă. Nu te-ai întors la circ, ai rămas la varieteu. Dar munca ta nu va fi nici aici în van. Vei lăsa după tine o urmă, o amintire frumoasă, și în același timp poate că vei salva și sufletul acelei mlădițe a familiei tale, astfel încât să nu se stingă în bogăție și prostie”.

Când își amintea de Lilili, prințesa sa, Václav Karas se însenina. Nepoata îi dăruia într-adevăr bucuria de care fusese lipsit în cazul fiului său. Se atașase de el cu onemăsurată dragoste și admirație. Nimic pe lume nu era pentru ea atât de minunat, atât de perfect ca ceea ce făcea bunicul Václav, nimeni nu era atât de înțelept, atât de bun și de iubitor ca bunicul fără mustăți de la varieteu. Bunicul cu mustăți Jaroslev, era gelos, se supăra, dar asta nu-i folosea la nimic. Nimeni din familie nu știa să se joace atât de fermecător cu fetița ca acel bătrân și încărunțit fost artist de circ, în pieptul căruia continua să bată o inimă tânără de băiat, numit Vasku.

Câte nu știa el să facă pentru a-i oferi Lidkăi bucuri nemăiauzite!

O dată își cumpără din senin un cal de călărie și chiar de a doua zi o luă pe Lidka în fața lui, în șa, și se plimbă cu ea toată după-amiaza prin Stromovka. Pe urmă făcu rost de o barcă și porni cu fetița în excursii pline de aventuri în insulițele din apropiere de Stranice și mai departe, spre Liben.

De ziua nașterii, când ea împlini șapte ani, îi cumpără un ponei, un căluț adevărat, pe care îl botează Mary și cu care Lidka începu curând să-l însoțească pe bunicul în Stromovka și în alte părți.

Trăia mii de bucurii alături de el, dar nici nu-i trecea prin minte cu câtă atenție o observa bunicul în tot timpul acestor distracții, jocuri și glume.

De un lucru era sigur Václav: că alungase din ea toată sfiala și teama care distruseseră copilăria tatălui ei. Lidka nu se temea nici de animale, nici de apă, se avânta în necunoscut plină de curaj și încredere. Așadar, o mare

primejdie fusese înlăturată în chip fericit. Într-o altă privință însă, Karas stătu în cumpănă o bună bucată de vreme, și anume, în ce direcție s-o educe și s-o pregătească pe nesimțite pe fetiță. Diferitele lor jocuri îi oferiseră prilejul multor încercări, dar nu izbutise să surprindă nicio înclinare deosebită spre circ sau varieteu. Doar de atât putu să-și dea seama: că fetița era dăruită cu o mare sensibilitate pentru muzică, apoi, că dintre tot ce făceau ei, cel mai mult îi plăceau jocurile în travesti, întrucât putea să mimeze diferite roluri și că va fi odată o fată frumoasă, cu trăsături expresive, cu priviri ștregărești, zveltă și de mare temperament. Treptat-treptat se convinsese că fetița avea aptitudini îndeosebi pentru dans.

Helena Karas ar fi spus pentru balet. Václav Karas avea însă experiență mult mai mare în această privință. Prin teatrul lui trecuseră timp de aproape un sfert de secol toate dansatoarele celebre din Europa, aici găzduise toate ansamblurile vestite de balet, și girul lui acreditase dansurile exotice, necunoscute până atunci. El cel dintâi adusese pe continent pe freneticii negri americani, cu beția lor ritmică. El introdusese în Europa dansurile de la curtea siameză, el adusese pe scenă baiaderele din Java și pe frumoasele dansatoare de ceremonialuri din Insula Bali.

Când începuse să se vorbească în lume despre noua artă a dansului, Karas îmbogăți programele teatrului său cu dansul surorilor Wiesenthal, reuși să aibă în spectacol baletul din Hellera, aduse la Praga pe visătoarea Rut St. Denis și pe Sent M'Athesu, reînnoitoarea vechii tradiții egiptene a dansului ritual. Avusese posibilitatea să le urmărească pe toate, să le studieze și să le compare între ele, ca puțini alții. De altminteri, el însuși învățase toate mișcărilor elementare în dans la școala maestrului Ahmed Romeo, și, auzind o muzică bună, nu o dată simțise imboldul să improvizeze ceva armonios. Iată de ce privea dansurile de pe scena teatrului său cu alți ochi decât un simplu spectator.

La început se entuziasmase de baletul clasic, iar pe Anna Pavlovna o considerase drept o culme a tuturor artelor. Dar cu cât pătrundea mai adânc în tainele dansului, cu atât i se întărea convingerea că bravura prim-balerinelor nu-i decât o variație aridă a unei forme fixe, și că adevărata expresie nouă a dansului trebuie căutată acolo unde el se dăruiește unei idei înalte, unde dă grai unui simțământ de pietate sau e o formă de manifestare a unui vechi cult.

Când avea în program o asemenea artistă, artiștii plastici, pictori și sculptori, îl vizitau adesea, rugându-l să le permită să o urmărească zilnic, ca să se inspire din mișcărilor ei. Accepta cu plăcere, deoarece erau oameni interesanți, cu un orizont larg și cu un adânc spirit de observație. Discuțiile cu ei îi întăreau convingerea că lumea merge în întâmpinarea unei reînnoiri a artei dansului, care își va căuta un sens și un scop în frumusețea armonioasă a mișcării.

Dacă se gândea deci la micuța Lida ca la o viitoare dansatoare, o vedea în închipuire prinsă într-o intensă și rodnică activitate, creatoare și purtătoare de noi frumuseți. Fără ca fetița să-și dea seama, el o pregătise pentru asta prin cea mai variată folosire a metodelor lui Romeo.

O deprinsese să aibă o ținută frumoasă și mișcări armonioase, să pășească și să sară în pas elastic, îi antrenase mușchii picioarelor și ai trupului. Totul era ca o joacă, dar trupșoru-i fraged se călise de pe acum pentru munca din viitor.

Exersau împreună în taină, dar iată că într-o zi situația luă o astfel de întorsătură, încât lucrurile se precipitară de la sine.

Asta se întâmplă în ziua când doamna Emilia Karas întorcându-se din oraș, își mărturisi hotărârea fermă de a o da pe Lidka, acum în vârstă de 10 ani, la școala de ritmică Daleroze.

— Toate fetele de familie bună merg la Institutul

Daleroze, decretă Emilka. Doamna consilier imperial Wiesenberg zice că nici nu-și poate imagina un viitor menaj fără ritmică, iar soția directorului Vsetecka, de la uzina de gaz metan, se declară și ea în favoarea unei educații artistice. Susține că într-o căsnicie va fi cu totul altă armonie, dacă bărbatul va avea de toate acasă și nu va mai fi nevoit să caute nimic în altă parte.

— Păi, da, încuviință domnul Kostecka. Vsetecka ăla e mare fustar, dar întrebarea e, dacă doamna Vsetecka, dansând cancan, o să fie în stare să-l impresioneze.

— Cancan! Pentru numele lui Dumnezeu! exclamă doamna Kostecka. Câte suntem nevoite să facem, bietele de noi, pentru ca vouă, bărbaților, să vă vină mintea la cap. Cancan!

— Ritmica nu-i cancan, mămico, îi explică Emilka. Iar doamna Vsetecka are dreptate. Nu orice femeie are norocul să-și găsească un soț matematician!

— Nu suntem împotriva progresului, reflectă cu glas tare domnul Kostecka. Pe vremea noastră se punea preț mai cu seamă pe arta de a fi bucătăreasă bună. Dar dacă progresul cere dans, *à la bonne heure*! O familie înstărită poate oricând să ia o bucătăreasă bună, dar ca să aducă în casă o dansat oare, mai bine să se îngrijească stăpâna casei însăși de a» ta. Ce spune bunicul Václav?

— Bunicul Václav se codea, să răspundă.

— Nu știu ce să spun, dragii mei, zău că nu știu, vorbi 1 cu o mutră nevinovată. Eu n-aș avea încredere în nicio artă. În niciuna. Oricare din ele contravine modului de viață burghez. Fata se lasă prinsă cu adevărat și deodată iese din rânduiala statornicită.

— În privința asta nu trebuie să ne facem griji, dădu din mână domnul Kostecka. Lidkaeofată cuminte, și noi avem autoritate! asupra ei.

— Mă rog, cum credeți. Dar, dacă o lăsați la institutul ăsta, trebuie să-i dați voie să vină și la varieteu. Acolei ar avea prilejul să vadă dansatoare mari.

Recunoscără cu toții că are dreptate. Rămaseră deci

înțelegi că Lidka va merge la gimnastica ritmică și că are voie și la varieteu, atunci când va fi dans în program.

Bunicul Václav își freca mâinile de bucurie. Acum putea să îndrumeze educația Lidkăi în direcția în care voia el. Celelalte jocuri au fost scoase din program și fata se concentra numai asupra exercițiilor de dans.

Profesoara de la Institutul Daleroze rămase înmărmurită când văzu ce talent avea noua ei elevă, cu câtă ușurință își stăpânea trupul și cât de firesc se încadra în ritmul muzicii.

La serbarea de sfârșit de an, evoluția ei fu de-a dreptul fenomenală, iar familia Kostecka și Emilka se umflară în pene văzând admirația cu care era privită fiica lor și primind ei înșiși o mulțime de măgulitoare felicitări.

La 15 ani Lidka apărea în cadrul serilor de dansuri expresioniste, iar la 16 ani i se încredințară primele roluri în dansurile pantomime.

Ziarele scriau despre ea ca despre o mare stea apărută la orizont, admiratorii entuziaști ai noii Terpsihore alergau la recitalurile ei ca atrași de un magnet, fanaticele ei predecesoare, acum îmbătrânite, își pierdură cumpătul de gelozie și se consolau clevetind pe de lături. Numai că aceste clevetiri nu puteau ține în loc ascensiunea și popularitatea ei - Lidka era minunat pregătită, devenise o frumusețe plină de farmec și drăgălășenie malițioasă, pătrunsă până în adâncul ființei ei de muzică.

„Lida Karas este o harfă eoliană a dansului, scrisese despre ea Dr. Safrânek, docent de estetica mișcării. Orice freamăt, cât de mic, al muzicii, ajunge pentru ea în ființa ei să răsună o înrobitoare armonie plastică și spirituală!”

— Docentul Safrânek e un prost! decretă Dr. Petr Karas, în acea vreme docent la matematici analitice și geometrie la Universitatea Carol. Estetica mișcării nu-i o știință. Din toată trăncăneala lui știu atât doar, că la cel mai mic freamăt al muzicii, Lidka e în stare să lase baltă învățătura și că această harfă eoliană a dansului are suficient la matematici. Pe scurt, eu nu consider asta drept

o armonie nu mai știu cum, ci o chinuitoare și umilitoare rușine pentru un tată care peste puțină vreme va deveni profesor universitar.

— Să nu-ți faci griji din cauza tatii, râse bunicul Václav, când Lidka veni” să-l caute, plângând. Nu el o să rezolve problema educației tale. Lucrurile au să meargă cu totul altfel de cum își închipuie el. Dansează mai departe, eu am să te apăr. Dar ține minte un lucru: nu întrece măsura. Uită-te la dansatoarele bătrâne. Muncesc, muncesc pe brânci, capână la urmă să-și piardă până și înfățișarea de femeie. Sunt ca niște misionari uscați de la tropice, ca niște pustnice care se hrănesc cu lăcuste în mijlocul pustiului. Știu, sunt în stare de multe, dar unde le-a rămas farmecul, grația, feminitatea? Spune oare vreun principiu că dacă vrei să creezi frumusețe, trebuie să ucizi mai întâi frumusețea dată de Dumnezeu? Dansează, exersează, învață și muncește cât poți. Dar nu peste puteri. Slavă Domnului acolo, sus, în ceruri, iar aici, pe pământ, pace, liniște și odihnă trupului, căci are nevoie de ea.

Lidka îl îmbrățișă și-l sărută pe minunatul ei bunic și continuă să danseze. Asta provocă o încurcătură în familie. Mai rău fu însă la gimnaziu. Lidia Karas era idolul claselor mari și mici, dar profesorii mai bătrâni începură să murmure împotriva regulamentului care îngăduie elevilor să facă gimnastică ritmică și să apară în cadrul spectacolelor școlare ale Institutului Daleroze. Profesorul de matematică o luase din prima clipă la ochi, fiindcă prin ea putea să demonstreze cum că o catedră universitară e ocupată de un om care nu are nici măcar atâta talent pedagogic, încât să-și pregătească singura-i fiică la propria saspecialitate. Mai târziu, se alăturară și profesorii de latină, de istorie și de științe naturale.

— Karas Ludmila, spunea apoi dirigintele, de-a la balet eminentă, iar în rest nota minimă, de-al Trăim în vremurile moderne, de-al

Într-o zi veni la Václav Karas un om mărunțel și grfiun. Transpira cumplit și mereu își ștergea sticlele

groase ale ochelarilor, aburite de sudoarea ce i se prelingea din sprâncenele stufoase.

— Sunt doctor Safrânek, docent de estetica mișcării, se prezintă el bătrânului director. Am venit pentru o discuție referitoare la nepoata dumneavoastră.

Era o chestiune pentru care Václav Karas ar fi fost dispus să amâne chiar și o premieră. Discuția o merita cu prisosință, își dădu seama îndată că doctorul Safrânek e dintre acei entuziaști devotați, care nu se gândesc la vreun scop lăaturalnic. Iată de ce îl simpatiză din prima clipă. După aceea constată că omulețul acesta preocupat se pricepea temeinic în tainele dansului modern, deși mai mult în teorie decât în practică. Venise să-i spună bătrânului Karas că aici la Praga, Lida nu mai are ce învăța de la nimeni. Lida știe mai mult decât toate dansatoarele pragheze și este un asemenea talent, încât ar fi foarte nimerit dacă ar studia mai departe, bunăoară, la Rudolf von Laban, în Germania.

Karas îl ascultă cu foarte mare atenție, după care se interesă amănunțit despre toate.

— Mulțumesc pentru informații, domnule docent, spuse el în încheierea discuției. Nu cunoșteam situația din institutele germane de dans. Tot ce știu e că arta dansului irumpe azi ca un șuvoi de apă. Simt asta și aici, la varieteu. Fiineînțele, aici, la mine, nu poate fi vorba de cea mai pură artă a dansului, ci mai degrabă de un nou gen de spectacol. Mulțimea nu se mai mulțumește cu programul obișnuit de varieteu. Dorește ceva nou, excitant. De pildă - o revistă cu decoruri, cu o montare fastuoasă și cu multe dansatoare goale. Eu însă n-o să mă mai apuc de treaba asta. Când în arena vieții se apropie cu încetișorul cel de al 70-lea an, n-are rost să-ți mai schimbi meseria. N-o să trec eu acum de la muncă la pierdere de vreme, și de la înțelepciune la prostie. Cu Lidka e altceva. Cred că ar putea să se ridice deasupra acestor fleacuri nebunești și să dea într-adevăr ceva lumii. De părinții ei nu trebuie să ținem seamă. Petr e un om bun, dar slab, nu te poți bizui

pe el. Din clipa când m-am convins că va deveni matematician, eu i-am pus cruce. Acum însă, e și mai rău, acum a devenit filosof matematician. Filosof matematician! Știți, asta e ceva asemănător cu un tigruleu, un hibrid provenit dintr-un tigruleu și un leu. Din când în când mai vine pe lume și o asemenea vietate, trăiește, dar nu dă rod... Și unui astfel de om soarta i-a încredințat cea mai frumoasă fată, ca el să-i făurească viitorul. De multă vreme nu pot să mai privesc liniștit la ceea ce se petrece. A venit timpul să intervin. Cu binele nu merge, știu. Va trebui din nou să țin - ca un dresor de fiare.

— E minunat, domnule director, că vreți să vă ocupați de Lidka, exclamă bucuros docentul Safrânek.

— Firește că vreau. Dar mai întâi trebuie să vorbesc cu ea. Am o singură condiție. Dacă fata o acceptă, la vară va pleca în Germania.

Doctorul Safrânek își luă la revedere fericit. După-amiază, pe același scaun pe care șezuse el, stătea Lidka, eleva din clasa a VII-a. Bunicul Václav se așează în fața ei și îi luă o mână într-a lui. Era peste măsură de serios.

— Lidusko, am vorbit cu docentul Safrânek. Ai vrea să studiezi în Germania la Rudolf Laban?

— Cum să nu vreau, bunicule?! Dar crezi că ar fi posibil?

— Sunt două dificultăți. Prima constă în faptul că trebuie să pleci de acasă, printre străini. M-am interesat care e situația acolo, în școală. O mulțime de femei tinere, o mulțime de bărbați tineri. Concepții moderne, progresiste. Filistinismul e luat în batjocură. Da, să zicem că așa stau lucrurile. Eu însă, fetițo, n-o să-mi încarc conștiința cu nimic din ceea ce ar putea să submineze minunata ta vitalitate. Ești mare acum, înțelegi la ce mă refer. E de ajuns uneori o clipă de uitare de sine, o cât de mică superficialitate... ca orice fată în floarea vieții să ajungă la pierzanie.

Lidka se împurpură ușor. După o clipă ridică iute capul și-l privi drept în ochi.

— Bunicule... rosti ea grav, adânc emoționată. Am de pe acum o mulțime de pretendenți. Sunt printre ei băieți foarte drăguți. Dar eu vreau să dansez. Vreau să devin o dansatoare perfectă. Vreau să devin celebră. Câtă vreme nu-mi voi atinge țelul, nu mă voi gândi la nimic altceva. Mă crezi?

— Aici ești printre noi și **într-o** oarecare măsură ești apărută de familie. Acolo vei fi singură. Fără sprijinul nostru.

— Da. Dar tu m-ai educat. Sunt eleva ta, nu a tatii și nici a mamei. Tu știi caracterul meu. Tu știi că poți să ai încredere în mine.

— Știu, copilule, dar vreau să te aud spunând asta solemn, ca pe un jurământ. Vreau să fiu cu conștiința împăcată față de mine însumi, că ți-am spus totul, că ți-am vorbit deschis despre toate și că tu mi-ai făgăduit solemn să mă asculți. Dacă mă vei trăda, voi fi peste măsură de mâhnit, dar am să mă mângâi spun**ându-mi**: „N-am putut **s-o** salvez în niciun chip. Răul sălășluia **într-însa**”.

— N-am să te fac de răs, bunicule, n-am să te fac de răs!

Lidkăi îi dădură lacrimile.

— Bine, copila mea. Atunci făgăduiește-mi că n-ai să accepți dragostea nimănui cât timp nu vei avea asigurat în lume succesul tău. Când am să aflu că ai izbutit, vei fi dezlegată de cuvântul pe care ți-l cer astăzi. Vei fi stăpână pe tine și vei putea proceda după dorința inimii tale. Îmi făgăduiești?

— Îți făgăduiesc, bunicule.

Bătrânul se aplecă spre ea și o sărută pe amândoi obraji.

Lidka se lipi de el.

— Și acum, cea de a doua dificultate, continuă Ivaras, înveseli**ndu-se** dintr-odată. Cum să te smulg din sânul familiei?

— Tocmai asta nu știu, bunicule. Nu cumva ar fi bine **s-o** șterg în taină?

— Hm, n-aș prea vrea. Asta să fie ultimul mijloc. Mă gândesc să încercăm **într-**alt chip. Numai că va trebui să mă ajuți și tu puțin. Desigur, e greu, foarte greu!

— Cum să te ajut? Voi face totul, numai spune-mi cum **f** exclamă Lidka, dar citi în ochii bunicului că pune la cale o șotie.

— E ceva greu de tot. Îți cer o jertfă grea! Ar trebui... să cazi la examene!

— Tii! sări în sus Lidka. E colosal! Am să-ți cad la ce ți-o plăcea - la latină, la greacă, la istorie, la geografie, la iubitele matematici ale tatii - nu rămâne decât să alegi!

— Minunat! Cu cât dezastrul va fi mai mare, cu atât izbânda noastră va fi mai lesne de obținut! Și, ia aminte „cu notele n-ai să te duci acasă, vii cu ele la mine, aici. Restul rămâne în seama mea.

Până la sfârșitul anului mai erau patru luni. Karas Ludmila, elevă în clasa a VII-a, săvârși în acest răstimp adevărate minuni de indolență - răspundea la lecții ca picată din lună. Profesorii se pierduseră cu firea de mânie și tremurau de plăcere la gândul pedepsei exemplare. Notele de cinci1 cădeau ca grindina.

„De-a la balet, eminentă, iar la celelalte obiecte te amenință corijența. De-al Vremuri moderne, obiceiuri noi, ai luat încă un cinci, stai jos!”

Lidka alergă de la școală la Varieteu, fluturând triumfătoare în mână carnetul de note.

— Bunicule, am făcut tot ce-am putut. Șase bombe - doar căzătura aia de la matematică m-a trecut, lașul! Nu vrea să se strice cu tata.

— Bravo, fetițo! Du-te acum și te plimbă puțin; între timp eu am să mă răfuiesc cu taică-tău!

Václav telefonă fiului său, spun**ându-i** că vrea să-i vorbească urgent. Petr Karas, docent universitar, își frământa degeaba mintea să ghicească de ce l-o fi chemând. Când intră în biroul tatălui său, îl găsi stând în picioare în mijlocul încăperii și agitând cu încântare în mână o șambrieră din cele mari»

— Tată, las-o încolo, te rog, strigă el din ușă. Știi că nu-s pot să sufăr blestemăția asta de șambrieră!

— Vino mai aproape, Petr. Stai jos. Noi doi avem o mică socoteală. E o socoteală veche. Oare câți ani ai tu: patruzeci și doi? patruzeci și trei? Pe scurt o socoteală de pe vremea când tu erai copil. Poate că-ți mai amintești cât am dorit să te apropii de Circul Humberto. Eu, mama, bunica, bunicul, cu toții ne-am străduit să mergi pe calea pe care ți-o pregătiseră părinții tăi. Dar tu nici n-ai vrut să auzi de așa ceva!

— Adevărat.

— Vezi, îți amintești. Nu te-a tras inimă, nu-i așa? Oricât am încercat, una sau alta, degeaba. Nu ne-a rămas altceva de făcut decât să ne împăcăm cu situația, să renunțăm la toate visurile noastre, să ne împăcăm cu gândul că fiul *nostru* va pleca din mediul *nostru*.

— Da. Ați fost tare buni cu mine. Asta a fost într-adevăr norocul meu. Poate că altfel aș fi fost nefericit.

— Prin urmare, am procedat just?

— Da. Lucrul ăsta nu l-am negat niciodată.

Foarte bine. Și acum, dacă ai caracter, trebuie să te porți întocmai cum ne-am comportat noi odinioară cu tine. Lidka a căzut...

— La matematică!

— Nu. La matematică îți face cinste, are suficient, ca de obicei.

— Grozavă cinste!

— Dar a căzut la alte șase materii. Uite aici notele ei.

— E îngrozitor!

— Da. N-o trage nici pe ea inima la carte, cum nici pe tine nu te-a tras spre circ. Tu și soția ta trebuie să vă purtați acum cu ea așa cum ne-am purtat noi cu tine. Să n-o împiedicați pe Lidka să-și găsească fericirea ca dansatoare.

— Imposibil!

— Oh, nu numai că e posibil, dar e și necesar. O cer!

Václav Karas rosti răspicat aceste cuvinte. Stătea în

fața fiului său, drept, cu aerul unei căpetenii de oști, cu acea privire concentrată, cu care altă dată își impunea voința fiarelor din cuști.

— Dar, tată... te rog... recunoaște că acum sunt alte condiții. Eu nu sunt artist de circ, sunt docent universitar și, în curând, urmează să fiu numit profesor titular...

— Îți dai consimțământul, da sau nu?

— Tată... nu pot...

— Te temi de scandal?

— Da, înțelege ce-o să spună lumea...

— Bine! zise bătrânul Karas, și vorba lui izbucni parcă din țeava unui pistol. Dacă nu înțelegi să-ți faci datoria așa cum și eu am înțeles să mi-o fac la vremea mea, mă declar dușmanul tău. Lidka va pleca chiar astăzi. N-are nevoie să-și ia rămas bun de la niște părinți atât de ingrați. Iar mâine dimineață toate ziarele vor scrie că a plecat să-și desăvârșască studiile de dans. E o artistă cunoscută și deci știrea asta va interesa foarte mult publicul. În zilele următoare, ziarele de seară vor publica interviuri cu mine, adică, cu bunicul ei. Am pus totul la cale. De ce a ales dansul? Pentru că e dintr-o veche familie de artiști de circ. Tatăl ei, profesorul universitar, s-a născut într-un vagon de circ. Și după aceea am să te descriu. Nu așa cum ai fost în realitate, ci cum ar fi trebuit să fii. Am să te idealizez - e dreptul sfânt al unui părinte ajuns la anii bătrâneții. Și așa, zi de zi, o istorie după alta și, dacă vrei, scandal după scandal...

— Pentru Dumnezeu... tată... Familia Kostecka are să înnebunească...

— N-au decât să te și alunge. M-ai trădat, suferă, băiete.

Petr Karas gemea zdrobit, cu capul în mâini.

Václav Karas stătea încremenit în fața lui și-l străfulgera cu privirea.

— Spune, vorbi bătrânul cu răceală în glas, ești de acord cu plecarea ei?

Petr Karas înclină din cap a încuviințare, fără un

cuvânt.

— Bine, atunci semnează hârtia asta. Vreau să am un document în fața autorităților, să dovedesc la nevoie că n-a fost nici răpire, nici fugă.

Petr întinse mâna, moale, și iscăli.

— Așa! Acum poți să te duci să anunți familia Kostecka, Dar să nu se iște cumva scandal-vin cu Liduska la masă și... tu știi că mie, când stau la masă, îmi place să văd chipuri vesele. E amuzant să vezi cum amestecă Dumnezeu aluatul uman, ca să nu se acrească!

Bătrânul era fericit. Câștigase acest suflet, 11 smulse din mâinile lor.

O

depeșă din Berlin vestea că dansatoarea Ludmila Humberto a debutat pe scenă cu un imens succes.

Văclav Karas ținea telegrama pe masă, în fața lui. Își sprijinea bărbia în mâinile înlănțuite, privea țintă la bucata aceea de hârtie și zâmbea. Citea și recitea mereu cele ci te va cuvinte ale telegramei, până ce literele prinseră să-i joace pe dinaintea ochilor. Bătrânul se uită parcă pe o hartă mare de tot - harta vieții sale.

„Pe aici ai plecat împreună cu taică-tău de lângă pinul sădit la mormântul mame-ți. Cât e de atunci? Ehei, băiete, n-aveai decât șapte ani - au trecut deci șaizeci și doi de ani! Pe aici ai mers pentru prima oară călare pe poneiul tău, aici te-ai bătut cu Paolo, pe aici te-ai plimbat întâia oară cu Ruzenka, iar aici, bătrânul Wollschläger ți-a stat împotriva. A avut dreptate? N-a avut? A avut, Vasku, a avut! Totul s-a desfășurat altfel, dar ceea ce ai făcut, urmându-i povața, a fost plin de înțelepciune. Șaizeci și doi de ani e o bună bucată de timp. Dacă însă, făcându-ți bilanțul vieții, te uiți la tot ce s-a petrecut, n-ai de ce te amări”.

Două zile trăi ca pe jeratec. Aștepta nerăbdător o nouă telegramă. Puse în mișcare toate agențiile din lume în vederea reprezentăției de la Berlin. Oare să nu fi ieșit nimic? Abia a treia zi, în loc de telegramă, sosi o scrisoare.

Prințesa Lilili, încă stăpânită de emoția debutului, îi scria bătrânului rege Habadej al XV-lea ce seară sublimă a trăit, ce entuziasmat a fost publicul, Cum au înconjurat-o impresarii și directorii agențiilor teatrale, cum nu știa ce să aleagă pentru început și cum apoi a semnat, în condiții foarte avantajoase, un angajament pentru Paris.

„S-au ivit ei mulți prinți care îmi dau târcoale. Dar niciunul nu e frumos ca prințul meu bălan, Singapore, din țara Mesopotamiei, care m-a răpit din Karlin și m-a așezat sus pe garderob... Spune-i bunule, iubite rege Habadej, că-i rămân mereu credincioasă”.

— Așadar, Parisul! murmură Văclav Karas. Nu e rău.

Chibzui o clipă, apoi scoase o hârtie din mapa pentru corespondență și se apucă să scrie domnilor Otakar și Breți –, slav Breburda, proprietarii Teatrului de varieteu din Karlin.

„Stimați domni, la sfârșitul lunii mai 1925 expiră actualul contract de închiriere ce-l am cu teatrul dumneavoastră. Cu respect vă înștiințez că nu voi mai reînnoi acest contract. Se împlinesc exact 35 de ani de când am preluat conducerea Teatrului de varieteu Humberto de la neuitatul dumneavoastră părinte.

În acești ani am ridicat teatrul pe primul loc în Europa. Vă mulțumesc, dumneavoastră, mă-nclin în fala memoriei tatălui dumneavoastră, că mi-ați înlesnit această preafericită colaborare. Parcă mai aud și azi: «*Klara Pachta...*» Era o bucurie să lucrezi aici.

În ultimii ani, succesul teatrului a slăbit întrucâtva. Dar nu din vina programelor. Gustul maselor largi se schimbă, și programul de varieteu nu le mai atrage ca în trecut. Mi-ați propus în câteva rânduri să transform Varieteul în teatru de revistă. În pragul celor 70 de ani ai mei, nu mă mai simt chemat pentru o treabă ca asta. Sper că vă aduc la cunoștință hotărârea mea cu destulă vreme înainte de expirarea contractului, pentru a vă putea îngriji în tihnă de schimbarea direcției și de noua organizare a teatrului. În cazul când intenționați să începeți cu o

revistă chiar din luna iunie, voi face totul ca să vă pun la dispoziție scena încă din mai, pentru repetiții. Vă atrag însă atenția asupra unui singur lucru: numele Humberto va dispărea de pe afiș. e odată cu plecarea mea. E firma semnatarului acestei scrisori - binevoiți a vedea contractul inițial din anul 1890 - și dispun de ea în mod exclusiv. Nu trebuie, cred, să vă asigur că nu o voi folosi în niciun fel în dauna teatrului dumneavoastră. Numele Humberto va trăi de acum înainte în cu totul altă parte și sub o altă înfățișare.

Al dumneavoastră devotat, director Václav Karas”.

Tinerii Breburda îi răspunseră cu o foarte cordială scrisoare, arătând că au luat cunoștință cu multă, părere de rău de hotărârea lui Karas. îi mulțumesc pentru bogata lui activitate, prețuindu-i nespuse meritele și îl roagă să le acorde sprijinul său înainte de a părăsi teatrul.

„Despărțirea numărul unu am lăsat-o”, își spunea Karas, punând scrisoarea în portofelul cu contracte. Chemă apoi secretarul și îi dictă o circulară către agențiile teatrale, o scrisoare către FIAVE (Federația internațională a artiștilor de varieté și de circ) și alta către OIPVC (Organizația internațională a proprietarilor de varietéuri și de circuri), anunțând retragerea lui de la direcția teatrului și desființarea firmei *Théâtre Variété Humberto*.

Una din aceste scrisori fu cauza pentru care președintele O H arr ieh pub Lică în revista „Programul” ace 1 senzational ape 1.

Începu ultima stagiune a lui Václav Ivaras - perioada cea mai fericită a vieții sale.

Totul era gata pregătit, nu trebuia să mai semneze alte contracte, nici să mai caute numere noi. Artiștii veneau știind că joacă pentru ultima oară în acest teatru și că, dacă vor mai reveni cândva aici, peste ani, nu-i va mai întâmpina prietenosul papa Karas, care se îngrijea dintotdeauna de - uccesul și bunăstarea lor. La fiecare 14 zile oamenii se schimbau, dar în culise continua să domnească aceeași atmosferă cordială, solemnă. În fiecare

cabină se țesea parcă un văl din amintiri și urări de bun rămas. Și era nevoie să iei parte din suflet la el pentru a-ți învinge tulburarea. Papa Karas, eliberat de orice griji, ședea acum mai des pe micile taburete din cabine și nu se mai sătura de vorbă - discuțiile purtate aveau darul de a dezvălui, în toată măreția ei, această atât de complexă lume rătăcitoare de artiști și artiste, nespus de scumpă inimii lui.

Ca și cum ar fi depănat un șir de mătănii, întreba fiecare „număr” de toate rubedeniile, până labunici și bunici, urmărea activitatea unchilor și a mătușilor, a cumnaților și cumnatelor, a verilor și verișoarelor, își reîmprespăta în amintire destinele partenerilor și colaboratorilor fiecărui număr artistic, urmărea plin de interes cine și când a dispărut și cine a renunțat la această veșnică rătăcire din oraș în oraș. Mai ales femeile, sub voalul de mireasă, părăsiseră scena și arena, dar fără ca prin aceasta să se dezică de teatru. Papa Karas le știa și pe aceste frumoase necredincioase, se interesa de soarta oricărei micuțe *girl* care bătuse vreodată step pe scena lui, iar pe celebrii lor soți, care străluciseră cândva prin titlurile lor răsunătoare, îi adoptase ca pe niște cumnați, în coada acestei agitate și mereu schimbătoare familii. Cu multe din aceste familii era în corespondență, în cazul în care nu avea cum să le vadă. Felicitările lui călduroase, trimise cu prilejul vreunei nunți, trezeau de fiecare dată în mintea mireselor atâtea amintiri, încât, sub imboldul lor, îi răspundeau fără zăbavă acestui neuitat director de teatru. Ivaras le scria la rândul său cu o nemăsurată afecțiune, ca unor foarte apropiate rude.

Dacă acum, când avea să fie liber, ar fi dorit să colinde Europa, ar fi putut să trăiască pretutindeni fără un ban, ca oaspete drag în nenumărate castele și vile, ar fi fost primit cu brațele deschise de prințese, contese și baroane, soții de diplomați, mari industriași și directori atotputernici - femei care străluciseră odinioară prin frumusețea și arta lor pe scena teatrului condus de el.

Care mai de care îl invitau cu plăcere să le viziteze, iar acum, când aflaseră că părăsește teatrul, soseau din nou scrisorile lor parfumate, pline de amintiri, de recunoștință, de urări de bine și păreri de rău după farmecul pierdut al vieții de culise.

Pe măsură ce stagiunea trecea, pe biroul lui se îngrămădeau tot mai multe scrisori, pline de tandrețe și afecțiune, din toate colțurile lumii: din America, din Australia, din India, din Japonia. Oriunde se afla un teatru de varieteu sau un circ, pretutindeni era câte cineva care să-și amintească cu dragoste de papa Ivaras și care nu voia să sosească printre cei din urmă cu urările de fericire pentru noua-i viață.

Pachetele de scrisori, legate cu panglici colorate, creșteau în adevărate grămezi și constituiau fericirea și mândria bătrânului Ivaras.

— Åsta e darul meu, obișnuia el să spună, când conducea pe vreun oaspete la masa pe care se aflau vrafuri de scrisori, primite în numai câteva zile. Mi-am tipărit numele pe afișe cu litere mici de tot și, uită-te, e cunoscut și se bucură de cinste pe întreg globul.

La începutul lunii mai, Ivaras plecă la Budějovice și, **într-o** frumoasă dimineață se îndreptă spre munții și pădurile din împrejurimile satului său natal, Horni Snezna. Pinul semeț îl întâmpină cu cetina-i tremurătoare lângă mormântul tatălui și al mamei sale. Zăbovi acolo îndelung, cugetânduși orându**indu**-și în minte amar de gânduri despre vremelnicia vieții omenеști. Apoi coborî în sat, unde nu mai avea pe nimeni și unde nimeni nu-l recunoscuse. Întâlni aproape numai femei; bărbații erau plecați în lume, se angajaseră la circ.

Îi veni să râdă, gândindu-se ce urmări a putut să aibă fapta lui și a răposatului său tată.

Intră în biserică și se abătu prin grădina parohiei, dornic să vadă dacă prunii și perii se mai revarsă și azi cu crengile peste gard.

Se duse în pădure, la pârâu, iar **într-un** stejariș tânăr

se pomeni uitându-se cu luare-aminte înjur, prin iarbă, după o pălărie de hrib. Străbătu pădurile copilăriei sale până în partea nemțească; acolo așteptă autobuzul și coborî mulțumit spre Budějovice. Era frumos aici! Frumos, liniștit și pașnic! Dar cu toate astea el nu va părăsi Praga. Prea **s**-a deprins cu zgomotul și ritmul ei de viață.

Când se întoarse la teatru, văzu că secretarul a fost nevoit să așeze la o parte muntele de scrisori de pe masă, ca să facă loc altuia, nou.

— E ca o avalanșă, acum, în mai! spuse secretarul. Foarte mulți ne vestesc că vor veni în ziua de 31 să-și ia prrsonal rămas bun de la dumneavoastră.

— Viața e totuși plină de farmec, viața e generoasă! rosti Karas, mișcat.

— Se vede că așa e, răspuse urmașul lui Steenhouwer, încărunit și el de povara anilor. Dar așa și trebuie să fie. Fiecare om își clădește o lume a lui și până la urmă are parte de ce și-a clădit.

— Poate că ai dreptate, tinere, încuviință Karas. Întrebarea e, ce facem cu atâția musafiri.

— O să fie un adevărat balamuc. **S**-au vândut toate biletele pentru ultima reprezentație, și am aici încă o mulțime de cereri.

— Să dăm spectacol oare și după-amiază, ce zici?

— Imposibil, domnule director! Am cedat sala fraților Breburda pentru repetiții, și tocmai atunci vor avea repetiția generală. Singura posibilitate ar fi... dacă ați vrea să jertfiți vreo câteva mii... să organizați undeva un coctail, o mică reprezentație și acolo să vă luați rămas bun de la toți.

— Minunată idee, tinere! Nu banii contează, ci revederea cu acești oameni dragi. Ocupă-te dumneata de asta, domnule Kaubl, întrucât eu trebuie să rezolv corespondența.

Așa se făcu că redactorul-șef al ziarului „Hlas národa” primi **într-o** zi următoarea invitație elegant tipărită: „Domnul

Václav Karas vă invită la ceai în holul hotelului Carlton, în ziua de 31 mai, 1925, orele 17”.

Redactorul-șef se uită la ea, o întoarce pe toate părțile și formă un număr de telefon.

— Alo, redacția ziarului „Hlas lidu”? Dă-mi-l pe șef, te rog... Servus, Honzo, aici Odvalil. Spune-mi, te rog, ai primit și tu cumva o invitație de la unul Václav Karas? Cine e? Fostul ministru?... Cum? Directorul Varieteului? Păi parcă-l ținea unul Humberto?... Ei, numai spune! 35 de ani?! N-am auzit de când sunt de el. Dar noi n-avem ce căuta acolo. Dacă nu-i vorba de cineva din lumea politică... Cum?... O dai la rubrica locală, foarte bine. Fac și eu la fel. Mulțumesc, Honzo, servus!

Redactorul-șef puse receptorul în furcă și apăsă pe butonul soneriei. Apăru omul de serviciu.

— Uite, domnule Ivornout, dă asta domnului Chlebenec de la rubrica locală.

După câteva clipe cineva ciocăni la ușă, și redactorul rubricii locale, Chlebenec, intră în birou cu invitația în mână.

— Domnule șef, mi-ați trimis invitația asta... dar, vă rog, nu știți cumva cine e acest Karas?

Redactorul-șef se îndepărtă cu scaun cu tot de birou, parcă pentru a-și scoate mai bine în evidență pânțelele-i proeminente. După aceea ridică brațele deasupra capului și începu să se lamenteze:

— Bine, omule, doar ești șeful rubricii locale, cum de nu știi cine e Václav Karas?! De 35 de ani îl ai în seama dumitale și nu știi nimic despre el? Așa îți închipui dumneata că se face o gazetă? Eu, care stau lipit cu fundul de scaunul ăsta, pentru că trebuie să pescuiesc toate „perlele” voastre, eusă-ți spun cine e?

— Din păcate, nu știu... mi-a scăpat...

— Ți-a scăpat! De câte ori nu ți-am spus să ții o cartotecă. Václav Karas e vestitul director al Teatrului de varieteu.

— Ah, așa! Credeam că acolo e director Humberto...

— Omule, nu fi ridicol, doar avea numele tipărit pe fiecare afiş!

Chlebenec ieşi de la şef şi scuipă.

— Tată Ivornout, se adresă el pe coridor omului de serviciu, nu l-ai văzut pe aici pe Birhund?

— Ba da, scrie în biroul reporterilor.

Chlebenec se duse **într**-acolo şi se opri lângă reporterul Palicka, poreclit Birhund¹¹⁹.

— Uite ce, *Pivopes*¹²⁰, ai aici o invitaţie subţire la un ceai, dar nu care cumva să te îmbeţi iar cu coniac.

— Václav Karas? Cine mai e şi ăsta? Un Ivaras a umflat patru ani pentru o spargere, dar ăla era Lexa, Alexandr...

— Tu eşti şi psi¹²¹-holog, *Pivopes*. Crezi că spărgătorul o să te invite la Carlton, ai? Nu ştii că de 35 de ani Karas e director cu mari merite al Teatrului de varieteu? Halal reporter 1 Dacă m-aş lăsa în nădejdea ta ar trebui să scot ziarul pentru orbi. Tot ce se petrece în sectorul tău trebuie să ştiu numai eu. Aşa că du-te acolo şi pregăteşte din ceaiul ăla un sos de 35 de rânduri, bătrânul are poftă de el.

După ce Chlebenec plecă, Palicka aruncă furios invitaţia pe masă.

— Păi cum nu! La 17 să mă duc la Carlton, tocmai când joacă Victoria cu Sparta pentru locul trei!

Sări de pe scaun şi deschise uşa la încăperea alăturată.

— Salutare, cultură, îţi aduc un eveniment teatral de prim ordin! Directorul Karas dă un ceai de adio. Şeful îţi transmite să te duci acolo şi să-i faci un articoluş de 35 de rânduri. Merge şi cu un citat.

— Asta-i o tâmpenie! izbucni un glas din camera vecină. Şeful mi-a cerut un reportaj baban despre generală revistei de la Varieteu şi cum vrea să fiu în acelaşi timp şi

119 De la germ. Bir (bere) şi Hund (cline).

120« Aceeaşi poreclă calchiată în cehă: pivo (here), pes (cîine).

121» Joc de cuvinte: psi în cehă înseamnă canin (adj.).

la ceai?! îl sun numaidecât.

— Nu, lasă, drăguță, lasă că aranjez eu...

— Ah, ticălosule, ai vrut să mă duci!

Palicka trânti ușa. îi venea să rupă în bucăți invitația, în clipa aceea apăru cineva pe coridorul din față.

— Bun venit, domnule Trunec, poftim.

— Bună ziua, colega Birkund - și în încăpere intră îndată un bătrânel respectabil, care făcu o plecăciune și-i întinse mâna lui Palicka. Domnul Trunec fusese timp de 40 de ani redactorul rubricii locale la „Hlas nâroda” și de 12 ani ieșise la pensie. Gloria sa de gazetar i-o adusese cronică balurilor, a înmormântărilor și a evenimentelor festive, cronică în care - potrivit uzanței de pe vremea aceea - se consemna pe cât posibil numele tuturor participanților, se descriau toaletele doamnelor, se menționa numărul coroanelor și se reproduceau inscripțiile de pe panglicile funerare. Milos Trunec se dovedea neîntrecut în acest domeniu. Cronicile lui erau cele mai cuprinzătoare. Putea să umple cu nume și titluri chiar și câte două-trei coloane de ziar. Primea un mic onorariu pentru fiecare rând tipărit: un demnitar cu un nume lung și cu titluri pe două rânduri prețuia pentru el șase *haliri*, întrucât primea câte trei *haleri* de rând. Mai târziu se renunță la această rubrică și redactorul Trunec se văzu lipsit de glorie și câștig. Ziarul îl recompensă într-un fel, mărindu-i salariul, dar Trunec se simți umilit și jignit. Din clipa în care încetară aceste onorare și domnul Trunec nu mai trebuia să numere rândurile cronicilor sale, încetă și el să mai citească ziarele. „La ce să le mai citesc, zicea disprețuitor, eu știu totul cu mult mai înainte”. În realitate nu știa nimic, pentru că nu se preocupa de nimic și nu-l interesa nimic. Nu reușise să se debaraseze de frazele lui demodate și nici să se adapteze la ritmul epocii noi. Ziarul, redacția se dezvoltau în afara lui. Rubrica locală o preluaseră acum niște băieți tineri și ageri, iar Trunec umbla de colo până colo și se văita. „Nu mai există respect pentru gazetarii bătrâni și plini de merite. Se ivește ceva

de lucru, și mie nu mi se spune nimic. Mie nu mi se spune nimic la gazeta asta". La 65 de ani îl pensionaseră. Primise faptul cu amărăciune, ca pe o nedreptate. Blestemase ziarul ca o coțofană, dar în fiecare zi se înființa la redacție să vadă dacă nu cumva se ivește vreo treabă pentru el. I se pusese o masă **într-un** colț, la care se așeza și după o clipă adormea. Dormita cele 2 - 3 ceasuri de după-amiază, se sătura de somn, apoi se îmbrăca și, după trista constatare că lui nu i se spune nimic, își lua respectuos rămas bun de la colegii tineri și se ducea acasă. Nu mai înțelegea ce se petrecea în jurul lui, nu se descurca în schimbările survenite în munca de redacție, iar oamenilor noi, care făceau acum ziarul, le spunea după poreclă, cum tot auzea că li se spune. Bunăoară de Palicka era convins că se numește Birhund.

— Domnule Trunec, dumneata ești omul de care e nevoie! îi strigă Palicka. Îți mai amintești de un oarecare Václav Karas de pe vremea dumitale?

— Cum să nu colegă, cum să nu. Václav Karas era ceaprazar pe strada Perlova și a candidat pentru comitetul consilierilor comunali din partea *starocechy*1 lor.

— Apă, apă chioară...

— A mai fost unul Václav Karas în Mala Strana, negustor de mânuși, cel căruia i **s-a** înecat fata când cu sărbătoarea petardelor... apoi, un Václav Karas proprietar de pompe funebre, în strada Smecka, cel căruia i **s-au** speriat caii, cu mortul în dric. Nu-i nici ăsta? Atunci o fi Václav Karas, pietrar pe strada Na Slovany, cel căruia i **s-a** furat o dată un monument funerar.

— Nu, nu-i niciunul dintre aceștia... - Păi, de alde Karas au fost mulți în Praga. Unul a fost consilier la curtea supremă, Karas, parcă tot Václav îl chema sau Bolemir. Nu mai țin minte. Nu-i nici ăsta? O fi Karas, măcelar și mezelar... ori, poate Karas, director de varieteu...

— Excelent! ăsta e.

— E, vezi, bătrânul Trunec își mai cunoaște încă meseria! Dar nu mi-ai spus ce-i cu acest Karas?

— Directorul ăsta, Karas, te invită la ceai.

— Nu mai spune! Păi, ce, mai trăiește? Credeam c-a murit de mult.

— Nici pomeneală! Uite aici, invitația. Șeful te roagă mult să fii atât de amabil și să scrii despre asta vreo 30 de rânduri.

— Sigur, sigur, de ce nu? Se mai ivește, pesemne, din când în când câte ceva și pentru mine, numai că mie aici nu-mi spune nimeni nimic. Am să scriu, bineînțeles. Dar cât o să iasă, de nu știu! Uite ce, colega, eu am să scriu cum scriam altă dată și dumneata o să tai ce nu ți-o plăcea. Și când e ceaiul, mâine?

Domnul redactor Trunec aproape că nu dormi în noaptea aceea de înfrigurat ce era. Dimineața își pregăti hârtie de scris și își ascuți creioanele, ceea nu mai făcuse de ani de zile.

Invitația era pentru ora cinci după-amiază, dar el plecă de acasă pe la două și, ca să-și mai dea curaj, se opri îndrum pe la trei vinării. ca să guste câte un strop de vermut și câte un degetar de țuică. Ajunse la hotelul Carlton încurajat așa cum îi șade bine omului.

— A șaptea mare putere! se recomandă el unui chelner Unde sunt ziaristii?

— Nu știu, excelență, dar îl chem pe domnul secretar.

— Poftiți, poftiți, domnule redactor, fiți bine venit, îl întâmpină volubil secretarul Kauble. Așadar, sunteți de la „Hlas nâroda –, ne face mare plăcere. Deocamdată, sunteți primul ziarist.

— Ei, ce să-i faci, așa-i piesa azi, tineri domnișori. Ce sărbătorim azi de fapt?

Secretarul îi explică repede și îl conduse în holul cel mare, unde era adunată o societate aleasă. Pe scara aflată în partea opusă coborau alți invitați. De o parte și de alta a scării se înșiruiău plasatorii teatrului, în fracuri roșii și albastre.

— Ce doriți întâi, domnule redactor, ceai sau coniac? Coniac, nu? Imediat. Luați loc, de aici aveți o vedere de

ansamblu...

Trunec se uită în jur.

— Mda, societate aleasă, toalete splendide, într-adevăr. Dar vă rog să-mi spuneți cine sunt. Nu cunosc pe nimeni aici. De exemplu, doamna în moară roșu...

Trunec își pregătise hârtia pe măsuță și stătea cu creionul în mână.

— E contesa Sellingen-Walderhorst, inițial La Bella Josina, dansatoare orientală. Doamna mai în vârstă, cu podoaba aceea de dantelă în păr, e prințesa Caldini, fostă dansatoare în a doua trupă a lui Tiller. Cea tânără. În mătase galbenă, e soția ambasadorului suedez, baronul Svendson, excepționala echilibristă din Duo Jansons *and* Maud. Bătrâna de lângă ea e văduva platzmeisterului Kerholec, călăreața-acrobată Alice Harwey, iar cei trei bărbați de lângă ea sunt fiii ei, proprietarii Circului Kranz, vestit în toată lumea. Tânăra în albastru, care discută cu ei, e domnișoara Ella Kremârik din Horni Snezna, renumita călăreață-acrobată de la circul lor. Chelner, mai toarnă domnului redactor un courvoisier. Lângă domnișoara Kremârik se află Edmond Qambier; doamna care s-a întors acum spre el e o fostă mare prințesă rusă, acum xilofonistă. Domnul cel gras cu paharul de bere în mână, este Lubitschke-Sailoni din Berlin, secretar general al FIAYC, iar cei doi care discută cu dânsul sunt Jeane Jean, jongleri, pe adevăratul lor nume Cikhart și Cerha, tot din Horni Snezna. Pe scară coboară acum soția bancherului Liebelt din Bremen, maestră în arta travestiului, iar domnul care o însoțește este consilierul comercial Steinitz, proprietarul „Edenului” berlinez. Dumnealui e fabricantul Ivostecka cu soția...

— Lenjeria Excelsior, în strada Tesnov, nu? întrebă Trunec, scriind de zor, bucuros că în sfârșit cunoaște și el pe cineva.

— Întocmai. împreună cu ei se află ginerele lor, profesorul universitar doctor Karas cu soția, matematician de reputație mondială...

— Nu-l cunosc, pe vremea mea era un copil...

— Frumusețea aceea superbă, și ea o personalitate, e marchiza de Breadwell, fostă figurantă la Spelterini. iluzionistul. Domnișoara din spatele ei e dintr-o veche familie, Alberta Gevaerts, jongleră. Vă rog să mă scuzați o clipă, domnule redactor, îmi face semn domnul O'Harrieh, președintele asociației artiștilor. Mă întorc îndată. Chelner, încă un courvoisier aici...

Trunec ridică pentru întâia oară capul din hârtiile sale. Holul se umpluse de lume și alți oaspeți coborau mereu pe scara cea mare. Bătrânul gazetar avu senzația îmbătătoare că s-au întors vremurile sale de glorie, când oamenii, întrecându-se care mai de care să-i intre în voie, îi strecurau în buzunar cărți de vizită și hârtii de câte douăzeci de coroane, numai ca să nu le uite numele atunci când va scrie: „Printre notabilitățile prezente am remarcat pe...”

Se simțea fericit, coniacul era minunat, holul găzduia un murmur plăcut. Trecuse de mult ora somnului său de după-amiază, dar cum nu mai auzea explicațiile secretarului, îl copleși o dulce oboseală și bătrânul Trunec adormi deasupra paharului său cu coniac. Când se trezi, toată strălucirea pierise, luminile din holul mare erau stinse, femeile de serviciu așezau la locul lor măsuțele și scaunele, iar într-un colț chelnerii își socoteau bacșișurile.

Așa se făcu că și singurul ziar care trimisese un redactor la această memorabilă recepție, rămase fără nicio dare de seamă asupra desfășurării ei; iată de ce nu dispunem deniei un document lămuritor despre ceilalți participanți, despre ovațiile cu care a fost întâmpinat papa Karas atunci când a apărut în capul scării, despre strălucitul discurs al președintelui O'Harrieh și despre mulțimea de graiuri în care au răsunat zgomotoasele urări de fericire și noroc ale invitaților. Văclav Karas părăsi teatrul unde muncise atâția ani întocmai așa cum bănuise. Publicul rămăsese neștiutor și indiferent, dar cei care îl cunoșteau zburaseră la el cu dragoste și recunoștință din

toate colțurile întinsei Europe.

În lipsa oricăror însemnări care ar îngădui o descriere amănunțită a acestei sărbători, putem aduce totuși unele detalii, neprevăzute de nimeni și care au constituit pentru Karas o încununare a serii.

Tocmai se sfârșiseră toasturile și papa Karas, cu obraji ușor împurpurați și strălucind de fericire, trecea de la un grup la altul, când, deodată, ușa laterală se deschise, și în holul cel mare apăru o tânără frumoasă, într-un costum taior de călătorie, însoțită de un tânăr zvelt, brunet. Își roti privirea asupra asistenței și își croi drum printre oaspeți, drept spre papa Karas.

— Bunicule... bunicuțule!...

— Lidka!...

Văclav Karas deschise brațele și își îmbrățișă și sărută nepoata.

— De unde ai răsărit? Ai venit larecepție? E minunat... E cea mai splendidă clipă a acestei zile. Cum o duci? Arăți cum nu se poate mai bine. Și ce elegantă ești...

— Iar tu, după cum văd, ești sănătos, voinic și vesel, și asta mă bucură. Acum dă-mi voie să-ți fac o comunicare solemnă. N-am venit singură. Trebuie să-l anunț pe bunul rege Habadej că s-a ivit un alt prinț Singapore...

Lidka se întoarce și-l luă de mână pe tânărul ce o însoțea.

— Bunicule Văclav, m-am logodit...

— Logodnicul tău!

— Da. Conte Mario Pallachich, moșier. Bunicul meu, vrăjitorul, Mario!

— Sunt peste măsură de încântat să vă cunosc, domnule director.

Tânărul cu mustăcioară se înclină și strânse mâna bătrânului. În aceeași clipă simți că-l trece un fior prin tot corpul: în mijlocul zâmbetelor din jur, bătrânul director îl ținutise cu o privire care îl pătrunsese până în adâncul ființei sale. O fiară n-ar fi avut ochi mai ageri ca aceste două pupile îngustate. Îndată însă încordarea pieri, lăsând

loc unui zâmbet cald și prietenos.

— Fii bine venit, domnule conte! Așadar, e o dublă surpriză. Haideți, copii, să ciocnim un pahar de șampanie. Părinții au plecat, nu se prea distrau aici. Ori poate știu despre voi?

— Nu știu nimic, bunicuțele. Doar tu trebuia să afli cel dintâi. Ție ți-am făgăduit ce ți-am făgăduit și ție ți șteuvenea cel dintâi să-ți spun că mi-am ținut cuvântul.

— În sănătatea voastră, copii! Să fiți fericiți!

Ridică paharele cu aer ceremonios și intim totodată.

— Și acum, principalul, Lidka: ce ai hotărât? Părăsești dansul?

— Nu, bunicule. Am și stabilit cu Mario. Renunț la angajament, dar din când în când voi da recitaluri în marile orașe europene. Mario însuși este îndrăgostit de dansul meu și vrea să dansez. E atât de bun, bunicule, atât de atent...

— Prin urmare, Ludmila Humberto va continua să existe!

— Desigur.

— Atunci totul e în ordine. Să păstrăm și pe mai departe flăcăruia pe care Dumnezeu ne-a dat-o în grijă. Pentru ca numele ăsta să nu piară, știi, eu l-am luat de aici ca să-l porți numai tu. Și unde vă veți stabili?

— Pe moșia lui, bunicule, la Hodmezovâsârhely, lângă Seghedin.

— Ce aud? Spui că-l cheamă Mario? Pallachich? Extraordinar! Minunat! Conte Mario, știi oare că ești cel de-al treilea Pallachich care s-a îndrăgostit de numele de Humberto?

— Nu știu nimic, domnule director!

— E o poveste măreață. Asta trebuie că s-a hotărât în stele. Abia la masa de logodnă am să vă spun povestea. Aveți crescătorie de lipițani, la Hodmezovâsârhely?

— Da, domnule director.

— Ei, atunci nu m-am înșelat, rimii lipițani ai Circului

Humberto, despre care ți-am povestit ție, Lidka, provin din grajdurile crescătoriei Hôdmezôvâsârhely. Drept semn, un *P* mare cu coroană, pe crupa stingă, nu?

— Da, întocmai.

— Sper că vei veni să-i vezi, bunicule, nu? zise Lidka cu ochi strălucitori. Firește, eu și Mario am fi fericiți să rămâi la noi.

— De, aș vrea să-mi sfârșesc zilele aici, la Praga. Dar dacă **s**-ar putea să mă reîntorc la cai... Știți, copii, am văzut multe, am încercat multe în viață, dar cele mai minunate clipe le-am trăit alături de cai. Neprețuite, nobile, desăvârșite creaturi...

Ochii bătrânului, ochii călărețului Vasku de odinioară se umplură de strălucire. Îi văzu deodată înaintea sa pe toți - pe micuța Mary, pe Miss, pe focosul Santos, pe Admira, murgul cel cuminte, pe Chéri al Anezkăi, pe surul Ajax al Ilelenei, pe auriul Valentine, pe cochetul bălan Dahomey, pe Leporello, Cyrus, Kismet - nesfârșit era șirul cailor pe care el îi divinizase de mic copil.

— Călușilor... călușilor... murmură bătrânul cu glas plin de răsfăț și cu privirea pierdută în depărtările trecutului. Voi ați fost tot ce era mai frumos în Circul Humberto... Voi ați fost... și sunteți... singura mea dragoste...

— Vezi, bunicule! se alintă Lidka, prinzând momentul. La noi, la Hôdmezôvâsârhely, lângă Seghedin, vei avea tot ce-ți dorești. Sunt acolo lipițani, pursânge englezi, cai de curse, de trap, cai murgi de vânătoare și de călărie, simuțialții, nici nu știu cum le mai spune... Niște grajduri mari, care ar avea nevoie de o mină de cunoscător pentru a dobândi un renume european...

— Doamne, Lidusko, ar fi cel mai frumos lucru pentru zilele mele, câte le mai am de trăit. Poate că am să vin. Cred că am să vin. Da, am să vin, fetițo, am să vin.

— Acolo vei avea tot ce-ți dorești, bunicule, ai să fii pe deplin fericit. Doar nume nu au grajdurile noastre. Dar Mario **s**-a hotărât ce nume să dea.

— Ce nume, domnule Mario? E foarte important! se întoarce Karas spre conte.

— Numele care mi se pare cel mai frumos, domnule director, și care, după cum. aud, mi-a fost hărăzit chiar de destin: Humberto!

— „Grajdurile Humberto”! exclamă bătrânul Vasku. „Grajdurile Humberto”! Copii, încă un pahar pentru succesul lor. E într-adevăr măreț să vezi cum numele acesta trăiește, arătându-se mereu și mereu sub o nouă înfățișare, de parcă ar fi sortit nemuririi. Un adevărat fenix! Menajerie, circ, varieteu, dans, și acum, crescătorie de cai de curse! Mereu și mereu ceva în care arde flacăra perfecțiunii! Mereu și mereu ceva unde nu trăiești doar pentru bucățița de pâine zilnică! Mereu și mereu, un imbold spre mai sus! Asta, de fapt, am iubit și am cinstit eu în acest nume. Copii, noroc! Viața e frumoasă, flacăra nestinsă - Circul Humberto va trăi veșnic!

1941

CUPRINS

Partea întâi Partea a doua Partea a treia Partea a patra

Redactor responsabil: AUREL BUICIUC
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 1S.0T.1966. Bun *fie* tipar 30.11.1966.
Apărut 1966. Tiraj 25155. Legate relutex. Hârtie **semi**velină de 63 g/m Format 540XS40/J6. *Coli ed.* 33, 84. *Coli tipar* 35. A. nr. 9354/966. C.Z. pentru bibliotecile mari s-a C.Z. pentru bibliotecile mici 8-S-31 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.466 la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piața Scânteii nr. 1, București - Republica Socialistă România

O valoroasă creație a prozei cehe contemporane, un roman care înfățișează lumea fascinantă și multicoloră a arenei, într-o pitorească îmbinare de umbre și lumini, Eduard Bass zugrăvește un tablou de o rară forță expresivă al evoluției acestei arte de-a lungul veacului trecut.

Apărut în anul 1941, romanul a cunoscut numeroase traduceri, bucurându-se de o prețuire unanimă.

Editura pentru

Literatura Universală